T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

TEZ ADI
TÜRKIYE'DE 1923-1946 YILLARI ARASINDA TALİMATNAME VE MÜFREDAT PROGRAMLARI IŞIĞINDA ÖĞRENCİ FAALİYETLERİ

ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI

HIZIR DİLEK

DANIŞMAN
DR.ÖGR.ÜYESİ. NİL TÜRKER TEKİN

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

İSTANBUL-2020

Bu çalışma 30.11.2020 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Program Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Dr.Öğr.Üyesi Nil TÜRKER TEKİN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa AYDIN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Ensar KÖSE
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Aynur SOYDAN ERDEMİR
İstanbul Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Dr.Öğr.Üyesi Derya ÇIĞIR DİKYOL
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliğinin 51484 numaralı projesi ile desteklenmiştir.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması beş ana bölümden meydana gelmektedir. Tezin birinci bölümünde çalışmanın problem durumu, amaç, önem, sınırlılık ve tanımlar yer alır. İkinci bölümünde kavramsal çerçeve ve tezin alan araştırması açıklanmıştır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölüm tezin ana bölümü olup ilköğretim ve ortaöğretimde talimatname ve müfredat programları ışığında öğrenci faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Beşinci bölümde ise çalışmanın sonuç ve önerileri sıralanmıştır.

Tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma da Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, dönemin gazete, yayın ve anıları ile günümüz kaynakları kullanılmıştır. Bu araştırmayla Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında yürürlükte olan talimatname, genelge ve uygulanan ilköğretim ve ortaöğretim müfredat programları, haftalık ders programları, sağlık müfredatı, ders kapsamında yapılan araştırma ve incelemeler, millî bayramlar, eğitsel kol çalışmaları, öğrencilerin kılık kıyafetleri, haftalık zaman cetvelleri, öğrenci-öğretmen ve çevre ilişkisi, sınıf geçme koşulları, yerli malı haftası kutlamaları, ders ve yardımcı kaynak kitaplar ile öğrencilerin okulda beslenme düzeninin öğrenci faaliyetlerindeki etkisi incelenmiştir.

Çalışmanın konu seçiminde ve tezin her aşamasında bana rehberlik eden danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi. Nil Türker Tekin'e, Prof. Dr. Mustafa Aydın'a, Doç. Dr. Aynur Soydan Erdemir'e, ayrıca fikirleriyle bana yardımcı olan Dr. Mehmet Kavak ve Dr. Mehmet İbrahim Çoşkun'a ve desteklerini benden esirgemeyen ailem, eşime ve İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Bilimsel Araştırma Birimine (BAP) teşekkürlerimi borç bilirim.

Hızır DİLEK

ÖZET

Türkiye'de 1923-1946 Yılları Arasında Talimat ve Müfredat Programları Işığında Öğrenci Faaliyetleri

Millî Mücadele Dönemi'nden itibaren ülkenin kurucuları çeşitli vesilelerle yaptıkları açıklamalarda çağdaş, laik, uygulamaya dayalı, öğrenci merkezli bir millî eğitimin gerekliliğini ifade etmişlerdir. 1923 yılından sonra bu ilkeler doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu tez çalışmasında Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında yürürlükte olan müfredat ve talimatnameler ışığında haftalık ders programları, ders kapsamında yapılan araştırma ve incelemeler, millî bayramlar, eğitsel kol çalışmaları, öğrencilerin kılık kıyafetleri, haftalık zaman cetvelleri, öğrenci-öğretmen ve çevre ilişkisi, sınıf geçme koşulları, yerli malı haftası kutlamaları, ders ve yardımcı kaynak kitaplar ile öğrencilerin okulda beslenme düzenleri gibi konular araştırılmıştır.

Araştırma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın problem durumu, amaç, önem ve sınırlılıkları belirlenmiştir. İkinci bölümde kavramsal çerçeve ve ilgili alan araştırmalarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntem ve veri toplama araçları açıklanmıştır. Dördüncü bölümde çalışmanın bulguları araştırılmış, gerekli tespitler yapılmış ve yorumlanmıştır. Son bölüm olan beşinci bölümde araştırmanın sonuç, tartışma ve önerileri yer almaktadır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bilgi, belge ve dokumanlar Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında modern, çağdaş, laik bir millî eğitim vermek ve vatandaşların okuryazar olduğu bir toplum inşa edilmek istendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Ortaöğretim, Müfredat Programı, Öğrenci

ABSTRACT

Student Activities in Turkey Between 1923-1946 in the Light of İnstructions and Curriculum Programs

Since Turkish National Struggle, the founder class of the country, with all their speechs, had stated the necessity of a national education centered on student, based on modern and secular bases. After 1923, the regulations had been made in line with these principles. This study, in the light of the course curriculum and instructions between 1923-1946, aims to deal with weekly course schedule, the health curriculum, researchs and examinations within the scope of lecture, national days, educational branch activities, students' uniforms, weekly timesheets, relation between student-teacher and enviroment, pass terms, domestic goods week, school books ve auxiliary books and school diet regulations.

This study consists of five chapters. In the first chapter, the problem, aim, importance and limits of this study have been defined. In the second one, conceptual framework and the related reaserch have been treated. In the third one, the method of this study and data collection tools have been explained. In the fourth one, the findings of this study have been researched, the necessary determinations have been made and commented. In the last one, the conclusion, the discussion and the suggestions of this study are given.

Information and documents reached in consequence of this study show that in Turkey, between 1923-1946, a modern and secular national education had been given and a literated nation was desired to be created.

Keywords: Primary Education, Secondary Education, Curriculum, Student

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
ÖZET ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**
RESİMLER LİSTESİ ..... **xi**
EKLER LİSTESİ ..... **xii**
GRAFİKLER LİSTESİ ..... **xiv**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xv**
BÖLÜM I: GİRİŞ **1**
1.1. Problem Durumu **1**
1.2. Amaç/Hipotezler/Problemler ve Alt Problemler **7**
1.3. Önem **8**
1.4. Sayıltılar (Varsayımlar) **9**
1.5. Sınırlılıklar **9**
1.6. Tanımlar **9**
BÖLÜM II: **11**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **11**
2.1. Kavramsal Çerçeve **11**
2.2. Alan Yazın ile ilgili Araştırmalar **14**
BÖLÜM III: YÖNTEM **20**
3.1. Araştırmanın Modeli **20**
3.2. Evren ve Örneklem/ Çalışma Grubu **20**
3.3. Veri Toplama Araçları **21**
3.4. Verilerin Çözümlenmesi **21**
BÖLÜM IV: **22**
BULGULAR VE YORUMLAR **22**
4.1. 1923-1946 Yılları Arasındaki Eğitim Politikalarına Genel Bir Bakış **22**
4.1.1.Misak-ı Maarif (Eğitim Andı) [8 Mart 1923] 22
4.1.2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu) 23
4.1.3.Harf Devrimi (Yeni Türk Harfleri) 25
4.1.4.Millet Mektepleri 28
4.1.5. Halkevleri ve Halkodaları 30
4.1.6) Köy Enstitüleri ve Köylere Yönelik Eğitim Faaliyetleri 34
4.2. İLKÖĞRETİMDE EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ VE ÖĞRENCİ KİMLİĞİ (1923-1946) **40**
4.2.1. 1923-1946 Yılları Arasında Müfredat Programı Özellikleri **40**
4.2.1.1. 1923-1930 Yılları Arasında İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri 40
4.2.1.2. 1931-1935 Yılları İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri 48
4.2.1.3. 1936-1946 Yılları İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri 53
4.2.1.3.1.1936-1946 Köy İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri 57
4.2.1.4. Türkiye'deki Azınlık İlkokullarının Müfredat Programı Özellikleri 65
4.2.2. İlkokullarda Ders Programları **73**

4.2.2.1. 1923-1946 Şehir İlkokul Ders Programları 73
4.2.2.1.1.Yarım Gün Tedrisatı Esasına Göre Şehir İlkokulları Ders Programları..... 78
4.2.2.2. 1923-1946 Köy İlkokul Ders Programları 79
4.2.3. 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimde Sağlık Müfredatı 96
4.2.3.1. Millî Eğitim Bakanlığının İlkokul Sağlık Çalışmaları ve Cumhuriyet Halk Partisi Öğrenci Yurtlarında Kalan Kız-Erkek Öğrencilerin Sağlık İstatistikleri..... 104
4.2.4. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Derse Bağlı Sosyal Etkinlikler 108
4.2.4.1.İlkokullarda Yerli Malı Haftası Etkinlikleri 119
4.2.5. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Okul-Öğrenci-Öğretmen-Veli İlişkileri 124
4.2.6. İlkokullarda Bayram Törenleri ve Kutlamaları 129
4.2.6.1. İlkokullarda Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 148
4.2.7. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Haftaya Başlama ve Bitirme Zamanları 150
4.2.8. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Disiplin..... 159
4.2.9. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokul Öğrencilerinin Derslere Bağlı Okul Dışı Eğitsel Geziler ve Faaliyetleri..... 162
4.2.10.1923-1946 Yılları Arasında İlkokulda Ders Kitapları ve Derse Yardımcı Kaynak Kitaplar 166
4.2.11.1923-1946 Yılları Arasında İlkokul Okul Binaları ve Derslikleri 178
4.2.11.1.Derslikler 183
4.2.11.1.1.Köy İlkokullarının İnşası ve İnşa Süreci..... 187
4.2.12. İlkokul Bina ve Dersliklerde Bulunması Gereken Ders Araç Gereçleri188
4.2.13.1923-1946 Yılları Arasında İlkokul Öğrencilerinin Beslenme Düzenleri 193
4.2.14. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Kayıt işlemleri..... 196
4.2.15.Sınıf Geçme Aşaması 199
4.2.16. Azınlık İlkokullarında Kayıt İşlemleri, Eğitim-Öğretim ve Sınıf Geçme Esasları..... 207
4.2.17. 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimde Eğitsel Topluluklar 213
4.2.18. 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimde Kılık-Kıyafet..... 216
4.3. ORTAÖĞRETİMDE EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ (1923-1946) 219
4.3.1. (1923-1946) Ortaöğretim Müfredat Programının Özellikleri..... 220
4.3.1.1. 1923-1946 Arası Ortaöğretim Kurumları Hakkında Bazı İstatistikler 227
4.3.2. Ortaöğretimde Müfredat ve Ders Programları..... 229
4.3.2.1. 1923- 1930 Yılları Arasında Uygulamada Olan Ortaokul Müfredat Programları 229
4.3.2.2. 1931-1946 Yılları Arasında Uygulamada Kalan Ortaokul Müfredat Programları 233
4.3.2.2.1 Azınlık Ortaokulu Müfredat Programları 238
4.3.2.3. 1923-1946 Yılları Arasında Uygulamada Olan Lise Müfredat Programları 240
4.3.2.3.1. Azınlık Liseleri ve Diğer Meslek Liseleri Müfredat Programları 247
4.3.3. Ortaöğretimde Sağlık Müfredatı 253

4.3.4. Ortaöğretimde Haftaya Başlama ve Bitirme Zamanları ile Tatil Günleri 256
4.3.5. Ortaöğretimde Bayram Kutlamaları 265
4.3.5.1. Ankara ve İstanbul'daki Gençlik ve Spor Bayramı 266
4.3.5.2. Ortaöğretimde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları 268
4.3.6. Ortaöğretimde Öğrenci-Okul-Öğretmen-Veli İlişkileri 269
4.3.7. Ortaöğretimde Disiplin 269
4.3.8. Ortaöğretim Ders kitapları ve Derse Yardımcı Kaynak Kitaplar 275
4.3.9. Ortaöğretim Ders Araç Gereçleri ve Okul Kütüphanesi 285
4.3.10.Ortaöğretimde Kayıt İşlemleri ve Yatılı Okullara Öğrenci Kabulü 289
4.3.10.1. Yatılı Okullara Öğrencilerin Kabulü ve Yurt Ücretleri 293
4.3.10.1.1. Devlet Adına Ortaokul ve Liselerde Okutulan Öğrenciler 295
4.3.11. Ortaöğretimde Sınıf Geçme ve Olgunluk Sınavı 300
4.3.11.1. Ortaöğretimde Olgunluk/Bakalorya Sınavları 309
4.3.11.1.1. Liseyi Dışardan Bitirmek İsteyenler ve Girecekleri Sınavlar 312
4.3.12. Azınlık Orta ve Liselerinde Kayıt ve Sınıf Geçme 313
4.3.12.1. Azınlık Okullarında Sınıf Geçme Aşaması ve Mezuniyet Koşulları 315
4.3.13. Ortaokul ve Lise Bulunan Yerler 318
4.3.14. Ortaöğretim Kurumlarında Ders İçi ve Ders Dışı Etkinlikler 325
4.3.14.1. Ortaöğretimde Yerli Malı Haftası Etkinlikleri 327
4.3.14.2. Ortaöğretimde Sınıf ve Okullar Arası Yarışmalar 329
4.3.14.3. Ortaöğretimde Öğrencilerin Düzenledikleri Etkinlikler 332
4.3.15. Ortaöğretimde Kılık Kıyafet 333
4.3.16. Ortaöğretim Okullarında Eğitsel Topluluklar 335
4.3.16. Ortaöğretimde Öğrencilerin Beslenme Düzeni 340
BÖLÜM V 343
5.1.Tartışma, Sonuç ve Öneriler 343
5.1.1.Tartışma ve Sonuç 343
5.1.2.Öneriler 351
KAYNAKÇA 354
Basılı Eserler 362
Makaleler 375
Gazete Makaleler 384
Tezler 409
EKLER 413
ÖZGEÇMİŞ 446

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eğitim Kavramı 12
Tablo 2: Millet Mektepleri Şahadetname (Diploma) Örneği 30
Tablo 3: Açılış Tarihlerine Göre Köy Enstitüleri 37
Tablo 4 Köy Enstitülerinin Ders Grupları ve Dersleri (1943) 37
Tablo 5: Köy Enstitüleri Kültür Dersleri Haftalık Ders Çizelgesi. (1943) 38
Tablo 6: Bir Muallimli Mekteplere Mahsus Ders Programı. 41
Tablo 7: İki Muallimli Mekteplere Mahsus Ders Programı. 42
Tablo 8: Altı Dershane ve Muallimli Mekteplere Mahsus Ders Cetveli. 42
Tablo 9: İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı (1338) 1922. 44
Tablo 10:Öğleden Önce ve Sonra Tedris Edilecek Dersler (1913). 44
Tablo 11:1924 İlkokul Müfredat Programı 46
Tablo 12: 1926 İlkokul Müfredat Programı. 47
Tablo 13:1936 İlkokul Müfredat Programı. 57
Tablo 14:1936 Köy İlkokulunda İşlenecek Konular Müfredatı, Haftalık Çalışma Çizelgesi. 58
Tablo 15: 1938 Köy İlkokulları Müfredat Programı. 59
Tablo 16:1939-1940 Beş Sınıflı Köy Okulu Programı. 61
Tablo 17:1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimdeki Sayısal Gelişmeler. 64
Tablo 18:Azınlıklara Ait Okul Dağılım Çizelgesi 66
Tablo 19:Balat Horenyan Ermeni İlkokulu Haftalık Ders Cetveli (1934) 68
Tablo 20: Pangaltı Arti Girtaran Ermeni İlkokulu Haftalık Ders Cetveli (1934) 69
Tablo 21: Samatya Sahakyan Nunyan Ermeni İlkokulu Haftalık Ders Cetveli (1934) 69
Tablo 22:Büyükada Rum İlkmektep Haftalık Ders Cetveli (1935) 70
Tablo 23: İstanbul Ermeni İlkokulları Haftalık Ders Cetveli. 71
Tablo 24:Rum İlkokullarında Okutulacak Derslerin Tevzi Cetveli. 72
Tablo 25:İlk Mekteplerin Haftalık Ders Tevzi Cetveli (Erkek). 74
Tablo 26:Bir Öğretmenli ve Beş Sınıflı Okullara Özgü Haftalık Ders Cetveli. 80
Tablo 27: 1924 İlkokul Müfredat Programı Öğrenci Vazifeleri. 80
Tablo 28:1924 İlkokul Programı Bir Öğretmenli Beş Sınıflı Okulun Haftalık Ders Programı. 81
Tablo 29:1926 İlkokul Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi. 75
Tablo 30:1936 İlkokul Müfredat Programı Haftalık Ders Dağılımı. 77
Tablo 31:Yarım-Gün Eğitim Veren Okulların Ders Cetveli 78
Tablo 32:1902 Köy İlkokulları Ders Programı 79
Tablo 33:1927 Köy Mektepleri Müfredat Programı Ders Cetveli. 82
Tablo 34:İki Muallimli Üç Sınıflı Köy Okullarda Vazifelerin Dağılımı. 84
Tablo 35:İki Öğretmenli Üç Sınıflı Köy Okullarının Haftalık Ders Programı. 85
Tablo 36:Bir Öğretmenli Üç Sınıflı Köy İlkokulları Ders Dağılımı. 86
Tablo 37:Bir Öğretmeli Üç Sınıflı Köy Okulları Haftalık Ders Programı. 86
Tablo 38:1936 Köy İlkokulları Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi. 89
Tablo 39:1936 Köy ilkokullarında İşlenecek Konular Müfredatı Haftalık Ders Çizelgesi. 90
Tablo 40:İki Öğretmenli Üç sınıflı Mekteplerde Haftalık Ders Cetveli Örneği. 91
Tablo 41:Bir Öğretmenli Üç sınıflı Mekteplerde Haftalık Ders Cetveli Örneği. 92
Tablo 42:Beş Sınıflı 1939 Köy İlkokulları Müfredat Programı. 93
Tablo 43:1939 Köy İlkokulları Birinci ve İkinci Sınıf Dersleri 95
Tablo 44:1939 Köy İlkokulları Birinci, İkinci ve Üçüncü Sınıf Dersleri. 95
Tablo 45:1939 Köy İlkokulları Dört ve Beşinci Sınıf Dersleri 95

Tablo 46:1939 Köy İlkokulları Dört ve Beşinci Sınıf Haftalık Ders Programı. 95
Tablo 47: Karşılaştırmalı İlkokul Müfredat Programı Sağlık Konuları..... 97
Tablo 48:1931 Senesi Toplu Tedris Yöntemine Göre Ünite Tevzi Cetveli..... 103
Tablo 49: Mekatib-İ İbtida'iyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Sınıf ve Öğretmenli İlkokullara Özgü Vakit Cetveli. 150
Tablo 50:İlkokullar için Bir Günlük Zaman Dilimi 155
Tablo 51: Çift Öğretim Yapan İlkokulların Öğleden Önce Vakit Cetveli. 155
Tablo 52:Çift Öğretim Yapan Okulların Cumartesi Günleri Tabi Olacakları Vakit Cetveli. 155
Tablo 53: Çift Öğretim Yapan İlkokulların Öğleden Sonra Vakit Cetveli. 156
Tablo 54:Çift Öğretim Yapan Okulların İkinci Grupta Bulunan Öğrencilerin Cumartesi Vakit Cetveli. 156
Tablo 55:Köy İlkokulları Yaz Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli..... 157
Tablo 56:Köy İlkokulları Yaz Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli Cumartesi Günü. 157
Tablo 57:Köy İlkokulları Kış Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli. 158
Tablo 58:Köy İlkokulları Kış Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli Cumartesi Günü. 158
Tablo 59:1924-1925 İlkokullarda Okutulan Kitaplar 168
Tablo 60:İlkokul Birinci Sınıflarda Okutulacak Kitaplar. 173
Tablo 61:İkinci ve Üçüncü Sınıfta Okutulacak Kitaplar..... 173
Tablo 62:Dördüncü Sınıfta Okutulacak Kitaplar. 174
Tablo 63:Beşinci Sınıfta Okutulacak Kitaplar. 174
Tablo 64: İlkokul Öğretmenlerinin Okuması için Önerilen Temel Eserler 175
Tablo 65:Kültür Bakanlığı İlkokul Öğretmen Kılavuzları Serisi..... 176
Tablo 66:1944-1945 Eğitim-Öğretim Yılı İlkokul Birinci, İkinci ve Üçüncü Sınıf Ders Kitapları 176
Tablo 67:1944-1945 Eğitim-Öğretim Yılı İlkokul Dördüncü Sınıf Ders Kitapları . 177
Tablo 68:1944-1945 Eğitim-Öğretim Yılı İlkokul Beşinci Sınıf Ders Kitapları 177
Tablo 69: Dersler için Lazım Olan Araç Gereçler (1) 190
Tablo 70: Dersler için Lazım Olan Araç Gereçler (2) 191
Tablo 71:İlkokul Ders Zümreleri 200
Tablo 72:1924 Ortaöğretim Birinci Devre Kız ve Erkek Ders Programı. 222
Tablo 73:1924 Ortaöğretim İkinci Devre Ders Programı. 223
Tablo 74:1931-1937 Yılları Arasında Uygulanan Ortaokul Ders Çizelgesi. 223
Tablo 75:1934-1937 Yılları Arasında Uygulanan Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi. 225
Tablo 76:1938-1949 Yılları Arasında Uygulanan Ortaokul Programına Göre Haftalık Ders Çizelgesi. 224
Tablo 77:1938-1947 Yılları Arasında Ortaöğretim İkinci Devre Sınıfların Ders Cetveli 226
Tablo 78:1923-1946 Arası Ortaöğretim Kademelerindeki Öğrenci, Öğretmen ve Okul Sayısı. 228
Tablo 79:Ortaokul Müfredat Programı 1338 (1922)..... 230
Tablo 80:Kız ve Erkek Ortaokul Haftalık Ders Programı 1340 (1924)..... 231
Tablo 81:1340-1924 Galatasaray Lisesi Birinci Devre Müfredat Programı Türkçe Dersleri. 232
Tablo 82:1340-1924 Galatasaray Lisesi Birinci Devre Müfredat Programı Fransızca Dersleri. 232

Tablo 83:1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl Orta Mektepler Birinci Devre Derslerinin Tevzi. 233
Tablo 84:1930-1931 Eğitim-Öğretim Döneminde Uygulanan Ortaokul Müfredat Programı. 234
Tablo 85:1931-1937 Yılları Arasında Uygulanan Ortaokul Programına Göre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi. 235
Tablo 86:1937-1938 Eğitim Öğretim Dönemi Ortaokul Ders Cetveli..... 235
Tablo 87:1938 Ortaokul Müfredat Programına Göre Haftalık Ders Dağılımı..... 236
Tablo 88:Çifte Öğretim Yapan Ortaokullara Özgü Haftalık Ders Cetveli (1938)... 237
Tablo 89: Zografyon Rum Ortaokulu Haftalık Ders Cetveli (1934). 238
Tablo 90: Galata Getronagan Ermeni Ortaokuluna ait Haftalık Ders Cetveli (1934). 239
Tablo 91:İstanbul Rum Ortaokulları Edebiyat ve Fen Kollarında Okutulacak Dersler. 239
Tablo 92:1340 (1924) Liselerin İkinci Devre Müfredat Programı..... 240
Tablo 93:1340 (1924) Galatasaray Lisesi İkinci Devre Müfredat Programı Türkçe Dersleri. 241
Tablo 94:1340 (1924) Galatasaray Lisesi İkinci Devre Müfredat Programı Fransızca Dersleri. 242
Tablo 95:1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl Orta Mektepler İkinci Devre Derslerinin Tevzi. 242
Tablo 96:1931-1934 Yılları Arasında Uygulanan Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi. 244
Tablo 97:1934-1937 Yılları Arasında Uygulanan Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi. 245
Tablo 98:1938 Erkek ve Kız Liseleri Müfredat Programına Göre Ders Dağılımları. 246
Tablo 99:1924-1932 Eğitim-Öğretim Dönemleri Arasındaki İmam Hatip Okulları Müfredat Programı. 248
Tablo 100:Galatasaray Lisesi İkinci Devre Klasik Şube Ders Dağılımı..... 249
Tablo 101:Orta Ticaret Okulları ve Ticaret Lisesi Müfredat Programı ve Ders Dağıtım Cetveli. 249
Tablo 102: Galata Getronagan Ermeni Lisesi Haftalık Ders Cetveli (1934) 250
Tablo 103: Zoğrafyon Rum Lisesi Haftalık Ders Cetveli (1934) 251
Tablo 104:İstanbul Rum Okullarının Edebiyat ve Fen Kollarında Okutulacak Derslerin Cetveli. 252
Tablo 105:A Tipi Genel Yatısız Hafta İçi ve Hafta Sonu Vakit Cetveli 257
Tablo 106:A Tipi Genel Yatılı Hafta İçi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli..... 258
Tablo 107:A Tipi Genel Yatılı Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 258
Tablo 108:A Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta içi Öğleden Önce ve Sonra Ait Vakit Cetveli 258
Tablo 109: A Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 259
Tablo 110:A Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta içi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli..... 259
Tablo 111:A Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 259
Tablo 112:B Tipi Tekli Öğretim Yatısız Hafta İçi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 260
Tablo 113:B Tipi Tekli Öğretim Yatısız Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 260

Tablo 114:B Tipi Tekli Öğretim Yatılı Hafta içi ve Hafta Sonu Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 260
Tablo 115:B Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta içi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli ... 261
Tablo 116:B Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta Sonu Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 261
Tablo 117:B Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta İçi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli 261
Tablo 118:B Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta Sonu Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli . 261
Tablo 119:Bakanlığın Özel Emirle Gönderdiği Vakit Cetveli. 262
Tablo 120:Çift Öğretim Yapan Okulların Vakit Cetveli 263
Tablo 121:Çift Öğretim Yapan Okulların Hafta Sonu Cumartesi Vakit Cetveli 263
Tablo 122: Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Cezası Türleri 272
Tablo 123: Resmi Ortaokul ve Liselerde Okutulup Milli Matbaada Basılan Kitaplar (1926) 276
Tablo 124:1929 Yılı Ortaokullarda Okutulacak olan Kitap Listesi 277
Tablo 125:Liselerin ve Öğretmen Okullarının Birinci Devresiyle Ortaokullarda Okutulacak Birinci Sınıf Kitapları 280
Tablo 126: Ortaokul İkinci Sınıf Ders Kitapları 281
Tablo 127: Ortaokullarda Okutulacak Üçüncü Sınıf Ders Kitapları 282
Tablo 128:Liselerin Birinci Sınıfında Okutulacak Ders Kitapları. 282
Tablo 129:Liselerin İkinci Sınıfında Okutulacak Ders Kitapları. 283
Tablo 130:Liselerin Üçüncü Sınıfında Okutulacak Ders Kitapları. 283
Tablo 131:Lise Filozofi ve Sosyoloji Dersleri İçin Yardımcı Kaynak Kitaplar. 284
Tablo 132: Ortaöğretim Kayıt ve Kabul Evrakları 290
Tablo 133:1940 Ortaöğretim Öğrenci Bilançosu 297
Tablo 134:1939 ve 1940 Yıllarında Lise Okurken Yardım Alan Öğrenciler. 298
Tablo 135:1939 ve 1940 yıllarında Başbakanlık Himayesinde Liselerde Okutulan Öğrenciler. 298
Tablo 136:1939 ve 1940 Yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi Himayesinde Ortaokulda Okutulan Öğrenciler. 299
Tablo 137:Ortaokul Tam Yoklamalı Dersler. 301
Tablo 138:Lise Tam Yoklamalı Dersler. 301
Tablo 139:Ortaöğretim Kurumlarında Not Verme Esaslarının Karşılaştırılması (1) 302
Tablo 140: Ortaöğretim Kurumlarında Not Verme Esaslarının Karşılaştırılması (2) 302
Tablo 141:1940-1941 Eğitim-Öğretim Dönemi Eylül Sınav Takvimi 306
Tablo 142: Musevi Lisesi Ortaokul ve Lise Bölümünden Mezuniyette Esas Alınan Dersler 318
Tablo 143: Cumhuriyet Döneminde Ortaokulu Bulunan Şehirler 321
Tablo 144:Cumhuriyet Döneminde Lise Bulunan Şehirler 323
Tablo 145: Cumhuriyet Dönemi Özel Türk Orta ve Liseleri 324
Tablo 146: Cumhuriyet Dönemi Yabancı Ortaokul ve Liseler 324
Tablo 147: Ortaöğretimde Eğitsel Kollar 336
Tablo 148: Örnek İzin Belgesi 337
Tablo 149: Yiyeceklerin Kalori Cetveli 341

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1:CHP Erkek Öğrenci Yurtları 1944 Eylül Ayı Sağlık Muayenesi İstatistikleri. 107
Resim 2: CHP Kız Öğrenci Yurtları 1944 Eylül Ayı Sağlık Muayenesi İstatistikleri. 108
Resim 3:İlkokulların İkinci Devresi Öğrencileri İçin Lokomotif Örneği. 111
Resim 4: Konya'da Bir İlkokulun Elişleri Atölyesi. 113
Resim 5:Menemen İlkokul Öğrencileri Dikiş Dersinde..... 115
Resim 6:Aile Bilgisi Uygulamalarında Olan Bir Grup Öğrenci 119
Resim 7:Yerli Malı Haftası Broşürü. 120
Resim 8:23 Nisan 1929 Tarihli Çocuk Bayramına Ait İntibalar. 135
Resim 9: 23 Nisan 1929 Çocuk Haftası Kutlamaları Ankara (birinci gün) 136
Resim 10:Sağdaki Resmi Taksim'e Çıkan Çocuklar, Soldaki ise 23 Nisan Törenlerine Katılan Çocuklar. 137
Resim 11:23 Nisan 1934 Çocuk Bayramı İstanbul Kutlamalarından Görüntüler.... 140
Resim 12:Maraş CHP Denetiminde Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 23 Nisan'da Giydirdiği Çocuklar. 142
Resim 13:Kırda Öğretmenlerinin Gözetiminde İncelenen Bir Keçi. 165
Resim 14:Su Kuvvetinde Sanayide Nasıl Faydalandığını Gösteren İşleyiş..... 166
Resim 15:Öğrencileri Yemekhanesi. 180
Resim 16:İlkokul Binalarından Bahçe Alanı Tarıma Müsait Olan ve Olmayan Okul Örnekleri. 181
Resim 17:Feriköy Rum Erkek İlk Mektebi. 183
Resim 18:Eski ve Yeni Eğitim Sisteminde Öğrenci ile Öğretmenin İletişimi. 184
Resim 19:Örnek Bir Sınıf Oturma Düzeni. 185
Resim 20:İlk ve Ortaokullarda Kullanılacak Sıraların Görselleri. 185
Resim 21:İlk ve Ortaokullar Talimatnamesine Göre Yapılan Masa Örnekleri..... 186
Resim 22:Soğuk, Ilıman ve Sıcak İklim Bölgesi Köy İlkokulları Planları 187
Resim 23:Bir veya Üç Sınıflı ve Altmış Öğrencili Köy ilkokulu Bina Projeleri..... 188
Resim 24: Ordu'da Bir İlkokul Sergisinden Bir Köşe. 193
Resim 25: Bir Öğrencinin Yirmi Dört Saatlik Programı. 194
Resim 26:Nisan 1944 Tarihinde Öğrencilere Verilen Yiyecek Listesi..... 195
Resim 27:1929 İnönü Yatılı Okulu Yılsonu İmtihan Cetveli. 204
Resim 28:Öğrenci Sınav Cetveli-1..... 206
Resim 29: Öğrenci Sınav Cetveli-2..... 206
Resim 30:Sağdaki Görsel İzmir Kız Lisesi Soldaki Görselde Kayseri Zincidere Yatılı Mektebi Revirinden..... 255
Resim 31:Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarında Alan Taksimi (Gaziantep)..... 269
Resim 32:Kimya ve Fizik Derslerinin Laboratuvardaki İşleyişleri 287
Resim 33:İzmir Erkek Lisesi Kütüphanesi (solda) ve Amasya Ortaokulu Okuma Salonu (sağda). 288
Resim 34: 1939 Tarihli Liseyi Bitirme Diploması Örneği. 311
Resim 35:Devlet Olgunluk Diploma Örneği. 311
Resim 36:1932-1933 Eğitim Öğretim Yılı Eylül Mezuniyet İmtihan Sonuçları 313
Resim 37:Cumhuriyet Dönemi'nde Lise ve Ortaokulların Haritası. 323
Resim 38:Robert Koleji Tiyatro Topluluğu Piyes Davet Mektubu. 338
Resim 39:1937-1938 Eğitim-Öğretim Dönemi Tiyatro Azaları. 339
Resim 40:Haberleşme Kolu'nun Yazışma Örnekleri. 340

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Bir Eczadolabı ve İçinde Bulunması Gerekenler 413
Ek 2: Öğrenciler Öğrendikleri Sağlık Bilgilerini Uygulama Örneği (İzmir Türk Birliği İlkokulu) 414
Ek 3: Ankara 19 Mayıs 1940 Törenlerinden Görüntüler 415
Ek 4:İlköğretimde Sene Sonu İmtihanları 416
Ek 5:Okul ve Öğrencilerin Sosyal Faaliyetleri Adana İsmet İnönü İlkokulu 417
Ek 6: İlkokul Öğrencilerinin Okul İçi ve Dışı Faaliyetleri (Muğla) 418
Ek 7:Köy Okullarında Talebe Faaliyetleri (Isparta) 419
Ek 8: İlkokul Öğrencilerinin Birlikte Çalışma Örneği (1) 420
Ek 9: İlkokul Öğrencilerinin Birlikte Çalışma Örneği (2) 421
Ek 10:İlkokullarda Sabah (Ankara İsmet İnönü İlkokulu) 421
Ek 11:İlkokul Öğrencileri Okul Önünde 422
Ek 12: Üçer Aylık Ders Faaliyet Raporu (1924 İlkokul Müfredatına Göre) (1) 423
Ek 13: Üçer Aylık Ders Faaliyet Raporu (1924 İlkokul Müfredatına Göre) (2) 424
Ek 14: İlköğrenim Diploma Örnekleri 425
Ek 15: İlköğrenim Diploma Örnekleri 425
Ek 16:1940 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara) 426
Ek 17: 1940 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara)-2 426
Ek 18: 1941 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara) 1 427
Ek 19: 1941 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara) 2 427
Ek 20: Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1933 Cumhuriyet Bayramı Fevkalade Sayısı 428
Ek 21: 1942 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara) 429
Ek 22:Nazilli Ortaokul Talebelerine Recep Peker Tarafından Gönderilen Hediyeler 430
Ek 23: 1930-1931 Eğitim-Öğretim Dönemi Okulların Açılması (1 Eylül) 430
Ek 24: Yerli Malı/Tasarruf Haftası'nda İş Bankası'ndan Öğrencilere Verilen Kumbaralar 431
Ek 25: Öğrencinin Yabancı veya Azınlık Okullarına Verilmesi. 431
Ek 26: 1944 Cumhuriyet Bayramı İzci Gösterileri 432
Ek 27:Antalya ve Mersin Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1935 Çocuk Haftası Programı. 432
Ek 28 Antalya ve Mersin Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1935 Çocuk Haftası Programı. 433
Ek 29:1937 Çocuk Bayramı Şenlikleri. 433
Ek 30:23 Nisan 1939 Bayram Kutlamaları 434
Ek 31: 23 Nisan 1946 Çocuk Bayramı Kutlamaları. 434
Ek 32:Öğrenci Kıyafet Örnekleri 435
Ek 33:1930 İstanbul İdman Şenlikleri. 435
Ek 34: 1933 Jimnastik Şenliklerinden İntibalar 436
Ek 35: 1934 İdman Şenlikleri 436
Ek 36: Kastamonu İdman Bayramı Şenlikleri 437
Ek 37: Kastamonu İdman Bayramı Şenlikleri Tören Esnasında 437
Ek 38:1935 İdman Şenlikleri 438
Ek 39: 1936 İdman Şenlikleri. 438
Ek 40: 1936 İdman Şenlikleri Resmigeçit Töreni 439
Ek 41:1936 Ankara İdman Şenlikleri 439
Ek 42: 1937 Gençlik ve Spor Bayramı 440
Ek 43: 1938 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları. 441
Ek 44: 1939 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları. 442

Ek 45:1941 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları. 442
Ek 46: 1942 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları. 443
Ek 47: 1946 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları 443
Ek 48: 1937-1938 3-A Sınıfı Öğrencisi Hüseyin Birkardeştir'in Karnesi. 444
Ek 49:İlköğretim Diploma Örneği 444
Ek 50: Örnek Haysiyet Divanı 445

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimdeki Öğrenci Sayıları 64
Grafik 2: Okul Tabelalarının Özellikleri 182
Grafik 3: İlkokul Öğrencilerinin Sınıflara Kayıtta Esas Alınan Yaş Aralıkları 197
Grafik 4: İlk Tahsil Diploması için Başarılı Olunması Gereken Dersler 200
Grafik 5:1923-1946 Yılları Arasında Öğrencilerin Not Derecelerindeki Değişim .. 202
Grafik 6: İlkokullarda Eğitsel Kol Örnekleri 213
Grafik 7:1923-1946 Yılları Arasında Ortaokuldaki Öğrenci Sayıları 229
Grafik 8:1923-1946 Yılları Arasında Lise Öğrencilerinin Sayıları 229
Grafik 9:1922-1946 yılları Arasında Okutulan Derslerin Yüzde Oranları 237
Grafik 10:1924-1946 Yılları Arasında Liselerde Üç Temel Dersin Yüzde Oranları 247
Grafik 11:1930-1949 Yılları Arasında Not Sistemi 305

KISALTMALAR LİSTESİ

BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Y.PRK. MF	: Yıldız Perakende/ Maarif Nezareti Maruzatı
TTDA	: Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
vb.	: Ve Benzeri
vs.	: Vesaire
t.y.	: Tarih Yok
y.y.	: Yer Yok
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı

BÖLÜM I: GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya konu olan problem, araştırmanın amacı, önemi, problem cümlesi ve alt problemleri, tanımlar ve sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren değişen ve gelişen bir sürecin sonunda kendine özgü bir kültür yaratmıştır. Klasik Dönemde, çağdaşlarına göre, üstün sayılabilecek bir örgütlenmeyle başarı elde etmiş olan Osmanlı Devleti, XVII. yüzyıldan itibaren yeniliklere ayak uyduramaması ve çeşitli etkenler sonucunda eski askeri başarılarını yenilgilere bırakmıştır (Turan, 2013, s.15). XX. yüzyılın başında artan sömürge yarışı ve sanayileşmiş devletler arasındaki endüstriyel rekabet küresel bir savaşı da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti ise bu ortamda sahip olduğu topraklardaki yeraltı zenginliği, stratejik konumu, kendisine siyaseten yakın Almanya'nın yeni cepheler açmak istemesi ve Osmanlı padişahının halifelik unvanını nüfuzundan yararlanmak gibi nedenlerle kendini Birinci Dünya Savaşı'nın içinde bulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nda (1914-1918) İttifak Devletleri'nin (Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan) yanında savaşa giren Osmanlı Devleti diğer müttefikleri gibi savaştan yenik ayrılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgisi 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla resmileşmiştir (Karpat, 2012, s.119). İtilaf Devletleri'nin Mondros Mütarekesi sonrası başlattığı işgallere tepki olarak Anadolu ve Rumeli topraklarında büyük bir direniş ve mücadele başlamıştır. Her ne kadar işgalci Fransız ve İtalyan güçleri Türk milletine Sevr Antlaşması'nı zorla kabul ettirmek için Yunan kuvvetlerini desteklese de Yunanlıların savaş sahasındaki kesin mağlubiyeti ülkenin işgalden, milleti ise esaretten kurtarmıştır.

Maddi-manevi bunca fedakârlıktan sonra, devletin ve milletin idaresinin ve işlevini yitirmiş olan kurumlarının yerine yenilerinin getirilmesi bir zorunluluk olarak kendini göstermiştir (Eraslan, 2008, s.15).

Antiemperyalist bir mücadelenin başarısı ile kurulan yeni Türk devleti, bir daha emperyalist güçlerin saldırısına uğramamak için en az onlar kadar gelişmiş bir devlet

sistemi inşa etmenin yollarını aramıştır. Saltanatın kaldırılması, yeni halifenin seçiminden cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede gerek Büyük Millet Meclisi'nde (BMM) gerekse halk arasına, mevcut vaziyetin ne olduğu ve nereye gidildiği hususunda bir belirsizlik söz konusu olmuştur (Eraslan, 2008, s.26). Bu belirsizliğin giderilmesi zamana bırakılmıştır. Çünkü Millî Mücadele başarıya ulaşmış, ancak rejimin adının konulması için gerekli şartlar hala olgunlaşmamıştır. Rejimin adının konulamaması beraberinde birtakım sorunlar getirmiştir. Bu sorunlar 25 Eylül 1923 günü meydana gelen kabine bunalımı, Büyük Millet Meclisi'nin (BMM) çalışma güçlüğü yaşaması vs. durumlar Türkiye'de eski rejimin uzantılarıyla işlerin yürümeyeceği gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Korkmaz, 2006, ss.542-543; Karpat, 2012, s.129; Polat, 2007, s.107).

Nihayetinde 29 Ekim 1923 Pazartesi günü saat 20.30'da cumhuriyetin ilan edilmesiyle devlet başkanlığı sorunu çözülmüş ve rejimin adı konulmuştur. Böylece evrensel değerlere sahip, çağdaş, lâik ve demokratik devlet yolunda önemli bir adım atılmıştır (Korkmaz, 2006, s.495; Gencer ve Özel, 2010, s.211). Çağdaş, demokratik ve lâik bir hukuk devleti yapısına sahip olacak devlet için "*egemenlik kayıtsız şartsız milletindir"* esası benimsenmiştir. Bu yönüyle Türkiye, bağımsızlığına yeni kavuşmuş, çağdaşlaşma çabalarına yönelmiş ülkeler için de rol model olmuştur. Geri kalmış veya kuruluş aşamasında olan ülkelerde ortaya çıkan devrimci önderler kendi toplumlarının yapısını, özelliğini, nasıl bir modelin uygun olacağını daha iyi bilir ve bilmek zorundadırlar. Çağdaşlaşma çabasındaki gelişmemiş ülkelerin kuruluş aşamasındaki uygulamaları bu doğrultuda olmaktadır. Atatürk'ün geliştirdiği ulusal model de buna uygunluk gösterir (Kili, 1998, ss.105-106).

Atatürk'ün geliştirdiği ilke ve devrimler her yönüyle ulusaldır. Herhangi bir sınıfa veya zümreye dayalı olarak geliştirilmemiştir. İşgal altındaki bir ülkenin kurtuluşu için en kritik hedef Atatürk Devrimi'nin de temeli olan bağımsızlık anlayışıdır (Kili, 1998, s.107). Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasının ardından Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak hedefiyle yola çıkan Atatürk, bu hedefine ulaşmak amacıyla birçok alanda devrimler yapmıştır. Bu dönemde yapılan devrimlerin hedefi millî, çağdaş ve lâik bir toplum inşa etmek olmuştur. Toplumu yeniden inşa etmenin en etkili yolu da millî bir eğitim sisteminden geçmektedir. Millî Mücadele Dönemi'nde toplumda oluşan birlik ve beraberlik havası cumhuriyetin ilan

edilmesinden sonra da devam etmiş ve bu ruh cumhuriyet dönemi hükümetlerinin eğitim politikalarının temelini oluşturmuştur (Bolat, 2011, s.3).

Yeni Türkiye'nin eğitim temelleri, Millî Mücadele'nin en yoğun geçtiği dönemde Ankara'da 16-21 Temmuz 1921 tarihlerinde toplanan, I. Maarif Kongresi'nde atılmıştır. Kongrede bir konuşma yapan Mustafa Kemal Paşa, önceki eğitim sistemlerini eleştirmiş, yeni bir insan tipinin inşa edilmesi üzerinde durmuştur. Bu yeni insan tipinden millî bir eğitim almış olması, öncelikle millî varlığını koruması ve kendisinin önemli bir değer olarak öğretilmiş insan tipiyle mevcut olacağını bilmesi beklenmektedir (Akyüz, 2015, ss.317-321; Binbaşıoğlu, 2009, ss.415-417; Gencer ve Özel, 2010, s.236; Kaplan, 2013, ss.137-138).

Nitekim bu beklentilere karşılık vermek üzere Tevhid-i Tedrisat Kanunu, farklı dünya görüşlerine mensup insanlar yetiştiren eğitim sistemi yerine, bütün fertlerini aynı ülkü çevresinde yoğuran modern ve çağdaş bir eğitim sisteminin inşa edilmesi için yasal zemin hazırlamıştır (Başar, 2004, s.121). Bu kanunun eğitim sistemi akla ve bilime dayandırılmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Büyük Millet Meclisi (BMM) tarafından kabul edildikten sonra Mustafa Kemal aynı gün mecliste yaptığı konuşmasında '*çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmaya çalışan Türkiye'nin talebelerinin mektep ve medrese gibi birbirinden farklı iki konumda eğitim görmesine katlanılabilir miydi?* şeklindeki ifadesiyle, eğitimde iki başlılığın sürdürülemez olduğunu vurgulamıştır (Sungu, 1992, ss.605-606).

Yasanın temel hedefi ilk, orta ve lise düzeylerinde millî bir kültür vermek, kuşakları farklı akımların, fikirlerin maksatlı yetiştirmelerinden uzak tutmaktır (Alp, 2009, s.100). Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla beraber hükümetin temel amaçları arasında ulusal ve modern bir eğitimi yurdun en uzak köşelerine kadar götürmek yer almıştır. Savaştan yeni çıkmış Türk toplumunun eğitim seviyesi yükseltilerek bütün yurtta okuryazar oranının artırılması hedeflenmiştir. Uygulamaya konulması düşünülen planların hayatilik (kullanılabilirlik) ve işlevsellik özelliğinin olmasına dikkat edilecektir (İzgi,1984, s.269).

Mustafa Kemal, eğitim sistemiyle ilgili Tevhid-i Tedrisat Kanunu üzerine yaptığı konuşmasının dışında, farklı toplantılardaki konuşmalarında ve demeçlerinde

eğitim programlarının hem ulusun koşullarına hem çağın gereklerine uygun olması gerektiğine değinmiştir (Berkes, 2012, s.533).

Yabancıların açtığı okullar ve çeşitli cemaatlerin okullarının hükümet/devlet tarafından denetim altına alınmasının yanı sıra, cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusa göre %10'luk seviyede olan okuryazar oranını daha yukarılara çekmek için önlemler alınmıştır. 1928 yılında Türk harfleri kabul edilmiş ve 1929 yılında da Millet Mektepleri kurulmuştur (Gök, 1999, s.5). Millet Mektepleri okuma-yazma bilenler ve az bilenler de dâhil olmak üzere tüm vatandaşları eğitmek için açılmıştır. Bilindiği üzere bu dönemde Millet Mektepleri'nin görevleri arasında yeni harfleri öğretmek de vardır. Yeni harflerin kabul edilmesiyle ilgili olarak o günün şartlarında Mustafa Kemal Atatürk, akıllıca davranarak, Latin harfleri tabiri yerine Türk harfleri tabirinin kullanılmasını istemiştir. Böylece Türk harfleri, yeni yıldan sonra yasaklanacak olan Arap harflerinden ayrılmıştır (Kinross, 2015, s.515).

Türk harflerinin kabul edilmesinden sonra Millî Eğitim Bakanlığı, yeni yazıyı okul çağı dışında kalanlara öğretebilmek için de seferber olmuştur (Başgöz ve Wilson, 1968, s.119). Millet Mektepleri'nin yanı sıra halkın eğitim seviyesini yükseltmek için faaliyet göstermesi beklenen bir diğer sivil toplum kuruluşu Türk Ocakları'dır. Kökleri 1912 yılına dayanan ve İttihat ve Terakki Partisi'nin fikir kulübü olarak kurulmuş olan Türk Ocakları'nın bu dönemde halk eğitimi için okullar yaptırmak, kendi adını taşıyan kulüpler açtırmak, buralarda dersler, konferanslar, halka açık toplantılar düzenlemek, kitaplar ve dergiler yayımlamak, millî serveti korumak ve çoğaltmak gibi hedefleri vardır (Akyüz, 1986, ss.202-203).

Gerek Mustafa Kemal gerekse üst düzey yöneticiler ülkenin çağdaşlaşmasında önemli görevler üstlenen Türk Ocakları'nı maddi ve manevi olarak desteklemişlerdir. Mustafa Kemal Atatürk, yurt gezilerinde Türk Ocakları'nı da ziyaret etmiş, ocakların çalışmalarını yerinde izlemiştir. Türk Ocakları'nın gerek Mustafa Kemal Atatürk gerekse de Cumhuriyet Halk Partisi ile ilişkileri uzun yıllar devam etmiştir. Ancak 1927'den sonra Cumhuriyet Halk Partisi, Türk Ocakları'ndan daha çok yararlanma yoluna gitmiştir (Haytoğlu, 2009, s.1212).

Cumhuriyet Halk Partisi, Türk Ocakları'ndan kapatıldığı döneme kadar devrimlerin halka tanıtan kuruluş olarak görülmesi, dönemin eğitimcilerinin

tepkilerine neden olmuştur. Cumhuriyet tarihi eğitimcilerinden olan Necmeddin Sadak, bir köşe yazısında Türk Ocakları'nın Osmanlı Devleti döneminde önemli işlevlerinin olduğunu, ancak artık Türk Ocakları'nın çalışma alanıyla ilgili konuları Türkiye Cumhuriyeti kurumlarının yerine getirebildiğini ifade etmiştir (Sadak, 1992, ss.608-609). Bu eleştiriler Mustafa Kemal 1930'da çıktığı yurt gezisinde Türk Ocakları'yla ilgili olumlu fikirlerinin değişmeye başlamasına yol açmıştır. Bu fikrinin değişmesinde etkili olduğu söylenen olay ise Denizli'de meydana gelmiştir. Mustafa Kemal, Türk Ocakları'nda ocak üyeleriyle fikir alışverişindeyken ocaklılardan biri binek araçlarının olmamasından kaynaklı olarak köylülerle iletişimsizlik yaşadığını ifade etmesi üzerine Mustafa Kemal, ocaklılara kızarak şeyh ve müritlerin otomobil masraflarını düşünmeden köylere kadar gittiğini belirtmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, yurt gezisinden döndükten sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi ilkelerini halka anlatarak daha verimli olacağını açıklamıştır. Bu açıklama aslında Türk Ocakları'nın kapatılacağının işareti olmuştur (Arıkan ve Deniz, 2004, s.408).

1929 Ekonomik Buhranı ve ardından Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması da Türk Ocakları'nın kapatılması sürecini hızlandırmıştır. Ekonomik Buhran ve demokrasi isteği neticesinde halkın yöneldiği Serbest Cumhuriyet Fırkası'na bazı ocaklıların ilgi göstermesi ve fırkanın önemli görevlerinde ocaklıların yer alması durumun aleyhlerine dönmesine neden olmuştur. Ocaklıların bu davranışı 1927 yılında Türk Ocakları Yasası'nda yapılan değişiklikteki "*Türk Ocakları devlet siyasetinde Cumhuriyet Halk Fırkası'yla beraberdir*" maddesinin de çiğnenmesi anlamı taşıyordu. Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruluşundan üç ay sonra kendini feshetmiştir. Fesih kararından sonra gözler Mustafa Kemal'e çevrilmiştir. Mustafa Kemal, Türk Ocakları tüzüğünün üçüncü maddesine atıfta bulunarak ocakla fırkasının birleşmesi gerektiğine işaret etmiştir (Haytoğlu, 2009, s.1213).

1930'lardan sonra, cumhuriyetin yeniliklerini halka daha iyi anlatmak, onları daha iyi koruma ihtiyacı doğmuştur. Mustafa Kemal, bütün cumhuriyetçi kuvvetlerin bir araya toplanmasını istemiştir. Bu amaçla o zamana kadar önemli siyasal ve kültürel hizmetler yapmış ve görevini tamamlamış olan Türk Ocakları, geleneksel ve resmî milliyetçiliğin kendi aralarındaki çatışması nedeniyle 10 Nisan 1931 tarihinde feshedilmiştir (Akyüz, 2015, s.405). Türk Ocakları'nın fesih kararından sonra bu kültür kurumlarının yerini, kültürel, sanatsal, evrensel değerleri dikkate alan, halkın

her bakımdan yetişmesine yardımcı olacak, Türk milletinin millî değerlerini bulup gün yüzüne çıkaracak, Türk kültürünün gelişmesi ve yükselmesi için çalışmaya başlayacak ve devrimleri halka anlatacak olan halkevleri kurulmuştur (Tuğrul, 1945, s.13).

Ülkenin yeniden inşa sürecinde göz önünde tutulan ilkelerden biri olan halkçılık ilkesi, Türkiye'nin geri kalmasına neden olan etkenleri ortadan kaldırmayı hedeflermiştir (Kocatürk, 1987, ss.66-67). Bu bağlamda 1932 yılında kurulan halkevleri de bu ilke çerçevesinde şekillendirilmiştir. Mustafa Kemal, çağdaş bir toplum yolunda taklitçiliğe izin vermemesi neticesinde halkevleri, ülkenin en ücra köşelerine kadar devrimleri götürme görevini üstlenmiştir (Çeçen, 1990, s.15).

Türkiye'nin 1923-1926 yılları arasındaki eğitim politikaları incelendiğinde ana hedefleri şu temel maddelerle özetlenebilir:

a) Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, lâik ve devrimci vatandaşlar yetiştirmek.

b) İlköğretimi bütün vatandaşlara ulaştırarak, halka okuma- yazma öğretmek.

c) Türk milletini medeniyet safında en ileriye götürmek ve yeni nesilleri Türk olma gururuna eriştirmek.

ç) Eğitimde kadın erkek ayrımı kaldırarak, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmak.

Cumhuriyetin temel hedeflerinin çizilmesi, medreselerin kapatılıp lâik eğitime uygun bir anlayışla ilk ve orta öğretimin esaslarının belirlenmesiyle eğitim hizmetleri modern hale getirilecek, devletin izni olmadan hiçbir okulun açılamayacağı karar altına alınacaktır (Turan, 2008, ss.109-110).

Yukarıdaki bilgiler ışında, Cumhuriyetin ilk yıllarından 1946 Demokrat Parti'nin (DP) meclise girişine kadar, eğitimle ilgili birçok devrim yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu devrimler halkın modern, lâik ve okuryazar olmasını sağlamak içindir. Cumhuriyetin ilanından çok partili döneme kadar eğitim alanı, birçok yüksek lisans ve doktora tezi ile kitap ve makaleye konu olmuştur. Bu çalışmada ise Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında eğitimin uygulandığı ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin müfredat programları, talimatnameler, sağlık programları, Cumhuriyet Halk Partisi denetimindeki yurtlarda kalan öğrencilerin sağlık istatistikleri, okul çalışma etkinlikleri, öğrenci-öğretmen ilişkileri, bayram tören

ve kutlamaları, haftaya başlama ve bitirme zamanları, ödül, cezalar, okul dışı eğitsel faaliyetleri, derse yardımcı kitaplar, okul binaları, öğrencilerin kılık kıyafetleri, beslenme düzenleri, okula kayıt, sınıf geçme ve mezun olmalarına odaklanılmıştır.

1.2. Amaç/Hipotezler/Problemler ve Alt Problemler

Bu tez çalışmasının odak noktasını Türkiye'de, 1923-1946 yılları arasında, hükümetlerin ilköğretim ve ortaöğretim eğitim politikaları, 1923-1946 yılları arasında uygulanan müfredat programları, talimatnameler, sağlık programları, Cumhuriyet Halk Partisi denetimindeki yurtlarda kalan öğrencilerin sağlık istatistikleri, okul çalışma etkinlikleri, öğrenci-öğretmen ilişkileri, bayram tören ve kutlamaları, haftaya başlama ve bitirme zamanları, ödül, cezalar, okul dışı eğitsel faaliyetleri, derse yardımcı kitaplar, okul binaları, öğrencilerin kılık kıyafetleri, beslenme düzenleri, okula kayıt, sınıf geçme ve mezun olmaları oluşturmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda şu ana problem cümlesine cevap aranmıştır:

Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretimin yükümlülükleri nelerdir?

Bu ana problem doğrultusunda da şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1) Cumhuriyetin ilanıyla birlikte uygulanan ilköğretim ve ortaöğretim müfredat programları nelerdir?

2) Cumhuriyetin ilanından sonra ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenci-öğretmen ilişkileri ne düzeydedir?

3) İlköğretim öğrenci kıyafetleri ve beslenme düzeni nasıldır?

4) İlköğretim ve ortaöğretimde derse yardımcı kitaplar, ders müfredat programları ve araç gereçlerin kullanımı nasıl olmuştur?

5) İlköğretim ve ortaöğretimde millî bayramlar kutlamaları ne düzeyde kutlanmış? Öğrencilerin bayramlar için yapmış oldukları hazırlıklar nelerdir?

6) İlköğretim ve ortaöğretimde öğrenci kayıt kabul işlemleri, sınıf geçme sistemi ve mezuniyet nasıl olmuştur?

7) Hükümetler tarafından nasıl bir öğrenci profili çizilmek istenmiştir?

8) Cumhuriyet Halk Partisi denetiminde okuyan öğrencilere yapılan yardımlar nelerdir?

9) İlköğretimde şehir ve köy ilkokul binalarının vaziyeti nedir?

10) İlköğretim ve ortaöğretimde öğrencilerin katıldığı milli bayramlar nelerdir?

1.3. Önem

Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim okulları toplumsal hayatımızda önemli görevler üstlenmiştir. Okul her şeyden önce öğrencilere millî değerlerin aktarıldığı bir yer ve öğrencinin düzgün konuşma, yazma ve sayı sembollerini kullanma, bilgi ve yeteneklerinin keşfedilmesi beklenen mekandır. Okul aracılığıyla öğrencinin topluma uyum sağlaması, sınıf arkadaşlarıyla iş birliği içinde hareket etmesi ve öğrencilere sorumluluk duygusu aşılanması hedeflenir. Bu bağlamda çocuklara hayat, iş ve iyi vatandaşlık için gerekli temel eğitimin verildiği ilköğretim ve ortaöğretime ne derece önem verilse kifayetsiz kalır (Alıcıgüzel, 1979, s.137; Budak, 2010, s.5).

Hızla değişen dünyada, kültürel değerlerin unutulmaya yüz tuttuğu günümüzde millî değerlerin aktarıldığı okullara büyük görev düşmektedir. Alan yazın incelendiğinde talimatname ve müfredat programı kapsamında sınırlı çalışmaların olduğu görülmektedir. Talimatname ve müfredat programı kapsamlı çalışmaların yetersizliği nedeniyle bu tez yol gösterici bir çalışması olması bakımından alan yazına önemli katkılar yapacağı düşünülmektedir.

Ayrıca bu tez çalışmasının eğitim tarihi alanında çalışacak araştırmacılara katkı göstereceği düşünülmektedir. Bu çalışmada günümüzde giderek önem kazanan yaparak yaşayarak öğrenme ilkesi doğrultusunda, eğitimi öğrencilerin bulundukları bölgeye uyarlama çalışmaları yapan yöneticilere öneriler sunması açısından önemlidir. Bu araştırmayla 1923-1946 yılları arasında hükümetin müfredat programları aracılığıyla millî değerleri çalışıldığından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilecek sonuçların bu alanda çalışacak yönetici ve araştırmacılar ve yeni eğitim programı oluşturma çalışmaları için bir referans olması beklenmektedir.

1.4. Sayıltılar (Varsayımlar)

1) Resmi ve yayınlanmış kaynaklardan toplanan verilerin doğruluğu varsayılmıştır.

2) Araştırmanın amacı yönteme uygun şekilde yapılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma;

1) 1923-1946 yılları arasındaki hükümet eğitim programları, müfredat programları, dönemin kurumlar arası yazışmaları ve eğitim uygulamaları,

2) Dönemin süreli yayınları, makaleleri, kitapları, dergileriyle lisansüstü tezler, bildiriler, konuşma metinleri, internet veri tabanları ve sözlükler gibi yazılı bilgi kaynaklarıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Eğitim: Davranış değiştirme sürecidir (Türkoğlu, 2012, s.2)

Örgün Eğitim: Okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının tümüdür (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, s.2).

Yaygın Eğitim: Örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen tüm eğitim faaliyetleridir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, s.2).

Formal Eğitim: Örgün eğitim kurumlarında belli bir plan ve program dahilinde yürütülen eğitim türüdür (Kızıloluk, 2013, s.11).

İnformal Eğitim: Önceden belirlenmiş amaçları olmayan aileden aileye toplumdan topluma değişir (Kızıloluk, 2013, s.10).

İlköğretim: 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar (Millî Eğitim Temel Kanununun, 1983, s.5).

Ortaöğretim: İlköğretime dayalı, en az üç yıllık genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973, s.5).

Eğitim Programı: Okulun, okul içi ve dışındaki bütün durumlarda arzu edilen sonuçlara ulaşmak için giriştiği çabaların tümüdür (Büyükkaragöz, 1997, s. 1).

Öğretim Programı: Belli bir eğitim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, bunların amaçlarını, her dersin sınıflara göre kaç saat okutulacağını gösteren kılavuzdur (Büyükkaragöz, 1997, s. 2).

Hükümet Programı: İktidarda bulunan siyasi partinin amaç, hedef ve vizyonunu belirlemesidir.

BÖLÜM II:
KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yapılan çalışmanın kavramsal çerçevesi ve araştırmanın alan yazı çalışmalarına yer verilecektir.

2.1. Kavramsal Çerçeve

Araştırmanın kavramsal çerçevesini eğitim-öğretim olmakla birlikte bu kavramla ilişkili olan ilköğretim ve ortaöğretim müfredat programları oluşturmaktadır.

Eğitimle ilgili çok farklı tanımlar yapılmıştır. Eğitim tek başına kullanıldığında çok farklı anlamlara gelebilen soyut bir kavramdır. Ülkemizde eğitim sözcüğü 1950'li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Eğitim kavramı Türkçe'de "*eğmek*" fiilinden türetilmiş olup, "*bükmek, uygulamak, öğretmek, yetiştirmek, yönlendirmek, terbiye etmek ve talim etmek*" gibi anlamlara gelmektedir (Helvacı ve Şahin, 2009, s.2).

Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlüğü'*nde (2005) eğitimin iki tanımı yapılmıştır. Eğitim kavramı birinci tanımda *"belli bir bilim dalı veya sanat kolunda yetiştirme, geliştirme ve eğitme işi";* ikinci tanımda ise "*çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardımcı olma*" olarak açıklanmıştır.

John Dewey ise eğitim kavramını *"doğaya ve insanlara karşı zihinsel ve duygusal temelli tutumlar meydana getirmek"* olarak ifade eder (Başman, 2012, s.1). Her felsefi ve psikolojik yaklaşıma göre bir eğitim tanımı yapılmıştır. İdealistler bu kavramı *"tanrıya ulaştırma sürecinde yapılan etkinlikler"* olarak tanımlarken Realistler, *"insanı toplumun temel değerlerine göre yetiştirme süreci",* Marxistler, *"çelişkiyi en aza indirip üretimde bulunma süreci",* Pragmatistler, *"yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci*", Varoluşçular ise *"insanı sınır durumuna getirme süreci"* olarak tanımlamışlardır (Sönmez, 2010, s. 9).

Eğitimle bağlantılı olan eğitim programı "*izlenilen yol"* anlamında kullanılmaktadır. Kimi eğitimciler eğitim programı için "*yetişek programı*" kavramını kullanmışsa da günümüze eğitim programı kavramı olarak ulaşmıştır (Helvacı ve

Şahin, 2009, s.9). Eğitim programı, yetiştirilecek olan bireylere kazandırılacak davranışları, öğretilecek bilgi, beceri ve tutumları öğretme-öğrenme etkinlikleri ile bunların değerlendirilme sürecini kapsar (Gültekin, 2013, s.128)

Eğitim programı çağdaş bir kavram olup öğretim programı, okul programı, müfredat programı ve ders programı kavramlarını da içine almaktadır. Eğitim programı kavramı öğretim ve ders programlarının yanı sıra eğitici kol çalışmaları, kurslar, geziler, toplantılar, belirli gün ve haftalarla ilgili çalışmalar, sağlık, rehberlik vb. ders dışı çalışmaları da kapsamaktadır (Büyükkaragöz, 1997, s.2).

Öğretim programı bir öğretim kademesindeki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, amaçlarını, her dersin sınıflara göre haftada kaç saat okutulacağını ve öğretim metotlarını, tekniklerini gösteren kılavuzdur (Büyükkaragöz, 1997, s.2). Öğretim programı, okulda ve okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Helvacı ve Şahin, 2009, s.10). Öğretim programları ülkemizde "İlkokul Programı ve Ortaokul Programı" şeklinde eğitim-öğretim basamaklarıyla adlandırılmaktadır (Büyükkaragöz, 1997, s.2).

Eğitim-öğretim programları hakkında kısa bilgi verildikten sonra eğitimin oluşum durumuna göre ayrılması açıklanacaktır. Eğitim formal (resmî) ve informal (gayri resmî, yaygın) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Helvacı ve Şahin, 2009, s.11). Formal eğitim, önceden hazırlanmış programlar çerçevesinde, amaçlı, planlı bir okul içinde ve öğretim yoluyla yapılan eğitimdir (Kılıç, 2009, s.3). İnformal (yaygın) eğitim geleneksel okul ortamı ve resmi olarak kurulan okulların dışında yer alan her türlü eğitimdir (Pala, 2006, s.4).

Tablo 1: Eğitim Kavramı

Formal Eğitim	**İnformal Eğitim**
A) Örgün Eğitim	A) Ailede Eğitim
1) Okul Öncesi	B) Çevrede Eğitim
2) İlköğretim	
3) Ortaöğretim	
4) Yükseköğretim	
B) Yaygın Eğitim	
1) Halk Eğitimi	
2) Çıraklık Eğitimi	
3) Uzaktan Eğitim	
4) Hizmet İçi Eğitim	

Kaynak: Helvacı ve Şahin, 2009, s.11; Kılıç, 2009, s.3; Pala, 2006, s.4.

Okul, ilköğretimden yükseköğretime kadar hiyerarşik bir düzen içerisinde, her üst eğitim basamağının bir alt basamağa dayandığı eğitim sistemidir. Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki bireyler için önceden hazırlanmış programlar ile okul çatısı altında düzenli olarak verilen eğitimdir (Ada ve Ünal, 2007, s.7).

Örgün eğitimin kademeleri yukarıda verilmiştir. Bu kademelerin en küçüğü olan okul öncesi eğitimi tercihe ve isteğe bağlıdır. Okul öncesi eğitimin amacı çocukları üç yaşından itibaren ilkokula başlayıncaya kadar fiziksel ve zihinsel olarak okula hazırlamaktır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973, s.2). İlköğretim kademesi 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretim kız ve erkek her Türk vatandaşına zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Ortaöğretim ise ilköğretime dayalı en az altı yıllık genel, mesleki ve teknik liseleri kapsar (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973, s.5; Millî Eğitim Temel Kanunun, 1983, s.5). İlköğretimden yükseköğretime kadar yükseköğretimdeki yüksekokullar, enstitüler dâhil olan tüm kademeler örgün eğitimin içinde yer alır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973, ss.2-3).

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç dahil olmamış yahut herhangi bir kademesinden bulunan veya ayrılmış vatandaşlara örgün eğitime entegre veya ayrı olarak verilen eğitimlerin bütünüdür (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973, ss.3-4). İnformal eğitim ise belli bir plan veya program dahilinde değildir. Bireyin çevresiyle olan etkileşimi sonucu öğrendiği bilgilerdir.

Afet İnan, Mustafa Kemal'in dilinden kaleme aldığı *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları* (1998) adlı kitabında millî eğitimin amacını: *"Bütün vatandaşların cumhuriyeti iyi tanıyıp sevmelerini, çocukların ilk eğitim bilgilerini almasından sonra sanat, ticaret, ziraat vs. gibi hayatı besleyen ve kuvvetlendiren işlerde muvaffak olacak surette hazırlar. Sanat ve meslek adamları yetiştirmek vazifesidir"* şeklinde açıklamıştır.

Türkiye'de medreselerin kapanmasından sonra eğitimde birlik sağlanmıştır. Eğitimde birliğin sağlanmasından sonra öğrenciler ilk olarak, resmî devlet ilkokullarında eğitim almışlardır. Okul çağını geçmiş ve aynı zamanda okuma yazma eğitimi olmayan vatandaşlar da halk mektepleri ve kurslarına yönlendirilmiştir. Bu kurslar sadece okuma-yazma eğitimi değil aynı zamanda bireylerin gelişimine faydalı olacak bilgilerde sunmuştur (İnan, 1998, s.294).

İlkokulun amacı *İlkokul Programı*'nda (1936) kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. İlkokulun amacı bilgisizliği gidermek, her gün daha fazla çocuk ve vatandaşın okumasını sağlamaktır. Bu önemli görevde en büyük pay ilkokul öğretmelerindedir. Ortaöğretimin amacı ise öğrencileri üst eğitim-öğretimine hazırlamak ve bir meslek öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Ortaöğretim basamağında sorumlulukların büyük çoğunluğu öğrencidedir. Bu aşamada öğrenci bilgilerine yenisini katar ve araştırmacı kimliğini ortaya çıkarır.

1923 yılından itibaren resmî devlet ilkokullarında ilköğretim zorunlu ve ücretsizdir. Velilerin çocuklarını ilkokula göndermemesi ceza alması için bir sebep olarak görülmüştür. İlköğretimin süresi 5 yıldır. Öğrencilerin ortaokula devam zorunluluğu yoktur. Ortaokul, ilkokuldan sonra öğrencinin üç yıl daha okumasıdır ve eğitim birikimi 8 yıla çıkar. Bu eğitim-öğretim basamağından sonra üç yıl lise eğitimi de alan bir öğrenci, sınavlardan başarılı olması halinde, yükseköğretime devam edebilmektedir (İnan, 1998, s.296).

1923 yılından itibaren hükümetlerin zorlandığı en önemli konulardan biri ilköğretimin yaygınlaştırılamaması sorunudur. İlköğretimin köylere ulaştırılması için var olan imkanlar zorlanmıştır. Ülke nüfusunun %80'inin köylerde yaşamasından dolayı kadrolu, sözleşmeli ve eğitmen takviyesiyle köylerde okuma yazma ve eğitim seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilan tarihinden itibaren köy eğitimi alanında çalışmalar yürüten aydınlarının düşüncesi Türk köylüsü yoksulluktan, bilgisizlikten kurtuldukça köy ilköğretim sorununun da ortadan kalkacağı yönündedir (Cicioğlu, 1985, ss.36-38).

İlköğretim sorununun çözülmesi bağlamında 1924, 1926, 1936, 1948 ve 1968 tarihlerinde şehir merkezlerine yönelik ilköğretim programları; köy ilkokulları için ise 1927, 1930, 1936, 1938, 1939 ve 1946 yıllarında da köy ilkokulları için programlar hazırlanmıştır (Binbaşıoğlu, 1999, ss.145-152).

2.2. Alan Yazın ile ilgili Araştırmalar

Bu araştırmanın konusuyla ilgili doğrudan yapılmış bir tez çalışması bulunmamaktadır. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın Tez Merkezi'nde 2020 yılında "eğitim tarihi" ile arama yapıldığında 560 yüksek lisans 160 doktora tezi sıralanmaktadır. Tez merkezinde tarih eğitim başlığıyla arama yapıldığında 249

yüksek lisans 42 doktora tezi karşımıza çıkmaktadır. Eğitim Bilimleri başlığıyla arama yapıldığında ise 300 doktora 1120 yüksek lisans çalışması olduğu görülmektedir. Aşağıda bu araştırma konusuyla ilgili olduğu düşünülen makale, tez ve kitaplar hakkında bilgi verilmiştir.

Kanbolat (2005). *Hazırlanışı ve Uygulanması Açısından Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İlköğretim Programları (1913-1968),* adlı yüksek lisans çalışmasında İkinci Meşrutiyet Dönemi'nden 1968 yılına kadar yürürlükte kalan şehir ve köy ilkokullarının müfredat programını ve arka planda hazırlanma süreçleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışmada İkinci Meşrutiyet, Tek Partili Dönem ve Çok Partili Dönem ilköğretim müfredat programları açıklanmıştır.

Uçar (2004), *Millî Eğitim Politikalarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Yansıması,* adlı yüksek lisans çalışmasında millî eğitim ideolojilerinin hayat bilgisi ders kitabına yansımasını incelemiştir. Çalışmada millî eğitimin yetiştirmek istediği insan tipinin kitaplarda verilen kazanımlarla paralel olduğu sonucuna varılmıştır.

Yorgancıgil (2004), *Cumhuriyet Döneminde Orta Öğretimde Çağdaşlaşma Hareketleri (1924-1951),* adlı yüksek lisans çalışmasında cumhuriyetin ilk yıllarından 1951 yılına kadar geçen sürede ortaöğretimin amacını ve yaygınlaşmasını incelemiştir. Bu çalışmayla cumhuriyetin hedeflediği çağdaş insan modelinin yol ve yöntemleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Doğan (2005), *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Politikası ve Mersin'de Eğitim (1923-1950),* adlı yüksek lisans çalışmasında cumhuriyetin ilanından Demokrat Parti iktidarı dönemine kadar olan süreçte eğitim politikalarının Mersin'e olan etkisi ve Mersin'deki eğitim kurumları araştırmıştır.

Altındağ (2013), *Tek Parti Dönemi'nde (1924-1946) İlkokullarda Vatandaşlık Eğitimi,* adlı yüksek lisans çalışmasında ders kitaplarında ve dönemin kaynaklarında yurttaşlık bilincinin oluşturulmasına yönelik yazı, görsel, düşünce vs. açısından değerlendirmiştir. Çalışmada 1924-1946 yılları arasında öğrencilerin yurttaşlık bilincine yönelik tutumları ve bunu içselleştirilmesine yönelik davranışları araştırılmıştır.

Eren (2007), *Lâiklik Açısından Demokrat Parti Dönemi Millî Eğitim Politikaları,* adlı yüksek lisans çalışmasında Demokrat Parti Dönemi eğitim sistemine ilişkin literatür taramasını yapmıştır. Ayrıca ülkemize gelen yabancı uzmanların raporlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi ve Millî Şef İsmet İnönü Dönemi eğitim politikaları incelenmiştir. İkinci bölümde ise lâiklik ilkesi çerçevesinde Demokrat Parti Dönemi eğitim sistemi değerlendirilmiştir.

Bingöl (2007), *Türkiye'de Cumhuriyet Rejiminin Kurulmasında Eğitimin Rolü* adlı yüksek lisans çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşmasında, diğer devrimlere göre, nasıl daha az çatışmalı, barışçıl ve herkesi kapsayıcı bir süreç yaşandığını araştırmıştır. Araştırmanın birinci bölümde temel kavramlar açıklanmış, ikinci bölümünde kamu hukuku açısından eğitim, üçüncü bölümde devlet etkinliği açışından eğitim, son bölümde de devletin temel gerekliliği açısından eğitim kavramları açıklanmıştır. Son bölümde ise Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanındaki devrimler incelenmiştir.

Civan (2007), *Tek Parti Dönemi İlköğretim Vatandaşlık Bilgisi Ders Kitaplarında Vatandaş Modeli,* adlı yüksek lisans çalışmasında cumhuriyetin yetiştirmek istediği insan modelinin vatandaşlık ders kitaplarına yansımasını araştırmıştır. Tez kapsamında cumhuriyetin yetiştirmek istediği insan modeli görev insanı, bireysel çıkarlarından vazgeçip vatanını milletini seven, toplumun menfaatlerine uygun şekilde davranacak bireyler yetiştirilmek istendiğini ifade edilmiştir.

Doğdu (2007), *Tek Parti Döneminde (1930-1950) Ülkemizdeki Çocuk Dergilerinde Yurttaşlık Bilincinin Oluşturulması,* adlı yüksek lisans tezinde 1930-1950 yılları arasında yayınlanan çocuk dergilerinde yurttaşlık bilincinin oluşumunu araştırmıştır. Bu çalışma kapsamında tezin bulgular kısmında çocuk dergilerindeki yazı, görsel vs. düşünceler değerlendirilmiştir. Bu düşünceler ışığında alt konu başlıkları oluşturulmuştur.

İşçimen (2007), *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlkokullarda Okutulan Tarih Ders Kitapları (1923–1931),* adlı yüksek lisans çalışmasında 1923-1931 yılları arasında okutulan tarih ders kitapları içerik ve biçimsel olarak incelemiştir. Bu tez çalışmasının

birinci bölümünde eğitime yönelik düzenlemeler açıklanmıştır. İkinci bölümde incelenen yıllar arasındaki tarih kitapları biçimsel olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde tarih kitapları içerik açısından tasnif edilmiştir. Dördüncü bölümde ise Osmanlı dönemi tarih kitapları ile Türk Tarih Tezi arasında bir değerlendirilme yapılmıştır.

Başkaya (2008), *Tek Parti Döneminde Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri (1923–1950),* adlı yüksek lisans çalışmasında Cumhuriyet Dönemi hükümetlerinin Trabzon'da yaptığı eğitsel faaliyetleri araştırmıştır. Bu çalışmayla cumhuriyetin 27 yıllık sürecinde Trabzon'un modernleşmesi için yapılanlar değerlendirilmiştir.

Ayaz (2009), *Millî Eğitim Şuralarında Tarih Öğretimi,* adlı yüksek lisans çalışmasında Millî Eğitim Şuralarına genel bir bakış, şuranın işleyişi, görevleri ve organizasyonunu açıklamıştır. Daha sonra 1. Millî Eğitim Şurası'ndan başlayarak 17. Millî Eğitim Şurası'na kadar olan şuralarda tarih öğretimiyle ilgili alınan kararların uygulamaya konulma şekli değerlendirilmiştir. Millî Eğitim Şura kararlarının danışma niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Alınan kararların Tebliğler Dergisi'nde yayınlandıktan sonra uygulamaya konulduğunu ifade etmiştir.

Budak (2010), *Türkiye'de İlkokul Programları ve Yabancı Uzmanların İlkokul Programlarına Olan Etkisi (1923–1960,* adlı yüksek lisans çalışmasında 1923-1960 yılları arasında uygulanan ilkokul programlarını açıklayarak yurt dışından davet edilen uzmanların görüş ve önerilerinin ilkokul programlarına katkılarını incelemiştir. Araştırma üç alt problem doğrultusunda açıklanmıştır. Bu alt problemler: 1923–1960 yılları arası ilkokul programlarının tarihsel gelişimi nasıl gerçekleşmiştir? 1923–1960 yılları arasında Türkiye'ye gelerek incelemelerde bulunan yabancı uzmanların ilkokul programları ile ilgili görüş ve önerileri nelerdir? 1923–1960 yılları arasında Türkiye'ye gelerek Millî Eğitim Bakanlığı'na rapor sunan yabancı uzmanlar, ilkokul programlarının oluşumunda nasıl ve ne derece etkili olabilmişlerdir? Bu alt problemler doğrultusunda çıkan sonuç çağdaş bir ülke olmak isteyen Türkiye'nin yabancı uzmanları davet etmesi Türkiye için önemli bir adım olduğunu belirtilmiştir.

Yücer (2010*), Cumhuriyet Dönemi'nde Köye Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi,* yüksek lisans çalışmasında Cumhuriyet Dönemi'nde köye öğretmen yetiştiren kurumların tarihsel geçmişi ve bu kurumların

uyguladıkları eğitim programlarını incelemiştir. Araştırmanın sonucunda öğretmen yetiştirmenin zor bir süreç olduğu, Türk toplumunun büyük bir kısmı kırsalda yaşadığı için köye yönelik öğretmen yetiştirme adımlarının atılması büyük bir gelişme olarak görülmüştür.

Tosun (2010), *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim Politikaları,* adlı yüksek lisans çalışmasında dönemsel olarak değişen mesleki ve teknik eğitim politikalarını araştırmıştır. Çalışma kapsamında konuyla ilgili temel kavramlar açıklandıktan sonra hükümet programları, Millî Eğitim Şuraları incelenmiştir. Çalışmada Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin teknik ve mesleki eğitimleri karşılaştırılmıştır.

Bolat (2011), *Doğuşundan Günümüze Millî Eğitim Kavramına Yüklenen Anlamlar (1908–2011),* adlı yüksek lisans çalışmasında millî eğitim kavramına doğuşundan günümüze kadar yüklenen anlamları araştırmıştır. Araştırmada 1920'li yıllardan önemli bir misyon yüklenen millî eğitimin geçirdiği evreler incelenmiştir.

Karakaş (2006), *Atatürk ve İnönü'nün İki Millî Eğitim Bakanı (Saffet Arıkan ve Hasan Ali Yücel) Döneminde Kültür Siyaseti (1935–1946),* adlı doktora çalışmasının ilk bölümünde Türk Ocakları'ndan Halkevi'ne geçiş süreci açıklanmakla birlikte bu geçiş döneminde Millî Eğitim Bakanı olanların biyografileri ve çalışmalarını açıklamıştır. Tezin ikinci bölümünde Saffet Arıkan ve dönemi incelenmiş, üçüncü bölümde ise Atatürk'ün ölümü, İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesi ile dönemin iç çekişmelerinin kültür siyasetine yansımaları incelenmiştir. Tezin dördüncü bölümünde ise Hasan Ali Yücel ve dönemi araştırılmıştır.

Tokyay Üstün (2011), *Türkiye'nin Modernleşmesinde Atatürk'ün Kurduğu Kurumların (Eğitim, Kültür ve Sanat) Önemi* adlı yüksek lisans çalışmasında Atatürk'ün eğitim, kültür ve sanata verdiği önem ve devrimlerin etkilerini incelemiştir. Çalışmanın genelinde Atatürk Dönemi'nde kurulan eğitim, kültür ve sanat kurumlarının faaliyetleri incelenmiştir.

Ayvaz (2012), *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bütçeleri*, adlı yüksek lisans çalışmasında Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim için konulan bütçenin eğitim politikasına olan etkisini araştırmıştır. Çalışmada geçmişteki eğitim politikalarının uygulanmasında mali durum dengelerinin ne şekilde hazırlandığı incelenmiştir.

Çalışmada dönemin siyasi liderlerinin eğitim konusuna basında, mecliste vd. yerlerde eğitimin önemi hakkındaki nutuklarına karşılık genel bütçeden eğitime %3-5 oranında pay ayırmalarını çelişkili bir durum olarak görmüştür.

Bozkurt (2007), *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Eğitim Politikaları (1923-1950)*, adlı doktora çalışmasında cumhuriyetin ilk 27 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin eğitim politikaları ve dönemin siyasal gelişmeleri ışığında değerlendirmeler yaparken partinin kurultay ve parti programlarını esas aldığını ifade etmiştir. Araştırmada, Millî Mücadele Dönemi, Atatürk Dönemi, Millî Şef Dönemi ile Çok Partili Dönem'e ait eğitim politikalarına ve devrimlerine yer verilmiştir.

Kapluhan (2011), *Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları (1923 – 1938) ve Coğrafya Eğitimi,* adlı doktora çalışmasında eğitim politikalarını, devrim hareketlerinin coğrafya eğitimine etkisi ve Atatürk Dönemi'nde Türkiye Cumhuriyeti'nde coğrafya eğitimini incelemiştir. Tezin ilk bölümünde Millî Mücadele Dönemi ile cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçteki eğitim, ikinci bölümde Cumhuriyet Dönemi eğitim anlayışını oluşması ve gelişimi üçüncü bölümde Atatürk'ün eğitim anlayışı, dördüncü bölümde Atatürk Dönemi öğretmen yetiştirme politikaları, beşinci bölümde de Atatürk Dönemi coğrafya eğitimi araştırılmıştır.

Aslan (2014), *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim Bilimleri Alanında Yurtdışına Öğrenci Gönderilmesi Olgusu (1923-1940),* adlı doktora çalışmasında Osmanlı Devleti zamanında yurtdışına öğrenci gönderme olayı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim bilimleri alanında gönderilen öğrencilerin görüşlerini incelemiştir. Eğitim alma süreçleri değerlendirilmiştir.

Alp (2009), *Tevhid-i Tedrisat'tan Harf Inkılabına İlköğretim (1924-1928),* adlı doktora çalışmasında 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla Cumhuriyet hükümetinin tüm okulların yönetim ve denetimini Millî Eğitim Bakanlığına devrettiğini ifade etmiştir. 1924-1928 yılları arasında ilköğretime yönelik yeni bir yapılanma söz konusunda olduğundan çalışmada yasal düzenlemelere de ağırlık verilmiştir.

Bu tez çalışmasının alan yazındaki yüksek lisans ve doktora çalışmasından farkı Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında yürürlükte olan talimatname ve müfredat programları ışığında ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik faaliyetlerdir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, örneklemi, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi bölümleri yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Türkiye'de 1923-1946 yıllarında öğrenci olmak (ilköğretim ve ortaöğretim) konulu bu çalışma bir nitel araştırmadır. Bu araştırma da yöntem, geçmişteki olay ve olguları açıklama ve anlamlandırmaya yönelik olduğundan nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi seçilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman inceleme tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleriyle de kullanılabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2013, s.217).

Bu çalışma da betimsel araştırma kullanılmıştır. Betimsel araştırma, olayların objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu anlamaya ve açıklamaya çalışır. Betimsel araştırmalar, mevcut olayların daha önceki olay ve şartlar arasındaki ilişkileri de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır (Kaptan, 1998, s.59). Bu araştırmada betimsel yönteme uygun olarak Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenci olmanın getirdiği sorumluluklar incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem/ Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evreni 1923-1946 yılları arasındaki ilköğretim ve ortaöğretim eğitim programları, dönemin hükümetlerinin eğitim politikalarının öğrenciler üzerindeki etkisidir. Araştırmanın sonuçları araştırılan yıllar için geçerlidir. İlköğretim ve ortaöğretim kurumları tek tek incelenmemiş genel bir değerlendirme yapıldığından bir örneklem alınmamış, konu ile ilgili her türlü tarihsel değer taşıyan bilgi ve belgeye ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada belirtilen kriterler çerçevesinde evren üzerinde yürütülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın genel ölçütü 1923-1946 yılları arasındaki "ilköğretim ve ortaöğretim" programlarında mevcut durumun ortaya konulmasıdır. Mevcut durum bağlamında 1923'ten 1946 yılana kadar olan kaynaklar incelenmiştir.

Araştırmada eğitim alanında yazılmış makale, kitap, tez, gazetelerden yararlanılmış, farklı dönemlere ait eğitim programları ve hükümet politikaları incelenmiştir. Eğitim politikasını yansıtması bakımından cumhuriyetin ilanından itibaren ilköğretim ve ortaöğretime yüklenen anlamlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı Arşivinde bulunan belgeler, Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde ilköğretim ve ortaöğretim ile ilgili dokümanlar, Talim ve Terbiye 'nin kararları, Cumhuriyet Halk Partisi'nin program ve raporları, TBMM Kütüphanesi, Millî Kütüphane, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi), Atatürk Kitaplığı, üniversite kütüphaneleri ve çeşitli kurum ve kuruluşların kütüphaneleri konu ile ilgili yapılan araştırmalar taranmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi

Bu çalışma belge incelemesine dayalı bir araştırmadır. Bu nedenle tarama yöntemiyle arşiv, kütüphane, kitap, dergi ve kurumlardan sağlanan ilgili araştırmalar, hükümet programları, eğitim programları, raporlar ve çeşitli dokümanlar tasnif edilmiştir.

Araştırmanın amaç bölümünde ortaya konulan soruların yanıtlanmasına yönelik olarak Türk eğitim tarihi alanında yazılmış kaynaklar taranmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen verilerle Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında Tek Parti Dönemindeki ilköğretim ve ortaöğretimdeki eğitim programlarının mevcut durumu betimlenmiştir.

BÖLÜM IV:
BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. 1923-1946 Yılları Arasındaki Eğitim Politikalarına Genel Bir Bakış

İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçişin tarihsel temelleri değerlendirilirken devletin eğitim sisteminin incelenmesi önemlidir (Gök, 1999, s.5). Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması ve cumhuriyetin ilanıyla birlikte ülkenin çağdaş uygarlık seviyesine çıkarılması için sosyal, siyasal, ekonomik ve eğitim alanlarında devrimler yapılmıştır. Devrimlerde ana düşünce millî, çağdaş ve lâik değerlere sahip bir toplum meydana getirmektir. Bu değerlerin temelini eğitim oluşturur (Güven, 2014, s.240).

Millî, çağdaş ve laik bir toplumun oluşturulması için Tanzimat Dönemi'nden itibaren bazı adımlar atılmıştır. Ancak eğitim alanında atılan adımlar millî eğitimi bir çıkmaza sokmuştur. Örneğin, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eğitim kademelerinde çağdaş eğitim veren ilkokulların yanı sıra geleneksel eğitim vermeye devam eden mahalle mektepleri, medreseler, azınlık ve yabancılara ait okullar da varlığını sürdürmüştür. Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra eğitim-öğretimde bu karmaşanın ortadan kaldırılması için dönemin aydınları, eğitimcileri ve Millî Eğitim Bakanlığı yetkilileri belli dönemlerde toplantılar yapmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren millî eğitim yoluyla birlik ve bütünlüğü benimseyecek olan nesillerin yetiştirilmesini hedeflenmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eğitim, birbirine zıt sistemlerle varlığını sürdürmüştür. Bir tarafta dini eğitimin ağırlıklı olduğu medreseler, diğer tarafta çağdaş eğitim veren okullar ve bu iki sistemin dışında azınlıklara ait okullar ülke genelinde eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Akgün ve Uluğtekin, 1989, s.286). Buna karşın cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren millî eğitimin lâik, çağdaş ve halkçı özellikler barındırması için fırsat eşitliği adına ilk ve ortaöğretim herkese açık ve ücretsiz yapılmıştır (Güven, 2014, s.240).

4.1.1.Misak-ı Maarif (Eğitim Andı) [8 Mart 1923]

Cumhuriyetin ilanından önce de Millî Eğitim Bakanlığı görevinde bulunan İsmail Safa[1] (6 Kasım 1922-7 Mart 1924) tarafından İzmir İktisat Kongresi'nin

[1] Özler, Adana'nın kurtuluşunda sırasında Pozantı'da Adana Valiliği görevinde bulunmuştur. TBMM birinci dönem Mersin, ikinci dönem Adana'dan ve altıncı dönemde Seyhan milletvekili seçilmiştir.

bitiminden dört gün sonra yayınlanan genelge, dönemin eğitimcisi Mustafa Rahmi (Balaban) tarafından *"Misak-ı Maarif"* olarak adlandırılmıştır. Genelgenin temeli 1923 yılında Mustafa Rahmi (Balaban) tarafından yazılan "*Gazi Hazretlerinin Eğitim Umdesi; Asri Terbiye ve Maarif*" adlı esere dayandırılmıştır[2] (Turan, 2013, s.66; Akgün ve Aluğtekin, 1989, s.287).

1 Mart 1925'te yayımlanan tamimde yer alan Misak-ı Maarif 'in tam metninde eğitim ve öğretimin hedeflerini belirleyen şu ilkelere yer verilmiştir: 1) İlköğretimi herkesin yararlanabileceği hale bir getirmek, 2) Herkesin okuma yazma öğrenmesini sağlamak, 3) Halkı milliyetçi, halkçı ve cumhuriyetçi olarak yetiştirmek, 4) Türk milletini medeniyet safhasında en ileriye taşımak, 5) Yeni nesilleri de Türk olma duygusunu en yüksek seviyede tutmak (Tamim, 1341, ss.48-58).

Misak-ı Maarif genelgesinde yer alan bu hedefler dikkate alındığında 3 Mart 1924 tarihinde yasallaşan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birbirlerini tamamladıkları görülmektedir.

4.1.2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu)

1923 yılında hazırlanan parti programında, halkın egemenliği, milli eğitim, çağdaşlık ve hukuk devletlerini de içeren "Dokuz Umde" yer almaktadır (Yeni Hedefler, 2004, s.25). Bu dokuz umdenin dışında parti programına dâhil edilmemiş önemli bazı konular da vardır. Bunların başında cumhuriyetin ilanı, Şer'iye ve Evkaf Vekaleti, medrese ve tekkelerin kaldırılması, şapkanın giyilmesi vd. gelir (Korkmaz, 2006, s.486).

1923'teki seçim propagandasında ülkedeki eğitim kurumlarının birleştirilmesi meselesi ele alınmıştır. Seçim döneminde bu kurumların birleştirileceğinin sinyali "dokuz umde" olarak bilinen seçim bildirgesindeki beşinci umdenin sekizinci maddesinde verilmiştir (Türker Tekin, 1998, s.226). Ancak dönemin şartları gereği bu birleştirme seçimden hemen sonra gerçekleştirilememiştir. Yasallaşması ise 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla olmuştur (Berkes, 2012, s.533).

[2] İsmail Safa'nın, Misak-ı Maarifi, Atatürk'ün bilgisi dahilinde, tren istasyonunda Atatürk'ün istirahat ettiği evin karşısındaki bir vagonda hazırladığı bazı aydınlarca ifade edilmiştir (Binbaşıoğlu, 2009, s.428).

3 Mart 1924 tarihinde yasallaşan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun bazı maddeleri aşağıda verilmiştir (Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1341, s.74). Buna göre:

1)Türkiye sınırları içinde bulunan bütün bilim ve öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlıdır.

2) Şer'iye ve Evkaf Vekaleti veya özel vakıflar tarafından idare edilen bütün medrese ve okullar Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiş ve bağlanmıştır.

3) Şer'iye ve Evkaf Vekaleti bütçesinden okul ve medreselere ayrılan ödenekler Milli Eğitim bütçesine aktarılacaktır.

4) Millî Eğitim Bakanlığı, dini bilgiler konusunda yüksek uzmanlar yetiştirmek için üniversitede bir İlahiyat Fakültesi kuracak, imamlık ve hatiplik gibi diniz hizmetlerin yerine getirilmesiyle görevli memurların yetişmesi için de ayrı okullar açılacaktır.

5) Bu kanunun yayımlanmasından itibaren genel eğitim ve öğretim hizmetleri vermekte olup şimdiye kadar Millî Savunma Bakanlığına bağlı olan askeri rüştiyeler ve idadilerle, Sağlık Bakanlığına bağlı olan darüleytam (yetimler yurdu) kurumu bütçe ve öğretim kadrolarıyla birlikte Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Rüştiye ve idadilerde bulunan öğretim kadrolarının nereye bağlı olacakları, gelecekte bağlı olacakları bakanlıklar arasında belirlenip düzenlenecek ve o zamana kadar orduya mensup olan öğretmenler var olan statülerini koruyacaklardır.

Bu kanun bütün bilim ve eğitim -öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. İlerleyen yıllarda daha önceden kapatılan medreseler yerini programını devletin hazırlayıp kurduğu İmam Hatip Okullarına bırakacaktır (Berkes, 2012, s.533; Tutsak, 2002, s.13).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla birlikte, eski eğitim sistemi yerine bütün fertlerini aynı amaç çerçevesinde birleştirmeyi öngören çağdaş bir eğitim sisteminin yasal zemini hazırlanmıştır (Başar, 2004, s.121).

4.1.3.Harf Devrimi (Yeni Türk Harfleri)

Türkler, İslamiyet'i seçtikten sonra uzun bir dönem Arap alfabesini kullanmışsa da 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Osmanlı aydınları yeni bir alfabe konusu üzerinde tartışmalar başlatmıştır. 1850'li yıllarda Ahmet Cevdet Paşa ile Münif Paşa arasında yaşanan tartışmalarda Arap harflerinin Türkçe'deki bazı sesleri karşılayamadığı ve bu konudaki eksikliği dile getirilmiştir. Bir diğer eleştiri dönemin Milli Eğitim Bakanı Münif Paşa tarafından, 12 Mayıs 1862'de üyesi olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de verdiği bir konferansta, dile getirilmiştir. Burada alfabe konusundaki görüşlerini belirtirken Arap harflerinde bir ıslahat yapılması üzerinde durmuş, yazılış ve okunuşu kolaylaştırmak için harflerin ayrı yazılması gerektiğini belirtmiştir (Ulu, 2014, ss.278-279).

Tanzimat Dönemi'nde Ali Suavi, Namık Kemal, Şinasi, Ebüzziya Tevfik ve Şemsettin Sami alfabe konusunda görüş bildiren önemli bazı aydınlardır. Ancak bu aydınlar, Arap alfabesinin bir anda değiştirilmesinden ziyade kendi içinde bazı çözümler bulunmasına yönelik görüşler bildirmişlerdir. Alfabeye yönelik eleştiriler İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde de gündeme gelmiştir. Bu dönemdeki eleştiriler sesli harfler üzerinde yoğunlaşmıştır. Türk dili sekiz sesli harften oluşmasına rağmen, Arap alfabesinin üç sesli harften oluşması eleştirinin merkezinde yer alıyor ve bu alfabenin Türkçe'ye uygun olmadığı dile getiriliyor ve alfabe konusunda adım atılması gerektiği ifade ediliyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Harbiye Nazırı olan Enver Paşa'nın sesli harfler sorununa yönelik ayrışık harflerle yazma önerileri ve girişimleri olmuştur[3] (Harbiye Nazırımız Enver Paşa, 1330, ss.47-48; Toprak, 2003, s.69).

Alfabe sorunu cumhuriyetin ilk yıllarından yeni alfabenin kabul edildiği tarihe kadar gerek basın gerekse de aydınların verdiği demeçlerde tartışılmaya devam etmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan tartışmalar alfabe değişikliği için kamuoyu oluşturmaya yöneliktir (Ulu, 2014, s.281). Yeni harflerin kabulü öncesinde TBMM'de uluslararası rakamların kabulüne ilişkin kanun görüşmesinde kimi milletvekilleri rakamlardan daha çok uluslararası geçerli olan yazı şekillerinin gerekliliği üzerinde

[3] 7 Mayıs 1914 tarihinde İctihad Mecmuasında yer alan bilgiye göre Dr. Abdullah Cevdet askerlikle ilgili soruları yanıtlarken Ordu Elifbası üzerinde çalıştıklarını, pilot uygulamalarda olumlu sonuçlar aldığını ifade etmiştir. Bundan dolayı Ordu Elifbası sayesinde hiç okuma yazma bilmeyen köylülerin bile on beş gün içinde okuma yazma öğrenebileceğini iddia etmiştir. Konuşmasının devamında bu çalışmalar sayesinde ordunun halkın okulu olacağı ve okullar kadar millete hizmet edeceğini belirtmiştir (Harbiye Nazırımız Enver Paşa, 24 Nisan 1330, ss.47-48).

beyanlar vermişlerdir. Bazı milletvekillerinin bunun gerekliliği hususunda açıklama yapmak istemeleri üzerine Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, bir komisyonun yeni yazı şekilleri üzerinde çalıştığını, komisyon sonucunun yakında kamuoyuyla paylaşılacağını ifade etmiştir (Turan, 2013, ss.200-201).

Yeni Türk harfleri, bilinenin aksine, ilk olarak 28 Mayıs 1928 tarihinde uluslararası rakamların kabul edilmesiyle beraber değil, Millî Mücadele Dönemi'nin sonunda ve cumhuriyetin ilanından hemen önceki aylarda İzmir İktisat Kongresi'nde de gündeme gelmiş, ancak bu teklif reddedilmiştir. Teklifi kabul etmeyenler arasında yer alan Kazım Karabekir, yeni harflerin kabulü halinde yabancıların Türklerin, Hristiyanlığı benimsediği şeklinde söylentiler çıkarabileceğini ifade etmiştir (Başar, 2004, ss.208-209; Turan, 2013, ss.204-205).

23 Mayıs 1928 tarihinde Türk dilinde Latin harflerinin uygulanabilirliğini araştırması için bir komisyonun kurulması kararlaştırılmıştır (BCA.30.18.1.1.29.32.20, 1928, s.1). Heyet kendi içinde seçmiş olduğu üç kişiyle Alfabe ve Gramer Komisyonu oluşturmuştur (BCA.30.18.1.1.29.46.10, 1928, s.1). Komisyon, dil heyetinin ana çalışmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda kullanılacak olan alfabenin harfleri ve yazılış şekilleri için Fransızca, İtalyanca, Almanca, İngilizce ve Macarca gibi dillerin yapıları hakkında incelemelerde bulunarak Dil Heyeti'ne görüş bildirmiştir (Çiçek, 2017, s.54).

Dil Heyeti, inceleme yaptığı dillerle ilgili olarak 41 sayfadan oluşan *"elifba raporu"*nu ilgili makamlara sunmuştur. Bu raporda yapılacak değişiklerle yeni Türk Alfabesi şekillendirilmiştir (Elifbaraporu, t.y., ss.1-41) Bu çalışmalar devam ederken Atatürk, 9-10 Ağustos 1928 Gülhane Parkı'ndaki hitabına kadar, heyet ve komisyonların çalışmalarını yakından takip etmiştir. Ancak kamuoyunda bu konudaki sessizliğini korumuş ve çevresindekilerin fikrini almıştır. Dil Heyeti'nin çalışmalarının tamamlanmasından sonra Atatürk, 9/10 Ağustos günü Gülhane Parkı söylevinde yeni harflerin müjdesini vermiştir[4] (Şimşir, 2008, ss.99-100).

[4] Mustafa Kemal Atatürk, gecenin ilerleyen saatlerinde çevresindekilere dilimizi güzel bir şekilde ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul edeceğini ifade etmiştir. Harflerin kabul edilmesinden sonra birbirimizle çok rahat bir şekilde anlaşacağını belirtmiştir (Büyük Gazi Hazretlerinin Nutku, 1928, ss.1-3).

Atatürk'ün bu konuşmasından sonra Millî Eğitim Bakanlığı 25 Ağustos 1928 tarihinde aldığı karara göre ülke genelindeki şehir, köy ve kasaba ilkokul öğretmenlerinin yeni harfleri öğrenmeleri için kurslar açılmıştır. Bu kursların amacı öğretmenlerin en kısa sürede yeni Türk harflerini öğrenme ve öğretmesidir. 1928-1929 eğitim-öğretim dönemi 15 Ekim'de başlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın kararından sonra öğretmen ve eğitmenler yaklaşık bir buçuk ay eğitim almışlardır. Okulların açılmasıyla birlikte ilk zamanlar ilkokullarda alfabe ve Türkçe kitapları hazır olana kadar bu dersler dışında kalan diğer derslerde eğitim yapılmıştır. Ortaokul ve lise öğretmenlerinden ise okulların açılma zamanına kadar alfabeyi öğrenmeleri ve yakın çevrelerine öğretilmesi istenilmiştir (TTDA.54, 25.08.1928, s.1-3)

Eylül ayının ilk haftası itibariyle Cumhuriyet Halk Partisi tarafından görevlendirilen milletvekilleri, ülke genelinde şehirlere dağılarak yeni harfler hakkında konferans vermiş ve yeni harfler hakkında bazı materyaller dağıtılmıştır (Yeni Harfler Faaliyeti, 1928, s.1). Yeni harflerin kabulünden önce yapılan tüm çalışmalar milleti bu değişime hazır hale getirmektir.

1 Kasım 1928 tarihinde Türk Harfleri Kanunu Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunun önemli bazı maddeleri ise şunlardır (BCA.490.01.149.56.8., 1928, s.8; Türk Harflerinin Kabul, 1928, ss.6001-6003; Türk Harflerinin Kabul, 1929, ss.39-42):

1. Şimdiye kadar yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan Türk harfleri kabul edilmiştir.

2. Kanunun yayımlanma tarihinden itibaren devletin bütün daire, müessesleriyle ve bilcümle şirket, cemiyet ve özel müesseslerde Türk harfleriyle yazılmış yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

3. Halk tarafından verilecek olan dilekçelerin eski harflerle kabulüne 1929 Haziran ayının birinci gününe kadar izin verilmiştir. 1928 Aralık ayından itibaren de gazete, rapor, mecmua, levha, tabela, sinema yazıları vs. Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

4. 1929 Ocak ayından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

5. Para ve hisse senetleri, bonolar, tahviller, pul vs. kıymetli evrakla hukuki mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmediği müddetçe geçerliliği koruyacaktır.

6. Bütün okullar Türkçe eğitim yapılan derslerde Türk harflerini kullanacaktır. Eski harflerle yazılan kitaplarla eğitim verilmesi yasaktır.

Yeni Türk harflerinin kabul edilmesinden sonra harflerin vatandaşlara öğretiminde önemli rol oynayacak kurum Millet Mektepleri olmuştur.

4.1.4.Millet Mektepleri

Millî Eğitim Bakanlığı yeni Türk harflerini okullarda planlı bir şekilde uygularken öğrenim çağının dışında olan bireylerin de nasıl eğitileceği konusunda çalışmalar yürütmüştür. Konu hakkında TBMM'ye bilgi veren İsmet İnönü, bütün vatandaşların yeni harfleri öğrenmesi için *"Millet Mektepleri"* adı altında bir teşkilatın kurulacağını, ülke genelinde vatandaşlara iki veya dört aylık eğitimle okuma yazma eğitimi almaları sağlanacağını belirtmiştir. Millet Mektepleri teşkilatı A ve B kursu olmak üzere iki şekilde hazırlanmıştır. A kursu, tahsil çağını geçirmiş olup hem eski Arap ve hem de yeni Türk harflerini bilmeyen vatandaşların Türk harfleriyle okuma yazma öğrenecekleri dört aylık kurstur. B kursu ise eski Arap harfleriyle okumayı, yazmayı bilmesine rağmen yeni Türk harflerini bilmeyen vatandaşları eğitmek için açılan iki aylık kurstur[5] (BCA.180.09.113.551.1., 1928, ss.46-47; Millet Mektebi Teşkilatı, 1929, s.76).

Türk harflerinin kabul edilmesinden kısa bir süre sonra 24.11.1928 tarihinde Millet Mekteplerinin işleyişine yönelik bir talimatname hazırlanmıştır. Talimatnamenin hazırlanmasının ertesi günü de CHP tarafından bir telgrafla il ve ilçe teşkilatlarına Millet Mekteplerinin 1.1.1929 tarihinden itibaren faaliyetlerine başlayacağı bildirilmiştir (BCA.490.01.1.2.13.,1928, ss.1-2). Millet Mekteplerinin açıldığı gün ülke genelinde büyük kutlamalar yapılmamıştır. Kutlama yapılmamasının

[5] İstatistik Kurumu tarafından hazırlanıp 1929 yılında basılan Umumi Nüfus Tahriri adlı eserde ülke nüfusunun 1,1 milyonu okuma yazma bilirken 13,6 milyonu okuma yazma bilmediği belirtilmiştir. Bu rakamlar yüzde olarak hesaplandığında okuma yazma bilenlerin oranının %8,15 olduğu görülmüştür. Rakamlara bakıldığında Millet Mekteplerinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Umumi Nüfus Tahriri, 1929, s.XLVI).

nedeni olarak da Millet Mekteplerinin mimarlarından ve aynı zamanda Millî Eğitim Bakanı olan Mustafa Necati'nin vefatı gösterilmiştir (Dün Memleketin Her, 1929, s.1).

Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati vefatından önce, 2.12.1928 tarihinde, valiliklere göndermiş olduğu tamimde, Millet Mekteplerinin 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren eğitim vermeye başlayacağını, açılacağı tarihe kadar her öğretmenin bir millet mektebi sınıfı kurmasını, bir kurs döneminde başarılı olmayanların başka kurslara yönlendirilmesini ve tek öğretmenin bulunduğu köy okullarında hem A hem de B kurslarının açılacağı bildirilmiştir. Ayrıca 20 Ocak 1929 tarihine kadar Millet Mektepleriyle ilgili sayısal veriler yani kaç kurs açıldığının ve ne tür zorluklarla karşılaşıldığının rapor edilmesi istenilmiştir (Millet Mektepleri Teşkili, 1929, ss.89-90).

1929 yılının ilk aylarından itibaren Millet Mektepleri talimatnamesinde önemli ve daha kapsamlı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliler arasında A ve B kurslarının müfredat programı içeriklerinde yapılan güncellemeler vardır. Yeni talimatnameye göre A kursunda Arap harfleriyle okuma yazma bilenlerin eğitimi, B kursunda ise A kursunu bitirenlerin günlük hayatlarında yeni alfabeyi kullanmaları ve vatandaşlık bilgisi öğrenmeleri amaçlanmıştır. Bu bağlamda B kursunda "hesap ve ölçüler, sağlık bilgisi ve yurt bilgisi" dersleri verilmiştir. 1929 yılındaki talimatnameye göre her iki kursun eğitim-öğretim süresi dört ay olarak öngörülmüştür. Yeni programla sabit ve gezici Millet Mekteplerinin açılma esasları belirlenmiştir. Sabit, yani gezici olmayan, Millet Mektepleri okul bulunan yerlerde açılmış ve dersler her yılın kasım ayının birinci gününde başlatılmıştır. Millet Mekteplerindeki derslere devam zorunluğu ciddiye alınmıştır. Bu mekteplere kayıt yaptırmak mecburi olup, kayıt yaptırmayanlara idari para cezası uygulanmıştır. A ve B kurslarındaki derslere üçte iki oranında devam etmeyenler bitirme sınavlarına alınmamıştır (BCA.490.01.1.3.12., 1929, ss.1-54).

Vatandaşın okuma yazma seferberliğine katılımını artırmak için Mayıs 1929 tarihinden itibaren devlet, özel işletmelerle iş birliğine giderek en düşük işte çalışacak işçilerin de dahil Millet Mektebi diploması olanların işe alınması için anlaşmaya varmıştır (Maarifte Mayıs'ta İtibaren, 1929, s.3).

Millet Mekteplerinde dört aylık eğitimden başarıyla mezun olan bireylere aşağıda örneği verilen diplomadan verilmiştir. Diplomanın boş alanları ilgili kurs merkezi yöneticileri tarafından doldurulmuştur.

Tablo 2: Millet Mektepleri Şahadetname (Diploma) Örneği

Cilt:…….. No Umumi:…….
Özel:…….

KURS…..

Millet Mektebi
Şahadetnamesi

Maarif Mıntıkası……..
Vilayet:…… Kaza:……
Nahiye……. Şehir:……
Kasaba:…… Köy:…….
Semt:…… Mahalle:……..
……..Dershanesi

…….doğumlu …… dan……. kadar derslere devam etmiş ve yapılan imtihan neticesinde yeni harflerle Türkçe okuma ve yazmayı eyice öğrendiği anlaşılmış olduğundan kendisine bu şahadetname verilmiştir.

/ /192

Kaynak: y.y.(1929). *Millet Mektepleri Teşkili Hakkında Valiliklere Yapılan Tamim.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.17. s.85.

4.1.5. Halkevleri ve Halkodaları

Yeni bir kültürel kalkınmayı temsil edecek olan halkevleri, 1930'lu yıllarda halk üzerinde önemli etkiler bırakan kurumlar arasında yerini almıştır. Halkevlerinin ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmasında, cumhuriyet değerlerinin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında önemli çalışmaları olmuştur. Halkevleri ve daha sonra açılacak olan halkodaları sayesinde ülkenin en ücra köşelerine kadar çağdaş bilimin değerleri götürülmüştür (Arıkan, 1999, s.261). Halkçılık ilkesi çerçevesinde kurulan halkevleri, çağdaş bir toplum olma yolundaki ulusal gerçek ve birikimlere dayanarak ilerlemiştir (Çeçen, 1990, s.15).

Halkevlerinin ve halkodalarının kurulma nedenleri arasında Türk Ocakları'nın ülkenin en ücra köşelerine kadar yeni devletin ilkelerini götürmede yetersiz kalması, belli bölgelerde toplanıp kendi aralarında sohbet ettiği yerler olarak rapor edilmesi, Turancı bir siyasi model benimsemeleri ve 1930 yılındaki yerel seçimlerde tarafsızlığı

koruyamayıp Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemeleri sayılabilir (Arıkan ve Deniz, 2004, ss.407-408). Son toplantısını 1931 yılı Nisan ayında yapan Türk Ocakları, toplantı sonrası fesih kararı alıp tüm mal varlığını CHP'ye devretmiştir (Üstel, 2004, ss.384-385). Türk Ocakları'nın fesih kararından sonra Türk Ocakları'nın yerini tutabilecek kurum ve kuruluşlara ihtiyaç doğmuştur. Ülke şartları ve dünyadaki deneyimler de göz önüne alınarak yeni bir örgütlenmeye gidilmiştir (Çeçen, 1990, s.105).

Halkevleri ilk olarak 19 Şubat 1932 tarihinde 14 şehir merkezinde açılmıştır[6] (Akyüz, 2015, s.405). Aynı yıl içinde ikinci bir açılış töreni 24 Haziran 1932'de 20 şehir merkezinde yapılmıştır (Onbeşinci Yıl, 1938, s.16). Halkevleri vatandaşların ilgi, ihtiyaç, yetenek ve kabiliyetlerine göre yararlanmaları için dokuz şubeye ayrılmıştır. Bu şubelerin isimleri şunlardır (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.6): 1)Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi, 2) Güzel Sanatlar Şubesi, 3) Temsil Şubesi, 4) Spor Şubesi, 5) İçtimai Yardım Şubesi, 6) Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, 7) Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, 8) Köycüler Şubesi, 9) Müze ve Sergi Şubesi.

Halkevlerinin yukarıda ismi verilen dokuz şubenin görevleri aşağıda verilmiştir.

1) Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, kurulduğu yerdeki vatandaşların bilgisini yükseltmek için konferanslar verir. Bu konferans ve söyleyişlerle cumhuriyetin ve devrimin kökleşmesini sağlamayı memleket sevgisini ve vatandaşlık vazifesi duygusunu yüceltmeyi amaçlar. Ayrıca şube o günün şartlarında tedavülden kalkan ancak, halk arasında kullanılmaya devam edilen Türkçe kelimeleri, atasözlerini, millî masalları araştırıp toplar. Şubenin en önemli görevlerinden biri olarak gazete ve mecmuaların ikinci sayfasında cumhuriyet ve devrim üzerine yazılar neşreder. Bunların yanı sıra edebiyat ve ilim sahasında yetenekli kişilere yol gösterir ve yetenekli kişilerin çalışmalarını destekler (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.10)

2) Güzel Sanatlar Şubesi'nin görevi, resim, heykel, musiki alanlarında sanatkâr veya amatör ruhla çalışan vatandaşları bir araya toplamaktır. Halk için belli akşamlarda musiki tertip eder. Halkevinin musiki müsamerelerinde modern ve

[6] Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun'da açılmıştır.

beynelmilel musiki aletlerini kullanır. Halkın musiki zevkini yükseltmek için radyo ve gramofon gibi müzik aletleri çalınır. Şube ayrıca millî marşlar ve şarkıları da öğretir. Şubenin köylerde söylenen millî türkülerin nota ve sözleriyle birlikte ahenklerini de tespit eder (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, ss.10-11).

3) Temsil Şubesi'nin görevi, temsil sanatına hevesli, duyarlı erkek veya kadın üyelerin bulunduğu bir temsil grubu oluşturmaktır. Ayrıca şube, halkevleri genel idare heyetince gönderilen piyesleri halka oynar. Bunun yanı sıra şubenin kendi hazırladığı piyesler de genel merkezin onayı aldıktan sonra oynatılır (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.11).

4) Spor Şubesi'nin görevi, Türk gençliğinin, Türk halkının spor ve beden eğitimine kitleler halinde ilgi göstermeleri ayrıca millî bir hareket olarak benimsemeleri gibi önemli görevleri icra etmektir. Bunun haricinde, bölgede spor kuruluşları varsa bunları destekler, fiziksel, doğa sporları ve ata sporları gibi tüm spor etkinliklerini gerçekleştirir. Bu spor dalları bölgenin şartlarına göre farklılık gösterebilir. Gençlik ve spor bayramlarında yetenekli gençlerin, yeteneklerini sergilemelerine imkân verilir. Bölgedeki insanların sporu sevmeleri için spor ile ilgili konferanslar verir ve spor dalında önemli şahsiyetler konferanslara davet edilir (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, ss.11-14).

5) Sosyal Yardım Şubesi'nin görevi, bulunduğu çevrede gerçek manada yardıma ihtiyacı bulunan kişilere destek olmaktır. Hasta ve kimsesiz kişilere yardım ulaştırılarak şefkat gösterilir. Memlekette ne kadar hayır cemiyeti varsa bu kurumlar ile iş birliği içinde çalışır ve hapishanelerde yatan kimsesizleri destekler. Ayrıca köylerdeki zeki ve çalışkan öğrencileri yatılı okula getirip tüm masraflarını karşılamak gibi görevler de üstlenilir. Sosyal Yardım Şubesi'nin üstlendiği önemli görevlerinden biri de işsiz gençlerin iş bulması için gençlere yol göstermesidir (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, ss.14-15).

6) Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin görevi, halkın bilgi seviyesini yükseltmek ve geliştirmek için okuma ve yazma kursları açmaktır. Vatandaşlara pratik hayat bilgileri, yabancı dil ve zanaat öğretilir. Halkevleri bünyesinde farklı alanlarda kurslar açar. Bu kursların tümü açılmadığı takdirde birkaçının açılması için uğraşılır. Açılan kurslara bireylerin eğitim seviyelerine göre tarih, yurttaşlık bilgisi, sosyal

bilgiler, yabancı dil, hesap tutma ve daktilo gibi hayata hazırlayan dersler verilir. Bu kurslar ile bireylerin bilgi seviyelerini arttırmak amaçlanır (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, ss.14-16).

7) Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin görevi, bulunduğu şehirde kütüphane inşa etmektir. Halkevinin bulunduğu şehirde kütüphane olsa bile şube, halkevinin kendisine ait bir kütüphane veya kütüphane tipi bir yer oluşturmalıdır. Oluşturulacak kütüphanede bulunması gereken başlıca materyaller; kitap, gazete, mecmua, harita ve resmî gazete gibi yayınlardır. Ayrıca şube halkevi kütüphanesinde hangi tür kitapların olduğunu gösteren bir katalog da hazırlar. Halkevi kütüphanelerinde ve okuma salonlarındaki kitapların okunması ücretsiz olup kütüphaneye ait olan kitapların dışarıya çıkarılmasına izin verilmez. Şubenin önemli görevlerinden biri de kütüphane, okuma odası, fırka ocaklarında veya uygun bir mekânda belli günlerde okuma günleri veya saatleri düzenlemektir (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, ss.17-19).

8) Köycüler Şubesi'nin görevi, köylünün sağlık ve sosyal gelişimlerine destek olmak ve şehirli ile köylü arasında sevgi ve dayanışmayı sağlamaktır. Şube, imkânları ölçüsünde yakın civardaki köy ve köylüleri halkevinin düzenleyeceği müsamere ve kır gezileri vesilesiyle ziyaret eder. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ile anlaşarak okuma yazma bilmeyen köylülere okuma yazma öğretir. Ayrıca 15 günde bir yazı bilmeyen köylülerin mektupları yazılır. Bunun yanı sıra Sosyal Yardım Şubesi'nin de desteği alınarak hasta ve fakir köylülere yardım edilir. Yetim, yardıma muhtaç vs. ailelere destek olması için resmi işlerde yardımcı olunması esastır. Köycüler Şubesinin bu görevlerine eksiksiz yardım etmiş olan köy öğretmenleri de Köycüler Şubesi'nin doğal üyesidir (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, ss.19-20).

9) Halkevi Müze ve Sergi Şubesi ise iki kola ayrılır. Bunlar, Halkevi Müzesi ve Sergiler Grubudur. Müze ve Sergi Şubesi, bulunduğu bölgedeki tarihi eserlerin korunması ve muhafazası için resmî kurumlar ile iş birliği yapar. Şube, halkevinin bulunduğu bölgede müze varsa burayı zenginleştirir ve imkânlar dâhilinde tarihi eserleri teberru veya satın alma yoluna gider (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.20).

Halkevleri il merkezleri ve büyük ilçelerde faaliyet göstermiştir. Şehir merkezleri dışında kalan yerlerde halkodaları kurulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, 1946, s.528). Halkodaları, personel, bina ve maddi bakımdan halkevi

açılmasına imkân olmayan yerlerde açılmıştır. Bir yerde halkodasının açılabilmesi için en az 50 üyenin olması ve bir toplantı salonuyla bir okuma odası ve bunların dışında yıllık bir bütçeye sahip olma şartı aranmıştır (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s.5).

Halkevi şubelerinin faaliyetleri ve çalışmalarının içeriği hakkındaki detaylar çıkardıkları dergi, kitap ve broşür gibi yayınlardan anlaşılabilir. Bu kurumların sayısı 1932 yılından kapatıldığı 1951 yılına kadar 478 halkevi ve 4322 halkodası olmak üzere 4800 birim şeklinde açıldığı görülür (Özacun, 1996, s.91).

4.1.6) Köy Enstitüleri ve Köylere Yönelik Eğitim Faaliyetleri

İkinci Meşrutiyet döneminde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren *"köy için eğitim"* konusunda çalışmalar yürütülmüştür. Şubat 1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde eğitim bahsinde köy okullarının geniş bir bahçe, ahır ve kümese sahip olması teklifi yapılmıştır. Teklife gerekçe olarak da okulun aynı zamanda bir çiftlik olarak da işletilmesi ve çiftlik esaslarının bir öğretmen denetiminde uygulamalı olarak öğrencilere öğretilmesi hedefidir. Aynı kongrede orta ve yüksek okulları bitiren erkek ve kız öğrenciler ile medrese mezunlarının köylere giderek en az bir yıl öğretmenlik yapmaları teklif edilmiştir (İnan, 1989, s.22).

Köyün kalkındırılması için ülke içinde kongrelerde çözüm arandığı gibi yurt dışından çağrılan bilim insanları da köyde eğitim ve köy öğretmenleri konusunda çeşitli önerilerde bulunmuştur (Dewey, 1939, ss.19-20). Türkiye'de birtakım incelemelerde bulunan John Dewey'in önerileri ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın girişimleri neticesinde 1926 sonbaharında Kayseri Zincidere Köyünde *"Köy Muallim Mektebi"* açılmıştır. Burası köylere öğretmen yetiştirmek için açılan ilk öğretmen okuludur. Zincidere Köy Muallim Mektebi altı yıl eğitim-öğretim hayatına devam ettikten sonra 1 Eylül 1932'de kapatılmıştır. Kayseri Zincidere Köy Muallim Mektebi'nin açılmasından sonra 1927 yılında Denizli Erkek Muallim Mektebi de köy muallim mektebine çevrilmiştir. Bu okul da 1932-1933 eğitim-öğretim dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Okulların eğitim-öğretim süresi üç yıldır (Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi, 1927, ss.104-107; Kirby, 2015, ss.92-94; Öztürk, 2007, s.135; Akyüz, 2015, s.392).

Kayseri ve Denizli'deki Köy Muallim Mektepleri için Millî Eğitim Bakanlığı *"Köy Muallim Mektebi Müfredat Programı"* adı altında bir ders programı ve talimatname hazırlamıştır (Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi, 1927, ss.104-107; Köy Muallim Mektebi, 1927, s.1). 1927-1928 eğitim-öğretim yılında tamamı erkek 133 öğrenci alınan bu okullara, 1929-1930 eğitim-öğretim yılından itibaren de kız öğrenciler kabul edilmiştir (Öztürk, 2007, s.135).

Saffet Arıkan'ın Millî Eğitim Bakanlığı döneminde köylere öğretmen yetiştirmek için 1936 yılında, Eskişehir Mahmudiye köyünde bir eğitmen kursu açılmıştır. Kursa, askerde onbaşı ve çavuşluk yapmış, okuma-yazma bilen, ziraat işleriyle meşgul olup arazi ve hayvan sahibi bir ailenin çocuğu ve ilkokul eğitimini tamamlamış bireyler alınması kararlaştırılmıştır. Bu özellikleri taşıyan adayların dışında, başka adayların başvurması halinde yukarıda özellikleri sayılan bireylere öncelik tanınacağı ifade edilmiştir. Bu kurslarla, köylü gençlerin altı aylık kurs eğitiminden sonra "eğitmen" unvanıyla küçük köylere ve üç yıllık ilkokullara gönderilmesi ve öğretmen sıkıntısının bir nebze de olsa hafifletilmesi hedeflenmiştir (Tonguç, 1938, ss.200-201).

Kursa Ankara'nın merkez kazasına bağlı köylerden 79 erbaş çağrılmış, ayrıca Tunceli'den de katılım olmuştur. Bu eğitmen kursları Milli Eğitim ve Ziraat Bakanlığının iş birliğiyle yürütülmüştür. Kurs iki devre halinde uygulanmıştır. İlk devresinde yani dört aylık evrede eğitim alan bireyler köylerine yollanmıştır. Aldıkları eğitimi ne oranda kullandıkları incelenmiştir. Gözlemler sonucunda %80 başarı elde edilmesi üzerine öğrenciler tekrar çağırılıp geri kalan dört aylık eğitim verilmiştir (Çiftelerdeki Köy Öğretmenler Kursu, 1936, s. 22; Köy Öğretmen ve Eğitmeni İşi, 1936, s.267).

Pilot uygulama olan Çifteler Eğitmen Kursu'ndan olumlu sonuçlar alınması üzerine Millî Eğitim Bakanlığı, 1937-1938 eğitim-öğretim döneminde on iki il merkezinde birer köy muallim kursu açmaya karar vermiştir (Köy Muallimi Yetiştirmek İçin, 1937, s.2). Aynı yıl açılan İzmir Kızılçullu'da ve Eskişehir Çifteler'de Köy Öğretmen Okulları açılmıştır. Bu okullar daha sonrasında köy enstitülerine dönüştürülmüştür (Akyüz, 2015, s.393).

Eğitmen kurslarından sonra, daha kapsamlı olması düşünülen Köy Enstitüleri de köylere öğretmen göndermede önemli bir aşama olmuştur. Köy Enstitülerinin mimarlarından olan İ. Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin başarılı olacağına inancı, eğitim projesinden alınan başarıyla daha da pekişmiştir. Tonguç, Köy Enstitülerinin kuruluş aşamasında birçok ülkenin kırsal kesim insanlarını nasıl eğittiğiyle ilgili incelemelerde bulunmuştur. Gerekli incelemeler ve İsmet İnönü'nün direktifleri neticesinde Millî Eğitim Bakanlığınca Köy Enstitüleri taslağı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilmiştir. Mecliste bu kanuna sadece iki milletvekili karşı çıkmıştır. Bunlardan biri İstanbul Milletvekili Kazım Karabekir, diğeri de Eskişehir toprak ağası Emin Sazak'tır. Emin Sazak, Köy Enstitülerine fakir çocuklar alındığını ilerde bu çocukların ayaklanıp hak iddia edeceklerini ifade ederek endişesini dile getirmiştir (Ilgaz, 1999, ss.311-358).

Mahmut Makal, Köy Enstitülerinin kuruluş aşamasından önce 1935'lerde nüfus yaklaşık %80'inin köylülerden oluştuğunu ifade ederek aslında bu %80'lik kitlenin eğitimsiz olduğunu vurgular. Makal bu kitlenin sadece okuma-yazma konusunda değil, inanış, sağlık ve üretim konusunda da çağın şartlarından uzak olduğunu söylemiştir (Makal, 2009, s.46).

Akyüz'e (2015) göre, alfabe değişikliği üzerinden yaklaşık 12 yıl geçmesine rağmen 6 yaşın üstündeki nüfusun %78'i okuryazar değildir. Köylerde bu oran %90'lara çıkmaktadır. Ayrıca köyler sağlık, temizlik ve günün gelişmelerinden uzak kalmışlardır. Tüm bu etkenler göz önüne alındığında köylüleri bu durumdan kurtarmak, bunu yaparken de köyün yapısını bilen öğretmen ve okulları kullanmak amacıyla Köy Enstitüleri kurulmuştur. Köye öğretmen yetiştiren yeni sistem, köye öğretmen olarak gitmek istemeyen eski sistemden farklıdır. Yeni sistemde köylü ve köye yararlı olabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Nihayetinde Köy Enstitüleri bu temel üzerine inşa edilmiştir (Akyüz, 2015, s.393).

Köy Enstitüleri şehir ve kasaba merkezlerinin uzağında, ancak demiryolu veya karayoluna yakın mesafede bulunan köy ve köylerin bitişiğinde kurulmuştur (Şeren, 2008, s.213). 1940 yılından kapandığı yıla kadar açılan enstitülerin sayıları 21'i bulmuştur. Bu enstitülerin isimleri aşağıda verilmiştir (Akyüz, 2015, s.393).

Tablo 3: Açılış Tarihlerine Göre Köy Enstitüleri

1940'da Kurulanlar	13. Balıkesir- Savaştepe
1. İzmir- Kızılçullu	14. Kayseri- Pazarören
2. Eskişehir- Çifteler	**1941'de Kurulanlar**
3. Lüleburgaz- Kepirtepe	15. Ankara- Hasanoğlan
4. Kastamonu- Gölköy	16. Konya/Ereğli- İvriz
5. Malatya- Akçadağ	**1942'de Kurulanlar**
6. Antalya- Aksu	17. (Sivas) Yıldızeli- Pamukpınar
7. Ladik- Akpınar	18. Erzurum- Pulur
8. Adapazarı- Arifiye	**1944'de Kurulanlar**
9. Vakfikebir- Beşikdüzü	19. Ergani- Dicle
10.. Kars- Cılavuz	20. Aydın- Ortaklar
11. Adana (Bahçe)- Düziçi	**1948'de Kurulan**
12.Isparta- Gönen	21. Van- Erçiş

Kaynak: Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Pegem Akademi.

Enstitülerin ilk resmi öğretim programı 1943 yılına aittir. Bu öğretim programına göre, ilkokuldan sonra 5 yıl eğitim-öğretim yapılır. Bu 5 yıllık süre zarfında toplam 114 hafta "kültür derslerine", 58 hafta "ziraat" ders ve çalışmaları, 58 hafta da "teknik" ders ve çalışmalarına ayrılır. Beş yıllık süre zarfında tatil süresi de 30 haftadır. Bir haftalık süre bakımından derslerin dağılımı da şu şekildedir (Köy Enstitüleri Öğretim, 1943, s.1):

Kültür dersleri : her sınıfta 22 saat

Ziraat dersleri ve çalışmaları : her sınıfta 11 saat

Teknik dersler ve çalışmaları : her sınıfta 11 saat

Aşağıda bu derslerin tablo şeklindeki gösterimi verilmiştir.

Tablo 4 Köy Enstitülerinin Ders Grupları ve Dersleri (1943)

Kültür Dersleri	**Ziraat Dersleri ve Çalışmaları**	**Teknik Dersler ve Çalışmalar**
Türkçe	Tarla Ziraatı	Köy Demirciliği
Tarih	Bahçe Ziraatı	a)Nalbantlık
Coğrafya	a)Fidancılık	b)Motorculuk
Yurttaşlık Bilgisi	b)Meyvacılık	Köy Dülgerliği
Matematik	c)Bağcılık	a)Marangozluk
Fizik	d)Sebzecilik	Köy Yapıcılığı
Kimya	Sanayi Bitkileri Ziraatı	a)Tuğla ve Kiremitçilik
Tabiat ve Sağlık Bilgisi	Zooteknik	b)Taşçılık
Yabancı Dil	Kümes Hayvanları Bilgisi	c)Kireççilik
El Yazısı	Arıcılık ve İpek Böcekçiliği	d)Kuvarcılık, Sıvacılık
Resim-iş	Balıkçılık ve Su Ürünleri	e)Betonculuk
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	Ziraat Sanatları	Köy El Sanatları(Kızlar için)
Müzik		a)Dikiş, Biçki, Nakış
Askerlik		b)Örgü ve Dokumacılık
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı		c)Ziraat Sanatları
Öğretmenlik Bilgisi		
a)Toplum Bilim		
b)İş Eğitimi		
c)Çocuk ve İş Ruh Bilimi		
d)İş Eğitim Tarihi		
e)Öğretim metod ve tasarım		
Ziraat İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik		

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1943). *Köy Enstitüleri Öğretim Programı.* Ankara: Maarif Matbaası.

Köy Enstitülerinde ders saati 45 dakikadır. Günde sekiz saat çalışma yapılır. Ayrıca sabah ve akşamları en az birer saat "etüt" veya "mütalaa" derslerine ayrılır. Bu saatlerin dışında uygun saatlerde "ders dışı çalışmalar", "çeşitli kurs ve kitap okuma" etkinlikleri düzenlenir. Her cumartesi günü bir sınıf veya kümenin müsameresi olur. Bu etkinliğe tüm öğrenci, personel ve çevre halkı katılır. Resmî tatil günlerinde okul tatil edilir (Binbaşıoğlu, 2009, s.555).

Tablo 5: Köy Enstitüleri Kültür Dersleri Haftalık Ders Çizelgesi. (1943)

Dersler	**I. sınıf**	**II. Sınıf**	**III. Sınıf**	**IV. Sınıf**	**V. Sınıf**	**Toplam**
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	2	1	1	1	322
Coğrafya	2	2	1	1	1	276
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598
Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi	2	2	2	1	1	368
Yabancı Dil	2	2	2	1	1	414
El Yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim-İş	1	1	1	1	1	230
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	46
Öğretmenlik Bilgisi	-	-	-	2	6	368
Zirai İşletme Ekonomisi, Kooperatifçilik Bilgisi	-	-	-	-	1	46
Toplam	**22**	**22**	**22**	**22**	**22**	**5060**

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1943). *Köy Enstitüleri Öğretim Programı.* Ankara: Maarif Matbaası.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde yıl bazında en fazla ders saati Türkçe en az ders saati ise ev idaresi ve çocuk bakımı ile zirai işletme ekonomisi, kooperatifçilik bilgisi derslerinde olduğu görülecektir. Öğrenciler bir eğitim-öğretim döneminde 22 saat kültür, teknik dersler grubundan da 11 saat ders alırlar.

1943 yılında hazırlanan Köy Enstitüleri müfredat programı haftalık, aylık veya mevsimlik çalışma planları, enstitünün özellikleri, öğrenci seviyesi ve sayısı, öğretmenlerin özellikleri, araç ve gereçlerin durumu, iş alanın genişliği dikkate alınarak hazırlanmıştır. Köy enstitülerinde dersler yarım ve tam gün esasına göre düzenlenir. Örneğin, yarım gün esas alındığında bütün sınıfların yarısı öğleden önce veya öğleden sonra kültür derslerini alır. Sınıfların diğer yarısı da ziraat veya teknik derslerine girer. Tam gün esas alındığında ise sınıf şubeleri bir kısmı kültür derslerine,

şubelerin diğer kısmı ise ziraat veya teknik derslerine girerler. Haftalık planda ise bütün sınıfların yarısı kültür derslerine diğer yarısı ziraat, diğer yarısı ise teknik dersleri takip ederler. Bu uygulamalar sürekli değil günün şartlarına göredir (Köy Enstitüleri Öğretim, 1943, ss.2-4).

Kurulduğu andan itibaren Köy Enstitülerine köylü çocuklar alınmıştır. İlk zamanlar beş sınıflı köy ilkokullarından mezun olanlara kayıt hakkı tanınacakken, Köy Enstitülerine taleplerin artması üzerine üç ve dört sınıflı köy okullarını başarıyla bitirmiş öğrenciler de alınmıştır. Bu şartların haricinde, Köy Enstitülerine öğrenci seçiminde bazı ölçütler gözetilmiştir. Öğrenci seçiminde kullanılan ölçütler şunlardır: a) Köyde doğup büyümüş olması, b) Herhangi bir sağlık sorunun olmaması, c) Zeki ve çalışkan olması, d) Kendi yaşıtlarına göre yüksek başarı sahibi olması (Şeren, 2008, s.214).

Köy Enstitülerinde uygulanan öğretim yöntem ve teknikler de yaşamın gereksinimlerine ve doğal şartlara uygun olarak düzenlenip uygulanmıştır. Bu yöntem ve teknikler şunlardır: 1) Çevreye uygunluk, 2) Doğaya uygunluk, 3) Kendi kendini yönetme, 4) İş içinde ve kendi kendine yetebilme (Makal, 2009, s.49).

Köy Enstitüleri kurulduktan sonra takip eden yıllarda, Köy Enstitüleri kadrosuna daha çok öğrenci ve öğretmen dahil olmuştur. 1946-1947 eğitim-öğretim döneminde Köy Enstitüleri'nde toplam 547 öğretmen eğitim vermiştir. Bunların 407'si erkek, 140'ı ise kadındır. Çifteler Köy Enstitüsü 46 öğretmenle (33 erkek, 13 bayan) birinci sırada, onu 41 öğretmenle (26 erkek, 15 kadın) Hasanoğlan Köy Enstitüsü takip etmektedir. En az öğretmen ise 10 (9 erkek, 1 kadın) öğretmenle Erzurum- Pulur Köy Enstitüsündedir (Millî Eğitim Meslek, 1948, s.97).

Köy Enstitüleri müfredat programlarında 1947'de bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklerden bazıları kültür derslerine genel bilgi dersleri adının verilmesi ve genel bilgi derslerine öteki derslerden daha fazla saat ayrılmasıdır. Teknik derslerin adı sanat ve atölye çalışmaları olmuştur. Bu derslerin eğitiminin her yıl olması, ancak 1/3 oranında verilmesi uygun görülmüştür. Değişiklikle Köy Enstitülerinin kuruluş felsefesinden uzaklaşılmıştır. Demokrat Parti iktidarında bu okulların ilk öğretmen okullarıyla birleştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu gündemle Köy Enstitüleri kapanmaya bir adım daha yaklaşmıştır. Köy Enstitülerinin kapanması

ise 1954 yılının şubat ayında 6234 sayılı "Köy Enstitüleriyle İlk öğretmen Okullarının Birleştirilmesi" kanunuyla gerçekleştirilmiştir (BCA. 30.1.0.0.90.56.7.6., 1954, s.1; Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının, 1954, s.8093; Akyüz, 2015, ss.395-396; Binbaşıoğlu, 2009, s.557; Ilgaz, 1999, ss.342-343).

4.2. İLKÖĞRETİMDE EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ VE ÖĞRENCİ KİMLİĞİ (1923-1946)

4.2.1. 1923-1946 Yılları Arasında Müfredat Programı Özellikleri

Aşağıda yer alan ilkokul müfredat programları yıllara göre değişimler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

4.2.1.1. 1923-1930 Yılları Arasında İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri

1950'li yıllara kadar Türkiye'de eğitim, öğretim, ders ve müfredat programı kavramları iç içe olmasından dolayı cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'li yıllara kadar programlar "müfredat programı" olarak adlandırılmıştır. Cumhuriyet öncesinde müfredat programında dersler birbirinden bağımsız ve okul düzeylerine göre hazırlanmıştır (Karagöz, 2016, ss.653-654.).

1869 yılında yürürlüğe giren Maarif Nizamnamesiyle sıbyan mekteplerinde okutulması düşünülen dersler; elifba, Kur'an-ı Kerim, tecvit, ahlaka ait raporlar, ilmihal, yazı talimi, fen-i hesap, tarih-i Osmani, coğrafya ve malumatı nafıa olarak yazılmıştır. Meşrutiyet Döneminde ilkokullarda verilen derslerin dini eğitim ağırlıklı olmakla birlikte dünyevi bilgilerle denge kurulmaya çalışılmıştır. 1876 yılında ilkokul için sınıf düzeyinde bazı düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler hangi sınıfta kaç saat hangi dersin okutulacağıdır. 1891 yılındaysa ilkokullar için ilk kapsamlı programlar yapılmıştır. Yapılan değişikliğe göre şehirlerde ilkokullar üç sınıfa indirilmiş, köy okulları için program dört yıllık olarak düzenlenmiştir (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, 1286[1869], s.4; Yıldız, 2014, s.22).

1891 yılından sonra 1904 yılında da bazı değişikliklere gidilmiştir. 1904 yılındaki müfredat (eğitim) programını da içine alan modern anlamda 1913 yılında ilköğretim alanında köklü reformlar içeren bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. Bu reformlar meclisten geçip yasallaştıktan sonra Meşrutiyet Dönemi'nin yeni ilkokul müfredat programları 1913 yılında yürürlüğe girmiştir.

1913 İlkokul Müfredat Programı, 1924 yılına kadar geçerliliğini korumuştur. 1913 İlkokul Müfredat Programında, okul, öğretmen ve sınıf sayısına göre haftalık zaman cetvelleri hazırlanmıştır. Bu bağlamda iki, üç, dört, beş ve altı sınıf ve öğretmenli okullara yönelik olarak hazırlanan ders cetvelleri tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 6: Bir Muallimli Mekteplere Mahsus Ders Programı.

Devre-i Aliye		Devre-i Mütevassıta		Devre-i Ula		Dersler
İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	
0	0	0	0	3 ≈≈ ≈	3	Elifba ve ecza-i şerife
5 ≈≈ ≈	5	≈≈ 5 ≈≈ ≈	5	≈≈ 5	≈≈ ≈ 5	Kur'an-ı Kerim ve ma 'lumat-ı diniyye*
Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		Musahabat-ı ahlakiyye (tarihiyye, sıhhiye ve medeniyye)
3 ≈≈ ≈	3	3	≈≈ ≈ 3	3	≈≈ ≈ 3	Kıraat** "imla, ezber, yazı"
Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		Sarf
1 ≈≈ ≈	1	≈≈ ≈ 1	≈≈ ≈ 1	0	0	Tahrir
1 ≈≈ ≈	1	1	≈≈ ≈ 1	Kıraat dersleri arasında		Tarih
1 ≈≈ ≈	1	Terbiyevi tenezzühlerle eşya dersleri arasında		Terbiyevi tenezzühlerle eşya dersleri arasında		Coğrafya
2 ≈≈ ≈	2	≈≈ ≈ 2	≈≈ ≈ 2	3 ≈≈ ≈	3	Hesab ve hendese
2 ≈≈ ≈	2	≈≈ ≈ 2	≈≈ ≈ 2	2 ≈≈ ≈	2	Eşya dersleri ve Ziraat
Vazife şeklinde		Vazife şeklinde		Vazife şeklinde		Resim
Vazife şeklinde		Vazife şeklinde		Vazife şeklinde		El İşleri
Sabah ve akşam tatillerinden evvel mümaresat-ı bedeniyye ve asker ta 'limi						Terbiyye-i Bedeniye ve sıhhiye
Her teneffüste ve terbiyevi tenezzühler esnasında						Oyun
Mümaresat-ı bedeniyye arasında						Nişan
Sabahları ve öğleden sonra sınıfa girerken Salı ve Perşembe mektepten çıkarken						Musiki (Gına)

Kaynak: Maarif Vekâleti.(1329). Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Bir ve İki Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Yukarıdaki tabloda dersler arasında yer alan "≈" işareti, ilgili dersin her iki sınıfa aynı anda öğretileceğini ifade eder. Öğretmenlere rehber olması için hazırlanan bu programa göre öğretmen lüzum görmesi halinde, bir ders süresini yani kırk dakikayı ikiye bölerek yirmi dakikayı bir sınıf öğrencilerine, kalan yirmi dakikayı diğer sınıf öğrencilerine ayırabilir. Öğretmen sınıfın birinde ders işlerken diğer sınıfa değişik etkinlik görevleri verebilir. Tabloda aralarında herhangi bir işaret bulunmayan derslerde öğretmen her bir sınıfta ayrı ayrı ders işlemektedir (Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Bir. 1329. s.1)

Programın açıklamalar kısmında öğretmenin birinci sınıfta elifba dersinin içeriği bitene kadar kıraat dersinde de elifbanın işlenmesine imkân tanınmıştır. Öğretmen, birinci sınıftan itibaren de haftanın beş günü yirmi dakika Kur'an-ı Kerim ve yirmi dakika da dini bilgiler konusunda eğitim verirken diğer sınıf öğrencileri de tilavet veya Kur'an-ı Kerim cüzlerini okumayla vazifelendirilebileceği ifade edilmiştir (Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Bir. 1329. s.1).

Tablo 7: İki Muallimli Mekteplere Mahsus Ders Programı.

Devre-i Aliye		Devre-i Mütevassıta		Devre-i Ula		Dersler
İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	
0	0	0	0	3 ≈≈ ≈	3	Elifba ve ecza-i şerife
5 ≈≈ ≈	5	≈≈ 5 ≈≈ ≈	5	≈≈ 3	≈≈ ≈ 3	Kuran-ı Kerim ve ma 'lumat-ı diniyye*
Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		3	≈≈ ≈ 3	Musahabat-ı ahlakiyye (tarihiyye, sıhhiye ve medeniyye)
3 ≈≈ ≈	3	3 ≈≈ ≈	3	3	≈≈ ≈ 3	Kıraat** (Elifbadan sonra)
Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		1	≈≈ ≈ 1	İmla
Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		1	≈≈ ≈ 1	Ezber (inşad, tarihi temsiller)
Kıraat dersleri arasında		Kıraat dersleri arasında		1	≈≈ ≈ 1	Sarf
1 ≈≈ ≈	1	1 ≈≈ ≈	1	0	≈≈ ≈ 0	Tahrir
1 ≈≈ ≈	1	1 ≈≈ ≈	1	1	0	Tarih
1 ≈≈ ≈	1	1 ≈≈ ≈	1	1	0	Coğrafya
3 ≈≈ ≈	3	2 ≈≈ ≈	2	3	2	Hesab ve hendese
3 ≈≈ ≈	3	3 ≈≈ ≈	3	4	≈≈ ≈ 4	Eşya dersleri ve Ziraat
Vazife şeklinde		Vazife şeklinde		2	≈≈ ≈ 2	Resim
Vazife şeklinde		Vazife şeklinde		2	≈≈ ≈ 2	El İşleri
Sabah ve akşam tatillerinden evvel mümaresat-ı bedeniyye ve asker ta 'limi						Terbiyye-i Bedeniye ve sıhhiye
Her teneffüste ve terbiyevi tenezzühler esnasında						Oyun
Mümaresat-ı bedeniyye arasında						Nişan
Sabahları ve öğleden sonra sınıfa girerken Salı ve Perşembe mektepten çıkarken						Musiki (Gına)

Kaynak: Maarif Vekâleti.(1329). *Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Bir ve İki Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde bir muallimli okullardan farklı olarak ezber, imla ve sarf derslerinin ders programında gösterildiği, ancak genel olarak bu derslerde kıraat dersi işlenirken bu derslerin konularına değinmeleri yönünde yönerge hazırlandığı görülmektedir. İki tabloda verilen ders programında beden eğitimi ve sağlık derslerinde sabah derslerinin başlamasından önce, akşam ise okul çıkışına yakın ders saatlerinde egzersiz yapılarak askeri talim yapılması önerilmiştir. Musiki eğitimini de sabah ders başlamadan, öğle arası tatili bittikten sonra veya ders programının uygunluk durumuna göre salı-perşembe günleri okul çıkışı verilebileceği yönergede ifade edilmiştir.

Tablo 8: Altı Dershane ve Muallimli Mekteplere Mahsus Ders Cetveli.

Devre-i Aliye		Devre-i Mütevassıta		Devre-i Ula		Dersler
İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	
-	-	-	-	-	6	Elifba ve ecza-i şerife
3	3	4	4	4	1	Kuran-ı Kerim ve ma 'lumat-ı diniyye*
1	1	1	2	2	3	Musahabat-ı ahlakiyye (tarihiyye, sıhhiye ve medeniyye)
2	2	2	2	3	3	Kıraat** (Elifbadan sonra)
1	1	1	1	1	-	İmla
1	1	1	1	1	1	Ezber (inşad, tarihi temsiller)
1	1	1	1	-	-	Yazı (sülüs, rika)
1	1	1	2	2	-	Sarf ve nahv
2	2	2	1	1	-	Tahrir
2	2	2	2	2	-	Tarih
2	2	2	1	1	-	Coğrafya
2	2	2	2	3	4	Hesab
1	1	1	1	-	-	Hendese
2	2	2	2	2	4	Eşya dersleri
2	2	2	2	2	2	Ziraat
2	2	2	2	2	2	El işleri
2	2	1	1	1	1	Resim
1	1	1	1	1	1	Musiki (gına)
2	2	2	2	2	2	Terbiye-i bedeniye, sıhhiye, asker ta 'limi, oyun, nişan
30	**30**	**30**	**30**	**30**	**30**	**Yekûn**

Kaynak: Maarif Vekâleti.(1329). *Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Ülke genelinde olması arzu edilen, altı sınıf ve öğretmenli okulların ders programı yukarıda verilmiştir. Bu programın açıklamalar bölümünde belli başlı konulara dikkat edilmesi istenilmiştir. *Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus* (1329) içerisindeki açıklamalar şunlardır:

1) Salı günleri öğleden sonra beden eğitimi, sağlık ve askeri talim yapılır.

2) Perşembe günleri öğleden sonra okul tatil edilir.

3) Devre-i ula ve devre-i mütevassıtanın birinci senelerinde evde yapılmak üzere ödev verilmez. Diğer devreler de ise öğrencilerin yaşlarına göre belli süreye yaymak kaidesiyle ödev verilebilir.

4) Her gün öğle ve akşam tatillerinden önce öğrenciye beden eğitimi yaptırılır.

Diğer ders cetvellerinde olduğu gibi bu ders cetvelinde de birinci sınıfta elifba bitinceye kadar kıraat dersinin yerine elifbaya devam edilmesi istenilmiştir (Mekatib-i İbtidaiyye Ders. 1329. s.1).

1913 tarihli müfredat programından sonra 1922 yılında TBMM Hükümeti döneminde bir geçiş programı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu müfredat programında genel ve özel amaçlara yer verilmemiştir. Genel ve özel amaçlarının yer almamasının sebebi dönemin şartlarının buna elverişli olmamasındandır. 1922 ilkokul müfredat programında sadece derslere ait konu başlıkları yer almıştır (Keskin. 2009. s.117).

İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı'na göre (1922) Türkiye'de eğitim süresinin on yıl olduğu, bunun altı yılının ilköğretimi, son dört yılının ise ortaöğretimi kapsadığını ifade edilmiştir. İlköğretimin ilk dört yılı mecburi tutulmuştur. Ülke genelinde il, ilçe, köy ve kasabalarda ilköğretimin yaygınlaştırılması zorunluluk olarak görülmüş ve kurulacak olan bu okulların altı sınıflı olmasına özen gösterilmesi istenilmiştir.

Tablo 9: İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı (1338) 1922.

Dersler	Birinci sınıf	İkinci sınıf	Üçüncü sınıf	Dördüncü sınıf	Beşinci sınıf	Altıncı sınıf	Toplam
Kur'an-ı Kerim	5	5	5	5	4	-	24
Din Dersleri	1	3	3	3	4	3	17
Türkçe ve Tahrir	12	10	7	6	6	6	47
Hesap	3	4	3	-	3	3	16
Hendese	-	-	-	2	2	2	6
Usul-ı defteri	-	-	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	2	2	2	2	8
Tarih	-	1	2	2	2	2	9
Eşya	3	3	-	3	2	-	11
Tabi 'iytat	-	-	-	-	4	3	7
Malumat-ı medeniye	-	-	1	1	1	1	4
El işleri	4	2	1	1	2	2	12
Resim	1	1	1	1	1	1	6
Musiki	1	1	1	1	1	1	6
Yazı	-	-	1	1	1	1	4
Terbiye-i bedeniye	-	-	-	-	1	1	2
Yekûn	30	30	30	30	30	30	

Kaynak: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-ı Maarif Vekaleti. (1338). *İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı.* Ankara: y.y.

Tablo incelendiğinde Türkçe dersinin haftalık ders saati en fazla olmakla birlikte onu ikinci sırada Kur'an-ı Kerim takip etmektedir. Fen bilimleri alanında ise en yüksek ders saati hesap dersine aittir. Tüm sınıflarda olan dersler ise din, Türkçe, el işleri, resim ve müziktir. En az ders saati usul-ı defteri (muhasebe eğitimi) ve beden eğitimindedir.

1923-1924 eğitim-öğretim dönemine kadar uygulanan müfredat programında hangi dersin öğleden önce hangisinin öğleden sonra olacağını gösteren bir yönerge cetveli yayımlanmıştır. Bu yönerge aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 10:Öğleden Önce ve Sonra Tedris Edilecek Dersler (1913).

Öğleden sonra tedris edilecekler	**Öğleden önce tedris edilecekler**
El işleri	Elifba ve ecza-i şerife (öğleden sonra da okutulabilir)
Zira 'at	Kur'an-ı Kerim ve Ma 'lumat-ı Diniyye Musahabat-ı ahlakiye (tarihiye, sıhhiye ve medeniye)
Resim	Kıra'at
Yazı	Lisan-ı Osmani (sarf ve kitabet)
İmla	Tarih
Ezber 'İnşad, tarihi temsiller	Coğrafya
Terbiye-i bedeniye ve sıhhiye	Hesab ve hendese
	Eşya dersleri

Kaynak: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-ı Maarif Vekaleti. (1338). *İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı.* Ankara: y.y.

Tablo incelendiğinde öğleden önce ezbere ve anlatıma dayalı olan "*Kur'an-ı Kerim, tarih, coğrafya vs.*" derslerinin, öğleden sonra da sosyal etkinliklerin yapabileceği "*elişi, resim, musiki, terbiye-i bedeniye*" gibi derslerin bulunduğu görülür.

Cumhuriyetin ilanından önce Mustafa Kemal'in direktifleri doğrultusunda hazırlanan, ayrıca milli eğitimin temel ilkelerini de oluşturan Misak-ı Maarif (1923-1924), dönemin Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey tarafından da şekillendirilmiştir.

İsmail Safa Bey bakanlığı döneminde ayrıntılı bir eğitim içeriğine sahip olmakla birlikte eğitimin amaç ve sorunları çözüm önerileri ele alınmıştır. Yeni eğitim sistemiyle yetişecek neslin her şeyi olduğu gibi kabul eden ve boyun eğen nesiller değil, ulusun çıkarları için en uygun yolu seçen bireyler olması hedeflenmiştir. Ülkeyi kalkındıracak okullar kurmak, gençleri çalışma düşüncesi ve üretmek amacıyla donatmak, özgüvenli bireyler yetiştirmek tamimin ana fikrini oluşturmaktadır (Tamim, 1341, ss.48-58).

1923 yılında dönemin İstanbul Milletvekillerinden Yusuf Akçura meclise milli eğitim bakanının cevaplaması için yazılı olarak soru önergesi vermiş ve ilkokullarda okutulan tarih derslerinin devletin yeni politikasına uygun olup olmadığını sormuştur (BCA.30.10.6.32.21, 1923, ss.1-2). Dönemin bakanı bu soru önergesini yanıtlarken Türk eğitim sisteminin ilkokuldan üniversiteye kadar değişeceğini belirtmiş, böylece 1924 ilkokul müfredat programının sinyali verilmiştir. Hazırlanacak olan 1924 ilkokul müfredat programında Osmanlı Devleti'ni, padişahlığı ve halifeliği öven, metheden eski kitapların Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında okutulmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Halife Yerine, 9 Mart 1924, s.1).

1924 ilkokul müfredat programının getirdiği diğer bir yenilik ise ilkokulların eğitim süresinin beş yıla indirilmesidir. Basın mensupları dönemin Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Vasıf'a (Çınar), ilköğretim süresinin neden kısaltıldığı sorusu üzerine cumhuriyetle birlikte çağdaş, lâik ve evrensel değerlere sahip insan yetiştirmek adına zorunlu ve parasız öğretimi daha çok yaygınlaştırmak için ilköğretim süresinin kısaltıldığını ifade etmiştir. Bu dönemde gerekli eğitimli ve vasıflı insan gücünün yetişmesi adına ilköğretimin yetkisiz idarelerden alınarak yetkili idarelere verilmesi ve bütçesinin her fırsatta öğretmenlerin maaşı ve eğitim ödeneklerinde konusunda sorun çıkaran İl Özel İdaresi bütçesinden alınarak genel bütçeye bağlanması ilkelerini benimsediklerini belirtmiştir[7] (Muallimler Derneğinde, 22 Haziran 1924, s.3).

[7] Cumhuriyetin ilanından önce başlatılan ilköğretim seferberliği, cumhuriyetle birlikte çağdaş, modern ve ulusal eğitim için atılan adımlara dönüşmüştür. Bu konuyla ilgili dönemin eğitimcilerinden olan Mustafa Rahmi, ilkokulların öğrencilerin sosyal hayatı için öneminin tartışılmaz olduğunu ve ilkokul programlarında bazı hususlara dikkat edildiği taktirde hem bireyin gelişimi hem de toplum için önemli adımların atılmış olacağını belirtmiştir. Bu hususlar şunlardır (Rahmi, 1923, s.39):
"*1) Programın çocuk ruhuna muvafık olması,*
2) Mektep, [toplumsal hayatın] küçük bir modeli olarak, ders programıyla ve hayatı ameliyesiyle çocukları hayata hazırlamak."

1913 yılından itibaren yürürlükte olan Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu bazı değişikliklere uğrayarak 1961 yılına kadar varlığını sürdürmüştür (Özalp ve Ataünal, 1977, s.23). Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar eski ilkokul müfredat programı değişmemiş, 1923-1924 eğitim-öğretim dönemine kadar yürürlükte kalmıştır. 1924 yılında İkinci Heyeti İlmiye tarafından gerçekleştirilen toplantıda ilk ve ortaokullarla ilgili o güne kadar devam eden ancak değişmesi gereken durumlar tespit edilerek yeni ders kitaplarının yazdırılmasına karar verilmiştir. Böylece İkinci Heyeti İlmiye tarafından cumhuriyet tarihinin ilk ilkokul müfredat programının yürürlüğe konulması için adım atılmıştır (Cicioğlu, 1985, s.94).

1924-1925 eğitim-öğretim döneminden itibaren yürürlüğe giren ilkokul müfredat programı ile Osmanlı Devleti zamanında 6 sınıflı ve devreler halinde verilen temel eğitimde bu devreler kaldırılmış ve beş sınıfın bir bütün halinde okutulduğu bir sistem oluşturulmuştur. 1924 İlkokul Müfredat Programı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra yapıldığından tüm okullar tek çatı altında toplanmıştır. Ancak karma eğitime geçilmediğinden kız ve erkek öğrenciler içinde ayrı ayrı programlar hazırlanmıştır. 1924 İlkokul Müfredat Programı geçiş özelliği taşıdığından müfredat programına ait genel ve derslerin amaçları oluşturulmamıştır. 1924 İlkokul Müfredat Programı'nın özelliği öğrencilerin cumhuriyet ilkelerine bağlı ve çevresine faydalı bireyler yetiştirmektir (İlmi heyet, 1340, s.3; Gelen ve Beyazıt, 2007, s.462; Türkoğlu, 2010, s.79).

Aşağıda Tablo 11'de 1924 İlkokul Müfredat Programı'nın sınıf düzeylerine göre ders saati listesi verilmiştir.

Tablo 11:1924 İlkokul Müfredat Programı

Dersler		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	Alfabe	12	-	-	-	-
	Kırat (inşat ve temsil)	-	4	3	2	2
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	-	2	2
	Sarf	-	-	-	1	1
	Yazı (sülüs-rik'a)	-	2	1	1	1
Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri		-	2	2	2	2
Hesap		2	3	3	3	2
Hendese		-	-	-	1	2
Tarih		-	-	1	2	2
Coğrafya		-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzıssıhha		3	3	2	2	2
Müsahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniyye		1	1	1	1	1
Resim		2	2	2	2	2
El İşleri		2	2	2	2	-
Musiki		2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniyye		2	2	2	1	1
Yekûn		26	26	26	26	26

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1340). İlkmektep Müfredat Programı. İstanbul: Matbaa-i Amire.

1924 İlkokul Müfredat Programı, geçiş özelliği taşımasından dolayı programın tekrardan revize edilmesi gerekmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilke ve özellikleri, eğitim bilimleri alanında meydana gelen gelişmeler ve John Dewey'in Türkiye ziyareti neticesinde 1926 İlkokul Müfredat Programı hazırlanmıştır. 1926 İlkokul Müfredat Programı, John Dewey' in fikir babası olduğu '*toplu öğretim sistemi'* temel alınarak düzenlenmiştir. 1926 yılını takip eden yıllarda toplu öğretim sistemi esas alınarak programlarda güncellemeler yapılmıştır (Alıcıgüzel, 1979, ss.137-138).

Aşağıda Tablo 12'de 1926 İlkokul Müfredat Programı verilmiştir.

Tablo 12: 1926 İlkokul Müfredat Programı.

Dersler	I. Devre			II.Devre	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	10	-	-	-	-
Kıraat	-	4	4	3	3
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	2	2	2	2
Gramer	-	-	-	1	1
El Yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	4	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim- Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	2	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
Yekûn	**26**	**26**	**26**	**26**	**26**
Ev İdaresi	-	-	-	1	1
Dikiş	-	-	-	1	1

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1927). *İlkmektep Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki veriler incelendiğinde 1924 ilkokul müfredat programıyla kaldırılan devreler 1926/1927 eğitim-öğretim döneminden geçerli olmak üzere tekrardan geri getirilmiştir. İlk üç sınıfta temel düzeyde dersler alan öğrenciler dört ve beşinci sınıfta daha zor olan dersler ve günlük yaşamda kullanabilecekleri bilgilerin verildiği dersler almışlardır. Örneğin; kız öğrencilere yönelik olan ev idaresi ve dikiş dersleri verilmiştir. Cumhuriyet dönemin şartları gereği, kız ve erkek çocukları hayata erken atıldığından 4 ve 5 sınıf derslerine ev idaresi ve dikiş dersleri haftalık birer saat olacak şekilde eklenmiştir.

1926 İlkokul Müfredat Programı, John Dewey'in "*Hayat Bilgisi", "Toplu Öğretim" ve "İş Okulu"* kavramları temel alınarak hazırlanmıştır. *1926 İlkmektep Müfredat Programı'nda* (1927) ifade edildiği gibi bu programın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nde yetişecek olan genç nesillerin çalışkan, girişimci ve milletine bağlı

birer iyi vatandaş yetiştirmektir (İlkmektepler Müfredat Programı, 1927, s.3; İlkmektepler Müfredat Programı, 1930, s.3).

İlkmektep Müfredat Programı'nda (1927) da önceki programlarda tüm sınıflardaki derslerin müstakil olarak işlendiği, dersler arasındaki ilişkiye dikkat edilmediği belirtilmiştir. Bundan dolayı yeni programla birlikte eğitim-öğretim etkinliklerine ışık tutan çeşitli bilgiler aracılığıyla öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve alışkanlıklar arasında bütünlük oluşması ve öğrenciye verilmesi düşünülen bilgiyi dağınıklıktan kurtarıp toplamayı, öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve alışkanlıkların genel yaşam şartlarına uyumu sağlayan toplu öğretimin esas alındığını, ilkokulların önceki programlarında ayrı ayrı yer alan tarih, coğrafya, tabiat tetkiki, musahabat dersleri ilkokulların birinci devresinde '*Hayat Bilgisi'* altında toplanmıştır (İlkmektepler Müfredat Programı, 1927, ss.3-4; İlkmektepler Müfredat Programı, 1930, ss.3-4).

İlkmektep Müfredat Programı'yla (1927) getirilen en bariz yenilik öğrencilerin dersin içeriğini yaparak ve yaşayarak öğrenme yaklaşımının benimsenmesi olmuştur. John Dewey, Türkiye ziyareti sonrası yazdığı raporda ilkokullarda eğitimin uygulamaya dayalı olması gerektiğini rapor etmiştir. Raporda öğrencilerin hocanın anlattığı konuları, fen bilimleriyle ilgili deneylerde öğrencinin izleyerek öğrenmesinin söz konusu olamayacağını belirtmiş ve bunun için okullara laboratuvar araç ve gereçlerinin alınması gerektiğini ifade etmiştir (İlkmektepler Müfredat Programı, 1927, ss.3-4; İlkmektepler Müfredat Programı, 1930, ss.3-4; Dewey, 1939, ss.3-4).

Toplu eğitim sistemi ilk olarak 1925-1926 eğitim öğretim yılında pilot okullarda uygulanmış ve takip eden yıllarda ülke genelinde zorunlu olarak uygulanması kararlaştırılmıştır[8] (Başgöz, 1995, s.108).

4.2.1.2. 1931-1935 Yılları İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri

1924 ve 1926 İlkokul Müfredat Programlarının yürürlüğe girmesinden sonra öğrencinin doğru öz ve sözlü olması, okul disiplin ve düzenine uyum sağlaması,

[8] Toplu tedris, yaşam boyu öğrenme ve yaparak yaşayarak öğrenme kuramlarının uygulanmaya çalışıldığı 1926 ilkokul müfredat programı ile ilgili olarak, 1930 yılında dönemin aydınları 'Terbiye' dergisinde yayınlanan birkaç makale ile toplu tedrisatın benimsenip, özümseneceği düşüncesinin yanlış olduğunu ifade etmişler. Ayrıca bu uygulamadan verim alınamaması durumunda öğretmenlerin sorumlu tutulamayacağı eleştirisi yapılmıştır (Celal, 1930, s.13).

zamanı doğru kullanması, toplumsal çıkarlar için kendi çıkarlarından feda etmesi, kıyafet, hal, hareket ve davranışlarının ahlak kuralları çerçevesinde olması gayesine ulaşmanın yanı sıra müfredat programlarının nasıl uygulanacağını gösterir bir talimatnameye ihtiyaç duyulmuştur (İlktahsil Türk Çocuğuna, 1 Şubat 1929, s.1).

1929 yılında yürürlüğe giren İlkmektepler Talimatnamesine göre ilköğretimin amacı öğrencilerin toplumsal hayata uyum sağlamasına rehberlik etmektir. Eğitimde temel amaç ise Türklük, Türk vatanı kavramları ve çocukların millî duygularının güçlendirilmesi olup mevcut kaynaklar bu doğrultuda kaynaklar değerlendirilmiştir. Yürürlüğe giren son ilkokul müfredat programlarıyla Türk Devrimi ve devrimin toplum ve bireye kazandırdıklarının öğrencilere en güzel şekilde anlatılması hedeflenmektedir[9] (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.3-4).

Millî duyguların ve vatandaşlık eğitiminin bireylere aşılanacağı en uygun dönemin ilköğretim çağı olması nedeniyle Türk çocuklarının ilkokul eğitimlerini Türk resmi ve özel okullarında görmeleri hakkındaki kanun, 23 Eylül 1329 [6 Ekim 1913] tarihli Tedrisat-ı İptadiye Kanun-ı Muvakkatı (İlköğretim Gecici Kanunu) bazı maddelerin değiştirilmesiyle gündeme gelmiştir. 23 Mart 1931 tarihinde meclise sunulan kanun değişikliği teklifi kimsenin itiraz etmemesi üzerine oy birliğiyle kabul edilmiştir (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1931, s.89). Kanun maddesinde yapılan değişiklikten sonra 23 Mart 1931 tarihinden itibaren Türk çocuklarının ilk tahsillerini Türk okullarında yapma zorunluluğu getirilmiştir.

Bu kanunla beraber 1930'lu yıllarda öğrencilerin devlet okullarında çağdaş, laik ve milli değerlerle yetişmesi hedeflenmiştir. 1932-1933 eğitim-öğretim döneminden itibaren Türk vatandaşları ilkokul eğitimlerini resmi ve özel Türk ilkokullarında görmüşlerdir. Bu kanuna göre azınlıklara daha önce tanınan çocuklarını bağlı bulundukları cemaat okulları veya Türk okullarına göndermede serbestlik hakkı devam etmiştir[10] (Üstel, 2014, s.136; BCA.30.18.1.2.18.14.14, 1931, s.1).

[9] Çocukların milli duygularını artırmak amacıyla bağımsızlığını henüz ilan etmiş Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli millî bayramlarından olan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve 23 Nisan Millî Egemenlik ve Çocuk Bayramı haftalarında okullarda düzenlenecek olan müsamere ve şenlikler çocukların millî duygularını artırmak için uygun zamanlar olarak düşünülmüştür. Milli bayramlar vesilesiyle öğrencinin ülkesini, cumhuriyeti, bayrağı sevmesi ve ona saygı duyması gibi öğretiler aşılanır. Bu bağlamda haftanın ilk günü sabahleyin ve son günü öğleden sonra bayrak töreni yapılmıştır.

[10] Dönemin basınında çıkan haberlere göre 1930'lu yıllarda devleti çağdaş, laik ve ulusal değerlerine bağlı birey yetiştirmeye iten nedenlerden bazıları azınlık ve yabancı okullarının büyük binalar

Bu kanunun 1931 yılında kabulünden sonra öğrenciler azınlık ve yabancı özel okullardan resmi ve özel Türk okullarına yönlendirilmiştir. Ancak azınlık okulların herhangi bir sınıfında sınıf tekrarına kalan öğrencilerse okuldan atılma durumları söz konusu olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı bu durumdaki öğrenciler için ek düzenlemeye gitmiştir. Düzenlemeyle birlikte öğrencilere sınıfta tekrarı durumları ortadan kalkınca yeniden resmi veya özel Türk okullarına kayıtlarının yapma kolaylığı sağlanmıştır (BCA.180.09.24.130.1., 1923, s.1; TTDA.69, 1931, s.2).

Yabancı okullarda okuyan öğrencilerin Türk okullarına sevk edilmesiyle ilgili 1931 yılında dönemin Millî Eğitim Bakanı Esat (Sagay) Bey'in [1930-1932] yayınladığı bir talimatnamede resmi ve Türk özel ilkokullarına emanet edilen her Türk çocuğunun, Cumhuriyet rejimin psikolojisi ve ideolojisini kavramış olmaları, Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti için azami derecede faydalı vatandaş olarak yetiştirilmeleri gerektiğini belirtmiştir[11] (BCA.180.09.57.285.1., 1931, s.25; Yücel, 1994, s.364; Üstel, 2014, ss.136-137).

Esat Bey'den görevi devir alan Dr. Reşit Galip'te (1932-1933) göreve başlar başlamaz öğretmenlere göndermiş olduğu tamimde çalışma esaslarını özlü olarak dile getirmiştir Tamimde öğretmenlere hitaben hedeflerinin büyük geleceğe hızla adım atmak olduğunu, bunun için bilgi ile, imanla, düzenle ve usanmadan azimle çalışacaklarını ifade etmiştir (Reşit Galip İşe Başladı, 1932, s.3).

1930'lu yılların başlarına kadar şehir ilkokullarına yönelik programlar geliştirilmiştir. Köy ilkokullarına yönelik modern, çağdaş ve şehir ilkokulları müfredat programlarına yakın programlar ise Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) Mayıs 1935 yılında yapılan kurultayından sonra hazırlanmıştır. Köy ilkokullarının geliştirilmesi ve şehir ilkokullarıyla aynı seviyeye çıkarılması projesinin önündeki en büyük

yapmaları, az sayıda bireyle eğitim verilmesi ve maddi durumu iyi olan öğrencilerin bu okulların eğitim olanaklarının yüksek olmasından dolayı tercih edilmiştir (Ecnebi Mektep Modası, 1929, s.1). Dönemin bazı gazeteleri bireylerin yabancı veya azınlık okullarına gitmeleri durumunda onların kültürünü alacaklarını veya onlara benzeyeceklerini gösteren karikatürler yayımlamışlardır. (Ecnebi Mektep Modası, 1929, Bk. ek.26)

[11] Eğitimci, asker ve aynı zamanda Manisa Milletvekili olan Kazım Nami Duru, 1937 Millî Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde Saffet Arıkan'a bu kanunla ilgili bir temennide bulunmuştur. Temennisinde ilkokul çağında bulunan bireylerin resmi ve Türk özel okullarında okuması konusunda eksiklikler olduğunu öğrencilerin kişilik, yetenek ve fikirlerinin ortaokul çağında aldıklarını bundan dolayı kanunun değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Meclisteki konuşmasında liseye giden öğrencinin kişilik ve fikirlerinin zaten oluştuğunu bu sebeple hangi okula giderlerse sorun olmayacağını dile getirmiştir (TBMM Zabıt Cerideleri, 26.05.1937, s.252).

engellerden biri 1929 yılında patlak veren dünya ekonomik krizinin Türkiye'deki olumsuz etkilerinin 1930'lu yıllar boyunca devam etmesidir. 1930 yılından itibaren mecliste Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi görüşülürken yeni okulların açılması için yeterli bir meblağ ayrılmadığı anlaşılmaktadır (T.B.M.M. Zabıt Cerideleri, 1934, ss.443-447).

Yeterli bütçenin olmaması neticesinde 1933 yılında 6733 olan ilkokulların sayısı 1934 yılında 6345'e kadar düşmüştür (On Beşinci Yıl Kitabı, 1938, s.237). Okulların istenilen verimi elde edilmeyince Cumhuriyet Halk Partisi ilköğretim sorununa ayrı bir önem vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda 1934 yılında ilköğretimin temel sorunlarını incelemeye ve çözüm önerileri için bir komisyon kurmaya karar vermiştir (İlk Tahsil Teşkilatı Islah Edilecek, 1934, s.2).

1935 CHP Kurultayı'ndan sonra yayımlanan *C. H. P. Programı (1935)* adlı eserde partinin eğitimle ilgili görüşlerinin temel amacının, bilgisizliği ve cehaleti sona erdirmek olduğu belirtilmiştir. Parti programında, bireylerin kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik ve devrimci yurttaş olarak yetiştirilmesi için bütün öğretim kurumlarının dikkatli davranması gereği vurgulanmıştır. Ayrıca millî eğitimle Türk toplumunu yüceltmek ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni (TBMM) saygın bir kurum haline getirme görevinin bütün yurttaşlara aşılanma fikri ön plana çıkmıştır.

Bu bağlamda kurultayda şehir ve köy ilkokulları için şu kararlar alınmıştır:

"*No[r]mal ilköğretim devri, beş yıldır. Şehirlerde, köylerde yahut köyler bölgesinde durum ve ihtiyaca göre, ilkokullar, bir program altında artırılacaktır. Köylerdeki okullarda sağlık, yaşayış ve içinde bulunan çevre şartları ile ilgili olan tarım ve zanaat fikirleri verilecektir. Köylerdeki çocuklarımız için kısa zamanda pratik hayatla ilgili lüzumlu bilginin verebileceği üç veya dört sömestirli[k] köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yükseköğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı [değişebilen]olarak kurulup artırılması planlanacaktır. Bu [değişebilen] köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okuma[y]a başlamaları ve okumanın arasız devam etmesi için bu işi devletin, askerlik borcu gibi, sıkı tutması lüzumludur.*"

1935 Cumhuriyet Halk Partisi kurultayında köy ilkokulları ile ilgili ifade edilen bu düşünceler, köy çocuklarının şehir çocuklarına göre hayatı daha erken kazanmak mecburiyetinde olduğu anlaşılmaktadır. Kız çocuklarının erken yaşta kardeşlerine bakma, yemek pişirme, ev işleri ve tarla işlerine yardım etme, erkek çocuklarının ise

küçük yaşta çiftlikteki hayvanlara bakma ve tarladaki işlere yardımcı olmak gibi sorumlulukları vardır (Wofford, 1952, s.17).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) faaliyetlerinin anlatıldığı *On Beşinci Yıl Kitabı'nda (1938)* köylü çocuklarının eğitimine ayrı bir önem verildiği, bu tarihten itibaren köy ilkokullarına yönelik özel kararların alınmasının zorunluluğu açıklanmıştır. Köy okullarına bu derece ehemmiyet verilmesinin nedeni ülke nüfusunun ¾'nün köylerde yaşamasından kaynaklanmaktadır. Uzun vadede köylerin şehir seviyesine yükseltilmesi söz konusu olmadığından hazırlanacak müfredat programlarıyla bireylere günlük yaşamda kullanacakları pratik bilgilerin verilmesinin onların yararına olacağı düşülmüştür (On Beşinci Yıl Kitabı, 1938, s.172; Wofford, 1952, ss.27-29).

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Yusuf Hikmet (Bayur) Bey [1933-1934], zamanında ilköğretimin temel sorunlarının çözümü için kurulmuş bulunan "Parti Grup Komisyonu'nun" çalışmaları Yusuf Bey'den sonra bakan olan Zeynel Abidin (Özmen) [1934-1935] Bey döneminde de bir süre görevine devam etmiştir. Komisyon çalışmalarını Ocak 1935'te tamamlamış ve Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanlığına ayrıntılı bir rapor olarak sunmuştur[12] (Başar, 2004, s.303).

Komisyonun raporunda müfredat programında yapılması gereken bazı değişikliklerdir. Millî Eğitim Bakanlığı komisyonun raporu doğrultusunda diğer bakanlıklara bir yazı göndermiştir. Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan *Maarif İşleri Hakkında Muhtelif Vekilliklerin Mütaleaları'nda (1939)* adlı eserde öncelikle köy okullarının çevrelerine faydalı olacak şekilde ıslah edilmesi gerektiğini belirtmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin eğitim programında işaret edilen özellikte köy ilkokullarının açılması hedeflemiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, bu hedefi doğrultusunda diğer bakanlıklardan şu sorulara en kısa sürede cevap vermelerini istemiştir:

[12] Cumhuriyet Halk Partisi tarafından oluşturulmuş olan ilköğretim komisyonunun hazırlayıp sunduğu raporda, Türkiye'nin ilköğretim sorunlarından biri olan öğretmen yetiştirme sorununa dikkate çekilmiş ve alınacak olan kararlarda bunun dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir (Başar, 2004, s.304). 1935'teki raporda öğretmen sıkıntısı dile getirilmiştir. Meclis bütçe görüşmeleri sırasında eksiklik olduğu bilinen alanlarda gerekli öğretmen atamalarının yapıldığını bildirmişlerdir (TBMM Zabıt Cerideleri, 25.05.1935, s.261).

"*1- Bakanlığımız bakımından köy mekteplerinde büyük küçük köylülere neler öğretilmelidir ki Bakanlığınızın yüksek düşünceleri ve istekleri fenni ve ameli surette yerine getirilebilsin.*

2- Köy mekteplerinde çalışacak muallimlerin, muallim mekteplerinde alacakları umumi ve mesleki bilgilerden maada[başka], köylüye rehber, köyde hükümetin işlerini kolaylaştıracak birer unsur olabilmeleri için daha ne gibi bilgilerle teçhiz [donatılmaları]edilmeleri icap eder.

3- Köyde tahsil ve köylüyü tenvir[aydınlatma] işinde Bakanlığınız yönünden nazarı dikkate alınması icap eden daha ne gibi hususiyetler vardır?"

Bakanlığı bu araştırmaya sevk eden neden, bakanlığa gelen eleştirilerde şehirlerden köylere görevlendirilen veya direk atama yoluyla köylere gönderilen öğretmenlerin genel kültür bilgilerinin eksik kaldığı ve öğrenilen bilgilerin uygulama konusunda yetersiz kaldığı yönündeki şikayetlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren değiştirilen müfredat programı ve eğitim bilimlerinde meydana gelen yenilikler yeni bir müfredat programının hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.

4.2.1.3. 1936-1946 Yılları İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri

1935-1936 eğitim-öğretim döneminin bitiminde ilköğretim müfettişleri başkanlığında il milli eğitim müdürlerinin de katılımıyla gerçekleşen eğitim toplantısında 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde uygulamak üzere ilköğretimle ilgili bazı kararlar alınmıştır (İlk Tedrisat İşleri, 1936, s.3).

Son olarak 1935-1936 yaz döneminin sonlarına doğru İstanbul 44.üncü İlkokulunda toplanan kurul üyeleri 1926 ilkokul müfredat programını incelemiş ve yapılması planlanan değişiklikleri görüşmüştür. Kurulun bakanlığa sunduğu rapora göre ilk etapta ilkokullarda tabiat ve eşya derslerinin ayrı ayrı okutulmasından vazgeçilmiştir. Bu dersler "tabii bilgiler" adı altında birleştirilmiştir. Hesap ve hendese ders içerikleri de hafifleştirilmiştir. Hesap dersinden faiz, hendeseden de küre konuları tamamen kaldırılmıştır. Türkçe ders grubunun içinde yer alan "yazı" dersinin ayrı bir ders olarak okutulması önerilmiştir. Ayrıca resim ve el işleri ders içeriklerine de iş kurslarından elde edilen pedagojik sonuçlar eklenmiştir. Tarih derslerinin

hafifletilmesi için de Ankara'da ayrı bir komisyon görevlendirilmiştir. Beden terbiyesi ve musiki ders içerikleri zenginleştirilmiştir. 1936 ilkokul programı hedefler ve prensipler diye ikiye ayrılmıştır. Her dersin hedefi anlatıldıktan sonra derse ait yöntem, metot, eğitim araç ve gereçleri hakkında öğretmenlere rehber olması için notlar hazırlanmıştır (İlk Tedrisat Programları, 1936, s.3).

1936 yılında Açık Söz Gazetesi yazarlarından Latif Erenel'in dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'la (1935-1938) yaptığı röportajda dönemin bakanı, 1926 ilkokul müfredat programının değişme nedenlerinin birisinin de son dönemdeki devrimlerin etkisi olduğunu söylemiştir. Röportajın devamında Arıkan, eski programla yeni program arasında derin bir sistem farkının olmasının yanı sıra amaç bakımından da farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Arıkan, yeni programla birlikte okullarda öğretilen derslerin, öğrencilerin kuvvetli birer cumhuriyetçi ve halk egemenliğine dayanan cumhuriyet rejiminin en iyi rejim olduğunun benimsetilmesi gayesine uygun hale getirildiğini ifade etmiştir (Erenel, 1936, s.1).

1936-1937 eğitim-öğretim döneminin başında yeni programın taslak hali oluşturulup Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından Mustafa Kemal Atatürk'e ayrıntıları açıklanmış ve akabinde yürürlüğe konulması için gerekli mercilere göndermiştir (Erenel, 1936, s.3). 1936 ilkokul müfredat programıyla bazı yenilikler getirmiştir. Bu yeniliklerin amacı olarak önceki programlarla ilerleme kat edilmemiş olması ve Türkiye'nin kültür hayatının kuvvetli hamlelerle yeni bir ilerleme ve yükselme yoluna girmesi amacıyla yapıldığı bu doğrultuda ilkokul programlarında, derslerinde, eğitim ve öğretim metotlarında, araçlarında ve okulun genel akışında esaslı değişikliler yapmanın zorunluluğu dile getirilmiştir (İlkokul Programı, 1936, s.5).

1936 ilkokul müfredat programıyla 1926 ilkokul müfredat programı karşılaştırıldığında 1926 ilkokul müfredat programında ilkokulların amacının öğrencileri bulundukları bölgeye faydalı birey yetiştirmek olduğu görülmektedir. 1936 ilkokul programındaysa ilkokulun amacı öğrencilerin milli birliği kuvvetli ve sağlam bir hale getirerek yüksek mevkilere gelmelerine rehberlik etmektir. 1936 ilkokul

programının bir diğer özelliği de Cumhuriyet Halk Partisinin talim ve terbiye programında kabul edilen genel ilkelerinin yer almasıdır[13] (Erenel, 1936, ss.1-2).

1936 ilkokul programında milli eğitimin amaçlarına da yer verilmiştir. Amaçlar arasında öğrencilerin millî duygularını kuvvetlendirecek ortam oluşturmak ve bu havanın oluşturulması için gerekli araç ve gereçleri daima hazır bulundurmak da vardır, kısacası eğitim kurumlarının ve ilkokullarının nihai hedefi çocukların Türk toplumunun özelliklerini taşıyan ve milli değerlere cumhuriyete bağlı birer vatandaş haline getirilmesi olarak belirlenmiştir (BCA.030.10.142.20.2., 1934, s.3; Cicioğlu, 1985, s.82).

1936 yılında uygulamaya konulan ilkokul müfredat programın amacı önceki ilkokul müfredat programlarında ifade edildiği gibi bu tarihten sonra da okuma yazma bilmeyen bir tek vatandaş bırakmamaktır. Ancak okuma-yazma konusunda bazı sorunlar yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra ilkokullar ve öğretmenlerin sayısında artış meydana gelmiş, ancak dünyada yaşanan ekonomik bunalımına paralel olarak Türkiye'nin de karşılaştığı sıkıntılar nedeniyle 1932-1937 yılları arasında toplam 610 ilkokul kapanmıştır (İlk Tahsil Çağındaki, 1943, s.9; Başar, 2004, s.318).

Yıldan yıla okulların kapanması, ülkenin okur yazar sayısını artırma hedefini zayıflattığı gibi hükümet ve bakanlığı güç durumda bırakmıştır (Başar, 2004, s.318). 8.11.1937 günü Celal Bayar mecliste sunduğu hükümet programında, ilköğretime önceki dönemlere göre daha fazla önem vereceklerini, milli tarih ve kültürün öğretilmesinde ilköğretimin başlangıç seviyesi olduğunu ifade etmiştir[14] (TBMM Zabıt Ceridesi, 1937, s.32).

[13] 1936 ilkokul müfredat programında ilkokulun amaçları şu şekilde ifade edilmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.6-14). " 1-) Eğitim siyasamızda [politika]temel taşı bilimsizliği gidermektir. Kültür işinde her gün daha çok çocuk ve yurttaş okuyup yetişecek bir program güdülecektir. 2-) Kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik ve devrimci yurttaş yetiştirmek bütün öğretim derecelerinde yüküm ve özen noktasıdır. 3-) Fikri olduğu gibi bedeni gelişme[y]e de önem vermek ve hele ırayı ulusal derin tarihimizin gösterdiği yüksek derecelere büyük gayedir. Türk ulusunu, Kamutayı (TBMM) ve Türk Devletini sayın tutmak ve tutturmak, bütün yurt[t]aşlara bir ödev olarak aşılanacaktır. Bunun için ilkokullarda bütün derslerin, eğitim sisteminin ve okul hayatının bu düsturda yazılı esasları tahakkuk ettirecek bir yolda ilerlemesi şarttır. 4-) Eğitim ve öğretimde güdülen usul, bilgiyi, yurttaşa maddi hayatta başarı elde ettiren bir cihaz haline getirmektir. 5-)Eğitim her türlü urasadan, yad ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, ulusal ve yurtçu olmalıdır."

[14] 1935 CHP parti kurultayında parti sekreteri Recep Peker'de ilköğretim meselesine değinmiştir. 1935-1936 eğitim-öğretim döneminde yaklaşık yarım milyon ilköğretim öğrencisi olduğuna dikkat çekmiştir. Aslında bu rakamın iki milyon olması gerektiğini belirtip bir buçuk milyon öğrencinin okuması için gerekli adımların atıldığını söylemiştir (İlk Tahsil, 1935, s.2).

Celal Bayar Hükümeti'nde ilköğretimle ilgili maddeler üzerinde özellikle durulmuştur. Hükümet programında iyi düzeyde verilmemiş bir ilkokul eğitiminin gelecek yıllarda vatana ve millete faydası olmayan vatandaşların yetişmesine neden olabileceğini belirtmiştir. Deyim yerindeyse binanın temeli sağlam olmayınca binanın diğer katmalarının sağlamlığı tartışmalı olacaktır. 1937 yılında Celal Bayar Hükümeti'nde ilköğretimle ilgili bu kararlarının almasının nedeni 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde ilkokul müfredat programı yürürlüğe girmiş olmasına rağmen eğitim çevreleri tarafından eleştirilmiş olmasıdır. İlkokul müfredat programında "prensipler ve direktifler yerine, ana konuların neden ayrıntılanmadığı" gibi sorular sorulmuştur (Sakaoğlu, 2003, s.214).

Tüm bu eleştirilere rağmen yeni program 1926 ilkokul müfredat programına göre ders içeriklerinin daha düzenli olduğu, dersler arasında bağlantıların daha da güçlendirildiği ve 1936 ilkokul müfredat programında bireysellik (öğrenci merkezli eğitim) ilkesinin ön plana çıkarıldığı bir programdır (İlkokul Programı, 1936, ss.17-34). 1936 ilkokul müfredat programında, öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca "yakın çevre" den hareket ederek "uzak çevre" yi anlatma ve kavratma ilkesi benimsenmiştir. İlk üç sınıfta toplu tedrisata devam edilmiş, ancak üçüncü sınıfın sonuna doğru öğrencilerin olayları bilimsel kurallara göre inceleme yeteneklerinin artırılması amacıyla "hayat bilgisi" dersi farklı seviyelerde gruplara ve dallara ayrılmıştır (İlkokul Programı, 1936, ss.17-37).

1936 ilkokul müfredat programı hakkında Saffet Arıkan'dan bilgi alan Açık Söz köşe yazarı Latif Erenel, Arıkan ile yaptığı mülakatta dört ve beşinci sınıflara yönelik kolay ve anlaşılır bir eğitim-öğretim yöntemi belirlenmemişse de derslerin birbiriyle bağlantılı bir şekilde yürütülmesine uygun bir şekilde hazırlandığını ifade etmiştir. 1936 ilkokul müfredat programının 1926 ilkokul müfredat programından farklı yönleri ise şunlardır: Türkçe ders saatleri değiştirilmekle beraber yazı dersi Türkçe grubundan ayrılmıştır. Tabiat ve eşya dersleri tabiat bilgisi adı altında dört ve beşinci sınıflarda haftada üçer saat olmuştur. Programa aile bilgisi adıyla yeni bir ders de eklenmiştir (İlkokul Programı, 1936, s.35; <Erenel, 1936, s.2).

Hesap ve hendese derslerinin içeriklerinden birçok konu çıkarıldığı gibi haftalık ders saatleri de azaltılmıştır. Diğer derslerde herhangi değişiklik söz konusu

olmamıştır (İlkokul Programı, 1936, s.35; Erenel, 1936, s.2). Aşağıdaki tabloda 1936 İlkokul Müfredat Programı verilmiştir.

Tablo 13:1936 İlkokul Müfredat Programı.

Dersler	I. Devre			II.Devre	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap-Hendese	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1936). *İlkokul Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

1926 ilkokul müfredat programı ile 1936 ilkokul müfredat programındaki dersler karşılaştırıldığında Türkçe dersi, 1926 ilkokul müfredat programında alfabe, imla, kıraat, gramer, tahrir ve el yazısı olmak üzere altı farklı ders altında verilmiştir. Ancak 1936 ilkokul müfredat programında bu dersler Türkçe dersi altında birleştirilmiştir.

Programın uygulamaya sokulmasından sonra ilkokul müfettişleri, programın uygulanabilirliğini test etmek amacıyla okullardaki uzman öğretmen ve öğretmenlerle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerin aylık olarak yapılması ve öğretmenlerin mesleki deneyimlerinden yararlanarak programın geliştirmesi üzerinde durulmuştur (Mekteplerde Teftişler Başladı, 1938, s.2).

4.2.1.3.1.1936-1946 Köy İlkokul Müfredat Programlarının Özellikleri

1936 yılında Millî Eğitim Bakanlığı görevinde bulunan Saffet Arıkan bütçe görüşmelerinde, alfabe değişikliğinden sonra ordu emrinde bulunan askerlerin okuma-yazma oranının %90'nı geçtiğini söyleyerek askerlik vazifesi sırasında zabitlik yapanların köylerde öğretmenlik yapmaya elverişli olduğunu ifade etmiştir. Arıkan, Ziraat Bakanlığı ile beraber bu bireylere yedi-sekiz aylık kurs verileceğini belirtmiştir. Arıkan, konuşmasının devamında vekillere, bu kursta köylüye okuma-yazma, faize kadar basit hesap, Türk tarihi ve coğrafyası hakkında genel bilgiler verileceğini, ayrıca hayat bilgisi ve ziraat bilgisinin uygulamalı öğretme yöntemleri şeklinde verileceğini açıklamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 26.05.1936, ss.245-246).

Arıkan'ın konuşmasından sonra oluşturulan bir komisyon köy ilkokullarında çalışan öğretmen ve bakanlığın müfettişlerinden oluşan bir komisyon, yaz döneminde köy ilkokulu programlarını yerinde incelemiş ve sonuç olarak komisyon köy ilkokulları için ayrı bir program hazırlama kararı almıştır (Cicioğlu, 1985, ss.97-98). Komisyonun önerdiği ve pilot uygulamasının Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan *Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı'nda (1936)* adlı çalışmayla köy ilkokulu müfredat programının sınıf bazında nasıl olacağı açıklanmıştır. Bakanlığın hazırladığı köy ilkokulları programı taslağı aşağıda Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14:1936 Köy İlkokulunda İşlenecek Konular Müfredatı, Haftalık Çalışma Çizelgesi.

Yıllar	Dersler			
	Okuma-Yazma	Hesap	Yurt ve Yaşama Bilgisi	Ziraat İşleri
I.				
İlk üç ay	12	6	-	6
Son üç ay	8	6	4	6
II.	8	5	5	6
III.	8	5	5	6

Kaynak: Kültür Bakanlığı. (1936). *Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Tablodaki veriler incelendiğinde verilecek derslerin köyde yaşayan bireylerin günlük hayatlarında kullanabilecekleri bilgiye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Taslak programda yer alan dersler köy ilkokulları için pilot uygulama şeklinde hazırlanmıştır. Taslak programın, Saffet Arıkan'ın meclisteki konuşma içeriği esas alınarak hazırlandığı söylenebilir.

Köy ilkokulları için oluşturulan taslak programda derslerin uygulanış biçimi *Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı'nda (1936)* şu şekilde açıklanmıştır:

"*1- Her gün derslerden önce 15 dakika temizlik yapılacaktır.*

2- Her ders 40 dakikadır. Ziraat işleri tam bir saattir.

3- Dersler arasında 15 dakika teneffüs yapılır.

4- Dersler mahalli şartlara ve mevsimlere göre ya öğleden önce veya güneş batmadan bitmek üzere öğleden sonra yapılır. Saatini öğretmen müfettişle beraber tayin eder."

Bir yıllık pilot uygulama sonrasında köy ilkokulları için daha kapsamlı ve şehir ilkokulları düzeyinde yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan *Köy Mektepleri Müfredat Programı'nın (1938)* yönerge kısmında programın köy ilkokulları eğitiminin şehir ilkokullarından tamamen ayırmanın doğru olmadığı yazılmıştır. Ayrıca köy çocukları ile şehir çocuklarının aynı

program dâhilinde eğitim görmesinin de doğru olmadığı anlatılmıştır. Bu şartlar göz önüne alındığında şehir ilkokul müfredat programına sadık kalınarak köy çocuklarının ihtiyaç ve yeteneklerine göre yeni bir program hazırlanmıştır.

Köy ilkokullarına yönelik hazırlanan programın haftalık çizelgesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15: 1938 Köy İlkokulları Müfredat Programı.

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Alfabe	12	-	-
Kıraat	-	4	4
İmla	-	3	2
Tahrir	-	2	2
Gramer	-	-	1
El Yazısı	-	4	3
Hayat Bilgisi	4	4	3
Hesap- Hendese	4	3	3
Yurt Bilgisi	-	-	2
Resim, Elişi (erkeklere)	4	4	4
Resim, Elişi (kızlara)	(4)	(1)	(1)
Ev İşleri (kızlara)	-	(3)	(3)
	24	24	24

Kaynak: Kültür Bakanlığı. (1938). *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Tablo incelendiğinde, *Köy Mektepleri Müfredat Programı'nın (1938)* açıklama kısmında Türkçe, hayat bilgisi, hendese, hesap dersleri çok az bir farkla şehir ilkokul müfredat programıyla aynı olduğu görülmektedir. Resim ve elişleri dersleri köy ilkokullarının şartlarına göre ayarlanmış ve köylü kızlara yönelik ev işleri dersi de programa eklenmiştir. Küçük köylerde üçüncü sınıftan sonra ekonomik sebeplerden dolayı okuldan ayrılmak zorunda kalan çocuklar da düşünülerek Türkiye'nin tarih ve coğrafyası, Türk vatandaşının hak ve görevleri hakkında temel bilgi edindirmek için üçüncü sınıfa yurt bilgisi dersi konulmuştur.

Köy Mektepleri Müfredat Programı'nın (1938) yönergesinde derslerin uygulanış biçiminin nasıl olacağı şöyle açıklanmıştır:

"*1- Din dersi her perşembe günü öğleden sonra yarım saattir.*

2- Jimnastik ve musiki için ayrıca saat tahsis edilmemiştir. Program haricinde olarak her sabah birinci dersten evvel ve her akşam son dersten sonra talebeye yirmi dakika [j]imnastik yaptırılacak ve şarkı söyletilecektir. Bunun için köy mekteplerine mahsus bir 'musiki risalesi' ile bir de ' [j]imnastik risalesi' neşrolunacaktır. Şarkıların ve hareketlerin bu risalelere göre söylettirilmesi, okutulması ve yaptırılması lazımdır.

3- Pazartesi ve perşembe günlerinden maada her gün ders okutulacaktır. Pazartesi ve perşembe günleri yalnız iki ders okutulur. Günün diğer zamanları mektebin temizliğine ve tertibine hasredilecektir. Pazartesi günleri ' küçük temizlik' yapılır. Mektep silinir, eşya ve alet temizlenir, her şey yerli yerine konur. Perşembe günleri büyük temizlik günüdür. Bu günlerde mektep duvarlar, kapılar ve camlar da dâhil olmak üzere mükemmel temizlenir. Temizlik işlerine kız erkek bütün çocuklar iştirak edeceklerdir.

4- Elişleri dersleri bunları tedris edebilecek kadın muallim olan mekteplerde kızlara ayrıca gösterilecektir. Erkek muallimlerden bu dahilinde tedris yapabilenler varsa onlar da bu dersi okutabilirler. Kadın muallim veya tedris edebilecek erkek muallim bulunmadığı taktirde kızlar da erkekler gibi Görsel ve elişleri ile meşgul edilirler, ancak programın ev ve kadın hıfzıssıhhasına ait kısımları kızlara mutlaka öğretilmek lazımdır."

1938 Köy ilkokulları müfredat programının özellikleri incelendiğinde bir saat gibi kısa zaman dilimi de olsa din dersi verilmeye devam edildiği görülmektedir. Köy okullarında okuyan öğrencilerin üçüncü sınıftan sonra okuldan ayrılma durumları söz konusu olduğundan üç sınıflı köy okullarının bu tür bir dezavantajı vardır. Mezun olan öğrenciler okuldan çıktıktan sonra bulundukları bölgelerde okuma yazmaya yönelik bir materyale rastlamadıklarından öğrendiklerini unutabilmektedirler (Tuncay, 1939, s.70).

1937 yılı Millî Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde Kastamonu Milletvekili İsmail Mehmet Uğur, öğrencilerin okulda öğrendiklerini okul yaşamından sonra unutmalarını köy ilkokullarının üç yıllık eğitim vermesinden kaynaklandığını ifade etmiştir (TBMM Zabıt Cerideleri, 26.05.1937, s.250). 1939 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye'deki eğitim basamakları hakkında hazırlanan raporda köy ilkokulları ile ilgili olarak her şehir merkezinde ilkokulun olduğu, ancak ülke genelindeki 40.000 köyün yalnızca 4638'inde ilkokul olduğu kaydedilmiştir. Ülkenin maddi durumu ve mezun öğretmen sayısı karşılaştırıldığında köy ilkokulların öğretmen ihtiyacının karşılanması ve beş sınıflı ilkokulların kurulmasının bir asrı bulacağı açıklanmıştır (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü, 1939, ss.7-8).

Köy ilkokullarının öğretmen ihtiyacı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından *Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939'da (1991)* gündeme alınmıştır. Birinci Maarif Şurası'nda bir öğretmenli okullarda üç sınıfın beş sınıfa çıkarılması görüşülmüştür. Bu toplantıda söz alan ilkokul öğretmeni Tevfik Yıldız, bu fikrin çok güzel olduğunu,

uygulanması durumunda köy çocuğuna tahsil fırsatının verileceğini ifade etmiştir. Yıldız, yürürlükte olan programla eğitim alan köy çocuklarının hayatta belli bir iş kabiliyetine sahip olamadıklarını eklemiştir. Ayrıca köyde yetişen gençlerin askerlik çağına geldiklerinde yeniden okumaya mecbur tutulduğunu dile getirmiştir. Yıldız'ın bu görüşlerine Maarif Şurasında çok az kişinin itirazı olmuştur. Konuya yönelik yapılan itirazlar da var olan sistemde öğretmenin nasıl 5 sınıfı idare edeceğine yönelik olmuştur. İtirazlara gerekli açıklamaların yapılmasından sonra oylamaya geçilmiş ve beş senelik eğitim sistemi önerisi şura üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Tavsiye niteliğindeki bu kararların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan *Köy İlkokul Programı Projesi (1939)* ile tüm öğrencilere yönelik beş senelik eğitim önerisi CHP'nin ulusal eğitim hedeflerine eklendiği açıklanmıştır. Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı, 1939-1940 eğitim öğretim yılından itibaren üç sınıflı ve tek öğretmenli köy okullarında 4 ve 1940-1941 eğitim öğretim yılından itibaren de 5 sınıfın kurulması için, yani tek öğretmenli ve üç sınıflı köy okullarının beş sınıfa çıkarılması için yeni çalışmalar başlatmıştır.

1939-1940 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanan köy okulları programında Türkçe, aritmetik (geometri), tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve resim dersleri şehir ilkokulları programıyla benzerlik taşımaktadır. Ancak hayat bilgisi, tabiat bilgisi, iş ve ziraat dersleri ise köy şartlarına göre uyarlanmaya çalışılmıştır. Aile ve hayat bilgisi dersinde de bazı değişiklikler yapılmış, haftalık ders saati cetveli de yine köy şartlarına göre düzenlenmiştir (Köy İlkokul Programı Projesi, 1939, ss.1-7):. 1939 Köy İlkokulları Programı aşağıda tabloda verilmiştir

Tablo 16:1939-1940 Beş Sınıflı Köy Okulu Programı.

Dersler	Sınıflar				
	I	II	III	IV	V
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	1	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik (Geometri)	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	-	1	1	1	1
Toplam	**18**	**18**	**18**	**18**	**18**

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Köy İlkokul Programı Projesi.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Bu programla köy okulları ve şehir ilkokulları arasındaki eğitim öğretimdeki dönem farkı kaldırılmıştır.

Köy çocuklarının eğitimi bu tarihten sonra ayrı bir önem kazanmıştır. Köy okullarına dört ve beşinci sınıfların eklemesi neticesinde ülkenin farklı yerlerinden Millî Eğitim Bakanlığına köy okulu sınıflarına hangi yaş aralığında öğrencilerin alınması gerektiği ile ilgili sorular sorulmuştur. Örneğin; Seyhan Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 21 Kasım 1940 tarihinde Talim Terbiye Heyetine gönderdiği yazıda on bir yaşındaki çocukların köy okullarının birinci sınıfına yazılıp yazılamayacağı hakkında bilgi istenmiştir. Talim Terbiye Heyeti de alınan kararını şu şekilde açıklanmıştır (Köy İlkokullarının Birinci Sınıflarına, 13 İkincikanun 1941, ss.91-92):

"Gerek 'Tedrisatı İptadiye Kanunu Muvakkatine' gerekse 'İlkmektepler Talimatnamesi' nin 5.inci maddesine göre her çocuk 16 yaşına basıncaya kadar ilk mektep tahsilini ikmal etmeye ve bu tahsile devam etmeye mecburdur. Her ne kadar ' İlkmektepler Talimatnamesi' nin 4.üncü maddesinde birinci sınıflar için 7-9 yaşları tespit edilmişse de tahsile erken başlamayan bir çocuğun on bir yaşında birinci sınıfa girerek on beş yaşında bitirmesi mümkündür…"

Talim ve Terbiye Kurulunun bu kararı ülke genelinde okulsuz ve eğitimsiz kimsenin kalmaması için alınmış bir karardır.

Millî Eğitim Şurasının tavsiye kararlarının uygulanmasından sonra köy ilkokulları, 19.06.1942 tarih ve 4274 nolu *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'yla (1942)* ile tekrar şekillendirilmiştir. Bu kanuna göre köylerdeki ilköğretim okullarının parasız ve zorunlu olduğu açıklanmıştır. Kanuna göre köylerde şu okullar yer almıştır:1.Eğitmenli Köy Okulları, 2.Öğretmenli Köy Okulları, 3. Öğretmenli ve Eğitmenli Köy Okulları, 4. Pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge köy okulları. (Bu okulların durumları ve arazisi eğitim-öğretime elverişli olmadığı takdirde nahiye merkezlerinde açılır) 5. Akşam Okulları, 6. Köy ve Bölge Meslek Kursları[15]

[15] Resmî Gazete' de 25 Haziran 1942 tarihinde yayınlanan *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ile de* köy eğitmen ve öğretmenlerine okul ve kurslarla ilgili bazı sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluklar:*"1) Köy okulu binasının, işliğinin yapılışında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak; 3803 sayılı kanunun on birinci, 3238 sayılı kanunun beşinci maddelerine göre bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek; hayvanlara bakmak ve onları üretmek;2) Okula mahsus araziyi örnek olabilecek şekilde işlemek, boz bırakmamak;3) Köy okulu işliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;4) Köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldırtmak;5) Talebenin sağlık durumlarını tehdit edici vakaları önlemeye ve gidermeye çalışmak ve bunun icabet ettirdiği tedbirleri almak ve aldırtmak;6) Teftiş bölgelerine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak."* Kanunla köy eğitmenlerine hem kendi okullarını korumaları hem de öğrencilerin her türlü eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını kendi karşılama sorumluluğu vermiştir.

Köy enstitülerinin kurulmasından sonra köy ilkokullarının geliştirilmesi köy ve şehir okullarının aynı programa tabi olması için toplantılar, kurultaylar ve şuralar yapılmıştır. Haziran 1943'te Cumhuriyet Halk Partisi'nin altıncı kurultayında nizamnamesinin ilköğretim programıyla ilgili bölümün yer aldığı *Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname'sinde (1943)* normal ilköğretimin beş yıl olduğu, Türkiye'nin en yakın yerinden en uzak köyüne kadar kız erkek bütün çocukları için ilköğretimi ulaştırma hedefi güdüldüğü belirtilmiştir. Ülkenin uzak yerlerindeki ilkokullara kadrolu öğretmen ataması yapılmadığı zaman eğitim öğretime eğitmenli ilkokullarla devam edileceğini, ilkokulda kadrolu öğretmen ihtiyacı tamamlandıkça eğitmenli okullardaki sınıflarının kaldırılacağı ifade edilmiştir (Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamname, 1943, ss.6-8).

1940'lı yıllarda Türkiye'deki ilköğretimlerin durumu 17.04.1940 tarihinde TBMM'de Köy Enstitüleri Kanunu görüşülürken Hasan Ali Yücel şu şekilde açıklamıştır:

"... Bizim nüfusumuz 17 milyondur. Yuvarlak hesapla 4 milyona yakın insanımız şehirlerde oturur ve 13 milyon halkımız köylerdedir. Buna mukabil tahsil çağında bulunan çocuklarımızın klasik surette hesap edildiği takdirde yani nüfusun %12'si alınarak hesap edildiği takdirde, iki milyon kadar lazımdır. Bunun 785 binini okumaktayız. Şu hâlde %12'si hesap edilerek alınan ve tahsil çağında bulunan çocukların ancak üçte birini okutabiliyoruz demektir. Hâlbuki bu klasik hesap dışına çıkıp istatistiklerimizin tahsil mecburiyetini tahmil ettiği 7 ile 16 yaş arasındaki çocukların miktarına bakacak olursanız bu 3.354.000'dir. Şu hâlde 13 milyon köylü nüfusa mukabil 370.000 çocuk okutmaktayız. Bunu hülasa edecek olursak şehirlerde oturan vatandaşların yüzde %80'i okuldadır. %20'si okumaktan mahrumdur. Köylerde oturan 13 milyon vatandaşımızın çocukları nazarı dikkate alırsak, bunun ancak %25'ini okutabiliyoruz. %75'ini okutamıyoruz..." (TBMM Zabıt Ceridesi, 17.04.1940, s.77). Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in verdiği bu rakamların Millî Eğitim Bakanlığı dönemindeki ilköğretim istatistikleri arasında küçük farklar olmakla beraber istatistiklerin doğru olduğu görülmektedir. 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde ilköğretime devam etme mecburiyeti olan toplam öğrenci sayısı 3.749.909'dur. Resmî ve özel okullarda okutulan öğrenci sayısı ise 903.779'dur (İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar, 1942, ss.104-105).

Aşağıdaki tablo da 1923-1924 eğitim öğretim döneminden 1945-1946 eğitim öğretim dönemine kadar ilkokul, öğretmen ve öğrenci sayıları verilmiştir. Tablodaki

verilerden 1939-1940 dönemine kadar olanlar Başbakanlığın yayınladığı *1939-1940 Maarif İstatistiği* eserinden alınmıştır. 1945-1946 dönemine kadar olan veriler ise Başbakanlık İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanan *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981* adlı eserden elde edilmiştir.

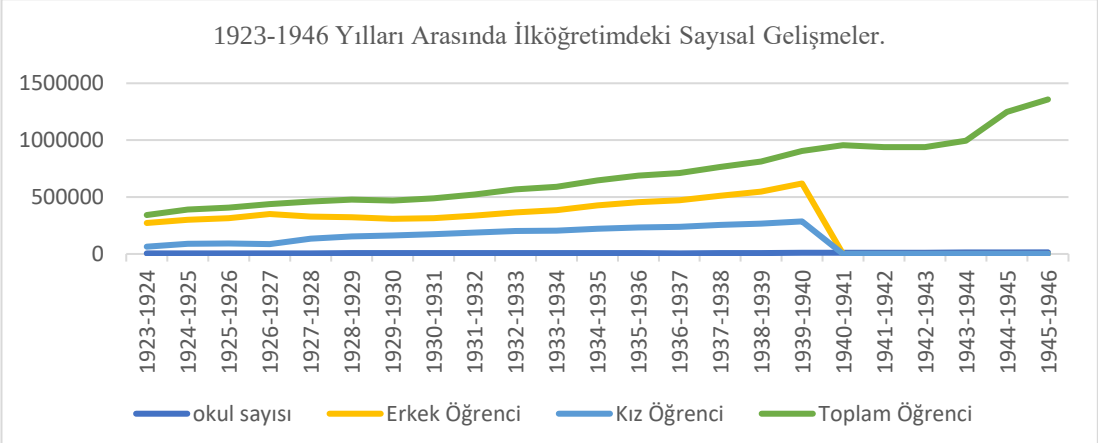
Tablo 17:1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimdeki Sayısal Gelişmeler.

Ders Senesi	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı			Öğrenci Sayısı		
		E	K	T	E	K	T
1923-1924	4894	9021	1217	10238	273107	62954	341941
1924-1925	5987	10480	3342	13822	301381	88987	390368
1925-1926	5975	10445	2864	14309	313893	92895	406788
1926-1927	6023	11964	3846	15810	350669	87259	437928
1927-1928	6042	10966	4228	15194	328016	133969	461985
1928-1929	6599	11153	4565	15718	323260	154309	477569
1929-1930	6562	10898	4410	15308	308028	161043	469071
1930-1931	6598	11504	4814	16318	315072	174227	489299
1931-1932	6713	11810	5163	16973	335921	187690	523611
1932-1933	6733	10440	4624	15064	366344	201619	567963
1933-1934	6345	10320	4803	15123	385247	205922	591169
1934-1935	6402	10301	4782	15083	426880	220621	647501
1935-1936	6275	9996	4953	14949	454126	233974	688100
1936-1937	6123	9726	4972	14698	472187	239541	711728
1937-1938	6700	10483	5292	15775	509949	254742	764691
1938-1939	7862	11607	5513	17120	547122	266410	813532
1939-1940	9417	13290	5757	19047	619246	285893	905139
1940-1941	10596	**	**	20564	**	**	956000
1941-1942	10948	**	**	22042	**	**	940000
1942-1943	11404	**	**	21613	**	**	940000
1943-1944	12182	**	**	22387	**	**	996000
1944-1945	12903	**	**	25687	**	**	1.247.000
1945-1946	14010	**	**	27317	**	**	1.358.000

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.; Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1943). *İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği.* Ankara: Ankara Basımevi; BCA. 030.10.25.142.7, 1945, s.1.

Tabloda görüldüğü gibi 1938 yılına kadar okul sayısı ve öğretmen sayısında dalgalanma söz konusudur. Ancak 1938 yılından sonra okul ve öğretmen sayısı bir düzen görülmektedir. Bu tarihten sonra okul ve öğretmen sayısındaki düzenin nedeni Köy Enstitülerinde yetişen bireylerin okullara yollanmasıdır. Aşağıda verilen grafikte de 1923-1946 yılları arasında eğitim gören erkek, kız ve toplam öğrenci sayıları verilmiştir.

Grafik 1: 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimdeki Öğrenci Sayıları

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.; BCA. 030.10.25.142.7, 1945, s.1.

Grafikte verilen bilgilere göre 1926-1927 eğitim-öğretim senesinde kız öğrencilerin sayısında bir miktar azalma olmuştur. Geri kalan dönemlerde kız ve erkek öğrencilerin sayısı artmıştır. 1940-1946 yılları arasında kız ve erkek öğrencilerin sayısı verilmediğinden ayrı ayrı kaç bireyin okuduğu bilinmemektedir.

Yukarıda verilen istatistiklerin haricinde 1941 yılında İstatistik Genel Müdürlüğünce Başbakanlık makamına ülkede kaç ilkokul, öğretmen, öğrencinin olduğu ve kaçının öğrencisizlikten kapandığını rapor etmiştir. Bu rapora göre 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde 9.512, 1940-1941 eğitim öğretim döneminde ise 10.331 okulun olduğu bildirilmiştir. 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde 919.882 öğrenci varken 1940-1941 eğitim-öğretim dönemindeyse 968.018 öğrenci vardır. 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde öğretmenliğinden 369, bina eksikliğinden 76; 1940-1941 eğitim-öğretim döneminde ise öğretmen eksikliğinden 964, bina eksikliğinden ise 83 okulun kapandığı belirtilmiştir (BCA.030.01.25.141.4., 1941, s.1).

Belli dönemlere ait rakamların hükümet veya cumhurbaşkanlığıyla paylaşıldığı yukarıda ifade edilmiştir. Örneğin; 17 Nisan 1946'da, 1945 yılı ilköğretimdeki çalışmalarla ilgili bir değerlenme yapan İsmet İnönü, bazı bölgelerde eğitim öğretimin güç şartlar altında gerçekleştiğini, ancak genel olarak çalışmaların başarılı olduğunu söylemiştir. 1944 eğitim-öğretim döneminde geri kalmış olan illerin eksikliklerini tamamlayarak yeni döneme hazır olduklarını belirtmiştir. Konuşmasında köy okullarıyla ilgili olarak binası yeni yapılan okul sayısının 875, değişiklik sayısının 875 ve eklemeler yapılarak bir bütün haline getirilen okul sayısının da 1.756 olduğunu belirtmiştir. Şehirlerde ve köylerdeki toplam ilkokul sayısının 14981 ve ilkokullardaki toplam öğrenci sayısının 1.307.200 olduğunu söylemiştir. İnönü ayrıca bir önceki yıla göre öğrenci sayısının 100.000 arttığını ifade etmiştir (İnönü, 1945, s.627).

4.2.1.4. Türkiye'deki Azınlık İlkokullarının Müfredat Programı Özellikleri

Cumhuriyet döneminde resmi ilkokulların dışında birey, cemaat, cemiyet ve şirketler tarafından açılan okullar da mevcuttur. Bu okullar üç gruba ayrılmaktadır: 1)

Türk Özel Okulları, 2) Azınlık Okulları, 3) Yabancı Okullar (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941, 1941, s.129).

Tevhid-i Tedrisat Kanunundan sonra Türk eğitim sistemine entegre edilen azınlık ilkokulları eğitim faaliyetlerini uzun süre sürdürmüşlerdir. 1931'de çıkarılan kanunla azınlık statüsü dışında kalan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrencilerin azınlık ilkokullarında eğitim almaları yasaklanmıştır. Azınlık ilkokullarına sadece Türkiye'de yaşayan azınlık cemaatlerine mensup öğrencilerin devam etmesine izin verilmiştir. Türk öğrencilerinden mahrum kalmalarına rağmen 1940'lı yılların ortalarına kadar azımsanmayacak sayıda azınlık ilkokulu bulunmaktadır. Aşağıda azınlıklara ait okulların dağılımı aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 18:Azınlıklara Ait Okul Dağılım Çizelgesi

Uyruk	Ana	İlk	Orta	Lise	Açıklama
Ermeni	1	24	3	2	Hepsi İstanbul'dadır.
Rum	1	42	1	5	Çoğunluğu İstanbul'dadır. Beş tanesi Çanakkale'dedir.
Musevi	-	7	-	1	İstanbul ve İzmir'dedirler.
Bulgar	-	1	-	-	Edirne'dedir.

Kaynak: y.y. *(1949). Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi 1943-1944/1948/1949.* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Osmanlı Devleti'nde belli bir dönemden sonra yabancılar ülke genelinde birçok yerde okullar açmışlardır. Bu okulların sayısı cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede gittikçe artış göstermiştir. Cumhuriyet döneminde ise ülkenin eğitim sistemine uyum sağlamayan yabancı ve azınlık okulları kapatılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, s.109). Yukarıda tabloda verilen okullar yeni maarif sistemine uyum sağlayanların sayısıdır.

Aslında cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri Osmanlı'dan kalma sıbyan mektepleri ve medreselerini kapatma kararındaydılar. Aynı uygulama yabancı okullara karşı da gösterme çabasına girişilmiştir. Türkiye kendi sınırları içinde herhangi bir dinin, mezhebin veya grubun propagandasının yapılmasını istememiştir. Bu bağlamda kendi medreselerini kapatmışken azınlıklara ait okulları bu uygulamanın dışında tutmamıştır. Kanunla

birlikte tüm resmi ve özel okulların millî ve lâiklik prensipleri doğrultusunda uymaları gereken bazı kurallar getirilmiştir (Ergün, 1997, s.66; Arığ, 2014, s.32).

Millî Eğitim Bakanlığı, Nisan 1924 tarihinde azınlık ve yabancı okullarının gelecekteki durumları için gerekli kurumlara bir tamim göndermiştir. Azınlık ve yabancı okulların uyması istenilen kurallar şunlardır (Ecnebi Mektepleri, İçin, 5 Şubat 1924, s.3):

- Yabancı okullarda, mabetler dışında dershane ve salonlarda bulunan dini semboller; salip, heykel, dini tasvirler vs. kaldırılacaktır. Yabancı okullarda dini öğretim ve ibadet için özel bir alan oluşturmalarına izin verilmiştir.

- Müslümanların ve başka mezhepten öğrencilerin okullardaki dini ayinlerine katılmaları yasaktır. Bunun için sık sık denetlemeler yapılacak ve suçlular cezalandırılacaktır.

Tamimin yürürlüğe girmesinden sonra tamime uymayan azınlık ve yabancı okullara gereken işlem yapılmıştır. Ülke içinde okulları bulunan ülkeler bu konuda taviz istemişlerse de Türkiye bu konuda kararlı olduğundan dönemin basınına yabancı okullar konusundaki siyaset kısaca şöyle açıklamıştır: 1) Okullar dinlere ait mezheplere taraf olmayacak ve derslerde Türk millî kültür ve duygulara yer verecektir. 2) Türkiye'de medreselerin kaldırılması yoluyla Türk okullarına uygulanan durum Hristiyan okullarına da uygulanacaktır. 3) Konu ülkenin kendi iç meselesi olduğundan diğer ülkelerin protestoları dikkate alınmayacaktır (Fransa Papaz Mekteplerine Müdafaa Edemez, 1924, s.1). Yabancı ve azınlık okullarının denetimi ise Özel Okullar Talimatnamesine göre yapılmıştır (Hususi Mektepler, 1941, s.214)[16].

Türkiye'de cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi günümüzde de ilkokul derecesinde azınlıklara ait okullar varlıklarını korumuşlardır. Cumhuriyetin 1930'lu yıllarından itibaren azınlık okullarının kendilerine ait idare tarzları, kendi

[16] Talimatnameyle getirilen bu düzenlemenin etkilerini dönemin öğrencilerinde Moris Gabbay: öğretmenlerinin çoğunun Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadeleyi görmüş kimseler olduğunu ve fırsat buldukça savaş anılarını anlattıklarını, bu vesileyle kendilerinde vatan sevgisinin geliştiğini ifade eder. Hatta kendisinin de içinde bulunduğu bir öğrenci grubu Şeker veya Kurban Bayramı'nda öğretmenlerine ellerinde bir demet çiçekle ziyarete gittiklerini, öğretmenlerine "bayramınızı kutlarız" dediklerinde öğretmenleri bu bayramın hacıların, sofuların bayramı olduğunu, 23 Nisan'da, Cumhuriyet Bayramı'nda, 19 Mayıs'ta neden kendilerine bayram kutlamasına gelmediklerini sorduklarını söylemiştir (Gabbay, 2013, s.16).

talimatnameleri ve okullarda okutulan derslere ait müfredat programlarını hazırladıktan sonra eksiklikleri tamamlanması veya olduğu gibi onaylanması için Millî Eğitim Bakanlığı'nın onayına sunulmuştur. Bakanlıktan gerekli onay alındıktan sonra uygulamaya konulabilmiştir (Azınlık ve Yabancı Okullarda, 1938, s.3).

Tüm bunlar dikkate alındığında Türkiye'nin koyduğu kurallara uyan azınlık okulları eğitim-öğretimine devam etmiştir. Örneğin Balat Horenyan Ermeni İlkokulu 1.1.1934 tarihinde bulunduğu yerin millî eğitim müdürlüğüne hazırlamış oldukları talimatname ve müfredat programlarını sunarak talim ve terbiye kuruluna göndermeleri istemişler. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı talim ve terbiye kurulu gerekli incelemelerden sonra hazırlanan müfredat ve talimatnameyi onayladıklarını milli eğitim müdürlüğüne iletmiştir. Balat Horenyan Ermeni İlkokulu'nun onaylanan müfredat programı aşağıda verilmiştir.

Tablo 19:Balat Horenyan Ermeni İlkokulu Haftalık Ders Cetveli (1934)

Dersler	Sınıflar				
	1	2	3	4	5
Türkçe	8	8	8	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Ermenice	6	6	6	5	5
Din ve Ahlak	1	1	1	1	1
Fransızca	-	-	-	3	4
Hesap ve Hendese	4	4	4	5	5
Eşya ve Tabiat	1	1	2	2	2
Ev İdaresi	-	-	-	1	1
Resim-Güzel Yazı	2	2	2	1	1
Musiki	1	1	1	1	1
Terbiye-i Bedeniye	1	1	1	1	1
El İşleri	1	1	1	1	1
Toplam	25	25	26	33	33

Kaynak: TTDA. 59, 1934, s.8.

Okulun haftalık ders cetveline bakıldığında kültür derslerinden en yüksek pay Türkçe dersine aittir. Ermenice, hesap ve hendese programın geneline göre fazla ders saati olan diğer derslerdir. Programa bakıldığında Türkçe, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin resmi müfredat programına göre hazırlandığı görülmüştür.

Aynı zaman diliminde resmi yolları kullanarak müfredat programını gönderen Pangaltı Arti Girtaran Ermeni İlkokulunun müfredat programı da aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 20: Pangaltı Arti Girtaran Ermeni İlkokulu Haftalık Ders Cetveli (1934)

Dersler	Birinci Devre			İkinci Devre	
	1	2	3	4	5
Din dersi	1	1	1	1	1
Türkçe	8	8	6	6	6
Ermenice	5	4	4	4	4
Fransızca	-	-	-	5	6
Hayat Bilgisi	1	1	1	1	1
Hesap-hendese	4	4	4	4	4
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Bilgisi	2	2	2	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim-Elişi	4	4	4	4	4
Musiki	2	2	2	2	1
Ticari Malumat	-	-	-	-	-
Sıhhat Dersleri	-	-	-	1	1
İngilizce	-	-	-	3	3
Sıhhat	-	-	-	2	2
Ev İdaresi	-	-	-	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Toplam	29	29	26	43	42

Kaynak: TTDA. 60, 1934, s.3.

Tablo incelendiğinde dil grubu derslerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Farklı ders grupları mevcuttur. Türkçe dersi resmi müfredat programına göre ayarlanmıştır. Ayrıca Arti Girtaran Ermeni İlkokulunun haftalık ders saati Balat Horenyan Ermeni İlkokulu'nun haftalık ders saatiyle uyumlu değildir. Haftalık ders saatleri farklılığının yanı sıra derslerde de farklılık görülmektedir.

Samatya Sahakyan Nunyan Ermeni İlkokulu, 1934 yılında Talim ve terbiye kuruluna inceleme ve onaylaması için yeni müfredat programını göndermiştir. 22.1.1934 tarihinde onaylanan müfredat programına göre haftalık ders saatleri aşağıda verilmiştir (TTDA.31, 1934, s.2).

Tablo 21: Samatya Sahakyan Nunyan Ermeni İlkokulu Haftalık Ders Cetveli (1934)

Dersler	**Birinci Devre**			**İkinci Devre**	
	I	**II**	**III**	**IV**	**V**
Türkçe	8	8	6	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Din Dersleri	1	1	1	1	1
Yeni Ermenice	7	7	8	4	4
Eski Ermenice	-	-	-	-	1

Fransızca	-	-	-	3	3
Hesap- Hendese	4	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim, Elişi, Yazı	4	3	4	2	2
Musiki	1	1	1	-	-
Jimnastik	1	1	1	1	1
Toplam	**30**	**30**	**30**	**30**	**30**

Kaynak: TTDA.31, 1934, s.2.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde dil derslerine ağırlık verildiği görülmektedir. Okulda resim, elişi ve yazı dersleri birleştirmiştir. Eski Ermenice metinlerin okumasına yönelik olarak ilkokulun ikinci devresinin beşinci sınıfında bir saatlik bir ders konulmuştur.

1935 yılında Büyükada Rum İlkokulu da hazırlamış oldukları programlarını talim ve terbiye kuruluna göndermişlerdir. Talim ve terbiye kurulu bu derslerden bazılarının değiştirilmesi şartıyla programı onaylamıştır. Yapılması istenilen düzenlemeler ise; eşya, hikmet ve kozmografya derslerinin "eşya dersi", tabiat ve teşrih derslerinin "tabiat bilgisi", hat dersinin de "yazı" olarak değiştirilmesi şeklindedir (TTDA. 01, 1935, s.26). Aşağıda yapılan değişikliklere göre hazırlanmış haftalık ders cetveli verilmiştir.

Tablo 22:Büyükada Rum İlkmektep Haftalık Ders Cetveli (1935)

Dersler	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**
Türkçe	8	8	6	6	6	6
Tarih	-	-	-	2	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2	1
Din Dersi	2	2	2	1	1	1
Rumca	11	11	11	9	9	10
Tahrir	-	-	2	1	1	1
Eşya Dersi	3	3	-	-	-	2
Tabiat Dersi	-	-	2	1	1	-
Hesap	3	3	3	3	3	3
Hendese	-	-	-	-	-	1
Fransızca	-	-	-	4	4	4
Resim- Elişi	4	4	4	2	2	1
Musiki	2	2	2	-	-	-
Jimnastik	2	2	1	1	1	1
Yazı	-	-	2	1	1	-
Yekûn	**35**	**35**	**35**	**35**	**35**	**35**

Kaynak: TTDA. 01, 1935, s.27

Tablodaki veriler incelendiğinde en fazla ders saatinin "Rumca", dersinde olduğu onu da Türkçe dersinin takip ettiği görülmektedir. Fransızca dersi dört, beş ve altıncı sınıflarda dörder saat olarak verilmiştir. Hendese dersi sadece altıncı sınıf öğrencilerine verilmiştir.

1934-1935 yıllarında azınlıkların talim ve terbiye kuruluna gönderdikleri müfredat programları karşılaştırıldığında her okulun müfredatının aynı olmadığı görülmektedir. Okulların kendi eğitim kadro ile öğrenci profiline göre derslerin saatlerini ve içeriklerini hazırladıkları düşünülmektedir.

1934-1935 yıllarındaki müfredatlar da bu temel farklılıklar oluşunca 1936 yılında resmi ilkokulların müfredatında yapılan bir değişiklikle birlikte azınlık okulları müfredatının bir çatı altında toplanması sağlanmıştır. Bu bağlamda İstanbul'da bulunan azınlık okullarının 1936 yılına ait ilkokul müfredat programları tablolar halinde aşağıda verilmiştir.

Tablo 23: İstanbul Ermeni İlkokulları Haftalık Ders Cetveli.

Dersler	Sınıflar					
	I	II	III	IV	V	Toplam
Tarih	-	-	-	2	2	4
Coğrafya	-	-	-	2	2	4
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1	3
Tabiat Dersleri	4	4	4	3	2	17
Hesap- Hendese (ticari bilgiler)	6	6	6	5	5	28
Türkçe	8	8	6	6	6	36
Ermenice	8	8	6	6	6	36
Yabancı Lisanı (Fransızca)	-	-	5	3	4	12
Resim- Elişi	4	4	3	2	2	15
El Yazısı	2	2	2	1	-	7
Jimnastik ve Müzik	1	1	1	2	2	7
Din ve Ahlak	1	1	1	1	1	5
Toplam	34	34	34	34	34	

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Ermeni İlkokulları Müfredat Programı.* İstanbul: Güzeliş Basımevi.

Türkçe, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri resmi programa göre verilmektedir. Ermeni İlkokulları müfredat programının açıklama kısmında dördüncü sınıfta ikişer saat olan *"jimnastik ve müzik"* derslerinin birer saatiyle *"resim ve elişi"* derslerinin birer saatinde kız öğrencilerin *"ev idaresi ve dikiş"* dersi görecekleri belirtilmiştir (İstanbul Ermeni İlkokulları, 1937, s.3).

Ermeni ilkokulları müfredat programı incelendiğinde en büyük payın sosyal bilimler derslerine ait olduğu görülmektedir. Sosyal bilimler derslerinden sonra en büyük pay dil alanında Türkçe ve Ermeniceye aittir. Tüm sınıflarda verilen derslerin toplamı bakımından en az pay yurt bilgisi dersindedir. Sınıf bakımında ise en az ders saati din ve ahlak dersindedir. İstanbul'daki Ermeni İlkokulunda yabancı dil olarak Fransızcanın verildiği anlaşılmaktadır.

Aşağıda İstanbul Rum İlkokullarında 1937-1938 eğitim-öğretim döneminden itibaren uygulanan müfredat programı verilmiştir.

Tablo 24:Rum İlkokullarında Okutulacak Derslerin Tevzi Cetveli.

Dersler	Sınıflar						Toplam
	I	II	III	IV	V	VI	
Türkçe	8	8	6	6	6	6	40
Tarih	-	-	-	2	2	2	6
Coğrafya	-	-	-	2	2	2	6
Yurt bilgisi	-	-	-	2	2	1	5
Rumca tahrir yazı	10	10	11	9	9	9	58
Din dersi	2	2	2	1	1	1	9
Hesap hendese	3	3	3	3	3	4	19
Tabiat ve eşya	3	3	3	2	2	2	15
Fransızca	-	-	-	3	3	3	9
Jimnastik	1	1	1	1	1	1	6
Musiki	1	1	1	1	1	1	6
Resim	1	1	1	1	1	1	6
Elişi	1	1	2	1	1	1	7
Toplam	30	30	30	34	34	34	192

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). İstanbul Rum İlkokulları Müfredatı. İstanbul: Fazilet Basımevi.

Rum ilkokulları müfredat programı incelendiğinde Türkçe, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ve ders saati resmi ilkokullardaki müfredat programı dikkate alınarak ayarlandığı görülmektedir. Müfredat programındaki diğer dersler incelendiğinde derslerin sınıf düzeyinde toplamında en fazla pay Rumca tahrir yazı dersine aittir. En az ders saati ise yurt bilgisindedir. 1936 ilkokul müfredat programında din dersi bulunmazken azınlık okullarında bu dersler devam etmektedir. Rum ilkokullarında ilk üç sınıfta (bir, iki ve üç) derslerin toplam saati 30 iken son üç yıldaki (dört, beş ve altı) haftalık ders saati 34'tür.

1937 Ermeni ilkokul müfredat programında beş sınıfın müfredat programı varken Rum ilkokul müfredat programı altı sınıfa göre hazırlanmıştır. İstanbul Rum ilkokul müfredat programı, İstanbul Ermeni ilkokul müfredat programına göre daha geç kabul edilmiştir. Ermeni ilkokul müfredat programı Millî Eğitim Bakanlığı'nın 17/4/1937 tarih ve 9/628 sayısıyla, Rum ilkokul müfredat programı ise 1/11/1937 tarih 9/1546 sayısıyla yürürlüğe girmiştir (İstanbul Rum İlkokulları, 1937, s.1; İstanbul Ermeni İlkokulları, 1937, s.1).

1937-1938 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından İstanbul'daki azınlık okullarının ders programında bulunan Türkçe derslerinden bağımsız olarak okulun Türkçe öğretmenleri tarafından verilmek üzere haftada bir saat yazı dersi verilmesi şeklinde bir karar çıkarılmıştır. Dönem sonunda yazı dersinden verim alınması üzerine yazı derslerin bir sonraki eğitim-öğretim döneminde de yer verilmesi için İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından Millî Eğitim Bakanlığına alınan karar gönderilmiştir (Azlık Mekteplerinde, 1938, s.2).

Yukarıda Ermeni ve Rumlara ait okullar hakkında bilgi verilmiştir. Musevilere ait ilkokuluna ait mevcut bilgiler ise diğer okullar nazaran ayrıntılı değildir. Musevi İlkokuluna Musevi ve diğer azınlık cemaatlerinden öğrencilerin kayıt yapmasına izin verilmiştir. Musevi İlkokulu'nda öğrenim altı yıldır (İstanbul Musevi İlkokulları, 1937, s.3). Musevi İlkokulu'nda öğrencilere kültür dersleri olan Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi (Azınlık ve Yabancı Okullarda, 1938, s.14), tabiat bilgisi, resim-elişi, jimnastik, müzik, aile bilgisi ve Musevi Cemiyeti'nin belirlediği diğer dersler okutulmuştur (Habip, 2016, s.300).

4.2.2. İlkokullarda Ders Programları

4.2.2.1. 1923-1946 Şehir İlkokul Ders Programları

Yeni kurulan devlet ve rejimler varlığını devam ettirebilmek için kendine bağlı anlayışla yetişebilecek yeni nesle ihtiyaç duyarlar (Aytaç, 1984, 10). Cumhuriyetin ilanı ile inşa edilen yeni sistemin topluma entegre edilmesi için üzerinde en çok durulacak konulardan biri ilköğretim olmuştur (Güven, 2014, s.258). Cumhuriyet döneminde ilköğretimin hedefi ilk etapta okuma-yazma oranını artırmaktır (Kodamanoğlu, 1964, s.31; İzgi, 1984, s.271).

Dönemin anayasasında da yer alan devlet okullarında ilkokullar ücretsizdir maddesine ek olarak Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) programına, her gün daha fazla çocuk ve örgün eğitim dışında kalan vatandaşın okutulup yetiştirilmesiyle ilgili kararlar eklemiştir (CHF Nizamnamesi, 1931, s.35).

Cumhuriyet'in ilanından önceki haftalık ders programları 1922 yılında hazırlanan müfredat programına göre düzenlenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra

ise 1924-1925 eğitim-öğretimden itibaren haftalık ders programları 1924 ilkokul müfredat programına göre düzenlenmiştir[17] (Wilson ve Başgöz, 1968, s.106).

1924-1925 eğitim-öğretim döneminden yürürlüğe giren haftalık ders saatlerinin olduğu program heyet-i ilmiye tarafından hazırlanmıştır (Cicioğlu, 1985, s.94). Hazırlanan bu program tabloda verilmiştir (İlk Mektep Müfredat Programı, 1340, s.1):

Tablo 25:İlk Mekteplerin Haftalık Ders Tevzi Cetveli (Erkek).

Dersler		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	Alfabe	12	-	-	-	-
	Kırat (inşat ve temsil)	-	4	3	2	2
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	-	2	2
	Sarf	-	-	-	1	1
	Yazı (sülüs-rik'a)	-	2	1	1	1
Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri		-	2	2	2	2
Hesap		2	3	3	3	2
Hendese		-	-	-	1	2
Tarih		-	-	1	2	2
Coğrafya		-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzıssıhha		3	3	2	2	2
Müsahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniyye		1	1	1	1	1
Resim		2	2	2	2	2
El İşleri		2	2	2	2	-
Musiki		2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniyye		2	2	2	1	1
Yekûn		26	26	26	26	26

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1340). *İlkmektep Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Öğrenciler haftada on iki farklı dersle toplam yirmi altı saat eğitim almaktadırlar. Dersler arasında önemli bir bağlantı olmayıp dersler tekil düzeydedir. Millî Eğitim Bakanlığı, haftalık ders çizelgesiyle ilgili yönerge yayımlamıştır. Yönergeye göre gerek erkek gerek kız ilkokullarında her gün üç saat sabah, iki saat de öğleden sonra olmak üzere toplamda günde beş ders verilecektir. Perşembe günü öğleden sonra da okul tatil edilecektir. Okulda bir ders saati 40 dakika, teneffüs 10 dakika ve öğle paydosu ise bir saattir. Kız öğrenciler 5. sınıfta haftada bir saat ev idaresi; üç, dört ve beşinci sınıfta ise haftada iki saat dikiş, biçki ve nakış dersi göreceklerdir (İlk Mektep Müfredat Programı, 1924, s.1).

İlkokul müfredat programları, okullar için genel bir şablondur. Okullar bu şablona göre haftalık ders programlarını hazırlarlar. Ders programların hazırlanmasından sonra ise eğitim-öğretim döneminde okullarda idare ve öğretmenler tarafından üçer aylık faaliyet raporları hazırlanır. Faaliyet raporlarında o günün

[17]1924 ilkokul müfredat programı Milli Eğitim Bakanı Vasıf (Çınar) Bey'in başkanlığında toplamda 43 kişilik bir heyet ile hazırlanmıştır. Bu programı 1922 ilkokul müfredat programından ayıran yönlerden biri de ilkokul müfredat programı beş sınıfa göre düzenlenmiş olmasıdır (Wilson ve Başgöz, 1968, s.106).

dersleri ve derste neler işlendiği öğretmenler tarafından yazılır. Okul idaresi tarafından da onaylanır. Bu günümüzde sınıf defterlerine yazılan kazanımlara benzer bir uygulamadır. Ek 12 ve 13'te sınıflar düzeyinde verilen faaliyet raporlarına bakılabilir.

1924 ilkokul müfredat programı cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra hazırlandığından henüz çağdaş eğitimin tüm öğelerini içermemektedir ve Osmanlı eğitim sisteminden kalan müfredat programı üzerine inşa edilmiştir. 1924 İlkokul Müfredat Programına yeni bir soluk getirmek, eksiklerini tamamlamak, daha çağdaş ve uygar dünyaya uyumlu hale getirmek için 1926 yılında yeni ilkokul müfredat programı hazırlanmıştır. Hazırlanan programla eski döneme ait ideolojiyi ortadan kaldırmak hedeflendiğinden öncelikli hedef 1924 İlkokul Müfredat Programı'nın eksikliklerini gidermek olmuştur. Bu bağlamda 1926 yılında ilkokul programında birtakım değişikliklere gidilmiştir. Programın öncelikli olarak çağdaş, lâik ve de en önemlisi evrensel bir eğitimi kapsaması için 1924 ilkokul müfredat programında yer alan din ağırlıklı dersler kaldırılmıştır (Wilson ve Başgöz, 1968, s.106).

Cumhuriyet tarihinin ikinci ilkokul müfredat programı olan 1926 İlkokul Müfredat Programının haftalık ders çizelgesi aşağıdaki tabloda verilmiştir (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937, ss.171-172):

Tablo 26: 1926 İlkokul Müfredat Programı Haftalık Ders Çizelgesi.

Dersler		I. Devre			II. Devre	
		1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	Alfabe	10	-	-	-	-
	Kıraat	-	4	4	3	3
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	2	2	2	2
	Gramer	-	-	-	1	1
	El Yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi		4	4	4	-	-
Hesap- Hendese		4	4	5	5	5
Tarih		-	-	-	2	2
Coğrafya		-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri		-	-	-	2	2
Eşya Dersleri		-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi		-	-	-	2	1
Resim- Elişi		4	4	4	2	2
Musiki		2	2	1	1	1
Jimnastik		2	2	2	2	1
Yekûn		26	26	26	26	26
(Ev İdaresi)		-	-	-	1	1
(Dikiş)		-	-	-	1	1

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1927). *İlkmektepler Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

1926 ilkokul müfredat programının yönerge bölümünde ev idaresi dersinin sadece kız öğrencilere verileceği belirtilmiştir. Bu ders için dördüncü sınıfın terbiye-i bedeniye dersinden bir saat ev idaresi dersine ve beşinci sınıfın imla dersinde de ev idaresi dersi işlenecektir. Dört ve beşinci sınıflarda resim ve el işleri dersinde bir saat

kız öğrencilere özgü olan ‘dikiş’ dersine ayrılacaktır. Hafta tatilinin değişmesinden önce pazartesi öğleden önce günlük dersler işlenecek öğleden sonrasında eğitsel etkinlikler yapılacaktır. Perşembe günü ise sabah derslerinden sonra da okul tatil edilecektir. Derslerin süresi 40 dakika, teneffüs 10 dakika, öğle paydosu ise bir buçuk saat olacaktır (İlkmektep Müfredat Programı, 1927, ss.5-6).

1926 ilkokul müfredat programının yönerge kısmında hazırlanacak olan haftalık ders programlarında ev idaresi dersiyle ilgili olarak bazı hususlara dikkat edilmesi istenilmiştir. Yönergeye göre ev idaresi dersi dört ve beşinci sınıflara verilecektir[18] (İlkmektep Müfredat Programı, 1927, s.1).

1930 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Cemal Hüsnü (Taray) Bey’in [1929-1930] basın mensuplarına verdiği demeçte 1926 ilkokul müfredat programının gereği gibi uygulanması durumunda istenilen verimin alınacağını ifade etmiştir. Konuşmasının devamında öğretmenlerin maaşlarına üç yılda bir %15 zam yapılacağını belirtmiştir. Öğretmenlerin vazifesini istenilen seviye de yapmadığı durumda zam almasını engellemeye yönelik bir düzenleme yapacaklarını da belirtmiştir[19] (Terfiler Muvaffakiyet Bağlıdır, 1930, s.3; Demiray, 1930, s.287). Bakanın verdiği demeçte amacının var olan ilkokul müfredat programının en iyi şekilde yürütülmesini sağlamak olduğu görülmektedir. Ancak bakan Cemal Hüsnü görevini tam uygulama fırsatı bulamadan yerine Refik Saydam vekaleten atanmıştır.

1926 ilkokul müfredat programı 1935-1936 eğitim öğretim dönemine kadar yürürlükte kalmıştır. 1935 yılında talim ve terbiye kurulunca yeni bir ilkokul müfredat programı oluşturmak için bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon yaklaşık bir yıl boyunca ayrıntılı araştırma yapmıştır. Talim ve terbiye kurulu başkanlarından olan Hikmet Türk’ün başkanlığında yeni bir müfredat programı hazırlanmış ve ilkokul

[18] Bir üst eğitim kademesine geçmeyecek ve hayata karışacak olan kızların ev idaresine ait bilgileri öğrenmesi ve fikir alması sağlanmalıdır. Bu ders kapsamında bir evin bakımı, ekonomik yönden idaresi, çocuk bakımı *vs.* konularda öğrencilere telkinde bulunulmalıdır. Ev idaresi dersiyle ilgili dikkat edilmesi istenilen en önemli husus verilecek bilgilerin teorikte anlatılıp kalmaması, pratikte uygulamaya yönelik olarak verilmesidir (İlkmektep Müfredat Programı, 1927, s.1).

[19] 1930-1931 eğitim-öğretim döneminde şehir ilkokulları ders programında değişikliğe gidilmiştir. Değişiklik sonrası öğrenciler haftada 18 saat ders görecekler. 18 saatlik ders programına göre okullarda yarım gün tedrisatı yapılmaya karar verilmiştir. Öğrencilerin bir kısmı sabah bir kısmı da öğleden sonra okula gelecekler (İlkmekteplerin Ders Cetvellerinde, 29.10.1930, s.2)

müfredat programı Millî Eğitim Bakanlığı'ndan onay aldıktan sonra 1936-1937 eğitim öğretim döneminden itibaren yürürlüğe girmiştir[20] (TTDA.091., 1936, s.1).

1936 yılında yeni hazırlanıp 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde yürürlüğe giren 1936 ilkokul müfredat programındaki dersler, 1926 ilkokul müfredat programı dersleriyle bazı temel benzerlikler taşımaktadır. 1936 ilkokul müfredat programının haftalık ders saat dağılımı aşağıda tabloda verilmiştir:

Tablo 27:1936 İlkokul Müfredat Programı Haftalık Ders Dağılımı.

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşince Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap-Hendese	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Yekûn	26	26	26	26	26

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1936). *İlkokul Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

1936 ilkokul müfredat programının yayımlanmasından sonra 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde okullardan haftalık ders programlarını bu programa göre hazırlamaları istenilmiştir[21].

1923-1946 yılları arasında ilkokul müfredat programları üç defa değiştirilmiştir. Bu programlardan 1924 ilkokul müfredat programı hazırlanırken ülkenin koşulları ayrıntılı olarak dikkate alınmıştır. 1926 ilkokul müfredat programı 1924 ilkokul müfredat programı üzerinde yapılan yenilikler ile oluşturulmuştur. 1936 ilkokul müfredat programı ise bu iki programda eksik görülen bölümlerin düzeltilmesiyle yürürlüğe girmiştir. Bu üç ilkokul müfredat programı birbirini tamamlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943,1944, s.21).

[20] Hikmet Türk, 1936 ilkokul müfredat programının hazırlanması evresinde İzmir, Ankara ve İstanbul vd. yerlerdeki ilkokulları gezilip öğretmen ve idarecilerin isteklerini de dikkate almıştır. Hazırlanan ilkokul müfredat programının bir örneği gerekli onayların alınmasından sonra tüm okul ve öğretmenlere gönderilmiştir (İlk Tedrisat Programı, 30.09.1936, s.6).

[21] 1936 ilkokul müfredat programıyla gramer dersi Türkçe dersiyle birleştirilmiştir. Ancak bu dersi veren bazı yaşı ilerlemiş öğretmenler gramer dersinin kaldırılmasını eleştirmişlerdir. Gramer eğitiminin verilmemesini büyük bir eksiklik olarak görmüşlerdir. Bu öğretmenlere göre gramer dersinin kaldırılmasının ilerde olumsuz etkileri görüleceğinden en kısa zamanda tekrar programa ekleneceğine dair inançları vardır (Yaşaroğlu, 1940, s.2).

4.2.2.1.1.Yarım Gün Tedrisatı Esasına Göre Şehir İlkokulları Ders Programları

1923-1946 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı birimler ilkokullara yönelik müfredat programları ve bunlara bağlı haftalık ders cetvelleri hazırlamıştır. Fakat bazı yerlerde öğrenci sayısının fazlalığı göze çarpmakta bazı okullarda ise öğrencilerin okullara kayıt yaptırmadığı görülmektedir. Bu sorunlarla karşı karşıya kalan okullara yönelik bakanlık çözüm olarak bu tip okullarda yarım gün esasına göre öğrenci alınmasını ve bu şekilde eğitim verilmesini istemiştir (TTDA.28., 1930, s.3).

Yarım gün tedrisatı uygulayan okullarda derslerin haftalık sayısı da değişmektedir. Yarım gün esasına göre hazırlanan ders cetveli aşağıda verilmiştir.

Tablo 28:Yarım-Gün Eğitim Veren Okulların Ders Cetveli

Dersler	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**
Türkçe	10	9	10	6	6
Hayat Bilgisi	1	2	1	-	-
Hesap-Hendese	4	4	4	3	3
Tarih	-	-	-	3	3
Coğrafya					
Tabiat	-	-	-	2	1
Eşya	-	-	-	-	1
Yurt Bilgisi	-	-	1	1	1
Resim-Elişi	1	1	1	1	1
Musiki	1	1	1	1	1
Jimnastik	1	1	1	1	1
Toplam	**18**	**18**	**18**	**18**	**18**

Kaynak: TTDA.129., 1930, s.5.

Yarım gün esasına göre eğitim veren okullarda bazı derslerin haftalık cetveldeki yeri azaltılmıştır. Tek gün eğitim yapan okullarda öğrenciler haftalık 28 saat ders görürken bu cetvelde on sekiz saat görmektedirler. Kız ve erkek öğrencilere özgü olan bazı derslerde haftalık cetvelde yerini almamıştır. Yarım gün mektepleri öğrenci fazlalığından dolayı ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı ilkokul öğretmenlerinin girdiği ders saati sayısı artmıştır[22] (Edis, 1938, s.546).

Okullar yarım gün esasına göre eğitim vermeye geçmesinden sonra okullarda öğretmen ihtiyaçları oluşmuştur. Öğretmen sayısında hızlı bir artış olmadığı için mevcut öğretmenler daha fazla derse girmek zorunda kalmışlar ve bu nedenle de ek ders ücreti almışlardır (BCA.30.18.51.6.19., 1935, s.1.; BCA. 30.18.01.02.84.74.10., 1933, s.1).

[22] Millî Eğitim Bakanlığı, öğrenci velilerinin ilkokullara kayıt tarihlerini kaçırmış olsalar da yapmalarına izin vermiştir. Hatta öğrenci fazlalığı oluşması durumunda yeni şubeler açarak okullarda yarım gün tedrisatı yapılmasını istemiştir (İlkokullarda Yarım Tedris, 1935, s.2).

4.2.2.2. 1923-1946 Köy İlkokul Ders Programları

Cumhuriyetin ilanından önce başbakanlık makamına milli eğitim de ıslahat çalışmaları ile ilgili birçok rapor gönderilmiştir. Bu raporlar doğrultusunda, yüksek öğretimin temeli olarak kabul gören ilkokul eğitimi programlarında iyileştirmeye gidilmiş ve 1902 yılından geçerli olmak üzere köy ilkokulları ders programında değişiklik yapılmıştır. Bu doğrultuda 1902 yılına ait köy ilkokulları ders programı aşağıda tabloda verilmiştir.

Tablo 29:1902 Köy İlkokulları Ders Programı

Mevcut Program					Muadil Program				
Dersler	I	II	II	IV	Dersler	I	II	III	IV
Elifba	12	0	0	0	Elifba	12	0	0	0
Kur'an-ı Kerim	12	6	6	6	Kur'an-ı Kerim	12	6	6	6
Tecvit	0	0	2	2	Tecvit	0	0	2	2
İlm-i Hal	0	3	3	3	İlm-i Hal	0	3	3	3
İmla	0	2	2	0	Ahlak	0	0	0	1
Kıraat	4	3	3	5	İmla	0	2	2	0
Hesap	1	2	2	2	Kıraat	4	3	2	3
Hat	1	2	1	1	Hesap	1	2	2	2
					Hat	1	1	1	1
					Ziraat	0	0	1	1
Toplam	**18**	**18**	**19**	**19**	**Toplam**	**18**	**17**	**19**	**19**

Kaynak: BOA, Y.PRK. MF.4/54, 1320, s.3.

İki farklı ders programı oluşturma gereksinimi ders ve içeriklerin bölgenin özelliklerine göre verilebilmesini sağlamaktır. Bu ders programı cumhuriyetin ilanı sonrasına kadar yürürlükte kalmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra hazırlanıp yürürlüğe konulan 1924 ve 1926 ilkokul müfredat programları hem köy hem de şehir ilkokulları içindir. Ancak, var olan bir gerçek şudur ki, Türkiye nüfusunun ¾'ü köylerde yaşadığından köy ilkokulları için ayrı bir ders programı hazırlanmasına da ihtiyaç duyulmuştur (Wofford, 1952, s.12).

Bu nedenle okul idareleri kendi haftalık ders programı oluşturabildiği gibi ilgili Bakanlığın yayımladığı örnek haftalık ders programlarını da kullanabilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında köy ilkokullarında farklı sınıf ve öğretmen sayısına göre haftalık ders programları yayımlanmıştır. Bu uygulamanın yapılması öğretmen yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Aşağıda bir öğretmenli ve beş sınıflı köy ilkokullarına özgü haftalık ders çizelgesi verilmiştir (Öymen, 1939, s.2):

Tablo 30:Bir Öğretmenli ve Beş Sınıflı Okullara Özgü Haftalık Ders Cetveli.

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Elifba ve Kıraat	5	-	-	-	-
Kıraat (İnşat, Temsil, yazı ve imla)	-	2 …….	2 ……	1 ……	1
Tahrir	-	Kıraat dersleri arasında		1 ……	1
Sarf	-	-	-	1….	1
Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri	-	2….	2…..	2…..	2
Hesap	2	2…..	2	2…	2
Hendese	-	-	-	1…	1
Tarih	-	Kıraat dersleri arasında		1….	1
Coğrafya	-	Tabiat tetkiki dersleri arasında		1…	1
Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıh	2…	2…	2	2…..	2
Musahabatı Ahlakiye ve Vataniye	1…	1…	1….	1…	1
Resim	Vazife şeklinde				
Elişleri	Vazife şeklinde				
Terbiyeyi Bedeniye	Sabah ve akşam tatillerinden evvel haftada				
Musiki	İki defa büyük teneffüs esnasında				

Kaynak: Öymen, H. R.(1939). *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Tablodaki verilere göre beş sınıfı idare eden bir öğretmen her sınıfa kendine özgü ders saatinde ders vermenin dışında belli saatlerde iki sınıfı birleştirerek ders vermektedir. Örneğin 2.sınıftaki kıraat dersi, 3. sınıflarla ortak olarak iki saat ders işlenmektedir. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim ve din dersleri 2, 3 ve 4. sınıflarda iki saat ortaktır. Tabloda verilen (…) işareti kaç saatin birlikte işleneceğini göstermektedir.

Bu bilgiler ışığında 1924 İlkokul Müfredat Programı'nda vazife başlığı altında şöyle bir ders dağılımı verilmiştir.

Tablo 31: 1924 İlkokul Müfredat Programı Öğrenci Vazifeleri.

Vazifeler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Elifba	6	-	-	-	-
Kıraat	-	2	2	2	2
Yazı	-	1	1	1	1
Tahrir	1	2	2	1	1
Sarf	-	-	-	1	1
İmla ve İstinsah	-	2	2	1	1
Kur'an-ı Kerim	-	3	3	1	1
Hesap	2	3	3	2	2
Resim	4	2	7	2	2
Elişleri	4	2	2	2	2

Kaynak: Öymen, H. R.(1939). *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Vazifeden kasıt öğrencinin sınıf bazında alması gereken derslerin saatidir. Tablolardaki veriler incelendiğinde ilkokullar için hazırlanan ders programlarının çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Çeşitliliğin nedeni ise farklı sınıflardan sorumlu olan öğretmen sayısından kaynaklanmaktadır.

1924 ilkokul müfredat programında bir öğretmenli ve beş sınıflı okullara özgü haftalık ders programı şu şekilde hazırlanmıştır:

Tablo 32:1924 İlkokul Programı Bir Öğretmenli Beş Sınıflı Okulun Haftalık Ders Programı.

Gün	Sınıf	Birinci Ders	İkinci Ders	Üçüncü Ders	Dördüncü Ders	Beşinci Ders
Cumartesi	1	Elifba (+)	Elişleri (+)	Hesap	Elifba	Resim
	2	Kıraat Toplu	Kuran-ı Kerim	Hesap	Kıraat	Resim (+)
	3	Kıraat	Kuran-ı Kerim (+)	Hesap (+)	Kıraat (+)	Resim
	4	Yazı	Kıraat	Hesap	Kıraat	Tabiat Tet.
	5	Yazı (+)	Kıraat Toplu	Hesap	Kıraat	kiki Toplu
						Tabiat Tet.
						kiki
Pazar	1	Elifba (+)	Elifba	Hesap (+)	Elişleri	Tabiat Tet.
	2	İmla- İst	Yazı	Hesap	Elişleri (+)	Tabiat Tet. Toplu
	3	İmla -İst (+)	Yazı (+)	Hesap Toplu	Elişleri	Tabiat Tet.
	4	Hesap	Resim	Tahrir	Tarih	Elişleri
	5	Hesap Toplu	Resim (+)	Tahrir Toplu	Tarih	Elişleri (+)
Pazartesi	1	Eliba	Resim	Elifba		
	2	Kuran-ı Kerim	Kıraat	Tahrir		
	3	Kuran-ıKerim (+)	Kıraat (+)	Tahrir (+)	Terbiyevi Tenezzühler	
	4	Sarf	İmla-İst	Sarf		
	5	Sarf Toplu	İmla-İst Toplu	Sarf (+)		
Salı	1	Elifba (+)	Elifba	Elişleri (+)	Hesap	Tabiat Tet.
	2	Kıraat	Kuran-ı Kerim	Hesap Toplu	Hesap	Tabiat Tet. Toplu
	3	Kıraat (+)	Kuran-ıKerim (+)	Hesap	Hesap	Tabiat Tet.
	4	Tarih	Kuran-ı Kerim	Elişleri	Tabiat Tet.	Resim
	5	Tarih Toplu	Kuran-ı Kerim	Elişleri (+)	TabiatTek. Toplu	Resim
Çarşamba	1	Elifba (+)	Hesap	Elifba (+)	Görsel (+)	Elişleri
	2	İmla-İst.	Tahrir	Hesap	Din	Elişleri (+)
	3	İmla-İst. (+)	Tahrir (+)	Hesap (+)	Din	Elişleri
	4	Coğrafya	Hesap	Hesap	Din Toplu	Hendese
	5	Coğrafya	Hesap	Hesap	Din	Hendese Toplu
Perşembe	1	Elifba	Musabatı Ahlakiye	Resim (+)		
	2	Resim	Musabatı Ahlaki	Kuran		
	3	Resim	MusabatıAhlaki Toplu	Kuran	TATİL	
	4	Kıraat (+)	Musabatı Ahlaki	Kuran Toplu		
	5	Kıraat	Musabatı Ahlaki	Kuran		

Kaynak: Öymen, H. R.(1939). *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Tabloda (+) işareti öğrencilerin bu ders saatinde bir çalışma, ödev *vs.* meşgul edileceği anlamı taşır. Yanında *"toplu"* yazılan derslerde ise öğretmen tüm sınıfları bir araya toplayıp seviyelerine uygun bir şekilde ders işler. Pazartesi dört ve beşinci dersten sonra tüm sınıflara jimnastik ve terbiyevi hareketler yaptırılır ve perşembe günü dördüncü dersten sonra okul tatil edilir[23].

1927-1928 eğitim-öğretim döneminden itibaren geçerli olan köy ilkokul müfredat programı, şehir ilkokul programından tamamen ayrı olmamakla birlikte, şehir ilkokulları müfredat programına bağımlı da değildir. 1927 köy ilkokulları müfredat programı, genel ilkokul müfredat programının köy şartlarına göre uyarlanmış

[23]1924 yılında yürürlüğe giren ilkokul müfredat programının Osmanlı Devleti ilkokul müfredat programlarına ait izleri taşıdığı söylenebilir. Örneğin; sıbyan mekteplerinin programlarında yer alan Elifba, Kur'an, İlm-i hal, Tecvit, Türkçe ahlak risaleleri, Türkçe ve Hat (yazı) dersleri okutulmuştur (Kodaman, 1988, s.57). Unat'a (1964) göre sıbyan mekteplerinde okutulan derslerin amacı çocuklara Kur'an-ı Kerim metinlerini yanlışsız bir şekilde telaffuz edecek bir yetenek kazandırmaktır. 1924 ilkokul müfredat programında Kur'an-ı Kerim, yazı, ahlak, kıraat, elifba ve din dersi gibi dersler verildiği ve bu derslerinde aynı amaca hizmet ettiği bilinmektedir.

halidir. Köy ilkokulları müfredat programı, genel ilkokul müfredat programında yer alan hayat bilgisi, Türkçe, hesap ve hendese derslerinin içeriğinde birtakım değişiklikler yapılarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 1927 köy okulları müfredat programında resim ve el işleri dersleri köy okullarının şartlarına göre düzenlenmiştir. Köy çocuklarının erken yaşta hayata atılma durumları nedeniyle Türkiye tarihi ve coğrafyası ile vatandaşlık hak ve sorumluluklarını öğrenebilmeleri için yurt bilgisi dersi 3. sınıfa konulmuştur. İçeriği kız öğrencilere yönelik hazırlanmış olan ev işleri dersi de programa dahil edilmiştir (BCA.180.09.140.674.1., 1927, ss.30-26; Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s.3).

1926 ilkokul müfredat programından uyarlanan, üç sınıflı köy okulları için hazırlanan 1927 köy ilkokulları haftalık ders listesi aşağıda verilmiştir (BCA.180.09.140.674.1., 1927, s.36; Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s.10):

Tablo 33:1927 Köy Mektepleri Müfredat Programı Ders Cetveli.

Dersler		Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe	Alfabe	12	-	-
	Kıraat	-	4	4
	İmla	-	3	2
	Tahrir	-	2	2
	Kıraat Tatbikatı	-	-	1
	Yazı	-	4	3
Hayat Bilgisi		4	4	3
Hesap-Hendese		4	3	3
Yurt Bilgisi		-	-	2
Resim- Elişleri (Erkek)		4	4	4
Kızlar İçin	Resim- Elişleri	4	1	1
	Ev İşleri	-	3	3
Yekûn		24	24	24

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1927). *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki veriler incelendiğinde resim-elişi dersinin hem kızlar hem erkekler için ayrı ayrı hazırlandığı görülür. Ev idaresi dersi de sadece kız öğrencilere yöneliktir. Ders programının yönerge kısmında din derslerinin perşembe günleri öğleden sonra yarım saat olacağı, jimnastik ve musiki için programa ayrı bir ders saati eklenmeyeceği belirtilmiştir. Günlük ders saatlerinin dışında her sabah dersten önce ve akşam dersten sonra yirmi dakika jimnastik yaptırılacak ve şarkı söylettirilecektir. Köy ilkokulları müfredat programı yeni hazırladığından, daha sonra gönderilmek üzere, köy ilkokullarına özgü bir musiki ve jimnastik kitapçığı gönderilmesi planlanmıştır. Bu kitapçıklar basıldıktan sonra şarkıların ve beden hareketlerinin kitapçığa göre yapılması ön görülmüştür (BCA.180.09.140.674.1.t.y.,s.36; Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.10-11).

1927 köy ilkokulları müfredat programına göre okullarda pazartesi ve perşembe günleri dışındaki günlerde günde beş ders okutulur. Pazartesi ve perşembe günleri öğleden önce yalnızca iki ders verilir. Pazartesi ve perşembe günlerinde kalan vakitler okulun küçük ve büyük temizliği ile ertesi günkü eğitim öğretime hazır olmasına ayrılır. Pazartesi günleri *'küçük temizlik'* diye tabir edilen temizlikte okulun araç ve gereçleri temizlenir ve her şey yerli yerine konulur. Perşembe günleri yapılan *'büyük temizlik'* sırasında duvarlar, kapılar ve camlar dâhil olmak üzere her yer temizlenir. Temizlik işlerine kız ve erkek bütün öğrencilerin katılımı sağlanırdı (BCA.180.09.140.674.1.t.y., s.37; Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s.11).

1927 köy ilkokulları müfredat programının yönergesinde ev işleri dersini, okul kadrosundaki kadın öğretmenin verdiği belirtilmiştir. Kadın öğretmenin olmaması durumunda ise bu derslerin eğitimini almış erkek öğretmen verir. Köy okullarında kadın öğretmen veya bu eğitimi verebilecek erkek öğretmen bulunmadığı takdirde, kızlarda erkek öğrenciler gibi resim ve elişleri ile eğitimlerine devam ederler. Köy ilkokul müfredat programında kız öğrencilere yönelik olan ev ve kadın hıfzıssıhhaya ait konuların mutlaka öğretilmesi şartı koşulmuştur (BCA.180.09.140.674.1.t.y., s.37; Köy Müfredat Programı, 1927, s.11).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte köy ilkokullarında eğitim-öğretim kadrolu ve eğitmenli (ücretli) öğretmenlerle yürütülmüştür. Köy ilkokullarına öğretmen göndermede sorun yaşandığı için her köyde okul açılamamıştır. Türkiye uzun bir dönem bu sorunla yaşamaya devam ettiğinden okul binası olan köy ilkokulları için ders programları farklı sınıf ve öğretmen sayılarına göre hazırlanmıştır. *Köy Mektepleri Müfredat Programı'nda (1931)* hazırlanmış olan bu çizelgelere yer verilmiştir.

Tablo 34:İki Muallimli Üç Sınıflı Köy Okullarda Vazifelerin Dağılımı.

Münhasıran bir muallim uhdesinde	Müştereken bir muallim uhdesinde	Münhasıran bir muallim uhdesinde	Müştereken bir muallim uhdesinde
Birinci Sınıf	İkinci ve İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci ve Üçüncü Sınıf
Alfabe	Kıraat **Yazı**	Hayat Bilgisi	**Yazı** Kıraat
Alfabe	Kıraat **Resim**	Hayat Bilgisi	**Resim** Kıraat
Alfabe	İmla **Hesap**	Hesap	**Yazı** İmla
Alfabe	İmla **Resim**	Hesap	**Tahrir** İmla
Alfabe	Tahrir **Resim**	Hesap	**İmla** Tahrir
Alfabe	Hayat Bilgisi **Yazı**	Hesap	**Resim** Gramer
Alfabe	Hayat Bilgisi **Yazı**	Resim	**Resim** Hayat Bilgisi
Alfabe	Hesap **Tahrir**	Resim	**Yazı** Hesap
Alfabe		Resim	**Hesap** Yurt Bilgisi
Alfabe	Aşağıdaki dersler bu iki sınıfa müştereken birden verilecektir.	Resim	**Yazı** Yurt Bilgisi
Alfabe			
Alfabe			
Hayat Bilgisi	Kıraat		
Hayat Bilgisi	Kıraat		
	Hayat		
	Hayat		
	Hesap		
	Resim		

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1931) *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki verilere ve köy ilkokulları yönergesine göre birinci sınıfların alfabe ve hayat bilgisi dersini öğretmen birebir vermektedir. Öğretmenlerin sayısına göre sınıflar şu şekilde taksim edilir: İki öğretmenli üç sınıflı köy ilkokullarında alfabeyi öğretme konusunda tecrübeli olan öğretmen birinci sınıfın eğitimden sorumlu olur, diğer öğretmen de ikinci ve üçüncü sınıfları birlikte okutur. Tabloda koyu renkle gösterilen dersler de sınıflar öğretmenin görevlendireceği öğrenci gözetiminde veya kendi kendilerine çalışırlar. Bu şartları taşıyan köy ilkokullarında ikinci sınıflar sekiz dersi yüz yüze, altı dersi de üçüncü sınıflarla müşterek; üçüncü sınıflar ise on dersi yüz yüze altı dersi ikinci sınıflarla müşterek işlerler. Köy ilkokullarının programında elişleri dersi için ayrı bir zaman konulmamış, resim dersiyle birlikte verileceği belirtilmiştir. Programın yönergesinde kadın öğretmenin bulunduğu köylerde öğretmen, nöbet usulüyle bir hafta kız öğrencilere sadece ev işleri diğer hafta da resim ve elişleri dersi içeriğini işler (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1931, ss.78-81).

İki öğretmenli üç sınıflı köy ilkokulları için haftalık ders programı şu şekilde verilmiştir.

Tablo 35:İki Öğretmenli Üç Sınıflı Köy Okullarının Haftalık Ders Programı.

Günler	Saat	I	II	III
Cumartesi	1	Alfabe	Kıraat	***Yazı***
	2	Hayat	***Yazı***	Kıraat
	3	Hesap	Hesap	***Tahrir***
	4	Alfabe	***Yazı***	Yurt
	5	Resim -Elişi	*Hayat]*	*[Hayat*
Pazar	1	Alfabe	Kıraat	**Resim**
	2	Hayat	**Resim**	Kıraat
	3	Hesap	**Resim**	Kavait (Kural)
	4	Alfabe	***Yazı***	İmla
	5	Resim -Elişi	*Hesap*	*Hesap*
Pazartesi	1	Alfabe	İmla	***Hesap***
	2	Alfabe	***Tahrir***	İmla
	3	Mektebin küçük temizliği		
	4			
	5			
Salı	1	Alfabe	*Kıraat*	*Kıraat*
	2	Hayat	Hayat	***Yazı***
	3	Hesap	***Yazı***	Hesap
	4	Alfabe	İmla	Resim
	5	Resim -Elişi	Resim -Elişi	Resim -Elişi
Çarşamba	1	Alfabe	Tahrir	***Görsel***
	2	Hayat	***Hesap***	Yurt
	3	Hesap	***İmla***	Tahrir
	4	Alfabe	*Kıraat*	*Kıraat*
	5	Resim -Elişi	*Hayat*	*Hayat*
Perşembe	1	Alfabe	Hayat	***Yazı***
	2	Alfabe	**Resim**	Hayat
	3	Mektebin büyük temizliği	Din dersi	
	4			
	5			

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1931) *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Haftalık ders programında ok işaretiyle gösterilen sınıflar o ders saatinde birleştirilmektedir. Koyu renkle yazılan derslerde ise öğretmen dersi bizzat kendi işlemektedir.

Yukarıdaki tablolarda yer alan veriler iki öğretmenli köy ilkokulları için tasarlanmıştır. Bu programın dışında bir öğretmenli üç sınıflı köy ilkokulları içinde bir taslak hazırlanmıştır. Normal şartlarda her sınıf için bir öğretmen gereklidir. Ancak dönemin şartlarında bir köy okuluna iki öğretmen ideal görüldüğünden, ders programları iki öğretmenli üç sınıflı veya bir öğretmenli üç sınıflı köy ilkokullarına göre düzenlenmiştir. Bir köy ilkokulunda sadece bir öğretmenin bulunması bazı ihtiyaç ve zorunlulukların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu zorunluluklardan dolayı köy ilkokullarında ders dağılımı ve haftalık ders programı Tablo 36'da verilmiştir (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1931, ss.82-85).

Tablo 36:Bir Öğretmenli Üç Sınıflı Köy İlkokulları Ders Dağılımı.

Müştereken Bir Muallim Uhdesinde		Müştereken Bir Muallim Uhdesinde			Müştereken Bir Muallim Uhdesinde	
Birinci Sınıf	İkinci ve Üçüncü Sınıf	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Birinci ve İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Alfabe	İmla	İstinsah	**Kıraat**	Kıraat	Hesap-Kıraat	**Kıraat**
Alfabe	Tahrir	İstinsah	**Kıraat**	Kıraat	Hesap-Kıraat	**Kıraat**
Alfabe	Yazı	İstinsah	**Kıraat**	Tahrir	Hesap-Hesap	**Kıraat ve İmla**
Alfabe	Yazı	İstinsah	**Tahrir ve İmla**	Hesap	Hesap-Tahrir	**Tahrir ve Gramer**
Alfabe	Yazı	İstinsah	**Hayat Bilgisi**	Hesap	Resim -Tahrir	**Hayat Bilgisi**
Alfabe	Hesap	Resim	**Hesap**	Tahrir	Resim -Tahrir	**Hesap**
Alfabe	Resim	Resim	**Hesap**	Tahrir	Resim -Hesap	**Yurt Bilgisi**
Alfabe	Resim					
Hayat Bilgisi	Resim					
Hesap	Resim					

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1931) *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki verilerden ve programın yönergesinden birinci sınıfların öğretmenle müşterek sekiz saat alfabe, bir saat hayat bilgisi ve bir saatte hesap dersi gördüğü anlaşılmaktadır. Köy ilkokulları müfredat programında yer almayan ayrıca eklenen istinsah, tahrir ve kıraat derslerine fazladan zaman ayrılmıştır. Diğer taraftan hayat bilgisi ve yurt bilgisi derslerinin haftalık süreleri azaltılmıştır. Bir öğretmenli üç sınıflı ilkokul programına göre öğretmen ikinci ve üçüncü sınıflarla müştereken yedi ders işler. Tabloda koyu renkte yazılan dersler müşterek, açık renkte olan derslerde ise öğrenciler bireysel veya öğretmenin görevlendireceği bir kişinin gözetiminde ders yaparlar. Elişi ve resim dersleri aynı ders saatinde verilir[24] (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1931, ss.82-85).

Bir öğretmenli üç sınıflı köy ilkokulları için aşağıda örnek bir haftalık ders programı hazırlanmıştır.

Tablo 37:Bir Öğretmeli Üç Sınıflı Köy Okulları Haftalık Ders Programı.

Günler	Saat	I	II	III
Salı	1	Alfabe	**Yazı** ⇨	⇦ **Yazı**
	2	**İstinsah** ⇨	Tahrir ve İmla	⇦ **Hesap**
	3	Hayat	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	4	Alfabe	**Hesap** ⇨	⇦ **Hesap**
	5	**Resim** ⇨	⇦ **Tahrir**	Tahrir ve Gramer
Çarşamba	1	Alfabe	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	2	**İstinsah** ⇨	Hayat	Hesap
	3	**Hesap** ⇨	⇦ **Kıraat**	Hayat
	4	**Resim** ⇨	⇦ **Tahrir**	Hesap
	5	**Resim** ⇨	⇦ **Hesap**	Yurt
Perşembe	1	Alfabe	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	2	**Resim** ⇨	Hesap	⇦ **Tahrir**
	3	Resim-Elişi		Serbest
	4	Mektebin büyük temizliği		
	5			
Cumartesi	1	Alfabe	**İmla** ⇨	⇦ **İmla**
	2	**İstinsah** ⇨	Kıraat	⇦ **Kıraat**
	3	Hesap	**Tahrir** ⇨	⇦ **Tahrir**
	4	**Resim** ⇨	Hesap	⇦ **Tahrir**
	5	**İstinsah** ⇨	Kıraat	⇦ **Kıraat**
Pazar	1	Alfabe	**Yazı** ⇨	⇦ **Yazı**
	2	**İstinsah** ⇨	Kıraat	⇦ **Tahrir**
	3	**Hesap** ⇨	⇦ **Kıraat**	Kıraat
	4	Hesap	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**

[24] Öğretmen resim ve elişi derslerinde sırayla bir hafta resim bir hafta da elişi dersi işler.

	5	**Hesap** ⇨	⇦ **Hesap**	Kıraat ve İmla
Pazartesi	1	Alfabe	**Yazı** ⇨	⇦ **Yazı**
	2	**Hesap** ⇨	⇦ **Tahrir**	Kıraat
	3	Resim-Elişi		Serbest
	4	Mektebin büyük temizliği		
	5			

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1931) *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki verilerde görüldüğü üzere bir öğretmenli üç sınıflı köy ilkokulları haftalık ders programında cumartesi birinci sınıfların ilk dersi olan alfabe dersi ile ikinci sınıfların ikinci dersi olan kıraat dersini öğretmen bizzat kendisi okutmaktadır. Pazartesi ve perşembe günleri iki ders işlenmekte ve günün kalan vakti okulun büyük temizliğine ayrılmaktadır. Bir öğretmenli üç sınıflı köy ilkokullarında yani günümüz tabiriyle birleştirilmiş sınıflarda, öğretmen aynı dersleri aynı saate denk getirmeye çalışır. Bu şekilde az zamanda çok verim almak hedeflenir (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1931, ss.90-92).

Birer yıl arayla uygulamaya konulan 1926 ilkokul müfredat programıyla 1927 köy ilkokulları müfredat programı arasında bazı farklılıklar söz konusudur. Konuyla ilgili 1928 yılında hazırlanan *Türk Yılı*'nda (1928) ilkokul eğitiminin genel ve özel ilkokullarda beş yıl olduğu belirtilmiştir. Ancak belgeler ve programlar incelendiğinde şehir ve köy ilkokulları için hazırlanmış olan programların öğrenim süreleri arasında farklılar görülür. Şehir ilkokullarında öğrenim beş sene iken köy ilkokullarında ise öğrenim üç seneye göre düzenlenmiştir.

Köy ilkokullarında eğitimin üç sınıf olarak düzenlenmesinin nedenleri arasında binaların beş senelik eğitime uygun olmaması, 3 senelik sistemden sonra 4 ve 5.sınıflara devam eden öğrenci sayısının azlığı, 4 ve 5. sınıflara eğitim verecek öğretmen yetersizliği sayılabilir. 5 sınıflı okul açılması istenen yerlerde ise okul binasının vaziyeti, toplam öğrenci mevcudu, 4 ve 5. sınıflara devam edecek olan öğrenci sayısı, öğretmen sayısı ve eğitim seviyeleri gibi durumlar değerlendirilmiştir. Bu durumların yeterli görülmesi halinde bu okullarda beş senelik eğitim verilmelerine onay verilmiştir (TTDA.194., 1931, ss.1-2).

Cebelibereket (Adana'nın ilçesi/ bugünkü Osmaniye) Milletvekili Hasan Basri Efendi, 3/Nisan/1932 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığına iki muallimli köy okullarında beş senelik eğitim verilmesini konu alan bir mektup göndermiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Esat Bey, iki muallimli beş sınıflı köy ilkokullarında okulun durumu, öğrenci sayısı ve öğretmenlerin eğitim durumları göz önüne alınarak ihtiyaç söz konusu olduğunda 1-2-3. sınıflar bir sınıfta ve 4-5 sınıflarda ayrı bir sınıfta

birleştirmek şartıyla eğitim verilebileceğini ifade etmiştir. Bu şartlar altında eğitim verilmesi durumunda ilk üç sınıfa köy ilkokulları müfredat programı, 4-5. sınıflara ise şehir ilkokul müfredat programının uygulanması, ayrıca son sınıflarda köy hayatına dair konulara ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır (BCA.030.10.8.48.19., 1932, ss.1-4).

Milli Eğitim Bakanı Esat Bey de mektuba cevaben yazdığı notta şartların elverişli olması halinde okullarda beş yıllık eğitim verilebileceğini yazmıştır. Ülke genelinde köylere öğretmenlerin dengeli bir şekilde dağıtılması mümkün olmadığından hazırlanan ders cetvelleri öğretmen ve sınıf sayısına göre düzenlenmiştir. Örneğin bir öğretmen üç sınıf, iki öğretmen üç sınıf ve iki öğretmen beş sınıf olması durumları hangi ders cetvelinin kullanılacağı önceden hazırlanan müfredat programlarında ilan edilmiştir.

Köy ilkokullarının durumu ve mezun öğretmenlerin sayısı dikkate alındığında her köye bir okul inşa edilmesi mümkün olmamıştır. 1933 yılı bütçe görüşmeleri sırasında milletvekilleri, Milli Eğitim Bakanı Reşat Galip Bey'den köy ilkokullarının durumu hakkında bilgi istemeleri üzerine Reşat Galip, köy ilkokullarının üç sınıftan dört veya beş sınıfa çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında üç sınıflı ilkokul eğitiminin gerçek manada bir şey ifade etmediğini üç yıllık eğitimle öğrencinin sadece alfabeyi öğrenip az biraz da kıraat okuyacağını söylemiştir[25] (TBMM Zabıt Ceridesi, 1933, s.148).

1936 yılında Millî Eğitim Bakanlığı köy okullarının istenilen seviyeye gelmesi için başta Ziraat Bakanlığı olmak üzere diğer bakanlıklarla bir iş birliğine gitmiştir. Her bakanlığın istek ve ihtiyaçlarına uygun bir kalkınma planı hazırlanması için çalışılmıştır. Bakanlıklardan görüşlerinin alınmasından sonra takip eden günlerde meclis bütçe görüşmeleri sırasında Saffet Arıkan, nüfusu az olan 8-10 köyün öğrencilerinin bir araya getirileceği bir santral ilkokulun kurulup başlarına bir öğretmen ataması yapılacağını ifade etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1936, s.246). Arıkan'ın da 1936 bütçe görüşmelerinde ifade ettiği 1936 yılından sonra Türkiye'nin köylerinde bölgelere göre *"santral mektepleri"* açılması gündeme gelmiştir. Santral

[25] 1936 yılı istatistikleri incelendiğinde Türkiye'de köylerin %10'unda üç yıllık köy ilkokulları açıldığı görülmektedir. Ancak bu okullarda da yeterince materyal bulunmadığından öğrenciler okuduklarını kısa zamanda unutabilmektedir (Abdülkadir, 1936, s.385).

mektepleri, köylerin coğrafi özelliğine göre birkaç köyün ortasına inşa edilmesi planlanmıştır (Erenel, 1936, s.6).

Santral mekteplerinin beş sınıflı değil, yedi sene eğitim vermekle birlikte uygulamalı ve hayata yönelik eğitim-öğretimin birlikte verildiği yedi senelik okullar olması düşünülmüştür. Bu okulların eğitim süresinin yedi yıl olmasının nedeni eğitimine devam edecek öğrencilerin köy muallim mekteplerine geçişine kolaylık sağlamak veya hayata atılmak zorunda kalan öğrencilerin de köyünde çalışması ve hayatını kazanması için gerekli uygulamalı eğitimleri almasıdır (Erenel, 1936, s.6).

Santral mektepleri şeklindeki okullar ülkenin farklı yerlerinde eğitim vermiştir, ancak santral mekteplerinde verilen eğitim, köy ilkokullarında verilen eğitim seviyesinde kalmıştır. 1936 yılında Ankara'nın Kalecik Kasabasına bağlı Sulakyurt Köyü'nde civar yerleşim yerlerinde bulunan 15 köy çocuğunun yararlanması için pilot okul açılmıştır. Okulun öğrencileri uygulamalı ziraat eğitimi almıştır. Öğrencilerin okulda aldıkları eğitim köylünün dikkatini çekmiş, bunun üzerine köylüler, okula öğrencilerin uygulamalı eğitimlerini genişletebilecekleri büyük arazileri hibe etmişlerdir[26] (K.K.K., 1936, s.6).

1927-1928 eğitim-öğretim döneminden itibaren yürürlüğe giren köy ilkokulları müfredat programı, 1934-1935 eğitim öğretim dönemine kadar yürürlükte kalmıştır. 1936-1937 eğitim öğretim döneminde ise hem şehir ilkokul programı hem de köy ilkokulları için yeni müfredat programı oluşturulmuştur. 1936-1937 eğitim öğretim döneminde yürürlüğe giren köy ilkokulları ders programı aşağıda verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941, 1941, s.9)

Tablo 38:1936 Köy İlkokulları Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi.

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	1	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik- Geometri	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	-	1	1	1	1
Yekûn	18	18	18	18	18

[26] 1930'lu yıllarda bazı köy sakinleri dönemin basınından takip ettikleri haberler neticesinde kendi köylerinde veya birkaç köyün bulunduğu alana köy yatılı okullarının açılması için Milli Eğitim Müdürlüklerine yazılı talepte bulunmuşlardır (TTDA.11., 1930, ss.3-4).

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1941). *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941*. İstanbul: Maarif Matbaası.

Tablodaki veriler incelendiğinde öğrencilerin haftada on sekiz saat ders aldıkları görülmektedirler. Yurt bilgisi, tarih, coğrafya, tabiat bilgisi, aile bilgisi gibi dersler dört ve beşinci sınıflarda verilmiştir. Birinci ve ikinci sınıfta Türkçe, hayat bilgisi, aritmetik-geometri ve resim gibi dersler okutulmuştur. Ders programına göre haftalık saati en fazla olan der Türkçe dersidir. Türkçeden sonra en fazla ders saati aritmetik-geometriye dersindedir.

1936 yılında hem köy hem şehir okulları için iki ayrı program hazırlanması köy ve şehir şartlarının birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Hazırlanan bu program uyulması zorunlu tutulmuş olan bir program değildir. Bu dönemde köy öğretmenine bir esneklik tanınmış, bulunan yerin şartlarına göre ziraat ve iş faaliyetlerine daha fazla zaman ayırmasına izin verilmiştir. Köy ilkokullarındaki öğretmenler birkaç sınıfı birden idare etmek zorunda olduğundan her sınıfa düşen ders saati şehir okulları gibi 26 değil 18 olarak belirlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941, 1941, s.9).

Köy ilkokulları için hazırlanan programların köy şartlarına uyumunu sağlama çalışmaları kapsamında köy ilkokullarında çalışan öğretmen ve müfettişlerden meydana gelen bir komisyon, köy ilkokullarını sık sık ziyaret ederek program için gerekli verileri yerinde tespit etmiş ve yeni bir ilkokul programının zorunluluğu rapor edilmiştir (Cicioğlu, 1985, s.97). Komisyonun raporu doğrultusunda öncelikle bir taslak program hazırlanmıştır. Komisyonun taslak programı aşağıda verilmiştir (BCA.490.01.1204.223.1, 1936, s.151; Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı, 1936, s.1):

Tablo 39:1936 Köy ilkokullarında İşlenecek Konular Müfredatı Haftalık Ders Çizelgesi.

Yıllar	**Dersler**			
	Okuma Yazma	Hesap	Yurt ve Yaşama Bilgisi	Ziraat İşleri
I İlk üç ay	12	6	-	6
I Son üç ay	8	6	4	6
II	8	5	5	6
III	8	5	5	6

Kaynak: BCA.490.01.1204.223.1, 1936, s.151; Maarif Vekaleti. (1936). *Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Tablodaki verilere göre birinci sınıfta öğrenciler eğitim öğretim döneminin ilk üç ayında on iki saat okuma yazma, altı saat hesap ve ziraat işleri eğitimi alacaklar. Birinci sınıfın son üç ayında ise sekiz saat okuma yazma, altı saat hesap, dört saat yurt

ve yaşama bilgisiyle altı saat ziraat işleri eğitimi verilecektir. İkinci ve üçüncü sınıfta sekiz saat okuma yazma, beş saat hesap ile yurt ve yaşama bilgisi, altı saatte ziraat işleri eğitimi göreceklerdir.

Programın yönerge kısmında derslerin başlama süresinden 15 dakika önce okulun temizliği yapılacağı belirtilmiştir. Derslerin işlenme süresi 40 dakika iken, ziraat dersi bir saattir. Teneffüsler 15 dakikadır. Ayrıca dersler bölgesel ve mevsimsel şartlara göre ya öğleden önce ya da öğleden sonra güneş batmadan bitecek şekilde ayarlanacaktır. Bu tarz özel durumlar için okulun başöğretmeni ve bölge müfettişi ders saatlerini birlikte belirlemektedir (Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı, 1936, s.1).

Taslak şekilde hazırlanan köy ilkokulları müfredat programında öğrencilere kazandırılmak istenen hedefler şunlardır (Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı, 1936, s.12): 1) Üç yıl boyunca okulun yakacağının temininde, okulun bahçe duvarı *vs.* işlerde öğrencileri çalıştırmak. 2) İhtiyaç oldukça okulda ve evde kullanılacak masa, sıra, iskemle gibi eşyaları onarmak ve basit işler yaptırmak. 3) Çocuklara çarık ve elbiselerdeki sökük ve yamaları yaptırarak iğne, biz, çuvaldız ve çekiç kullandırmak. 4) Öğrencilerin beden ve elbise temizliklerine her gün dikkat edilmesini sağlamak.

Bu program bir taslak olarak düşünülmüştür. Taslak programdan önce hazırlanan programda sınıfların öğrenim süresi beş yıldır. Taslak programla öğrenim süresi üç yıl ve beş temel ders vermek suretiyle günü kurtarmaya yönelik olarak düşünülmüştür. Dönemin şartları göz önüne alındığında tüm köy okullarına öğretmen göndermeye imkân olmadığından köy okullarına köy eğitmenlerinin istihdam edilmesi planlanmış olabilir (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, ss.10-11).

Aşağıda 1938 köy ilkokulları müfredat programına göre haftalık ders çizelgesi verilmiştir. Bu programlardan tablo 39'da iki öğretmenli üç sınıflı okulların, tablo 40'ta ise bir öğretmenli üç sınıflı okulların haftalık ders çizelgesi verilmiştir (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1938, ss.86-92).

Tablo 40:İki Öğretmenli Üç sınıflı Mekteplerde Haftalık Ders Cetveli Örneği.

Günler	Saat	I	II	III
Cumartesi	1	Alfabe	Kıraat	***Yazı***
	2	Hayat	***Yazı***	Kıraat
	3	Hesap	Hesap	***Tahrir***
	4	Alfabe	***Yazı***	Yurt
	5	Resim-Elişi	*Hayat]*	↔ *[Hayat*
Pazar	1	Alfabe	Kıraat	***Resim***

	2	Hayat	***Resim***	Kıraat
	3	Hesap	***Resim***	Kavait (Kural)
	4	Alfabe	***Yazı***	İmla
	5	Resim-Elişi	*Hesap*	*Hesap*
Pazartesi	1	Alfabe	İmla	***Hesap***
	2	Alfabe	***Tahrir***	İmla
	3	Mektebin küçük temizliği		
	4			
	5			
Salı	1	Alfabe	*Kıraat*	*Kıraat*
	2	Hayat	Hayat	***Yazı***
	3	Hesap	***Yazı***	Hesap
	4	Alfabe	İmla	*Resim*
	5	Resim-Elişi	Resim-Elişi	Resim-Elişi
Çarşamba	1	Alfabe	Tahrir	***Resim***
	2	Hayat	***Hesap***	Yurt
	3	Hesap	***İmla***	Tahrir
	4	Alfabe	*Kıraat*	*Kıraat*
	5	Resim-Elişi	*Hayat*	*Hayat*
Perşembe	1	Alfabe	Hayat	***Yazı***
	2	Alfabe	***Resim***	Hayat
	3	Mektebin büyük temizliği	Din dersi	
	4			
	5			

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1938). *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Millî Eğitim Bakanlığının yayınladığı haftalık ders çizelgesi öneri niteliğindedir. Bu çizelgeye uyulması durumunda iki öğretmenli köy ilkokullarında sistem şu şekilde yürütülecektir: Birinci sınıf öğrencilerine sadece bir öğretmen bakacaktır. Çünkü birinci sınıf öğrencileri okula yeni başlamaktadır ve onlara alfabeyi öğretmek temel amaçtır. Bir öğretmenin sadece birinci sınıflara bakması durumunda diğer öğretmen ise iki ve üçüncü sınıfları birlikte okutacaktır. Haftalık ders çizelgesinde koyu renkte gösterilmiş olan dersler, öğrencilerin öğretmen gözetimi olmadan bireysel çalıştıkları saatlerdir. Karşılıklı ok işaretiyle verilen derslerde ise öğretmen, iki ve üçüncü sınıfları birleştirerek ders anlatmaktadır. Örneğin; öğretmen kıraat derslerinde her iki sınıfın da düzeyine uygun metinler hazırlayacak ve öğrencilere o metinleri okutacaktır (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1938, ss.86-87).

Tablo 41:Bir Öğretmenli Üç sınıflı Mekteplerde Haftalık Ders Cetveli Örneği.

Günler	Saat	I	II	III
Salı	1	Alfabe	**Yazı** ⇨	⇦ **Yazı**
	2	**İstinsah** ⇨	Tahrir ve İmla	⇦ **Hesap**
	3	Hayat	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	4	Alfabe	**Hesap** ⇨	⇦ **Hesap**
	5	**Resim** ⇨	⇦ **Tahrir**	Tahrir ve Gramer
Çarşamba	1	Alfabe	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	2	**İstinsah** ⇨	Hayat	Hesap
	3	**Hesap** ⇨	⇦ **Kıraat**	Hayat
	4	**Resim** ⇨	⇦ **Tahrir**	Hesap
	5	**Resim** ⇨	⇦ **Hesap**	Yurt
Perşembe	1	Alfabe	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	2	**Resim** ⇨	Hesap	⇦ **Tahrir**
	3	Resim-Elişi		Serbest
	4	Mektebin büyük temizliği		
	5			
Cumartesi	1	Alfabe	**İmla** ⇨	⇦ **İmla**
	2	**İstinsah** ⇨	Kıraat	⇦ **Kıraat**
	3	Hesap	**Tahrir** ⇨	⇦ **Tahrir**
	4	**Resim** ⇨	Hesap	⇦ **Tahrir**

	5	**İstinsah** ⇨	Kıraat	⇦ **Kıraat**
Pazar	1	Alfabe	**Yazı** ⇨	⇦ **Yazı**
	2	**İstinsah** ⇨	Kıraat	⇦ **Tahrir**
	3	**Hesap** ⇨	⇦ **Kıraat**	Kıraat
	4	Hesap	**Resim** ⇨	⇦ **Resim**
	5	**Hesap** ⇨	⇦ **Hesap**	Kıraat ve İmla
Pazartesi	1	Alfabe	**Yazı** ⇨	⇦ **Yazı**
	2	**Hesap** ⇨	⇦ **Tahrir**	Kıraat
	3	Resim-Elişi		Serbest
	4	Mektebin büyük temizliği		
	5			

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1938). *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Tabloda ok işareti hangi derslerin birleşeceğini göstermektedir. Birleştirilen ders saatlerinde öğrenciler kendi dersleriyle kendileri meşgul olurlar. Ok işaretiyle gösterilmeyen diğer derslerde ise öğretmen dersi bizzat kendisi anlatır. Üç sınıflı tek öğretmenli okullarda binada fazladan bir sınıf için yer bulunmadığı durumda kendi kendine meşgul olması gereken öğrenciler dersi öğretmenle birlikte alan öğrencilerle birlikte ders görür, ancak bu öğrenciler sınıfın ayrı bir tarafında oturtulurlar (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1938, s.90).

1939-1940 eğitim-öğretim döneminde yürürlüğe giren köy ilkokulları ders programına göre bir sınıflı köy okullarında her gün üç saat kültür, bir saat ziraat ve iş olmak üzere haftada 24 saat ders okutulmaktadır. İki sınıflı tek öğretmenli okullar ise, iki sınıftan biri öğleden önce diğeri öğleden sonra ders görecektir. Bu iki sınıfa günlük üç saat kültür dersi haricinde birinci sınıfta haftada iki gün, ikinci sınıf ise haftada üç gün birer saat ziraat ve iş dersi verilecektir. Öğrenci sayısı fazla değilse birinci sınıf ayrı ve öğleden önce ikinci ve üçüncü sınıflar ise bir arada öğleden sonra eğitim-öğretim görecektir (Köy Mekteplerinin Yeni, 1939, s.2).

Millî Eğitim Bakanlığı, köy çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarını ile günün şartlarına uygun bir temel eğitim alabilmeleri için 1939 yılında köy ilkokulu müfredat programı projesi hazırlamıştır. Bu program, 1939-1940 öğretim yılı başından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Beş sınıflı köy ilkokulları için hazırlanan program tabloda gösterilmiştir (Köy İlkokul Program Projesi, 1939, s.5):

Tablo 42:Beş Sınıflı 1939 Köy İlkokulları Müfredat Programı.

Dersler	Sınıflar				
	I	II	III	IV	V
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik (Geometri)	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	-	1	1	1	1
Toplam	18	18	18	18	18

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Köy İlkokul Programı Projesi.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Programın yönergesine göre, köy ilkokullarında her sınıfa günde üçer saatten haftada 18 saat kültür dersleri, 2-3 saat ise ziraat ve iş eğitimi verilmektedir. Hayat bilgisi, tabiat bilgisi, iş ve ziraat dersleri köy şartlarına göre düzenlenecektir. Köy ilkokullarında dersler öğleden önce ve öğleden sonra olmak üzere yarım gün eğitim şeklindedir. Böylece ailesinin işlerine yardım etmesi gereken köy çocuklarının okula düzenli devam etmeleri sağlanacaktır. Aile bilgisi dersi köy şartlarına göre ayarlanacak ve öğrencilerin hayata erken atılmaları söz konusu olduğundan dört ve beşinci sınıflarda birer saat verilecektir. Bu yeni köy ilkokulları müfredat programını bitirerek diploma alan öğrencilere de bir üst kademeye geçme hakkı verilmiştir (Cicioğlu, 1985, s.99; Köy İlkokulları Programı Projesi, 1939, s.6).

Tebliğler Dergisi'nde (1939) belirtildiği gibi 1938-1939 eğitim öğretim yılına kadar köy ilkokullarındaki öğrenciler üç sınıflı okullarda okumuştur. 1939-1940 eğitim öğretim yılından itibaren üç sınıflı köy okulları dört ve beş sınıflı olacak şekilde düzenlenmiştir.

Bu bağlamda yeni bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Ancak bu dönemde altyapısı hazırlanmadan uygulamaya konulan bir kararla tek öğretmenli köy ilkokullarının sınıf sayısı önce dörde sonraki yıl da beş sınıfa çıkarılmıştır. Bu durumda *Tebliğler Dergisi'nde* (1939) sınıf mevcutları bir dersliği doldurmaya yetmeyeceği ifade edilmiştir. Yeni eğitim-öğretim döneminde köy ilkokullarında bir yıl önce birinci sınıftan ikinci sınıfa geçmiş olan öğrenciler olduğundan, bunlarla ve yeniden okul çağına girmiş öğrenciler bir sınıfta eğitim alacaklar. Birinci sınıfların kalabalık olması durumunda birinci sınıf tek sınıfta ikinci ve üçüncü sınıflar bir sınıfta eğitim alacaklar. Bunlardan biri öğleden önce diğeri ise öğleden sonra öğrenim görecekler. Ancak dördüncü sınıfa gelecek olan öğrenciler bir sınıfı doldurmaları durumunda dördüncü sınıfları yalnız kalacak, ikinci ve üçüncü sınıflar birleştirilecektir. Tüm bu detaylar göz önüne alındığında köy ilkokulları pilot programın çizelgesi aşağıda verilmiştir (Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, 9 Ekim 1939, ss.46-47).

Tablo 43:1939 Köy İlkokulları Birinci ve İkinci Sınıf Dersleri

Sınıf:1		Ders	Sınıf:2		Sınıf:3	
Müzakerede	Öğretmenle		Öğretmenle	Müzakerede	Öğretmenle	Müzakerede
-	3	Hayat Bilgisi	2	1	2	2
5	5	Türkçe	4	5	3	5
2	2	Aritmetik	2	2	2	2
-	1	Resim	1	-	1	-
-	-	Yazı	-	1	-	1
7	11	Genel Toplam	9	9	8	10
18			18		18	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Programlar: Köy İlkokulu Programının Tatbikatına Ait Rehber*. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.41

Tablo 44:1939 Köy İlkokulları Birinci, İkinci ve Üçüncü Sınıf Dersleri.

Günler	Saat	Sınıf:1	Sınıf:2	Sınıf:3
Pazartesi	1	Hayat Bilgisi		
	2		Hayat Bilgisi	
	3			Hayat Bilgisi
Salı	1	Aritmetik		
	2		Türkçe	
	3	Türkçe		
Çarşamba	1	Türkçe		
	2		Aritmetik	
	3		Türkçe	
Perşembe	1	Hayat Bilgisi		
	2		Hayat Bilgisi	
	3			Hayat Bilgisi
Cuma	1	Aritmetik		
	2		Aritmetik	
	3	Türkçe		
Cumartesi	1	Türkçe		
	2		Türkçe	
	3		Resim	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Programlar: Köy İlkokulu Programının Tatbikatına Ait Rehber.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.41

Yukarıda taslak olarak verilen ders programlarında birinci ve ikinci sınıfların dersleri ile üçüncü sınıfların müşterek işlediği zaman dilimleri gösterilmiştir. Örneğin; perşembe günü üçüncü sınıflar hayat bilgisi dersini, aynı şekilde cumartesi günü de ikinci sınıflar resim dersini de dersin öğretmeniyle işleyecektir.

Tablo 45:1939 Köy İlkokulları Dört ve Beşinci Sınıf Dersleri

Sınıf:4		Dersler	Sınıf:5	
Müzakerede	Öğretmenle		Öğretmenle	Müzakerede
2	3	Türkçe	3	2
1	1	Tarih	1	1
1	1	Coğrafya	1	1
-	1	Yurt Bilgisi	1	-
1	1	Tabiat Bilgisi	1	1
-	1	Aile Bilgisi	1	-
-	-	Aritmetik- Geometri	3	-
1	1	Resim	-	1
-	1	Yazı	1	-
6	12	Toplam	12	6
18		Genel Toplam	18	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Programlar: Köy İlkokulu Programının Tatbikatına Ait Rehber.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.41

Tablo 46:1939 Köy İlkokulları Dört ve Beşinci Sınıf Haftalık Ders Programı.

Günler	Saat	Sınıf:4	Sınıf:5
Pazartesi	1	Aritmetik	
	2	Tarih	
	3	Türkçe	
Salı	1	Coğrafya	
	2		Tarih

	3	Türkçe	
Çarşamba	1		Yurt Bilgisi
	2	Yurt Bilgisi	
	3		Aile Bilgisi
Perşembe	1	Geometri	
	2	Aritmetik	
	3		Coğrafya
Cuma	1		Geometri
	2	Tabiat Bilgisi	
	3	Türkçe	
Cumartesi	1		Tabiat Bilgisi
	2	Yazı	
	3		Yazı

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Programlar: Köy İlkokulu Programının Tatbikatına Ait Rehber.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.41

Yukarıda tablolarda da gösterilmiş olan *Tebliğler Dergisi'ndeki (1939)* bilgiler ışığında öğleden önce ve öğleden sonra dersi bulunan öğretmenlerin haftalık ders programına göre her dersin öğretmeni ders saatlerine uyarak kendi programlarını çizmeleri istenilmiştir. Tablolardaki veriler ışığında bazı dersler hem müşterek hem de ayrı olarak gösterilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan bir genelgeyle müşterek eğitim alan sınıflar için bazı noktalara dikkat edilmesi istemiştir. Buna göre ortak saatlerde mümkün olduğunca bütün öğrencileri ilgilendirecek mevzular üzerinde durulmalıdır. Ayrı saatlerde ise sınıfların özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretmen sınıfları birleştirerek ders işlediği saatlerde her iki sınıfın seviyesini dikkate alarak ders işlemelidir. Birden fazla sınıfı olan öğretmen bir veya iki sınıfla doğrudan meşgul olurken diğer sınıfları kendi kendilerine meşguliyete sevk etmeli ya da bütün sınıflara bir araya toplayıp ders vermelidir. İlkokulun ilk devre programında hayat bilgisi dersi bazı konularla ilgili tetkik ve müşahede gezintisi yapılması söz konusu olabildiğinden haftalık ders programında bu dersler arka arkaya konulmuştur. Aynı şekilde ilkokul ikinci devre derslerinden tabiat bilgisi dersleri içinde aynı durum geçerlidir (Programlar: Köy İlkokulu Programının, 9 Ekim 1939, s.47).

4.2.3. 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimde Sağlık Müfredatı

Osmanlı Devleti döneminde altı yıllık eğitim veren iptidailerin (ilkokul) beşinci ve altıncı sınıflarında hıfzıssıhha dersi ile birer saat temel sağlık eğitimi verilmiştir (Ünal, 2008, ss.79-80). Cumhuriyet Dönemi'nde sağlık eğitimi ise 1924 İlkokul Müfredat Programı dördüncü sınıf tabiat tetkiki, ziraat ve hıfzıssıhha dersinde, 1926 İlkokul Müfredat Programı ve 1927 Köy İlkokulları Müfredat Programların hayat bilgisi dersinde, 1936 İlkokul Müfredat Programında ise hayat bilgisi ve aile

bilgisi derslerinde yer almıştır. Aşağıda Meşrutiyet Döneminden 1946 yılına kadar yürürlükte olan ilkokul müfredat programlarındaki sağlık konuları gösterilmiştir.

Tablo 47: Karşılaştırmalı İlkokul Müfredat Programı Sağlık Konuları

Dersler	Meşrutiyet Dönemi	1924 İlkokul Müfredat Programı	1926 İlkokul Müfredat Programı	1927 Köy İlkokul Müfredat Programı	1936 İlkokul Müfredat Programı
Hıfzıssıhha 5 Sınıf	1) Vücudun bölümleri, 2) Organların görevleri, 3) Gıdalar, 4) Kan dolaşımı, 5) Sinir Sistemi, 6) Duyu Organları.	-----	-----	-----	-----
Hıfzıssıhha 6 Sınıf	1) Gıda, su, çay, kahve, çikolata, 2) Keyif veren içecekler, 3) Sarhoş eden şeyler, 4) Hava, 5) Elbiselerin durumu, 6) Meskenler, 7) Bulaşıcı Hastalıklar, 8) Temel ilk yardım	-----	-----	-----	-----
Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha 4 Sınıf	-----	1) Mikroplar, 2) Kirli ve temiz sular, 3) Kızamık, 4) Çiçek Hastalığı, 5) Verem, 6) Tifo (tifos), 7) Kolere, 8) Dizanteri, 9) Sıtma	-----	-----	-----
Hayat Bilgisi 1 Sınıf	-----	-----	1) Beden ve elbise temizliği, 2) Vücudumuz	-----	-----
Hayat Bilgisi 2 Sınıf	-----	-----	1)Hastalıklardan korunma, 2) İçilecek sular	-----	-----
Hayat Bilgisi 3Sınıf	-----	-----	1)Yardım ve sıhhat teşkilatı, 2)Bedenimiz, 3)Uvuzlar, 4)Başlıca hastalıklar, 5)Sıhhi alışkanlıklar, 6)Hava ve teneffüs	-----	-----
Hayat Bilgisi 1 Sınıf	-----	-----	-----	1) Beden, elbise, okul ve ev temizliği	-----
Hayat Bilgisi 2 Sınıf	-----	-----	-----	1)Temiz ve kirli sular, 2)Bulaşıcı hastalıklar, 3) Sağlık ve Yardım Kuruluşları	-----
Hayat Bilgisi 3Sınıf	-----	-----	-----	1)Uvuzlar, 2)Beden sağlığı, 3)Elbise temizliği, 4)Başlıca hastalıklar, 5) Veremden korunma, 6)Mikroplar, 7)İçkinin zararları	-----
Hayat Bilgisi	-----	-----	-----	-----	1) Vücudun bölümleri, 2) Vücudun temizliği, 3) Mendil kullanımı, 4)Hastalıklardan korunma ve hastaya davranış, 5)Bulaşıcı hastalıklar, 6)Temiz ve kirli sular
Aile Bilgisi	-----	-----	-----	-----	1)Çocuk hastalıkları, 2)Hasta bakımı, 3)Doktor

	tavsiyeleri, 4)Hasta bakımı, 5)Aile eczanesi ve ilkyardım

Kaynak: İlkmektep Müfredat Programı, 1340, s.43; Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937, ss.177-185; Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.36-46; İlkokul Programı, 1936, ss.128-155; Yeni İlkokul Müfredat Programı, 1937, ss.178-188; Ünal, 2008, ss.79-80.

Tabloda veriler ışığında Cumhuriyetin ilk yıllarında hıfzıssıhha dersi, 1924 ilkokul müfredat programında verilmeye devam edildiği görülmektedir. 1926 ilkokul müfredat programında temel sağlık konuları hayat bilgisi ve aile bilgisi derslerinde verilmiştir. İlkokul müfredat programlarında yer alan hayat bilgisi ve diğer derslerde dikkat çeken konular öğrencilerin temizliklerine dikkat etmeleri, bulaşıcı hastalıklar ve hastalıklardan korunma ile sularla ilgili bilgilerdir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi köy yaşamıyla şehir yaşamı birbirinden farklı olduğundan köylere ait hıfzıssıhha konuları da farklılık göstermiştir (Galip, 1933, s.viii).

Sağlık konularının hayat bilgisinin içinde verilmesinin nedeni öğrencilerin günlük yaşamlarına en yakın bilgilerin verildiği ders olmasındandır. Öğrenciler, eğitim öğretim hayatlarına başlamadan önce temel eğitimlerini ve sağlıkla ilgili temel alışkanlıkları aile ortamında kazanırlar. Çocuk büyüyüp okul çağına geldiği zaman aile ortamında kazanılan temel alışkanlıklar okul ortamına aktarılır. Öğrenciler, okul çağına başladıktan sonra ailenin verdiği eğitim yerini öğretmen ve okuldan alacağı eğitime bırakır. Bu aşamada öğretmene ve okula büyük bir sorumluluk düşmektedir (Nasır, 1933, ss.294-295).

Okul binalarının usulüne uygun temizliğine dikkat edilmemesi ve öğretmenlerin sağlık bilgilerinin zayıf olması durumunda okulun bir hastalık yuvasına dönüşme ihtimali yüksektir. Okul ortamında, öğrencilerin sağlığını tehdit eden durumların olması ailelerin haklı olarak korkmasına ve çekinmesine neden olmaktadır. Bu durumların önüne geçmek için öğretmenin temel sağlık bilgisi hastaya ilkyardım müdahalesi yapabilecek düzeyde olmalıdır. Çünkü okulda herhangi bir salgın hastalık çıkması durumunda doktordan önce öğretmen harekete geçer ve hemen ilk müdahaleyi yapar. Öğretmen, hastalığın diğer öğrencilere bulaşmasını engellemeye yönelik tedbirler alır (Nasır, 1933, s.295).

Temel sağlık bilgisi konularında okulun ve öğretmenin gerekli tedbirleri almasının yanı sıra öğrencilerle velilerin de tedbir alması önemlidir. Nasır'a (1933)

göre sağlığın korunması kapsamında velilerle öğrencilerin aydınlatılması için günlük gazeteler, haftalık veya aylık dergiler, köşe yazıları, rapor ve kitaplar yazılmalıdır. Bu çalışmalar dışında seminer, sergi ve müzelerin açılmalı ve sinema filmleri hazırlanmasına ihtiyaç vardır. Sağlık konusunda özendirici çalışmalara gelince sağlık haftası, bebek haftası, temizlik haftası ve gürbüz (iri/güçlü) çocuk seçimi gibi bütün dünya da yapılan etkinliklere dikkat çekilmiştir (Nasır, 1933, s.296).

Yukarıda ifade edilen temel sağlık bilgileri dışında Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı ilkokullar talimatnamesinde öğretmenin okuldaki temel sağlık görevleri tanımlanmıştır. *İlkmektepler Talimatnamesine (1938)* göre öğrencinin sağlıklı büyümesinden birinci derecede öğretmen sorumludur. Örneğin; öğretmen dersliklerde, atölyelerde, öğrenci sırada otururken veya çalışırken düzgün pozisyonda bulunmalarında dikkat eder. Özellikle okurken, yazarken ve görsel (resim) ders çalışmaları sırasında gözün kitap ve kâğıda mesafesinin uzak veya fazla yakın olmamasına dikkat eder. Öğretmenin dikkat edeceği mesafe normal odaklanma ölçü sayılan 30 santimetre olmasıdır. Sınıfta bazı çocukların gözleri kusurlu olabilir. Normal ölçü dışında rahat görmeyen öğrenciler idarenin ve ailenin izni dahilinde uzman doktorlara sevk edilir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.69).

İlkokullar için hazırlanan talimatnamede öğretmenin görevlerinin haricinde okul idaresinin sorumlulukları arasında: 1) Dersliklerin sık aralıklarla havalandırılması, 2) Kışın sınıf sıcaklığının 16-18 santigrat derecede tutulması, 3) Hava sıcaklığının öğleden önce gölgede 25 santigrat dereceye çıkması durumunda öğleden sonra okulun tatil edilmesi, 4) Öğrencilerin diş bakım ve kontrollerinin yapılması, kontrol neticesinde diş kusurları görülen öğrencilerin durumlarının velilere bildirmesi vardır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.69-70).

İlkokullar talimatnameyle okul idareci ve öğretmenlerinden okulun sıhhî şartlarına dikkat etmeleri ve bu tip durumların eğitim-öğretimi aksatmaması için özen gösterilmesi, temel sağlık bilgileri kapsamında öğrencilerin saçlarını haftada birkaç defa kontrol etmeleri ve haftalık vücut temizliği kontrolleri yapmaları istenmiştir. Kontroller neticesinde öğrencilerin vücutlarının herhangi bir yerinde yara görülmesi durumunda çocuklar hemen muayene ettirilir. Öğrencilerin bulaşıcı hastalıklara yakalanması halinde öğretmenler idare ve veliyle iş birliği içinde olacaktır. Öğrenci bulaşıcı hastalıklara yakalanmış ve hastalıktan kurtulmuş ise öğrenci veya velisi okul

idaresine hastalığın bulaşma tehlikesi kalmadığına dair doktor raporu getirir. Doktorun bulunmadığı yerlerde ise hastanın iyileşmesini takip eden yirminci güne kadar öğrenci okula alınmaz (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.71). Ayrıca olası bir hastalık durumunda okul idaresi veya okulun başöğretmenleri tarafından bulundukları yerin doktoruna başvurmaları ve akabinde de okulda yapılan fenni tetkiklerle ilgili millî eğitim müdürlüklerine yazılı veya sözlü durum bildirimleri yapmaları gerekir.

Örneğin; İstanbul 52. İlkokul da okulun başöğretmeni okulda kardeş iki öğrencinin "su çiçeği" çıkardıkları fark etmesi üzerine olay, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne iletilmiş ve öğrencilerin hastalık kontrolü için belediye doktoru çağrılmıştır. Belediye doktoru da çocukların muayenesini yapmıştır. Doktorun ve sağlık ekiplerinin okulda fenni tetkikleri yapabilmesi için okulun öğleden sonra okulun tatil edildiği ikinci bir raporla İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğüne rapor edilmiştir (BCA.180.09.13.73.1., 1926, s.1). Aynı şekilde Eğrikapı İlkokulunda 8 öğrencide kızamık hastalığı baş göstermesi üzerine okul tatil edilmiştir (BCA. 180.09.12.70.1. t.y., ss.1-5).

Belli dönemlerde bazı bulaşıcı hastalıklar baş göstermesi üzerine Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıklarının koordineli çalışmaları neticesinde öğrencilere aşılar yapılmıştır. 1930'lu yıllarda veba salgını baş göstermesi üzerine İstanbul Emine Hatun İnas Mektebinde öğrencilere veba aşısı yapılmış ve öğrenciler aşı sonrası evlerine gönderilmiştir (BCA. 180.09.12.70.2. t.y., ss.1-2).

Okul idaresi ve sınıf öğretmeni, öğrencinin devamsızlığını araştırmak ve olası hastalık durumunda gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler. Örneğin; İstanbul'da bir ilkokulda yedi öğrencinin üç gün okula gelmediğini fark eden sınıf öğretmeni, durumu okul idaresine bildirir. Yapılan incelemede çocukların "kızamık" hastalığına yakalandığı fark edilir. Okulun başöğretmeni, hastalık karşısında gerekli tedbirlerin alındığını ve öğrencilerin durumunun stabil olduğunu İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğüne rapor eder (BCA.180.09.13.73.1., 1926, s.2).

Aralık 1931'de İstanbul gazetelerinde Kadıköy, Ortaköy ve Galata bölgelerinde "tifo" hastalığının baş gösterdiği yazılmıştır. Hastalığın bulaşıcı olmasından kaynaklı il sağlık müdürlüğü ve ilçe tabiplikleri hastalığın görüldüğü

okullarda tifo aşısı yapmaya karar vermiştir. Aşılara hastalığın en yoğun görüldüğü Musevi okullarından başlanmıştır (Tifo var, 1931, s.1).

1932-1933 eğitim-öğretim döneminin ilk aylarında İstanbul'daki okullarda "Kızıl Hastalığı[27]"nın yayılması üzerine İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü tüm okullarda kızıl aşısı yapma kararı almıştır. Okullara ayrıca bir tamim gönderilerek sabah yoklamalarında okula gelmeyen öğrencinin neden gelmediği araştırılması, gelmeme nedeninin hastalığa bağlı olması durumunda öğrencinin evine doktor gönderilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması istenilmiştir. Yayımlanan tamimle hastalığın daha da yayılması engellenmeye çalışılmıştır (Kızıla Karşı, 1932, s.3).

Hastalıkların sadece öğrencinden öğrenciye bulaşma durumu olmayacağından öğretmenlerin de bulaşıcı hastalıklara yakalanması halinde öğretmenlerin doktor raporuyla okuldan uzaklaştırılıp dinlenmeleri veya tedavi için başka yerlere gönderilme kolaylığı sağlanmıştır (BCA.180.09.13.73.1., 1926, ss.3-27). 1938-1939 eğitim-öğretim dönemin kış aylarında İstanbul'da havaların değişkenlik göstermesi üzerine okullara devam eden öğrencilerin %40'ı grip salgınına yakalanmış ve öğrenciler okula devam edememişlerdir. Hasta sayısının fazla olması üzerine valilik nezdinde bir komisyon kurulmuştur (Grip Salgını, 1938, ss.1-3). Komisyon gerekli incelemeleri yaptıktan sonra okula devam etmeyen öğrencilerin sayısının çok olmamasından dolayı okulları tatil etmemiştir[28] (Grip Yüzünden Okullar, 1938, s.2).

Okul idarecileri, öğretmenler ve velilerin sağlık eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahibi olmaları hayat kurtarabilmelerine yardımcı olabilir. Öğrencilerin zamanlarının büyük çoğunluğu okullarda geçtiği göz önüne alındığında öğretmenden bazı sağlık tedbirlerini bilmesi beklemektedir. Hayat bilgisi, jimnastik *vs.* dersler dışında teneffüs esnasında veya kır gezilerinde karşılaşması muhtemel küçük kazalara karşı doktor gelinceye kadar alması öğretmenin alması gereken bazı tedbirler söz konusudur.

Bu açıklamalar ışığında güneş ve kömür çarpması, boğulma vakaları, suni teneffüsün nasıl yapılacağı, zehirlenme durumu, yılan ve akrep zehirlemeleri, arı ve

[27] Yüksek ateş ve boğaz ağrısıyla seyreden vücudun belli bazı bölgelerinde kırmızı lekelere neden olan, daha ziyade çocuklarda görülen bulaşıcı bir hastalıktır.
[28] 17 Aralık 1936 tarihinde Bartın Sağlık Meclisi, şehir genelinde grip vakalarının artmasını gerekçe göstererek okul ve sinemaların bir haftalığına tatil etmiştir. Zorunlu bir durum olmadıkça şehirde toplantı ve müsamerelerin yapılmayacağı kamuoyuna bildirilmiştir (Bartın'da Mektepler, 1936, s.3).

böcek sokmaları, burun kanaması, yanmalar, kanı durdurma, yanıklar, kol ve bacaklara sargı sarma usulleri, burkulma, çıkık, kırıklar, bayılmalar ve elektrik çarpmalarına karşı öğretmenin doktor gelene kadar, gerekli ilkyardımı yapma yetisine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır[29] (Muallim Yıllığı 1929-1930, 1929, ss.95-108).

İlkokullar talimatnamesine göre okulda yaralanma, yanık veya oyun esnasında ufak kazalara karşı bir ecza dolabı oluşturulmalı ve bu dolabın içinde şu maddeler bulundurulmalıdır. Ayrıntılı bilgi için ek 1'e bakılabilir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.71-72):

1)Renkli ve cam kapaklı şişe içinde *Teinture d'iode[tentürdiyot]*. (küçük sıyrık ve çizik gibi yaralara sürülür).

2)Renkli ve cam kapaklı şişe içinde *Ammoniaque* mahlulü *[amonyak çözeltisi]* (arı, karınca gibi haşerelerin soktukları yere sürülür).

3)Şeffaf ve cam kapaklı bir şişe içinde eter. (bayılma vakalarında koklatılmak suretiyle kullanılır).

4)Bir miktar saf ispirto.

5)Birkaç paket hidrofil pamuk.

6)Birkaç paket gazlı bez (ta'kim edilmiş[mikroptan arındırılmış] olmalı).

Yukarıdaki maddeler dışında talimatnameye göre okulun ecza dolabında başka ilaç bulundurulmaz ve öğrenciye ilaçlar direk verilmez. Sadece sıtma durumunda kinine izin verilir. Bu maddelerin okulun ecza dolabında bulunmamasından okulun başöğretmeni sorumlu tutulacaktır.

Aynı talimatnamede okul idarecilerinin sağlıklı bir eğitim ortamının oluşması için bulundurmaları gerekli olan malzemeler belirtirken öğretmenlerin ise sağlık programları bağlamında başta hayat bilgisi dersi olmak üzere uygun derslerde bu

[29]Kimi zamanlar öğretmenlerin sağlık bilgisinin yetersiz kalması söz konusu olmuştur. 1930'lu yıllarda ülke genelinde birçok vilayette bulaşıcı hastalıkların baş göstermesi üzerine Millî Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu bölgelere müfettiş ve doktor görevlendirerek bir rapor hazırlamalarını istemiştir. Görevlendirilen müfettiş ve doktorlar Adana, Tarsus, Mersin, Urfa, Gaziantep ve kısmen Malatya illerindeki okullarda "trahom" hastalığına yakalanan öğrencilerle ilgili bir sağlık heyetinin oluşturulması gerektiği ve trahom benzeri hastalıklarında görülmesinden dolayı bu hastalıklara bakması için ayrıca bir doktorunda görevlendirilmesini istemiştir (TTDA.060., 1930, s.1).

bilgileri örneklerle anlatmaları belirtilmiştir. Cumhuriyet döneminde okullara gönderilen müfredat programları ayrıntılı bilgi içermediğinden öğretmenler, ders ve yardımcı kitaplara başvurmuşlardır. Bu yardımcı kaynaklardan biri ilkokul öğretmeni olan Salim Siret tarafından çıkarılan *İlk Mekteplerde Ders Örnekleri* adlı eserdir[30]. Dönemin eğitim bilimcileri tarafından hazırlanan ders örnekleri incelendiğinde günlük hayatta işe yararlılık ve uygulanabilirliğin dikkate alındığı görülmektedir. Ayrıntılar için ek 2'ye bakılabilir.

1926 ilkokul müfredat programı uygulamaya konulduktan sonra beraber içeriği ve disiplini bakımından birbiriyle alakalı dersler işlenmiştir. Aşağıdaki tabloda disiplin ve içerik bakımından birbiriyle ilişkili hazırlanan ünite örneği verilmiştir.

Tablo 48:1931 Senesi Toplu Tedris Yöntemine Göre Ünite Tevzi Cetveli.

Aylar	Haftalar	Ünite no	Dersler	Ünite konusu	Konuya göre teknik	Araç ve Gereçler	Dikkate alınacak madde	Gün	Saat
	III 19-21	38	Hayat Bilgisi	1)Civardaki avarızım bulunan mahalli hayatına tesiri. 2)Civardaki dereler, şelaleler.	1)İnsanlar üzerinde muhitin tesirleri, sıhhat, yaşayış, adet ayrılıkları. 2)Derelerin teşekkülü kasabamızdaki dere ve çaylar.	1)İnsanlar 2)Şelale Görselleri.	1)Ova köylüleri ile dağlık arazide yaşayanlar. 2)Dereyi tetkik.	3	2
	"		Kıraat	1)Bir fakir kadının ineği. 2)Amerikan çocukları nasıl çalışıyor.	1)Terakkiyat ve keşfiyatın membaı. 2)Amerikan zenginleri bizzat kazanıyor.	1)Kitap ve Görsel.		3	2
	"		Tahrir	1)Akarsuların muharrik kuvveti.	1)Tetkik numuneleri, raporla bildirme.	1)Defter		3	1
	"		İmla	1)Şelalelere ait birkaç cümle.	1)Seri ve doğru yazma.	1)Defter		3	1
	"		Yazı	1)Akar sular hakkında bir satır	1)Güzel ve doğru yazma müsameresi.	1)Defter, rehber.		3	1
Mayıs	"	4	Hesap	1)10'lar ve 1'lerin 10'larla zarbı.	1)Zarp kavaidi. 2)Hesabi mümareseler.	1)Mihrsap vs.	1)Mesele halli.	3	2

[30] Salim Siret, hazırladığı eserinde hayat bilgisi *'hava- teneffüs'* konusunu aşağıda verildiği şekilde işlemiş ve öğretmenlerin bu ders örneğine göre ders planını yapabileceğini ifade etmiştir (Siret, 1933, ss.67-68): ***"Hayat Bilgisi Ders Plan Örneği- Hava-Teneffüs***

Havadan vazgeçemeyiz: *Teneffüs etmek ihtiyacındayız. Birkaç saniye için burnumuzu tıkayalım ve ağzımızı açmayalım. Ne duyuyoruz? (sıkıntı, boğulma hissi). Çok sisli ve rüzgârsız bir günde duyduğumuz sıkıntı. İyi havalandırılmamış bir odada uzun zaman kalırsak gene sıkıntı duyarız. Demek havadan vazgeçemeyiz.*

Teneffüs etmek ihtiyacını ne zaman duyarız? *Her zaman, gece gündüz, sağlam olalım, hasta olalım, her zaman teneffüs etmek ihtiyacını duyarız.*

Bunun için ne yapmalıyız? *Mümkün mertebe dışarıda (açık havada) yaşamalıyız. Odalarımızı daima havalandırmalıyız. Pencerelerimizi sık sık açmalıyız. Evin temizliği yapılırken pencereleri açmalı. (neden?) pencereleri kapalı bir odada uzun müddet kaldığımız zaman; gece yatmadan. Pencereleri kış, yaz her mevsimde açmalı. Soğuktan korkmamalıyız.*

İçtinap edilecek şey: hava ile hava cereyanını ayırt etmelidir. Hava çok soğuk iken hareketsiz olarak açık bir pencerenin önünde ve yahut dışarıda durmamalıyız. Sisli bir havada geceleri pencereleri açmamalı. (ev vaziyeti müsait olduğu takdirde bitişik odayı havalandırırız.)

Hülasa: *havadan vazgeçemeyiz. Elimizden geldiği kadar açık havada yaşamalıyız. Evimizin pencerelerini yaz olsun, kış olsun açmalıyız."*

		2)Şelale kuvvetine ait temrinler ve meseleler.			2)Hesap Bilmeceleri	
“	Resim	1)Civardaki avarız (renkli Görsel).	1)Renkleri tespit.	1)Renkli kalem	3	1
“	Elişi	1)Su değirmeni.	1)Tahta ve mukavva işleri.	1)Tahta mukavva.	3	1
“	Musiki	1)Yayla marşı.	1)Dimağ ve ruhu tenmiye.	1)Keman	3	1
“	Jimnastik	1)Koşu ve tırmanmalar.	1)Sağlık için hareket.	1)Spor sahası.	3	1

Kaynak: R.H. (1931). *Ünite Cetveli ve Tetkiki*. Muallimler Mecmuası. C.8. S.18.

Tabloda görüldüğü gibi ünitelerin dağılımda disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiştir. Yukarıdaki ünite örneğinde *‘çevre ve doğa’* ana teması etrafında ünite planı hazırlanmıştır. Örneğin; jimnastik dersinde yapılan koşu ve tırmanmalar temiz havanın teneffüs edilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca sağlık için yapılan hareketlerin önemi ile öğrencilere hayat bilgisi dersinde coğrafi şartların insanların sağlık durumları veya yaşanılan alanın sağlık koşullarını gözlemleme imkânı verilmiştir.

İlkokul müfredat programlarında sağlık konularına öncelikle yer verilmesinde öğrenciler açısından sağlıklı nesil sağlıklı toplum fikri temel alınmıştır.

4.2.3.1. Millî Eğitim Bakanlığının İlkokul Sağlık Çalışmaları ve Cumhuriyet Halk Partisi Öğrenci Yurtlarında Kalan Kız-Erkek Öğrencilerin Sağlık İstatistikleri

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okulların sağlık işleri özel olarak takip edilmiştir. Sağlık konularıyla meşgul olması için bakanlık bünyesinde bir daire kurulmuştur. Daha sonra bu dairenin işleri bakanlık tarafından Sıhhat Başispekterliğine (başmüfettişlik) verilmiştir. Başmüfettişlik, okullarda öğrencilerin sağlık fişlerinin hazırlanmasıyla meşgul olmuştur. Başmüfettişliğin kurulmasından sonra tüm okullar sağlık bakımından denetim altına alınmıştır (Onbeşinci yıl kitabı, 1938, s.179).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim-öğretim döneminde öğretmen ve öğrencilerin sağlık durumlarını kontrol altına alıp gerekli tedavinin yapılması için İstanbul’da Validebağ’da kurulan Prevantoryum[31] merkezine yönlendirilmiştir. Prevantoryum merkeziyle yapılan anlaşma neticesinde burada muayeneye olanlardan

[31] Vücutlarına verem mikrobu girmesine rağmen henüz hastalığa yakalanmamış zayıf kimselerin, vereme yakalanmasını önlemek amacıyla bakıldığı sağlık kurumu.

cüzi bir ücret alınması ve maddi durumu yetersiz öğrencilere de parasız bakılması kararlaştırılmıştır (Onbeşinci yıl kitabı, 1938, s.180).

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1937 yılına kadar Prevantoryumda parasız olarak 87'si kadın 127'si erkek olmak üzere 214 öğretmen ve 692'si kız 725'i erkek 1417 öğrenci tedavi görmüştür. Ücretli olarak da 124'ü kadın 98'i erkek olmak üzere 222 öğretmen ayrıca 161'i kız, 230'u erkek 391 öğrenci muayene olmuştur. On yıllık süre zarfında ücretli ve ücretsiz Prevantoryumda tedavi olan kişi sayısı 2244'tür. 1937-1938 eğitim-öğretim yılında Prevantoryumun yanında bir de Sanatoryum[32] (açık ciğer veremi) tesisinin kurulması kararlaştırılmış ve binanın inşasına başlanmıştır (Onbeşinci yıl kitabı, 1938, s.180; Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, s.51).

Genç cumhuriyet Türkiye'sinin gelişimini tehdit eden en önemli faktörlerin başında sağlık sorunları gelir. Ülkede sağlık sorunlarının çözülmemesi durumunda verimliliğin artırılması ve refah seviyesi yükselmesi olası değildir. Ülkenin sağlık şartlarının iyileştirilmesi, halkın sağlığına zarar veren bütün hastalıklarla mücadele etmek ve genç neslin sağlıklı yetişmesi için gerekli tüm sağlık tedbirlerinin alınması devletin sorumluluğundadır. Devletin içinde de bu sorumluluğu Sıhhat ve İçtimai Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) denetiminde özel idare, belediye ve sağlık hizmetleri merkezleri aracılığıyla yürütülmüştür. Yıllık olarak Sıhhat ve İçtimai Vekâleti bütçesine ayrılan paralar ile okulların sağlık hizmetleri, çocukluk ve gençlik dönemindeki sağlık eğitimine ait meseleler ve çocuk sağlığını korumaya harcanmıştır (Resmî Gazete. 6 Mayıs 1930, s.8895; Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930, s.405)

Bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi hükümetleri, sağlık hizmetlerinin ülkenin en ücra köşesine kadar ulaşabilmesi için gerekli adımlar atmada geri kalmamıştır. Tıbbi hizmetin götürülememesi durumunda ise halk film, afiş gibi görseller ile bilinçlendirilmiştir. Avrupa ve Amerika'dan satın alınan 150'ye yakın sıhhi filmler şehir ve kasabalarda sinema olan yerlerde halka, askere ve öğrencilere izlettirilmiştir. Filmlerin konuları; frengi, verem, karasinek tehlikesi, sivrisinek tehlikesi, sütün önemi, kuşpalazı hastalığı ve korunma yolları, diş hıfzıssıhhası, spor ve sağlığa

[32] Özelikle veremli hastaların iyileştirilmesi için kurulmuş sağlık kuruluşu.

faydası, nezleden koruna yolları, temizlik ve güneş banyosunun önemidir (Cumhuriyetin İlk 15 yılında Sağlık Hizmetleri, 1998, s.357).

Sağlık ve sağlığın korunmasına yönelik renkli afişler, halkevleri, okullar, istasyonlar, askeri alanlar ve sağlık kuruluşlarına asılmıştır. Dağıtılan afişlerin temaları; verem nasıl bulaşır, veremlinin alacağı tedbirler, diş temizliği, çürük ve apseli dişin sağlığa zararları, trahomdan korunma yolları, çiçek hastalığı ve aşısı, tifo kuşpalazı, bir mektep çocuğunun 24 saatlik programı, bir çürük diş neler yapar, çocuk ölümü ve anne sütünün faydalarıdır (Cumhuriyetin İlk 15 yılında Sağlık Hizmetleri, 1998, s.358).

Sağlıkla ilgili olarak şehirlerin farklı yerlerine asılması düşünülen film ve tiyatro duyuru afişleri Sıhhat ve İçtimai Vekâleti'nin onayından sonra asılmıştır (film ve filmlerin senaryolarının kontrolüne dair, 1940, s.2). Sıhhat ve İçtimai Vekâleti, sağlıklı ve güçlü bir neslin yetişmesi için ülke genelindeki özel ve resmi sağlık ve yardım kuruluşlarıyla iş birliğine gitmiştir (1939 CHP Programı, 1939, s.24; 1943 CHP Programı, 1943, s.10).

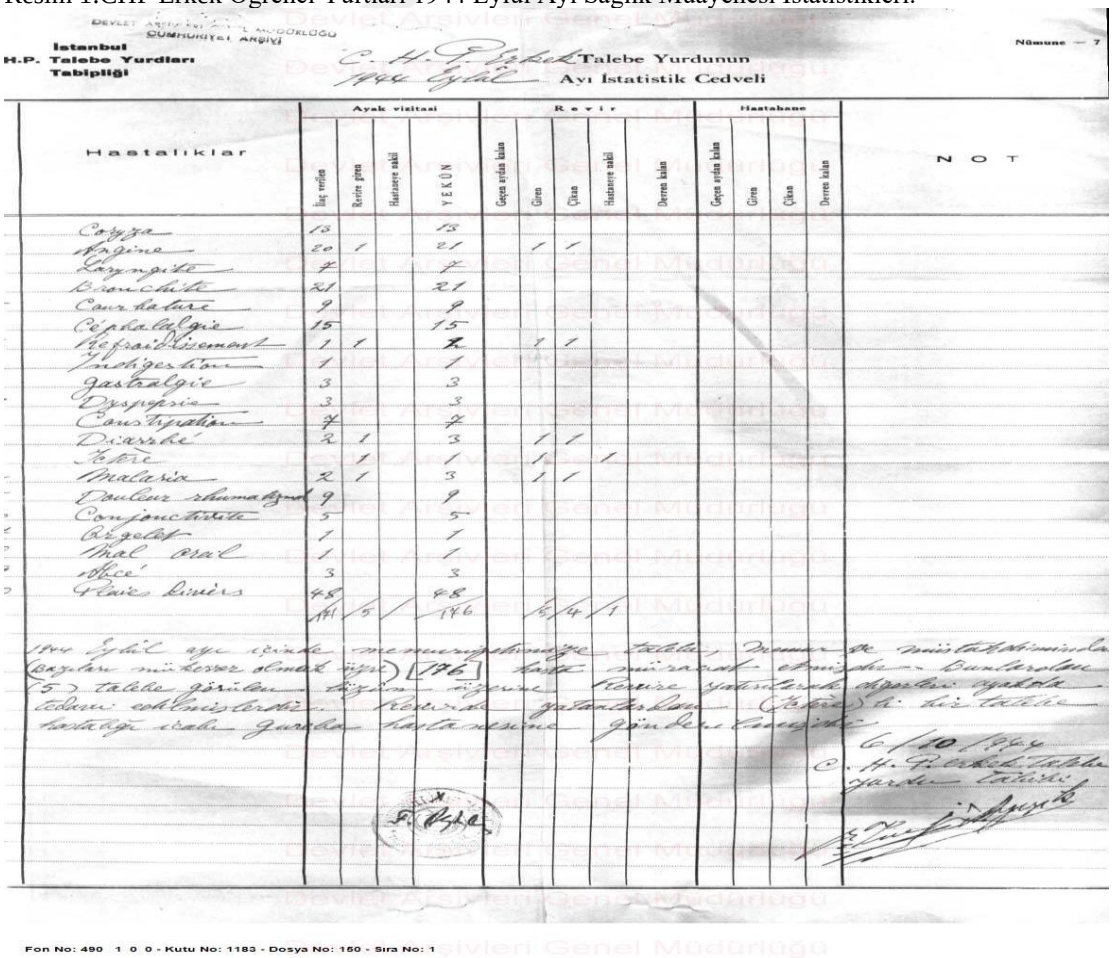
Cumhuriyet Dönemi'nde sağlık ve yardım kuruluşlarıyla iş birliğine gidilmesinin nedenleri arasında ülke genelinde bulaşıcı hastalıkların varlığı ve ülkenin en ücra köşelerine sağlık götürmenin zorluğu vardır. 1930'lu yıllarda "trahom hastalığı"nın yaygınlığı neticesinde İçel (Mersin), Gaziantep, Maraş, Malatya vilayetlerinde Sıhhat ve İçtimai Vekâleti tarafından yürütülen trahom mücadelesinde ilkokul öğretmenlerinin de aktif görev alması için trahomla mücadele kursu açılmıştır. Kursun amacı ilkokul öğretmenlerini trahom hastalarına bakma konusunda doktorlara yardım edecek seviyeye getirmektir (Onbeşinci yıl kitabı, 1938, s.180).

Cumhuriyet Halk Partisi, okul ve öğrencilerin sağlık durumu ile ilgilendiği gibi sahipsiz veya uzak köy, kasaba veya şehirlerden gelen öğrencileri de himayesinde tutmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi himayesinde veya bakanlığın desteklediği öğrenci yurtlarında kalan öğrencilerin sağlıkları teminat altına alınmıştır. Bu nedenle yurtlarda öğrencilere belletmenlik yapacak öğretmenlerin de belli bir sağlık eğitimi bilgisine sahip olmaları gerekli görülmüştür. Öğretmenlerin yeterli düzeyde sağlık eğitimin olmaması durumunda öğretmenlerin zorluklarla karşılaşması ve bu durumun öğrenci

üzerinde olumsuz etki bırakması muhtemel görülmüştür (Türkiye'de İlktahsil Hakkında, 1939, s.30).

Cumhuriyet Halk Partisinin ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın onay verdiği öğrenci yurtlarında bir doktorun bulunması şartıyla açılmalarına izin verilmiştir. Ancak doktorun hazır olmadığı durumlarda ilk müdahaleyi yapacak olan kişi öğretmendir. Bundan dolayı öğretmenin temel sağlık bilgisi önem teşkil etmektedir. Örneğin; İstanbul'da 1944 yılında Cumhuriyet Halk Partisinin kız ve erkek öğrenci yurtlarında altı yüze yakın öğrenci barınmaktadır. İstanbul'da birbirinden uzak üç ayrı semtte yer alan yurtlarda barınan öğrencilere bir doktor sorumlu tutulmuştur (BCA. 490.01. 1183.150.1, 1944, s.45). Doktorun üç ayrı semtte yer alan binalara hemen ulaşamayacağından yeni doktor ataması veya doktor bulunamaması durumunda gerekli ilk yardımı öğretmenin bilmesi zorunlu hale gelmiştir. Aşağıda verilen istatistikler yeni doktorların gerekliğini kanıtıdır.

Resim 1:CHP Erkek Öğrenci Yurtları 1944 Eylül Ayı Sağlık Muayenesi İstatistikleri.

İstanbul
H.P. Talebe Yurdları
Tabipliği

C. H. P. Erkek Talebe Yurdunun
1944 Eylül Ayı İstatistik Cedveli

Nümune — 7

Hastalıklar	Ayak vizitası: İlaç verilen	Ayak vizitası: Revire giren	Ayak vizitası: Hastanere sakli	Ayak vizitası: YEKÛN	Revir: Geçen aydan kalan	Revir: Giren	Revir: Çıkan	Revir: Hastanere sakli	Revir: Devreye kalan	Hastahane: Geçen aydan kalan	Hastahane: Giren	Hastahane: Çıkan	Hastahane: Devreye kalan	NOT
Coryza	13			13										
Angine	20	1		21		1	1							
Laryngite	7			7										
Bronchite	21			21										
Courbature	9			9										
Céphalalgie	15			15										
Refraidissement	1	1		2		1	1							
Indigestion	1			1										
Gastralgie	3			3										
Dyspepsie	3			3										
Constipation	4			4										
Diarrhé	2	1		3		1	1							
Fièvre		1		1		1		1						
Malaria	2	1		3		1	1							
Douleur rhumatismal	9			9										
Conjonctivite	5			5										
Orgelet	1			1										
Mal oral	1			1										
Abcès	3			3										
Maux divers	48			48										
	161	5		166		5	4	1						

1944 Eylül ayı içinde memuriyetimize talebe, hasta ve müstahdemlerimizden (başları müşterek olmak üzere) [196] kişi müracaat etmişdir. Bunlardan (5) talebe görülen hafif rahatsızlıklarına revirde ilaç verilerek, diğerleri hastaneye sevk edilmişlerdir. Revirde yatarak tedavi edilen (5) talebe hastadır. Bunlar da hastalıkları sıhhat bulunca yurda gönderilmişlerdir.

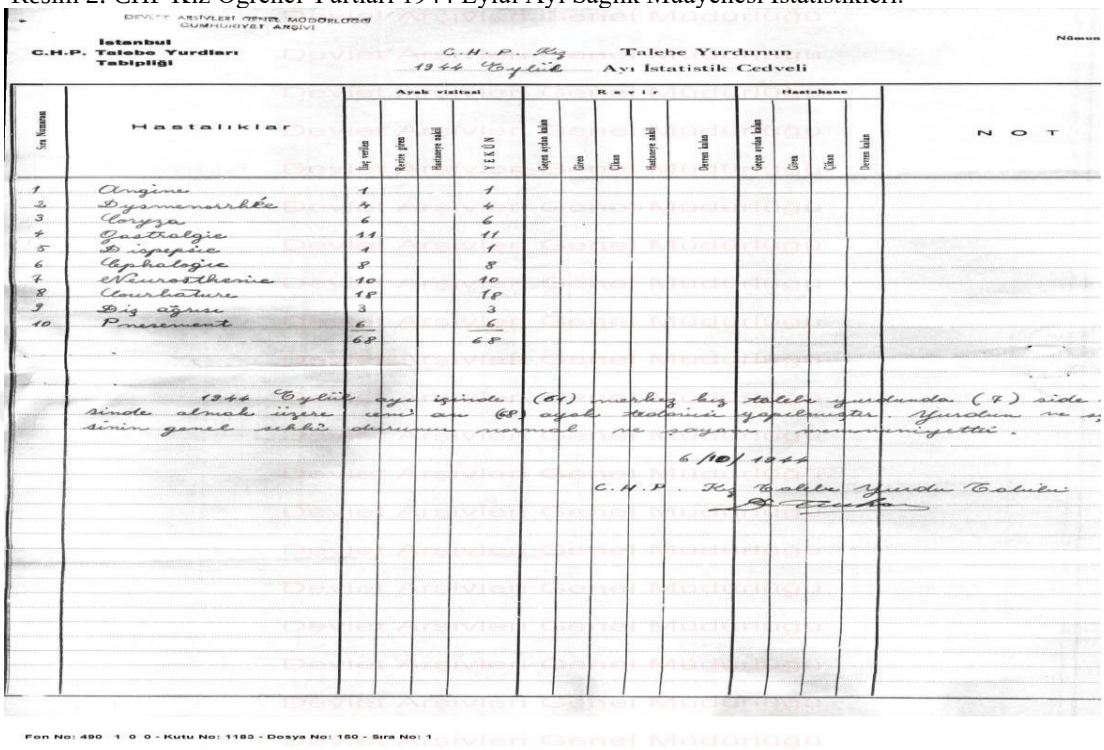
6/10/1944
C. H. P. Erkek Talebe Yurdu Doktoru

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1183 - Dosya No: 150 - Sıra No: 1

Kaynak: BCA. 490.01. 1183.150.1, 1944, s.5.

Erkek öğrenci yurtlarında eylül ayında 176 öğrenci çeşitli hastalıklarla yurt doktoruna başvurmuştur. 176 öğrenciden 5'i revire yatırılmıştır. Beş öğrenciden 4'ü taburcu edilirken bir öğrenci de hastaneye sevk edilmiştir.

Resim 2: CHP Kız Öğrenci Yurtları 1944 Eylül Ayı Sağlık Muayenesi İstatistikleri.

İstanbul
C.H.P. Talebe Yurdları
Tabipliği

C.H.P. Kız Talebe Yurdunun
1944 Eylül Ayı İstatistik Cedveli

Sıra Numarası	Hastalıklar	Ayak visitesi: İlaç verilen	Ayak visitesi: Revire gönd.	Ayak visitesi: Hastaneye sevkl.	Ayak visitesi: YEKÛN	Revir: Gelişte evvelce kalan	Revir: Gelen	Revir: Çıkan	Revir: Hastaneye sevkl.	Revir: Derse kalan	Hastahane: Gelişte evvelce kalan	Hastahane: Gelen	Hastahane: Çıkan	Hastahane: Derse kalan	NOT
1	Angine	1			1										
2	Dysmenorrhée	4			4										
3	Coryza	6			6										
4	Gastralgie	11			11										
5	Dispepsie	1			1										
6	Cephalalgie	8			8										
7	Neurasthenie	10			10										
8	Courbature	18			18										
9	Diş ağrısı	3			3										
10	Pneumonie	6			6										
		68			68										

1944 Eylül ayı içinde (61) merkez kız talebe yurdunda (7) aide sinde almak üzere cem'an 68 ayak tedavisi yapılmıştır. Yurdumuz ve a sinin genel sıhhî durumu normal ve sayımız mevcudiyetteki.

6/10/1944

C.H.P. Kız Talebe Yurdu Tabibi

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1183 - Dosya No: 150 - Sıra No: 1

Kaynak: BCA. 490.01. 1183.150.1, 1944, s.10.

Kız öğrenci yurtlarında ise 68 öğrenci çeşitli hastalık şikâyetleriyle başvuru yapmıştır. 68 öğrencinin tamamı tedavileri ayakta yapıldıktan sonra ilaç yazılıp gönderilmiştir.

4.2.4. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Derse Bağlı Sosyal Etkinlikler

Okul, sadece öğrencilerin belli yaş aralığında eğitim gördükleri bir mekân değildir. Okul, öğrencilerin devletin belirlemiş olduğu hedef ve amaçlar doğrultusunda sosyal, kültürel hayatlarının geliştirildiği toplumun bir bireyi olduğunu öğrendiği ve yurttaşlık bilincinin öğretildiği yerdir. Okul, çocuğun aile ortamından sonra zamanının büyük çoğunluğunu geçirdiği yer olduğundan okulun öğrencide bıraktığı izlenim önemlidir (Seyfi, 1936, s.7).

Duru (1943), millî terbiyenin temelinin okullarda atılması ve okulların bu temel görevi yapıp yapmadıklarının bir denetim mekanizmasıyla kontrol edilmesi gerektiğini belirtmiş (Duru, 1943, s.184), Yalçınöz (1943) ise öğrencilerin aile ocağından birtakım ham bilgilerle okula geldiğini ve öğrencilerin ham bilgilerini

okulun gerçek ve şuurlu faaliyetleriyle işleyerek olgunlaştığını söylemiştir. Öğrencinin aile ortamında çoğu zaman yalnız başına bir işlerle meşgul olduğunu, ancak okul ortamındaki faaliyetlerin ise ekseriyetle toplu çalışmayı gerektiğini belirtmiştir (Yalçınöz, 1943, s.249).

Öğrenciler, okula başladıktan sonra zamanlarının büyük çoğunluğunu okulda geçirir. Öğrenciler okulda ve derste öğrendikleriyle toplumsal yaşama ilk adımı atarlar. İlkokullarda öğrencilerin sosyal yaşama uyum sorunu yaşamamaları için ilkokul talimatnamesinde öğrencilere yönelik bazı sosyal etkinlikler önerilmiştir. Talimatnamede yer alan etkinlikler şunlardır: 1) Sınıfların temizlik ve tertibi, 2) Okul eşyasının korunması, 3) Haysiyet divanın oluşturulması, 4) Talebe arasında koleksiyonculuk, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, faydalı hayvanlar, ağaçların bakımı, okul bahçesine özen gösterme, 5) Diğer okullarla muhabere, 6) Duvar gazetesi, 7) Oyun ve spor, 8) Kız-erkek öğrencilerin birbiriyle eğitsel münasebetleri, 9) Okulda fakir öğrencilere yardım için kurulacak içtimai teşekküller, 10) Millî bayramların okul içinde yaşanması, 11) Okulun aileyle ve çevreyle münasebeti, 12) Okul ve sınıf içindeki eğitsel faaliyetler (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.54-59). Ayrıntılı bilgi için ek 5 ve 6'ya bakılabilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında okullarda uygulanan sosyal aktivitelerin amacı, genç ve dinamik neslin bulundukları bölgeyi aktif ve üretken hale getirerek iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Millî Eğitim Bakanlığı, bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için öncelikle mevcut ilkokul müfredat programında birtakım değişikliklere gitmiştir (İlkmektep Müfredat Programı, 1927, s.3).

1924-1925 eğitim-öğretim döneminden itibaren ilkokul müfredat programlarında yer alan tabiat tetkiki dersinin konuları, fen bilimlerinin ana dallarıyla ilişkilidir. Örneğin; günlük yaşamda karşılaşılan otomobil, şimendifer, telgraf ve diğer elektrik tatbikatları, evlerde kullanılan küçük ev aletleri vs. fizik alanına; hava ve su gibi elementler de kimya ilminin alanına girmektedir. Bu bağlamda tabiat tetkiki dersinin doğrudan doğruya gözlem ve incelenmeye yönelik olduğu görülmektedir (İlkmektepler Müfredat Programı, 1926, s.100; İlkmektep Müfredat Programı, 1930, s.95).

1924 İlkokul Müfredat Programı'nda öğrenciler için yeterli düzeyde sosyal-kültürel aktivitelere yer verilmediği görülmektedir. 1924 İlkokul Müfredat Programı'na bağlı olarak gerçekleştirilen etkinlikler ev idaresi dersinde toplanmış, öğrenciler, bu dersteki etkinliklerle toplumsal yaşama hazırlanmıştır. Oysa okuldan beklenen görevler bununla sınırlı değildir. 1926-1927 eğitim-öğretim döneminde çağdaş ve evrensel değerler taşıyan yeni bir ilkokul müfredat programı yürürlüğe girmiştir. Yeni ilkokul müfredat programında dersler *"hayat ve toplum"* temaları etrafında şekillendirilmiştir. 1926 İlkokul Müfredat Programı'na öğrencilerin gündelik yaşamlarında kullanabilecekleri, ayrıca sınıf içi ve dışında sosyalleşebilmelerine olanak tanıyan el işleri ve dikiş gibi dersler de eklenmiştir (İlkmektep Müfredat Programı, 1927, ss.3-4).

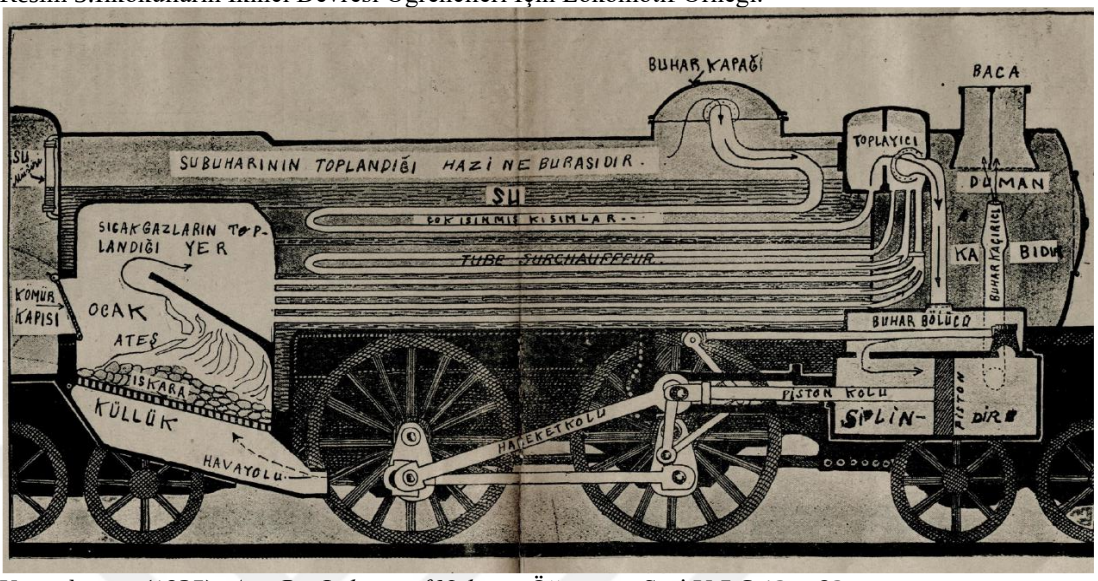
1926 İlkokul Müfredat Programı hazırlanırken, 1924 İlkokul Müfredat Programı'na yönelik eleştirilerinden biri olan insanın doğayı terbiye etmesi sonucu evcilleştirdiği hayvan ve bitkileri, ayrıca maden ve taş gibi tabiatın hammaddelerin incelenmesinin tek bir derste verilmesi konusu da dikkate alınmıştır. Eleştiriler neticesinde 1926 İlkokul Müfredat Programı'nda dersler ayrı ayrı verilmiş ayrıca eşya dersi de eklenmiştir. İlkokulun ikinci devresi olan dört ve beşinci sınıflarında verilen tabiat tetkiki ve eşya derslerinin hedefi ilkokulda okuyan öğrencilerin günlük hayatta karşılaşmaları durumunda kullanabilecekleri araç gereçler hakkında bilgi vermektir. Diğer bir amaç ise öğrencilerin üst öğretim kademelerinde görecekleri beşerî ilimlere, fizik ve kimya derslerine hazırlamaktır (İlkmektepler Müfredat Programı, 1926, ss.100-101; İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.95-96).

Bu bilgiler ışığında tabiat tetkiki ve eşya derslerinde öğretmen tarafından imkanlar ölçüsünde önce ders anlatılır. Ardından o yörede bulunan sanayi, tarım veya doğa alanlarına yönelik incelemelere çıkılır. Örneğin; öğretmen tarafından benzin, yağ vb. yakıtlarla çalışan motorlar hakkında ders verileceği zaman, imkanlar dahilinde bir otomobil, traktör veya sabit bir motor incelenmesi yapılmasına önem verilmiştir. Bu kapsamda civardaki fabrikalar, ziraat ve sanayi mektepleri, tamirhaneler ve garajlar ziyaret edilmiştir (İlkmektepler Müfredat Programı, 1926, ss.101-102; İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.96-97).

Aşağıda Resim 3'te verilen örnekte görüldüğü gibi öğretmen öğrencilere öncelikle görseller üzerinden lokomotifin nasıl çalıştığını, içinde neler olduğunu

açıklar. Gerekli açıklamaları yaptıktan sonra öğrencilerin yaşadıkları yerde tren garı var olması halinde tren garına gidilip lokomotif yerinde incelenebilir.

Resim 3:İlkokulların İkinci Devresi Öğrencileri İçin Lokomotif Örneği.

Kaynak: y.y. (1935). *Asri Bir Lokomotif Noktası.* Öğretmen Sesi.Y.5 S.12. s.92.

1926 İlkokul Müfredat Programı'nda toplu tedris yöntemi benimsendiğinden sosyal-kültürel etkinlikler disiplinler arasına yayılmıştır. Öğrencilerin ders içinde ve dışında birlikte hareket etmelerine imkân sağlayan el işi dersinde, öğretmen ilkokul bir ve ikinci sınıf öğrencilerini de kapsayacak bir ders planı hazırlar. Elişi dersinde hazırlanacak materyaller öğrenci ve öğretmenin ortak seçimiyle planlanır ve öğrencilere bir yol haritası sunulur. Oluşturulan gruplarla birlikte yol haritasının çizilmesi, bireylerin ileriki yaşamların da birlikte yapacakları çalışmalarda grup kültürünü benimsemelerine olanak sağlama hedefi taşır (İlkmektepler Müfredat Programı, 1926, ss.123-124; İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.122-123).

1926 ilkokul müfredat programında kız öğrencilere özgü olan ev idaresi dersine, dördüncü ve beşinci sınıfta haftada birer saat ayrılmıştır. Ev idaresi dersinde dönemin şartlarında kız öğrencilerin erken evlenme hususu göz önüne alınarak kız öğrencilerin büyük bir kısmının üst öğrenim kurumlarına geçmeden hayata atılacağından ev hayatında karşılaşacağı durumlara karşı vazifeleri anlatılmıştır. Dersin içeriğinde evin sıhhi şartları, odaların düzeni, iyi bir mutfağın özellikleri, evin bütçesi, alışveriş, yemek hazırlamanın incelikleri, pasta, tatlı, komposto ve reçel yapımı, sofra ve yemek adabı, çamaşırların yıkanması, ütülenip katlanması, ev halkının birbiriyle olan iletişimi, merasimler (nişan, nikah vb.), çocuk bakımı,

temizliği ve giyimi, çocuğa dair sağlık bilgisi ve hastalara saygı vb. olmak üzere çok sayıda konu yer almıştır (İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.128-131).

Örneğin; öğretmen ev idaresi dersinde öğrenciden bir alışveriş listesi hazırlamasını isteyebilir veya öğrenciden çarşıdan geçerken çeşitli gıda malzemelerinin fiyatlarını öğrenmesini talep edebilir. Öğretmen, öğrenciye çarşıdan öğrendiği fiyat listesine göre dört kişilik bir yemek hazırlamak için nelere ihtiyaç duyulduğunu öğretir. Bu vesileyle öğrenci günlük yaşamda yemek malzemesinin neler olduğu, kaç kişilik yemek için ne kadar harcama yapılacağını öğrenir (İlkmektep Müfredat Programı, 1930, s.129).

1926 İlkokul Müfredat Programı'nda kız öğrencilerin günlük yaşamında kolaylık sağlaması adına ev idaresiyle ilişkili olan dikiş, nakış ve tamir dersleri de yer almaktadır. Bu derslerin amacı kız öğrencilerin dikiş ve nakışta göz, renk ve şekil uyumuna dikkat etmelerini sağlamaktır. Ancak ince işçilik gerektiren biçki, dikiş ve tamir gibi derslerde ilkokul çağındaki kız çocukları zorlanabilir. Çünkü bu dönemdeki çocukların ince kasları daha tam gelişmemiştir. Kız öğrencilere anaokulu dâhil diğer küçük sınıflarda ince işlem gerektiren çalışmalar yaptırılmaz. Bundan dolayı bu dönemde öğretmen, öğrencilere kalın kas becerisi gerektiren el hünerlerini öğretir. Derslerin içeriği incelendiğinde bu hususların dikkate alındığı görülmektedir. Öğretmen nakış dersinde düz fisto, kaba sarma, sarma ve fistoların daha mütenevvi şekilleri, ince etamin ve kumaş üzerine basit hesap işleri, basit kroşe işleri, hesap işlerinin envai, kolber, rişliyo, muhtelif beyaz iş ajorları ve boncuk işleri öğretmektedir (Hasip, 1934, s.16; İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.132-135).

İlkokulun ikinci devresinde verilen biçki, dikiş ve nakış dersleri aracılığıyla ilkokulu bitiren- kız ve erkek- her öğrenci kendi söküğünü ve düğmesini dikebilme becerisi, çorabını veya elbisesini yamayabilme becerisine sahip olabilmektedir (Sınıf Muallimi, 1934, s.50).

Aşağıda görüleceği gibi Konya'da bir ilkokulda, öğretmen kız öğrencilerle elişleri dersini yürütmektedir. Fotoğrafta görüleceği gibi öğrenciler elişleri için ayrılmış sınıftadırlar.

Resim 4: Konya'da Bir İlkokulun Elişleri Atölyesi.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü*. İstanbul: Devlet Matbaası.

1924 ve 1926 İlkokul Müfredat Programları'ndaki sosyal etkinliklerin bir amacı da öğrencilerin sosyal yaşamda uyum sorunu yaşamamalarıdır. İlkokullarda öğrencilerin eğitsel etkinliklere aktif katılım sağlamaları için öğretmenin teorik bilgilerin yanında uygulamalı eğitime de önem verdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin öğrencileri derslerde aktif hale getirmemesi ve teorik bilgilerle eğitim verilmesi sıklıkla karşılaşılan eğitsel bir sorundur. Bundan dolayı öğrencilerin büyük çoğunluğu teorik veya kitapta yazılı olan bilgileri ezberleyerek üst öğretim kademelerine geçmektedir. Bu temel sorunun çözülmesi için öğrencilerin gerçek yaşamda gördüklerini uygulayabileceği öğrenme alanları oluşturulmalıdır.

Derslerin uygulamalı olması, öğrencilerin imkanlar dahilinde fabrika ve tren garı gibi yerlere götürülmesi şehir ilkokulları için planlanmış sosyal-eğitsel etkinliklerdir. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında ülke nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. 1926 yılına kadar şehir ilkokulları için planlanan etkinlikler köylere uyarlanarak uygulanmıştır (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s.3). Konu ile ayrıntılar için Ek 7'ye bakılabilir.

Köy ilkokulları için hazırlanan programda köy çocuğunu köy hayatı dâhilinde ve o köy hayatıyla ilişkili olarak millî, medeni, insani fikir ve hislere sahip bir hale getirecek, özellikle de köylü kızların ev ve aile hayatını daha sıhhi, daha iyi ve daha

mesut bir hale getirecek bilgi ve itiyatlara (huy) sahip olacak şekilde yetiştirilmeleri öngörülmüştür (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.6-7).

1927 Köy İlkokulları Müfredat Programı'nda erkek öğrencilerin resim ve elişi dersi, kız öğrencilerin ise ikinci ve üçüncü sınıfta haftada üç ders saati ev idaresi dersi olarak görmeleri uygun görülmüştür. Bu dersin ikinci sınıfında iğne ve iplik kullanımı, bunların fiyatları hakkında bilgiler, ufak dikiş işlemleri, çocuk donu ve gömleği dikme, saç, diş, el ve tırnakların temizliğine özen gösterme, evin temizliği, süpürge kullanımı, ıslak bezlerle etrafın temizliği ve çeşitli haşerelerden kurtulma yolları öğretilmiştir. Üçüncü sınıfta ise ikinci sınıfta öğretilenlerle beraber metreyle birlikte basit ölçüler kullanma, çorap tamiri, köy ahalisinin kullandığı kumaşlar, hangi çeşit kumaşın iyi olduğu, fiyatları hakkında bilgiler, çamaşır yıkamanın uygun ve ucuz yolları, çocuk bakımı, mikrop ve veremden korunma çareleri anlatılmıştır (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.70-71). Köy şartlarına göre uyarlanan programla öğrencilerin sosyal hayatlarında karşılaşması muhtemel sorunlara çözüm bulmaları sağlanmıştır.

Dönem bazında ilkokul müfredat programları incelendiğinde 1936 İlkokul Müfredat Programı ile aile bilgisi dersinde öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaşması muhtemel konuların anlatıldığı görülmektedir. Bu dersin amaçları arasında erkek ve kadının aile ocağındaki görevleri, samimi bir aile ortamının oluşması için gerekli bilgiler, çarşı alışverişinde gıda alırken veya yemek hazırlarken göz önünde bulundurulan sıhhi, ekonomik ve estetik hususlar vardır. Aile bilgisi dersiyle ailenin başka ailelerle ve insanlarla olan sevgi ve saygı temin eden muaşeret kanunları, çocuk bakımı ve eğitimi hakkında en temel bilgilerin kazandırılması amaçlanmıştır (İlkokul Programı, 1936, ss.125-126).

Disiplinler arası bir ders olan aile bilgisi dersinin 1936 İlkokul Müfredat Programı'nda birçok dersle iç içe olduğu görülmektedir. Aile bilgisi dersi tabiat bilgisi, hesap, hendese, resim-iş dersleriyle birlikte yürütülmüştür. Okulun uygulama alanları da aile bilgisi dersi için önemli bir çalışma sahasıdır. Bir eve lazım olan sebze, süs ve çiçek bahçesinin yetiştirilmesi ve bakılması işinde kız ile erkek öğrencilerin birbirine yardım etmeleri ve bu gibi işlerde kendilerine düşen görevleri üstlenmeleri sağlanır (İlkokul Programı, 1936, s.126).

Aile bilgisi dersinin bir diğer amacı da çocuk eğitimi ve bakımı konusunda ailelere yanlış bilinen konular hakkında gerekli ve doğru bilgiler verip, yanlış ve zararlı çocuk eğitimi ve bakımının ortadan kaldırılması için telkinlerde bulunarak geleceğin anne ve baba adaylarının doğru eğitilmelerini sağlamaktır. Dersin amaçları arasında ev ekonomisi yer aldığından, öğrencilere pahalı malzemenin aldırılmaması, elde bulunan malzemenin iyi, tasarruflu ve amacına uygun olarak kullanılması, malzeme israfına meydan verilmemesi birinci plandadır. Bu derste en ufak bir parça veya parçacıktan yararlanılması hususu göz önünde tutulmuş ve alınacak malzemelerin yerli olmasının öğretilmesi amaçlanmıştır (İlkokul Programı, 1936, s.127).

Aile bilgisi dersi ilkokulun ikinci devresi olan dördüncü ve beşinci sınıfta verilmiştir. Dördüncü sınıfta ev temizliğinin nasıl yapılması gerektiği, odaların düzenlenmesi, evin aydınlatılması, yangın vs. durumlarda alınması gereken tedbirler, sofraların tertibi ve kaldırılması; et, kuru ve yaş sebzeler, sadeyağ, şeker, tuz ve baharatlar vb. gıda maddelerinin kullanımı ve muhafazası, çarşı alışverişi; iğne iplik işlerinde ise kız ve erkeklere çorap onarma, düğme dikme, sökük dikme, yama yapma, gaz lambalarına fitil geçirme ve şerit dikme pratikleri gösterilmiştir. Ayrıca yalnız kız öğrencilerin örebildiği tığla yün örgüleri, etamin ve kanaviçe gibi seyrek dokunmuş bezler üzerine teyel yaptırma, iki kumaşı birbirine birleştirme, bu temrinleri delikli bezlerle yaptırdıktan sonra çirişsiz ve yumuşak bezler üzerine aynı dikişleri yapma, ilik açma, düz fisto, kaba sarma, ince etamin veya kumaş üzerine basit hesap işleri öğretilmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.129-131).

Aşağıda Menemen İlkokulu öğrencilerinin dikiş dersinde yaptıkları ince nakış yapımına ait bir görsel verilmiştir.

Resim 5:Menemen İlkokul Öğrencileri Dikiş Dersinde.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Aile bilgisinin beşinci sınıf konuları, dördüncü sınıfta verilen bilgilerin uygulamaya yönelik kısmıdır. Örneğin; mutfak işlerinde yemek listesi hazırlanırken neler düşünülmelidir? Vücudu besleyen gıdalar, bunların beslenme alışkanlığındaki önemi, başlıca yemek türleri, birçok yemek çeşidinden ziyade az masraflı ve sağlıklı yemekler, çorba, et yemeği, sebze yemeği, pilav, tatlı veya kompostonun nasıl hazırlanacağı gösterilmiştir. Aile bilgisi dersinde çocuk bakımı, küçük çocuğun temizliği, giyimi, yatacağı yer, kucakta taşıma şekli, çocuğun anne ve hayvan sütü veya diğer mamalarla beslenmesi, çocuğun okul çağına kadar eğitiminde uyulması gereken kurallar, çocuk hastalıkları ve bunlardan korunma yolları öğretilmiştir. Beşinci sınıfta ise dördüncü sınıfın konularına ek olarak hasta bakımı anlatılmıştır. Hasta bakımında doktorun tavsiyelerine uyma, hastanın temiz tutulması, hastaya moral verilmesi, hasta için hazırlanacak özel yemekler ile aile eczanesi ve ilkyardımlar hakkında bilgilere yer verilmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.131-133).

Jimnastik dersinde çocuklara öğretilecek jimnastik alıştırmaları ve jimnastiğin esas hareketlerinden ziyade çocuklara asıl ihtiyaçları olan bedensel hareketliliği öğretmektir. Bu suretle örnek bir jimnastik ders planında: 1.Çocuğun derse neşeyle bağlanmasını sağlayacak, zihni yorgunluğun önüne geçecek değişik hareketlerde bulunmak, 2.Canlı ve geniş bir hareket imkânı veren taklitler yaptırmak, 3.Hafif kas hareketlerini yapabilecekleri basit aletler bulundurmak (asılma, atlama gibi), 4.Kısa süren oyunların zenginliğinden faydalanmak, 5.Ritm ve ahengi geliştiren şarkılı ve tempolu yürüyüşlerde bulundurmak, 6.Duruma göre vücut bozukluklarını önlemek için ders planında düzeltici hareketler hazırlanmasına da dikkat edilir (İlkokul Programı, 1936, ss.238-239).

İlkokullar Talimatnamesi'nde öğrencilerin sosyal-eğitsel etkinlikleri arasında gösterilen oyun/sporun uygulandığı yer jimnastik yani beden eğitimi dersidir. Jimnastik vücudun tüm uzuvların çalışmasını sağlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında bireyleri dinç tutmaya yönelik hareketler gösterilmiştir. Ancak 1930'lu yıllardan sonra çocukların beden uzuvlarının üzerinde uğraşmaktan ziyade vücudun başlıca fizyolojik görevleri üzerinde durulmuştur. Onları küçük yaşlarda görülmesi muhtemel beden bozukluklarından korumak ve genel sağlık durumlarına dikkat ederek vücutlarını normal şekilde kullanmalarına yardımcı olmaktır. Bu bağlamda jimnastik dersi ilkokulların birinci devresi olan 1-2 ve 3 sınıfta çocukların düzenli duruşları, el, göz

koordinasyonu ve hareket kabiliyetleri pek gelişmediği için gelişim dönemlerine uygun hareketler yaptırılmıştır. Örneğin bu dönemde oyun, beden hareketleri için en uygun araçtır. Ancak oyun bu dönemdeki çocuklara yaptırılacak hareketler açısından yeterli değildir. Bunun yerine oyun hareketlerinin kol, bacak, gövde ve baş kısımlarını ayrı ayrı veya beraberce işleten ve gündelik yaşayışımızın taklidi olan hareketlerle geliştirilmesi önerilmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.237-238).

Yukarıda 1936 İlkokul Müfredat Programı'na göre ilk üç sınıfta jimnastik dersinde yapılan hareketler anlatılmıştır. Öğrencilerinin bedensel ve ruhsal gelişimleri 1-3. sınıftaki öğrencilerine göre daha iyi olduğundan aynı programın dördüncü ve beşinci sınıfındaki jimnastik dersinde nizami ve denge isteyen hareketler yaptırılmıştır. İlkokul müfredat programında dördüncü ve beşinci sınıf jimnastik dersinde: 1. Oyun ve oyun hareketlerinden ziyade belli bir şekle bağlanan hareketler, 2. Çocukların dikkatlerini yükseltebilmek için seçilecek disipline edici hareketler, 3. Yürüyüşlerde takt (yerinde sayma) ve ritme uygun seçilecek hareketler, 4. Hareketler arasında uzun sürmeyen bir veya iki oyun bulunmasına dikkat etmeleri istenilmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.241-243).

Dikkat edilmesi gereken hususlar göz önüne alındığında birinci sınıfta oyun ve rol modele dayalı hareketler yaptırılmıştır. Örneğin; muhtelif yerlere bakma, baş sallayarak selam verme, dört ayak üzerinde başı yere ve yukarı geriye bükme (civciv gibi su içme vs.); oturuş ve ayakta duruş vaziyetlerinde el çırpma (kuş ve değirmen kanat hareketleri); bağdaş kurma, hemen ayağa kalkma, tek ve çift ayakla sıçrayarak yürüme (kuş, kurbağa vs. gibi); bağdaş vaziyette elleri yanağın altına koyarak başı yana büküp uyuma, kürek çekmenin (buğu gibi dönmek, saat rakkası gibi sallanmak vs.) yanı sıra şarkı söyleyerek ve yürüyüşte rastlanılan hayvanları taklit ederek yürüme, müsabakalı oyunlar (patates toplama, kurdele bağlama, top, değnek, mendil ile küçük bayrak yarışları) vb. etkinlikler yaptırılmıştır (İlkokul Programı, 1936, s.243-244).

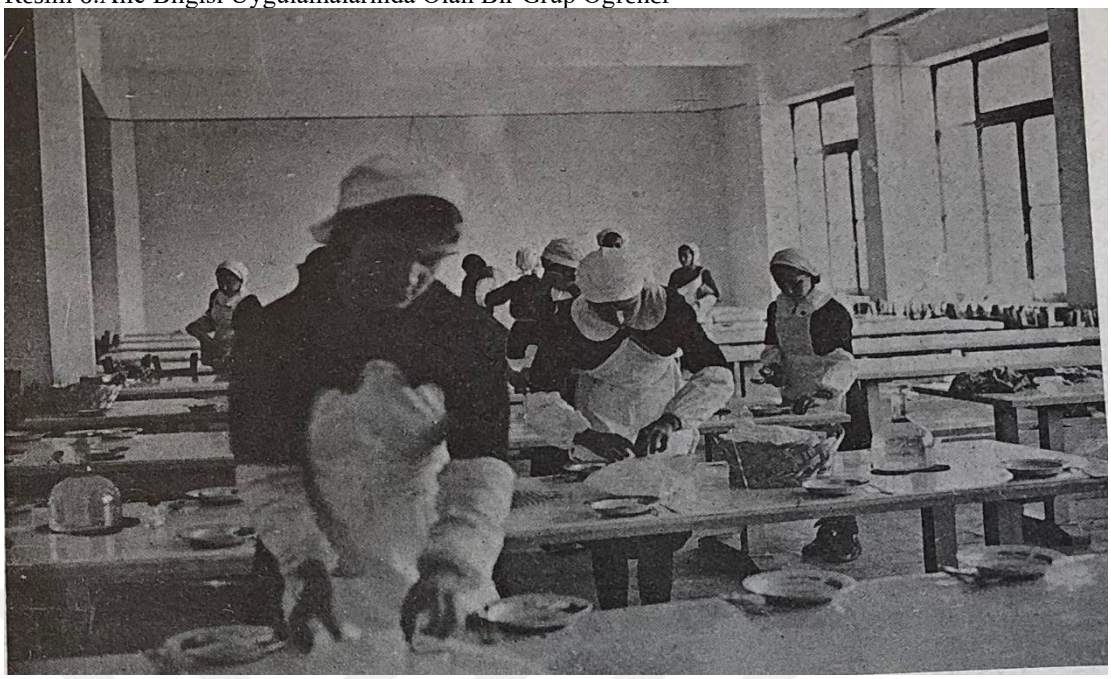
Sonuç olarak toplu tedris yönteminin uygulamaya konulmasından sonra dersler birbiriyle bağlantılı hale getirilmiştir. Birinci sınıfta hayat bilgisi dersinin okula geliş ünitesinde öğrencilere uykudan uyanma, gerinme, sabah jimnastiği, yıkanma, kurulanma, tembel ve çalışkan çocuk gibi yavaş ve çabuk giyinme taklitleri, anne ve babayla vedalaşma, sokakta ve okulda oyun taklitleri yaptırılmıştır. Köyde veya

şehirde sabah ve akşam faaliyetleri ünitesinde öğrencilere güneşin doğuşu ve batışını izletilmiş ve günlük hayatta duyulan sesler hakkında bilgi verilmiştir. Köyde çoban, koyunlar, kuzular, köpekler, şehirde ise satıcılar, dükkân kepenklerini açıp kapama taklitleri ve birbirini taşımayla ilgili hareketler yapılmıştır. 23 Nisan Çocuk Haftası ünitesinde ise gezmeler, resmigeçitler, bayram hazırlıkları, gece ve gündüz eğlenceleri, havai fişekler, oyuncaklar; tabanca, tüfek, küçük veya büyük toplar ile oyunlar oynanmıştır (İlkokul Programı, 1936, s. 245).

İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıfta bir önceki sınıfın konuları tekrar edilmiş ve yeni yılın bilgileri de eklenmiştir. Öğrencilere yaptırılan bu hareketler ile öğrencinin sosyal yaşamına sağlıklı bir şekilde devam etmesi, öğrenciye hareketlilik, arzu ve ihtiyacının bütün bir hayat boyunca sürecek bir alışkanlık haline getirme hedeflenmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.245-249).

1936 yılından sonra programların uygulanabilirliği, hayata yakınlığı konusunda dönemin bazı müfettişleri tarafından rapor hazırlanmıştır. İstanbul Bölge Müfettişi Şinasi Tamer, raporunda yeni programın hayatın birçok alanında uygulanabilir olduğunu ifade etmiştir. Tamer, bir okul incelemesinde başından geçen bir olayı şu şekilde anlatır: okulda çocukların aile bilgisi dersi kapsamında yemekleri nasıl hazırladığını, yemeklerin yenilmesi sırasında sofra adabını, sofrada malzemelerin eksilmesi durumunda öğretmenden eksiklerin tamamlanmasını beklemeden kendilerinin gidip tamamladıklarını, ayrıca sınıfların okul idareyle anlaşarak 8 ayrı grup oluşturduklarını yazmıştır. Öğrencilerin oluşturduğu gruplar şunlardır: 1) Alışveriş Grubu, 2) Yemek Listesi Hazırlama Grubu, 3) Sofra Servis Grubu, 4) Yemek Pişirme Grubu, 5) Bulaşık Yıkama Grubu, 6) Temizlik Grubu, 7) Çamaşır Yıkama ve 8) Ütüleme Grubu (Şinasi, 1940, ss.372-379).

Resim 6:Aile Bilgisi Uygulamalarında Olan Bir Grup Öğrenci

Kaynak: Şinasi, T. (1940). *İş Halinde Aile Bilgisi.* İlköğretim Dergisi. C.3. S.42. s.373.

4.2.4.1.İlkokullarda Yerli Malı Haftası Etkinlikleri

Yerli malı haftası etkinlikleri Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti[33] önderliğinde 1929 yılından itibaren (Milli tasarruf cemiyeti, 1929, s.2). 12 – 18 Aralık tarihleri arasında ülke genelinde bir hafta boyunca resmi ve özel tüm kurumların katılımıyla kutlanmıştır. Yerli malı ve tasarruf haftasının ilkokul öğrencilerini ilgilendiren kutlamalarında öğrencilere verilmek istenilen mesaj sadece yerli malı/tasarrufun faydasını öğrenmek değil, yerli malı ve tasarrufu bir yaşam felsefesi haline getirmelerine rehber olmaktır (Baltacıoğlu, 1938, s.2).

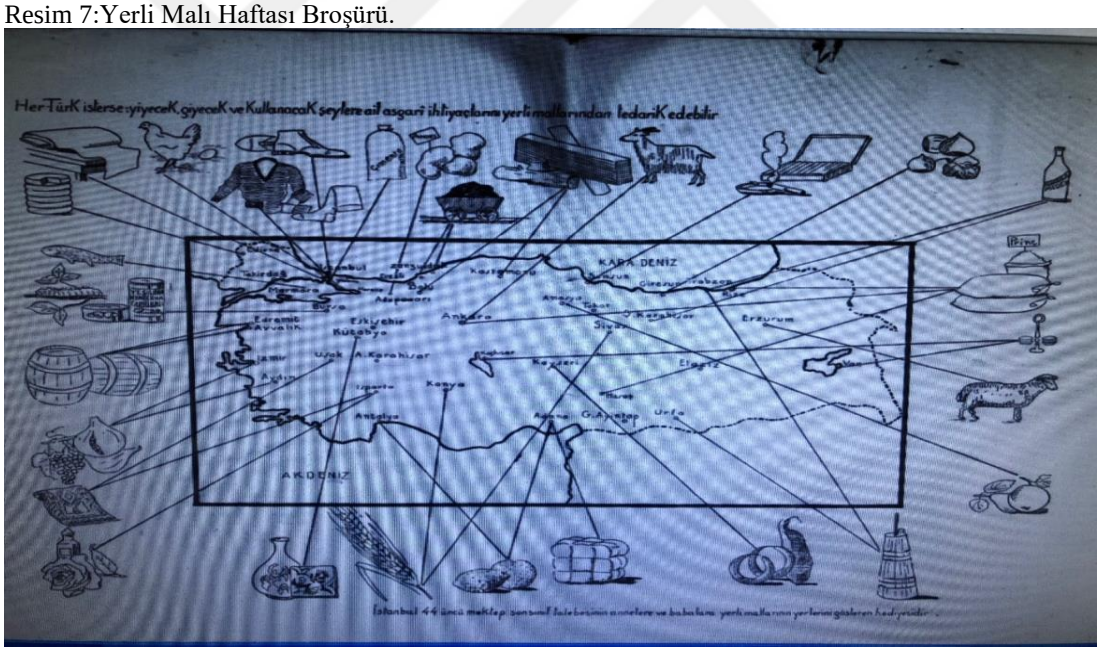
Yerli malı ve tasarruf haftasında öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmen, öğrencilere bir taraftan okul ve sivil giysilerini kirletmemeleri, yıpratmamalarını, kâğıt, kalem gibi kırtasiye malzemelerini israf etmemelerini öğretirken, diğer taraftan öğrencilerin tasarrufun önemini kavramalarını sağlamayı amaçlar (Artırma ve Yerli Mallar, 1937, s.8).

[33] Dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım (Özalp) Paşa başkanlığında Milli Tasarruf Cemiyeti'nin kurulmasına karar verilmiştir. Cemiyetin temel amacı milli tasarrufun oluşması için gerekli tedbir ve imkanları oluşturmaktır (y.y. (13.12.1929). *Milli Tasarruf Cemiyeti Teşkiline Karar Verildi*. Milliyet Gazetesi. ss.2-2.).

Yerli malı/tasarruf haftası kapsamında derslerde yerli malı/tasarrufun önemi, ilkokul öğrencilerine yönelik konferanslar, yazı müsabakaları, müsamereler, kumbara dağıtımı ve öğrencilerin evden getirdikleri kuruyemişleri birbirlerine ikram etmesi şeklinde icra edilmiştir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi yerli malı ve tasarruf haftasında aktif rol alan kurum Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'dir. Kurumun illerdeki şubeleri aracılığıyla yerli malı haftası etkinlikleri anlam kazanmıştır. Resmi ve özel kurumlar ile vatandaşların bu haftaya özgü istek, öneri ve şikayetler Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetine iletilmiştir. 1931 yılında İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul 44. İlkokulunun bir öğrencisinin çizdiği ve ilk olarak İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne takdim edilip buradan onay alındıktan sonra basılan bir resmin yerli malı haftası kapsamında anne ve babalara dağıtılmasını talep etmiştir. İstanbul 44.İlkokul öğrencisinin çizdiği resim aşağıda verilmiştir (BCA.180.09.92.449.14. t.y. ss.1-2).

Resim 7:Yerli Malı Haftası Broşürü.

Kaynak: BCA.180.09.92.449.14. t.y. ss.3-4

12-18 Aralık 1933 yerli malı haftası kapsamında İstanbul 44. İlkokulu öğrencileri tarafından bir müsamere düzenlenmiştir. Aynı tarihlerde Aydın Nazilli'de ilkokul öğrencileri okullarında tasarruf temalı bir müsamere vermişler. Muğla'da ise öğrenciler ellerinde tasarrufa yönelik pankartlar ve dillerinde de yerli malı şarkıları ile şehirde yürüyüş yapmışlar (Haftanın Dördüncü Günü, 1933, s.5).

12-18 Aralık 1934 yerli malı ve tasarruf haftasında okullarda haftanın önemiyle ilgili kompozisyon yarışması düzenlenmiştir (Tutum Haftasının İkinci Günü, 1934, s.2). Ankara'da ilkokul öğrencileri tarafından şehrin birçok yerinde resmigeçitler yapılmış, İnebolu'da kalabalık bir öğrenci grubu da şehirde gezerek yerli malının korunması için yürüyüş düzenlemiş ve Muğla'da ise ilkokul öğrencileri tarafından okulda hazırlanan müsamereler ailelerle izlenmiştir (Tutum Haftası Canlı, 1934, s.6).

Adana'da 12-18 Aralık 1934 yerli malı ve tasarruf haftasının ikinci gününde ilkokul öğrencileri, ellerinde kumbara ve yerli malı haftasının öneminin anlatıldığı pankartlarla 13.30'da Namık Kemal İlkokulu'ndan hareket ederek şehirde bir yürüyüş yapmışlar. Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından dört bir çevresi yerli mallarla çevrilmiş bir kamyon da yürüyüşte kullanmıştır. Yürüyüşün bitiş yeri olan Adana Cumhuriyet Halk Partisi il binasının yanında halka yerli malı ve tasarruf hakkında açıklamalarda bulunması için Adana Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından bir öğrenci seçilmiştir. Gazipaşa İlkokulunda da herkesin izleyebileceği bir müsamere ve konferans verilmiştir. Adana'da yerli malı haftası boyunca her okul için belirli gün ve saatlerde kumbaralarını bankalara götürüp boşaltmaları için bir program hazırlanmıştır (BCA.490.01.14.76.2, 1935, s.1).

Antalya'da ise Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 12-18 Aralık 1934 yerli malı ve tasarruf haftası kapsamında Cumhuriyet Halk Partisi genel merkezine gönderilen raporda yerli malı ve tasarruf haftasında en beğenilen etkinliğin okul öğrencilerinin de içinde yer aldığı coşkulu yürüyüş olduğu ifade edilmiştir. Raporun devamında okullar tarafından düzenlenen yerli malı ve tasarruf haftası temalı müsamerelerin hafta boyunca verildiği belirtilmiştir (BCA.490.01.14.76.2, 1935, s.4).

12-18 Aralık 1935 yerli malı ve tasarruf haftası kapsamında İstanbul'da 31.İlkokul öğrenci ve öğretmenleri tarafından Çapa Kız Öğretmen Okulu konferans salonunda konuklara müsamere, şiir dinletileri, monologlar ve küçük piyesler düzenlenmiştir. Hafta boyunca diğer ilkokullar ise kendi okulları veya daha büyük okullarda müsamere, piyes ve konferanslar vermişlerdir (Ulusal Artırım Haftası, 1935, s.3). İzmir'de ise ilkokullarda kompozisyon yarışması yapılmış ve yerli malı haftası ile ilgili müsamereler, piyes ve tiyatrolar gösterilmiştir (İktisat ve Tasarruf Haftası, 1935, s.2).

12-18 Aralık 1935 yerli malı ve tasarruf haftası kapsamında Yozgat'ta kutlamanın ilk günü öğrencilere artırım (tasarruf) ve yerli malları duygusunu aşılamak için ulusal düzeyde seçilen sözlerin okul duvar ve salonlarına asılması etkinliği yapılmıştır. İkinci gün öğleden sonra bütün ilkokul öğrencileri lisede toplanmış ve ellerinde ulusal ekonomi ve yerli mallar hakkında yazılmış sözlerin olduğu pankartlarla saat 15'te başlamak üzere resmigeçit yapılmıştır. Üçüncü gün ilkokulların salonlarında çocuklara yönelik temsil ve konferans verilmiş ve organizasyonu Yozgat Milli Eğitim Müdürlüğü yönetmiştir. Haftanın yedinci yani son gününde ilkokul öğrencilerinin haftanın ilk günü Ziraat Bankası'ndan aldıkları kumbaraları saat 14'te herkesin olduğu bir anda açılmış ve kumbarasında en çok para biriktirmiş üç öğrenciye hediyeler verilmiştir (BCA.490.01.17.89.9.1., 1935, ss-4-7).

12-18 Aralık 1936 yılının yerli malı ve tasarruf haftasında ilkokul öğrencileri seviyelerine uygun konferanslar düzenlenmiş ve konferansların akabinde öğrenciler tarafından hazırlanan tiyatrolar izlenmiştir (Tasarruf Haftası Dün Başladı, 1936, s.5). İlgili yılın yerli malı haftası kapsamında okullara metinleri önceden hazırlanmış piyesler gönderilmiştir. Ayrıca yerli malı haftası programı çerçevesinde ülke genelindeki 2000 okulda aynı anda tören yapmaları için talimatname gönderilmiştir. 12-18 Aralık 1936 tarihleri arasında Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu tarafından temin edilen filmler de izlettirilmiştir (Artırım ve Yerli Malı Haftası, 1936, s.2).

12-18 Aralık 1937 yerli malı ve tasarruf haftasının ilk gününde Ankara'daki Ulus Meydanı'nda halk ve öğrenciler ellerinde pankartlarla toplanmış ve coşkulu bir miting düzenlenmiştir (Tasarruf Haftasında, 1937, s.5). Yerli malı haftasının üçüncü günü de kuruyemiş günü ilan edilmiştir. Okullarda öğrencilere kuruyemiş dağıtılmış ve ülkemizde yetişen kuruyemişler hakkında konferans verilmiştir (Tasarruf Haftasının Üçüncü Günü, 1937, s.1). Haftanın ilerleyen günlerinde öğrencilere İş Bankası kumbaraları hediye edilmiştir (Tasarruf Haftasının Beşinci Günü, 1937, s.5). İş Bankasına ait kumbara için Ek 24'e bakılabilir.

12-18 Aralık 1938 yılının yerli malı ve tasarruf haftasının ilk gününde birçok yerde yerli malı ve tasarruf hakkında ilkokul öğrencilerine konferanslar verilmiştir (Şehrimizdeki Merasim, 1938, s.11). Yerli malı haftası programına göre okullardan 12-18 Aralık arasında herhangi bir günü de yemiş gün olarak kutlaması, ayrıca Atatürk'ün vefatı dolayısıyla ülke genelinde devam eden matemden dolayı müsamere

ve eğlencelerin yapılmaması, haftanın yalnız konferanslarla sürdürülmesi istenilmiştir (Yerli Mallar ve Tasarruf Haftası, 1938, s.5).

Millî Eğitim Bakanlığı' da aynı yıl ilkokul öğrencilerinin tasarruf ve para biriktirme alışkanlığı kazabilmeleri için okullarda birer saat iktisat dersinin verilmesini kararlaştırmıştır. Bu ders saati kapsamında öğrencilere ülkenin milli bankasından alınacak olan kumbaraya para atma suretiyle küçük yaştan para biriktirme ve tasarruf alışkanlığı kazandırılması hedeflenmiştir (İlkokul Talebelerine, 1938, s.2).

12-18 Aralık 1939 yılının yerli malı ve tasarruf haftasının ilk günü ve takip eden günlerde haftanın önemini anlatan konferanslar verilmiştir. Bazı illerde ise halk ve öğrencilerin katılımıyla şehirde yerli malı ve tasarruf için yürüyüş yapılmıştır (Muğla'da Ekonomi ve Artırma Haftası, 1939, s.2). 12-18 Aralık 1940 yerli malı ve tasarruf haftasının ilk gününde ilkokullarda öğretmenler ilk derslerini yerli malı ve tasarrufa ayırmıştır (Tasarruf Haftası ve Mektepler, 1940, s.5).

12-18 Aralık 1941 yılında yerli malı ve tasarruf haftasında ilkokul öğrencileri arasında haftanın önemine binaen kompozisyon yarışmaları düzenlenmiştir. Yarışmayı kazanan öğrencilerin hediyeleri Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu tarafından verilmiştir (Yerli Malı ve Tasarruf Haftası, 1941, s.1). 12-18 Aralık 1942 yerli malı ve tasarruf haftası boyunca ilkokullarda öğretmenler öğrencilere haftanın önemi hakkında konferanslar düzenlenmiştir (Yerli Mallar Haftası, 1942, s.3).

Yerli malı haftasının kutlanmaya başlandığı 1930 yılından itibaren okullarda öğretmenlerin öğrencilere kazandırmayı hedeflediği temel davranışlardan biri de öğrencinin ev ekonomisine dayalı olarak millî bir tasarrufu ve yerli malı kullanımını öğrenmesidir. Kutlamaların olduğu haftalar boyunca öğretmenlerden dersleri yerli malı ve tasarruf çerçevesinde anlatılması istenildiğinden öğretmenler Türkçe dersinde tasarruf veya yerli malıyla ilgili bir konuyla dikkat çeker. Biyoloji ve tabiat tetkiki derslerinde doğadaki canlılardan örnek verir. Tarih dersinde savaş dönemindeki şartları göz önüne getirerek millî sermayenin ve tasarrufun önemi anlatır[34] (BCA.490.01.1453.23.1., 1940, s.43).

[34] Dersler Toplu Tedris esasına göre ilişkilendirildiğinden hayat bilgisi dersi merkeze alınmak suretiyle diğer derslerin konuları hazırlanır.

Öğretmen bunların dışında 1) toplu kumbaralarla, 2) bireysel kumbaralarla, 3) tasarruf pullarıyla, 4) doğrudan doğruya eğitimle, 5) bu yöntemlerin dışında bir yöntemle öğrencide yerli malı ve tasarruf hakkında bilinç oluşturabilir. Öğretim toplu veya bireysel yollarla kazandırılması yolunda ve bireylerin birbirinden örnek alması yoluyla gerçekleştirilir. Tasarruf pulları yönteminde öğrenci yapmış olduğu tasarrufları bir kâğıda not eder ve bunları değerlendirir. Doğrudan eğitim yönteminde öğretmen, öğrencinin kendi ekonomik durumunu göz önüne almasını sağlayarak tasarruf yapmasını sağlar. Bunların dışındaki tasarruf yönteminde ise öğrenci okula yeni başladığında ona bir hesap açılır ve artırdığı harçlıklarını bu hesaba koyması söylenir. Okul döneminde veya bitiminde yapmış olduğu tasarruf hesaplanır ve kendisine gösterilir (BCA.490.01.1453.23.1., 1940, ss.27-40; Özbek, 1939, ss.21-22).

4.2.5. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Okul-Öğrenci-Öğretmen-Veli İlişkileri

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hükümetler millî bir dava olan ilköğretimin bütün güçlüklere rağmen ülkenin en ücra köşesine kadar yaygınlaştırılmaya ve okuryazar oranının artırılmasına çalışılmışlardır. En ücra köşedeki vatandaşların okuryazar ve bilgili olmasının ülkedeki birçok meselenin çözümüne anahtar olacağı düşünülmüştür (BCA. 490.01.5.27.27., 1945, s.1).

Bu bağlamda ilköğretimde öğretmenin okul, öğrenci ve veli arasındaki ilişkiler önem arz eder. Öğrenci aile eğitiminden sonra eğitimi okulda görür. Çocuk, ilkokula başladığında kendi düşünce dünyasının büyük insanlardan farklı olduğunu bilmez. İlkokulda hisleriyle hareket eder. Somut nesneler üzerinden düşür ve gördüğünü olduğu gibi yorumlar. Bu durum 12 yaşına kadar devam eder. Öğretmenin pedagojik formasyonu ve çocuk psikolojisi alanlarında yetersiz olması durumunda öğrenci-öğretmen ilişkilerinde bazı anlaşmazlıklar baş göstermesi kaçınılmazdır (İlk Tahsil Çağı, 1944, s.1).

İlkokul çağındaki çocuklarda merak, onların araştırmacı bir ruha sahip olması da beraberinde getirir. Bu durum öğretmenler tarafından eğitimin geliştirilmesi için kullanılmalıdır. İlkokul çağındaki çocuklar kendisini ilgilendirmeyen konularla uğraşmazlar. Çocuklar ilgilerini çeken konuları yenilik yaparak değiştirmeye çalışırlar. Çocukların bazı zamanlar arkadaş çevrelerini değiştirmeleri de bundan kaynaklıdır (İlk Tahsil Çağı, 1944, s.1).

Öğretmen, çocukları mümkün olduğunca günlük hayatla iç içe getirmelidir. Bu bağlamda ilkokulun amacının çocuğun ilgi ve yeteneklerine göre serbest bir alan oluşturmak olduğu söylenebilir. Bireylerin karakterlerinin doğuştan olduğu gerçeği inkâr edilemez. Fakat çevrenin karakter üzerindeki etkisi de dikkate alınmalıdır. Çocuğun karakterinin şekillendiği en kritik dönem 7-11 yaş aralığıdır. Öğrencinin bu dönemdeki yanlışlarının etkisi ilerleyen yaşlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu kritik evrede çocukların zamanlarının büyük çoğunluğunu öğretmenleriyle geçirdiğinden, öğretmen çocuklarda yapıcı ve yaratıcı özellikler inşa eder (İlk Tahsil Çağı, 1944, s.1).

Okul ve çevre ilişkileri her dönem mevcuttur. Okulun çocukların çevreyle olan ilişkilerini kesmesi durumunda çocukların toplumsallaşmasında sorunlar ortaya çıkar. Çünkü çocuk zamanının dörtte birini okulda geçirir. Okul dışında kalan sürede ise çocuklar çevrenin etkisindedir. Çocuk bazı zamanlarda çevreden aldığını okuldan aldığından daha fazla zihninde tutabilir. Bundan dolayı okul ve çevre bir bütün halinde öğrencinin gelişimine rehberlik eder (Nafiz, 1929, s.279).

Çocuklar, ilkokul çağında çevreden gördüklerini zihninde kodlar. Çocuk, öğretmen veya çevresinden öğrendiği hareketleri bir iki tekrar sonrası alışkanlık haline getirir. Çünkü zihin bu dönemde boş olduğundan verilen her bilgi alınmaktadır (Sırrı, 1930, s.37). Çocukların arkadaş veya sosyal çevresiyle uyumlu yaşayabilmesi için davranışlarına gerekli olmadıkça müdahale edilmemelidir. Gereğinden fazla müdahalenin olması durumunda ise çocuklar ilerde alacakları kararlarda bağımlı bir kişiliğe sahip olabilirler (Fevzi, 1930, s.49).

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ilkokul öğrencileri için hazırlanan ilkokul programlarının hedefleri arasında öğrencilerin cumhuriyetçi, demokratik ve günlük yaşamdan uzak olmayan bireyler olarak yetiştirilmesi vardır. Öğrencinin bu özellikleri kazanması için okul ve çevreyle zamanını ne şekilde geçirdiği önemlidir (İlkmektep Müfredat Programı, 1340, s.3).

Öğrenci, öğretmen ve çevre etkileşimi, 1924 ve 1926 ilkokul müfredat programlarına göre pazartesi günü öğleden sonra yapılan eğitsel geziler ve konferanslar sırasında daha yoğun olmaktadır (İlkmektepler Müfredat Programı, 1927, ss.5-6). 1936 İlkokul Müfredat Programı'nda ise öğrenci öğretmen ilişkileri pazar

günleri dışında haftanın diğer günleri okulda gerçekleşmektedir. Tatil günleri öğrenci öğretmen etkileşimi bulunmaz.

1924, 1926 ve 1936 ilkokul ders programlarına göre öğrenciler okulda kaldıkları süre zarfınca minimum beş saat öğretmen ve arkadaşlarıyla iletişim halindedirler. 1927, 1930 ve 1938 köy ilkokul müfredat programlarına göre ise öğrencilerin okulda bulunduğu perşembe öğleden sonra ile cuma günleri tatil olmasından dolayı bu iki gün dışında haftanın diğer günleri arkadaş ve öğretmenleriyle iç içedir. 1939-1940 eğitim öğretim yılında köy ilkokulları için hazırlanan taslak programlarda cumartesi günleri öğlen saat 13'e kadar eğitim verildiğinden öğrenci öğretmen arasındaki iletişim cumartesi öğleden sonra ile pazar günleri olmamıştır[35] (Köy İlkokul Programı Projesi, 1939, s.6).

Köy, kasaba ve şehir ilkokullarda öğretmenlerin öğrencilerle olan iletişimlerinin ilk ve nihai amacı çocukların sosyal hayata uyumlarını sağlamaktır. Öğrencinin öğretmen ve arkadaşlarıyla olan iletişiminde özü sözü doğru olması, çevreyle olan iletişimlerinde, oyunlarda dürüst hareket etmesine yardımcı olmak öğretmenin görevlerinden biridir. Ayrıca ikili ilişkilerle öğrenci her işini vaktinde yapması gerektiğini öğrenir. Böylece öğrenciye belli bir düzene bağlı olarak zamanın kıymetini anlama gibi özellikler kazandırılır (İlkmektepler talimatnamesi, 1938, ss.12-13).

Gerek şehir, kasaba ve köy ilkokulları müfredat programları ve gerekse ilkokul talimatnamelerinin yönlendirmeleriyle öğretmenler, öğrencilerin laik, devrimci bir cumhuriyet terbiyesi almalarını sağlarlar. Öğretmenin temel eğitimden başlayarak amaçlarından biri Türk çocuğuna vereceği eğitimle yarının Türkiye Cumhuriyeti bireylerini yetiştirmektir (Nami, 1931, s.286). Öğretmen öğrencinin okula başladığı ilk günden itibaren öğrenciye her şeyi öğretmez, genel olarak öğrencilere rehber konumunda yer alır (Hakkı, 1931, s.35).

Öğretmen, öğrencilerin birbiriyle olan iletişimlerinde hal, hareket ve konuşmalarında toplum kurallarına uyması, uygun olmayan kıyafet, hal ve hareketlerden uzak durmasını engelleme konusunda rol model olur. Öğretmenler, öğrencilere küçük yaştan itibaren terbiyeyi, nezaket dâhilinde tartışmayı, fikrini

[35] Okullar, hafta tatili kanunundan dolayı cumartesi öğleden sonra ve pazar günü tatil edilmiştir.

kimseyi incitmeden savunmayı, kendi fikrine uymayan fikirleri karşı tarafı incitmeden dinlemeyi, gerektiğinde yanlış bir kanaatini, başkalarının uyarısıyla üzülmeden düzeltmeyi öğretirler (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.14-15).

Çocukların eğitiminde okul, aile ve öğretmenlerin etkisi bilinmektedir. Okulun çocukların eğitim sonrası topluma faydalı bireyler olmasını sağlayabilmesi için ailelerin de görüşlerine başvurulmalıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı'nın okullara gönderdiği tamimde velilerin okuldan ve öğretmenden beklentileri veya okulun ailelerden beklentileri ayrıca öğrencilerin durumları hakkında velilerin bilgi almalarını sağlamak için gerekli çalışmaları yapmaları istenilmiştir (Tamimler, 1931, s.56).

Bu bağlamda ilkokullar talimatnamesinde açıklandığı gibi okul, öğretmen, çevre ve aile öğrenciye sosyal yaşama uyumunda yardımcı olacaktır. Tüm bu etkenler, öğrenciye iyi alışkanlıklar kazandırma, verilen öğüt, nutuk ve konferanslardan ziyade bu özellikleri kazanacak olan zemini hazırlanmak içindir. Öğrenciye hazırlanacak olan eğitim ortamı öğrenciyi hayatın gündelik işlerinde hep doğruluğa, temizliğe, güzelliğe, beden ve zihin faaliyetlerine odaklamalıdır. İlkokulda öğrencilere verilecek eğitimle öğrencinin sahtekârlığa, pisliğe, çirkinliğe, miskin ve tembel bir yaşama sahip olmasına izin verilmeyecektir. Talimatnamede öğretmenlerden öğrencilerle olan iletişimlerinde sorunlu öğrencinin hal ve hareketlerini düzeltmek yerine öğrencinin bulunduğu çevre ve hayat şartlarını kontrol altına alarak çözüm bulması istenilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.15).

Öğretmen, öğrencilerin sınıfın birer bireyi, okulda ve sınıfta toplumsal hayatın bir parçası olduğunu göz önüne alarak aralarında düzen sağlamak için okul ve sınıfta geçerli birer tüzük oluşturma yoluna gidebilir. Öğrenciyle birlikte oluşturulacak olan bu tüzükte ilkokul öğrencileri doğruluğu, kurallara uymayı ve güzelliği birbirlerine tavsiye edebilir. Okul veya sınıf kurallarının oluşturulmasına yönelik Cumhuriyet Dönemi İstanbul Muallim Mektebi öğretmenlerinden Nihat Adil, (1929) okul içinde birkaç öğrencinin dikkatsizliğinden dolayı okul içinde meydana gelen bir yaralanma olayı sonrasında öğrencilerin kalabalık bir grup halinde öğretmene gitmeleri veya teneffüslerden sonra öğrencilerin sınıfa koşa koşa girmelerinin normal şartlar altında okul düzenine uymayan davranışlar olduğunu söylemiştir. Adil'e göre bu durumda öğretmenin takınacağı tavır öğrencilere kızıp bağırmak değil okul binasının içinde

isteyen herkesin istediği gibi davranmasının mümkün olmadığını ve belli bir düzene göre hareket edilmesi gerektiğini ortaya koymaktır. Bunun gerçekleştirmenin öğrencilerle okul içinde oluşturulacak bir tüzükle mümkün olabileceğini belirtmiştir (Adil, 1929, s.72).

Nihat Adil'in de ifade ettiği gibi sınıf içinde veya okul içinde meydana gelen olaylar sonrası birlikte yaşama kuralları oluşturulur. Bu kurallara herkesin uyması sağlanır. Okuldaki öğrenci-öğrenci, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin de amacı öğrenciyi düzenli bir yaşama sevk etmek ve düzenli çalışmanın yollarını göstermektir. Bu iletişim sayesinde öğrenciler uyku düzeni, çalışma saatleri, düzen gibi vs. konularda fikir sahibi olurlar (İhsan, 1929, ss.159-164). Her işte olduğu gibi eğitimde de iletişim konularında öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişim ne kadar istikrarlı olursa istenilen davranışların sergilenmesi o kadar kolaylaşır (İhsan, 1929, s.3). Konuyla ilgili Ek 8 ve 9'a bakılabilir.

Öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkilerinin zemini ilkokul müfredat programlarıdır. Müfredat programlarında derslerin içeriğine ait temel konu başlıkları yer alır. Öğretmen de konu başlıklarına göre öğrencilerine bulundukları bölgenin coğrafi, politik ve kültürel özelliklerine göre eğitim verir. Öğrenciler de derslerden öğrendikleriyle topluma faydalı ve uyumlu bireyler olurlar. Derslerin bulunan bölgenin şartlarına göre uyarlanıp hazırlanılmasının öğretmen için hem kolaylığı hem de zorluğu söz konusudur. Örneğin; birinci sınıf öğretmeninin öğrencinin yaşı ve öğrencinin yaşadığı çevreye göre bir ders planı hazırlamaması durumunda bazı derslerin (hayat bilgisi, tabiat tetkikleri vs.) öğretiminde öğretmen-öğrenci iletişiminde sorunlar yaşaması olasıdır. Ancak çerçevesi belli olan derslerde (alfabe, yazı vs.) öğretmenin vereceği bilgilerin sabit olması, öğrenci öğretmen arasındaki iletişimin kuvvetlenmesini sağladığı gibi bu derslerde öğrencilerin kendi aralarındaki bağı da güçlenir (Niyazi, 1929, s.53).

Okulda öğretmen-öğrenci iletişim konusu kadar öğretmen-okul ve veli iletişimi de disiplin sorunları yaşanmaması açısından önem taşır. Bu bağlamda aşağıda sıralı bir şekilde verilen sebeplerin oluşması durumunda okulda olumlu iletişimin en üst seviyeye ulaşması beklenir (BCA. 180.09.143.687.1., ty., ss.25-27):

1) Muhtelif sebeplerle aileyle tanışmak.

2) Okulda verilecek her türlü müsamere, çay, sergi ve millî günlerin kutlanması vb. etkinliklere velilerin de gelmesi sağlanarak velisi olduğu öğrencinin durumunu öğrenmesini sağlamak.

3) Okula gelen öğrenci velilerini uygun bir şekilde kabul etmek ve okulun yabancı bir yer olmadığını göstermek.

4) Bayram, özel günler ve taziye gibi zamanlarda veliyi ziyaret etmek.

5) İdarenin öğrenci velilerinden her türlü düşüncelerini hangi suretle olursa olsun taraflarına iletmelerini istemek.

Millî Eğitim Bakanlığı, 1940-1941 eğitim-öğretim döneminden itibaren öğretmen-öğrenci-veli ilişkilerinin güçlenmesi, öğrencilerin ihtiyaç ve sorunları için ilkokullarda aylık veli toplantılarının yapılmasını istemiştir (İlkokul Talebe Velileri, 1940, s.2).

Öğretmenler, eğitim-öğretim dönemi içinde öğrencilerin durumu hakkında aylık toplantılar düzenlerler. Bazı okullar eğitim-öğretim dönemlerinde öğrencinin durumunu kontrol altına almak, okulla aile iletişimini daha iyi seviyelere getirmek için öğrenci velileriyle toplantı yapma kararı almışlardır (Güzel Bir Karar, 1940, s.2). Öğretmenlerin öğrencilerin durumuyla ilgili velilerle yaptıkları toplantılarda genel olarak öğrencilerin okul dışındaki durumlarını aile bireylerinden öğrenme yoluna gitme kararları alınmıştır. Bu kararın ana nedeni öğrencinin günlük hayatında okul dışında kalan zamanın çoğunluğunu aile bireyleriyle geçirmesindendir (Kocaeli Muallimler Kurultayı, 1934, ss.60-61; İlkmektep Çocukları, 1940, s.2).

4.2.6. İlkokullarda Bayram Törenleri ve Kutlamaları

Millî Mücadele'nin kazanılıp Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra genç Cumhuriyet'in geleceğini sağlam temeller üzerine oturtmak için devletin imkanları seferber edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda geleceğin teminatı olan çocukların millî kültürü alabilmesi için azami gayret sarf edilmiştir. Öğrenciler okulda eğitim-öğretim görürken diğer taraftan topluma ait kuralları da öğrenmişlerdir (Cumhuriyet Çocuğu, 1939, s.187).

Bu bağlamda öğrenciler okulda eğitim-öğretim alan, bahçede ve teneffüslerde oynamakla zaman geçiren bireyler olarak kalmayacak, aynı zamanda okul içinde veya

dışında bazı faaliyetlere de katılacaklardır. Bu faaliyetler arasında millî bayramların okul içinde veya okul dışında kutlanması vardır. Millî bayramlar, devletin geleceğinin sağlamlaşması, millî değerlerin aktarımında önemli roller üstlenir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.54-58).

Cumhuriyetin ilk yıllarında millî değerlerin çocuklara aktarımında Millî Eğitim Bakanlığı önemli bir görev üstlenmiştir. Millî değerler konusuna ilkokulun ilk üç yılında hayat bilgisi dersinde şu ünitelere yer verilmiştir: 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış yıl olan 23 Nisan Millî Egemenlik ve Çocuk Bayramı okullarda kutlanmıştır. Okullarda milli bayram hazırlıkları bir hafta öncesinden başlamıştır. Bayram hazırlıkları kapsamında sınıf ve okulun süslenmesinde çiçek, kâğıttan süsler vb. gereçler kullanılmıştır. Çok yoğun olmadıkça bayram programının okulda icra edilmesi ve kutlanması istenilmiştir. Cumhuriyet döneminde milli bayram merasimleri günü öğleden sonra ve ertesi gün/günler okullar tatil edilmiştir (Nami, 1931, ss.284-285; İlkmektep Müfredat Programı, 1927, s.11; Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.23-24).

İlkokulların müfredat programında 1. sınıf hayat bilgisi dersi içeriğinde bayrak, donanma, şenlik, Cumhuriyet Bayramında çocuklarla birlikte sınıfın süslenmesi, çiçek, ağaç dalları ve göz alıcı renkli süslerin hazırlanması; 23 Nisan Çocuk Bayramı [Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk toplanışı], okulun ve sınıfın süslenilmesi için bahar çiçeklerinin toplanması, ağaç dalları, çiçekler ve kâğıt zincirlerden süsler konu başlıklarına yer verilmiştir (Nami, 1931, s.285;İlkmektep Müfredat Programı, 1927, ss.14-17;Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.37-39).

2. sınıf hayat bilgisi dersi içeriğinde sınıfın milli bayram hazırlıkları, cumhuriyet dönemiyle eski devirlerin karşılaştırılması, 23 Nisan Bayramı ile diğer çocuk bayramları başlıkları vardır. Üçüncü sınıf hayat bilgisi dersinde ise Cumhuriyet Bayramı'nda sınıfın bayram hazırlığı, cumhuriyet, Türk toplulukları ve memleketleri, İstiklal Savaşı, eski hükümetlerin ve padişahların fenalıkları, yeni hükümet ve idaremiz, cumhurbaşkanımız, 23 Nisan Bayramı için çiçek ve yeşilliklerin temini, sınıfların bahar çiçekleriyle donatılması, 23 Nisan Bayramı'nın önemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin işlevi, İkinci Abdülhamid'in son günlerinden bu günlere kadar geçen zamanda meydana gelen başlıca olayların anılması, eski ve yeni Türk büyükleri, âlimleri, idarecileri ve askerleri hakkında bilgi verilmiştir (Nami, 1931,

s.285;İlkmektep Müfredat Programı, 1927, ss.19-26;Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, ss.42-49).

Millî bayramlar ve cumhuriyet terbiyesi ilkokullarda temel dersler arasında yer alan hayat bilgisi dersin de verilmiştir (Nami, 1931, s.285). Ancak bazı dönemler bakanlık tarafından müfredat programlarında bazı değişikliklere gidilmesiyle millî bayramlar ve cumhuriyet terbiyesine ait temel konuların verilme şeklinde değişiklikler olmuştur. 1936 İlkokul Müfredat Programı'nda hayat bilgisi dersinin hedefleri arasında millî bayramlar ile önemli tarihi olaylara dikkat çekmek, tarihi olayların gelişimini kavratmak, yurt ve millet sevgisi aşılamak yer almıştır. Hayat bilgisi dersinin birinci sınıftaki içeriğinde Cumhuriyet Bayramı'nda sınıfta, okulda ve dışarıda bayram hazırlıkları, donanma ve şenlik anıları, Cumhuriyet Bayramı dışındaki diğer millî bayramlar, millî bayramlara ait hatıralar, 23 Nisan Bayramı'nda okulun ve sokakların süslenmesi, diğer çocuk bayramları ve çocukların bayrama yönelik izlenimlerine yer verilmiştir (İlkokul Programı, 1936, ss.134-147).

1936 İlkokul Müfredat Programı'ndaki 2. sınıf hayat bilgisi konuları, Cumhuriyet Bayramı için okulda ve sokakta bayram hazırlıkları, Cumhuriyet Meydanı, askerler, resmigeçit, tayyareler, cumhuriyet hakkında büyüklerin anlattıkları, Atatürk'ün çocukluğu, 23 Nisan Bayramı'nda çocukların bayramı, sınıfın, okulun ve sokakların süslenmesi, resmigeçitler, 23 Nisan hakkında büyüklerin anlattıkları vardır (İlkokul Programı, 1936, ss.142-147).

3. sınıf hayat bilgisi dersi konuları arasında Cumhuriyet Bayramı için tarihi bir gezi düzenlenmesi ve gezinin içeriğinde şehirde kurtuluş savaşıyla ile ilgili bina ve abideler olmasına dikkat edilmesi istenilmiştir. Köy, kasaba veya şehirde Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları, Kurtuluş Savaşına ait hatıralar ve hikâyeler, Cumhuriyet Bayramı'nın önemi, 23 Nisan Çocuk Bayramı'nda okulda ve kasabada bayram hazırlıkları, tören programının gözden geçirilmesi, resmigeçit ve şenlikler, 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın öğrencilerdeki izlenimleri, diğer milli bayramlar, ilk meclis olan Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılması, eski ve yeni devirlerin karşılaştırılması, eski mahalle okullarında öğrenciler nasıl eğitim görmüştür gibi temalar yer almıştır (İlkokul Programı, 1936, ss.149-152).

Şehir ve köy ilkokulları için hazırlanan programlarda hayat bilgisi dersinde millî bayram, cumhuriyet terbiyesi temaları, Cumhuriyet Bayramı ve 23 Nisan Bayramı'nda birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar öğrencilerin sınıfı ve okulu süsleme de aldığı görev, kasaba veya şehirde bayram hazırlıklarını gözlemlemeleri istenilmiştir. Ayrıca bayramlar öncesinde bayramın önemi ve diğer millî bayramlar hakkında araştırma konularına yer verilerek öğrencilerin bilgi toplaması, bayram öncesinde öğrencilerin ve büyüklerin bu bayramları öğrenmesi sağlanmıştır. Bunlara ek olarak, öğrencilere büyüklerinden tören bilgisi veya Kurtuluş Savaşı dönemine ait hatıraları dinleyerek bu bilgileri sınıfta arkadaşlarına aktarma görevi verilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde ilkokul öğrencileri, okul dışında düzenlenen bazı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına aktif olarak katılmasa da genelde 23 Nisan Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı törenlerine katılmışlar. Millî bayramların ülkenin geleceğinin sağlamlaşmasında millî değerlerin aktarım yeri olmasından dolayı ilkokul öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Örneğin; Cumhuriyet Bayramı'nın bir hafta öncesinde çocuklara millî hissi duyurmak ve yaşatmak için bayram hazırlıklarının başladığı zamandan bayram zamanına kadar olan süre öğretmenler için fırsat olarak görülmüş, donanımlı öğretmenin bu fırsatlardan önemli ölçüde yararlanması ve öğretmenlerin derslerini bir tema etrafında toplayarak, ders planlarını ona göre işlemesi öngörülmüştür (Sınıf Muallimi, 1934, s.241).

İlkokul öğretmenlerinin millî bayramlarda şu üç temaya dikkat etmeleri istenilmiştir:

1) Dersler,

2) Sınıf ve okul çevre düzenlemeleri,

3) Tavırlarıyla çocukları etkileyecek duygular.

Bu ana temalar kapsamında Cumhuriyet Bayramı haftası öncesinde tüm derslerin bayram konusu etrafında şekillendirilmesi istenmiştir. Öğretmenden o hafta içinde okul ve çevre düzenlemeleriyle içinde bulunan haftanın önemli bir hafta olduğu hissettirmesi ve bu duyguları özümsettirdiği öğrencinin Cumhuriyet Bayramı haftasının ilk günlerinde okulu ve sınıfı bayrama hazır olacak şekilde düzenlemesi gerektiğini bilincini vermesi beklenmektedir. Millî duyguları öğrencilere

hissettirebilmek için öğretmenin her gün sabah millî bir şiir, koşma vb. bir eserle derse başlaması istenmiş ve öğretmenin izleyeceği bu yolun millî terbiye için önemli araç olduğuna dikkat çekilmiştir (Sınıf Muallimi, 1934, ss.241-246).

İlkokul Öğrencilerinin Katıldığı Millî Bayramlar

1926 yılı öncesine kadar Çocuk Bayramı, 23 Nisan Hâkimiyeti Millîye Bayramı adıyla kutlanmıştır. Ülke çocuklarını koruma göreviyle kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti Hâkimiyeti Millîye Bayramı ile Çocuk Bayramı kutlamalarının organizatörlüğünü üstlenmiştir. 1 Nisan 1929 tarihinden itibaren Çocuk Bayramı kutlamalarına katılan bir diğer kurum ise Türk Ocaklarıdır (BCA.490.01.1453.23.1.,1940, s.73).

23 Nisan 1927 Çocuk Bayramı ilk defa belli bir kutlama dahilinde ve şenliklerle kutlanmıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti, 23 Nisan 1927 tarihinde aldığı bir kararla 23 Nisan Çocuk Günü'nün Çocuk Bayramı olarak kutlanacağını kamuoyuna duyurmuştur. 1927 yılındaki Çocuk Bayramı'nın Cumhurbaşkanının himayesinde gerçekleştirileceğini kamuoyuna ilan edilerek bu bayram için sponsor aranmış ve bugünde çocukların eğlenceli vakit geçirmeleri hedeflenmiştir. Etkinlikler kapsamında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün arabası çocuklara tahsis edilmiş ve Cumhurbaşkanlığı Bandosu'nun da Çocuk Sarayı'nda[36] çocuklar için konser vermesi sağlanmıştır (Akın, 1997, s.92).

Ankara ve İstanbul'daki 23 Nisan Çocuk Bayramı Kutlamaları

1921 yılından beri milli bayram olarak kutlanan 23 Nisan Hakimiyet-i Milliye Bayramı'nın çocuklara armağan edilmesinden sonra takip eden yıllarda 23 Nisan Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı olarak kutlanılmasına karar verilmiştir.

23 Nisan 1929 Çocuk Bayramı Kutlamaları

23 Nisan Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı için bir hafta boyunca düzenlenecek olan etkinliklerde bayramın ilk günü için devletin tüm üst düzey yetkililerinin çocuklar için seferber olması, kurumlara ait makam otomobillerin çocuklara tahsis edilmesi istenilmiştir. 23 Nisan Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı kutlamaları için hazırlanan programa göre kutlamaların ilk gününde önde izciler arkalarında ilkokul öğrencileri kendi şarkılarını söyleyerek ilerleyecekler, 23

[36] 1927 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Ankara'da bulunan bir binası ilk defa Çocuk Sarayı olarak düzenlenmiş ve 23 Nisan Çocuk Bayramı'nda bu sarayda çocuk balosu düzenlenmiştir (Akın, 1997, s.92).

Nisan Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı törenlerinin bitiminin ertesi günün öğleden sonrasında çocuk balosu, tiyatro gösterilerin yapılması ve 23 Nisan'a ait şiirlerin okunması gibi etkinlikler planlanmıştır (23 Nisan, 21 Nisan 1929, ss.1-2).

23 Nisan Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı törenlerinin diğer gün etkinlikleri şu şekilde gerçekleştirilmesi düşünülmüştür (23 Nisan, 21 Nisan 1929, ss.1-2):

1) 24.04.1929 tarihinde 14:00-16:00 saatleri arasında çocuklara yönelik ücretsiz sinema gösterimi.

2) 25.04.1929 tarihinde okul gezileri.

3) 26.04.1929 tarihinde futbol sahalarında spor müsabakaları.

4) 27.04.1929 tarihinde saat 14'te Çocuk Sarayı'nda 2-7 ile 7-12 yaşları arasındaki üç çocuk grubu arasında Gürbüz Çocuk Müsabakası yapılması. Aynı gün çocuklara ve 6,7,8,9,12,14 çocuklu ailelere de hediyelerin verilmesi.

5) 28.04.1929 tarihinde okullarda çalışkan öğrenciler arasında yarışmalar yapılması.

6) 29.04.1929 tarihinde Çocuk Sarayı'nda çocuklara ziyafet verilmesi ve bu ziyafet üç yüz kişiyi kapsayacak şekilde olması.

Çocuk Bayramı Haftası boyunca programların akışına göre gün içinde baloların da verilmesi düşünülmüştür.

Çocuk Bayramı Haftası'nın ilk gününde düzenlenen etkinlikler programda belirtildiği şekilde uygulanmıştır. Günümüzde de uygulanan çocukların bir devlet büyüğünün veya bürokratın yerine geçmesi geleneği 1929 yılında da uygulanmıştır. Çocuk Bayramı Haftasında ilk gününde çocuklar, Türk Ocağı'na gelip idarenin başına geçmişlerdir. Öğrenciler, 23 Nisan Çocuk Bayramı Haftasının ilk gününde Himaye-i Etfal Cemiyetine ait rozetleri göğüslerine takmışlardır. Bayram günü münasebetiyle çocukların ellerinde bazı dövizlerin olduğu görülmüştür. Dövizlerde ***'İstiyoruz, istiyoruz: Temiz hava, güzel gıda'., 'İstiyoruz: Mütehassıs kabileler olmak.,', 'İstemiyoruz: tozlu ve sıhhatsiz yerler'.*** Gün içinde şehir içindeki kutlamalarında ise çocuklar "B*izim*

bayram! Yaşasın bizim bayram!" şeklinde sloganlar atmıştır (Çocuklar Dün, 24 Nisan 1929, s.1):

Resim 8:23 Nisan 1929 Tarihli Çocuk Bayramına Ait İntibalar.

Kaynak: y.y. (24 Nisan 1929). Çocuklar Dün Bayramlarını Heyecanla Te'sit Ettiler. Cumhuriyet. s.1.

Yukarıda resimlerden sağdakinde pankartlar ile haklarını isteyen çocukların, soldaki fotoğrafta ise İstanbul Türk Ocağı'na gelip yönetimi devir alan öğrencilerin görseli verilmiştir. Türk Ocakları ve Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından düzenlenen bu etkinlikler aracılığıyla çocuklar, kendilerine hediye edilen 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın ve günün anlam önemini anlamaları sağlanmıştır.

İstanbul'daki bayram kutlamaları Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilmiştir. Ankara'daki kutlamalara ise başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere üst düzey devlet yetkilileri katılmıştır. İzmir'deki kutlamalarda çocuklar parkta gezdirilmiş, vapur ve tramvaylar çocuklara tahsis edilmiştir. Bursa'da ise şehrin her tarafı bayraklarla süslenmiş ve çocuklar için kurulan kürsüde çocuklar tarafından günün anlam ve önemi hakkında nutuklar okunmuştur (Ankara ve Diğer Vilayetler, 24. Nisan 1929, s.2). Aşağıda Ankara'daki 23 Nisan 1929 tarihi Çocuk Bayramı Haftasına ait görseller verilmiştir.

Resim 9: 23 Nisan 1929 Çocuk Haftası Kutlamaları Ankara (birinci gün)

Kaynak: *Çocuk Bayramı Dün Çok Sevinç İçinde Geçti.* Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi. 24.04.1929. s.1.

Çocuklarda millî heyecan ve duyguların oluşması için 23 Nisan Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı büyük fırsat olmuştur. Devletin tüm kurumlarının el ele verip geleceğin mimarı olan çocuklara millî değerlerin ve cumhuriyet terbiyesinin aşılaması açısından bayram kutlamaları faydalı olmuştur. Bu bağlamda cumhuriyet terbiyesini Türk Ocakları'nın veya Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin tek başına vermesi kolay değildir. Bu nedenle, çocukların bayramlara olan ilgisi göz önüne alındığında, cumhuriyet terbiyesini, millî bayram duygusunu, vatan ve millet sevgisini ilkokul programlarında yer alan hayat bilgisi dersinde uygulamalı olarak verilmesi bu dersin önemini bir kat daha artırmıştır.

23 Nisan 1930 Çocuk Bayramı Kutlamaları

Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Anneler Birliği tarafından nisan ayının ilk günlerinde belirlenen Çocuk Bayramı Haftası programa göre İstanbul'da bayramın ilk günü bütün okullar tatil edilmiştir. İlk gün bütün ilkokul öğrencilerinin katılımıyla resmigeçit töreni yapılmıştır. Bir hafta boyunca şehrin muhtelif yerlerinde çocuklara eğlenceler hazırlanmıştır. Şehrin mesire alanlarına eğlence yerleri kurulup ilkokul öğrencilerinin katılımı sağlanmıştır. İlk gün şehrin toplu taşıma araçlarında iki saat çocuklardan para alınmamıştır. Hafta boyunca konferanslar verilecek ve Gürbüz Çocuk Müsabakası düzenlenmiştir. 1930 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin aldığı karara göre Çocuk Haftasına ait bu programın her yıl aynı şekilde uygulanmasına çalışılmıştır (Himaye-i Etfal'de, 1930, ss.1-3).

Çocuk Haftası Bayram programı bayramın ilk günü belirtildiği şekilde uygulanmıştır. İlkokullardan seçilen öğrencilerin devlet veya bürokratların yerine geçme geleneği 1930 Çocuk Bayramı kutlamalarında da devam etmiştir. Beyoğlu 5.

İlkokuldan Necat adlı öğrenci vali, İstanbul 27. İlkokuldan Suat, belediye başkanı, 28. İlkokuldan Hakkı, polis müdürü, Beyoğlu 19. İlkokuldan Mustafa Kemal, parti müfettişi, Beyoğlu 39. İlkokuldan Cevat, maarif emini, Beyoğlu 5. İlkokuldan Naci, darülfünun emini, Beyoğlu 15. İlkokuldan Sabahaddin, defterdar, İstanbul 27. İlkokuldan Ahmet ise sağlık müdürü olarak bir günlüğüne bu makamlara seçilmişlerdir (Bir Günlük Çocuk, 1930, ss.1-4).

Resim 10:Sağdaki Resmi Taksim'e Çıkan Çocuklar, Soldaki ise 23 Nisan Törenlerine Katılan Çocuklar.

Kaynak: y.y. (24 Nisan 1930). *Çocuk Bayramı Dün Neşeli Bir Surette Geçti.* Milliyet. s.1.

Ankara'da Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı Haftası dolayısıyla resmi daireler 23 Nisan günü tatil edilmiştir. Bayramın ilk günü gündüz vakti her taraf bayrakla donatılmış ve gece de sokak lambaları süslendirilmiştir. Çocuk Sarayı'nın önünde toplanan ilkokul öğrencileri gruplar halinde şehir turu yaptıktan sonra Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak ve Kazım Karabekir'in malikanelerinin bulunduğu yerlerde tezahüratlarda bulunmuşlardır. İzmir'de bürokratlar ve halkın katılımıyla Kışla Meydanı'nda coşkulu kutlamalar yapılmıştır. Valinin öğrencilere nutkundan sonra resmigeçit töreni düzenlenmiştir. Törenin bitiminde her çocuğa paket içinde şekerler dağıtılmıştır. Edremit ve Kırklareli'nde ise halkın da katılımıyla coşkulu tören ve şenlikler yapılmıştır (Ankara'da Milli Bayram, 1930, s.4).

23 Nisan 1931 Çocuk Bayramı Kutlamaları

Çocuk Bayramı Haftası kutlamaları Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından hazırlanan program dahilinde kutlanmıştır. İstanbul'daki kutlamalar kapsamında öğleden önce bütün ilkokullarda müsamere ve çeşitli eğlenceler düzenlenmiştir. İlkokulların bir kısmı kır gezisi bir kısmı da Gülhane Parkı'nda eğlenceler düzenlemiştir. Liseli izciler de Fatih'ten Sultanahmet Meydanına kadar resmigeçit

töreni gerçekleştirilmiştir. İstanbul Tepebaşı'nda da doktorlar tarafından ilkokul öğrencilerine konferanslar verilmiştir. Önceki yıllarda devam eden devlet büyüğü ve bürokrat yerine geçme geleneği bu bayramda da devam etmiştir[37] (Çocukların Bayramı, 1931, s.1-5).

Ankara'daki Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarının adresi ise Himaye-i Etfal Cemiyetin önü olmuştur. Kutlamaların birinci gününde ilkokullardan gelen öğrenciler, kendileri için hazırlanan otomobil ve otobüslere bindirilerek ilk olarak Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, ardından Başbakan İsmet Paşa'yı ziyaret etmişlerdir. İsmet Paşa kendilerine şeker ve çikolata ikram etmiştir. Meclis Başkanı Kazım Paşa'da çocukları aynı ilgiyle karşılamıştır. Programın geri kalan kısmında ise vali ve belediye başkanı çocuklara birer küçük hediye vermiştir (Çocuk Bayramı, 1931, ss.1-4).

23 Nisan 1932 Çocuk Bayramı Kutlamaları

1932 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarını tertip eden Himaye-i Etfal Cemiyeti programı kapsamında etkinlikler düzenlenmiştir. Bayramın ilk günü okullarda ve şehrin muhtelif yerlerinde şenlikler ve alaylar hazırlanmıştır. Bazı okullarda çocuklara, çocuk gelişimi, bakımı vb. konularda konferanslar verilmiştir. İstanbul'daki kutlamaların başlangıç yeri olan Himaye-i Etfal Cemiyeti önünde toplanan çocuklar ellerindeki pankartlar ve veciz[38] sözlerle kendilerini bekleyen araçlara binmişlerdir. Taksim'deki heykele çelenk bırakıldıktan sonra öğrenciler sinemaya götürülmüştür. Diğer günlerde Gürbüz Çocuk Müsabakası yapılmış, konferanslar düzenlenmiş ve Anneler Birliği piyangosu çekilişi yapılmıştır (Çocukların Bayramı, 1932, ss.1-5).

Ankara'daki kutlamalarda tüm ilkokullar sabahın ilk saatlerinde okullarının bahçesinde toplanmış, İstiklal Marşı okunmuş ardından Çocuk Sarayına hareket edilmiştir. Burada kendilerini bekleyen araçlara bindirilen çocuklara şehir turu yaptırılmıştır. Şehir turu esnasında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisine geldiğinin gören öğrenciler araçlardan inerek Atatürk'ü selamlamışlardır. Çocukların bir sonraki durağı İsmet İnönü'nün makamı

[37] İstanbul'daki Çocuk Bayramı Haftası'nda ilkokul öğrencilerinin resmigeçit töreninde ellerindeki pankartlarda *"mektep isteriz, temiz hava isteriz, bol gıda isteriz, oyun alanları isteriz"* şeklinde farklı yazılar yazılmıştır (Çocuk Bayramı, 1931, s.1).

[38] Pankartlarda yazan veciz sözlerden bazıları şunlardır: 1) Çocuğun ilk muhtaç olduğu şey annesi, süt, güneş ve temiz havadır. 2) Çocuk cihandır. 3) Bir çocuğu kurtarmak en büyük gazadır (Çocuk Bayramı, 1932, s.6).

olmuştur. İsmet İnönü ve diğer kabine üyeleri çocuklarla bir süre sohbet etmiştir. Ayrıca bu kutlamalar çerçevesinde Ankara Halkevi'nde çocuklar için müsamere ve çeşitli eğlenceler düzenlenmiştir (Küçüklerin Bayramı, 1932, s.1-5). Edirne ve Bursa'da ise Çocuk Bayramı Haftası kapsamında ilkokul öğrencileri coşkulu kutlamalar yapmıştır (Çocuk Bayramı, 1932, s.6).

23 Nisan 1933 Çocuk Bayramı Kutlamaları

1933 yılındaki 23 Nisan Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarında ilk kez farklı bir uygulamaya gidilmiş ve Çocuk Bayramı Haftasının ilk günü olması itibarıyla ilkokullar 23-24 Nisan günleri, ortaokul ve liseler ise sadece 23 Nisan günü tatil edilmiştir. Bayramın ilk günü çocuklar İstanbul Fatih Parkı'nda Himaye-i Etfal Cemiyeti bayraklarıyla donatılmıştır. Çocuklar kendilerine tahsis edilen arabalara bindirilerek sırayla belediye, fırka, Himaye-i Etfal, halkevi, valilik ve kolordu merkezlerini ziyaret etmişlerdir. Öğleden sonra ise muhtelif yerlere hareket eden tramvaylarla çocuklar gezdirilmiştir. Ayrıca Gülhane Parkı'nda halka ve çocuklara yönelik müsamereler tertip edilmiştir (Milli Hakimiyetin, 1933, s.4).

Ankara'daki Çocuk Bayramı Haftasında, Çocuk Sarayı'nda toplanan ilkokul öğrencilerinin Cumhurbaşkanlığına ait musiki grubunun çaldığı İstiklal Marşı ile kutlamalara başlanmıştır. İstiklal Marşı'ndan sonra Himaye-i Etfal Cemiyeti adına Doktor Fuat Bey, ardından da Milli Eğitim Bakanı konuşmuştur. Bakan konuşmasının sonunda çocuklardan *"Andımız"* olarak bilinen sözleri tekrar etmelerini istemiştir. Konuşmaların bitmesinden sonra resmigeçit töreni düzenlenmiş ve çocuklar okullarına dönmüşlerdir. Tören sonunda her okuldan seçilen öğrenciler, devlet erkanı ziyaretine götürülmüştür. İzmir'deki kutlamalarda ise Gazi Meydanı'na çelenk bırakılmış, ardından meydanda öğrenciler tarafından yöresel dans sergilenmiş ve oyunlar oynanmıştır (Bütün Memleket Büyük Günü Kutladı, 1933, s.6).

23 Nisan 1934 Çocuk Bayramı Kutlamaları

1934 yılındaki törenlerinde çocuklar kendilerine tahsis edilen araçlara bindirildikten sonra İstanbul'da şehrin en büyük mülki idari amirini ziyaret edilmiş, şehrin geniş alanları veya stadyumlarında beden hareketleri yapılmış ve Reşit Galip

Bey'in 'Türk'üm-Doğruyum' andı ilk defa herkesin katılımıyla okunmaya başlanmıştır[39] (Akın, 1997, s.93).

23 Nisan Çocuk Haftası'nda balo, tiyatro vb. etkinliklere öncülük eden Türk Ocakları'nın 1931 yılında kapatılmasından sonra balolar, temsiller vb. programlar halkevlerinin öncülüğünde devam etmiştir. İstanbul'daki Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı kutlamalarını Himaye-i Etfal Cemiyeti ve halkevi üstlenmiştir. 23 Nisan gününde resmigeçitler, kutlamalar ve makam ziyaretlerinin akabinde Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul il başkanı çocuklara günün önemini anlatan bir konuşma yapmıştır. Konuşmalardan sonra halkevinde çocuklara konser verilmiştir. Çocuk haftasının da ilk günü olması nedeniyle çocuklar otomobillere bindirilip şehirdeki önemli yerlerde gezdirilmiştir. Çocuklar otomobillerle gezdirilmeden önce vatandaşlardan 23 Nisan günü çocukların geçiş güzergâhlarında onların önemli olduklarını hissedecekleri davranışlar sergilemeleri istenilmiştir (23 Nisan Bugün, 23 Nisan 1934, s.2).

Ankara'daki Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarında ise ilk ve ortaokul öğrencileri, devlet erkan ve bürokratlarının da katılımıyla ilk önce İstiklal Marşı okunmuştur. Ankara'daki Gazi Anıtına çelenk bırakıldıktan sonra yürüyüşle Çocuk Sarayına gidilmiştir. Burada çocuklar kendilerini bekleyen araçlara bindirilip şehir gezisine çıkarılmıştır. Gezi sonrası temsili olarak seçilen öğrencilerle devlet erkanı ve şehrin büyükleri ziyaret edilmiştir (Çocuk Bayramı Dün Nasıl Geçti, 1934, s.7).

Resim 11:23 Nisan 1934 Çocuk Bayramı İstanbul Kutlamalarından Görüntüler

[39] 1933 yılındaki çocuk haftasında Millî Eğitim Bakanı çocuklara olan hitabını bitirince çocuklarla birlikte andımızı tekrar ederek konuşmasını bitirmiştir (Bütün Memleket, 1933, s.6).

Kaynak: *İki Bayram Dün Her Tarafta Şenliklerle Kutlulandı.*Akşam Gazetesi. 24 Nisan 1934. s.1.

23 Nisan 1935 Çocuk Bayramı Kutlamaları

İstanbul'daki bayram kutlamalarının başlangıç adresi Fatih Parkı olmuştur. İlkokul öğrencileri saat 10'da büyük bir kalabalıkla resmigeçit törenini gerçekleştirmiştir. Törenin ardından kendilerine tahsis edilen araçlarla resmi kurum ziyareti yapılmıştır. Kurum ziyareti sonrası Taksim'deki Cumhuriyet Anıtına çelenk bırakılmıştır. Öğleden sonra da Gülhane Parkı'nda çocuklar için hazırlanan müsamerelere katılım sağlanmıştır (23 Nisan, 1935, s.2).

1935 yılındaki 23 Nisan Çocuk Bayramı Haftası etkinlikleri içinde ön plana çıkan konular ülke genelinde çocuk kimliğinin önemini vatandaşlara tanıtmak, anlatmak ve hatırlatmak, yoksul, bakıma muhtaç çocuklara dikkat çekmek şeklinde olmuştur. 1935 yılındaki kutlamalarda yoksul ve bakıma muhtaç çocuklar için gelir elde etmek amacıyla Çocuk Esirgeme Kurumu'nun öncülüğünde Halkevi, belediyeler, Cumhuriyet Halk Partisi il ve ilçe başkanlıkları ve halkın iş birliğiyle kapsamlı törenler düzenlenmiştir (BCA. 490.01.15.80.1, 1935, s.92). Ayrıntılı bilgi için Ek 27-28'e bakılabilir.

Çocuk Esirgeme Kurumu öncülüğünde düzenlenen programın ilk günü bayramlaşma ile başlanmış, sonrasında günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılmış ve öğrencilerin ders programlarına göre etkinlikler düzenlenmiştir. Çocuk haftası boyunca sinema, tiyatro vb. etkinliklerden elde edilen gelir yoksul çocuklar için harcanmıştır. Örneğin; Maraş Cumhuriyet Halk Partisi il başkanlığı denetiminde Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yardımlarıyla 125 çocuğa elbise temin

edilmiş ve 23 Nisan Çocuk Bayramı'nda bu elbiseler çocuklara giydirilmiştir (BCA. 490.01.15.80.1., 1935, s.79). Aşağıda yardım yapılan çocukların fotoğrafı verilmiştir.

Resim 12:Maraş CHP Denetiminde Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 23 Nisan'da Giydirdiği Çocuklar.

Kaynak: BCA. 490.01.15.80.1., 1935, s.79.

23 Nisan 1935 Çocuk Bayramı Haftası kapsamında ülke genelinde halkevlerinin öncülük ettiği kutlamaların programı ve düzenlenen etkinlikler de Cumhuriyet Halk Partisi genel merkezine rapor edilmiştir. Raporların ortak içeriği ülke genelindeki kutlamaların birbirine yakın şekilde hazırlandığını göstermiştir. Ancak Burdur'da benzer etkinlikler yapılsa da diğer illerden farklı olarak Çocuk Haftası programlarının yanı sıra cuma günü bütün camilerde çocukların önemi ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri hakkında hutbe verilmesi eklenmiştir (BCA. 490.01.15.80.1, 1935, ss.17-18).

23 Nisan 1936 Çocuk Bayramı Kutlamaları

Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından son şekli verilen 1936 yılındaki 23 Nisan kutlamaları saat 10'da İstanbul'da resmigeçit töreni ile başlamıştır. Çocuklar kendileri için süslenmiş araçlara bindirilmiş, önde şehir bandosu ile belediye, halkevi, Çocuk Esirgeme Kurumu, Milli Eğitim Müdürlüğü, Valilik ve İstanbul Kumandanlığı, ziyaret edilmiş, ardından Taksim Cumhuriyet Abidesine çelenk bırakılmıştır. Çocuk Haftası münasebetiyle hafta boyunca müsamereler, tiyatro, güzel okuma ve yazma yarışmaları ve her semtte eğlenceler hazırlanmıştır (Yarın Her Tarafta, 1936, s.2). Çocuk haftasının ilk günü valilik makamına bir öğrenci seçilmiştir. Bu öğrenci makamı temsilen çocukları kabul ettiği gibi gazetecilerin sorularını da yanıtlamıştır (Bütün Yurtta, 1936, s.10).

Ankara'daki kutlamaların başlama adresi öğrencilerin okulları olmuştur. Öğrenciler okullarda toplandıktan sonra bir düzen halinde stadyuma hareket etmişlerdir. İstiklal Marşı'nın okunmasından sonra çocuk marşları ve Cumhuriyet

Çocukları Andı okunmuştur. Devlet büyüklerinin söylevlerinden sonra çocuklar kendilerini bekleyen otobüslere bindirilmiş ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in malikanesi ziyaret edilmiştir. Burada çocukları Afet İnan karşılamış ve onlara ikramlarda bulunmuştur. Bu ziyaretten sonra diğer devlet büyükleri de ziyaret edilmiştir. Yurdun farklı yerlerinde yapılan kutlamalarda Çocuk Esirgeme Kurumuna telgraf da çekilmiştir (Memleket ve Çocuklarımız İki Büyük, 1936, ss.1-6).

23 Nisan 1937 Çocuk Bayramı Kutlamaları

1937 yılındaki Çocuk Bayramı Haftası kutlamaları için İstanbul'da ilk adres Fatih Parkı olmuştur. Öğrenciler burada toplanıp bayramlaştıktan sonra kendi aralarından seçtikleri kişiler otomobillerle Alay Komutanlığı, Çocuk Esirgeme Kurumu, halkevi ve valilik makamını ziyaret etmiş sonra Taksim'e hareket etmişlerdir. Taksim Cumhuriyet Anıtına çelenk bırakıldıktan sonra halkevi başkanı burada öğrencilere bir konuşma yapmıştır. Beyoğlu 13. İlkokuldan Sadi ve Mehlika'nın bayrama ilişkin duygularını anlatmalarından sonra kendileri adına Atatürk'e bir telgraf çekmişlerdir (Çocuk Haftasının İlk, 1937, s.10; Çocuk Haftasının İlk, 1937, s.2).

İstanbul'daki kutlamaların bir diğer adresi de Kadıköy Fenerbahçe Stadı olmuştur. Öğrenciler, burada İstiklal Marşını okuduktan sonra resmigeçit törenine ve gürbüz çocuk yarışmasına katılmışlardır. Ayrıca çocuklar milli oyunlar da oynamıştır (Çocuk Bayramı, 1937, s.8). Şenlikler için Ek 29'a bakılabilir. Ankara'daki 23 Nisan kutlamaları ise Ulus Meydanı'nda saat 10.30'da başlamıştır. Öncelikle İstiklal Marşı okunmuş, ardında meydanda bulunan anıta çelenk konularak çocuk marşları söylenilmiştir. Devlet büyüklerinin söylevlerinden sonra öğrenciler, kendilerine tahsis edilen araçlara binerek Cumhurbaşkanı başta olmak üzere başbakan ve diğer devlet büyüklerini ziyaret etmişlerdir (Çocuk Haftası Dün Başladı, 1937, ss.1-6).

23 Nisan 1938 Çocuk Bayramı Kutlamaları

İstanbul'daki 23 Nisan 1938 Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarının adresi Beyazıt ve Taksim Meydanları olmuştur. Çocuklar toplanma yerlerine geldikten sonra devlet büyükleri çocuklara günün anlam ve önemini anlatan konuşmalar yapılmış ve çocukların bayramları kutlamışlardır. Konuşmalardan sonra Beyazıt Meydanı'nda Eminönü Halkevi Temsil Şubesi üyeleri tarafından çocuklar için organize edilen "Kahraman" adlı piyes oynanmıştır. Çocuk haftası boyunca temsiller, balolar ve

gürbüz çocuk yarışmaları düzenlenmiştir (Çocuklarımızın Bayramı, 1938, s.4). Bayram haftası boyunca halkevleri ve okullarda eğlenceler tertip edilmiştir. Ayrıca bazı sinemalarda çocuklara ücretsiz film gösterimi yapılmıştır (Çocuk Haftası, 1938, s.3).

Ankara'daki kutlamalar ise Ulus Meydanı'nda gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler İstiklal Marşını okuduktan sonra devlet büyüklerinin konuşmalarını dinlemişlerdir. Öğleden sonra da kendilerine tahsis edilen araçlarla Cumhurbaşkanı, başbakan ve diğer devlet büyüklerini ziyaret etmişlerdir. Ziyaretler esnasında kendilerine çeşitli ikram ve hediyeler verilmiştir. Bayram haftası boyunca çocuklar için balolar, eğlenceler ve müsamereler düzenlenmiştir (Dün Milli Hakimiyet Bayramı Kutlandı, 1938, ss.1-8).

23 Nisan 1939 Çocuk Bayramı Kutlamaları

İstanbul'daki 23 Nisan 1939 Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarının adresi Beyazıt ve Taksim Meydanları olmuştur. Sabahın ilk saatlerinde Eminönü'ndeki tüm ilkokulların dört ve beşinci sınıf öğrencileri Beyazıt Meydanı'nda kendilerine ayrılan yerde hazır bulunmuşlardır. Bayram kutlamaları başladıktan sonra vali yardımcısı, Eminönü kaymakamı, milli eğitim müdürü, müfettişler, öğretmenler ve okul müdürleri törene katılarak çocukların bayramlarını kutlanmıştır. Tören alanında bayrama yönelik konuşmalar yapıldıktan sonra resmigeçit törenine geçilmiştir. Kutlamaların önemli bir diğer adresi de halkevleridir. Burada sabahın ilk saatlerinden akşam geç saatlere kadar çocuklara müsamereler verilmiş, şiirler okunmuş ve eğlenceli oyunlar düzenlenmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti Şişli Şubesi tarafından da çocuk balosu tertip edilmiştir (Dün Beyazıt, 1938, s.8). Bayram görüntüleri için Ek 30'a bakılabilir.

Ankara'daki kutlamalar ise Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından organize edilmiştir. Tören saat 10.30'da başlamıştır. Resmigeçit töreni için ilkokulların son sınıfları seçilmiştir. İstiklal Marşı'nın okunmasından sonra Atatürk Anıtına çelenk bırakılmıştır. Ardından devlet erkanının söylevleri dinlenilmiştir. Öğleden sonra ise öğrencilere tahsis edilen araçlarla devlet büyükleri ziyaret edilmiştir. Bayram haftası boyunca çocuklara eğlence ve müsamereler düzenlenmiştir (Çocuk Haftası, 1939, ss.1-8).

23 Nisan 1940 Çocuk Bayramı Kutlamaları

1940 yılındaki 23 Nisan Çocuk Bayram Haftası kutlamaları Beyazıt ve Taksim meydanlarında yapılmıştır. Kutlamaların ilk adresi Beyazıt meydanı olmuştur. Tören saatinde İstiklal Marşının okunmasından sonra törene katılan kurumlardan bazıları söylevler vermiştir. Çocuklar hafta boyunca halkevlerinde ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından organize edilen eğlencelere katılmıştır. Sinemalarda öğrencilerin seviyesine uygun eğitsel ve komik filmler gösterilmiştir. Şehir tiyatrolarında da çocuklara yönelik müsamereler sergilenmiştir. Fakir çocuklar giydirilmiş ve çocuklara birer paket şeker de dağıtılmıştır (Çocuk Bayramı, 1940, s.5).

Ankara'daki tören saat 9.30'da devlet büyüklerinin Atatürk'ün kabrine çelenk konulmasıyla başlanmıştır. İlk ve ortaokul son sınıf öğrencilerinden seçilmiş bazı öğrenciler Atatürk'ün kabrine buket ve çelenk bırakmıştır. Saat 10'da okullarda toplanan diğer öğrenciler Ulus Meydanına doğru hareket etmiş, burada İstiklal Marşı okunmuş ve devlet büyüklerinin konuşmaları dinlenmiştir. Öğleden sonra ise öğrenciler kendilerine tahsis edilen araçlarla İsmet İnönü'yü ziyarete etmişlerdir. Haftanın diğer günlerinde de çocuklar için çeşitli eğlenceler ve müsamereler düzenlenmiştir (Çocuk Haftası Dolayısıyla, 1940, ss.1-2).

23 Nisan 1941 Çocuk Bayramı Kutlamaları

1941 yılındaki 23 Nisan Çocuk Bayram Haftası kutlamaları ilk olarak saat 10'da Beyazıt Meydanı'nda İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlamıştır. Vali, belediye başkanı, Çocuk Esirgeme Kurumu başkanı ve diğer devlet adamları konuşmalarını yapmıştır. Beyazıt Meydanı'ndaki tören bittikten sonra Taksim Meydanı'na geçilmiş ve Cumhuriyet Anıtına çelenk bırakılmıştır. Kutlama törenine burada da devam edilmiştir. Hafta boyunca sinemalar çocuklara ücretsiz hizmet vermiş ve çeşitli alanlarda yarışmalar düzenlenmiştir (Milli Hakimiyet, 1941, s.2). Bayram boyunca halkevlerinde de çocuklara yönelik eğlenceler hazırlanmıştır (Çocuk Haftası, 1941, s.5).

Ankara'daki kutlamalar saat 9.30'da devlet büyükleri tarafından Atatürk'ün kabrine çelenk konulmasıyla başlamıştır. Okullardan temsili seçilen öğrenciler de Atatürk'ün kabrine buket ve çelenk bırakmıştır. Saat 10.30'da Ulus Meydanı'nda İstiklal Marşı okunmuş ve devlet büyüklerinin konuşmaları dinlenmiştir. Öğleden sonra araçlara bindirilen öğrenciler devlet büyüklerini ziyaret etmiştiler. Ziyaret

sonrasında çocuklar kendileri için hazırlanan eğlence ve müsamerelere katılmışlardır (Çocuk Bayramı Neşe İçinde Kutlandı, 1941, ss.1-6).

23 Nisan 1942 Çocuk Bayramı Kutlamaları

Önceki yıllarda İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda burada kutlamalar bittikten sonra Taksim Meydanı'nda devam edilmiştir. Ancak 1942 yılında 23 Nisan Çocuk Bayramı Haftası kutlamalarında İstanbul'da her iki meydanda eş zamanlı kutlamalar yapılmıştır (İstanbul'da Bayram, 1942, ss.1-3). Bayram haftası boyunca İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumu merkez ve diğer şubelerine birer görev verilmiştir. Merkez İstanbul şubesi bayram günü Beyoğlu'ndaki Fransız Tiyatrosunda büyük bir müsamere hazırlamıştır. Müsamere günü çocuklara kuruyemiş ikram edilmiştir. Şişli şubesi ihtiyaç sahiplerine 1 ton pirinç ve 100 kilo sabun dağıtmıştır. Eminönü şubesi çocukların bayramını kutlayarak onlara çay, şeker, çeşitli hediyeler vermiş ve farklı eğlenceler düzenlemiştir (Çocuk Haftası, 1942, s.3).

Ankara'daki kutlamalar devlet büyüklerinin Atatürk'ün kabrine çelenk koymasıyla başlamıştır. Tören saat 10.30'da İstiklal Marşı'nın okunması ve Zafer Anıtına çelenk bırakılmasıyla devam etmiştir. Devlet büyüklerinin nutuklarından sonra resmigeçit töreni düzenlenmiştir. Çocuklar, öğleden sonra kendilerine tahsis edilen araçlarla devlet büyüklerini ziyaret etmiştir. Bu yılki bayram törenlerinde sağır ve dilsiz çocuklar için işaret diliyle bir söylev de verilmiştir (Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı, 1942, s.1-2).

23 Nisan 1943 Çocuk Bayramı Kutlamaları

Bayram töreni için öğrenciler öğretmenleri eşliğinde Beyazıt Meydanı'ndaki tören alanına getirilmiştir. Tören alanında İstiklal Marşı'nın okunmasından sonra devlet büyükleri birer konuşma yapmıştır. Diğer bayramlarda olduğu gibi bu bayramda da çocuklara söz hakkı verilmiştir (Çocuk ve Milli, 1943, ss.1-3). Bayramın ilk günü öğleden sonra hazırlanan otomobillerle çocuklar devlet büyüklerini ziyaret etmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu şubeleri aracılığıyla birçok çocuk giydirilmiş ve onlara yiyecek yardımı yapılmıştır. Ayrıca farklı semtlerde *"Kukla ve Karagöz Oyunları"* sahnelenmiştir. Üsküdar Halkevi ve Üsküdar ilkokulları arasında Kurtuluş Savaşı temalı şiir yarışması düzenlemiştir (Yurtta Bayram, 1943, s.2).

Ankara'daki kutlamalar devlet büyüklerinin saat 9.30'da Atatürk'ün kabrine çelenk bırakmasıyla başlamıştır. Ulus Meydanı'nda saat 10.30'da öğrenci ve halkın katılımıyla İstiklal Marşının okunmasından sonra Zafer Anıtına çelenk bırakılmıştır. Devlet büyüklerinin söylevlerinden sonra öğrenciler kendileri için tahsis edilen araçlarla bürokratları ziyarete gitmiştir (Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramları, 1943, ss.1-4).

23 Nisan 1944 Çocuk Bayramı Kutlamaları

23 Nisan 1944 Çocuk Bayramı Haftası'nda İstanbul'daki kutlamaların adresi Beyazıt ve Taksim Meydanı olmuştur. Her iki meydanda kutlamalar İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlanmış ve devlet büyüklerinin söylevleriyle devam etmiştir. Buradaki törenlerden sonra halkevlerinde çocuklar için hazırlanan müsamerelere katılım sağlanmıştır (Milli Hakimiyet Bayramı Parlak, 1944, s.1).

Ankara'daki bayram kutlaması önce Atatürk'ün kabrinin ziyaretiyle başlamıştır. Törene Ankara'daki lise, ortaokul ve ilkokullar katılmıştır. Törende İstiklal Marşının okunması ve öğrencilerin ant içmesiyle devam edilmiştir. Törene katılan öğrencilerden seçilen 100 kadar öğrenci otomobillere bindirilerek devlet büyüklerini ziyaret etmiştir. Çocuk Bayramı Haftası boyunca Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuk bahçelerinde eğlenceler tertip etmiştir. Ayrıca halkevlerinde önemli etkinlikler hazırlanmıştır (Bugün Memleketin, 1944, s.1).

23 Nisan 1945 Çocuk Bayramı Kutlamaları

23 Nisan Çocuk Bayramı Haftasında İstanbul'daki kutlamalar Beyazıt Meydanı'nda saat 9'da başlamıştır. Şehrin önemli devlet büyükleri kutlamalarda birer söylev vermiştir. Beyazıt'ta tören bittikten sonra Taksim Meydanına doğru hareket edilmiştir. Taksim Meydanı'ndaki törene kaza kaymakamın söyleviyle başlamış, İstiklal Marşı okunmuş ve Cumhuriyet Anıtına çeşitli kurumlara ait çelenkler konulmuştur. Ankara'daki törenler ise Milli Eğitim Bakanının konuşmasıyla başlamıştır (23 Nisan, 1945, s.2). Çocuk Esirgeme Kurumu adına bir heyet Atatürk'ün kabrine çelenk koymuştur. Ulus Meydanı'nda tören yapıldıktan sonra ilkokullardan 60 çocuk Çankaya Köşküne götürülerek devlet erkanı ziyaret edilmiştir (23 Nisan Bayramı, 1945, s.2).

23 Nisan 1946 Çocuk Bayramı Kutlamaları

23 Nisan 1946 Çocuk Bayramı Haftası İstanbul kutlamaları Beyazıt Meydanı'nda başlamış, Taksim Meydanı'nda devam etmiştir. İstanbul'daki halkevleri törene katılmış ve tören sonrasında kendi binalarında verdikleri müsamerelerle çocuklara neşeli bir gün yaşatılmıştır. Ankara'daki törenlerde ise ana okulu ve ilkokullar yanı sıra ortaokul ve liselerden de temsilen öğrenciler gönderilmiştir. Tören ilk olarak Atatürk'ün Anıtına Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çelenginin konulmasıyla başlamıştır. Devlet büyüklerinin söylevleri dinlendikten sonra bazı okulların öğrencileri şiir okumuştur. Tören Türk Çocukları Marşı ve andımızın okunmasıyla sona ermiştir. Tören sonunda seçilen öğrenciler devlet büyüklerini ziyarete götürülmüştür (23 Nisan Bayramını, 1946, ss.1-4). Bayram kutlama görseli için Ek 31'e bakılabilir.

4.2.6.1. İlkokullarda Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

Türkiye'de ilköğretim okullarında düzenlenen 23 Nisan ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gibi bayramlar, katılım sayısının büyüklüğüne bağlı olarak farklı etkinliklerle kutlanmıştır (Avcı, 2007, s.33). Türkiye'de ilköğretim okullarında 23 Nisan Çocuk Bayramının dışında ilkokul öğrencilerinin katıldığı bir diğer millî bayram Cumhuriyet Bayramıdır. Şubat 1925'te hazırlanan kanun tasarısıyla Cumhuriyet Bayramı'nın millî bayram olarak kutlanılmasına karar verilmiştir (BCA.30.18.1.1.12.75.6., 1925, s.1). Bu tarihten sonra Cumhuriyet Bayramı görkemli şekilde kutlanmaya başlanmıştır. Ankara'da yapılan törenler öncelikle mecliste cumhurbaşkanının kabul töreniyle başlamış, daha sonra resmigeçit, konferanslar, fener alayı ve baloların düzenlenmesi şeklinde devam etmiştir (Bolat, 2007, s.97).

İlk olarak 1924 yılında çıkarılan bir kararnameyle[40] kutlanan Cumhuriyet Bayramı, 1925 yılında '*Türkiye dâhil ve haricinde devlet namına yapılan millî bayram merasimi Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Teşrinievvel günü'* ulusal bayramlar arasında kutlanmaya başlanmıştır (Cumhuriyetin İlanına Müsadif, 1925, s.25). Cumhuriyetin ilanından 1933 yılına kadar 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlama törenleri, fener

[40] 29 Ekim Cumhuriyetin ilan edildiği tarihe denk gelen gün 101 pare top atışının yapılmasına yönelik bir kararnamedir (BCA.30.18.1.1.11.48.17., 1924, s.1).

alayları ve Cumhuriyet'in Türk toplumuna getirileri hakkında bilgilendirme şeklinde yapılmıştır.

1930 yılında İstanbul'daki bayram kutlamalarında ilkokul öğrencileri sabah okullarına gelerek sınıflarında birbirleriyle bayramlaşmıştır. Öğretmenleri de günün anlam ve önemine binaen öğrencilere konferans vermiştir (Cumhuriyet Bayramı, 1930, s.2). 1932 yılındaki bayram kutlamalarında ise ilkokul öğrencileri sınıflarını bayrak ve renkli kartonlarla süslemişlerdir. 29 Ekim günü okullarında toplanan öğrencilere öğretmenleri tarafından konferans verilmiştir (Her Tarafta Bayram, 1932, s.1).

Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamalarına ilkokul öğrencileri katılmamıştır. Bayram öncesinde Beşiktaş ilçesinin üç bin ilkokul öğrencisi Çırağan Stadında toplanarak talim ve marş provası yapmıştır. Bayramın ikinci günü her kaza dahilindeki ilkokullarda kendi mıntıkalarında mahalli resmigeçit töreni düzenlenmiştir (Cumhuriyet Bayramı Programı, 1933, s.6). 1934 yılı Cumhuriyet Bayramı il/ilçe/kasaba meydanlarında düzenlenen genel kutlamalarına ilkokul öğrencilerinin alan darlığından katılamadığı görülmektedir. Genel törenlere katılamayan ilkokul öğrencilerinin bayram kutlamalarını kendi okullarında öğretmenlerinin denetiminde gerçekleştirmelerine izin verilmiştir (Cumhuriyet Bayramı'na Hazırlık, 1934, s.3). Bakanlık tarafından gönderilen tamimlerde bütün ilkokulların bayramdan bir hafta önce cumhuriyet temasını işlemeleri istenilmiştir (Mekteplerde, 1934, s.6).

1934 yılındaki 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının birinci gününde ilkokullar kendi semtlerinde kendi hazırladıkları kutlama törenlerini yapmışlardır. İkinci gün okullarında müsamereler verilmiştir. Üçüncü günde öğrenciler okul idareleri tarafından gezintiye çıkarılmıştır (Cumhuriyet Bayramı'na Hazırlık, 1934, ss.1-2). 1935 yılındaki bayram kutlamalarında da okulların içi ve dışı bayrama hazır hale getirilmiştir. Okullar bayraklarla donatılmıştır (Cumhuriyet Bayramı'nı Nasıl, 1935, s.3).

29 Ekim 1936 tarihinde İstanbul'daki Cumhuriyet Bayramı törenlerine ilkokul öğrencileri de katılmıştır. Öğrencilere resmigeçit töreninde öğretmenleri eşlik etmiştir (Dünkü Cumhuriyet Bayramı'ndan, 1936, s.7). 29 Ekim 1937 tarihindeki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında da ilkokul öğrencileri kendi mıntıkalarındaki halkevleri ve

halk partisi binalarının önünde toplanmış ve resmigeçit yapmışlardır. Bazı okullarda tören sonrası müsamereler verilmiştir (İlkmektepler, 1937, s.8).

29 Ekim 1938 Cumhuriyet Bayramı kutlamaları öncesindeki haftada resmi ve özel tüm ilkokullarda Cumhuriyet Bayramı ve Türk İnkılabı konuları etrafında eğitim verilmesi ve bu konularda öğrencilere konferanslar verilmesi yönünde okullara tebliğler gönderilmiştir (Mekteplerde Türk İnkılabından, 1938, s.2). Bir hafta boyunca okullarda Cumhuriyet ve Atatürk konulu konferanslar işlenmiş ve bazı okullarda çeşitli müsamereler düzenlenmiştir (Mektepler yarın açılıyor, 1938, s.2).

29 Ekim 1939 Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında ise alanların yetersiz kalmasından dolayı ilkokul öğrencilerinin kendi mıntıkalarında kutlamalar yapılması istenilmiştir (Cumhuriyet Bayramı'na İştirak, 1939, s.2). Bayram öncesinde okul ve sınıflarda gerekli süslemeler bitirildikten sonra öğretmenler öğrencilere günün anlam ve önemine binaen konferanslar vermişlerdir (Mekteplerde, 1939, s.4).

4.2.7. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Haftaya Başlama ve Bitirme Zamanları

Cumhuriyetin ilanından önce *Mekatib-İ İbtida'iyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Dershane ve Muallimli Mekteplere Mahsus'ta (1329)* ilkokullar için örnek günlük vakit cetveli oluşturulmuştur. Tam gün tedrisatına göre düzenlenen vakit cetveli aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 49: Mekatib-İ İbtida'iyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Sınıf ve Öğretmenli İlkokullara Özgü Vakit Cetveli.

Saat	Dakika	Dersler ve vazifeler	Vakit
8	00	Temizlik mu 'ayenesi ve gına	
8	30	Birinci ders	
9	10	Teneffüs	Öğleden evvel
9	30	İkinci ders	
10	10	Teneffüs	
10	30	Üçüncü ders	
11	10	Öğle teneffüsü	
1	10	Birinci ders	
1	50	Teneffüs	
2	10	İkinci ders	Öğleden sonra
2	50	Teneffüs	
3	10	Üçüncü ders	

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1329). *Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Vakit cetvelinin açıklamalar kısmında, sabah ilk ders öncesi ve öğle paydosundan sonraki saatte olmak üzere günde iki defa öğrencilerin genel temizlik kontrolünün yapılması istenilmiştir. Aynı cetvelde bir ders süresi 40 dakika, teneffüs süresi 20 dakika ve öğle paydosunun süresi ise 2 saat olarak belirlenmiştir (Mekatib-i

İbtidaiyye Ders Müfredatı Altı, Beş, Dört ve Üç Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus, 1329, s.1).

Cumhuriyetin ilanından önce ilkokullar için hazırlanan vakit cetveli cumhuriyetin ilan tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1936 İlkokul Müfredat Programı'nın yürürlüğe girmesine kadar gerek kız gerek erkek ilkokullarında öğleden önce üç, öğleden sonra iki ders olmak üzere beş ders okutulmuştur. Pazartesi günleri öğleden sonra iki ders saati "terbiye-i bedeniye" dersine ayrılmıştır. Perşembe günleri öğleden sonralarında okul tatil edilmiştir (İlkmektep Müfredat Programı, 1340, s.2; İlkmektep Müfredat Programı, 1927, s.6). İlkokullarda haftanın pazartesi ve perşembe günlerinde üç saat ders okutulmuştur. Cuma günleri ise okul tam gün tatil edilmiştir (İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.192-197).

Köy ilkokullarında ise 1923-1938 yılları arasında pazartesi, salı, çarşamba, cumartesi ve pazar günleri günde beş saat ders okutulmuştur. Pazartesi ve perşembe günleri ise günde iki ders işlenmiştir. Pazartesi günlerinde ise ilk iki dersten sonra okulun küçük temizliği, perşembe günlerinde ise okulun genel temizliği yapılmıştır (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s.11). Perşembe günleri büyük temizlikten sonra da yarım saatlik bir din dersi verilmiştir (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1927, s. ekler).

Köy, kasaba ve şehir ilkokullarının müfredat programlarında derse başlama ve bitiş süreleri tam gün esasına yönelik eğitim yapan okullar için hazırlanmıştır. Şehirlerde öğrenci sayısının fazla olması ve okul sayısının az olması durumunda da yarım gün esasına göre eğitim verilmiştir. Ancak öğrenciler bu okullarda haftalık 26 yerine 18 ders almışlardır. Yarım gün eğitim sisteminde ders süresi 40 dakika yerine 45 dakikadır[41] (İlkmektep Müfredat Programı, 1930, s.203).

1938-1939 eğitim-öğretim döneminde pilot olarak uygulanan Köy İlkokulları Müfredat Programı, öğrencilerin haftalık 18 saat ders görecekleri şekilde hazırlanmıştır. Bu programda öğrencilerin hafta içi her gün ve cumartesi günü dâhil

[41]Yarım gün eğitim bir zorunluluktan doğmuştur. Semtlerde bulunan ilkokulların azlığı ve öğrenci sayısının fazlalığı nedeniyle okullarda yarım gün eğitim verilmiştir. Semtlerde yeni okulların açılması ve öğrencilerin okullara eşit dağıtılmasıyla eğitim-öğretim tam gün esasına dayanarak devam etmiştir (Yarım Tedrisat Usulü, 1935, s.2).

üç saat ders görmeleri planlanmıştır. Bu derslere ilaveten üç saat kültür dersiyle bir saat ziraat ve iş dersi olmak üzere haftada 24 saatlik bir eğitim düşünülmüştür (Köy İlkokul Programı Projesi, 1939, ss. I-XX).

Şehir ve köy ilkokulları için iyileştirici programlar hazırlanırken 1938 yılında ikinci basımı yapılan İlkokul Talimatnamesi'nde, ilkokulların her yıl yaz ayının sonunda açılması ilkbahar aylarının sonlarına doğru da tatil edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Talimatnamede bölgelerin iklim, ekonomik ve sosyal farklılıklardan dolayı okulların farklı tarihlerde açılıp kapanmasına yönelik esneklik vardır. Nüfusu 10.000'den fazla olan şehirlerde okulların eğitim süresi küçük tatiller ve hafta tatilleri dâhil olmak üzere kırk haftadan, nüfusu daha az olan şehir ve kasabalarda otuz beş haftadan, köylerde ise otuz haftadan az olamamalıdır. Köylerin çalışma şartlarından dolayı eğitim süresinin kısaltılması ile ilgili alınacak kararları Mahalli Maarif Heyeti vermiştir. Şehirlerde eğitim-öğretime devam edilmesi yönünde bir engel bulunmaması durumunda eğitim-öğretim süresinin kırk iki haftaya çıkarılması gerektiği belirtilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.8-9).

Hafta tatilinin değişikliği kanunundan öncesine kadar okullarda hafta içinde pazartesi ve perşembe günleri öğleden sonra hariç ders işlenmiştir. Ancak pazartesi günü öğleden sonraları derslere ilintili gezi ve gözlem, okul içinde konferans, konser, temsil vb. sosyal-eğitsel aktivitelere ayrılmıştır. Perşembe günü öğleden sonra ise herhangi bir aktivite yapılmamış, okul tatil edilmiştir. İlkokul Talimatnamesi'nde spor salonu, kütüphanesi, elişleri atölyesi, oyun için uygun yerleri olan okullarda öğleden önce dört ders işlenmesi öğleden sonraki derslerden birinin yerine de öğrencinin jimnastik, şarkı söyleme, kütüphanede serbest çalışma, atölyede serbest resim ve elişleri yapma ve oyun gibi faaliyetlere zaman ayrılması tavsiye edilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.10-11).

1930'lu yılların ilk yarısında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan bir tamimde okulların pazartesi günleri öğleden sonraları herhangi bir sosyal-eğitsel etkinlik yapılmadan öğrencilerin evlerine gönderilmesi yerine okulda bazı etkinliklerle öğrencilerin meşgul edilmesi, sadece perşembe günlerinde ise öğleye kadar eğitim-öğretim yapılması istenilmiştir (Pazartesi Günleri Talebe, 1934, s.3). Bakanlığın bu tamimdeki amacı talimatnamede yazılı olan maddenin tekrar uygulanmasını sağlamaktır.

İlkokullar Talimatnamesi'nde şehir, kasaba ve köy ilkokulları ile ilgili kararların alınmasında yetkili kurumun Mahalli Maarif Heyeti olduğu açıklanmıştır. Ancak bazı kararların kendilerini aşması durumunda karar onayı için Millî Eğitim Bakanlığına başvurulmalıdır. Mahalli Maarif Heyeti'ni aşan konulardan biri de hafta tatilinin değiştirilmesidir. Zonguldak'a bağlı Devrek kasabasında halk pazarının pazartesi günleri kurulmasından dolayı burada görev yapan öğretmenler pazartesi günlerinin yoğun mesaisinden dolayı pazara gidip alışverişlerini yapamadıklarını ve hafta tatilinin perşembe yerine pazartesi olması yönündeki taleplerini Zonguldak Milli Eğitim Müdürlüğüne iletmişlerdir. Zonguldak Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı Maarif Heyeti, öğretmelerin bu dilekçesini bakanlığa gönderirler. Bakanlıktan gelen yanıtta öğretmenlerinin isteğinin yerinde olduğu, Zonguldak'a bağlı Devrek kasabasında hafta tatilinin pazartesi olmasında herhangi bir sakınca olmadığı ifade edilmiştir. Böylece Devrek kasabasında 1932-1933 eğitim öğretim dönemden itibaren hafta tatili pazartesi yapılmıştır (TTDA.015, 1932, s.1).

Hafta tatili haricinde ilkokullarda okulların tatil edildiği zamanlar şunlardır: 1) Cumhuriyet Bayramı tatili (28 Ekim öğleden sonra, 29-30 Ekim), 2) Çocuk Bayramı tatili (23-24 Nisan), 3) Kış Tatili (1 Ocak-8 Ocak arası, eğitim süresi kısa olan kasaba ve köylerde bu tatilin yapılmaması önerilmiştir), 4) Mektepliler Bayramı[42] (5-6 Mayıs), 5) Mahalli Kurtuluş Bayramı[43] (olan yerlerde), 6) Ramazan Bayramı, 7) Kurban Bayramı (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.9).

İlkokullar Talimatnamesi'nde öğrencilerin vatan, bayrak sevgisini ve saygısını kazanmaları için okullarda her gün sabahları bayrak töreni yapılması önerilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, 1927 yılında İlkokullar Talimatnamesi'nin bu maddesinde bazı değişikliklere gitmiştir. 1927 yılında Maarif Eminlikleri Bölge Müdürlüklerine gönderdiği yazıda bayrak merasiminin 1927-1928 eğitim öğretim döneminin ikinci yarısından itibaren perşembe günleri okul çıkışında ve haftanın ilk başlama günü olan cumartesi günü de sabah ilk ders öncesinde gerçekleştirilmesi istenilmiştir (BCA. 180.09.7.44. ty., ss.1-3). Hafta tatili gününün cumadan pazara alınmasından sonra ise

[42] 5-6 Mayıs tarihlerinde öğrenciler öğretmelerin gözetiminde kırlara çıkarak bayramın tadını çıkarmışlardır (Talebe Bayramı, 1934, s.3).
[43] Örneğin İstanbul'un kurtuluş tarihi olan 6 Ekim günü okullar tatil edilmiştir (İlkmektepler Kapalı, 1929, s.3).

bayrak merasimi, cumartesi öğleden sonra ve haftanın ilk günü pazartesi sabah ilk ders öncesinde yapılmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.18).

Millî Eğitim Bakanlığı, 1932-1933 eğitim-öğretim dönemi sonunda Milli Eğitim Müdürlüklerine gönderdiği tamimde ilkokulların her sabah ilk ders öncesinde *"Türk'üm, doğruyum, çalışkanım, yasam küçükleri korumak, büyükleri saymak, yurdumu, budunumu özümden çok sevmektir. Ülküm yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun"* sözlerinden oluşan Andımızı hep bir ağızdan söylenmesi istemiştir (TTDA.101., 1933, s.1; Ant, 1933, s.3).

Okullarda her sabah öğrenci andının okunmasının nedeni öğrencilere küçük yaşlardan itibaren doğruluğu ve büyüklerini saymayı öğretmek, yurdunu ve devletin kurucusu olan Atatürk'ü sevdirmektir. Ayrıca milli eğitimin temel amaç ve ilkelerinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktır. Andımız ile öğrencilerin yapmış olduğu yeminin hem öğrencilik yıllarında hem de kendi bireysel yaşamlarında iyi, vicdanlı ve saygılı bireyler olabilmeleri adına kendilerinde benlik duygusu oluşturması hedeflenmiştir.

Andımız ile ilgili karardan sonra ilkokullarda, sabah sınıflara girmeden önce bayrak merasimi, İstiklal ve Cumhuriyet Marşı'nın okunması akabinde Andımız'ın okunmasına başlanmıştır (Mektepler Açıldı, 1938, s.2).

İlkokullar Talimatnamesi'nde ilkokulların sabah derslerinin saat 8'de veya en geç 9'da başlatılması, bu saatlerden önce veya sonra başlatılmasının doğru olmadığı belirtilmiştir. Okulun bulunduğu çevreye göre ilkokullarda derslerin başlama saati ve tatil saatinin belirlenmesi, şehirlerde maarif müdürüne, kasabalarda maarif memuruna, köylerde ise köy ilkokulu başöğretmenine bırakılmıştır. Buna göre derslerin saat 9'da başladığı kabul edildiği şekliyle okulun bir günlük vakit cetveli aşağıda Tablo 50'de verilmiştir[44] (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.11-12):

[44] Öğrencilerin okula girişleri ve okul kapısındaki durumları için Ek 10 ve 11' bakılabilir.

Tablo 50:İlkokullar için Bir Günlük Zaman Dilimi

	Saat	Saat
Okul Açılış	8:30	-
Yoklama, Temizlik Kontrol	8:45	9:00
Birinci Ders	9:00	9:40
Paydos	9:40	10:00
İkinci Ders	10:00	10:40
Paydos	10:40	11:00
Üçüncü Ders	11:00	11:40
Öğle Paydosu	11:40	13:30
Dördüncü Ders	13:30	14:10
Paydos	14:10	14:30
Beşinci Ders	14:30	15:10
Tatil	15:10	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1938). İlkmektepler Talimatnamesi. İstanbul: Devlet Matbaası.

Yukarıdaki tablo tam gün eğitim veren ilkokulların bir günlük zaman dilimini göstermektedir. Tam gün eğitim veren ilkokullarda beş saat, yarım gün eğitim veren okullarda sabah gelen öğrenciler dört saat, öğleden sonra gelen öğrenciler de dört saat eğitim almaktadırlar. Aşağıda Tablo 51'de çift öğretim yapan okulların vakit cetveli verilmiştir (Okulların Çalışma Saatleri, 1940, s.70).

Tablo 51: Çift Öğretim Yapan İlkokulların Öğleden Önce Vakit Cetveli.

	Saat	Saat
Temizlik Yoklaması	8:45	9:00
Birinci Ders	9:00	9:40
Teneffüs	9:40	9:50
İkinci Ders	9:50	10:30
Teneffüs	10:30	10:40
Üçüncü Ders	10:40	11:20
Teneffüs	11:20	11:30
Dördüncü Ders	11:30	12:10

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1940). *Okulların Çalışma Saatleri Hakkında.* MEB Tebliğler Dergisi. C.3. S.98. s.71.

Çift öğretim esasına göre eğitim veren okullarda öğleden önce okula gelen sınıflar birinci grup, öğleden sonra gelen sınıflar ise ikinci grup olarak adlandırılmıştır. Yukarıdaki tabloda birinci grubun hafta içindeki vakit cetveli verilmiştir. Aşağıda Tablo 52'de birinci grubun cumartesi günkü derslerin vakit cetveli verilmiştir.

Tablo 52:Çift Öğretim Yapan Okulların Cumartesi Günleri Tabi Olacakları Vakit Cetveli.

	Saat	Saat
Birinci Ders	8:30	9:10
Teneffüs	9:10	9:15
İkinci Ders	9:15	9:55
Teneffüs	9:55	10:00
Üçüncü Ders	10:00	10:40

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1940). *Okulların Çalışma Saatleri Hakkında.* MEB Tebliğler Dergisi. C.3. S.98. s.71.

Hafta sonu üç ders işlenmiş ve teneffüsler beşer dakika olarak ayarlanmıştır. Birinci grupta bulunan öğrencilerin tatilleri cumartesi saat 10:40'tan itibaren başlatılmıştır.

Tablo 53: Çift Öğretim Yapan İlkokulların Öğleden Sonra Vakit Cetveli.

	Saat	**Dakika**	**Saat**	**Dakika**
Temizlik Yoklaması	12.	25	12	40
Birinci Ders	12	40	13	20
Teneffüs	13	20	13	30
İkinci Ders	13	30	14	10
Teneffüs	14	10	14	20
Üçüncü Ders	14	20	15	00
Teneffüs	15	00	15	10
Dördüncü Ders	15	10	15	50

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1940). *Okulların Çalışma Saatleri Hakkında.* MEB Tebliğler Dergisi. C.3. S.98. s.71.

İkinci grupta bulunan öğrencilerinde cumartesi günü tabi olacakları vakit cetveli aşağıda Tablo 54'te verilmiştir.

Tablo 54:Çift Öğretim Yapan Okulların İkinci Grupta Bulunan Öğrencilerin Cumartesi Vakit Cetveli.

	Saat	Saat
Birinci Ders	10:50	11:30
Teneffüs	11:30	11:35
İkinci Ders	11:35	12:15
Teneffüs	12:15	12:20
Üçüncü Ders	12:20	13:00

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1940). *Okulların Çalışma Saatleri Hakkında.* MEB Tebliğler Dergisi. C.3. S.98. s.71.

İkinci grupta yer alan öğrencilerin tatili cumartesi günü saat 13:00'te başlamış, pazartesi günü öğle vaktine kadar devam etmiştir. Bu vakit cetvellerinde öğrencilerin okulun küçük veya büyük temizliğine yardımı için ayrı bir zaman konulmamıştır. Tam gün eğitim sisteminde 26 ders alan öğrenciler, yarım gün eğitim sisteminde 23 ders almaktadır (Okulların Çalışma Saatleri, 1940, s.71).

1938-1939 eğitim-öğretim dönemine kadar ilkokullarda öğrencilerin açıkta kalmaması için ilkokullarda çift tedrisat sistemi uygulanmıştır. İstanbul gibi büyük şehirlerde kimi semtlerde ilkokul sayısının az olması nedeniyle çift tedrisat yönteminin uygulanmasına devam edilmiştir. (Okullardan Çifte Tedrisat Kalkacak, 1938, s.2).

1939-1940 eğitim öğretim döneminde ilkokullar için yeni bir pilot uygulama olarak yeni bir zaman çizelgesi hazırlanmıştır. Yeni zaman çizelgesinde ilkokulların beş saatlik derslerinin ilk dört saati öğleden önce, kalan bir saati de öğleden sonra işlenecek şekilde düzenlenmiştir (Yarım Günlük Tedrisat, 1939, s.2). Dersler sabah 8.30'da başlatılmış, öğle arası bir buçuk saat olup paydosa müteakip yarım saatlik

mütalaa zamanı verilmiştir. Öğrencilerin öğleden sonradaki dersleri saat 15.00'te bitmektedir (Bütün Mektepler Dün, 1939, s.2).

Köy, kasaba ve şehirlerin yaşam şartlarının farklılığından dolayı ilkokullar için farklı zaman çizelgeleri oluşturulmuştur. Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından okullara yaz-kış saati zaman çizelgelerinin hangi zamanda uygulanacağı mevsimsel duruma göre bildirilmektedir. Okullar ise kendilerine gönderilen bu zaman çizelgelerini arşivleyerek mevsimine göre uygulamaya koymuşlardır. Yukarıdaki zaman çizelgeleri şehir ilkokulları için hazırlanmıştır. Köy ilkokullarının kendilerine özgü zaman çizelgeleri ise aşağıda Tablo 55'te verilmiştir (İlk Tahsil Müesseslerinde, t.y., ss.20-23).

Tablo 55:Köy İlkokulları Yaz Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli.

Ders/Teneffüs	Başlangıç	Bitiş
Müzik ve Jimnastik	8:45	9:00
Birinci Ders	9:00	9:40
İkinci Ders	9:40	10:20
Teneffüs	10:20	10:40
Üçüncü Ders	10:40	11:20
Teneffüs	11:20	11:30
Ziraat ve İş	11:30	12:10
Müzik ve Jimnastik	13:10	13:25
Birinci Ders	13:25	14:05
İkinci Ders	14:05	14:45
Teneffüs	14:45	15:05
Üçüncü Ders	15:05	15:45
Teneffüs	15:45	15:55
Ziraat ve İş	15:55	16:35

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (t.y.). *İlk Tahsil Müesseslerinde Planlı ve Talimatlı Çalışma.* y.y.: İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları. s.24.

Köy ilkokullarında öğrenciler sabahları müzik eşliğinde on beş dakika sabah sporu yaptıktan sonra birinci derse başlamışlardır. Son ders olan ziraat ve iş eğitimi dersinden sonra günlük işlenen dersler tamamlanmaktadır.

Tablo 56:Köy İlkokulları Yaz Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli Cumartesi Günü.

Ders/Teneffüs	Başlangıç	Bitiş
Birinci Ders	8:30	9:10
İkinci Ders	9:10	9:50
Teneffüs	9:50	10:00
Üçüncü Ders	10:00	10:40
Birinci Ders	10:50	11:30
İkinci Ders	11:30	12:10
Teneffüs	12:10	12:20
Üçüncü Ders	12:20	13:00

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (t.y.). *İlk Tahsil Müesseslerinde Planlı ve Talimatlı Çalışma.* y.y.: İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları. s.24.

Hafta sonu cumartesi günü sabahları müzik eşliğinde jimnastik dersi yapılmayıp dersler saat 8:30'da başlatılmıştır. Üç saat ders işledikten sonra hafta tatili başlatılmaktadır.

Tablo 57:Köy İlkokulları Kış Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli.

Ders/Teneffüs	Başlangıç	Bitiş
Müzik ve Jimnastik	8:00	8:20
Birinci Ders	8:20	9:00
İkinci Ders	9:00	9:40
Teneffüs	9:40	10:00
Üçüncü Ders	10:00	10:40
Teneffüs	10:40	10:50
Ziraat ve İş	10:50	11:30
Müzik ve Jimnastik	12:30	12:50
Birinci Ders	12:50	13:30
İkinci Ders	13:30	14:10
Teneffüs	14:10	14:30
Üçüncü Ders	14:30	15:10
Teneffüs	15:10	15:20
Ziraat ve İş	15:20	16:00

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (t.y.). *İlk Tahsil Müesseslerinde Planlı ve Talimatlı Çalışma.* y.y.: İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları. ss.24-25.

Birinci ders saat 8.20'de başlamıştır. İlk ders öncesinde yirmi dakika müzik eşliğinde jimnastik hareketleri yapılmıştır. Son derste ise ziraat ve iş eğitimi işlenmiştir.

Tablo 58:Köy İlkokulları Kış Saati Uygulamasına Göre Vakit Cetveli Cumartesi Günü.

Ders/Teneffüs	Başlangıç	Bitiş
Müzik ve Jimnastik	7:50	8:00
Birinci Ders	8:00	8:40
İkinci Ders	8:40	9:20
Teneffüs	9:20	9:40
Üçüncü Ders	9:40	10:20
Müzik ve Jimnastik	10:30	10:40
Birinci Ders	10:40	11:20
İkinci Ders	11:20	12:00
Teneffüs	12:00	12:20
Üçüncü Ders	12:20	13:00

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (t.y.). *İlk Tahsil Müesseslerinde Planlı ve Talimatlı Çalışma.* y.y.: İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları. s.25.

Yukarıda tablolar halinde verilen zaman çizelgeleri okullar için bir öneri niteliğindedir. Millî Eğitim Bakanlığı şehir, kasaba ve köy ilkokullarının bu önerilere göre kendi zaman çizelgelerini oluşturmasını talep etmiş, ancak köy şartlarının birbirinden farklı olmasından dolayı köy ilkokullarından zaman çizelgeleri oluşturulurken aşağıda verilen şartlara dikkat edilmesini istemiştir. (İlk Tahsil Müesseslerinde, t.y., ss.23-24):

1) Köy ilkokulları, her sınıfın öğretmeninin olması durumunda cumartesi gününün de dahil olduğu cetvelin öğleye kadar olan kısmını tatbik edeceklerdir.

2) Öğleden önce ve sonra çalışan öğretmenler için de normal programı uygulanır, ancak cumartesi günleri ayrıca gösterilen cetvele tabi olacaklardır.

3) Bir öğretmenli ve beş sınıflı köy ilkokullarında öğleden önce ikinci devre, öğleden sonra birinci devre sınıflar okutulacaktır. Öğleden önceki sınıflarda haftada üç ve öğleden sonraki sınıflarda ise haftada iki defa ziraat ve iş dersi gösterilecektir.

4) Sorumluluğunda bir sınıf bulunan köy öğretmenleri her gün üç saat kültür dersi, akabinde ise bir saat ziraat ve iş dersi işleyecektir

5) Çift tedrisat yapan öğretmenler cumartesi günleri müzik, jimnastik ve ziraat-iş dersleri işlemeyecektir

Okullarda uygulanan zaman çizelgeleri kadar teneffüslerde öğrencileri denetlemek ve gözetim altında tutmak da önem arz etmektedir. Çünkü ders araları ve öğle paydosunda öğrencilerin kendi aralarındaki oyunları, koşturmacaları vs. çok hareketli zamanları olduğundan, küçük veya büyük kazalar söz konusu olabilir. Örneğin, İstanbul'da bazı okullarda öğretmenlerin öğrencileri teneffüs zamanında gözetim altında tutmaması ve nöbet yerlerinde durmaması sonucunda ölümle sonuçlanan bazı olaylar meydana gelmiştir. Bu olaydan sonra İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü okullara gönderdiği yazıda nöbetçi öğretmenlerin nöbet yerlerinden ayrılmaması ve öğrencilerle sıkı bir şekilde ilgilenmeleri halinde ölümlü veya yaralanmalı olayların olmayacağını belirtilmiştir (BCA. 180.09.114.553.16, t.y., s.1).

4.2.8. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Disiplin

İlkokullarda davranış bozuklukları gösteren öğrencilerin uyarı, kınama, okuldan geçici olarak uzaklaştırma ve okuldan kesin uzaklaştırmalarını gerektiren haller İlkokullar Talimatnamesi'nde açıklanmıştır. Talimatnameye göre öğrencilere verilen ödül ve cezalar, öğrencinin iyi davranışlarını huy haline getirmek, kötü veya tasvip edilmeyen davranışlarına engel olmak için kullanılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında okullarda maddi anlamda ödül ve ceza sistemi bulunmamaktadır. Öğrencinin derste, oyunda, sosyal etkinliklerde veya teneffüste hal ve hareketlerine göre öğretmenden aldığı bir *"aferin"* öğrenciye ödül mahiyetinde görülmüştür. İlkokullar Talimatnamesi'ne göre; öğretmenin öğrenciyi sık sık takdir etmesi uygun değildir. Öğrencinin ödülün önemini anlaması, öğretmenin bu davranışının nedeni olarak gösterilmiştir. Öğrencilere maddi anlamda bir ödül verilmemiştir. Eğitim-öğretim dönemi sonunda okuldaki başarı performansına bağlı olarak bir kitap hediye edilmiştir. Öğrenciye verilen bu hediyenin bir başarı neticesinde değil okul tarafından verilen bir hediye olarak algılanması istenmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.28; İstanbul Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.9).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan İlkokul Talimatnamesine göre öğrenciler arasında düzene uymayan, devamsızlık yapan, oyunlarda dürüst hareket etmeyen ve arkadaşlarıyla iyi geçinmeyen öğrencilere aşağıdaki cezaların, derecesine göre verilebileceği ifade edilmiştir (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-1342, s.15;

Reşit, 1927, s.292; İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.28-29; İstanbul Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, ss.9-10):

A) Şifahi (sözlü) uyarı.

Şifahi (sözlü) uyarılarda kendi içinde şu derecelere ayrılmıştır:

1. Sınıf öğretmeninin vereceği uyarı 2. Başöğretmenin vereceği uyarı 3. Okuldaki tüm öğretmenlerin önünde uyarı.

B) Tahrirî (yazılı) uyarı. (Bu ceza okulun ceza defterine kaydolur).

C) Ders amaçlı olmayan gezilerden uzak tutma.

D) Ders aralarındaki teneffüslerde iki günden altı güne kadar oyunlardan uzaklaştırma.

E) Başöğretmen tarafından okulun bütün öğretmenleri önünde azarlama

F) Öğrenci velisine yazılı uyarı gönderme.

H) Başka bir okula nakil.

Okullarda öğrencilere verilen cezalar için özel bir defter vardır. Bu defter, yukarıdaki cezalardan hangisinin verildiği, ne zaman ve neden verildiği belirtilmek için tutulmuştur. İlkokul Talimatnamesi'nde okullarda hangi davranışı yaparsa yapsın öğrenciye herhangi bir şekilde bedensel zarar göreceği bir ceza verilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Talimatnamede belirtilen cezaların haricinde okul idaresi ve öğretmenin başka bir ceza uygulamasına izin verilmemiştir. (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.29; İstanbul Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.10). Bu dönemde kurallar ne kadar katı ve sert olsa da öğrenciye saygı ve sevgiden ödün verilmemiştir.

1938 yılına kadar öğrencilere uygulanan ceza ve ödüller geleneksel eğitim sistemindeki yöntemlerle verilmiştir. Öğrencinin geleneksel eğitim yöntemleriyle ceza alması durumunda, aldığı cezanın öğrencide nasıl bir etki yapacağı dikkate alınmamıştır. Ancak 1939 yılında toplanan Millî Eğitim Şurası'nda ilkokullar disiplin yönetmeliğinde birtakım değişikliklere gidilme kararı alınmıştır. Değişikliklerden

sonra yürürlüğe giren yeni disiplin talimatnamesinde göz önünde tutulması gereken esaslar şunlardır (Yeni Vakit Cetveli, 1939, s.2):

"a) Ceza arzu edilen bir terbiye vasıtası değildir. Hakiki terbiyenin gayesi suçu önlemek, çocuğa iyi hareketin şuur ve itiyadını vermektir. Bununla beraber cezanın okulda son ve zaruri bir tedbir olduğu unutulmamalıdır. Çünkü ceza intibah için misal ve başkalarını korumak için bir vasıtadır.

b) Okulun terbiyedeki ilk fonksiyonu, disiplin talimatnamesinin birinci maddesinde sayılan vasıfları Türk çocuğuna bütün imkânlardan istifade ederek verme[y]e çalışmaktır. Bu maksat uğrunda mürebbi son çare olarak ceza vermek mecburiyetinde kaldığı zaman bu cezayı çocuğun ruhi hallerini, suçun ruhi hallerini, suçun işlendiği şartları göz önünde tutarak vermelidir.

c) Ceza veren disiplin kurulu, cezanın çocukta ve okul muhitinde yapacağı tesiri ve bilhassa bu tesirin terbiyevi rolünü düşünen bir heyettir. Disiplin kurulunun bu fonksiyonunu kolaylaştırmak için, talimatname suçlarla cezaları ayrı ayrı göstermiş, hangi cezanın hangi suça verileceği tayin etmemiştir.

ç) Öğretmene karşı saygısızlık, okulda işlenen suçların en ağırlarından biridir. (...)"

İlkokulların yeni disiplin talimatnamesi, öğrencinin ruhî durumu, hak ve özgürlükleri dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ceza, İlkokullar Talimatnamesi'ne göre öğrenciye davranış bozuklukları sonucunda başvurulması gereken durumdur. Ancak çağdaş eğitim sisteminde cezanın istenilmeyen bir yöntem olduğuna dikkat çekilmiştir. Disiplin Talimatnamesi'nin ödül kısmında amacın öğrencinin okulda alacağı ödül veya ödüllerle başarı grafiğini artırmak olduğu ifade edilmiştir. Talimatnamede başarılı ve çalışmalarını sonuna kadar götüren öğrencilerin ödüllendirilmesi istenilmiştir. İnsanların maddi ve manevi bir üstünlükten sevinç duyması kadar toplulukların bu üstünlüğü takdir etmesi ve ödüllendirmesi davranışın devamı için önemlidir. Kupa alan sporcu, ödül alan yazar, göğsüne şeref madalyası takan asker ve alkışlanan sanatkâr bu duruma örnektir. Kupa, madalya, müsabaka ve alkış çalışmanın sembolik olarak ödüllendirilmesi olup, bu ödüller davranışın olumlu yönde tekrarlanmasını sağlar (Yeni Vakit Cetveli, 1939, ss.2-3).

Çalışkan öğrencinin öğretmeni tarafından ödüllendirilmesinin haricinde toplum tarafından da takdir edilmesi öğrencinin gelecekteki davranışları için

önemlidir. Yeni disiplin talimatnamesinde, öğrenci başarı grafiğinin yükselmesi ve devamı için öğrencinin okulda sözlü veya yazılı olarak ödüllendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Yeni Vakit Cetveli, 1939, s.3).

Bu iki disiplin talimatnamesi karşılaştırıldığında cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren uygulanan talimatnamenin öğrencinin psikolojik durumuna zarar verdiği ve aynı zamanda ders başarısında önemli ölçüde olumsuz etki yarattığı görülmektedir. İkinci talimatnamede ise cezanın bir eğitim aracı olmadığına dikkat çekildikten sonra öğrencinin işlediği kabahate, yaş ve psikolojik durumuna göre ceza verilmesi istenilmiştir.

Ceza istenilmeyen bir davranış karşısında uygulanmıştır. Ödül ise öğretmen ve okul idaresinin dışında devlet büyükleri tarafından da verilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreteri Recep Peker, Aydın Nazilli'de adının verilmiş olduğu okulda dereceye giren öğrencilere başarılarından dolayı hediyeler göndermiştir. Hediyeleri alan okul idaresi, öğretmen ve öğrenciler bu durum karşısında yaşanan kısa süre şaşkınlık ve sevinçten sonra Recep Peker'e teşekkür telgrafı çekmişlerdir. Telgrafı alan Recep Peker, okul idaresine cevaben gönderdiği ikinci telgrafında öğrencilerin başarılarının devamı ve diğer öğrencilerin de başarı göstermesi için hediyelerini her eğitim-öğretim döneminde göndereceğini ifade etmiştir (BCA.490.01.568.2261.4., 1935, ss.6-44). Öğrencilere verilen hediyeler için Ek 22'ye bakılabilir.

Başarısından dolayı öğrenciye verilen hediyeler, öğrencinin çalışma teşvik etmede ve başarısının devamını sağlamada önemli bir faktördür. Burada sadece öğrencinin başarısı değil, aynı zamanda öğrenci davranışı da ödüllendirilmiştir. Ödülün bir diğer özelliği de okul içinde istenen davranışların artmasını sağlamaktır. Öğrenciye verilecek ödül, okul veya sınıfın hazır bulunduğu bir tören alanında verilmesi, diğer öğrencilerin de çalışma performansını etkileyip ödül almak adına başarı ve çalışmalarını gözden geçirmelerini sağlayabilmektedir.

4.2.9. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokul Öğrencilerinin Derslere Bağlı Okul Dışı Eğitsel Geziler ve Faaliyetleri

Okul dışında derse bağlı etkinlikler, önceden belirlenmiş bir plan dahilinde, okulun dışında, öğrencilerin kendi arzu ve tercihleri doğrultusunda katılım sağladıkları etkinlikler bütünüdür (Ekici, Bayrakdar ve Uğur, 2009, s.432). Derse bağlı eğitsel

geziler, müze gezisi, doğada gözlem ve çevre eğitimi başlıca etkinlikler arasındadır (Yaylak, 2014, ss.144-145).

İlkokullarda, araştırma, gözlem ve inceleme amacıyla yapılacak gezilerden önce öğretmen tarafından bu gezinin neden yapılacağı öğrencilere anlatılır. Ders kapsamında yapılan gezinin planı hazırlanmadan önce öğretmenin öğrencilerde ilgi ve merak uyandırmış olması gerekir. Öğrencilerde ilgi ve merak uyandırılır ve konu hakkında ön bilgi verilir. Geziden önce öğrencilere bir defter edinmeleri ve araştırma, inceleme, gözlem sonuçlarını bu deftere kaydetmeleri istenilir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.23).

Örneğin; öğretmen ilkokul dördüncü ve beşinci sınıflara tarih dersinde Mimar Sinan'ı tanıtmak, eserlerini sevdirmek ve anlamlandırmanın yanı sıra Türk sanat tarihi ve mimarisinin eşsizliğini duyurmayı amaçlar. Bu bağlamda öğretmen mahalli tarihi eserleri tanıtır. Bu eserler tanıtılırken dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri ile fikir alışverişinde bulunulur. Öğretmen bu yöntemle sınıfta gerekli ön bilgileri vererek, merak ve ilgi uyandırır. Sonrasında ise öğretmen, imkânlar ölçüsünde öğrencileri Mimar Sinan'ın eserlerinin tanıtıldığı toplantılara, söylevlere, halkevi konferanslarına, tiyatrolara veya müzeye götürür (Sinan Günü, 1939, s.158).

Önceki bölümlerde hayat bilgisi dersi konularının günlük yaşama yakın bilgiler içerdiği ifade edilmiştir. Öğretmen hayat bilgisi dersinde yerel yönetimlerde seçim, seçilen kişilerin kimler olduğu, nerede çalıştıkları ve görevlerini anlattıktan sonra öğrenciler belediyeye ziyarete götürülebilmektedir. İstanbul 3. İlkokul öğrencileri de hayat bilgisi dersinde belediye teşkilatı, işleyişi ve görevleri hakkında öğrendiklerini yerinde görmek için öğretmenlerin gözetiminde İstanbul Belediyesi'ni ziyaret ederek yetkili kişilerden bilgi edinmişlerdir (Hayat Bilgisi Tatbikatı, 1932, s.3).

Hayat bilgisi üniteleri arasından seçilen diğer örnek de Çankırı'da bulunan bir öğretmenin içme suyu konusunu anlatmasıyla ilgilidir. Bunun için öğretmen, öncelikle öğrencilere suyu, suyun ortaya çıkışını ve suyun önemini anlatır. Öğretmen gerekli ön bilgileri verdikten sonra Çankırı'da içme suyu ihtiyacının nasıl karşılandığı, memleketin yeni suya kavuşmadan önceki ve mevcut hali üzerinde durarak öğrencilerin ilgisini çeker. Öğretmen, okulun ve evlerin suyu ve çeşmelerden hareketle konuya giriş yapar. Öğrencilere su deposu görmeleri gerektiğini söyleyerek

öğrencilerle birlikte bir araştırma, gözlem ve inceleme planı hazırlarlar. Planın hazırlanmasından sonra öğretmen öğrencilere: 1) Okul ve bahçenin suyu nereden geliyor? 2) Kimin evinde veya bahçesinde çeşme var? şeklinde sorular yöneltir. Ön bilgi oluşturulduktan, ilgi ve merak uyandırıldıktan sonra gezi planında su deposunun bilgileri ve güzergâhı yazılarak plan okul idaresine teslim edilir. Örnek olarak, "Okul-Kastamonu Caddesi, Karataş Mahallesi, şehrin dışındaki dar ve dik yol geçildikten sonra nihayetinde su deposuna varılacak" şeklinde plan oluşturulur (Ders Örnekleri, 1939, s.189).

Hayat bilgisi ve tabiat tetkikleri konularına bağlı olarak okul dışı eğitsel öğrenmelere elverişli derslerdir. Tabiat tetkiki dersinde öğretmen, öğrencilerin ön bilgilerinden yola çıkarak yaşadıkları çevreye dair bilgilerini yoklar. Öğrencilerin yanlış bildiği konular düzeltilir ve öğrenilmesi gereken yeni bilgileri öğrencilere öğretir. Tabiat tetkiki dersinde ön bilgilerin alınmasında kullanılan yöntem soru-cevap yöntemidir. Öğretmen konuyla ilgili öğrenciye soru yöneltir ve öğrenciden cevap vermesini bekler. Alınan cevaplara göre eksik kalan noktalar tamamlanır. Örneğin, öğretmen öğrencilere daha önce hiç keçi gördünüz mü? Evinizde besliyor musunuz? Keçinin rengi ne? Keçinin üzerinde neler var? Kılları nasıldır? sert mi yumuşak mı? Nasıl yürür? Keçi aç olursa ne yapar? gibi sorular sorarak öğrencinin ilgisini çekmeye çalışılır. Keçiler hakkında bilinen yanlışlar düzeltilip eksik bilgiler tamamlanılmasının ardından keçilerin de diğer evcil hayvanlar gibi evde veya evin yakınında bir yerde bulabildiği belirtilir ve okul dışında bir alana keçi incelemesi etkinliğine gidilir (Siret, 1933, ss.23-27; Hayvanlardan Aldığımız, 1936, s.138). Aşağıda verilen görselde cumhuriyetin ilk yıllarında bir öğretmenin kırsal alanda öğrencilere keçi hakkında bilgi verdiği görülmektedir.

Resim 13:Kırda Öğretmenlerinin Gözetiminde İncelenen Bir Keçi.

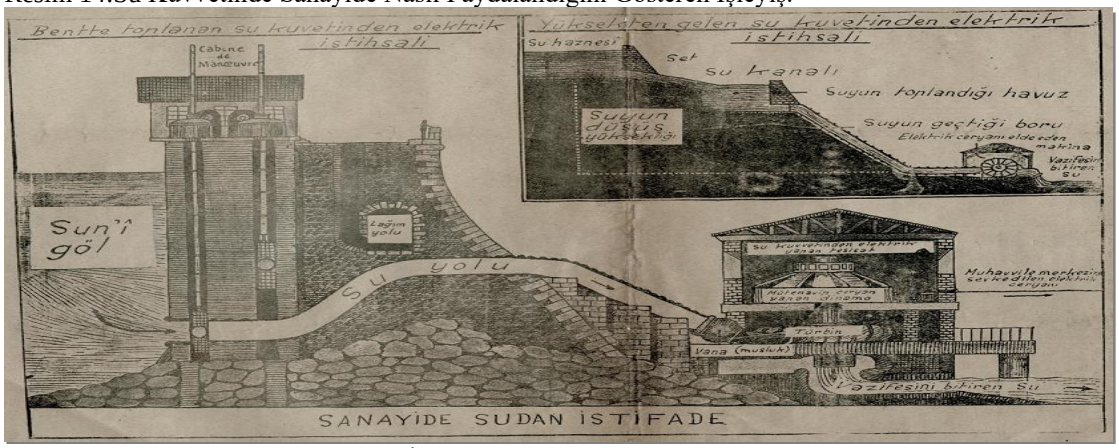

Kaynak: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostallar/Krt_009340.pdf

İlkokullarda okul dışında yapılan eğitsel gezilere bir diğer örnek de okulun konumuna uygun fabrika gezisidir. Fabrikanın olmaması durumunda bir ayakkabı, demir veya marangoz atölyesi ziyaret edilir. Öğretmen öncelikle fabrika ile atölye arasındaki farkı anlatır, sorularla oturdukları sıraların nasıl yapıldığını, binilen vasıtaların nasıl oluşturulduğunu ve evde kullandıkları küçük ev aletlerinin nasıl yapıldığını sorar. Öğrencilerin ön bilgileri, ilgi ve merak duyguları istenilen seviyeye getirildikten sonra gezi, araştırma ve inceleme planı hazırlanır. Öğretmen, gezi öncesinde bir fabrikalarda çalışan işçi sayısının atölyede çalışan işçilerden daha fazla olduğunu vurgular. Fabrikanın uzaktan bakıldığında etrafa duman püskürten (çünkü fabrikalar genelde taş kömürüyle çalışır) yüksek bacalarla çalıştığını, fabrika gezisi sırasında çalan bir düdük veya çan sesinin işin başlangıç ve bitiş saati olduğunu anlatır. Fabrikalarda işin büyük kısmını makinelerin yaptığını işçilerin ise makineleri çalıştırdıklarını söyler. Böylece bir ustanın tek başına yaptığıyla makinenin tek başına yaptığı işi öğrencinin karşılaştırması sağlanır (İlkmekteplerde Gezinti, 1934, ss.51-54).

Şehir ilkokullarında öğretmen öğrencilerini bir fabrikaya götürmesi durumunda sadece fabrikanın iç işleyişini göstermeyebilir. Öğretmen, imkân dahilinde öğrencilere öncelikle görsellerle fabrikaların sudan nasıl yararlandığını anlatır, sonra bu sistem yerinde incelenir. Araştırma ve inceleme konusu kapsamında gidilen fabrikanın yakınında bulunması durumunda nehir ve dereler de ziyaret edilebilir. Aşağıda verilen görselde bir fabrikanın sudan istifade etme sistemi gösterilmiştir.

Resim 14:Su Kuvvetinde Sanayide Nasıl Faydalandığını Gösteren İşleyiş.

Kaynak: y.y.(1935). *Sanayide Sudan İstifade.* Muallim Sesi. 9 Mayıs 1935. S.5. S.17. s.133.

Son olarak, hayat bilgisi dersinde orman konusunda öğrencilerin ilgisini çekebilmek için öğretmen öğrencileri inceleme ve gözlem kapsamında yakındaki ormanlık alana götürür. Öğretmenle öğrenciler ormanlık alanı gezdikten sonra öğretmen öğrencilere orman gezisinde gözlemlerinin neler olduğunu sorarak en ufak detaydan son yapılan işleme kadar tüm gezi tartışılır (Orman, 1937, ss.107-110).

Yerinde yapılan araştırma, inceleme ve gezi gibi ders dışı eğitsel faaliyetler öğrencilerin yaşadığı çevreyi daha iyi tanımaları ve öğrenilen bilgileri kalıcı hale getirmeleri için önemli bir fırsattır. Konu ile ilgili Ek 7'ye bakılabilir.

4.2.10.1923-1946 Yılları Arasında İlkokulda Ders Kitapları ve Derse Yardımcı Kaynak Kitaplar

Müfredat programlarında toplu tedris yönteminin uygulamaya konulmasıyla beraber eğitim ve öğretimde uygulama, gözlem, araştırma ve inceleme ön plana çıkarılmıştır. Toplu tedris yönteminde esas ders araç gereçleri imkân dahilinde öğrenciyi onların yanına götürme veya imkân yoksa okuldaki mevcut eşya, levha, harita, pergel ve cetvel gibi ders araçlarını kullanılarak konuların somutlaştırılarak verilmesidir. Daha önceki bölümlerde ifade edildiği gibi ilkokul öğrencilerinin soyut düşünme zekâları tam anlamıyla gelişmediğinden somut nesneler üzerinden daha kalıcı öğrenme gerçekleşir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.24-25).

Ders kitaplarının müfredat programlarına göre hazırlanması eğitimin vazgeçilmez koşullarından birisidir. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanması Bakanlığın onayından geçen müfredat programlarına bağlıdır (Demirel ve Kıroğlu, 2006, s.3).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Bakanlık, ders kitaplarını öğrencilerin dersi ezberleme aracı değil, aksine dersi öğrenmesine yardımcı bir araç olduğunu ifade etmiştir. Öğrenci derse ait konuları derste öğrenir, öğrencinin derse ait bilgileri özümsemesi, unuttuğu veya karıştırdığı durumlarda kitaba bakması doğaldır. Ancak öğretmen öğrenciye dersle ilgili konuları yalnız kitaptan değil başka kaynaklardan da verir. Öğretmen öğrenciye çalışma yollarını gösterir. Öğrenciye bir konuyu nasıl çözeceğini, gerekli bilgileri nerede bulacağını, kitabın fihristine bakarak kitap içerisindeki bir konuyu nasıl bulacağını, sözlüklerde nasıl kelime arayacağını ve ezberlenmesi gereken bir parçayı nasıl kodlayacağını anlatır. Burada kitap sadece yardımcı araçtır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.24-25).

Millî Eğitim Bakanlığı ilkokullar için hazırladığı ders kitabı listesinde farklı yayınevlerinden ziyade Bakanlığın belirlediği bir tek yayınevine ait kitaplar vardır. Tek kitap esası, bir sınıfın dersi için esas alınan kitabın Türkiye'deki tüm ilkokullarda aynı olmasıdır. Ders kitaplarıyla ilgili olarak Bakanlık tarafından yapılan bir açıklamada ülke genelinde benimsenen tek kitap esasının o ders için ayrıca mecmua, yardımcı kitap kullanılmasına mâni olmadığı ifade edilmiştir (TTDA.118.,1933, s.2; BCA.30.1.0.0.90.559.5., 1944, ss.8-9).

Devlet ilkokullarında okutulacak kitapların basımı Ankara ve İstanbul'daki devlet matbaalarında gerçekleştirilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında resmi ilkokullarda okutulacak kitapların isimleri aşağıda Tablo 59'da verilmiştir [45].

[45] 1927-1928 eğitim-öğretim dönemi öneri ilkokul ders kitapları incelendiğinde birinci sınıflar için alfabe ve kıraat, diğer sınıflar için ise farklı sayıda ders kitabı önerildiği görülmektedir. Bakanlık tarafından yayımlanan bir tamimde öğretmenlerin bu kitaplar dışında öğrencilerin başka yayınevine ait ders kitaplarını kullanmamalarını istemiştir (BCA.180.09.112.543.1., 1927, ss.64-71).

Tablo 59:1924-1925 İlkokullarda Okutulan Kitaplar

Alfabe	Kitabın İsmi	Yazarı
	Hakiki kolay alfabe	Ali Haydar
	Resimli güzel alfabe	Mustafa Şefik
	Yeni alfabe	Ahmet Cevad
	Resimli alfabe	Mustafa Hamid
	En son alfabe	Mehmet Sad'i
Kıraat	Alfabeden sonra resimli kıraat	Ahmed Edib
	Türkçe kıraat	Ahmed Cevad
	Bizim kıraat	Ahmed Halid
	Kızlara mahsus kıraat	Leyla Hanım
Kur'an-ı Kerim Alfabesi	Resimli güzel alfabe	Mustafa Şefik
	Kur'an-ı Kerim Alfabesi	Ahmed Edib
	Yeni Alfabe	Ahmed Cevad
	Kuran Alfabesi	Haydar Bey
Kıraat	Güzel kıraat	Ahmed Cevad
	Kıraat dersleri	Hikmet Bey
	Kolay Kıraat	Siraceddin Bey
	Türkçe kıraat	Ahmed Cevad
	Kızlara Mahsus Kıraat	Leyla Hanım
Kıraat	Kolay Kıraat	Siraceddin Bey
	Güzel kıraat	Ahmed Cevad
	Türkçe kıraat	Ahmed Cevad
	Kızlara Yeni Kıraat	Leyla Hanım
Tarih	Türkiye tarihi	Ahmed Refik
	Bizim Tarih	Ahmed Halid
	Millî Tarih	…
Hesap	Yeni Hesap	---
	Resimli Hesap Dersleri	----
	Güzel Hesap	Cevad Bey
Coğrafya	Çocuklara Coğrafya Dersleri	Faik Sabri
	Küçüklere Coğrafya Dersleri	Saffet Bey
	İlk Coğrafya	Faik Sabri
	Coğrafya Derleri	Saffet Bey
Dördüncü sınıf		
Kıraat	Kıraat Dersleri	Hikmet Bey
	Millî Kıraat	Ahmed Cevad
	Bizim kıraat	Ahmed Halid
	Türkçe kıraat	Ahmed Cevad
Sarf	Yeni Sarf Dersleri	Ahmed Rasim
	Yeni Sarf Dersleri	Mehmed Bey
	Resimli Türk Lisanı	Ahmed Cevad
Tarih	Millî Tarih	….
	Umumi Tarih	Ahmed Refik
	Resimli Tarih	Ahmed Halid
Coğrafya	Yeni Türkiye Coğrafyası	Saffet Bey
	Çocuklara Coğrafya Dersleri	Faik Sabri
	Türkiye Coğrafyası	Sadi Bey
Hesap	Yeni Usul Hesap	…
	Resimli Hesap Dersleri	---
	Yeni Hesap	---
Eşya Dersleri	Tabiat Tetkiki	--
	Eşya Dersleri	--
	Eşya Dersleri	---
Beşinci Sınıf		
Kıraat	Yeni Millî Kıraat	--
	Güzel Kıraat	Ahmed Cevad
	Türkçe Kıraat	Ahmed Cevad
	Bizim Kıraat	Ahmed Halid
Sarf	Yeni Sarf Dersleri	Ahmed Rasim
	Türkçe Yeni Sarf Dersleri	Mehmed Bey
	Resimli Türk Lisanı	Ahmed Cevad
Tarih	Millî Tarih	--
	Umumi Tarih	Ahmed Refik
	Bizim Tarih	Ahmed Halid
Coğrafya	Resimli Coğrafya Umumi	Saffet Bey
	Coğrafya Dersleri	Faik Sabri
Hesap	Resimli Hesap Dersleri	…
	Güzel Hesap	
Hendese	İlk Hendese	--
	Yeni Hendese	--
	Yeni Usul Amili Hendese	--
Eşya Dersleri	Tabiat Tetkiki	--
	Eşya Dersleri	
	Eşya Dersleri	

Kaynak: BCA.180.09.106.521.1., 1925, ss.2-5.

Yukarıdaki tabloya göre aynı dersler için farklı yazarların eserleri önerilmiştir. İlkokullar Talimatnamesi'nde dönem başında Bakanlığın gönderdiği kitap listesinden ders öğretmeni ve okul idaresinin iş birliğiyle bir ders kitabın seçilebileceği

belirtilmiştir. Eğitim-öğretim dönemi başında okutulan ders kitaplarının dışında ilkokullarda bulunması zorunlu olan kitap listesi İlkokullar Talimatnamesi'nde verilmiştir. Listede; 1) Türkçe Lügat, 2) Türkçe İmla Lügat, 3) Türk Teşkilatı Esasiye Kanunu, 4) Coğrafya Atlası, 5) Maarif Vekaletinin ilk tedrisata ait neşriyatından bir takım, 6) Maarife ve ilk tedrisata ait kanun, nizamname ve talimatnameler, 7) Tedris usulüne ait kitaplar, 8) Öğretmenlerin ders hazırlamasına yardımcı olacak kitapların okul kitaplığında bulundurulması mecburi tutulmuştur (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.67). Bu kitapların okul kitaplığı veya kütüphanesinde bulunması okulun kitaplığı içinde bir zenginlik kabul edilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1926 yılına kadar, ilkokullarda dersler müstakil şekilde verilmiştir. 1926 İlkokul Müfredat Programı toplu tedris yöntemini esas aldığından önceki programda ilk üç sınıfta tabiat tetkiki, musahabat-ı ahlakiye, tarih ve coğrafya isimleriyle verilen dersler yeni programda hayat bilgisi dersinde birleştirilmiştir. Ancak dördüncü ve beşinci sınıflarda bu derslerin müstakil şekilde verilmesine devam edilmiştir. Dersler açısından yeni programın diğer bir özelliği de hayat bilgisi ve yurt bilgisi derslerinin mahalli şartlara göre düzenlenmesi için esneklik hakkı tanınmasıdır. Bakanlığın yeni müfredat programında eğitimde doğal ve sosyal çevrenin dikkate alınması ve eğitimin hareket noktasının çocuğun yakın çevresinden uzak çevresine göre hazırlanması istenilmiştir [46] (İlkmektepler Müfredat Programı, 1927, ss.3-4; İlkmektepler Müfredat Programı, 1930, ss.3-5).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın, kitapların basımı ve seçiminde söz sahibi olduğu daha önce belirtilmişti. Ancak bazı dönemlerde kitap basımında aksaklıklar olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, öğrencilerin devlet matbaasında basılan okul kitaplarına uygun fiyata sahip olmaları için1929-1930 eğitim-öğretim dönemi başında bir komisyon oluşturmuştur. Komisyon okul kitaplarının fiyatlarını belirlemeden önce, okul kitaplarını satmakla görevli kitapçıların, önceki eğitim-öğretim dönemine ait ders kitaplarının fiyatlarıyla kıyaslama yaparak kendi belirledikleri fiyat üzerinden satış yaptıklarını fark etmiştir. Ancak Bakanlık tarafından kurulan komisyon, 1929-1930 eğitim-öğretim döneminde ders kitaplarının içeriklerinde değişiklikler olduğunu,

[46] Bakanlık tarafından 1927-1928 eğitim-öğretim döneminin ara tatilinde incelenen Faik Sabri Bey'in İlk Atlas, Muallim Pakize Hanım'ın Çocuk Kıraatları ve Salih Zeki Bey'in ilkokul dördüncü sınıfa mahsus İlk Hendese kitaplarının okullarda okutulmasında herhangi bir sakınca olmadığına dair alınan ek kararlar okullara ve ilgili branş öğretmenlerine bildirilmiştir (BCA.180.09.52.264.2., 1928, ss.1-4).

vatandaşların bu kitapları almamasını ve bu şekilde satış yapan kitapçılar hakkında gerekli tahkikatın yapıldığını yazılı basına bildirmiştir (Kitap Meselesi, 1929, s.3). Hem yapılan tahkikat hem de alınan tedbirlere rağmen ilkokul ders kitaplarının tamamı eğitim-öğretime yetiştirilememiştir. Kitaplar uzak yerleşim yerlerine okulların açılmasından çok sonra ulaştırılabilmiştir (İlkmektepler, 1929, s.3).

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Talim ve Terbiye Kurulu, ilkokul müfredat programında yaptığı bazı değişiklikler neticesinde, 1930-1931 eğitim-öğretim döneminde Milli Eğitim Müdürlüklerine güncel ders kitabı listesi göndermiştir. Öğretmenler, idarecilerinin de onayını alarak kendi alanlarına ait kitapların seçimini Milli Eğitim Müdürlüklerine bildirdikten sonra ders ve yıllık programlarını hazırlamışlardır (Bütün Mektepler, 1930, s.2).

1932-1933 eğitim-öğretim döneminin sonuna kadar öğretmenler tarafından farklı yayınevi ve yazarlara ait kıraat ders kitabı okutulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu, okullarda okutulan kıraat dersinde bütünlük sağlamak için bir komisyon görevlendirme kararı almıştır. Komisyon, İtalya ve Rusya gibi yeni rejim hareketlerinin olduğu yerlerde okutulan kıraat kitaplarını incelemeye almıştır. İncelemelerde dikkat edilen noktalar çocuklara yeni fikirlerin nasıl aşılandığı ve kullanılan metotlardır[47] (Kıraatlarda Değişiklik, 1932, s.4).

Milli Eğitim Müdürlüklerine gönderilen kitap listelerinde derslere ait birkaç eser isminin olmasının nedeni mahalli şartlara göre derslerin okutulmasına imkân sağlamaktır. Bu durum bazen kitapların taşraya gecikmeli gitmesine neden olabilmektedir. Bu tip durumlarda Bakanlık kitap basım işini başka matbaalara verebilmektedir. Örneğin; Talim ve Terbiye Kurulu tarafından Başbakanlık makamına gönderilen bir üst yazıda 1933-1934 eğitim-öğretim döneminde okutulması için yazdırılan ilkokul tarih ve yurt bilgisi ders kitaplarının basımının devlet matbaasının yoğunluğundan dolayı ihale usulüyle başka bir matbaaya verilmiştir. Okullar açılmadan kitapların başka matbaada basılmasıyla taşraya kitapların zamanında ulaşması sağlanmıştır (BCA.30.18.1.2.37.50.5., 1933, ss.1-7).

[47] Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Neşriyat Müdürlüğü kitap hazırlamanın yanı sıra azınlık ve yabancı okulların ders kitaplarının teftişinden de sorumludur. Azınlık ve yabancı okullarda kültür ders kitapları ve okulun kendi belirlediği kitaplar Milli Eğitim Müdürlüklerinin kurduğu komisyon tarafından incelenir, kitapların kusurlu bulunması halinde kusurlar bir rapora yazılır. Raporun bir örneği okula bir örneği de Bakanlığa gönderilir (Ecnebi ve Akalliyet Mekteplerinde, 1938, s.2).

1935 yılına kadar okul kitapları dahil Bakanlığın tüm basım işlerinin tek matbaa üzerinden yürütülme uygulaması dönemin aydınları tarafından eleştirilmiştir. Dönemin önemli aydınlarından Peyami Safa bir köşe yazısında devletin yıllardır uyguladığı tek kitap sisteminin ilk meyvelerini ortalıkta devlet tarafından bastırılan tek bir kitap bulunmamasıyla verdiğini ifade etmiştir. Öğrenci ve öğretmenlerin uzun zaman kitapsız kaldığını, tek kitap sisteminin öğrenci, öğretmen, kitapçılar ve ilgili herkesi olumsuz etkilediğini belirtmiştir[48] (Safa, 1935, s.2).

1935-1936 eğitim-öğretim döneminin başlamasının üzerinden bir hafta geçmesine rağmen okul kitapları basılamamıştır. Bakanlığın tek kitap sistemi nedeniyle kitapların hazırlanması, basılması ve dağıtımının en az bir ay sürmesi beklendiğinden Talim ve Terbiye Kurulu sadece bu eğitim-öğretim dönemine mahsus olarak, tek kitap sistemini sadece kıraat dersinde uygulama kararı almıştır. Devlet matbaasının yoğunluğu göz önüne alındığında kurul, önceki dönem kitaplarının tekrardan okutulmasına sıcak bakmak zorunda kalmıştır (Devlet Matbaası, 1935, s.2).

Ancak Talim ve Terbiye Kurulu'nun bu kararı da uygulanamamıştır. Bakanlık ilerleyen haftalarda kitapların yetişememe durumundan dolayı eski kitapların okutulması düşüncesinden vazgeçerek basımı gerçekleşmemiş ders kitapları yerine öğretmenlerin öğrencilere kendi hazırlayacakları notları verme kararı vermiştir. Bakanlık kendisine iletilen şikayetlerde bazı öğretmenlerin kendi notlarını vermemeleri ve başka yayınevlerine ait kitapları önerdiği yönündeki şikayetler üzerine bu durumun incelenmesi için Bakanlığa bağlı müfettişlerin görevlendirdiğini yazılı basına bildirmiştir (Mekteplerde Okutulacak, 1935, s.2).

1936-1937 eğitim-öğretim döneminde yeni ilkokul müfredat programının yürürlüğe girmesi ile ilkokul tarih kitaplarının içeriğinin düzenlenmesi Türk Tarih Kurumuna bırakılmıştır. Yeni müfredat programı eylül ayında yürürlüğe girmiş, ancak okullar ekim ayında açılmıştır. Tarihsel olarak kitapların yetişme durumu güç göründüğünden ilkokul tarih kitaplarının ön görülen teslim tarihi kestirilememiştir (Yeni Mektep Kitapları, 1936, s.3).

[48] Okulların açılmasının üzerinden iki hafta geçmiş olmasına rağmen kitapların olmaması üzerine öğretmenlerin büyük kısmı günlük gazeteleri sınıfa götürmek suretiyle öğrencilere kıraat dersini gazete sayfaları aracılığıyla anlatmışlar (Safa, 1935, s.2).

Cumhuriyetin ilk yıllardan itibaren köylü ve şehirli öğrencilerin maddi durumunun iyi olmadığı bilindiğinden, Millî Eğitim Bakanlığı her sene okullara kitap listesi gönderirken okutulması düşünülen kitaplar dışında öğrencinin yardımcı kaynak alması için zorlanmamasını istemiştir. 1937-1938 eğitim-öğretim döneminde okutulması düşünülen kitaplar basım için Maarif Matbaasına iletilmiş, ayrıca öğrencilere ders kitapları dışında kitap aldırılmaması için Milli Eğitim Müdürlüklerine bir tamim gönderilmiştir. Bakanlığın üzerinde durduğu bir diğer konu da kitapların bakanlık tarafından belirlenen fiyat dışında satılmaması olmuş ve bunun için sıkı önlemler alınmıştır[49] (İlkmektep Kitapları, 1937, s.5).

1937-1938 eğitim-öğretim döneminde alınan tüm tedbirlere rağmen kitapların basımında gecikme olmuştur. Dönemin ortalarına gelinmesine rağmen kitapların dağıtılmamış olması üzerine bakanlık yetkilileri bir açıklama yapma zorunluluğu hissetmiştir. Açıklamaya göre Sümerbank Kâğıt Fabrikası'nın, kitap basımı için gerekli kâğıdı matbaaya geç verdiği, bakanlığın çok önceden sipariş vermesine rağmen siparişlerin üç ay sonra gönderildiği ifade edilmiştir. Kâğıtların gecikmesine bağlı olarak, ders kitapları inceleme komisyonuna geç iletilmiştir. Bundan dolayı kitapların kontrolleri gecikmeli olarak bitirilmiş ve kitaplar bu aşamadan sonra matbaaya verilebilmiştir. Ders kitaplarıyla ilgili bir diğer husus ise kitapların çoğunun ciltli şekilde hazırlanmış olmasıdır. Oysa devlet matbaası bu basım şekline uygun dizayn edilmemiştir[50] (Mektep Kitapları Niçin, 1937, s.2). Bakanlık, ilerleyen günlerde yaptığı açıklamada ilkokul ders kitaplarından basımı biten kitapların peyderpey kitapçılara gönderildiğini ve satışa sunulduğunu belirtmiştir (Mektep Kitapları, 1937, ss.2)

1938 yılında kâğıt hamurunda yaşanan sıkıntı yüzünden matbaada basılan ders kitabı fiyatlarında da artış olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, ders kitaplarının fiyatlarını aşağı çekmek için Maliye Bakanlığı ile iletişim halinde olmuştur. İki Bakanlık ders kitabı fiyatlarının düşürülmesi için bütçeye ödenek konulması için bir

[49] Kitapların liste dışındaki fiyatlardan satılma nedeni bazı illerde okulların 15 Eylül'de açılması, bazı illerde ise 1 Ekim'de açılmasıdır. Eylül ayında açılan yerlerde öğrenciler önceden kitapları alarak döneme başlamıştır. Ancak sonradan eğitim-öğretime başlayan okullar kitap sıkıntısı yaşanmıştır. Bu durumda kitapçıların bazıları işi karaborsacılık yaparak belirlenen fiyatların üstünden satış yapmışlardır.

[50] 1937-1938 eğitim-öğretim dönemi için 1937 yılında yani 1936-1937 eğitim-öğretim dönemi sonlarına doğru Sümerbank'tan ihale usulü kâğıt satın alınmıştır. Nitekim Sümerbank İzmit Kâğıt Fabrikası o dönemde ülkenin kâğıt imal eden tek fabrikasıydı (BCA.030.18.1.2.74.39.13., 1937, ss.1-6).

kanun teklifi hazırlamıştır (Okul Kitapları Ucuzlayacak, 1938, s.2). Teklifin 1938 Millî Eğitim Bakanlığı'nın bütçe maddeleri arasında eklendiği görülmektedir (TBMM Zabıt Cerideleri, 1938, s.273).

Alınan tedbirler neticesinde, Millî Eğitim Bakanlığı kendisine bağlı Neşriyat Müdürlüğüne 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde ilkokullarda okutulacak kitaplar ve okul müdürlüklerinin dikkat etmesi gereken hususları içeren bir tamim göndermiştir. Tamim önceki dönemlerde gönderilenlerle aynı içeriği taşımaktadır[51].

Millî Eğitim Bakanlığı'nın temel uyarıları ışığında 1939-1940 eğitim-öğretim yılı için ilkokullarda okutulması uygun görülen kitap listeleri aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 60:İlkokul Birinci Sınıflarda Okutulacak Kitaplar.

Ders	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	Açıklama
Birinci Sınıf					
Türkçe	Alfabe(Şehir Baskısı)	Maarif Vekaleti	Maarif Matbaası	5	Yalnız öğretmenli
	Alfabe (Köy Baskısı)	Maarif Vekaleti	Maarif Matbaası	5	ve eğitmenli köy
	İlk Okuma Kitabı I.	Maarif Vekaleti	Maarif Matbaası	15	okullarına
	Birinci Yıl Kitabı	Maarif Vekaleti	Maarif Matbaası	15	mahsustur.

Kaynak: Maarif Vekaleti.(1939). *1939-1940 Öğretim Yılı İçin İlkokullarda Okutulması Kabul Edilen Kitaplar*. Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi. C.2. S.37. ss.18.

Birinci sınıflara önerilen Türkçe ders kitabı örneği öğrencilerin okuma-yazma gelişimleri içindir. Aşağıda Tablo 60'ta ikinci ve üçüncü sınıfların ders kitap örnekleri verilmiştir.

Tablo 61:İkinci ve Üçüncü Sınıfta Okutulacak Kitaplar.

Dersler	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	Açıklama
İkinci Sınıf					
Türkçe	İlk Okuma Kitabı II	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	17.50	Yalnız öğretmenli ve
	İkinci Yıl Kitabı	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	25	eğitmenli köy okullarına mahsustur.
Üçüncü Sınıf					
Türkçe	İlk Okuma Kitabı III	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	25	Yalnız öğretmenli ve
	Üçüncü Yıl Kitabı	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	25	eğitmenli köy okullarına mahsustur.
Hayat Bilgisi	Resimli Coğrafya Defteri I	Faik Reşit Unat	Kanaat	16	İhtiyari

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *1939-1940 Öğretim Yılı İçin İlkokullarda Okutulması Kabul Edilen Kitaplar*. Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi. C.2. S.37. ss.18.

[51] 1937-1938 eğitim-öğretim dönemi için 1937 yılında yani 1936-1937 eğitim-öğretim dönemi sonlarına doğru Sümerbank'tan ihale usulü kâğıt satın alınmıştır. Nitekim Sümerbank İzmit Kâğıt Fabrikası ülkenin kâğıt imal eden tek fabrikasıydı (BCA.030.18.1.2.74.39.13., 1937, ss.1-6).

* 1)İlkokullarda ismi bildirilen kitaplardan başka hiçbir kitap olarak talebeye aldırılamaz. 2) İlkokul ders kitapları hiçbir yerde bu tamimde gösterilen fiyatlardan yukarı satılamaz. 3) Alfabe, okuma, tarih, yurt bilgisi, tabiat bilgisi ve geometri kitapları Millî Eğitim Bakanlığı'nın Ankara, İstanbul, Diyarbakır ve Erzurum'daki kitap satış ofislerinde veya Okul Kooperatif Yasasına göre kurulmuş kitapçılarda 15 Eylül 1939 günü satışa başlanacaktır. 4) Önceki yıl okullarda tamim edilmiş olan Türkçe terimler sözlüğünde birkaç değişiklik yapılmıştır, ancak öğrencilerin önceki döneme ait sözlüğü kullanmalarında bir sakınca yoktur. 5) Önceki dönemlerde bastırılmış olan yurt bilgisi ve alfabe kitapları okutulamaz (1939-1940 Eğitim-Öğretim, 1939, s.17). 6) Öğretmenler örnek ders kitaplarını başöğretmenlere danışarak kendileri seçer. Kitap seçildikten sonra yıl içinde değiştirilmez. Maarif idareleri kitap seçme işine karışamazlar.

İkinci sınıfta Türkçe ders grubu kitapları, üçüncü sınıfta Türkçe ders grubu ve hayat bilgisi ders kitabı önerilmiştir. Dördüncü sınıfta ders sayıları daha fazla olduğundan okutulan ders kitapları da fazladır. Dördüncü sınıfa ait ders kitapları Tablo 62'de verilmiştir.

Tablo 62:Dördüncü Sınıfta Okutulacak Kitaplar.

Ders	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyatı	Açıklama
Türkçe	İlk Okuma Kitabı IV	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	27.50	
Tarih	İlkokul Tarih Kitabı IV	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	25	
Yurt Bilgisi	İlkokul Yurt Bilgisi IV	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	10	
Coğrafya	Yeni İlk Coğrafya	A.S. Kazancıoğlu	Semih Lütfü	21	
	Cumhuriyet Çocuklarına Yeni Coğrafya Dersleri I	C.A. Alagöz ve M. B. Darkut	Kanaat	25	
	Görselli ve Haritalı Coğrafya Umumi	Saffet Geylangil	İnkılap ve Cumhuriyet Kitapevleri	22	
Aritmetik	Cumhuriyet Çocuklarına Yeni Hesap Dersleri	A. F. Baymur	Kanaat	16.50	
	İlk Hesap Kitabı	M. Fuat Arsan	Kanaat	15	
Geometri	İlkokul Geometri Kitabı IV	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	10	
Tabiat Bilgisi	Tabiat Bilgisi IV	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	20	
Musiki	Okullarda Musiki	Hulusi Öktem	Remzi	60	İhtiyari
	İlk Musiki Kitabı	M. A. Feridun	---	17	İhtiyari
	Solfej Dersleri	M. Sadi Egemen	Semih Lütfü	48	İhtiyari
	İlk Musiki Dersleri ve Okul Şarkıları	Nihat Erkman ve Cemil Karal	Kanat	14	İhtiyari
	Nota Lektürü ve Ezgisi	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	10	İhtiyari
	Çocuklara Taganni Dersleri	Zeki Güngör	---	32	İhtiyari

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *1939-1940 Öğretim Yılı İçin İlkokullarda Okutulması Kabul Edilen Kitaplar.* Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi. C.2. S.37. ss.18-19.

Dördüncü sınıfta uygulamaya yönelik olan ev idaresi, beden eğitimi, dikiş ve nakış dersler dışında tüm dersler için kitap önerilmiştir. Beşinci sınıfa ait ders kitaplarının listesi Tablo 63'te verilmiştir.

Tablo 63:Beşinci Sınıfta Okutulacak Kitaplar.

Dersler	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	Açıklama
Türkçe	İlk Okuma Kitabı V	Maarif Vekilliği		30	
Tarih	İlkokul Tarih Kitabı V	Maarif Vekilliği		30	
Yurt Bilgisi	İlkokul Yurt Bilgisi Kitabı V	Maarif Vekilliği		15	
Coğrafya	Yeni İlk Coğrafya II	A.S. Kazancıoğlu	Semih Lütfü	30	
	Cumhuriyet Çocuklarına Yeni Coğrafya Dersleri II	C.A. Alagöz ve M. B. Darkut	Kanaat	30	
	Yeni Resimli ve Haritalı Umumi Coğrafya	Saffet Geylangil	İnkılap ve Cumhuriyet Kitapevleri	24	
	İlkokul Coğrafya Atlası	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	25	
Aritmetik	Cumhuriyet Çocuklarına Yeni Hesap Dersleri	A.F. Baymur	Kanaat	19	
	İlk Hesap Kitabı	M. F. Arsan	Kanaat	15	
Geometri	İlkokul Geometri Kitabı V	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	20	
Tabiat Bilgisi	Tabiat Bilgisi V	Maarif Vekilliği	Maarif Matbaası	25	
Musiki	Okullarda Musiki	Hulusi Öktem	Remzi	60	İhtiyari
	İlk Musiki Kitabı	M. A. Feridun	---	17	İhtiyari
	Solfej Dersleri	M.S. Eğemen	Semih Lütfü	30	İhtiyari
	İlk Musiki Dersleri ve Şarkıları	N. Erkman ve C. Karal	Kanaat	14	İhtiyari
	Nota Lektürü ve Ezgisi	Zati Arca	Anadolu Türk Kitapevi	-	İhtiyari

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *1939-1940 Öğretim Yılı İçin İlkokullarda Okutulması Kabul Edilen Kitaplar.* Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi. C.2. S.37. s.19.

Beşinci sınıf için önerilen kitaplar incelendiğinde bazı dersler için birden fazla kitap önerildiği görülmektedir. Ayrıca musiki dersi için önerilen ders kitaplarının alınma zorunluluğu olmayıp kitapların alınmasının isteğe bağlı olduğu açıklanmıştır.

Öğretmenler içinde temel bazı eserler önerilmiştir. Bu kitaplar şunlardır (İnan, 1939, ss.276-277):

Tablo 64: İlkokul Öğretmenlerinin Okuması için Önerilen Temel Eserler

1	2- 3	4-5	Tüm Öğretmenler
1)Birinci Sınıf Muallim Rehberi/ Niyazi Recep Aksu 2)Hesap Alfabesi/ Niyazi Recep Aksu 3)Birinci Sınıfta Çocuğa Göre Mektep/ M. Rauf İnan 4)Serbest Tahrir (İlk Devre Kısmı) / M. Rauf İnan 5)Alfabede Cümle Usulü/ Mustafa Rahmi 6)Alfabe ve Hesabın Öğretiminde Yeni Bir Yol/ Zeki Ülkü 7)Resim Dersleri/ Kemal Kaya.	1)Toplu Tedris (Önce Tatbikat Kısmı) / A. Fuat 2)Hayat Bilgisi Öğretimi (Önce Tatbikat Kısmı) / A. Fuat Baymur 3)İlk Toplu Tedrise Esas Olmak İtibariyle Hayat Bilgisi/ M. Fuat Gündüz 4)Dekroli Usulü/ Sadreddin Celal 5)Hesap ve Ölçüler/ Mustafa Rahmi 6)Yeni Mektebin Ders Vasıtalarından Kum/ Muvaffak Uyanık 7)Yeni Mektebin Ders Vasıtalarından Gazete/ Muvaffak Uyanık 8)Birinci Sınıfta Çocuğa Göre Mektep (Bir Kısım) / M. Rauf İnan 9)Serbest Tahrir (Birinci Devre İçin Olan Kısım) / M. Rauf İnan 10)Resim Dersleri/ Kemal Kaya 11)Resim Elişleri ve Sanat Terbiyesi/ İsmail Hakkı 12)Okumanın Tatbik Edilmiş Psikolojisi (Tatbikata Ait Kısımlar) / Rahmi Kolçak	1)Coğrafyanın Usulü Tedrisi/ Dr. H. Fikret 2)Coğrafya Dersleri-Muallimlere/ M. Besim 3)Yurt Tetkiki ve Coğrafya/ Kemal Kaya 4)Hesabın Usulü-Eski/ Ömer Fevzi 5)Yazı Tedrisatına Yeni Usuller/ Mansur Şevki 6)Resim, Elişleri ve Sanat Terbiyesi/ İsmail Hakkı 7)Resim Dersleri/ Kemal Kaya 8)Yeni Mektebin Ders Vasıtalarından Kum/ Muvaffak Uyanık 9)Yeni Mektebin Ders Vasıtalarından Gazete/ Muvaffak Uyanık 10)Serbest Tahrir-Orta Devre Kısmı/ M. Rauf İnan 11)Kutu Kitabı/ Şefika M. 12)Okumanın Tatbik Edilmiş Psikolojisi (Tatbikata Ait Kısımları) / Rahmi Kolçak	1)Mektepciliğin Kabesinde/ Hıfzırrahman Raşit Öymen 2)Yaşanmış Pedagoji/ Hıfzırrahman Raşit Öymen 3)Kölelikten Kurtuluş/ Ayşe Pertev 4)İş Mektebinden Ders Örnekleri 5)İş Terbiyesi/ Hıfzırrahman Raşit Öymen 6)Öğretmenin Sınıf Dışı Ödevleri/ Ragıp Nurettin 7)Terbiye Musahabeleri/ Mus. Şekip 8)Beyaz Zambaklar Memleketinde/ Ali Haydar 9)Mefkûreci Muallim/ Ali Haydar 10)Hakikat/ Reşat Nuri 11)Muassır Terbiye Ülküleri/ Halil Fikret 12)İş-Resim (İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları) 13)Konferanslar/ (İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları) 14)Pedagoji- (iki cilt)- Fikret Kanad 15)Çocuklara Hikâye Anlatma Sanatı/ A. Cevat 16)Öğretmenin Mektebi Dershanesinden Serbest Çalışma İş Birliğine/ Refik Durlu

Kaynak: İnan, 1939, ss.276-277.

Okunması gereken temel eserlerin dışında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilkokul öğretmenlerine yönelik ilkokul öğretmen kılavuzlar serisi yayınlanmıştır. Bu eserler Bakanlığın yayınevinde ve Bakanlık yayınlarının satıldığı kitapçılarda satışa sunulmuştur. Tablo 65'te eserlerin adları, yazarı ve satış fiyatları verilmiştir.

Tablo 65:Kültür Bakanlığı İlkokul Öğretmen Kılavuzları Serisi.

No	Eser	Yazar	Fiyatı (lira)
1	Yeni Mektebin Ders Vasıtalarından Kum	Muvaffak Uyanık	25
2	Serbest Tahrir	Rauf İnan	25
3	Yeni Okulun Ders Vasıtalarından Gazete	Muvaffak Uyanık	25
4	Hayat Bilgisi Öğretimi	Fuat Baymur	25
5	Resim Dersleri	Kemal Kaya	25
6	Okul Çocuklarının Kabiliyetlerini Nasıl Teşhis Etmeli	H. Çerçel	50

Kaynak: Baymur, F. (1937). *Hayat Bilgisi Öğretimi.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Tabloda verilen eserler, öğretmene öğretim ilke, yöntem ve teknikleri açısından yardımcı olacak eserlerdir.

1944-1945 eğitim-öğretim döneminde okutulan ders gruplarında bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Ancak 1944-1945 eğitim-öğretim döneminde ilkokullarda okutulan ders kitap listesine yeni kitaplar eklenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı genelgede öğretmenlerin 1940-1941 eğitim-öğretim döneminde okullara dağıtılan kitap düzeltme kılavuzu ile matematik öğretmen kılavuz kitabını daima ellerinde tutmaları ve listede birden fazla kitap seçeneği bulunan dersler için öğretmenlerinin okul müdürüne danışarak seçim yapmaları istenilmiştir (1944-1945 Öğretim Yılı, 1944, s.17).

Aşağıda tablolar halinde 1944-1945 eğitim-öğretim döneminden itibaren okutulması düşünülen kitapların listesi verilmiştir.

Tablo 66:1944-1945 Eğitim-Öğretim Yılı İlkokul Birinci, İkinci ve Üçüncü Sınıf Ders Kitapları

Ders	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	Açıklama
Birinci Sınıf					
Türkçe	Alfabe	A. Hilmi Güçlü	Maarif Yayınevleri	30	Köy ve şehir için ayrı kitap
	İlk okuma kitabı I	Komisyon	Maarif Yayınevleri	25	
	Birinci yıl kitabı	Komisyon	Maarif Yayınevleri	35	Köy okulları için
İkinci Sınıf					
Türkçe	İlk okuma kitabı II	Komisyon	Maarif Yayınevleri	25	Köy okulları için
	İkinci yıl kitabı	Komisyon	Maarif Yayınevleri	55	
Üçüncü Sınıf					
Türkçe	İlk okuma kitabı III	Komisyon	Maarif Yayınevleri	40	
	Üçüncü yıl kitabı	Komisyon	Maarif Yayınevleri	50	Köy okulları için
Hayat bilgisi	Resimli coğrafya defteri I	F. Reşit Unat	Kanaat Kitabevi	16	Yardımcı

Kaynak: Maarif Vekaleti.(1944).1944-1945 Öğretim Yılı Kitapları. *Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi.* C.7. S.293. s.18.

Üçüncü sınıf hayat bilgisi ve birinci sınıf alfabe dersi dışındaki diğer kitaplar Millî Eğitim Bakanlığı'nın oluşturduğu bir heyet tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 67:1944-1945 Eğitim-Öğretim Yılı İlkokul Dördüncü Sınıf Ders Kitapları

Ders	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	Açıklama
Türkçe	Türkçe kitabı IV	A. Başman	Maarif Yayınevleri	80	
	Dil bilgisi	A. Başman- Halil Onan	Maarif Yayınevleri	35	
Tarih	İlkokul tarih kitabı IV	Hamit Ongunsu	Maarif Yayınevleri	35	
Yurt bilgisi	İlkokul yurt bilgisi kitabı IV	Kemal Ermat- Bedia Ermat	Maarif Yayınevleri	30	
	Türk ahlakının ilkeleri	Tezer Taşkıran	Maarif Yayınevleri	10	
Coğrafya	İlkokul coğrafya dersleri IV	Tarık Asal- Ferrah Sanır- Hayri Günden	Maarif Yayınevleri	50	
	İlkokul coğrafya atlası	Komisyon	Maarif Yayınevleri	40	
Matematik	İlkokul aritmetik kitabı IV	Mazhar Kızıldemir	Maarif Yayınevleri	20	
	İlkokul geometri kitabı IV	Arif Etikan	Maarif Yayınevleri	20	
	İlkokul matematik kitabı IV	Mazhar Kızıldemir- Arif Etikan	Maarif Yayınevleri	40	
Tabiat bilgisi	Tabiat bilgisi IV	Tarik Rona- Suphi Doğukan	Maarif Yayınevleri	35	
Müzik	İlkokullarda musiki	Hulusi Öktem	Remzi Kitabevi	25	Yardımcı
	Solfej dersleri	Sadi Eğemen	Semih Lütfi Kitabevi	54	Yardımcı
	Musiki alfabesi	Muhtar Ataman	Ankara posta kutusu no:360	40	Yardımcı
	İlk musiki dersleri ve okul şarkıları	Nihat Erkman- Cemil Karal	Kanaat Kitabevi	14	Yardımcı
	Musiki öğretici ve nota tektürü I ve II. inci bölüm	Zati Arca	Kanaat ve İnkılap Kitabevleri	20	İlk bölüm yardımcı
	Çocuklara Taganni Dersleri	Zeki Güngör	-	32	Yardımcı

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944).1944-1945 Öğretim Yılı Kitapları. *Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi.* C.7. S.293. ss.18-19.

Müzik dersi dışındaki diğer yayınlar Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı yayınevleri tarafından basılmıştır. Ayrıca müzik ders kitapları zorunlu tutulmamış, müzik dersi kitaplarının yardımcı kitap olarak da alınabileceği belirtilmiştir.

Tablo 68:1944-1945 Eğitim-Öğretim Yılı İlkokul Beşinci Sınıf Ders Kitapları

Ders	Kitap Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	Açıklama
Türkçe	Türkçe kitabı IV	A. Başman	Maarif Yayınevleri	80	
	Dil bilgisi	A. Başman- Halil Onan	Maarif Yayınevleri	40	
	İlk okuma kitabı V	Komisyon	Maarif Yayınevleri	35	
Tarih	İlkokul tarih kitabı V	Hamit Ongunsu	Maarif Yayınevleri	40	
Yurt bilgisi	İlkokul yurt bilgisi kitabı V	Kemal Ermat- Bedia Ermat	Maarif Yayınevleri	40	
	Türk ahlakının ilkeleri	Tezer Taşkıran	Maarif Yayınevleri	10	
Coğrafya	İlkokul coğrafya dersleri V	Tarık Asal- Ferrah Sanır- Hayri Günden	Maarif Yayınevleri	55	
	İlkokul coğrafya atlası	Komisyon	Maarif Yayınevleri	40	
Matematik	İlkokul aritmetik kitabı V	Mazhar Kızıldemir	Maarif Yayınevleri	25	
	İlkokul geometri kitabı V	Arif Etikan	Maarif Yayınevleri	30	
	İlkokul matematik kitabı V	Mazhar Kızıldemir- Arif Etikan	Maarif Yayınevleri	55	
Tabiat bilgisi	Tabiat bilgisi V	Tarik Rona- Suphi Doğukan	Maarif Yayınevleri	40	
Müzik	İlkokullarda musiki	Hulusi Öktem	Remzi Kitabevi	25	Yardımcı
	Solfej dersleri	Sadi Eğemen	Semih Lütfi Kitabevi	54	Yardımcı
	Musiki alfabesi	Muhtar Ataman	Ankara posta kutusu no:360	40	Yardımcı
	İlk musiki dersleri ve okul şarkıları	Nihat Erkman- Cemil Karal	Kanaat Kitabevi	14	Yardımcı
	Musiki öğretici ve nota tektürü I ve II. inci bölüm	Zati Arca	Kanaat ve İnkılap Kitabevleri	50	İlk bölüm yardımcı
	Çocuklara taganni dersleri	Zeki Güngör	-	32	Yardımcı

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944).1944-1945 Öğretim Yılı Kitapları. *Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi.* C.7. S.293. ss.18-19.

Dördüncü sınıf ders listesine yapılan açıklama beşinci sınıf içinde geçerlidir.

Bu kitapların dışında öğretmenler, aydınlar ve gazeteler tarafından basılan belli başlı eğitim ve yardımcı kaynaklar da mevcuttur. Muallim Sesi, Terbiye Mecmuası, Cumhuriyet Dergisi, Öğretmen Gazetesi, Yücel Dergisi, Arkadaş Mecmuası, İlköğretim Gazetesi, Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi ve halkevlerinin yayınladıkları dergiler başlıca yardımcı kaynaklardır. Öğrencilerin okul dönemlerinde takip edebilecekleri belli başlı dergiler ise Çocuk, Çocuk Sesi, Yavrutürk, Cumhuriyet

Çocuğu, Gürbüz Türk Çocuğu, Okul ve Öğretmen, Şen Çocuk ve Çocuk Kliniği'dir. Bu eserlerden öğretmenlere en çok katkı sağlayanın 'Öğretmen Sesi' mecmuası olduğu belirtilmektedir. Bu mecmuada öğretmenler için ders örnekleri, plan ve programın nasıl hazırlanacağı, toplu tedris yöntemi hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Yukarıda ismi sayılan çocuk dergileri için Bakanlık, Türkiye genelindeki ilkokullarda öğrencilere yönelik bir anket uygulamıştır. Yapılan anket sonucuna göre bölgesel olarak en çok okunan eserin Çocuk Dergisi olduğu belirlenmiştir (ilköğretim, 13 Mayıs 1939, s.207). Şehir bazında Bursa'da yapılan ankette en çok oyu alanlar Yavrutürk (55), Çocuk Sesi (21) ve Afacan (15) dergileridir (Çocuk Dergileri Hakkında, 27 Mayıs 1939, s.240).

Cumhuriyet Dönemi'nde okullar ders araç gereçleri konusunda kıt imkânlara sahiptir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından aylık basılan İlköğretim Gazetesi her sayısına derslere yardımcı olması bağlamında büyük ebatlarda tablolar eklemiştir. Bu tabloların gazeteden kesilerek kartvizit büyüklüğünde karton parçalara veya kalınca kâğıtlar üzerine yapıştırılarak ders için araç gereç olarak kullanılmasına imkân tanınmıştır (İlköğretim Gazetesi Yardımcı, 10 Haziran 1939, s.278).

4.2.11.1923-1946 Yılları Arasında İlkokul Okul Binaları ve Derslikleri

İnsan eğitimi, bireylerin toplumsal yaşama hazırlanması ve bireylerde istendik davranışlar meydana getirilme sürecidir. Bireylerde istendik davranış değişikliği oluşturmak için uygun eğitim ortamları düzenlenmelidir. Bu eğitim ortamında öğrenci-öğrenci, öğretmen-öğrenci etkileşim sonucu oluşan istendik davranış değişikliklerin oluşumunda okul binaları, sosyal-kültürel aktivitelerin yapıldığı tesisler, derslikler, atölyeler, laboratuvar, vb. öğeler yer alır (Ünal vd.,2000, s.74). Okul binaları, eğitim ve öğretimin elverişli şekilde yürütülmesine yardımcı olan yapılardır. Bu yapıların eğitim-öğretimin amacına uygunluğu için temel bazı özelliklere sahip olmalıdır. Okul binalarının içinde yer alan sınıfların havadar olması ve bol ışık alması gerekir. Okuldaki dersliklere ek olarak elişi atölyelerine ve başöğretmen ile diğer öğretmenler için de küçük birer oda ayrılmalıdır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.60).

İlkokullar Talimatnamesi'nde okul binasının bazı özellikleri sıralanmıştır: Talimatnameye göre okul binası hem eğitim-öğretim dönemi içinde hem de yaz tatilinde temiz ve derli toplu olması, okul binasının iç kısımlarının her sene mutlaka badanası yapılması gerektiği belirtilmiştir. Okulun küçük tamir işlerinin eğitim-öğretim döneminde değil okulların tatil dönemine denk getirilmesiyle olası kazaların engelleneceği ve eğitim-öğretim ortamının sakin, huzurlu ve dikkati dağıtmayacak şekilde olması sağlanacaktır. Okul ve sınıf duvarlarının bol güneş ışığı alan odalarında açık veya samani renkler tercih edilmesi, loş kalan kısımların duvarı ise beyaz badana yapılması önerilmiştir. Koridor ve derslik duvarlarının yerden bir metre kadar olan yüksekliği kahverengi renge boyanmalıdır. Okul duvarlarına herhangi bir süsün çizilmesi doğru olma kabul edilmediğinden duvarların sadeliği esastır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.60-61).

Sınıfların duvarlarına bezli veya çerçeveli Türkiye haritasının asılmasına, 23 Nisan Çocuk Bayramı ile 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gibi milli bayram günlerinde bayraklarla süslenmesine izin verilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.61).

Tekli öğretimin esas olduğu okullarda uzak yerleşim yerlerinden gelen öğrencilerin büyük kısmı öğle yemeklerini evlerinden getirmektedir. Öğrencinin sağlıklı beslenmesi esas olduğu için tüm öğrencilerin öğle yemeklerini yiyebileceği bir yemek odasına yer verilmiştir. Okul idaresi tarafından yemek odası masaların temiz tutulması ve odanın düzeni için öğrenciler görevlendirilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.61). Aşağıdaki görselde ilkokullarda öğrencilere yemek yemeleri için ayrılan yerler gösterilmiştir.

Resim 15:Öğrencileri Yemekhanesi.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

İlkokullar Talimatnamesi'nde çok derslikli şehir ilkokulu binalarının en büyük odasının, seminer veya konferans salonuna ayrılırak her türlü sosyol-kültürel müsamerelerin buralarda yapılması, ayrıca okul binasının durumuna göre dersliklerden birinin müze ve sergi bölümüne ayrılması önerilmiştir. Okul binasında haftada bir defa, tercihe bağlı olarak perşembe öğleden sonra veya okulun tatil olduğu diğer günlerin birinde, genel temizlik yapılmıştır. Eğitim-öğretimin olduğu diğer günlerde ise ders saatleri bitiminde sınıfların hafif ıslak bir süpürgeyle temizlenmesi için hizmetli, hizmetlinin olmaması durumunda da öğrenciler görevlendirilmiştir. Dersliklerin olduğu bölümler, yemekhane ve öğrencilerin toplanma alanları da 'antiseptik' madde ile dezenfekte edilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.61-62).

İlkmektepler Talimatnamesi'nde okul idaresinin okul lavabolarının temizlik, bakım ve onarımından sorumlu olduğu açıklanmıştır. Talimatnamede öğrencilerin okula ait lavabo duvarlarına yazı yazmalarını engellemek için lavabo duvarlarının yazı tutmayan bir boyayla boyatılması veya okulun bu tarz boyayı almaya imkanı yoksa başka önlemlerle temizliğine dikkat edilmesi istenilmiştir. Talimatnamede okulların inşa sürecinde veya yapımı bittikten sonra erkek ve kız öğrencilerin lavabosunun ayrı bir yerde olmasına dikkat edilmesi gereken bir husus olarak gösterilmiştir. Bahçelik alanı küçük olan ilkokulların bahçe alanlarını öğrencilerin oyun alanına ayırması, bahçe alanı büyük olan okullarda ise oyun alanıyla birlikte ziraat dersi için çiçek yetiştirme alanlarına ayrılması önerilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.62-63).

Aşağıdaki fotograflarda bahçe alanı müsait olan ve olmayan okullara örnek verilmiştir.

Resim 16:İlkokul Binalarından Bahçe Alanı Tarıma Müsait Olan ve Olmayan Okul Örnekleri.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

İlkokul Talimatnamesi'nde okul idarecilerinin okul ana binası ve ek bölümlerinin tozdan korunması için gerekli tedbirleri alması, ayrıca binada girintili bölmelerin toz alma ihtimali yüksek olduğundan bu alanların daha sık kontrol edilerek temizlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Talimatnamede kış aylarında ayakkabıların çamurlu olma ihtimaline karşı okulun girişine demir paspas konulması istenmiş, okula lastik ayakkabı giyerek gelen öğrencilerin bina girişinde lastik ayakkabılarını çıkarmaları istenmiş, lastik ayakkabı giymeyip potin (bağcıklı ayakkabı) giyen öğrencilerin ise demir paspasta ayakkabılarını temizleyip potinle içeri girmelerine izin verilmiştir. Talimatnamede öğrencilerin okul içinde çorapla gezmelerinin yasak olduğu açıklanmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.63-64).

İlkokul Talimatnamesi'nde şehir, kasaba ve köy ilkokul binalarının içinde palto, şapka ve kasketle gezilemeyeceğinden okul binasında fazla oda olması durumunda bir odanın bu eşyalara ayrılması, yeterli oda olmaması durumunda koridorlarda askılar bulundurmak suretiyle eşyaların bu askılara asılması gerektiği belirtilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.64).

Okul binalarıyla ilgili bir diğer husus okul tabelalarının taşıması gereken özelliklerdir. 1928 yılına kadar Osmanlıca olan okul tabelaları, Türk Alfabesi'nin kabul edilmesi ile 1928 yılından sonra yeni Türk harfleriyle tekrardan düzenlenmiştir (BCA.180.09.113.551.1, 1928, s.95; Okul Tabelaları, 24 Şubat 1941, s.117). 1928 yılının başlarında yürürlüğe giren talimatnameye göre okul tabelalarının özellikleri aşağıda Grafik 2'de verilmiştir:

Grafik 2: Okul Tabelalarının Özellikleri

Kaynak: BCA.180.09.113.551.1, 1928, s.95; Okul Tabelaları, 24 Şubat 1941, s.117

A ve b maddeleri kiralık binalarda bulunan ve derslik sayısı az olan küçük okullara c ve ç maddeleri derslik sayısı fazla olan okullar, d maddesi ise tarihi binalarda bulunan okullar için uygulanmıştır (BCA.180.09.113.551.1, 1928, ss.95-96; Okul Tabelaları, 24 Şubat 1941, s.117).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan bir genelgede okul isminin yazılı olduğu tabelaların çok küçük veya büyük olmaması, okul tabelaların geniş ve herkesin görebileceği bir alana asılması istenmiştir. Genelgede asılacak olan okul tabelasının 100 santimetreden büyük 50 santimetreden küçük olmaması, ayrıca okul tabelalarının okunaklı ve gösterişli olacak şekilde hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (BCA.180.09.113.551.1, 1928, s.96; Okul Tabelaları, 24 Şubat 1941, ss.117-118).

Resim 17:Feriköy Rum Erkek İlk Mektebi.

Kaynakça: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/Evraklar/Bel_Mtf_000763.pdf

Yukarıdaki görselde Feriköy Rum Erkek İlkokulu tabelasının talimatnameye uygun bir şekilde hazırlandığı görülmektedir.

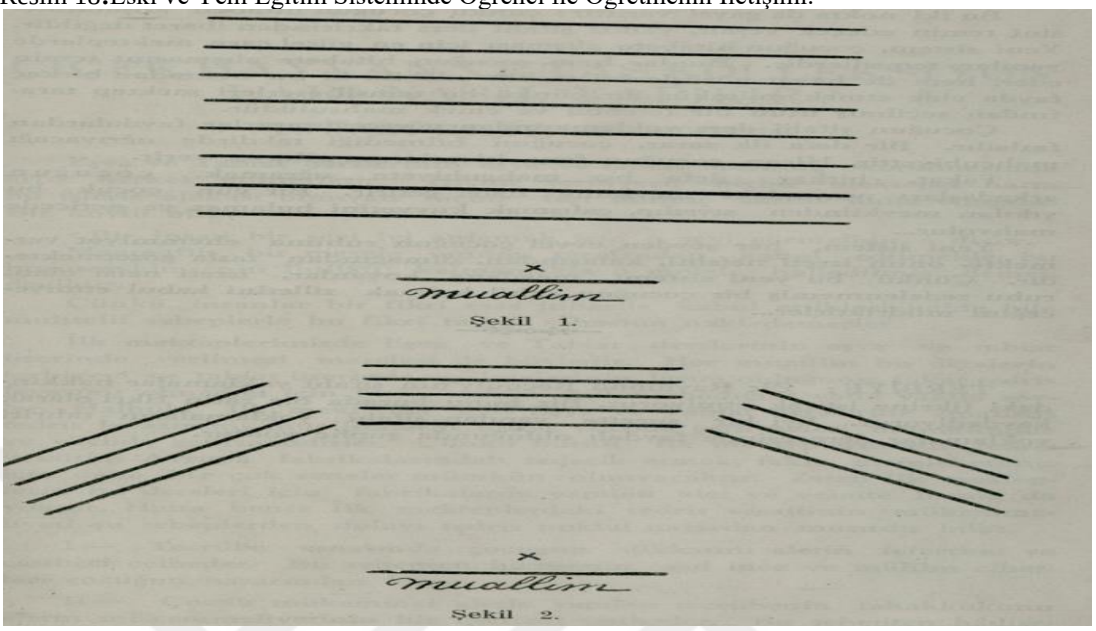
4.2.11.1.Derslikler

İlkokullar Talimatnamesine göre dersliklerde öğrenci sayısına göre sıra bulundurulmalıdır. Sıralarda ise ikişer kişinin oturtulması, sınıfların öğrenci sayısının az olması durumunda da sıralarda birer kişi oturtulabileceği belirtilmiştir. İlkokullar Talimatnamesi'nde sıraların şekli, öğrencilerin yaş ve beden yapısına göre masaların dizilişi için ayrı bir talimatname olduğu sıraların bu talimatname çerçevesinde hazırlanması veya temin edilmesi istenilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.64).

Sınıftaki masaların dizilişi ve öğretmen masasının sınıf içinde bulunduğu yer sınıf etkileşimi etkilediği bilinmektedir. Okullarda etkileşimin sağlıklı olduğu sınıf türü, derinliğinden ziyade eni geniş olan sınıflardır. Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarında binaların vaziyeti ve öğrencilerin sayısı göz önüne alındığında sınıf sıralarının düzenlenme şeklinin derinliği fazla olan sınıflara göre hazırlandığı görülmektedir. Oysa toplu tedris ve iş okulu yöntemlerinin benimsenmesinden sonra sınıfların sıralarının düzenlemesinde derinliği fazla olan sınıflar zorunlu olmadıkça önerilmemiştir (Şevki, 1929, ss.35-36).

Aşağıda eski ve yeni eğitim sistemine göre sınıflardaki sıraların dizilişi verilmiştir.

Resim 18**:**Eski ve Yeni Eğitim Sisteminde Öğrenci ile Öğretmenin İletişimi.

Kaynak: Şevki, H. (1929). *Yeni Çocuk Terbiyesi.* Terbiye. C.IV. No:18. s.37.

Yukarıda şekil 1'de derinliği fazla sınıflarda yani geleneksel öğretim yöntemlerinin kullanıldığı, öğretmenin aktaran öğrencinin alıcı konumunda olduğu modeldir. Şekil 2'de ise öğrenci ile öğretmenin iletişiminin daha yoğun olduğu çağdaş öğretim yöntemlerine göre hazırlanmış sınıf düzeni gösterilmektedir. Sınıf mevcudunun az olması durumunda öğrencilerin bu sınıf düzenine göre oturtulur.

Öğretmen, sınıf mevcudu ile dersin içeriğine göre sınıfta disiplin sorunlarını engelleyecektir. Öğretmenin öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci etkileşimini artıracak sınıf oturma düzeni oluşturması esastır. Sınıfta düzen ve disiplin sağlandıktan sonra sınıfla birlikte dersin içeriğini tartışma ve müzakerelere açabilmektedir (Özger, 1936, s.10).

Aşağıda Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait geleneksel yönteme göre yerleştirilmiş bir sınıf örneği verilmiştir.

Resim 19:Örnek Bir Sınıf Oturma Düzeni.

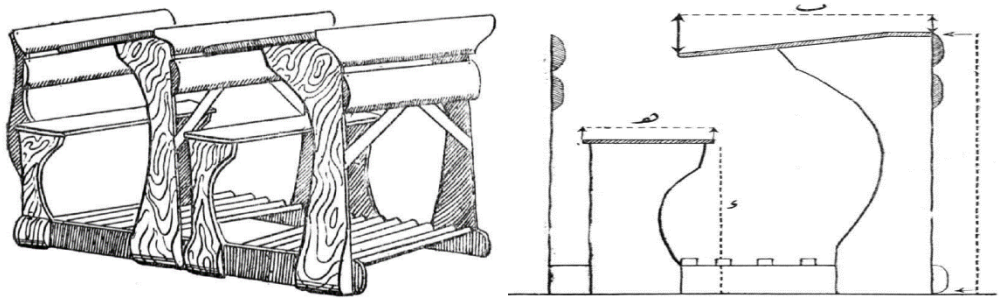

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Resimde görülen öğretmenin aktaran, öğrencinin de alıcı konumunda olduğu geleneksel oturma düzenidir. Geleneksel oturma düzeninde öğrencilerin sıralarının yönü sınıf tahtasına dönük ve yan yanadır. Bu oturma düzeninde öğretmen, öğrencileri boy sıralarına göre dizmemesi durumunda sınıfta disiplin problemlerinin veya öğrenci-öğretmen iletişiminde sorunların yaşanması muhtemeldir.

İlkokullar Talimatnamesi'nde okul sıralarının boyut ve şeklinin ayrı bir talimatname ile açıklandığı belirtmiştir. Cumhuriyetin ilk yılarında hazırlanan bu talimatname de sıraların boyutları şekillerle gösterilmiştir.

Resim 20:İlk ve Ortaokullarda Kullanılacak Sıraların Görselleri.

Kaynak: y.y. (1342-1339). *İlk ve Orta Mekteplerde Kullanılacak Sıralar Hakkında İzahatname.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Projesi çizilen bu masaların ilk ve ortaokul öğrencilerinin oturabilmesi için öğrencilerin yaş ve beden özelliklerinin ortalamasına göre hazırlanmıştır. Aşağıda Resim 21'de yer alan görüntülere göre sıraların talimatnameye uygun bir şekilde hazırlandığı görülmektedir.

Resim 21:İlk ve Ortaokullar Talimatnamesine Göre Yapılan Masa Örnekleri.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.; y.y. (1342-1339). *İlk ve Orta Mekteplerde Kullanılacak Sıralar Hakkında İzahatname.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

İlkokullar Talimatnamesi'nde sınıf mevcudunun az olması durumunda öğrencilerin sıralara tekli oturtulması istenilmiştir. Ancak sınıflarda bulunan öğrencilerin sayısı göz önüne alındığında ve döneme ait görüntüler incelendiğinde öğrencilerin sıralarda tek oturtulmadığı görülmektedir.

Eğitim-öğretim ortamlarının talimatnamelere uygun bir şekilde hazırlanması durumunda eğitim kalitesinin artırdığı bilinen bir gerçektir. İlkokullar Talimatnamesi'nde dersliklerin özellikleri tanımlanmıştır. Talimatnamede sınıf tahtasının 2 x 4 metreden küçük olmaması, duvara veya zemine sabitlenmesi, sınıf tahtasının yerden yüksekliğinin ayarlanması, öğrencilerin yaş ve boyları göz önüne alınarak duvara monte edilmesi istenmiştir. Sınıf tahtalarının donuk siyah renkte ve sık aralıklar ile boyanması ve tahtanın yanında tebeşir ve silgi rafı yapılması önerilmiştir. Sınıfın tüm ihtiyaçlarından sınıfın öğretmeni sorumluyken sınıf tahtasının her türlü bakımından okulun başöğretmeni sorumlu tutulmuştur (İlkmektepler talimatnamesi, 1938, s.65).

Okul tabelaları için hazırlanan *Mektep Tabelaları Hakkında Talimatnameye (1928)* göre dersliklerin üzerinde bulunan sınıfların isimlerinde I, II, III, IV ve V şeklinde Roma Rakamları kullanılmalıdır. Okulda bir sınıfın birden fazla şubesinin olması durumunda ise sınıf şubeleri I A, I B, I C, I D şeklinde yazılır.

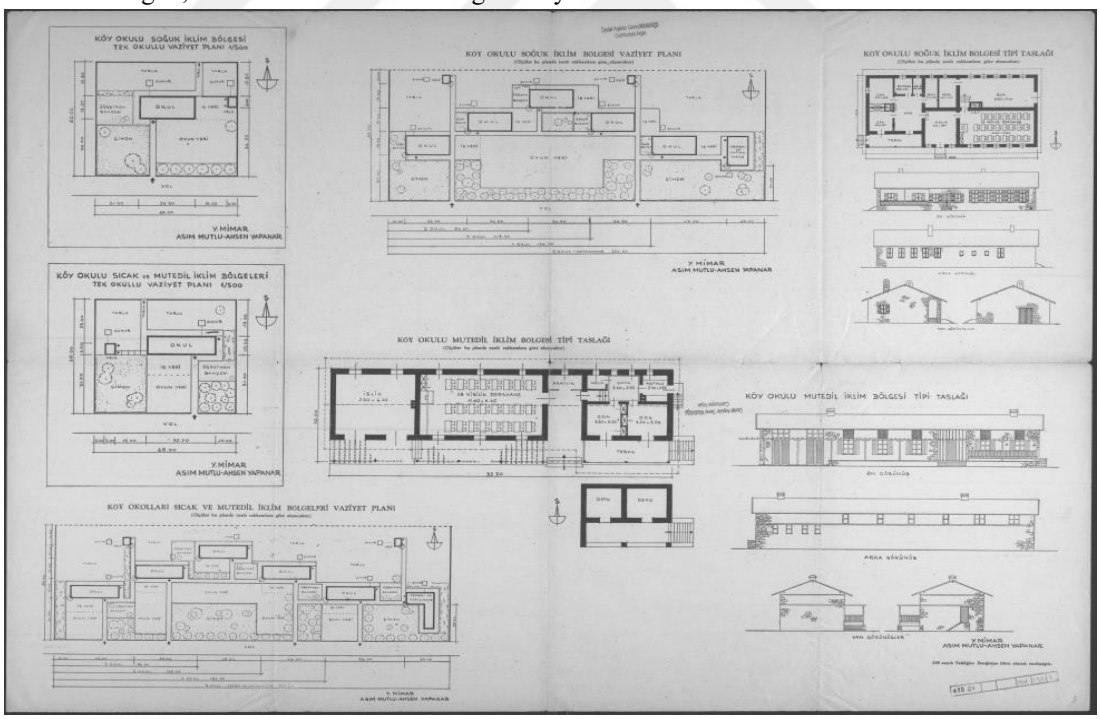
İlkokullar Talimatnamesi'nde doğrudan güneş almayan sınıflara perde takılmaması gerektiği vurgulanmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.63).

4.2.11.1.1.Köy İlkokullarının İnşası ve İnşa Süreci

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren şehir, kasaba ve köylerin eğitimi devletin gündemindeki yerini korumuştur. Nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde ikamet etmesi, devrimlerin köylere ulaştırılması ve köylerin okuryazar oranının artırılması için bütün köylere okul inşa etmeyi zorunlu hale getirmiştir. Köylerde hangi malzemeyle okulların inşa edileceğini rapor etmek için görevlendirilen memurlar, köylere giderek 67 soruluk bir ön inceleme anketi ile de köy ilkokulunun inşa edileceği yerin iklimi, kullanılacak malzemeler, civardaki evlerin ne tür malzemeden yapıldığı gibi detaylı sorular ile yapılacak köy ilkokulu için not hazırlamışlardır (BCA.180.09.98.475.1., 1930, ss.1-8).

Raporlar neticesinde köy ilkokullarının soğuk, ılıman ve sıcak iklim özelliklerine göre okul tiplerinin planları hazırlanmıştır. Okulların plan örnekleri aşağıda Resim 22'de verilmiştir.

Resim 22:Soğuk, Ilıman ve Sıcak İklim Bölgesi Köy İlkokulları Planları

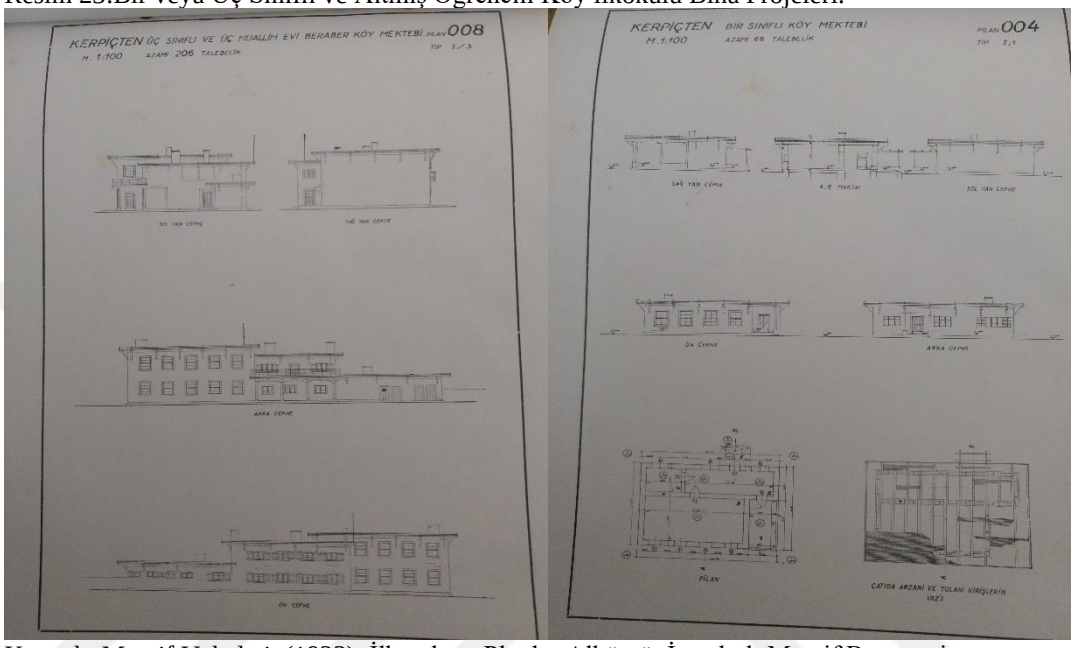

Kaynak: BCA.490.01.1801.1311.1., t.y., s.8.

Hazırlanan planda okul alanının içinde oyun bahçeleri, derslere özgü atölyeler veya okulun yatılıya çevrilmesi durumunda yatakhanenin nerede yapılacağı gibi detaylar da ayrıntılı şekilde gösterilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı, köy ilkokulları için iklim tipine göre kerpiç, ahşap ve taş malzeme kullanılan planlar da hazırlamıştır (İlkmektepler Planlar Albümü, 1933, s. y.y.; Kul, 2011, s.69). Bakanlığın plan cetvelinde sınıfların sayısına göre de çizimler yapılmıştır. Aşağıda yaygın olan bir veya üç sınıflı ve altmış öğrencili köy ilkokulu plan örnekleri verilmiştir.

Resim 23:Bir veya Üç Sınıflı ve Altmış Öğrencili Köy ilkokulu Bina Projeleri.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1933). İlkmektep Planlar Albümü, İstanbul: Maarif Basımevi s. y.y.

Üç sınıflı köy ilkokullarının yanında iki konut planı tasarlanmış olup bir tarafta evli bir öğretmen diğer tarafta ise iki bekâr öğretmenin barınabileceği şekilde çizilmiştir. Bir sınıflı köy ilkokulunda ise okulun kurulacağı alana yakın bir çeşme benzeri su kaynağının olmasına dikkat çekilmiştir. Bir ve üç sınıflı köy ilkokullarında kız ve erkek öğrencilerin lavaboları da ayrı alanlarda olacak şekilde planlanmıştır.

4.2.12. İlkokul Bina ve Dersliklerde Bulunması Gereken Ders Araç Gereçleri

Eğitim-öğretimde kullanılan araç gereçlerin öğrenmede kalıcılığa etkisi vardır. Ders araç gereçlerinin kullanılması, bilgilerin doğal ortamda gözlemlenmesi, bunun mümkün olmadığı durumlarda okul laboratuvarlarında incelenmesi öğrenmelerin kalıcılığını ve eğitimin kalitesini artırdığı bilinmektedir (İlkokul Programı, 1936, s.251).

Öğretmen, ders araç gereçlerini seçerken öncelikle öğrencinin yaşını ve sınıfını dikkate alarak yaşayarak öğrenebileceği araç gereçleri seçmelidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kısıtlı imkanlardan dolayı her ders için yeterince araç gereç

bulunamadığından öğretmenler, artık malzemelerden istifade ederek dersleri daha işlevsel hale getirmişlerdir (İlkokul Programı, 1936, ss.251-252).

Sınıf ortamında kullanılan araç gereçlerin kendine has eğitsel özellikleri vardır. Eğitsel araç gereçler, öğrencinin öğrenmesine yardımcı olduğu kadar öğretmene de kolaylıklar sağlar. Öğretmen derste anlatıma dayalı öğretim yaptığında sadece kulağa hitap eder. Oysa anlatımı araç gereçlerle desteklediğinde öğrencinin daha çok duyu organına hitap eder. Böylece öğrenme kalıcı hale gelir (Fidan, 2008, s.49).

Eğitim-öğretimde kullanılan araç gereçler bilgiyi hafızada canlı tutan vasıtalardır. Ancak öğrencilerin ders içinde isteksiz davranmaları ve öğretmenin öğretim araç gereçlerinin kullanmadaki yetersizliği öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bundan dolayı, öğretmenin öğrencilere araç gereç konusunda rehberlik yapabilmesi için öncelikle araç gereçler hakkında yeterli bilgiye sahip olması beklenir (İlkokul Programı, 1936, s.253).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bakanlık tarafından yayımlanan İlk Tedrisat Talimatnamesi'nde a) Büyük bir Türk bayrağı (hafta tatili günü ve önemli resmi gün törenlerinde kullanmak için) b) Okul isminin yazılı olduğu tabela c) Besmelenin yazılı olduğu tabela (öğrencilerin giriş yaptığı tüm alanlara asılacak) d) Okula ait mühür e) Okullara özgü resmi evraklar f) Sağlam bir saat h) Ders ve teneffüs vakitlerinde kullanmak üzere bir düdük veya elektrikli zil ı) Hava ölçüm aracı i) Takvim j) Okulun yakınında akarsu yoksa öğrencilerin su içmesi için bir çeşme ve su kabının olmasını şart olarak koşulmuştur[52] (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339/1342, s.24).

1923 yılından 1927 yılına kadar yürürlükte kalan İlk Tedrisat Talimatnamesi 1928 yılında yapılan bazı değişikliklerle güncellenmiştir. Yeni talimatnamede okulda bulunması gerekenler şunlardır: 1) Okulun isminin yazılı olduğu tabela (tabela talimatnamesine göre) 2) Bayrak Talimatnamesine uygun Türk bayrağı 3) Okulun mührü 4) Sağlam bir duvar saati 5) Ders ve teneffüs vakitlerini gösteren kuvvetli bir zil veya küçük bir çan 6) Sınıfların sıcaklığını ölçmeye yarayan bir termometre (her sınıfta olmasa dahi okulda bir tane bulundurulacak) 7) Sınıflarda veya okulun diğer

[52] Öğrenciler okula gelirken çantalarında kitap, defter, kâğıt, kurşun kalem, lastik vb. araç gereçleri bulundurmak zorundadır. Ancak, öğrenci maddi durumunun yetersiz olduğunu fakirlik belgesi gibi bir belgeyle gösterdiği durumlarda öğrencinin araç gereçleri okul idaresi tarafından karşılanmıştır (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-1342, s.26).

bölmelerine kullanmak üzere odun sobası 8) Koridorlarda yazı için hokkalar (sık aralıklarla antiseptik maddeyle temizlenecek) 9) Her sınıfta bir kağıt sepeti 10) Akarsuyun olmadığı yerlerde su içmek için topraktan küp ve su kapları 11) İhtiyaç kadar sandalye, başöğretmen için oda ve evrak ile dosyaları saklamak için kilitli bir dolap (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.65-66).

İlkokullar Talimatnamesi'nde okulun araç gereçleri haricinde derslerde kullanılan araç gereçler için Bakanlığın hazırladığı "İlkokullara Mahsus Ders Aletleri Rehberi" adlı esere başvurulması gerektiği belirtilmiştir. Talimatnamede derslere ait araç gereçlerin ders süresi içinde ve bitiminde dikkatli taşınması gerektiği ve ders araç gereçlerin amacı dışında kullanılması yasaklanmıştır. Eşyaların amacı dışında kullanılması halinde cezai yaptırım uygulanacağı açıklanmıştır. Talimatnamede araç gereçlerin dışında ilkokul binalarının koridor ve salon duvarlarına ünlü düşünürlerin özlü sözlerinin yazılı olduğu bir okul panosunun oluşturulması, panoda gelişigüzel sözlerin asılması yerine eğitici bilgiler ile günün anlam ve önemini belirten sözlerin asılmasının doğru olacağı ifade edilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.67).

İlkokullarda dersler için lazım olan araç gereçler müfredat programında ve Bakanlık tarafından yayımlanan Ders Aletleri Rehberi'nde verilmiştir. Aşağıda Tablo 69'da dersler için lazım olan araç gereçler sıralanmıştır (İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.211-212):

Tablo 69: Dersler için Lazım Olan Araç Gereçler (1)

Hayat bilgisi	**Hesap-hendese**	**Tarih**	**Coğrafya**	**Resim-Musiki**	**İş- Jimnastik**
1.Baskül- öğrencilerin ağırlıklarını tartmak için. 2.Öğrencinin boylarını ölçmek için alet 3.Şerit metre. 4.Matbu sıhhat defteri-öğrencinin sağlık durumunu kayıt etmek için. 5.Saat-öğrencilere zamanları öğretmek için. 6.Gözlerin görme derecesini belirlemeye yarayan levha. 7.Akvaryum- suda yaşayan canlıları canlı olarak incelemek için. 8.Teraryum- karada yaşayan canlıları canlı olarak incelemek için. 9.Termometre- sıcaklık, derece için. 10.Güneş saati-okul tarafından belirlenen bir saat olması uygundur. 11.Pergel- karatahta için. 12.Şakul, gönye, minkale.	1.Mihsap, hesap çubukları (birinci sınıflar için) 2.Metre, dekametre, mesaha zinciri, endaze, arşın, terazi. 3.Vezin mikyasları, okka ve eczazı, kilogram ve eczası, mayıat ölçüleri: litre eczası, okkaya nazaran maiyat ölçüleri ve eczası. 4.Satıh ve hacim mikyasları, hububat ölçüleri: şinik, kutu, kile. 5.Saat kadranı, mukavva ve tahta. 6.Pergel, minkale, gönye, cetvel, şakul, tesviye ruhu, veterler(kiriş).	1.Tarihi haritalar. 2.Tarihten önceki zamanlarda insanların hayatlarına dair levhalar. 3.Eski medeniyetlere ait levhalar (hayat tarzı, meskenler, binalar, silahların nevileri, giyinme tarzı). 4.Türk büyüklerinin Görselleri. 5. İstiklal harbine ait levhalar, 6) Görseller ve vesikalar.	1.Küre, küre haritası, beş kıtanın haritası, güneş manzume haritaları. 2.Pusula, termometre, azami ve asgarili termometre (ayrı ayrı iki tane), barometre, yağmur ölçüsü, rüzgâr oku (okulda imal olunabilir), rutubet mıkyası (müzeye mahsus). 3.Coğrafi Görseller, levhalar, ülkeye ait Görseller, doğal manzaralar (dağlar, nehirler, göller, ormanlar, bozkırlar). 4.Beşerî camialar: köy, köy tipleri, başlıca şehirlerimiz, mesken tipleri, hanlar, kervansaraylar, camii, hamam ve çeşme gibi millî abideler. 5.Çiftçiliğe, kömürcülük, meyvecilik, balıkçılık, balıkçı gemileri, dalyanlar, balık	**Musiki:** Piyano, org veya keman, mandolin, ağız armonikası, diyapazon **Resim:** model sehpaları, tam devreli okullar için üç tane (atölyesi olan okullar kendileri üretebilir)	**İş Dersi:** 1.Burgu, keser, çekiç, testere, rende, törpü, kıskaç, karga burun, teneke makası, büyük çakı. 2. Kâğıt işleri makası, tutkal kabı, kola çanakları, renkli ambalaj kâğıtları, karton veya mukavva, muhtelif kuturda teller, muhtelif cinsten çivi, terzi makası, ütü, demirden cetvel, kerpeten. **Jimnastik:** Atlama ipleri, kum havuzu, atlama sehpaları, yemek sıra ve masaları, sınıf sıraları ve düz duvarlarla jimnastik ders araçları dışında her okulda bulunması gereken oyun araçlar: Küçük, büyük toplar, çelme sopa ve tahtalar, halatlar, değnekler, kollara bağlanmak için işaret şeritleri, kale direkleri yerine kullanılacak sehpalar, oyun masaları,

			ağlarıyla gibi araçlarla avlanma tarzlarına, kurutma ve konserve imalatı, kümes hayvancılığı ve ipekçiliğe ait levhalar. 6. Madencilik: taş ocağı, kireç ocağı, kömür ocağı, memleha ve diğer madenlere ait levhalar		demir ve tahta çemberler, kalın ve ince uzun ipler.

Kaynak: İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.211-223; İlkokul Programı, 1936, ss.262-264; İlk Mekteplere Mahsus Alat-ı Dersiye Rehberi, 1927, ss.3-15.

Tablo 69 incelendiğinde derslerin verimli geçebilmesi için minimum seviyede lazım olan araç gereçlerin listelendiği görülmektedir. Ders kapsamında okullarda bulunması istenilen araç gereçler teorik bilginin uygulanması içindir. Müfredat programı ve Araç Gereç Rehberi'nde dersler için önerilen malzemeler yüksek maliyetli değildir. Cüzi bir masrafla alınması mümkün araç gereçlerdir.

Tablo 70: Dersler için Lazım Olan Araç Gereçler (2)

Eşya Dersleri	**Tabiat Tetkiki**
1.İspirto lambası, saç ayak, maşa tüpleri ispirto lambası üzerinde tutmak için, tüpler, lastik/cam borular ve balonlar, mantarlar, delikli lastik mantarlar, cam huniler ve filtre kâğıdı, wolf şişeleri. 2.Cam küvet ve kavanoz, porselen kapsüller, hamızı klorma ve kibrit, kloriyeti potasium ve humzu sanii manganez, cıva, torricelli borusu, newton borusu ve muhayyiletül hava (müze için), termometre imaline özgü vasıtalar, gravesande halkası, katranlı mikyasünnar (müze için), Newton kursu (temel düzeyde okulda üretilir), aynalar, adeseler pertevsiz. 3.Dürbün, fotoğraf makinesi ve teferruatı, mikroskop, reçine ve cam çubuklar, vimşortst cihazı, küçük bir dinamo numunesi, leclanche pili, elektirik çıngırağı, mıknatıs çubuğu, akümülatör, telgraf ve telefon numuneleri, projeksiyon aleti, çocuk sineması filmleriyle beraber Pathe Baby, Archimet terazisi, palanga ve makara tertibatı. 4.Dişli çark tertibatını gösteren toplu saat, buhar makinesi (kayış ve zencir tertibatıyla beraber), buhar makinesi maktaı (okulda tahtadan ve mukavvadan yapılabilir), üç nevi tulumba numunesi(camdan), mütevasıl kaplar, su fırıldağı, haldat cihazı(müze için), su cenderesi küçük numunesi(müze için), yel ve su değirmenler numuneleri (okulda yapılır), vapur, şimendifer, tramvay modelleri.	**Nebat ve Haşereler için** A) Kelebek ağı, mantarlı mukavvadan kutu, üstüvani teneke kutu, cilbent, iğne muhtelif numaralar, eteluvar(kelebek kurutmak için), siyanür depotasium(haşereleri öldürmek için), siyanür şişesi, sülfüre decarbon(haşerelerin kokmaması için), kapaklı tüpler(haşerelerin muhafazası), ispirto ve formül, geniş ağızlı üstüvani şişeler (yılan, kurbağa gibi hayvanların muhafazası için), dublbuvar takımı (tırtılları şişede kurutmak için). **Mumyalama ve İlaçlama için** B) Kloroform (hayvanları öldürmek için), fanus, teşrih bıçakları takımı, gratuvar, pens koban, kemik makası, dişli ve dişsiz pensler, farklı hayvanlara ait hayvan gözleri, asit arsenium, kafuri, toz kireç, Marsilya sabunu (mumyalama sabunu imalatı için), galvanizli tel 1.Ziraat araç gereçleri (kazma, bel çapa, kürek, kalbur, el tırmığı, süzgeçli kova). 2.İnsan vücudu ve aksamına ait alçıdan-yakut karton piyerden- mamul mücessem numuneler (bunların tedarik edemeyen okullar insan vücudu ve aksamına ait levhalar kullanabilir). 3.Sıhhi termometre, sıhhi vaziyetleri gösterir levhalar, güneş saati (okulda yapılabilir), farklı fabrikalara ait levhalar, taş koleksiyonu (müzeler için), vahşi hayvanlara ait levhalar.

Kaynak: İlkmektep Müfredat Programı, 1930, ss.217-222; İlk Mekteplere Mahsus Alat-ı Dersiye Rehberi, 1927, ss.10-12.

Tablo 70'te derslerin işlenmesi için azami derece lazım olan ders araç gereçler isimleri verilmiştir. Bazı araç gereçlerin yanında müze için ifadesi kullanılmıştır. Müze, okul müzesi ve sergi salonuna atıfla kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren okullarda doğal ortamdan toplanan araç gereçler okulun bir odasında hem dersler için hem de okul müzesi oluşturmak için muhafaza edilmiştir. Okullarda oluşturulan sergi ve müze salonlarının yılın belli dönemlerinde ziyaretçilere açıldığı da olmuştur (Hakkı, 1931, s.38).

Okul müzelerinin inşa sürecinde okullarda bulunması zorunlu araç gereçlerin dışında müzelerde öğrencilerin oluşturdukları koleksiyonlar ve okula ait hatıratların

(resim, albüm, antika eşya ve önceki dönemlerde mezun olan öğrencilerin eşyaları.) yer almasına izin verilmiştir (İlkokul Programı, 1936, s.270).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okul müze ve sergi salonların oluşturulmasında birbirine yakın iki okulun birleşerek ortak bir alanda okul müzesi kurmalarına izin verilmiştir. Bakanlık, her okulda sergi veya müze için ayrı bir oda ayrılmasını okulun mevcut yapısının buna imkân tanımadığı takdirde okul müzesi yerine devrim köşesi adıyla ayrı bir bölüm oluşturabileceklerini belirtmiştir. Devrim köşesi ve okul müzelerinin iç dizaynında bulundurulacak araç gereçlerin Bakanlığın *'Sergi Rehberi'* adlı eserine göre hazırlanması istenmiştir (İlkokul Programı, 1936, s.270).

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Okul Müzeleri Müdürlüğü yapan İsmail Hakkı Bey'in kaleme aldığı '*mektep sergileri'* çalışmasında okul sergilerinin amacını şu şekilde özetler (Hakkı, 1929, ss.39-41):

1) Okulda çalışma saatlerinde ebeveyn, öğrenci ve öğretmenlerin nelerle uğraştıklarını göstermek.

2) Güzel ve başarılı eserleri teşhir ederek çalışmalarda emeği olmayan kişileri teşvik etmek.

3) Farklı derslerin birbiriyle olan etkileşimine yardımcı olmak.

4) Öğretmenlerin mesleki deneyimlerini ortaya koydukları eserler aracılığıyla görmek.

5) Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin hangi yönde kullandıklarını fark etmelerini sağlamak.

6) Okuldaki çalışmaların sergiler aracılığıyla okul dışındaki kurum ve bireylere göstermek.

7) Öğrencilere sergilerin düzen ve işleyişinde görev vererek ortak organizasyonlarda görev almasını sağlamak.

Aşağıda Resim 24'te Ordu ilinde bir ilkokulun okul sergisinden bir görüntü verilmiştir.

Resim 24: Ordu'da Bir İlkokul Sergisinden Bir Köşe.

Kaynak: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_014075.jpg

Resim 24'te geniş bir salonda öğrenci ile öğretmenlerin oluşturduğu materyallerin teşhir edildiği ve öğrencilerin sergi salonunda materyallerin başında görevlendirildiği görülmektedir.

4.2.13.1923-1946 Yılları Arasında İlkokul Öğrencilerinin Beslenme Düzenleri

Sağlıklı gelişimin temel şartı standart bir beslenme alışkanlığına sahip olmaktır. Bireylerin sağlıklı büyümesi toplumda sağlıklı nesillerin yetişmesi için gereklidir. Ebeveynler çocuklarına küçük yaşlardan itibaren yeterli beslenme ve dengeli gelişim konusunda yardımcı olurlar. Bu bağlamda okul çağından önce kazandırılan yeterli beslenme ve dengeli gelişim okul çağında da devam eder (Sormaz, 2013, s.37).

Sağlıklı beslenme alışkanlığı elde eden öğrencilerin okul döneminde diğer arkadaşlarına da rol model oldukları araştırmalarla gözlemlenmiştir. Öğrencilerin sağlıklı ve dengeli beslenme alışkanlıklarını ilerleyen yaşlarında da devam ettirmesi anne, baba ve öğretmeninin tutumlarına bağlıdır. Çünkü öğrenci okulda bulunduğu zaman diliminde ve okul dışındaki diğer vakitlerde ebeveynleriyle beraber aynı ortamı paylaşır. Burada ebeveynlerinden edineceği davranışlar çocuğun ileriki yaşamına da yansıyacaktır (Celal, 1934, ss.3-4).

Öğrenciler, eğitim-öğretim sürecine başlamalarından sonra zamanlarının 1/3'ünü okulda geçerirler. Tek veya çift öğretim yapan okullarda öğleden sonra da öğrenciler okulda bulunurlar. Öğrenciler okuldan arta kalan zamanlarında ailesiyle birlikte vakit geçirir. Aşağıdaki resimde okula başlayan bir öğrencinin yirmi dört saatlik programı verilmiştir.

Resim 25: Bir Öğrencinin Yirmi Dört Saatlik Programı.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1939). *Bir Çocuğun Yirmi Dört Saatlik Programı.* İlköğretim Gazetesi. C.I. S.8.

Öğrencinin bir günü incelendiğinde günün sabah saat 6.00'da güneşin doğmasıyla başladığı görülmektedir. Saat 07.00 - 08.00 arasında kahvaltı, 08.00 - 08.30 arası okula gitmeden önce derslerin gözden geçirilmesi, 08.30 - 09.00 arasında da okula gidiş, 09.00 - 12.00 arası sabah dersleri, 12.00 - 13.30 arası öğle paydosu, yemek ve okula tekrardan gidiş, 13.30 - 15.30 öğleden sonraki dersler, 15.30 - 17.00 arası sportif faaliyetler, 17.00 - 18.00 arası günün dersleri veya verilen ödevlerin yapılması, 18.00 - 19.00 akşam yemeği, 19.00 - 20.00 arası kalan ödevlerin tamamlanması, 20.00 - 21.00 temel temizlik ve bakımının yapılması ve yatağa geçiş, 21.00 - 06.00 arası toplamda 9 saatlik bir uyku öngörülmüştür[53].

Sağlık Bakanlığı tarafından önerilen bu zaman cetveline anne ve babaların da dikkat etmesi istenmiştir. Çocuk doktorları da okula başlayan bireylerin uykudan uyanma, öğle ve akşam yemeğinin yenilmesi zamanlarının belli bir standarta oturtulmasının öğrencilerin sağlıklı ve dengeli bir gelişim göstermeleri için ilk adım olduğunu ifade etmişlerdir (Celal, 1934, s.4). Milli Eğitim Bakanlığı, cumhuriyetin ilk yıllarında yayımladığı talimatnameyle öğrencilerin sağlıklı beslenmeleri için öğle paydosunda öğrencilerin evlerine gönderilerek yemeklerini evlerinde yemeleri, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise okul idaresi tarafından öğrencilere tahsis edilen okul yemekhanesi veya yemek odalarında yemek hazırlamasını öngörmüştür (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.61).

Yukarıdaki vakit cetveli yatısız yani okul sonrasında zamanını evinde geçiren öğrenciler içindir. Yatılı öğrencilerin durumu ise biraz farklıdır. Yatılı öğrenciler

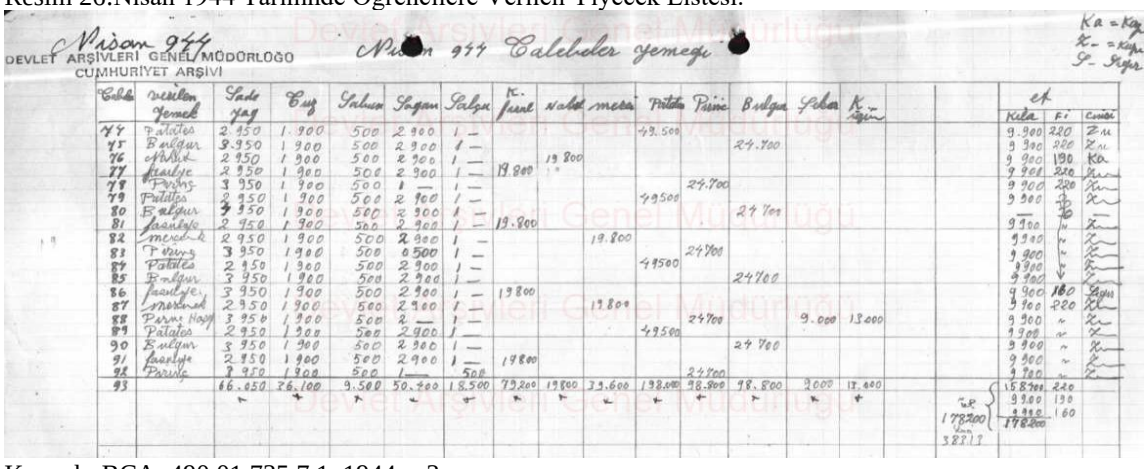
[53] Sağlık Bakanlığının 24 saatlik öğrenci programı, dersleri saat 9'da başlayan okullara göre hazırlanmıştır.

sabah kahvaltısını üçüncü dersin teneffüsünde[54]okul idaresinin öğrencilere dağıtacağı kuru meyve (üzüm, incir, ceviz, kayısı vd.) gibi besinlerle yapmışlardır. Öğrencilerin günlük programları okulun öğleden sonraki paydos saatine göre hazırlanmıştır (Vakit Cetveli, 13 Eylül 1939, s.3).

Yatılı okullarda okuyan öğrencilerin beslenme durumları ailelerinin yanında kalan öğrencilerinkinden farklıdır. Okul idaresi dönem başında okulda yatılı kalan öğrenci başına hesap yaparak bakanlıktan iaşe talep etmektedir. Ancak dönem ortasında okula yeni öğrencilerin gelmesi iaşenin yetersiz kalmasına yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra bazen enflasyon rakamlarının yüksek seyretmesi de talep edilen meblağın yetersiz kalmasına sebep olmuştur (Okullara Verilen Tahsisat, 14 Ekim 1940, s.47). Ekonomik gidişatın kötü olduğu dönemlerde ise yatılı okullar bakanlık bütçesine yük olmuştur.

1940'lı yıllarda tasarruf tedbirleri çerçevesinde yatılı okulların talep ettiği dönemlik erzakın tümünün gönderilmediği de görülmüştür. Ayrıca depoların yeterli denetlenmemesinden dolayı burada muhafaza edilen erzakın bozulması gibi sorunlarla da karşılaşılmıştır (BCA.490.01.735.7.1.,1944, s.1). Yatılı okullarda kalan öğrenciler için almaları gereken günlük kalori miktarı vardır. Yiyeceklerin kalori miktarları ise, gıda denetmenleri tarafından yazılı olarak okul idarelerine bildirilmekteydi. Aşağıda, Resim 26'da yatılı bir okulun 1944 Nisan ayına ait yemek miktarı ve kalorileri verilmiştir.

Resim 26:Nisan 1944 Tarihinde Öğrencilere Verilen Yiyecek Listesi.

Kaynak: BCA. 490.01.735.7.1, 1944, s.3

[54] Üçüncü dersin teneffüsü 15-20 dakika olduğundan kahvaltı bu derste yapılır.

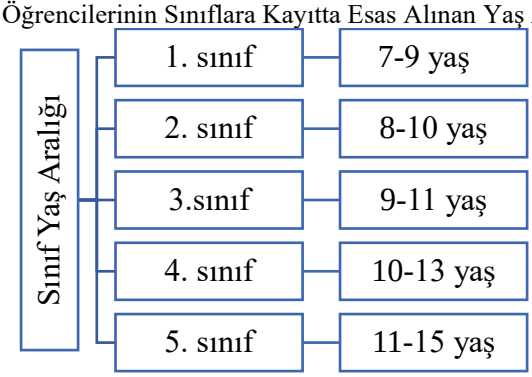
Bakanlık tarafından yatılı okullarda kalan öğrenciler için Bakanlık depolarında bulunan erzaka göre dönem başında veya yılbaşında yatılı okullara rapor gönderilir. Örneğin Ziraat Bakanlığı, 1942 yılında yiyecek stokunu artırmak, dışa bağımlılığı azaltmak, ülkenin tarım arazilerini genişletmek ve tarımsal alanlarda mahsulü artırmak amacıyla daha fazla patates ekilmesi yönünde karar almıştır. Alınan karar neticesinde 1942 yılında ülkede patates bolluğu yaşanmıştır. Patates, içeriğinde bulunan A, C, K, B6 ve E vitaminleri sayesinde öğrencilerin yeterli ve dengeli beslenmeleri sağlanmış olacaktır. Millî Eğitim Bakanlığı, yatılı okullara gönderdiği yazıda diğer erzakın teminine kadar öğle ve akşam yemeklerinde mümkün olduğunca patates kullanılmasını istemiştir (Yatılı Okullarda Patates, 29 Haziran 1942, ss.171-172).

4.2.14. 1923-1946 Yılları Arasında İlkokullarda Kayıt işlemleri

Cumhuriyetin ilk yıllarında zorunlu eğitim kapsamına giren çocukların eğitimi devlet resmi ilkokullarında ücretsiz olarak verilmiştir. Devletin belirlediği kurallar çerçevesinde müfredat programlarını uygulayan Türk özel, azınlık ve yabancı okullarda da ücreti karşılığında öğrencilerin ilkokul eğitimi hizmeti almasına izin verilmiştir. İlkokullar, zorunlu eğitim kapsamında olan çocuklar ruh ve bedenen donanımlı hale getirip bulunduğu çevreye faydalı bir birey yetiştirmek amacı taşır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.3; Arkın, 1945, s.484).

Bu bağlamda cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren resmi ilkokullara kayıt için gelenlerden ruh ve bedenen anormal olanlar, sarılık hastalığı taşıyan veya konuşma yetisi olmayanlar (dilsiz) resmi ilkokullara kaydedilmemiştir. Okullara kayıt için başvuran öğrencide bu üç engelinin bulunmaması halinde, öğrenci gerekli işlemler için okul idaresine yönlendirilmiştir. İlkokul Talimatnamesi'nde resmi ilkokullara kabul edilecek olan öğrenciler için sınıf düzeyinde yaş sınırlaması konulmuştur. Öğrencinin kayıt yapacağı sınıf ve istenilen yaş aralığı aşağıda Grafik 3'te verilmiştir (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339/1342, s.4; İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.4):

Grafik 3: İlkokul Öğrencilerinin Sınıflara Kayıtta Esas Alınan Yaş Aralıkları

Kaynak: İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.4

Altı yaşını bitirmiş yedi yaşından gün almış çocukların ruh ve bedenen bir kusuru olmaması halinde ilkokullara kayıtları yapılmıştır. Ancak kayıt döneminde yedi yaşına basmasına sadece birkaç ay kalmış altı yaşındaki çocukların kayıtları, ilkokulların birinci sınıflarında boş kontenjan bulunması şartıyla kabul edilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.4-5). Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim-öğretim döneminin kayıt ve kabul zamanları öncesinde okulların kayıtta esas alınacağı ilkeler ve yedi yaşını doldurmaya birkaç ay olan öğrencilerin kayıtlarının yapılabilmesine yönelik şartları taşıyan tamim Milli Eğitim Müdürlüklerine göndermiştir[55] (İlkmekteplere Alınabilecek, 1930, s.2).

Yukarıda ifade edildiği gibi cumhuriyetin ilk yıllarında engelli ve sarılık hastalığı bulunan bireylerin okula kayıtları yapılmamıştır. 1930'lu yıllarda İlkokullar Talimatnamesi'nde öğrenci kaydı maddesinde yapılan düzenlemelerle okula kaydı yapılmayacak bireyler tanımlanırken bedenen engelli olan bireyler, iki gözü görmeyenler, gözleri görmemesiyle birlikte ruhen iyi olmayanlar, yüksek sesle söylenen sesleri işitmeyecek derecede ağır sağır ve dilsizler olanlar bu kategoride değerlendirilmiştir[56]. Bakanlık talimatnamesinde bu engeller dışında başka bir kusuru bulunanların okula kayıtlarının alınmasında bir engel çıkarılmaması istenmiştir. Yeni

[55] 1932-1933 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'da yedi yaşını doldurmuş tüm öğrencilerin kayıtları yapılmıştır. Okulların bazılarında yeterli oranda yer olmasından dolayı altı yaşında olup yaşı büyük gösteren öğrencilerin kayıtları da alınmıştır (İlkmekteplerde Tedrisat, 1932, s.3).

[56] Ruhça anormal olanlar içerisinden ağır derecede belâhet (zekâsı az gelişmiş) alameti gösterenler de kabul edilmemiştir. Bir çocuğun hal ve hareketlerinde görülen sarsaklık ve dengesizlik belâhetin ilk belirtileri olarak kabul edilmiştir. Bu durumdaki çocuklara test amaçlı adları sorulur, bir elindeki parmakları birer ve ikişer saydırılırmıştır. Bu sorulara sağlıklı cevap veremeyen çocuklara anormal teşhisi konularak okula kayıtları yapılmamıştır (Arkın, 1945, s.508).

düzenlemede de sarılık ve müstekreh (çirkin görülen/tiksindirici) hastalıklardan *'yaralı kel'* olanların kayıt yapmasına izin verilmemiştir[57] (Arkın, 1945, s.508).

Birinci sınıf için kayıt kabul işlemlerinde 7-9 yaş aralığındaki sağlıklı bireyler seçilmiştir. 1930'lu yıllarda kayıt kabul işlemlerinde yapılan değişikliklerle mecburi eğitim çağında olup okuma yazması olmayan ve birinci sınıf için kayıt yaşını doldurmuş çocukların sayısı bir sınıfı doldurmaya yetiyorsa bu öğrenciler için ayrı bir sınıf açılmıştır. Bu öğrencilerin sayısı ayrı bir sınıf açılması için yeterli olmaması halinde ilkokulun birinci sınıfına kayıt yapan öğrencilerle aynı sınıfa konulmuştur. Yaşı büyük olan öğrencilerin birinci sınıfların düzenini bozmaması için bunlardan mevcut öğrencilerin yüzde ikisinden fazlası alınmamıştır (Arkın, 1945, ss.508-509).

Her Türk vatandaşının on beş yaşını bitirip on altıncı yaşına basıncaya kadar ilkokul eğitimine devam etme mecburiyeti vardır. On altı yaşına giren öğrenciler ne olursa olsun devam ettikleri sınıftan bir vesika ile okuldan çıkarılmışlardır. Öğrenci son sınıfta ise eğitim-öğretim döneminin sonuna kadar okulda kalmasına izin verilmiştir. İlkokullara kayıtlar, her yıl okulun eğitimin başlamasından on beş gün önce başlatılmış ve eğitim-öğretime başlanmasından bir ay sonrasına kadar devam etmiştir[58]. Bu süre zarfının dışında başka okuldan nakille gelen öğrencilerin 1) Öğrencinin ebeveynlerinin tayin belgesini sunması 2) Aynı derecedeki başka bir okuldan nakil tasdiknamesiyle gelmesi 3) Nakille gelen öğrenci için Milli Eğitim Müdürünün onayını alması durumlarında kayıtları yapılmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.5; Arkın, 1945, ss.484-485)[59].

Ruh ve beden sağlığı yerinde olan öğrencilerin kayıt-kabul işlemleri için çocuk ve çocuğun velisi ile birlikte şahsen okulun başöğretmenine başvurusu yapılırdı. Kayıt için başvuranlardan nüfus cüzdanı, başka bir okuldan geliyorsa nakil tasdiknamesi ve bir yıllık çiçek aşısı defteri ile birlikte sağlık ocaklarında doktor olan yerlerde doktor onaylı bir sağlık raporu getirmesi istenmiştir. Okulun başöğretmeni bu belgeleri

[57] Okula kayıt işlemi yapılmayan özel eğitime muhtaç çocuklara yönelik okullar olmadığından eğitim-öğretim hayatlarına devam edememişlerdir.

[58] Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren okulların eylül ayında kayıt-kabul işlemlerinin yapıldığı ekim ayının ilk haftasında da eğitim-öğretime başladığı görülmüştür. Örneğin 1930-1931 eğitim-öğretim döneminde okullar 1 Ekim 1930 tarihinde açılmıştır (Bütün Mektepler, 1930, s.2). Aynı eğitim-öğretim döneminde azınlık ilkokulları da resmi ilkokullardan bir gün sonra eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamışlardır (Mektepler Açıldı, 1930, s.2) .

[59] Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan ilkokullar talimatnamesinde okula kayıt-kabul işleminde öğrenci velisi, nüfus cüzdanı ve aşı defteri istenilmiştir (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-342, s.4).

inceledikten sonra çocuğun ismini okulun kayıtlarına ekleyerek kaydını tamamlamıştır. Deftere ayrıca çocuğun doğum tarihi ve yeri, ebeveyninin ad, soyadı meslek ve adresleri yazılırdı. Bir öğrenci velisinin iki farklı öğrenciye velisi olması halinde öğrenci velisi bölümüne bu kişinin imzası atılmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.6; Arkın, 1945, s.485).

İlkokullar Talimatnamesi'nde kayıt-kabul esnasında zorunlu eğitim çağında olup, ancak ellerinde nüfus cüzdanı veya aşı belgesi olmayan çocukların okula kayıtlarının yapılamayacağı belirtilmiştir. Bu tür durumlar okulların açılmasını takip eden on beş gün içinde okulun başöğretmeni tarafından Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla hükümet yetkilerine bildirilir ve bu durumdaki öğrencilerin nüfusa kayıt olmaları ve aşılanmaları sağlanırdı. Resmi ilkokullardan nakil tasdiknamesiyle gelen öğrenciler kayıt olacakları sınıfa imtihansız kabul edilirler. Resmi programı uygulayan hususi (özel) ilkokullardan gelen öğrenciler yalnız Türkçe ve hesap derslerinde sınav olduktan sonra uygun sınıflara yerleştirilirler (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.6-7; Arkın, 1945, s.485).

Resmi programı takip etmeyen özel Türk ilkokullarından gelen veya evlerinde özel ders alan öğrencilerin, resmi ilkokullara kayıt-kabul için başvurması durumunda okul idaresi tarafından yapılacak sınav sonucuna göre öğrenciler uygun sınıflara yerleştirilirmişlerdir. Bakanlık, resmi programı takip eden özel Türk ilkokullarda başarı elde ederek gelen öğrencilerin Milli Eğitim Müdürlüklerine bildirilmesi halinde resmi ilkokullara sınavsız kabul edilmesine ve bu öğrencilerin eğitim-öğretim gördüğü sınıfa engelsiz bir şekilde kaydedilmelerine onay vermiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.7; Arkın, 1945, s.485).

4.2.15.Sınıf Geçme Aşaması

Cumhuriyetin ilk yıllarında şehir ilkokullarının beşinci sınıf öğrencileri ilkokul bitirme sınavlarına alınmıştır. Diğer sınıflarda okuyan öğrencilere ise derslerdeki performansına göre öğretmen tarafından kanaat verilmiştir. Öğrencilerin sınıfı geçme/kalma durumları öğretmen el defteri ve okul imtihan defterine kaydedilmiştir. Her yıl aralık, mart ve mayıs aylarında olmak üzere üç defa ders zümrelerinden birer kanaat notu verilmiştir. Eğitim-öğretim dönemi sonunda bu üç aya ait kanaat notlarının toplamı alınıp üçe bölünmüş ve çıkan ortalama değer öğrencinin karnesine yazılmıştır. Eğitim süresi üç sene olan köy ilkokulu öğrencileri de üçüncü sınıf sonunda bitirme

sınavlarına alınmıştır (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-1342, s.15; Reşit, 1927, s.293; İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.30; Arkın, 1945, s.494).

Beşinci sınıf öğrencilerine aralık ve mart aylarında iki kanaat notu verilmiştir ve öğrencilerin karnelerine yazılmıştır. Bu kanaat notlarının ortalaması ne olursa olsun öğrenci eğitim-öğretim dönemi sonunda yapılan *'İlk Tahsili Bitirme'* sınavlarına alınmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.31). Aşağıda Tablo 71'te ilkokul öğrencilerinin kanaat notu aldıkları derslerin isimleri verilmiştir[60].

Tablo 71:İlkokul Ders Zümreleri

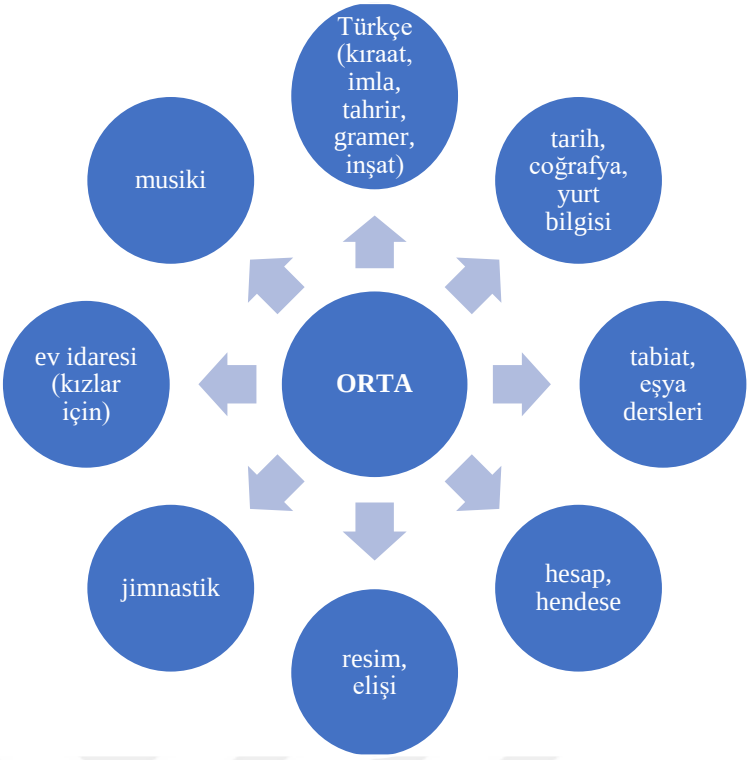
I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe
Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Tarih-coğrafya	Tarih-coğrafya
Hesap-Hendese	Hesap-Hendese	Hesap-Hendese	Hesap-hendese	Hesap-hendese
Görsel-elişi	Görsel-elişi	Görsel-elişi	Tabiat Dersi	Tabiat-eşya dersi
Jimnastik	Jimnastik	Jimnastik	Görsel-elişi	Görsel-elişi
Musiki	Musiki	Musiki	Jimnastik	Jimnastik
			Musiki	Musiki
			Yurt bilgisi	Yurt bilgisi
			Ev idaresi(kızlara)	Ev idaresi(kızlara)

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1938). *İlkmektepler Talimatnamesi.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Beşinci sınıf öğrencisinin ilk okul diploması alabilmesi için aşağıda Grafik 4'te verilen derslerden en az "orta" not derecesiyle başarılı olması gereklidir.

Grafik 4: İlk Tahsil Diploması için Başarılı Olunması Gereken Dersler

[60] 1923-1927 yılları arasında öğrenciler, Kur'an-ı Kerim, malumat-ı diniye, Türkçe, musabat-ı ahlakiye ve medeniye, hesap, hendese, tarih, coğrafya, eşya dersleri, ziraat, resim ve el işleri derslerinden kanaat notu almışlardır. Bu dersler dışında kalan diğer derslerin kanaat notunun sınıf geçmeye etkisi olmamıştır (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-1342, s.17; Reşit, 1927, s.297).

Kaynak: (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.31-32).

Grafikte gösterilen derslerden bu notu alamayan öğrenciler bir sonraki eğitim-öğretim dönemi başında kaldığı derslerden tekrardan sınava alınmıştır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.31-32).

Öğrenciler, ilk tahsili bitirme derslerinden tarih, coğrafya, yurt bilgisi, hesap, hendese, musiki, tabiat ve eşya derslerinin sınavını sözlü olurken, Türkçe dersi için hem yazılı hem de sınava tabi olmuşlardır. Öğrencilerin Türkçe dersi geçme notu yazılı ve sözlü sınav notların ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Resim ve elişi için ayrıca bir sınav yapılmamıştır. Öğrenciler eğitim-öğretim dönemi içinde öğretmenine sundukları beş resim ve elişi materyaline göre kanaat notu almışlardır. Öğretmen jimnastik dersinin kanaat notunu öğrencinin jimnastik hareketlerindeki performansına göre vermiştir. Kız öğrenciler ev idaresi dersi kanaat notunu yıl içinde yaptıkları el işi örneklerine göre almışlardır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.32-33; Arkın, 1945, s.355).

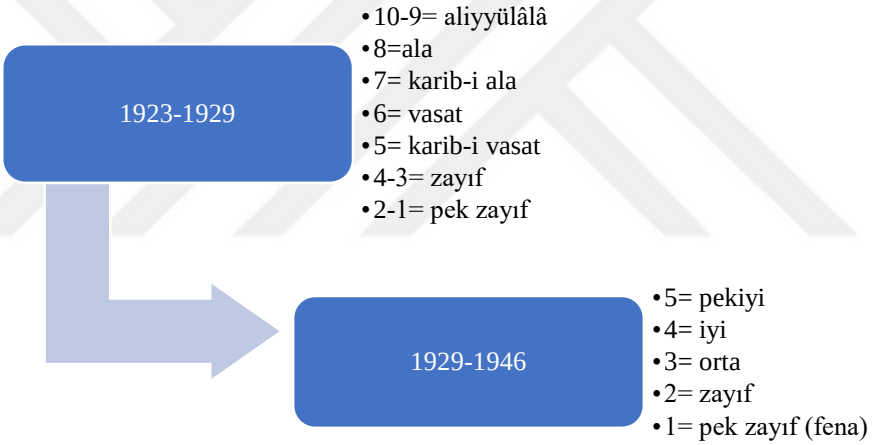
Musiki ve jimnastik derslerinin kanaat notu ile öğrencinin karnesinde yazılan devam, intizam, temizlik, gidiş, diş koruma notlarının sınıf geçmeye etkisi olmamıştır. Öğretmen tarafından eğitim-öğretim dönemi sonunda öğrenci karnesinin davranış

bölümünde iyi, orta ve fena olmak üzere üç derece yazılmıştır[61] (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.32).

Beş sınıflı ilkokullarda öğrenciler beşinci sınıfta bitirme sınavına girerken eğitim süresi üç yıl olan köy ilkokullarında üçüncü sınıf öğrencileri Türkçe, yurt bilgisi, hesap, hendese, hayat bilgisi, resim/elişi, jimnastik, musiki ve ev idaresi (kızlara) derslerinden bitirme sınavlarına tabi olmuşlardır. Üç yıllık eğitim veren köy ilkokulu bitirme sınavlarının usul ve esasları İlkokullar Talimatnamesine göre işletilmiştir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.37).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin not derecelerinde birtakım değişiklikler olmuştur. Aşağıda Grafik 5'te değişiklikler karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Grafik 5:1923-1946 Yılları Arasında Öğrencilerin Not Derecelerindeki Değişim

Kaynak: (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-1342, s.16; Reşit, 1927, s.295; İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.34-35; Arkın, 1945, s.356).

İlkokullar Talimatnamesi'nde öğrencilerin sınav ortalamaları hesaplanırken yarım ve yarımdan büyük kesirlerin tam kabul edileceği, yarımdan küçük kesirlerin ise tam olarak kabul edilmeyeceği açıklanmıştır (İlk Tedrisat Talimatnamesi, 1339-

[61] İlkmektepler Talimatnamesi'nde öğrencilerin *"davranış notlarına"* yazılan bu dereceler arasında 'pekiyi' derecesinin olmamasından dolayı 1940 yılında bazı öğrenci velileri okullara başvurarak bunun eklenmesini talep etmişler. Ancak bu durum okulları aşan bir mesele olduğundan velilerin talepleri İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü İlk Tedrisat Dairesine iletilmiş, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü de velilerin bu talebini yerinde bularak takip eden eğitim-öğretim döneminden itibaren karnelere 'pekiyi' derecesinin de ekleneceğini bildirmiştir. Not derecelendirmesinde 'pekiyi' notu herhangi bir disiplin cezası almamış, 'iyi' notu ise öğretmenden sözlü uyarı almış öğrencilere verilmiştir. Orta veya fena derecelerinin ise okuldaki inzibat komisyonu tarafından cezalandırılmış öğrencinin karnesine yazılır. Ancak bu derecenin karneye yazılması öğretmenin inisiyatife bırakılmıştır (Arkın, 1945, ss.354-355).

1342, s.16; Reşit, 1927, s.295; İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.34-35; Arkın, 1945, s.356).

5'li not sistemi 1938-1939 eğitim-öğretimine kadar kullanılmış ise de Millî Eğitim Bakanlığı kurduğu bir komisyonla ilkokul kademesinde tekrardan 10'lu sisteme geçmenin öğrenci üzerindeki etkisini araştırmak istemiştir. Bakanlığın bu değişikliğe gitmek istemesinin nedeni kademeler arasında uygulanan farklı not sistemlerini tek not sistemine indirgemektir (Mekteplerde Sınıf Geçme Notları, 1938, s.2).

İlk tahsili bitirme sınavlarının başarıyla geçilmesi için temel bazı şartlar vardır: İlk tahsili bitirme sınavlarına giren bir öğrencinin Türkçe dersinden 'iyi' den aşağı not alması ve diğer derslerin ikisinden 'orta' dan aşağı not alması durumunda öğrenci zayıf derslerden bütünlemeye girmesidir. Öğrenci başarılı olması durumunda kendisine İlk Tahsili Bitirme Diploması verilir. Öğrenci başarısız olması durumda öğrencinin yaşı büyük değilse öğretmenler kurulu kararıyla öğrenciye sınıf tekrarı yaptırılır. Yaşının büyük olması durumunda ise öğrenciye beşinci sınıfın sonuna kadar devam ettiğine dair bir belge verilir. Bu belgeyi alan öğrenciler takip eden eğitim-öğretim dönemlerinde ilk tahsili bitirme sınavlarına girebilmektedir. Tekrara kalan öğrencinin başka bir okulun ilk tahsili bitirme sınavlarına girebilmesi için Milli Eğitim Müdürlüklerinden izin belgesi alması gerekir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.36; Arkın, 1945, s.356).

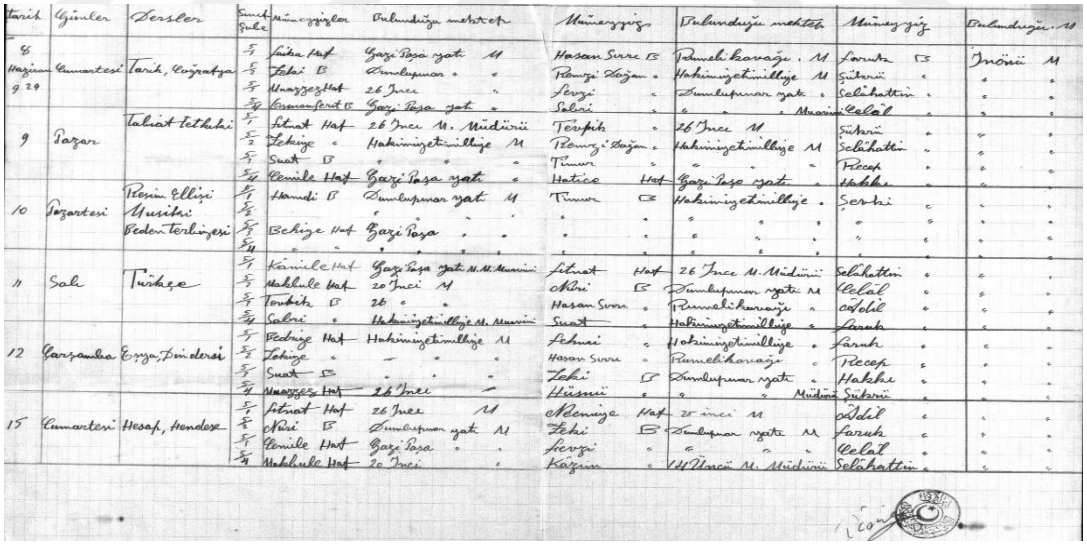
Öğrencinin ilk tahsil diploması alabilmesi için bir diğer ihtimal ise öğrencinin Türkçe dersi hariç yalnız bir dersten 'zayıf' veya 'pek zayıf' not alması durumunda öğrenci sınavların bitimini takip eden hafta kaldığı dersten bütünleme sınavına girer. Bu dersten 'orta' ve orta üstü bir derece not alması halinde ilk tahsil diploması almaya hak kazanır. Jimnastik ve musiki dersine ait kanaat notları ne olursa olsun öğrenci diğer derslerden başarı elde etmişse ilkokul diploması kendisine verilir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.36-37; Arkın, 1945, ss.356-357). İlkokul öğrencisine ait karne ve diploma örneği için Ek 14- 15 ve 48 – 49'a bakılabilir.

Sınav döneminde okullarda okul öğretmenleri ve gözetmen öğretmenler ile sınav materyallerinin olduğu bir odanın ayrılması gerektiği İlkokullar Talimatnamesi'nde belirtilmiştir. Talimatnamede odanın özellikleri tanımlanırken

geniş, aydınlık, tahtası bulunan odalardan seçilmesi, ayrıca bu odanın düzenli olması ve odaya masa, sandalye ve zil gibi malzemeler ile ders araç gereçlerinin konulması istenilmiştir. Sınavın yapılacağı sınıf için okul dersliklerinden birinin seçilmesi durumunda sınıfta sınav araç gereçleri dışında kalan diğer eşyalar çıkarılır ve sınıf sınav odası haline getirilir (Arkın, 1945, s.357).

İlkokulu bitirme sınavlarında okulun tüm öğretmenleri sınavlarda hazır bulunurlar. Okulun öğretmen sayısının yeterli olması durumunda diğer okullardan gözetmen öğretmen istenmemiştir. Ancak Milli Eğitim Müdürlükleri okulun öğretmen sayısı yeterli olsa bile diğer okullardan gözetmen öğretmen görevlendirebilmiştir. Sınav döneminde Milli Eğitim Müdürü ve müfettişlerin okulları ziyaretinde öğrencilere soru sorabilmişlerdir. Ancak bu kişilerin puanlamaya etkileri yoktur. Gözetmen öğretmenlerle okulun öğretmenleri öğrencilere ortak not verirler. Gözetmen öğretmenle okul öğretmenleri arasında ihtilaf olması durumunda notlar ayrı ayrı hesaplanır ve ortalaması alınarak öğrencinin notu olarak sınav evrakına yazılır[62] (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.33-34). Aşağıda bir okulun sınav programı verilmiştir.

Resim 27:1929 İnönü Yatılı Okulu Yılsonu İmtihan Cetveli.

Kaynak: BCA.180.09.125.600.1., t.y., s.18

[62] İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, 1932-1933 eğitim-öğretim dönemi ilk tahsili bitirme sınavlarını kendi hazırladığı test sorularını İstanbul'daki tüm beşinci sınıf öğrencilerini İstanbul Üniversitesi Konferans Salonu'nda toplanmak suretiyle uygulamıştır (İlkmektep Talebesi, 1932, s.3).

Sınav listesi incelendiğinde sınavların haftanın belirli günlerine yayıldığı görülmektedir. Hafta tatilinin cuma günü olması sebebiyle o güne sınav konulmamıştır. Öğrenciler bazı günler hariç günde bir sınava girmiştir.

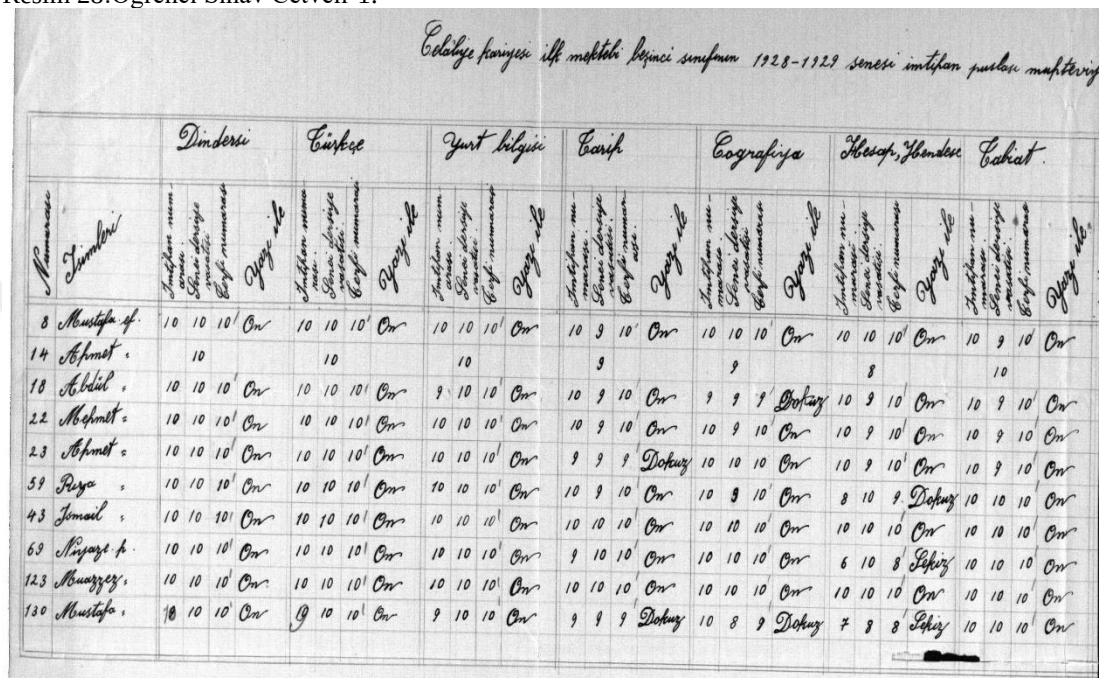
Yukarıdaki sınav listesinde sınavların saat kaçta olacağı yazılmamıştır. Saatin programa yazılmamasının nedenlerinden biri sınavların günlerin uzun gecelerin kısa olduğu yaz başlangıcında olmasıdır. Bir diğer neden ise sınavların başlama saatlerinin Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından belirlenmesidir. Sınavın yapılacağı gün öğrencilere önceden ilan edildiğinden öğrenciler sınav gününde sabah saat 8'de okulda hazır bulunur. Sınavlar saat 08.15-12.00 arasında sabah oturumu, 12.00-14.00 arası öğle paydosu ve 14.00-18.00 arasında öğle oturumu olacak şekilde yapılmıştır. Öğleden sonraki sözlü sınava giremeyen öğrenci sayısı tüm öğrencilerin onda biri oranında kalmış ise sınava devam edilmiştir. Ancak sınava girmeyen öğrenci sayısının bu orandan fazla olması durumunda en yakın günlerin birine sınav tarihi verilmiştir (Arkın, 1945, s.358).

İlk tahsili bitirme sınavlarına giren öğrenciler, sınıf yoklama listesindeki sıralamalarına göre ikişer ikişer sınav salonuna alınmıştır. Öğrencinin biri sınav heyeti karşısındayken diğer öğrenci sınav salonun bir köşesinde sıranın kendine gelmesini bekler. Sınav heyeti öğrenciye soru sorduğunda gözetmen öğretmenler dahil hiç kimse müdahale etmez herkes sadece dinlerdi. Öğrenciye, önceden oluşturulan soru havuzundan 3-4 arasında soru sorulur. Soru sorulduğu zaman öğrenciye düşünme payı verilir. Öğrenci soruları yanıtladıktan sonra kendisine bir şey söylenmeden sınıftan çıkar ve diğer öğrenci sınava girer. Öğrenciler sınav haftasında her dersten bir defa sınav olur. Sınav salonundan çıktıktan sonra öğrencinin aynı sınava girme hakkı yoktur (Arkın, 1945, s.359).

İlk tahsili bitirme sınav soruları Milli Eğitim Müdürlükleri ve okul sınav heyeti tarafından hazırlanmaktadır. Komisyon; *"Bir ilkokul mezunu neler bilmelidir ve ne gibi yeteneklere sahip olmalıdır? Bir çocuğa ilkokul eğitimi almış diyebilmek için onun ne gibi sorulara cevap vermesi lazımdır?"* sorularına cevap alabilmek için soru hazırlar. Komisyon bu amaçların dışında soruları hazırlarken müfredat programı kazanımlarını da göz önünde bulundurur (Arkın, 1945, ss.362-363). Bk. ek 4.

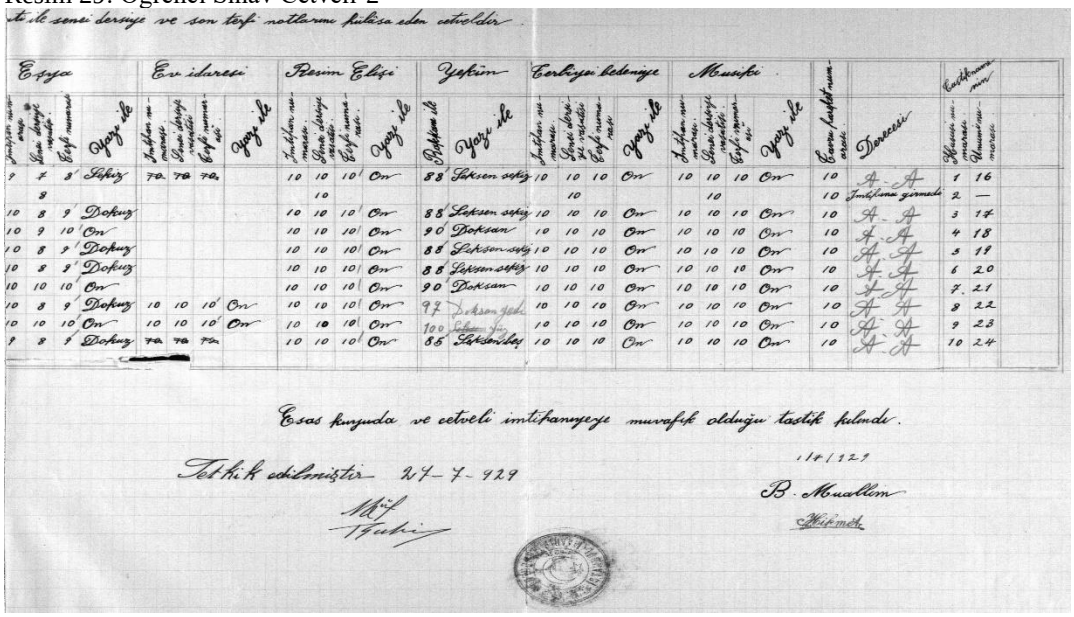
Yazılı ve sözlü sınavlar bittikten sonra sınavda görevli öğretmenler tarafından öğrencinin sınavlardan aldığı notları gösteren sınav cetvelleri hazırlanır. Sınav cetvelinin sol tarafına öğrencinin adı soyadı, numarası, üst kısmına da dersin adı, hangi eğitim öğretim döneminde bu notu aldığı yazılır. Aşağıda 1928-1929 eğitim öğretim dönemine ait bir sınav cetvel örneği verilmiştir.

Resim 28:Öğrenci Sınav Cetveli-1.

Kaynak: BCA.180.09.125.601.1., 1929, s.41

Resim 29: Öğrenci Sınav Cetveli-2

Kaynak: BCA.180.09.125.601.1., 1929, s.46

Şehirlerde okulların açılması, tatil edilmesi, okullara öğrenci kayıtlarının alınması ve sınav tarihleri kararları İlk Tedrisat Meclislerince alınmaktadır. Bu

bağlamda Ankara'da 1939 yılında 23 Nisan Millî Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı öncesinde İlk Tedrisat Meclisi Vali ve Belediye Başkanı'nın başkanlığında toplanmış, Milli Eğitim Müdürü'nün yaptığı açıklamalar dinlenmiştir. Toplantıda okulların açılma ve kapanma tarihiyle birlikte okulların ilk tahsili bitirme sınavlarının ne zaman yapılacağı karara bağlanmıştır (İlkmekteplerin Kapanma Günleri, 22.04.1939, s.2).

Millî Eğitim Bakanlığı günün olağan veya olağanüstü şartlarını göz önüne alarak Milli Eğitim Müdürlüklerine ilk tahsili bitirme sınavlarına girecek sınıflar hariç diğer sınıfların karnelerinin dağıtılması için zaman dilimleri olmuşturmuştur. 1938-1939 eğitim-öğretim döneminde gönderdiği emirle mayıs sonunda resmi, özel ve azınlık okullarının tatil edilip son sınıfların bir hafta içinde imtihana tabi tutulmalarını istemiştir (İmtihanlar, 1938, s.3).

1939-1940 eğitim-öğretim döneminde Ankara'da, İlk Tedrisat Meclisince alınan karara göre tek muallimli ve üç sınıflı köy ilkokullarının 18 Mayıs 1939'da; tam devreli köy, nahiye ve kaza ilkokullarının ise 27 Mayıs 1939'da tatil edilmesi uygun görülmüştür. Tek muallimli ve üç sınıflı köy ilkokullarında 3 Haziran 1939'dan 14 Haziran 1939'a kadar ilk tahsili bitirme sınavları; şehir ilkokullarında da 3 Haziran 1939'dan 24 Haziran 1939'a kadar ilk tahsil sınavlarının yapılmasına karar verilmiştir. Okul kayıtlarının ise 1 Eylül 1939'da alınması, eğitim-öğretimin 18 Eylül 1939'da başlatılması ve öğretmenlerin de 11 Eylül 1939'da göreve başlamaları kararlaştırılmıştır (İlkmekteplerin Kapanma Günleri, 22.04.1939, s.2).

4.2.16. Azınlık İlkokullarında Kayıt İşlemleri, Eğitim-Öğretim ve Sınıf Geçme Esasları

Azınlık ilkokullarının kayıt - kabul işlemleri, eğitim-öğretim ve diğer esaslar Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi'ne göre yapılmaktadır. Herhangi bir azınlık cemaatinin okul açıp öğrenci kayıt- kabul işlemi yapabilmesi için okulun bulunduğu bölgede yeterli oranda nüfusa sahip olmalıdırlar. Yeterli sayıda nüfustan sonra eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütecekleri okul binalarının bulunduğunu belgeleriyle Bakanlık yetkililerine bildirmeleri halinde okulun açılmasına izin verilmiştir (Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi, 1331, ss.1-2). Azınlık ilkokullarına yedi yaşından on yaşına kadar olanlar ile altı yaşını tamamlamasına birkaç ay kalanlar ve ara sınıflar için on altı yaşını geçmeyenlerin kayıt işlemleri, azınlık ilkokullarına yapılmıştır (Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi, 1331, s.9).

İstanbul'da açılan azınlık ilkokulları, azınlık cemaatinin nüfusuna göre farklı semtlerde açılmışlardır[63]. Devlete ait ilkokullarda olduğu gibi, ruhen ve bedenen anormal sayılanlarla sarî (bulaşıcı) hastalık taşıyanların kayıt işlemleri yapılmamıştır. Azınlık ilkokullarında, on altı yaşına girmesine rağmen okuldan mezun olamayan öğrencinin bulunması halinde öğrenciye bir vesika verilerek okulla ilişiği kesilmiştir. İlişik kesmenin tek istisnası öğrencinin on altı yaşında ve son sınıfta olması halinde okulu bitirilmesine bir yıl daha izin verilmiştir[64] (İstanbul Musevi İlkokulları, 1937, ss.3-5; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.3).

Rum ilkokullarına kayıt tarihinin başlangıcı, resmi devlet ilkokulların kayıt tarihine denk gelse de kayıt sürelerinde farklılıklar söz konusudur. Okullara kayıtlar, her sene okulların eğitim-öğretiminin başlamasından on beş gün önce başlatılmış ve birinci dönemin sonuna kadar devam etmiştir. Belirtilen sürenin dışındaki öğrenci kayıtları aşağıda verilen şartlarda kabul edilmiştir (Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.3): a) Öğrencinin aynı derecede bir diğer okuldan nakil tasdiknamesi getirmiş olması b) Öğrencinin kabulü için Milli Eğitim Müdürlükleri'nin yazılı emir vermesiyle öğrencinin velisi okula bizzat başvuru yapması. Bu şartlardan sonra öğrenciden kayıt işlemleri için aşağıdaki belgeleri okul idaresine teslim etmesi istenilmiştir (Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.4):

1) Öğrencinin nüfus cüzdanı veya ikamet yerlerini gösteren belgenin aslı veya noterlikçe tasdikli sureti

2) Başka bir okuldan geliyor olması durumunda nakil tasdiknamesi

3) Çiçek aşısı olduğuna dair belge ve sağlık raporu

Okul idaresi, kayıt için gerekli olan belgeleri aldıktan sonra öğrencinin doğum tarihi, yeri, aileye ait meslek ve ikametgâh adreslerini kayıt defterine yazar ve kayıt belgesinin bir örneğini öğrencinin velisine imzalatır.

[63] 1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ülke genelinde Rumca konuşan kişi sayısı 108.725'tir. İstanbul'da Rumca konuşan erkek: 34.580, kadın: 45.332 olmak üzere toplam: 79.912 kişi olduğu görülmektedir (Genel Nüfus Sayımı, 1935, ss.65-71).

[64] İmroz'daki Rum ilkokullarının öğretim derecesi beş senelik (Güney, 1954, s.194), İstanbul'daki diğer Rum ilkokulları ise altı senelik eğitim-öğretim verecek şekilde açılmışlardır (Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.3).

Rum ilkokullarına, altı sınıflı azınlık ilkokullardan gelen öğrencinin olması durumunda öğrenci herhangi bir imtihana tabi tutulmadan geldiği sınıf derecesine kaydedilmiştir. Ancak evlerinde özel ders görmek suretiyle eğitim alan öğrenciler, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün onayı ve okulun kültür derslerine giren iki öğretmenin de hazır bulunduğu bir komisyon tarafından yapılacak sınav neticesinde herhangi bir sınıfa kaydedilirdi (Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.4).

1930'lu yılların başına kadar azınlık ilkokullarına azınlık cemaatine mensup bireyler dışında Türk uyruklu öğrenciler de kayıt yapmıştır. Ancak Türk uyruklu öğrencilerin ilkokul eğitim-öğretimlerini Türk resmi ilkokullarında yapma zorunluluğunu getiren kanunla birlikte azınlık ilkokullarında okuyan öğrenci sayısında önemli düşüşler olmuştur. Bundan dolayı 1938-1939 eğitim-öğretim döneminde azınlık ilkokulların büyük bir kısmı sınıf sayısını azaltmıştır. Rumeli Hisar'daki Tatyosyan ve Heybeliada'daki Nersisyan Ermeni ilkokulları eğitimlerine süresiz ara vermişlerdir. Bu azınlık ilkokullarında eğitim gören öğrenciler eğitimlerinden geri kalmamaları için yerleşim yerlerine yakın olan resmi devlet ilkokullara yerleştirilmişlerdir (Kapanan Mektepler, 1938, s.2).

Azınlık ilkokullarının öğretmen kadrosu İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra da önemli oranda azalmıştır. Azınlık ilkokullarında yabancı ülkelerden Türkiye'ye gelerek eğitim veren öğretmenler, Türkiye'de savaş tehlikesi olduğunu iddia ederek okul idaresine çalıştıkları okullardan süresiz olarak ayrılacaklarını ve kendi ülkelerinde kalacaklarını bildirmişlerdir. Azınlık ilkokullarının bir kısmı eğitmen eksiğinden dolayı 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde yeni öğrenci kaydı almadığı gibi var olan öğrenciler için de okulu açmamışlardır (Ekalliyet Mekteplerinin Bir, 1939, s.2).

İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar büyük sıkıntılar yaşayan azınlık ilkokulları savaş sonrasında eğitim-öğretimlerine devam etme kararı almış ve eskiden olduğu gibi eylül ayında kayıt işlemlerine başlayacaklarını kamuoyuna ilan etmişlerdir. Azınlık ilkokulları da resmi ilkokullar gibi aynı zaman diliminde eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamıştır (Akalliyet ve Ecnebi, 1942, s.2).

Resmi ilkokullarda öğrenciler ilk ders öncesinde bayrak merasimi yaptıktan sonra sınıflara geçerler. Bayrak merasimiyle öğrencilere bayrak sevgisi aşılamak

hedeflenmiştir. Ancak azınlık ilkokullarında bayrak merasimi yapma zorunluluğu yoktur. 1930'lu yılların ortalarında, bazı azınlık ilkokulları müdürleri bağlı oldukları Milli Eğitim Müdürlüklerine bir dilekçeyle kendi okullarında da aynı şekilde bayrak töreni düzenlemek istediklerini iletmişlerdir. Bu konu Milli Eğitim Müdürlüklerini aştığından okulların dilekçeleri Bakanlığa sevk edilmiştir (Akalliyet Mekteplerinde, 1936, s.2).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, azınlık ilkokullarına yönelik denetimler resmi ilkokullarınkinden daha fazla olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Müdürlüklerine illerdeki azınlık ilkokullarının kayıt, eğitim-öğretim ve okutulan ders kitaplarını incelemeleri yönünde emirler gönderir. Azınlık ilkokulların büyük çoğunluğu İstanbul'da olmasından dolayı İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, azınlık ilkokullarını teftiş için uzman kişilerden komisyon oluşturmuştur. Azınlık ilkokullarında okutulan yabancı dildeki kitapları incelenme görevini üstlenen komisyon, kitapların Türkiye Cumhuriyeti değerlerine ve onun inkılaplarına uygun olmadığına kanaat getirmesi halinde hazırlanacak bir raporla durum okula tebliğ edilir ve en kısa sürede kitabın değiştirilmesi istenirdi (Kitapların Birçoğu, 1938, s.2). Azınlık ilkokulları kendi ders kitaplarını okutmakta serbest olsalar da Millî Eğitim Bakanlığı'nın talimatname ve emirlerine göre hareket etme mecburiyetleri vardır (Resmi İlkmektepler, 1935, s.2).

Sınıf Geçme Aşaması

Resmi ilkokullarda olduğu gibi azınlık ilkokullarında da son sınıf öğrencileri yılsonu sınava tabi tutulmuştur. Son sınıf hariç diğer sınıflarda ise öğrencinin aldığı kanaat notuna göre sınıf geçme veya kalma durumları tayin edilmiştir. Öğretmenler, her bir öğrenciye birincikanun (aralık), mart ve mayıs sonunda olmak üzere yılda üç defa her ders için kanaat notu verirler. Bu üç dönemin ortalaması öğrencinin üst sınıfa geçip geçmediğini belirler. Öğretmenlerin not defterine işlediği öğrenci kanaat notu öğrencinin dersteki performansına göre verilmiş olup, rastgele verilmemiştir (İstanbul Musevi İlkokulu, 1937, ss.12-13; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, ss.10-11).

Son sınıfta sınıf geçmeye etkisi olmayan resim, jimnastik, elişi ve musiki dersleri haricindeki derslerden genel bir sınav yapılmaktadır. Son sınıf öğrencisinin sınıfı geçme kararı ders yılı içindeki birinci, ikinci ve üçüncü devre not ortalamaları ve genel sınavdan alınan notun ortalaması alınarak verilir. Öğrencinin sınıfı geçmesi

ve başarılı sayılabilmesi için her dersten *"orta"* not derecesi alması gerekirdi. Öğrenci hangi sınıfta olursa olsun notlardan ikisi *"orta"* derecesinden aşağı ise takip eden eğitim-öğretim yılının başında bir defalığına mahsus başarısız olduğu bu derslerden sınava tabi tutulurdu. Öğrenci genel sınavdan *"orta"* not derecesi alması durumunda sınıfı geçmekte ancak hangi sınıfta olursa olsun iki ve daha fazla dersten *"orta"* derece notu alamayan öğrenci sınıfı tekrarına bırakılırdı (İstanbul Musevi İlkokulu, 1937, ss.13-14; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.11).

Azınlık ilkokullarında yılsonunda yapılan genel ve bütünleme sınavları için okul idareleri 10 gün öncesinde hazırladıkları sınav takvimini Milli Eğitim Müdürlüklerine gönderirler. Milli Eğitim Müdürlükleri de azınlık ilkokullarına sınavlarda görev alması için diğer okullardan gözetmen öğretmenler görevlendirir (Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi, 1331, ss.10-11; İstanbul Musevi İlkokulu, 1937, ss.12-13; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.12). Milli Eğitim Müdürlüklerinin resmi ve özel ilkokullara gözetmen öğretmen atamasının nedeni sınavların güvenirlilik ve geçerliliğini artırmaktır.

Öğrencilerin karneleri iki bölümden oluşmaktadır. Derslerden aldıkları kanaat notları birinci bölümde, "devam", "intizam", "temizlik", "gidiş" ve "diş koruma" notları ise ikinci bölümde yazmaktadır. Genel davranış notlarının olduğu bölümün öğrencinin sınıf geçmesine etkisi olmamıştır. Öğrencinin genel davranışları iyi, orta ve fena olmak üzere üç kanaat notuyla derecelendirilmiştir (İstanbul Musevi İlkokulu, 1937, ss.13-14; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.11).

Azınlık ilkokullarında öğrencilere verilen notlar ve karşılıkları aşağıda verilmiştir (İstanbul Musevi İlkokulu, 1937, ss.13-14; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.12):

Notlar	Karşılığı
Pekiyi	5
İyi	4
Orta	3
Zayıf	2

Pek zayıf 1

Ortalama not açısından yarım ve yarımdan büyük kesirler 1 olarak alınmıştır. Yarımdan küçük kesirler tam olarak hesaplanmamıştır.

Rum ilkokulları, ücretli özel okul statüsünde olmasından dolayı okulun zaruri ihtiyaçları karşılığı öğrenciden "kaydiye", "tedrisiye", "karne", "karne hulasası", "tasdikname" ve "şahadetname harcı" olmak üzere altı kalem altında alınan harçlarla karşılanmıştır. Alınan bu ücretlerin nasıl ne şekilde kullanılacağı okul idaresi tarafından belirlenir. Okul idareleri hangi kalem için ne kadar alınacağını gösterir bir liste hazırlamak zorundadır. Bu liste il veya ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri'nin onayına sunulmaktadır. Ücretlerde bir değişikliğe gidilmesi halinde güncel liste tekrardan Milli Eğitim Müdürlüklerine sevk edilir (Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.12).

Öğrenci okul ücretini vaktinde ödemezse, okul idaresi öğrenciyi eğitim hakkından mahrum bırakabilir, derslere devam etmesini ve sınavlara girmesini engelleyebilir. Dönem başında öğrenci velisi tarafından imzalanan senedin ödemesini ret edilmesi halinde okul müdürü öğrenciye tahsil vesikası veya diploma vermez. Öğrencinin okuldan ayrılması durumunda okula ödediği harçlar geçerli bir mazereti olsa dahi, iade edilmezdi (Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, ss.12-13).

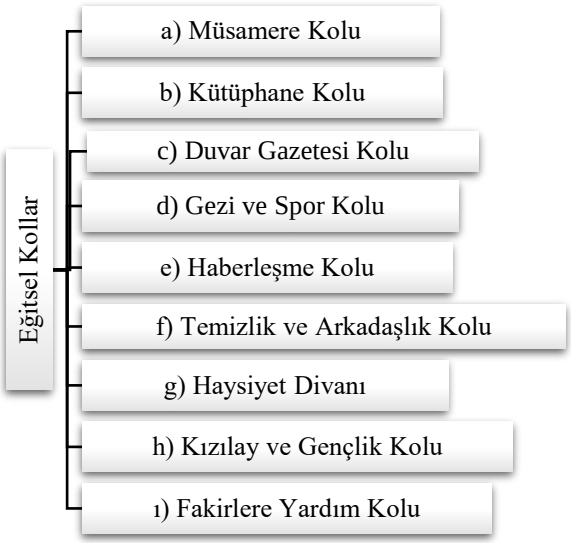
Azınlık ilkokulları üçer aylık eğitim-öğretim dönemleri sonunda öğrencilere karne vermiştir. Öğrenciler bu karnelerini velisine imzalattıktan sonra tekrardan okula teslim etmiştir. Karnenin okul idaresine verilmediği tek dönem ise okulun bitiminde verilen karnedir. Bu karnede öğrencinin sınıfı geçip veya geçmediği yazılıdır. Öğrenci son sınıfta ise ilkokul diplomasını alır. Bu diplomada okul ve Milli Eğitim Müdürü'nün imzaları yer alır. Öğrencinin, okulu bitirmeden başka bir okula geçmesi durumunda öğrenciye nakil tasdiknamesi verilir. Verilen bu tasdiknamelerin üstünde herhangi oynama yapılmaması için belgenin üstüne çıkış numarası yazılır. Evrakın üstüne yazılan yazılar silinmez mürekkeple yazılarak her türlü kazıntı ve silinti durumuna karşı korumaya alınır (İstanbul Musevi İlkokulu, 1937, s.14; Rum İlkokulları Talimatnamesi, 1937, s.13).

4.2.17. 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimde Eğitsel Topluluklar

Zorunlu eğitim çağındaki her Türk vatandaşının gideceği ilk eğitim kurumu ilkokuldur. Okulda karşılaşacağı ilk eğitici de ilkokul öğretmendir. Çocuklar okula ilk başta zihinlerinde bazı efsanelerle gelirler. Bu efsanelerden dolayı okulun ilk zamanlarında öğrencilerde korku, şaşkınlık ve heyecan hakimdir. Okulun ilk günlerinde öğrenci öğretmeninden şefkat, ilgi ve neşe bulmazsa okul öncesi efsaneleri gerçeklik kazanır, aksi durumda zihnindeki şaşkınlık gider ve okul korkusunu yener (Levend, 1940, s.51). İlkokul öğrencisinin korku, şaşkınlık ve heyecanını yenmesi, ruhsal ve bedensel gelişimlerinin ilerlemesi okul içinde ve dışında alacağı bazı sosyal sorumluluklarla mümkündür.

İlkokula adım attıkları günden itibaren öğrencilere okulun toplumsal yaşamdan bağımsız bir yer olmadığını ve toplumun küçük bir parçası olduğu izlenimi verilmelidir. Bu bağlamda öğrencinin okulda derse girip çıkması ve teneffüslerde okulun bahçesinde dinlenmesi öğrencilerin sosyalleşmesi için yeterli değildir. Okulda öğretmenin oluşturacağı topluluklarla öğrenciler ilgi, merak ve yeteneklerine göre topluluklara yönlendirilebilir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.54; Edis, 1938, s.531). İlkokullarda öğretmenin oluşturması için eğitsel kol örnekleri Grafik 6'da verilmiştir (Arkın, 1945, s.200):

Grafik 6: İlkokullarda Eğitsel Kol Örnekleri

Kaynak: (Arkın, 1945, s.200)

Bu kolların programları ve çalışma işleyişleri aşağıda kısaca anlatılmıştır.

a) Müsamere Kolu: Eğitsel kolların en işlevsel olanıdır. Okulun eğitsel faaliyetlerinin sergilendiği, okulun çevreyle etkileşiminin oluştuğu ve çocukların gerçek yaşamla baş başa kaldığı yerler müsamere ve tiyatrolardır (Arkın, 1945, ss.200-201). Eğitim ve öğretim alanında büyük varlığı olan tiyatro ve müsamerelerin sosyal-kültürel etki oluşturması için okulun öğrencilerin ebeveyniyle samimi bir iletişim kurması lazımdır. Bu iletişim öğrenci velileriyle yapılacak görüş alışverişi ve okulda düzenlenecek olan müsamereler ile inşa edilir. Yılda iki defayı geçmemek şartıyla milli bayramlarda veya farklı zamanlarda öğrenci velilerine verilecek müsamereler okul ve çevre etkileşiminde önemli yer tutar (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.58).

Millî Eğitim Bakanlığı, 1938-1939 eğitim-öğretim döneminde ilkokulların her sınıfında veya okulda temsil kolunun kurulmasını istemiştir. Oluşturulacak temsil kollarının okulların konferans salonlarında, konferans salonu olmaması durumunda en yakın halkevi veya halkodası sahnelerinde öğrenci velilerine ve diğer arkadaşlarına ayda bir kere müsamere gösterim yapma şartı koşulmuştur. Okullar arasında etkileşimi artırmak adına okullar arasında da müsamere yarışmalarının düzenlenebileceği belirtilmiştir (İlkmekteplerde Temsil Heyetleri, 1938, s.2).

b) Kütüphane Kolu: İnsanları yaşamları boyunca mutlu edecek güç okumaktır. Okumanın ilkokulun ilk sınıflarından başlayıp insan ömrünün sonuna kadar devam etmesi bu işin doğruluğunu destekler. Okulda kütüphane ve sınıflarda kitaplıkların önemi şu şekilde tasvir edilir: Her öğretmen için sınıfın tahtası ve tebeşir neyse bir kütüphane dolabı da odur (Arkın, 1945, ss.221-222).

1936 İlkokul Müfredat Programı'nda okul ve sınıf kütüphaneleri için şunlar açıklanmıştır: 1) Öğrencide okuma sevgisi oluşturmak için okul ve sınıf kütüphanesi oluşturulmalıdır. Kitaplıklardaki kitap, dergi ve broşürlerin tasnifi ve kitaplıklardaki eserlerden yararlanma yolları öğretilmelidir. Öğrenciler büyük kütüphanelere götürülerek onların buralardan faydalanma şartları anlatılmalıdır. 2) Sınıf kitaplığıyla okul kütüphanelerinin tesisi için gerekli adımlar atılarak öğrencilerde okuma sevgisi oluşturulmalıdır (İlkokul Programı, 1936, s.265).

Bu bağlamda sınıflarda bir kitaplığın oluşturulması gerekliliği çocuklara aşılanır (Arkın, 1945, s.223). Okullarda oluşturulacak kitaplıklarda öğrencilerin seviyesine uygun aynı eserden birkaç tane olmalıdır. Öğretmen, kitaplığı

oluşturulduktan sonra kitapların takibi için Kütüphane Kolu başkanı ve yardımcısı seçer. Başkan ve yardımcıları tarafından öğrencilerin aldıkları kitapların isimleri kütüphane defterine kaydedildikten sonra kitapların okul dışına çıkarılmasına izin verilirdi (İlkokul Programı, 1936, s.265).

c) Duvar Gazetesi Kolu: Bu kolun görevlileri öğretmen tarafından, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri arasından seçilirdi. Kolun görevleri arasında okulun duvar gazetesi köşesine okulun faaliyetlerini asmak, okul dışında öğrenciyi ilgilendiren gelişmeler ve maarif haberlerini bulup her hafta bu köşeye asmak böylece öğrencileri bilgilendirmek vardır. Duvar gazetesinin tasarım ve içerikleri öğretmenin denetiminde yapılırdı (İlkokul Programı, 1936, s.56).

d) Gezi ve Spor Kolu: Oyun çocukların doğal ihtiyaçlarından biridir (Arkın, 1945, s.258). Bu bağlamda gezi ve spor kolunun ilkokuldaki görevleri ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmen, Gezi ve Spor Kolu'nun görevlilerini yaşı büyük öğrencilerden seçer. Kolun amacı öğrencileri spora teşvik etmektir. Sporlar arasında da öncelik futbol olmakla birlikte basketbol, voleybol ve diğer hafif top oyunlarını oynanmasını da teşvik eder. Kolun görevleri arasında oyunlarda öğrenciler arasında kıskançlığa varacak seviyedeki durumlara müdahale etmek vardır. Kolun diğer faaliyetleri ise toplu kır gezileri, dönem sonu tatil kampları ile civardaki dağlarda yapılan araştırma ve incelemeler sayılabilir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.56-57).

e) Haberleşme Kolu: Okulun dış dünyayla bağlantısını kuran koldur. Bu kolun amacı öğrencilerin yaşadıkları çevreyi tanımalarına yardımcı olmakla birlikte aynı yaş grubunda olup başka il/ilçe de eğitim gören kardeşlerine yaşadıkları yeri tanıtma ve onların yaşadıkları yerler hakkında bilgi almalarını sağlamaktır (Arkın, 1945, s.262). Bu kolun başkan ve üyeleri dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden seçilir. Bu kolda görevli öğrenciler, başka şehirlerde yaşayan öğrencilere kartpostallar hazırlar ve yaşadıkları yerler ilgili bilgi verirler (İlkmektepler Talimatnamesi,1938, ss.55-56).

Haberleşme Kolu iki veya üç kişilik gruplar halinde çalışır. Öğretmenin bu kola öğrenci seçerken dikkat ettiği bazı kurallar vardır. Bu kurallar şunlardır:1) Türkçe ders grubu notlarının pekiyi olması 2) Coğrafya ve tarih derslerinden ileri seviyede bilgiye sahip olması 3) Maddi durumunun iyi olması 4) Ahlaklı olması, okula devam etmesi ve grup çalışmalarına istekli olması (Arkın, 1945, s.263).

f) Temizlik ve Arkadaşlık Kolu: Sınıf içi sosyalliği sağlayan kollardan biridir. Bu kolun öncelikli görevi öğrencilerinin temizliği ve sınıfların havalandırılmasıdır (Arkın, 1945, s.268). Bu kol, sınıfların temizlik ve düzeninden sorumludur. Bu kolun görevlilerini öğretmen seçmez, sınıfta bulunan öğrenciler oylamayla seçer (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.54).

Arkadaşlık Kolunun görevi ise kız ve erkek öğrencilerin birbirlerine karşı terbiye ve nezaket çerçevesinde hareket etmelerini sağlamaktır. Erkek öğrencilerin gereğinden fazla bir şekilde kız öğrencilere yakınlaşmasını engellemektir. Kolun görevlileri kız ve erkek öğrencilerin oyunlarda birlikte oynadıklarını görmesi durumunda onları uyarır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.57).

g) Haysiyet Divanı: Öğretmen dört veya beşinci sınıf öğrencileri arasından "Haysiyet Divanı" kurar. Bu divanın dört üyesi vardır. Divanın başkanlığını sınıf öğretmeni yapar. Haysiyet Divanı üyeleri ders yılının başında ve kanunusani tatilinden sonra olmak üzere yılda iki defa seçilirler. Haysiyet Divanı'nın görevi, öğrenciler arasında yaşanan tatsız olaylar hakkında görüş bildirmektir. Divanın diğer bir görevi de öğrencilere okulun düzen ve kurallarını hatırlatmak, ayrıca öğrencilerin argo kelimeleri kullanmalarını engellemektir (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.54-55).

h) Kızılay ve Gençlik Kolu: Bu kolun üyelerinin okulda tasarruf sandığını oluşturmak, Hilali Ahmer ve Himaye-i Etfal cemiyetlerine destek olmak, öğrenciler arasında koleksiyonculuğun gelişmesini sağlamak, evde beslenilen hayvanları himaye etmek, ağaçları korumak ve okul bahçesinin güzelleştirilmesi gibi görevleri vardır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.55).

ı) Fakirlere Yardım Kolu: Bu kolun görevi Milli Eğitim Müdürlüğü'nün destek verdiği hayır kurumlarından gelen yardımları ihtiyaç sahibi öğrencilere ulaştırmaktır (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.57).

4.2.18. 1923-1946 Yılları Arasında İlköğretimde Kılık-Kıyafet

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin okulda giydikleri kılık kıyafetler okulların birer sembolü olmuştur. 1923-1924 eğitim-öğretim döneminden geçerli olmak üzere öğrencilerin okul kıyafetlerinin modern, çağdaş ve Türk değerlerine uygun olmasına önem verilmiştir. 10 Ekim 1923 tarihinde eğitim-öğretim

döneminin hemen başında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan bir kararla kız ve erkek öğrencilerin okulda giyecekleri elbise ve şapkaların özellikleri açıklanmıştır (BCA.180.09.1.6.9., 1928, ss.10-11).

Bakanlığın aldığı karara göre ilkokullarda erkek çocuklar için kabul edilen elbise ve şapkanın özellikleri şöyledir: a) Kışın yünlü kumaştan yazın ketenden bir bluz b) Mevsime göre aynı kumaştan bir pantolon c) Elbise renginde boyun bağı d) Aynı kumaştan şapka. Kız öğrencilerin elbise ve şapkasının özellikleri ise: a) Yukarı kısımları hafif bir tadille aynen erkek öğrencilerinkine benzeyen kışın yünlü yazın keten bir bluz b) Aynı kumaştan uzun bir etek c) Aynı kumaşta üst kısmı biraz geniş, kızların özelliklerine göre bir şapka, ayrıca kız ve erkek öğrencilerin başları açık bir şekilde okulda olmaları kararı verilmiştir (BCA.180.09.1.6.9., 1928, ss.10-11). Bakanlık tarafından alınan bu kararın uygulamasında, öğrencilerin maddi durumunun yetersiz olması nedeniyle okul kıyafetlerinde, esnek davranılmıştır (Hesapçıoğlu ve Giorgetti, 2009, s.1734). Öğrencilerin kıyafetleri için Ek 32'ye bakılabilir.

Öğrenci elbisesinde tanınan esneklik 1929 yılında uygulamaya konulan İlkokullar Talimatnamesi'nde de yer almıştır. Talimatnameye göre öğrencinin mutlaka tek tip elbiseyle okula gelme mecburiyeti yoktur. Öğrenci velilerine maddi bir külfet oluşturmamak şartıyla okullarda kıyafet birliğinin sağlanması istenilmiştir. Çeşitli nedenlerden dolayı kıyafet birliği sağlanamadığı yerlerde ise kıyafetin temiz olması, öğrencinin rahat çalışmasına engel olmaması ve koşup oynamasına uygun olması şartı koşulmuştur (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.16).

1923-1928 yılları arasında ilkokul öğrencilerinin kıyafetlerinin özellikleri Elbise Talimatnamesi'nde açıklanmıştır. 1929 yılında İlkokullar Talimatnamesi yürürlüğe girdikten sonra öğrencilerin kıyafetleri yeniden tanımlanmıştır. Talimatnameye göre erkek öğrenciler kısa bir pantolon, yazın bolca bir bluz veya gömlek, kışın kalınca bir ceket, hafif bir kasket, sağlam ve ayağa uygun bir çift iskarpinle kalınca uzun konçlu çorap giyebilirler. Kız öğrenciler için ise pantolon yerine etek, kasket yerine bere ve koyu renkli bir göğüslük takarak hem ucuz hem de kullanışlı bir elbise tanımlaması yapılmıştır[65] (İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, ss.16-17).

[65] Gazeteci-yazar Şevket Rado, 1938-1939 eğitim-öğretim döneminde öğrencilerin okula gittiklerini görmesi üzerine döneme ait bir anısında; öğrencilerinin okula giderken siyah göğüslükleri ile

Cumhuriyetin ilk yıllarında köy ilkokullarında okuyan erkek ve kız öğrencilere özgü başlıkların hazırlanması tavsiye edilmiştir. Bu başlıkların pahalı kumaş veya çuhadan değil de normal kumaştan yapılması istenmiştir. Şehir ilkokullarında okuyan öğrencilerin keplerinde sarı şerit bulunması şartı koşulmuş, ancak köy ilkokulu öğrencilerinin keplerinin lacivert renkte bir beze işlenmesinin yapılması durumunda, kepin üzerine sarı renkte şerit dikilme şartı olmadığı belirtilmiştir (Edis, 1938, s.703).

Özel ve azınlık ilkokulları öğrencilerinin kıyafet, kasket ve şapkalarının özellikleri resmi ilkokulların öğrencileriyle aynıdır (Türk Hususi, 1938, s.45). Fakat özel Türk ve azınlık ilkokulları resmi ilkokullar gibi esnek davranmamıştır.

1930'lu yılların başına kadar öğrenci kılık kıyafetinde esneklik tanınması öğrenci olmayan bazı kimselerin öğrencilere ait kıyafet ve kasketleri giymelerine neden olmuştur. Bunun üzerine 1932 yılında yasal bir düzenlemeyle öğrenci olmayanların okul kasketi giymeleri yasaklanmıştır. Giyenlerin kasıt durumlarına göre hafif para cezası ile hapis cezası arasında farklı cezalara çaptırılması öngörülmüştür (BCA.30.18.1.2.29.44.5., 1932, s.1; Talebe Olmayanların, 1932, ss.1705-1706).

Okullarda kıyafet serbestliğinin tanınmasını suiistimal eden öğrenciler olmuştur. Yaşı sınıf arkadaşlarına göre büyük olan bazı öğrenciler, ortaokul veya lise öğrencilerine ait kasketler giymeleri üzerine bu öğrenciler okul disiplin kuruluna sevk edilerek gerekli tahkikat yapılmıştır. Öğrenciler arasında kıyafet serbestliği olsa da okulun koyduğu kurallara uymaları şartı da vardır (Mektep Kasketleri Hakkında, 1938, s.2).

elbiselerinin üstünde boyunlarını çepeçevre saran bembeyaz ütülü yakaları ve ellerinde çantalarıyla okula gittiğini söylemiştir (Rado, 1938, s.5).

4.3. ORTAÖĞRETİMDE EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ (1923-1946)

Ortaöğretim, öğrencilerin ilkokuldan sonra eğitimlerine devam ederek bir meslek edindiği ve yükseköğretim kurumlarına hazırlandığı eğitim basamağıdır. Osmanlı Devleti zamanındaki bu eğitim kurumları, devlet memuru ve yükseköğretim kurumlarına öğrenci yetiştirmek amacıyla faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Kulaca, 2017, s.23). Toplumun ihtiyaçları ve beklentileri ile bireylerin gelecek kaygısı ortaöğretim kurumlarına duyulan ihtiyaca şekil verir. Bu nedenle ortaöğretim kurumları iyi ve donanımlı insan yetiştirmek amacını gütmüştür. Ayrıca; aydın vatandaşlar yetiştirme, bireylere meslek edindirme, üst eğitim kurumlarına hazırlama, toplumda ayrıcalıklı bir sınıf oluşturma ve toplumun refah seviyesini yükseltecek liderler yetiştirmek gibi görevleri vardır (İhsan, 1930, ss.1-5).

Cumhuriyetin ilanına kadarki dönemde ortaöğretim basamakları rüşdiye, idadiye ve sultaniye[66] adları altında toplanmıştır. Rüşdiyeler, sıbyan mektepleri ders programlarına yapılan takviyelerle inşa edilen ortaokullardır. Bu okulların amacı devlet memuru yetiştirme ve çalışan devlet memurlarının bilgilerini tazelemektir. İdadiler, ortaöğretim kademesinin ikinci basamağına denk olarak açılmış ise de ilk kurulduğu dönemlerde Harbiye Okulu'na girecek gençleri yetiştirmek için oluşturulmuş hazırlık sınıflarına verilen isimdir. Ancak daha sonraki dönemlerde 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Müslüman ve gayrimüslim tebaanın aynı eğitim kurumunda öğrenim görmeleri için rüşdiyelerin devamı niteliğinde olan üç yıllık eğitim kurumlarına dönüştürülmüştür. Bu, günümüzün 4+4+4'lük eğitim modelinin son basamağı şeklindedir[67] (Unat, 1964, s.45; Taşkın vd., 2010, ss.35-40).

1923 yılından sonra, Türkiye'de eğitim ilk, orta ve yükseköğretim basamaklarına ayrılmıştır. Bu kademeler okullarda verilen eğitim içeriklerine göre oluşturulmuştur. Ortaokul, 12-16 yaş öğrencilerin eğitimlerini gördükleri, günlük yaşamda fayda görecekleri derslerin olduğu ve bireylere bir meslek edindirmeye

[66] Sultani, Galatasaray'da 'Mekteb-i Sultani' deyimiyle ortaya çıkmış gerçek manada kurulan ilk liseye verilen isimdir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ortaöğretim basamağının üst sınıflarını oluşturmak için vilayet merkezlerinde açılması düşünülen sınıflara 'Sultaniye' isminin verilmesiyle gündeme gelmiştir (Unat, 1964, s.47).

[67] İdadi kelimesinin anlamı Arapça'da hazırlamak ve geliştirmektir. Bir diğer anlamı ise hazırlanma yeridir. Bundan dolayı 1869'dan önce birçok okulun hazırlık sınıflarına idadi denilmiştir. İdadi, 1869 tarihinden önce ilkokulun II. kademesi veya ortaöğretim derecelerinin birine dâhil edilmek istenilmiştir. Ancak tam anlamıyla açıklığa kavuşması 1869 Nizamnamesi ile olmuş ve ilk defa ortaöğretimin bir kademesi olarak kabul edilmiştir. Böylece eski taşıdığı anlam olan hazırlanma yeri yerine yeni bir anlam ve içerik kazanmıştır (Kodaman, 1988, s.114).

yönelik eğitimin verildiği basamaktır. Bu basamağı tamamlayan öğrenciler, toplumun çalışan, üreten ve söz sahibi olan bir ferdi olmaya adım atmış olur (Türkiye'de Ortaöğretim, 1339, s.3).

4.3.1. (1923-1946) Ortaöğretim Müfredat Programının Özellikleri

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde örgün eğitim kurumları (özel yabancı okullar dışında) sıbyan mektepleri ve medreselerden oluşmaktaydı. Millî Eğitim Bakanlığı, bugünkü anlamda belli müfredat programları olan bu okulları XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaokul [rüşdiye, 1847], ilkokul [iptidai, 1872] ve liseler [idadi/sultani, 1873] şeklinde dönüştürmüş ve ayırmıştır (Okçabol, 1999, s.177).

Ortaöğretim kurumları Osmanlı Devleti'nde kuruluşu itibariyle ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi *mekatib-i umumiye* yani devlet kontrolünde olan resmî okullar, ikincisi ise *mekatib-i hususiye* yani inşası ve idari yönetimi kişi veya cemaatlere ait olan özel okullardır. Bu okullar her ne kadar kendi imkânlarıyla kurulmuş olsalar da, teftişi devletin yetkili birimleri tarafından yapılmaktadır (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, 1869, ss.2-3).

Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin kurucuları, kongrelerde, gazete demeçlerinde ve toplantılarda ifade ettikleri düşüncelerle ortaöğretimin mevcut ve gelecekteki amaçlarını dile getirmişlerdir (Cicioğlu, 1985, s.159). Mustafa Kemal, 1 Mart 1922 yılında Birinci Dönem Üçüncü Yasama Yılı açılışında yaptığı konuşmasında ortaöğretimin amacının ülkenin ihtiyaç duyduğu farklı kalemlerdeki ürün ve hizmetleri üretecek meslek erbabı yetiştirmek ve yükseköğretime öğrenci hazırlamak olduğunu ifade etmiş ve ülkede yeni bir eğitim modelinin inşa edileceğinin sinyalini vermiştir (Türkiye Zabıt Ceridesi, 1959, s.7).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte ortaöğretim, birbirini tamamlayan ve her biri kendi içinde bir bütünlük oluşturan eğitim kurumları haline gelmiştir. Ortaöğretim kurumlarının amacı devlet ve özel kurum için personel yetiştirmek, yükseköğretim kurumlarında eğitime devam edecekleri gerekli eğitimleri vermekle birlikte teknik ve mesleki kurumlardaki öğrencileri daha donanımlı hale getirmektir (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu, 1939, s.39).

1923 yılından itibaren öğrencilere cumhuriyetin değerlerinin aşılandığı, çağdaş, uygulamalı ve bireyleri toplumun ayrıcalıklı ferdi yapacak ortaokul ve lise

müfredat programları hazırlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın araştırma dönemi olan 1923-1946 yılları arasında ortaöğrenimin öğrenim sürelerinde önemli bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır. 1923 yılından itibaren eğitim sistemi 5+3+3 sistemiyle yürütülmüştür. Buna göre ortaöğretimin ilk ve ikinci devrelerinin öğrenim süresi 6 yıldır[68] (Doğan, 1972, ss.22-23).

Ortaöğretim kademesinde okuyan öğrenciler bu aşamadan sonra bir düşünce yapısına sahip oldukları bilindiğinden 1923-1924 eğitim-öğretim döneminden itibaren Türkiye Cumhuriyeti'ne ait kültürel değerler ve evrensel ahlak değerleri programlarda yer alan dersler aracılığıyla verilmiştir. Ortaöğretim kurumlarında Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, sosyoloji ile felsefe derslerinin içeriğinde evrensel değerler, cumhuriyet rejimi ve yurttaşlık bilincine ait konuların olduğu görülmektedir (Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi, 17 Kanunusani 1931, s.172).

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 3. Olağan Kongresi'nde ortaöğretim kurumlarının ülkenin her yerine yayılması gerektiği, bunun sağlanamadığı durumlarda öğrencilerin belli bir ücret karşılığında devlet denetimindeki yurtlarda barındırılması gerektiği ifade edilmiştir. Kongrede liselerin öğrencileri yükseköğretime hazırlama görevi olduğundan ortaöğretim programlarında zamanla güncellemelerin olabileceği de belirtilmiştir (C.H.F Nizamnamesi ve Programı, 1931, s.36):

Toplumun ihtiyaçları, eğitim-öğretim ve program geliştirme çalışmalarına yön vermektedir. Türk millî eğitiminin amaçlarında değişen dünya ve ülke ihtiyaçlarına bağlı olarak müfredat program geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. İhtiyaç ve amaçlara göre hazırlanan müfredat programları öğrencinin sosyal hayata uyumunu sağlamak amacı taşır (Cicioğlu, 1985, s.167).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren toplumun ihtiyaçlarına göre ortaöğretim müfredat programları hazırlanmıştır. Cumhuriyetin ilanı öncesi ve 1923-1924 eğitim-öğretim döneminde ortaokul ve liselerde kullanılan müfredat programları Mekteb-i Sultaniye'de okutulan müfredat programıyla eş düzeydedir. Bu bağlamda rejimin adının konulmasından sonra ortaöğretime ait ilk müfredat programı 1924

[68] Cumhuriyet Dönemi'nde köylere öncelikli olarak ilkokul kurulmak istenmiştir. Köylere öğretmen gönderiminde yaşanan sorunlar, ekonomik sebepler vb. nedenlerden dolayı köy ilkokulların eğitim sürelerinde farklılık söz konusu olmuştur. Ancak ortaöğretim kurumlarında bu sorun veya sorunlar pek görülmediğinden eğitim sürelerinde birlik söz konusudur.

yılına aittir. Aşağıda Tablo 72'de ortaöğretimin birinci devresi olan ortaokulun ders cetveli verilmiştir.

Tablo 72:1924 Ortaöğretim Birinci Devre Kız ve Erkek Ders Programı.

Dersler	Birinci Sene		İkinci Sene		Üçüncü Sene		Açıklama
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Türkçe ve Edebiyat	7	7	5	5	4	4	
Yabancı Lisanı	5	5	5	5	5	5	Fransızca, İngilizce,
Malumatı Vataniye	-	-	1	1	1	1	Almanca.
Din Dersleri	1	1	1	1	-	-	
Tarih	2	2	2	2	2	2	
Coğrafya	2	2	1	1	1	1	
Hayvanat	-	-	-	-	-	-	
Fizyoloji	-	-	-	-	2	2	ve Hıfzıssıhha
Nebatat	-	-	1	1	-	-	
Arziyat	-	-	-	-	1	1	
Fizik	-	-	2	2	2	2	
Kimya	-	-	1	1	2	2	
Riyaziyat	5	5	4	4	4	4	Hesap, hendese, cebir
Resim	1	1	1	1	1	1	ve resmi hatti.
Musiki	1	1	1	1	1	1	
Terbiye-i Bedeniye	-	-	-	-	-	-	
Ev İdaresi	-	-	1	1	-	-	
Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	-	
Atölye	2	1	1	1	-	1	Kızlar: Biçki, dikiş
Laboratuvar	1	1	1	1	1	1	
Yekûn	28	28	28	28	28	28	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1340). *Lise Birinci Devre Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Tablo incelendiğinde Türkçe, yabancı dil ve riyaziye (matematik) derslerinin haftalık saatinin diğer derslerden fazla olduğu görülmektedir. Ortaokul, öğrencileri üst eğitim kurumu hazırlama ve meslek erbabı olarak yetiştirme amacı güttüğünden dersler de ona göre hazırlanmıştır. Yabancı dil dersinde sadece bir dil seçeneği sunulmamış, okuldaki öğretmenin branşına göre Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerinden birinin seçme hakkı verilmiştir.

İlk hazırlanan ortaöğretim müfredat programlarında genel ve özel amaçlar detaylandırılmamıştır. Ancak sosyal ve beşerî bilimlerde meydana gelen gelişmeler var olan müfredat programlarına bazı güncellemeler getirmiştir. Müfredat programına derslerin teorik bölümü yazılmıştır. 1930-1931 eğitim-öğretim döneminde teorik bazı derslere uygulama dersler eklenmiştir. Programa, fizik ve kimya laboratuvar uygulamaları, bir saat jimnastik, erkek öğrenciler için askerlik ve eğitsel-kültürel etkinliklerin yapılacağı serbest zaman dersi ilave edilmiştir (Orta Mektep Müfredat Programı, 1930, ss.1-2).

1930 Orta Mektep Programı'nda serbest zaman dersinde bir hafta tarih ile coğrafya uygulamaları ve alan gezilerine ayrılmıştır. Okulların eğitmen kadrosunda el işi öğretmenin olması halinde bir hafta da el işi dersi işlenmiştir. 1930-1931 eğitim-öğretim dönemi ortaokul müfredat programında yapılan değişikliklerin uygulamaya

konulmasıyla sosyal bilimler zümresi öğretmenlerinin uygulama ders saatleri sınıf bazında, I. sınıfta 15, II. sınıfta 15 ve III. sınıfta 30 saat laboratuvar deneylerine ve doğa gezilerine paylaştırılmıştır [69] (Orta Mektep Müfredat Programı, 1930, ss.1-2).

Yukarıda tabloda 1924 yılındaki 5+3+3 eğitim modelinin ortaokul kısmı hakkında bilgi verilmiştir. Aşağıda Tablo 73'te ise 1924 yılının 5+3+3 eğitim modelinin lise bölümü açıklanmıştır.

Tablo 73:1924 Ortaöğretim İkinci Devre Ders Programı.

Dersler	Dördünce Sene	Beşinci Sene	Altıncı Sene		Açıklama
			Fen	Edebiyat	
Türkçe ve Edebiyat	3	3	2	5	
Yabancı Lisanı	5	5	5	5	
Tarih	2	2	2	4	
Coğrafya	1	1	1	1	
Tabiiyet	3	-	-	-	Hayvanat ve bir saat
Arziyat	-	2	-	-	nebatat
Fizik	2	2	2	-	Bir saat nebatat, bir
Cebir	3	2	1	-	buçuk saat arziyat
Hendese ve Resmi Hatti	4	3	4	-	
Laboratuvar	2	1	3	2	
Arabi	2	2	-	4	
Farisi	1	1	-	2	
Felsefe	-	2	2	4	
İçtimaiyat	-	-	2	2	
Mihanik	-	-	2	-	
Kozmografya	-	-	2	1	
Müsellesat	-	2	-	-	
Kimya	2	2	2	-	
Yekûn	30	30	30	30	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1340). *Liselerin İkinci Devre Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Tablodaki veriler incelendiğinde Türkçe dersi oranının %12,2 yabancı dil oranının 16,6 ve matematik (hendese-cebir) grubunun oranının da %18,8 olduğu görülmektedir. Bu üç dersin toplam oranı ise %47,8'dir. 1924 Lise Müfredat Programı, 1924-1926 yılları arasında uygulanmıştır. 1927 yılında, 1924 Lise Müfredat Programı'nda bulunan bazı derslerin haftalık ders saatleri güncellenmiştir. Buna göre jimnastik dersi birinci ve ikinci sınıfta iki saat, üçüncü sınıfta bir saat şeklinde güncellenirken son sınıf edebiyat alanında da felsefe ve tarih derslerinin haftalık saatlerinde değişikliğe gidilmiştir (Yücel, 1994, s.168).

1930 yılında yürürlüğe giren Ortaokul Müfredat Programı 1937 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1931-1937 yılları arasında uygulanan ortaokul müfredat programının haftalık ders çizelgesi Tablo 74'te verilmiştir (Doğan, 1972, s.112).

Tablo 74:1931-1937 Yılları Arasında Uygulanan Ortaokul Ders Çizelgesi.

[69] Hayvanat ve nebatat dersleri için lazım olan numuneler genel olarak Avrupa'dan ithal edilerek getirtilmiştir. 1929-1930 eğitim-öğretim döneminin başında Bakanlığın yayımladığı bir tamime göre bu dersler için lazım olan numuneler Anadolu'dan tedarik edilmesi için çalışılmasına, eğer numunelerin tedariki mümkün değilse Bakanlığa bildirilmesi istenilmiştir (Mekteplerde Hayvanat, 1929, s.3).

Dersler	Sınıflar			Toplam
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
Türkçe	6	5	4	15
Yazı	1	1	1	3
Tarih	2	2	3	7
Coğrafya	2	2	1	5
Yurt Bilgisi	1	1	1	3
Matematik	5	4	4	13
Fizik	-	-	2	2
Kimya	-	-	2	2
Nebatat	-	2	-	2
Arziyat	-	-	1	1
Fizyoloji	-	-	3	3
Fen Bilgisi	3	3	-	6
Yabancı Dil	5	5	5	15
Beden Eğitimi	2	2	1	5
Resim	2	2	1	4
Müzik	2	1	1	4
Serbest Çalışmalar	1	2	2	5
Toplam	32	32	32	96

Kaynak: Doğan, H. vd. (1972). *Ortaöğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

1930 Ortaokul Müfredat Programı'nda öğrenciler sosyal ve fen alanlarında daha donanımlı hale getirilerek bir üst öğretim kurumuna hazırlanması hedeflenmiştir. Müfredat programına sosyal ve fen bilimlerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak yeni dersler eklenmiştir.

1931-1937 yılları arasında yürürlükte kaldıktan sonra 1938 Ortaokul Müfredat Programı, 1937 yılında bir yıl pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulamadan sonra 1938 Ortaokul Müfredat Programı, 1938-1939 eğitim-öğretim döneminden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu müfredat programı 1948-1949 eğitim-öğretim dönemine kadar geçerliliğini korumuştur. Aşağıda Tablo 77'de 1938 Ortaokul Müfredat Programı'nın haftalık ders çizelgesi verilmiştir (Ortaokul Programı, 1938, ss.1-2):

Tablo 75:1938-1949 Yılları Arasında Uygulanan Ortaokul Programına Göre Haftalık Ders Çizelgesi.

Dersler	Erkekler			Toplam	Kızlar			Toplam
	Sınıflar				Sınıflar			
	I	II	III		I	II	III	
Türkçe	6	4	4	14	5	4	4	13
Yazı	2	-	-	2				
Tarih	2	2	2	6				
Coğrafya	2	2	2	6				
Yurt Bilgisi	-	2	2	4				
Matematik	5	4	4	13				
Yabancı Dil	5	4	3	12				
Beden Eğitimi	1	1	1	3				
Resim	2	1	1	4	1	1	1	3
Müzik	1	1	1	3				
Fizik	-	3	3	6				
Kimya	-	-	2	2				
Tabiat Bilgisi	3	3	2	8				
Askerlik	-	2	2	4	-	1	1	2
Biçki-Dikiş	-	-	-	-	2	1	1	4
Toplam	29	29	29	87				

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1938). *Ortaokul Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

1938 Ortaokul Müfredat Programı'nın temel özelliği askerlik dersinin ortaokullarda kız ve erkek olmak üzere tüm öğrencilere zorunlu kılınmasıdır. Yukarıda ifade edildiği gibi, 1937-1938 eğitim-öğretim döneminde pilot uygulamadan sonra kız

öğrencilerin de askerlik dersini görmesi önerilmiştir. Ortaokul askerlik dersinin müfredatında nakliyecilik, havacılık ve muhabere eğitimleri yer almıştır (Kız Talebeler, 1937, s.1). Ortaokul müfredat programının bir diğer özelliği liselerde olduğu gibi askerlik dersinin sınıf geçmeye etkisinin artırılmasıdır[70] (Mekteblerde Askeri Ders, 1937, s.5). Bakanlık tarafından hazırlanan bu programın dikkat çeken bir diğer yönü de kız ve erkek öğrenciler için iki ayrı program hazırlanmasıdır.

1924 Lise Müfredat Programı, 1927 yılında yapılan güncellemelerle 1933 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1934 yılında ise yeni bir müfredat programı hazırlanarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu program da 1934-1937 yılları arasında uygulanmıştır. Aşağıda Tablo 75'te 1934 Lise Müfredat Programı gösterilmiştir (Doğan, 1972, s.121).

Tablo 76:1934-1937 Yılları Arasında Uygulanan Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi.

Dersler	Sınıflar				Toplam	
	I	II	III			
			Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5	11	8
Felsefe ve İçtimaiyat	-	-	2	6	6	2
Psikoloji	-	2	-	-	2	2
Tarih	2	2	3	3	7	7
Coğrafya	2	2	1	1	5	5
Riyaziye	5	4	8	2	11	17
Tabii İlimler	3	2	1	1	6	6
Fizik	3	3	3	1 ½	7 ½	9
Kimya	3	3	3	1 ½	7 ½	9
Yabancı Dil	5	5	3	5	15	13
Jimnastik	1	1	1	1	3	3
Askerlik	2	2	2	2	6	6
Toplam	29	29	29	29	87	87

Kaynak: Doğan, H. vd. (1972). *Ortaöğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

1934 Lise Müfredat Programı'nın dikkat çeken özelliği derslerin derli toplu olmasıdır. Önceki müfredat programında dersler müstakil olarak işlenirken bu müfredat programında derslerin birleştirildiği görülmektedir. Erkek öğrencilerin askerlik durumları söz konusu olduğundan her sınıfa haftalık iki saat ders konulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı, 1934-1935 eğitim-öğretim döneminde Millî Eğitim Müdürlüklerine gönderdiği bir tamimde o tarihe kadar seçmeli ders olarak verilen askerlik dersinin takip eden eğitim-öğretim döneminden itibaren zorunlu ders olacağı belirtmiştir. Ayrıca yaz döneminde isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen yaz dönemi

[70] 1937-1938 eğitim-öğretim döneminde kız öğrencilere de verilen haftalık iki saatlik askerlik dersi, 1938-1939 eğitim-öğretim döneminden itibaren haftada bir saate indirilmiştir. Pilot uygulama esnasında tutulan raporlar etkili olmuştur (Kızlarımızın Haftada Bir, 1938, s.3). Bunun birlikte erkek öğrencilerin yazın zorunlu olarak katıldığı kamp çalışmalarından kız öğrenciler muaf tutulmuştur. Kız öğrencilere ise askerlik dersinin temel konuları verilmiştir (Kız Talebelerin Askerlik, 1938, s.2).

askerlik eğitim kamplarına katılım zorunlu kılınmıştır. Tamimde askerlik dersinin sınıf geçmeye etkisi de artırılmıştır. Buna göre, öğrenci bütün derslerden geçer not alsa dahi askerlik dersinden zayıf not alması halinde öğrencinin sınıf tekrarına bırakılması istenmiştir. Önceki eğitim-öğretim dönemlerinde askerlik dersi tek dönemde işlenirken son değişikliklerle beraber bu ders her iki dönemde de verilmiştir (Mekteplerde Askeri Dersler, 1934, s.3).

Bakanlığın askerlik dersi kararından sonra Türkiye Cumhuriyeti resmi devlet liselerinde okuyan Türk vatandaşı olan gayrimüslim öğrencilerin askerlik dersinden muaf tutulup tutulmayacağı konusunda bazı soru işaretleri oluşmuştur. Bu konunun Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından Bakanlığa iletilmesi üzerine Bakanlık Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Türk vatandaşı olan tüm öğrencilerin din, mezhep vs. fark etmeksizin askerlik dersini zorunlu olarak görmeleri gerektiği bildirilmiştir (Gayrimüslim Talebeye, 1935, s.3).

1934-1937 yılları arasında yürürlükte olan lise müfredat programında değişikliğe gidilmiştir. 1938 Lise Müfredat Programı 1947 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Aşağıda Tablo 76'da 1938 Lise Müfredat Programı'nın haftalık ders çizelgesi verilmiştir (Doğan, 1972, s.122; Yücel, 1994, s.173):

Tablo 77:1938-1947 Yılları Arasında Ortaöğretim İkinci Devre Sınıfların Ders Cetveli

Dersler	Sınıflar			
	I	II	III	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Filozofi ve Sosyoloji	-	-	3	7
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	1	3
Coğrafya	2	2	3	1
Matematik	5	4	8	2
Tabii ilimler	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Fizik Laboratuvarı	1	1	1	½
Kimya	2	2	2	1
Kimya Laboratuvarı	1	1	1	½
Yabancı Dil	5	5	3	5
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik	2	2	2	2
Askerlik Kızlara	1	1	1	1
Laboratuvar Kızlara	1	1	1	1
Toplam	29	29	30	30

Kaynak: Doğan, H. vd. (1972). *Ortaöğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

1938 Lise Müfredat Programı'nda fen bilimleri laboratuvar uygulamalarına ayrı bir önem verilmiştir. Programın içeriğinden hareketle ortaöğretim kurumlarında fen ve bilimine verilen önemin arttığı anlaşılmaktadır. Sınıflar, önceki programlarda olduğu gibi lisenin son senesinde sınıflar fen ve sosyal diye iki alana ayrılmıştır, ancak

öğrenciler sadece seçtiği alana yönelik dersleri almamıştır. Diğer alanın bazı dersleri de zorunlu verilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde müfredat programlarının sık aralıklarla değiştirilmesi istenilen bir durum değildir. Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler eğitim sistemlerinin oturması için yabancı ülkelere gözlemci gönderdiği gibi yurt dışından da uzman bilim insanları çağırırlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, farklı ülkelerden bilim insanlarını ülkeye davet ederek Türk eğitim sistemi hakkında görüş beyan etmelerini ve çözüm önerileri sunmalarını istemiştir. Ülkeye davet edilen bir kısım bilim insanı Türkiye'deki ortaöğretim programının Avrupa eğitim sistemiyle benzerlik taşıdığını, ancak Avrupa'da öğrencilerin her eğitim-öğretim dönemi sonunda o yıl tabi oldukları derslerden genel bir sınav olduklarını Türk eğitim sisteminin de buna geçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bilim insanlarının eğitim sistemine yönelik bir diğer önerisi de müfredat programlarının teorik özelliklerinden dolayı öğrencilerin okula devam etmediği ve bu sorunun giderilmesi gerektiğidir (Maarif İşleri, 1939, s.13).

Yabancı bilim insanları, okullarda yüksek devamsızlığın önüne geçebilmenin ortaokul ve liselere alınacak öğrencilerde bazı şartlar aranmasıyla mümkün olabileceğini Millî Eğitim Bakanlığına bildirmişlerdir. Öğrencinin ahlaki özellikleri, ilgi ve yeteneklerine göre seçilmesi halinde daha donanımlı ve başarılı bir şekilde mezun edilebileceği ifade edilmiştir (Maarif İşleri, 1939, s.14).

Yabancı bilim insanlarının raporları ve Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in gayretleri neticesinde, 1943 Cumhuriyet Halk Partisi VI. Olağan Kurultayı'nda, ortaöğretim kurumlarında uygulamalı eğitim verilmesi, laboratuvar uygulamalarının yaygınlaştırılması ve kütüphanelerin aktif kullanılması yönünde kararlar alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, s.32).

4.3.1.1. 1923-1946 Arası Ortaöğretim Kurumları Hakkında Bazı İstatistikler

1923-1946 yıllarında arasında Türkiye'de ortaöğretime devam eden öğrenci sayıları yurt dışından çağrılan bilim insanlarının görüşlerini destekler niteliktedir.

Aşağıdaki ortaöğretime devam eden öğrenci sayısı, okul ve öğretmen sayıları gösterilmiştir [71]:

Tablo 78:1923-1946 Arası Ortaöğretim Kademelerindeki Öğrenci, Öğretmen ve Okul Sayısı.

Ders Senesi	Okul Sayısı		Öğretmen Sayısı			Talebe Sayısı					
			Ortaokul			Ortaokul			Lise		
	Orta	Lise	E	K	T	E	K	T	E	K	T
1923-1924	72	23	-	-	779	-	-	5905	-	-	1241
1924-1925	64	19	609	111	720	7976	2076	10052	1622	612	2234
1925-1926	68	21	-	-	760	8917	2705	11622	1923	825	2748
1926-1927	68	19	627	71	791	11805	3458	15263	2350	802	3158
1927-1928	78	19	44	-	698	16095	3763	19858	2748	1071	3819
1928-1929	78	20	680	135	815	16996	6229	23225	3111	1057	4168
1929-1930	82	19	776	206	982	18662	6736	25398	3574	1172	4746
1930-1931	83	22	845	223	1068	20148	6945	27093	4333	1366	5699
1931-1932	80	25	739	224	963	22805	7511	30316	5120	1720	6840
1932-1933	108	62	942	448	1390	26039	6919	35658	5989	1854	7848
1933-1934	119	71	861	279	1140	31146	11376	42522	7555	2321	9876
1934-1935	118	68	1772	582	2354	34009	12111	46120	7940	2173	10113
1935-1936	118	65	1759	644	2403	38554	13942	52496	10877	2999	13876
1936-1937	125	68	1903	745	2648	45838	17098	62936	13616	3892	17508
1937-1938	140	68	1932	908	2840	53883	20224	74107	16107	4893	21000
1938-1939	150	74	2215	1187	3402	60769	23586	84355	18747	5835	24582
1939-1940	155	77	2398	1346	3744	66712	25615	92327	20306	6095	26401
1940-1941	238	82	-	-	3867			95000	-	-	25000
1941-1942	252	82	-	-	3900			95000	-	-	28000
1942-1943	244	79	-	-	3883			84000	-	-	28000
1943-1944	245	80	-	-	3851			75000	-	-	29000
1944-1945	247	76	-	-	3862			70000	-	-	28000
1945-1946	252	83	-	-	3931			66000	-	-	26000

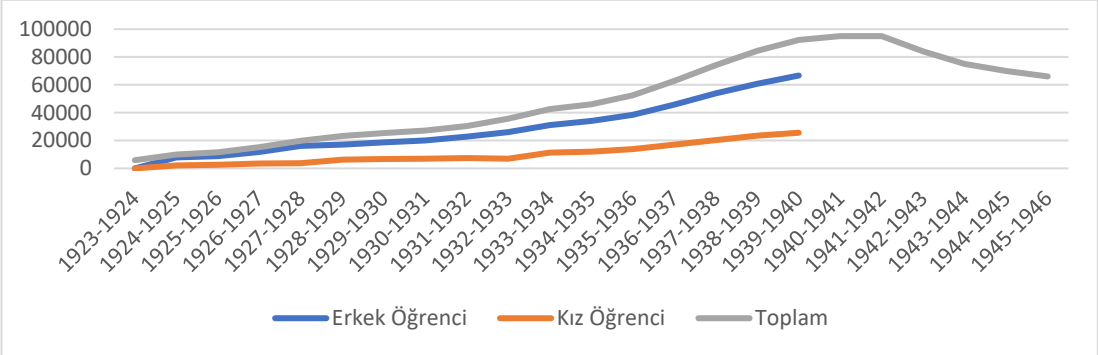
Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası; Başvekalet Umum Müdürlüğü. (1942). *Maarif İstatistiği 1939-1940.* Ankara: Ulusal Matbaa.; BCA. 030.10.25.142.7., 1945, s.1.

Tablo verileri incelendiğinde 1940 yılından sonra ortaokul ve lise öğrenci sayısında bir azalmanın söz konusu olduğu görülür. En bariz azalma 1942-1943 eğitim öğretim döneminde olmuştur. Ortaokulda öğrenci sayısı 84 binden 75 bine düşmüş ve bu sayı bir sonraki yıl daha da azalarak devam etmiştir. Bu sayıların düşmesinde kapatılan ortaokul ve liselerin etkisi olduğu düşünülmektedir[72].

[71] 1944-1945 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrenci sayılarını dönem başında basınla paylaşmıştır. Paylaşın verilere göre resmi devlet liselerinden 1883, Türk hususi (özel) liselerinden 266, azınlık liselerinden 74, yabancı liselerden 83, belge alıp imtihana girenlerden 2, hariçten imtihanlara girenlerden de 19 öğrenci liseyi bitirmiştir. Ortaokullardan 1595, hariçten girenlerden 3, yabancı okullardan 25, belgelilerden 15 öğrenci ortaokulu bitirmiştir (Ortaokul ve Lise Mezunları, 1945, s.3).

[72] *Türkiye Cumhuriyeti'nin On Yılı'nda (1933)* devletin nüfusu belli sayıda olan kasabaların ortaokul ihtiyaçlarını giderdiği açıklanmıştır. Öğretimin iki devre halinde olması hasebiyle okula devam eden kız öğrenci sayısında istatistiksel olarak bir artış görüldüğü ifade edilmiştir. Eserde liselerin ülkenin elit bireylerini yetişeceği asıl yerler olduğundan bu kurumlara girişte veya liseye devam ederken sınavların ciddi şekilde yapılması, bireylerin ilgi ve yeteneklerine göre üst kuruma yönlendirilmesi veya buna göre bir mesleğe devam etmelerinin teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

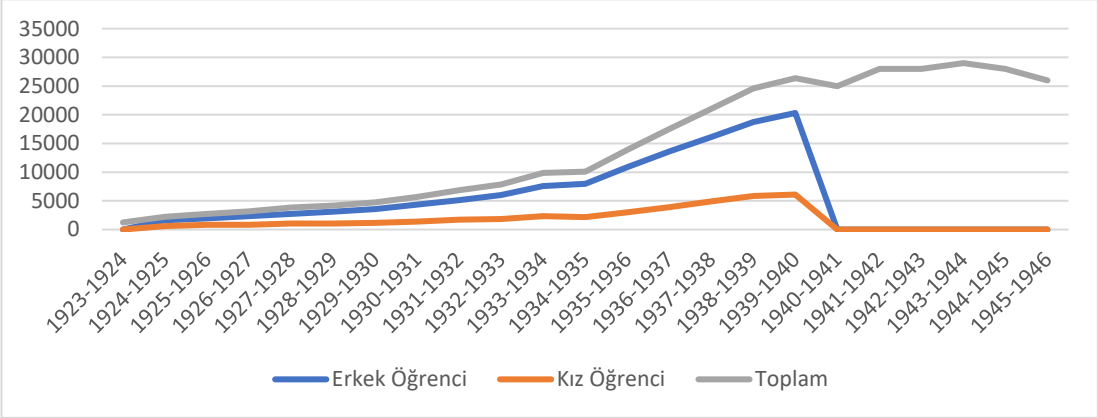
Grafik 7:1923-1946 Yılları Arasında Ortaokuldaki Öğrenci Sayıları

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası; Başvekalet Umum Müdürlüğü. (1942). *Maarif İstatistiği 1939-1940.* Ankara: Ulusal Matbaa.; BCA. 030.10.25.142.7., 1945, s.1.

Yukarıda grafik incelendiğinde 1942-1943 eğitim-öğretim döneminden sonra öğrenci sayısında azalmalar olduğu görülmektedir.

Grafik 8:1923-1946 Yılları Arasında Lise Öğrencilerinin Sayıları

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası; Başvekalet Umum Müdürlüğü. (1942). *Maarif İstatistiği 1939-1940.* Ankara: Ulusal Matbaa.; BCA. 030.10.25.142.7., 1945, s.1.

Yukarıdaki grafik incelendiğinde 1940-1941 eğitim-öğretim döneminde küçük bir azalma olduğu görülmektedir. Takip eden eğitim-öğretim dönemlerinde öğrenci sayıları dalgalı bir görünüm sergilemiştir. Devlet İstatistik Kurumu 1940 yılından sonra cinsiyet bazında öğrenci sayısını vermediğinden grafikte toplam öğrenci sayısı verilmiştir.

4.3.2. Ortaöğretimde Müfredat ve Ders Programları

4.3.2.1. 1923- 1930 Yılları Arasında Uygulamada Olan Ortaokul Müfredat Programları

Ortaöğretim kademesi cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı Dönemi'nin son dönem idadilerle benzerlik taşımaktadır. Liseler iki devreye ayrılmıştır. Liselerin

birinci devresine ortaokul ikinci devresine de lise denilmiştir. Ortaokul, ilkokulun devamı mahiyetinde görüldüğünden gerçek manada ortaöğretim lisede verilmiştir (Yücel, 1994, s.140). Ortaöğretim, toplumun ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda ortaöğretim müfredat programları yetiştirilmek istenilen insan modelinin derslere bölünmüş halidir. *Türkiye'de Orta Tahsil (1339)* adlı çalışmada ortaöğretim müfredat programlarıyla öğrencilerin skolastik düşünceden kurtarılması, bilgili, donanımlı ve topluma yararlı bireyler olarak geleceğe hazırlanmasının hedeflenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Aşağıda Tablo 79'da cumhuriyetin ilanı öncesi ve 1924 yılları arasında uygulamada kalan ortaokul müfredat programı verilmiştir.

Tablo 79:Ortaokul Müfredat Programı 1338 (1922).

Dersler	7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf	10. Sınıf	Toplam
Din Dersleri	1	1	1	1	4
Türkçe	3	-	-	-	3
Edebiyat	-	3	2	2	7
Arabi	2	2	2	2	8
Farisi	1	1	1	-	3
Lisan-ı Yabancı	4	4	4	4	16
Tarih	2	2	2	2	8
Coğrafya	1	1	1	2	5
Malumat-ı hukukiye	-	-	2	-	2
Malumat-ı iktisadiye	-	-	-	2	2
Ruhiyat	-	-	2	-	2
Terbiye	-	-	-	2	2
Felsefe	-		-	2	2
Hesap	4	-	-	Nazari-1	5
Cebir	-	3	2	1	6
Hendese	3	2	2	3	10
Müsellesat	-	-	2	-	2
Heyet	-	-	-	2	2
Mihanik (mekanik)	-	-	-	2	2
Tarih-i fen (Türk ve İslam)	-	-	1	-	1
Usul-u defteri	1	-	-	-	1
Hayvanat	2	-	-	-	2
Nebatat	-	2	-	-	2
Tabakat (Biyografi)	-	-	1	-	1
Hıfzıssıhha	1	1	-	-	2
Fizik	1	2	2	2	7
Kimya	1	3	2	2	8
Resim	1	1	1	-	3
El işleri	2	2	1	1	6
Musiki	1	1	1	-	3
Fen tatbikatı	1	1	1	-	3
Terbiye-i bedeniye	1	1	-	-	2
Yekûn	33	33	33	33	

Kaynak: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-ı Maarif Vekaleti. (1338). *İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı.* Ankara: y.y.; Yücel, H.A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim.* Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.

Cumhuriyet öncesinde ilkokullar altı, ortaokullar dört ve liseler de üç yıl eğitim-öğretim vermiştir. Yukarıdaki tablo incelendiğinde ortaokulun eğitim süresinin dört yıl olduğu anlaşılmaktadır. Tablodaki verilere göre Türkçe dersinin oranı %8,20, matematik (hesap, hendese ve cebir) grubu oranı %17,21 ve yabancı dilin oranı da

%13,10'dur. Bu derslerin toplam oranı ise %38,51'dir. Ortaokul müfredat programında sosyal ve fen bilimlerine ait çok sayıda müstakil ders vardır. Tablodaki veriler ışığında üç farklı dil (Arapça, Farsça ve Fransızca) dersinin olduğu görülmektedir.

1922 Ortaokul Müfredat Programı incelendiğinde öğrencilerin ders yükünün fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu yoğunluktan dolayı bazı dersler için öğretmen sıkıntısı yaşanılacağı öngörülerek 1923 yılında toplanan Birinci Heyet-i İlmiye toplantısında, sultanîlerin liseye dönüştürülmesi, ayrıca liselerin on bir yıllık öğretim süresi içinde değerlendirilmesi gerektiği Millî Eğitim Bakanlığına rapor edilmiştir. 1924 yılında toplanan İkinci Heyet-i İlmiye' de ise ortaöğretime yönelik daha kapsamlı kararlara imza atılmıştır. Bu doğrultuda heyet, ortaokul ve liselerin ayrı iki öğretim kademesi olarak kabul edilmesi ve eğitim-öğretim sürelerinin üçer yıl olması kararı almıştır. İkinci Heyet-i İlmiye toplantısı sonrasında cumhuriyetin ilk ortaokul müfredat programı 1924 yılında yürürlüğe girmiştir (Cicioğlu, 1985, ss.170-171).

İkinci Heyet-i İlmiye Toplantısı sonrası hazırlanıp yürürlüğe giren ilk ortaokul programı aşağıda Tablo 80'de verilmiştir.

Tablo 80:Kız ve Erkek Ortaokul Haftalık Ders Programı 1340 (1924).

Dersler	Birinci Sınıf		İkinci Sınıf		Üçüncü Sınıf		Açıklama
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Türkçe ve Edebiyat	7	7	5	5	4	4	
Yabancı Lisanı	5	5	5	5	5	5	Fransızca, İngilizce ve Almanca
Malumat-ı Vataniye	-	-	1	1	1	1	
Din Dersleri	1	1	1	1	-	-	
Tarih	2	2	2	2	2	2	
Coğrafya	2	2	1	1	1	1	
Hayvanat	1	1	-	-	-	-	
Fizyoloji	-	-	-	-	2	2	Ve Hıfzıssıhha
Nebatat	-	-	1	1	-	-	
Arziyat	-	-	-	-	1	1	
Fizik	-	-	2	2	2	2	
Kimya	-	-	1	1	2	2	
Riyaziyat	5	5	4	4	4	4	Hesap, hendese, cebir ve resm-i hattı
Resim	1	1	1	1	1	1	
Musiki	1	1	1	1	1	1	
Terbiye-i Bedeniye	-	1	-	1	-	-	
Ev İdaresi	-	-	1	-	-	-	
Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	-	
Atölye	2	1	1	1	-	1	Kızlarda dikiş, biçki
Laboratuvar	1	1	1	1	1	1	
Yekûn	28	28	28	28	28	28	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1340). *Lise Birinci Devre Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amiri.

1922 yılındaki müfredat programından farklı olarak ders sayıları azaltılmıştır. Bu programda Türkçe, riyaziye (matematik) ve yabancı lisan dersleri ana dersler olmuştur. Programın açıklamalar kısmında son sınıfta haftada iki saat olan fizyoloji ders saatinin bir kısmında temel sağlık bilgilerinin verilmesi istenilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında erkek öğrencilerin bir meslek öğrenmesi ve kız öğrencileri ise temel dikiş-nakış işlerini öğrenmeleri esas olduğundan atölye ders saatinde erkekler atölye meslek öğrenirken, kız öğrenciler ise dikiş-nakış sınıfında biçki ve nakış eğitim almışlardır. Kız öğrencilerin bir üst eğitim-öğretim kurumuna devam edememe durumunda son sınıfta sadece kız öğrencilere yönelik çocuk bakımı dersi programa eklenmiştir. Programda kız öğrenciler terbiye-i bedeniye (beden eğitimi) dersinden muaf tutulmuşlardır.

Osmanlı saltanat rejiminden cumhuriyet rejimine geçişte devletin resmi ortaöğretim müfredatından farklı bir program uygulayan Galatasaray Lisesi, 1924 yılında cumhuriyet değerlerine uygun bir talimatname ve müfredat programı hazırlamıştır. Hazırlanan talimatname ve müfredat programına göre Galatasaray Lisesi'nde eğitim-öğretim ilkokul beş, ortaokul dört ve lise üç yıl olup eğitim dili de Türkçe ve Fransızca'dır (Galatasaray Lisesi Talimatnamesi, 1924, s.3). Aşağıda Tablo 81'de ortaokul kısmının müfredat programı verilmiştir.

Tablo 81:1340-1924 Galatasaray Lisesi Birinci Devre Müfredat Programı Türkçe Dersleri.

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam
Türkçe	7	6	5	3	21
Malumat-ı vataniye	-	1	1	1	3
Din dersleri	1	1	-	-	2
Türk ve İslam Tarihi	-	-	2	2	4
Türkiye Coğrafyası	-	-	-	2	2
Resim	1	1	1	1	4
Musiki	1	1	1	1	4
Terbiye-i bedeniye	1	1	1	1	4
El işleri	1	1	1	-	3
Tercüme	-	-	-	1	1
Yekûn	12	12	12	12	48

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1340). *Galatasaray Lisesi Müfredat Programı.* İstanbul: Yeni Matbaa.

Tablodaki verilere göre sosyal bilimlere ait dersler Türkçe işlenmiştir. Haftalık ders saati en fazla olan ders Türkçe'dir. Türkçe dersinin oranı %15,90'dır.

Tablo 82:1340-1924 Galatasaray Lisesi Birinci Devre Müfredat Programı Fransızca Dersleri.

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam
Fransızca	8	8	7	6	29
Tarih	2	2	1	1	6
Coğrafya	2	2	2	1	7
Tabii İlimler	2	2	1	1	6
Hendese, Resm-i Hattî	4	4	4	5	17
Laboratuvar	3	3	3	3	12
Muhasebe	-	-	1	1	2
Kimya	-	-	1	1	2
Fizik	-	-	1	1	2
Hıfzıssıhha	-	-	-	1	1
Yekûn	21	21	21	21	84

Kaynak: Yücel, H.A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim.* Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.

Tablodaki verilere göre fen bilimlerine yönelik dersler Fransızca ağırlıklı işlenmiştir. Tüm derslerin programdaki oranları incelendiğinde Fransızca %21,96,

hendese %12,87 ve laboratuvar ise %9,09'dur. Ders saati fazla olan bu derslerin toplam oranı ise %43,86'dır. Diğer dersler arasında oranı en düşük olan Hıfzıssıhha dersidir.

1924 Ortaokul Müfredat Programı 1927 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1927 yılında bazı güncellemeler yapılmak suretiyle tekrardan yürürlüğe girmiştir. 1927 Ortaokul Müfredat Programı aşağıda Tablo 83'de verilmiştir.

Tablo 83:1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl Orta Mektepler Birinci Devre Derslerinin Tevzi.

Dersler	1.Sınıf		2.Sınıf		3.Sınıf		Yekûn		Açıklama
Türkçe	7		5		4		16		
Vatan-ı Malumat	-		1		1		2		
Tarih	2		2		3		7		
Coğrafya	2		2		1		5		
Hayvanat	2		-		-		2		
Nebatat	-		1		-		1		
Arziyat	-		-		1		1		
Fizyoloji ve Hıfzıssıhha	-		-		2		2		
Fizik	-		2		2		4		
Kimya	-		1		2		3		
Riyaziyat	5		4		4		13		
Yabancı Lisanı	5		5		5		15		
Resim	2		2		1		5		
Musiki	1		1		1		3		
Jimnastik	2		2		2		6		
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	
Ev idaresi	-	-	1	-	-	-	1	-	
Çocuk bakımı	-	-	-	-	1	-	1	-	
Atölye	2	2	1	2	1	2	4	6	Kız mekteplerinde biçki ve dikiş
Laboratuvar	-	2	-	2	-	1	-	5	
Yekûn	32		32		32				

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1927). *Ortamektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki veriler incelendiğinde 1924 Ortaokul Müfredat Programı'nda olan derslerin bazılarının kaldırıldığı bazılarının ise isminin değiştirildiği görülmektedir. 1924 Ortaokul Müfredat Programı'nda yer alan Türkçe ve Edebiyat dersinin ismi 1927 Ortaokul Müfredat Programı'nda Türkçe olarak değiştirilmiş ancak saatleri aynı kalmıştır. Din dersi ise 1927 Ortaokul Müfredat Programı'nda yer almamıştır. Terbiye-i bedeniye dersinin hem ismi hem de ders saati değiştirilmiştir. Resim dersi önceki programda haftada bir saat iken yeni programda haftada iki saate çıkarılmıştır. Laboratuvar ve atölye derslerinin haftalık ders saati de artırılmıştır.

4.3.2.2. 1931-1946 Yılları Arasında Uygulamada Kalan Ortaokul Müfredat Programları

1927 Ortaokul Müfredat Programı iki yıl yürürlükte kaldıktan sonra 1930 yılında yeni bir müfredat programı ile değiştirilmiştir. 1930 Ortaokul Müfredat

Programı diğer programlara göre daha çağdaş ve uygulamaya dayalıdır. Aşağıda Tablo 84'te 1930 Ortaokul Müfredat Programı verilmiştir.

Tablo 84:1930-1931 Eğitim-Öğretim Döneminde Uygulanan Ortaokul Müfredat Programı.

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	Açıklama
Türkçe	7	5	4	
Tarih	3	2	3	
Coğrafya	2	2	1	
Yurt bilgisi	-	1	1	
Hayvanat	2	-	-	
Nebatat	-	2	-	
Arziyat	-	-	1	
Fizyoloji ve Hıfzıssıhha	-	-	3	
Fizik	-	2	2	
Fizik Laboratuvarı	-	½	½	
Kimya	-	1	2	
Kimya Laboratuvarı	-	½	½	
Riyaziye	5	4	4	
Yabancı Lisanı	5	5	5	
El Yazısı	1	1	1	
Resim	2	2	1	
Musiki	1	1	1	
Jimnastik	2	2	1	
Askerlik (erkeklere)	-	1	1	
Serbest Zaman* (erkekler)	2	-	-	*Serbest zamanın bir saati tarih ve coğrafya derslerinin tatbiki ve gezintilerine tahsis edilecektir.
Çocuk Bakımı (kızlara)	-	-	1	
Biçki- Dikiş (kızlara)	2	1	-	
Ev İdaresi*	-	-	-	* kız öğrenciler pazartesi öğleden sonra eğitim görür.
Yekûn	32	32	32	

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1930). *Ortamektep Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

1930 Ortaokul Müfredat Programı, Türkiye'de 1926 yılında eğitim sisteminde uygulanması kabul edilen *"toplu tedris"* ve *"iş okulu"* ilkeleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yeni müfredat programına sadece erkek öğrencilerin mesul olduğu askerlik ve serbest zaman dersleri eklenmiştir. Programın açıklamalar kısmında derslerin teoriden çıkarılıp uygulamaya dayalı olması istendiğinden serbest zaman dersinde tarih ve coğrafya dersine ait gezi, gözlem ve araştırma yapılması istenmiştir. Ev idaresi dersi için ayrı bir saat konulmamış, ancak pazartesi günü öğleden sonra eğitsel, kültürel ve sosyal etkinliklerin yapıldığı zamanda kız öğrencilere ev idaresi dersinin verileceği programın açıklamalar kısmında belirtilmiştir. Tablodaki verilere göre haftalık saat oranı en yüksek dersler sırasıyla Türkçe%16,6, yabancı dil %15,6 ve riyaziye (matematik) %13,5'tir.

Yaklaşık bir yıl pilot uygulaması yapılan 1930 Ortaokul Müfredat Programı, 1931 yılında bazı değişiklilerle yürürlüğe girmiştir. Bu program 1937 yılına kadar uygulamada kalmıştır.

Tablo 85:1931-1937 Yılları Arasında Uygulanan Ortaokul Programına Göre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi.

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	Toplam
Türkçe	6	5	4	15
Tarih	2	2	3	7
Coğrafya	2	2	1	5
Yurt Bilgisi	1	1	1	3
Hayvanat	-	2	2	4
Nebatat	-	2	-	2
Arziyat	-	-	1	1
Fizyoloji ve Hıfzıssıhha	-	-	3	3
Fizik	-	2	2	4
Kimya	-	2	2	4
Riyaziye	5	4	4	13
Fen Bilgisi	3	-	-	3
Yabancı Lisan	5	5	5	15
El yazısı	1	1	1	3
Resim	2	2	1	5
Musiki	1	1	1	3
Jimnastik	2	2	1	5
Askerlik (erkek)	-	2	2	4
Çocuk Bakımı (kız)	-	-	1	1
Serbest Zaman	3	1	2	6
Toplam	34	34	34	

Kaynak: Yücel, H.A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim.* Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.

1930 yılında pilot uygulaması yapılan programda serbest zaman dersi gezi, gözlem ve incelemeler için tahsis edilmekteydi. Ancak 1931 yılında uygulamaya giren programda serbest zaman dersi hem haftalık saat olarak artırılmış hem de tüm sınıfı kapsayacak etkinliklere ayrılacak şekilde uygulanmıştır. Serbest zaman dersinde öğrenciler okulun fen bilgisi, fizik, kimya ve tabiiye laboratuvarlarına götürülmüştür. Programda ayrı bir ders saati bulunmayan dikiş dersi için ortaokul bir ve ikinci sınıf ders programlarında haftalık bir saatin bu derse ayrılması istenmiştir (Yücel, 1994, s.170). Tablodaki verilere göre ana derslerin oranı önceki programa göre azaltılmıştır. Buna göre riyaziye %12,7 Türkçe ve yabancı dil derslerinin oranı ise %14,7'dir. Tüm dersler arasında oransal olarak en az olan ders ise %0,98 ile arziyat dersidir.

1937-1938 eğitim öğretim döneminde ortaokullar için pilot bir müfredat programı hazırlanmıştır. Bir yıl pilot uygulaması yapılan müfredat programı aşağıda Tablo 86'da verilmiştir.

Tablo 86:1937-1938 Eğitim Öğretim Dönemi Ortaokul Ders Cetveli

Dersler	**I**	**II**	**III**
Türkçe	5	4	4
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	2	2
Yurt bilgisi	-	2	2
Riyaziye	5	4	4
Fen bilgisi ve Kimya	-	-	3
Fizik	-	3	-
Biyoloji ve Hıfzıssıhha	-	2	3
Tabii ilimler	3	-	-
Yabancı dil	5	4	4
El yazısı	2	-	-
Resim	1	1	1
Jimnastik	1	1	1
Musiki	1	1	1
Askerlik (erkek)	-	(2)	(2)
Biçki dikiş (kız)	(2)	(1)	(1)
Ev idaresi (kız)	-	(1)	-
Çocuk bakımı (kız)	-	-	(1)
Serbest zaman (erkek)	(2)	-	-

Yekûn (erkek)	**29**	**28**	**29**
Yekûn (kızlar)	**29**	**28**	**29**

Kaynak: TTDA.066., 1937, s.3

Yukarıdaki tablo incelendiğinde haftalık ders saatlerinde birtakım düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Önceki programda kimya ve fen bilgisi ayrı dersler olarak verilirken bu programda ikisi birleştirilmiştir. Önceki programlarda olduğu gibi bu programda da kız öğrencilere yönelik dersler verilmeye devam edilmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde Türkçe, riyaziye ve yabancı dil dersleri oranının her ders için %15,1 ile eşitlendiği görülmektedir.

Yukarıdaki müfredat programı pilot uygulamadan sonra bazı değişikliklerle 1938 yılında yürürlüğe konulmuştur. 1938 Ortaokul Müfredat Programı daha kapsamlı şekilde hazırlanmıştır. Aşağıda Tablo 87'de 1938 Ortaokul Müfredat Programı verilmiştir.

Tablo 87:1938 Ortaokul Müfredat Programına Göre Haftalık Ders Dağılımı.

Dersler	Erkek			Kız		
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf
Türkçe	6	4	4	5	4	4
Tarih	2	2	2			
Coğrafya	2	2	2			
Yurt bilgisi	-	2	2			
Matematik	5	4	4			
Fizik	-	3	3			
Kimya	-	-	2			
Tabiat ve sağlık bilgisi	3	3	2			
Yabancı dil	5	4	3			
El yazısı	2	-	-			
Resim	2	1	1	1	1	1
Jimnastik	1	1	1			
Musiki	1	1	1			
Askerlik	-	2	2	-	1	1
Biçki-dikiş	-	-	-	2	-	-
Çocuk bakımı	-	-	-	-	-	1
Ev idaresi	-	-	-	-	1	-
Toplam	29	29	29	29	29	29

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1938). *Ortaokul Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.; TTDA.094., 1938, ss.4-5.; TTDA.103., 1938, ss.2-3.

1938 Ortaokul Programı yaklaşık on yıl yürürlükte kalmıştır. Pilot uygulaması yapılan programda kız öğrenciler için askerlik dersi yokken asıl programda haftalık bir saat bu ders için ayrılmıştır. Fen bilgisi dersi kaldırılmış, sadece kimya dersi verilmiştir. Bu programda kız öğrenciler ortaokul birinci sınıfta 5 saat Türkçe dersi alırken erkek öğrenciler 6 saat Türkçe dersi almış; erkek öğrenciler resim dersini birinci sınıfta 2, iki ve üçüncü sınıfta 1'er saat alırken, kız öğrenciler ise tüm sınıflarda 1'er saat almışlardır. Önceki programa göre yabancı dil dersinin haftalık ders saati azaltılmıştır[73] (Dersler Bir Saat, 1938, s.2; Kızlarımızın haftada bir, 1938, s.3).

[73] Askerlik dersleri pedagojik deneyimi olan subaylar tarafından verilmektedir.

Tablodaki verilere göre Türkçe'nin oranı %16 riyaziye %14,9 ve yabancı dil dersinin oranı %13,7'dir. Türkçe dersinin oranı önceki programa göre tekrardan artırılmıştır.

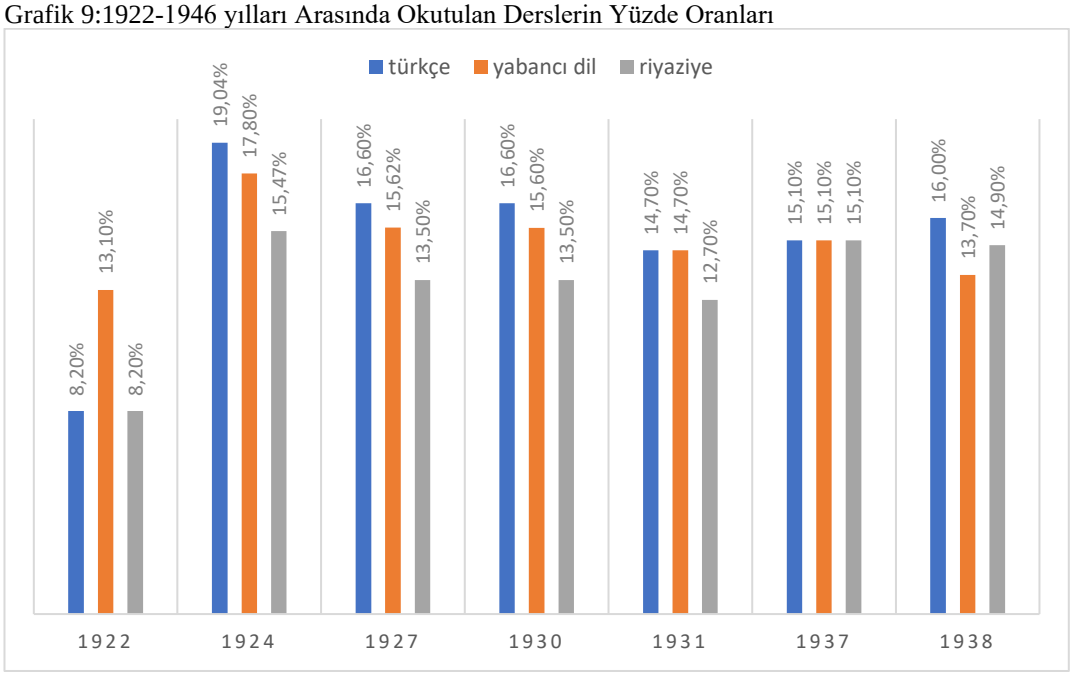
Cumhuriyet döneminde ortaokul sayısı düşük olmasına rağmen bazı yerlerde öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı bu okullarda çifte öğretim yapılmıştır. Çifte öğretim yapan okullarda büyük farklılıklar olmamıştır. Aşağıda Tablo 88'de çifte öğretim yapan okullara yönelik hazırlanan haftalık ders cetveli verilmiştir.

Tablo 88:Çifte Öğretim Yapan Ortaokullara Özgü Haftalık Ders Cetveli (1938)

Dersler	I		II		III	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
Türkçe	5	5	4	4	3	3
Tarih	2	2	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	2	2	2	2
Yurt bilgisi	-	-	2	2	2	2
Matematik	5	5	4	4	4	4
Fizik	-	-	3	3	3	3
Kimya	-	-			2	2
Tabii ilimler ve sağlık bilgisi	3	3	3	3	2	2
Yabancı dil	5	5	3	3	3	3
El yazısı	2	1	-	-	-	-
Resim	1	1	1	1	1	1
Jimnastik	1	1	1	1	1	1
Musiki	1	1	1	1	1	1
Askerlik	-	-	2	1	2	1
Biçki dikiş	-	2	-	-	-	-
Ev idaresi	-	-	-	1	-	-
Çocuk bakım	-	-	-	-	-	1
Toplam	**27**	**28**	**28**	**28**	**28**	**28**

Kaynak: TTDA.094., 1938, s.9.; TTDA.094., 1938.; TTDA.103., 1938, ss.5-6.

Grafik 9:1922-1946 yılları Arasında Okutulan Derslerin Yüzde Oranları

Grafikteki veriler incelendiğinde cumhuriyetin ilanından önce dersler arasında yabancı dil oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra

hazırlanan müfredat programlarında ise Türkçe dersinin oranı artırılmıştır. Riyaziye (matematik) dersi ise genel olarak yakın oranlarda dengelenmiştir.

4.3.2.2.1 Azınlık Ortaokulu Müfredat Programları

Azınlık okulları müfredat programlarını oluştururken resmî devlet ortaokullarının programlarıyla eşdeğer olacak şekilde hazırlarlar. Programlarında yer alması gereken kültür dersleri dışında diğer dersleri Türkiye Cumhuriyeti inkılap ve değerlerine uygun şekilde düzenlemek zorundadırlar. Örneğin 1934 yılında Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayına gönderilen Zografyon Rum Ortaokulu Müfredat Programı kurul tarafından uygun görüldükten sonra yürürlüğe girmiştir (TTDA., 237, 1934, s.22).

Tablo 89: Zografyon Rum Ortaokulu Haftalık Ders Cetveli (1934).

Dersler	**I**	**II**	**III**
Türkçe	5	5	5
Tarih	3	2	3
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	-	1	1
Din Dersi	1	1	1
Rumca	6	6	6
Kitabet	1	1	1
Fransızca	5	5	5
Hesap	3	3	-
Hendese	1	2	2
Cebir	-	-	3
Fizik	-	2	-
Tabii İlimler	-	2	2
Kimya	-	1	-
Resim	2	2	2
Beden Terbiyesi	1	1	1
Yekûn	**30**	**36**	**33**

Kaynak: TTDA.237, 1934, ss.22-23.

Program incelendiğinde dil grubu derslerinin haftalık saatinin yoğunlukta olduğu görülür. Kültür derslerinin içerik ve ders saatleri resmi ortaokul müfredat programına göredir. Tablodaki verilere göre Rumca dersinin oranı %18,1, Türkçe ve Fransızca'nın oranı ise %15,1'dir. Bu üç dersin programdaki oranı ise %48,3'tür.

1934 yılında kendi müfredat programını hazırlayıp talim ve terbiye kurulunun onayına sunan bir diğer azınlık okulu da Galata Getronagan Ermeni Ortaokuludur. 1935-1936 eğitim öğretim döneminden itibaren faaliyet başlayan Galata Getronagan Ermeni Ortaokulu'nun haftalık ders cetveli aşağıda Tablo 90'da verilmiştir.

Tablo 90: Galata Getronagan Ermeni Ortaokuluna ait Haftalık Ders Cetveli (1934).

Dersler	**İlk kısım**		**Orta kısım**	
	5	**6**	**7**	**8**
Türkçe	6	6	5	4
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	2	2
Yurt Bilgisi	1	-	2	2
Din Dersleri	1	1	-	-
Ermenice ve Tercüme	4+1	4+1	4+1	4+1
Fransızca ve Tercüme	4+1	4+1	4+1	4+1
Hesap	6	4	2	2
Hendese	-	1	2	2
Cebir	-	-	2	2
Fizik	-	-	2	2
Kimya	-	-	2	2
Eşya	2	-	-	-
Hayvanat	-	2	-	-
Nebatat	-	-	2	-
Teşrih	-	-	-	2
Hıfzıssıhha	-	-	-	1
Ahlak	1	-	-	-
Resim ve Elişleri	1+1	1+1	1+1	1+1
Musiki	1	1	1	1
Beden Terbiyesi	1	1	1	1
Yazı	1	1	-	-
Yekûn	**33+3**	**30+3**	**34+3**	**35+3**

Kaynak: TTDA.80, 1934, s.2.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde dil grubu dersleri ile resim ve el işi derslerine ilaveten kurs takviyelerinin yapıldığı görülmektedir. Tablodaki verilere göre tüm sınıflarda haftalık üçer saat kurs takviyesi yapılmıştır. Derslerin oranı incelendiğinde Türkçe dersinin %15,1, Ermenice ve Fransızca derslerinin oranının %12,1 olduğu görülür. Bu üç dersin oranı ise tüm derslere göre toplamı %39,3'tür.

1938 yılında resmi devlet ortaokullarında yeni müfredat programları yürürlüğe girmesinden sonra bazı azınlık ortaokulları da kendi müfredat programlarında güncelleme yapmıştır. İstanbul Rum Ortaokulu 1937-1938 eğitim-öğretimde hazırladığı taslak programını Talim ve Terbiye Kurulu'na sunmuştur. Kurulun gerekli incelemelerinden sonra program 1938-1939 eğitim-öğretim döneminde yürürlüğe girmiştir. Aşağıda Tablo 91'de İstanbul Rum Ortaokulu'nun yeni müfredat programı verilmiştir.

Tablo 91:İstanbul Rum Ortaokulları Edebiyat ve Fen Kollarında Okutulacak Dersler.

Dersler	I. Sınıf		II. Sınıf		III. Sınıf	
	Edebiyat	Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat	Fen
Türkçe	6	6	5	5	4	4
Tarih	2	2	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	2	2	2	2
Yurt bilgisi	-	-	2	2	2	2
Din dersleri	1	1	1	1	1	1
Rumca ve kitabet	9	8	7	6	7	6
Fransızca	4	5	4	5	4	5
Riyaziye Muh.	3	4	4	4	5	5
Fizik	2	2	1	1	-	-
Kimya	1	1	1	1	-	-
Tabii ilimler	-	-	1	1	2	2
Resim yazı	1	2	1	1	1	1
Jimnastik	1	1	1	1	1	1

Askerlik	-	-	2	2	2	2
Musiki	1	-	1	-	1	-
Biçki dikiş	1	-	1	-	1	-
Toplam	34	34	34	34	34	34

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerinin Müfredatı.* İstanbul: Fazilet Basımevi.

Tablodaki verilere göre Rumca dersinin oranı %21,5, riyaziye %12,7, Fransızca ve Türkçe derslerinin oranı %14,7'dir. Bu derslerin toplam oranı ise %63,6'dır. Programın yönergeler bölümüne göre Rum Ortaokullarının ikinci ve üçüncü sınıf öğrenciler riyaziye dersinin bir saatinde Fener Erkek Ortaokulu'na giderek burada usul-i muhasebe dersi alacaklardır. İkinci ve üçüncü sınıfta erkek öğrencilere özgü olan askerlik dersinde kız öğrencilerin 1 saat dikiş eğitimi alacağı ifade edilmiştir. Ayrıca ortaokul birinci sınıf edebiyat kolunda kız öğrencilerin birer saat olan musiki ve biçki-dikiş derslerinde erkek öğrencilere resim, yazı ve riyaziye derslerine ait takviye kursların verileceği belirtilmiştir (İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerin Müfredatı, 1937, ss.3-4).

4.3.2.3. 1923-1946 Yılları Arasında Uygulamada Olan Lise Müfredat Programları

Ortaöğretim kurumlarının ikinci devresi olan liselerin hedefi öğrencileri yükseköğretime hazırlamak ve öğrencilere bir meslek kazandırmaktır. Cumhuriyetin ilanından itibaren yürürlüğe giren lise müfredat programları bu iki amaca hizmet etmek için hazırlanmıştır. Aşağıda Tablo 92'de cumhuriyetin ilanından sonra yürürlüğe giren lise müfredat programı verilmiştir.

Tablo 92:1340 (1924) Liselerin İkinci Devre Müfredat Programı

Dersler	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf		Açıklama
			Fen	Edebiyat	
Türkçe ve Edebiyat	3	3	2	5	
Yabancı Lisanı	5	5	5	5	
Tarih	2	2	2	4	
Coğrafya	1	1	1	1	
Tabiiyat	3	-	-	-	2 saat hayvanat ve bir saat nebatat
Arziyat	-	2	-	-	Yarım saat nebatat bir buçuk saat arziyat
Fizik	2	2	2	-	
Cebir	3	2	1	-	
Hendese ve Resm-i Hattî	4	3	4	-	
Laboratuvar	2	1	3	2	
Arabi	2	2	-	4	
Farisi	1	1	-	2	
Felsefe	-	2	2	4	
İçtimaiyat	-	-	2	2	
Mihank	-	-	2	-	
Kozmografya	-	-	2	1	
Müsellesat	-	2	-	-	
Kimya	2	2	2	-	
Yekûn	30	30	30	30	

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1340). *Liselerin İkinci Devre Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Tablodaki veriler incelendiğinde yabancı dil oranının %16,6, Türkçe ve riyaziye dersinin oranının ise her ders için %12,2 olduğu görülür. Derslerin birbiriyle olan ilişkisi minimum düzeydedir. İlk iki sınıfta öğrenciler temel dersleri aldıktan sonra son sınıfta mezun olacakları alanları seçerler. Son sınıfta alana özgü dersler olsa, da diğer alana ait dersler de minimum seviyede alınmıştır. Programın yönergeler bölümünde lise birinci sınıfta üç saat olan tabiiyat dersinin iki saati hayvanat ve bir saati de nebatat dersine ayrıldığı belirtilmektedir. Arziyat dersinin yarım saatin nebatat, bir buçuk saatinin de arziyata ayrılması istenmiştir.

1924 yılında cumhuriyetin ilk ortaöğretim müfredat programları hazırlanınca özel statüde olan Galatasaray Lisesi de aynı dönemde kendi müfredat programını hazırlamıştır. Galatasaray Lisesi'nin Türkçe ve Fransızca ağırlıklı iki müfredat programı vardır. Aşağıda Tablo 93'de Türkçe kısmı verilmiştir.

Tablo 93:1340 (1924) Galatasaray Lisesi İkinci Devre Müfredat Programı Türkçe Dersleri.

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Türkçe ve Edebiyat	4	4	2	4
Türk ve İslam Tarihi	1	1	1	1
Arabi	2	2	-	2
Farisi	1	1	-	2
Resim	1	1	-	-
Türkiye Coğrafyası	-	1	1	1
İktisat ve Kavanin (kanunları)	-	1	2	2
Tercüme	-	1	1	1
Yekûn	9	12	7	13

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1340). *Galatasaray Lisesi Müfredat Programı.* İstanbul: Yeni Matbaa.

Tablodaki verilere göre Türkçe ve edebiyat dersinin oranı %12,63 olup her sınıfta işlenen derslerden olan Türk ve İslam Tarihi'nin oranı ise %3,15'tir. Arabi ve Farisi dersleri ilk iki sınıfta zorunlu ders olarak verilmiştir. Tercüme dersi de son iki sınıfta işlenen ortak ve zorunlu bir derstir. Galatasaray Lisesi müfredat programının oluşturulduğu dönemde tarih, coğrafya ve vatan-ı malumat dersleri programda yer almamıştır. Ancak takip eden eğitim-öğretim dönemlerinde bu derslerin müfredat programlarına dahil edildiği görülmektedir (Yücel, 1994, s.200).

Aynı programın devamı olan Fransızca ağırlıklı müfredat programı aşağıda Tablo 94'te verilmiştir.

Tablo 94:1340 (1924) Galatasaray Lisesi İkinci Devre Müfredat Programı Fransızca Dersleri.

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Fransızca	4	4	-	-
Felsefe	-	-	3	7
Tarih	2	2	1	1
Coğrafya	1	1	1	1
Riyaziyat	5	5	7	-
Fizik	2	2	3	3
Kimya	2	2	2	2
Resm-i hattî	1	1	1	-
Tabii ilimler	-	1	2	2
Hıfzıssıhha	-	-	1	1
Laboratuvar	3	3	3	3
Kozmografya	-	-	1	1
Yekûn	20	21	25	21

Kaynak: Yücel, H.A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim.* Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.

Tablodaki verilere bakıldığında riyaziye dersinin oranının %17,89 Fransızca'nın %8,42 ve laboratuvar dersinin oranının ise %9,47 olduğu görülür. Fransızca müfredat programında ağırlıklı derslerin fen bilimleri olduğu görülmektedir.

1924 Lise Müfredat Programı üç sene uygulandıktan sonra dönemin şartları, eğitimde meydana gelen gelişmeler, öğretmen ve müfettiş raporları doğrultusunda tarih, coğrafya ve matematik derslerinin içeriğinde birtakım değişikliklere gidilmiştir. Ayrıca önceki programda yer alan din dersi de yeni programdan çıkarılmıştır (Cicioğlu, 1985, s.172). 1927 Lise Müfredat Programı Tablo 95'te verilmiştir.

Tablo 95:1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl Orta Mektepler İkinci Devre Derslerinin Tevzi.

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf		Yekûn	Açıklama
			Fen	Edebi		
Türkçe ve Edebiyat	3	3	3	5*	11	*Üçer saat her iki şubede müşterek
Tarih	2	2	2	3*	7	*İkişer saat her iki şubede müşterek
Coğrafya	2	2	1		5	
Nebati ve Hayvani Fizyoloji	3	-	-		3	
Arziyat	-	2	-		2	
Fizik	2	2	2	1	7	
Kimya	2	2	2	-	6	
Hendese ve Resm-i Hattî	3	2	2	-	7	
Cebir	3	2	2	1	8	
Nazari Hesap	-	-	1	-	1	
Müsellesat	-	-	1	-	1	
Mihanik	-	-	2	-	2	
Kozmografya	-	-	2	1	3	
Felsefe ve İçtimaiyat	-	2	3	6*	8	*Üçer saat her iki şubede müşterek
Arabi	2	2	-	4	8	
Farisi	1	1	-	2	4	
Yabancı Lisanı	5	5	5		15	
Jimnastik	2	2	1		5	
Laboratuvar	3	3	2		8	
Yekûn	32	32	32			

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1927). *Ortamektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Tablodaki verilere göre Türkçe dersinin oranı %15,62 ve yabancı dil dersinin oranı %11,56 olup iki dersin toplam oranı %27,18'dir. Programda yapılan değişiklikler ise şunlardır. Fen şubesinin Türkçe ve edebiyat dersi haftada üç saate çıkarılmış ve dersin edebiyat şubesiyle koordineli olacak şekilde işlenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca edebiyat şubesinin 4 olan tarih dersinin saati 3'e düşürülmüştür. Öğrenciler bu

üç saatte fen şubesiyle ortak eğitim verilecektir. Önceki programda ayrı ayrı okutulan felsefe ve içtimaiyat dersleri birleştirilmiştir. Fen ve edebiyat şubeleri felsefe ve içtimaiyat derslerini ortak konular üzerinden yürütmüşlerdir. Coğrafya, yabancı dil, jimnastik ve laboratuvar derslerinde fen ve edebiyat şubeleri ortak bir sınıfta eğitim görmüşlerdir.

1927 yılında yapılan güncellemeler ve 1928 yılında yeni Türk harflerin kabulünden sonra liselerin müfredat programlarında bulunan *"Arabi ve Farisi"* dersleri kaldırılmıştır. Bu derslerin kaldırılması sonrasında müfredatta yeni ders arayışına gidilmiştir. Bakanlığa bağlı Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri liselerde öğrencilere eski Türkçe metinlerle yazılmış "Eski Türkçe" adı altında bir dersin verilmesini önermişlerdir. Öneri, Talim ve Terbiye Kurulu'nda görüşüldükten sonra kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur (TTDA.074.,1929, s.1).

"Eski Türkçe" dersi sadece bir eğitim-öğretim döneminde yürürlükte kalabilmiştir. 1930-1931 eğitim öğretim dokuzuncu sınıflara ikinci yabancı lisan dersi eklenmiştir. Arabi ve Farisi derslerinin haftalık ders saatleri de bu derse tahsis edilmiştir. 11. sınıf Edebiyat Şubesi'nde Arabî ve Farisî derslerinin haftalık toplam ders saati altı saat olup bunun dört saati ikinci yabancı lisan dersine tahsis edilirken, geriye kalan iki saat de serbest zaman dersine bölüştürülmüştür (TTDA.112., 1929, s.1).

1929-1930 eğitim-öğretim döneminde de liselerin müfredat programında birtakım yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerde uygulamaya yönelik veya laboratuvar ortamının kullanılması elzem olan derslerde zamandan tasarruf için derslerin teorik bölümüyle uygulamalı alanların aynı mekânda yapılması istenilmiştir (Liselerde Tetkiki Dersler,1929, s.3).

Alfabe değişikliği ve her eğitim-öğretim döneminde müfredat programında yapılan düzenlemeler 1930 yılında yeni bir müfredat programının hazırlanmasını gerektirmiştir. Aşağıda Tablo 96'da yeni müfredat programının haftalık ders çizelgesi verilmiştir.

Tablo 96:1931-1934 Yılları Arasında Uygulanan Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi.

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Felsefe ve İçtimaiyat	-	2	2	6
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	9	2
Tabiiye	3	2	1	1
Fizik	3	2	1	1
Kimya	3	2	1	1
I. Yabancı Lisan	5	5	5	5
II. Yabancı Lisan	3	3	3	3
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik	1	2	2	2
Yurt Bilgisi	1	1	-	-
Serbest zaman	2	3	3	3
Yekûn	34	34	34	34

Kaynak: TTDA.140, 1931, s.3; Doğan, H. vd. (1972). *Ortaöğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Tablodaki verilere göre edebiyat dersinin oranı %10,78, riyaziyenin %17,64, birinci yabancı dilin %14,70 ve ikinci yabancı dilin de %8,82 olduğu görülmektedir. Bu dört dersin toplam oranı ise 51,94'tür. Bu programda önceden yapılan düzenlemeler aynı şekilde kalırken diğer derslerin muhtevası *"toplu tedris"* ve *"iş okulu"* ilkelerine göre tekrardan düzenlenmiştir. 1927 Lise Müfredat Programı'nda dört farklı ders altında verilen matematik bilimine ait dersler *"riyaziye"* dersinin altında birleştirilmiştir.

1930-1931 eğitim-öğretim döneminde Millî Eğitim Bakanlığı'nın Milli Eğitim Müdürlüklerine gönderdiği bir tamim doğrultusunda lise müfredatından kaldırılan Arabi ve Farisi dersleri yerine sadece Fransızca dersi okutulacağı bildirilmiştir. Ancak tamimde birinci yabancı dil olarak Fransızca alan bir öğrencinin bu derse ek olarak Almanca ve İngilizce derslerinden birini de tercih edebileceği belirtilmiştir. İki yabancı lisan dersi uygulamasının uzun süreli olmadığı anlaşılmıştır ve bu uygulamanın 1932-1933 eğitim öğretim döneminden sonra yürürlükten kaldırıldığı görülmektedir (Lisan dersleri, 1930, s.4; Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, s.37).

1930 Lise Müfredat Programı'nda 1934 yılına kadar bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1934 yılında yürürlüğe girecek yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır. Aşağıda Tablo 97'de 1934 Lise Müfredat Programı verilmiştir

Tablo 97:1934-1937 Yılları Arasında Uygulanan Lise Programına Göre Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi.

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Felsefe ve İçtimaiyat	-	-	2	6
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	1
Riyaziye	5	4	8	2
Tabii İlimler	3	2	1	1
Fizik	3	3	3	½
Kimya	3	3	3	½
Yabancı Dil	5	5	3	5
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik	2	2	2	2
Toplam	29	29	29	29

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1934). *Lise Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası; Doğan, H. vd. (1972). *Ortaöğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.; TTDA.067., 1937, s.1.

Tablodaki verilere göre edebiyat dersinin tüm programa oranı %12,64, yabancı dilin oranı %17,24 ve riyaziye dersinin oranının %18,39 olduğu görülmektedir. Bu üç dersin toplam oranı ise %48,27'dir. Bir önceki programa göre derslerin haftalık ders saati düşürülmüşse de yeni programın bireysel ve toplamdaki saat oranı artmıştır. Fizik ve kimya dersleri ilk iki sınıfta ortak verilirken Edebiyat Şubesi'nde bu derslerin haftalık saati ½ oranında azaltılmıştır. 1934 Lise Müfredat Programı'nın yönerge bölümüne göre askerlik dersinde erkekler askeri talim yaparken kızlar öğretmen gözetiminde laboratuvarda başka etkinlikler yaparlar[74].

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Talim ve Terbiye Kurulu 1934 Lise Müfredat Programı'nın yürürlüğe girmesinden sonra bu programın daha kapsamlı olması ve geliştirilmesi için bir komisyon görevlendirmiştir. Komisyon, müfredat programının bir yıl uygulanmasından sonra hazırladığı raporda bazı değişikliklerin yapılmasını önermiştir (TTDA.177, 1935, s.57)[75]. Aynı komisyon, 1936-1937 eğitim-öğretim dönemi içinde büyük şehirlerde 1934 Lise Müfredat Programı'nın uygulanabilirliğini görmek ve eksik yönlerini tespit etmek için sahaya inmiştir. Komisyon, çalışmalar neticesinde fen bilgisi, fizik, kimya ve riyaziye ders içeriklerinde birtakım

[74] Fen Şubesi'nde 8 saat olan riyaziye dersinin iki (2) saati cebir, iki (2) saati hendese, bir (1) saati nazari hesap, bir (1) saati müsellesat, bir (1) saati mihanik ve bir (1) saatte kozmografyaya ayrılmıştır (Lise Müfredat Programı, 1934, s.1). 1934-1935 eğitim-öğretim yaz dönemi askerlik kamplarında öğrenciler sabah kamp alanına gelmiş ve akşam evlerine gitmişlerdir. Ancak 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde bu uygulama kaldırılmıştır. Öğrenciler yaz dönemi askerlik kamplarında geceli gündüzlü kamp alanında bulunma zorunluluğu getirilmiştir (İmtihanlar Biter Bitmez, 1936, s.5).

[75] 1934-1935 eğitim-öğretim döneminin sonuna doğru Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde liselerin dört yıla çıkarılması söz konusu olmuştur. Bu hususta gerekli altyapı çalışmaları yapılsa da liselerin dört seneye çıkarılmasının devlete ayrı bir maliyet getireceği düşünüldüğünden bu karar geçici olarak askıya alınmıştır (Milliyet Maarif Vekiliyle, 1934, s.7).

düzenlemelerin yapılması gerektiği Bakanlığa rapor edilmiştir (Mekteplerde Tetkik, 1936, s.3).

1938 yılında ilk, orta ve lise kademelerinin müfredat programlarında devrim niteliğinde bir güncelleme söz konusu olmuştur. Aşağıda Tablo 97'de 1938 Lise Müfredat Programı verilmiştir. 1938 yılında programın hazırlanmasında Talim ve Terbiye Kurulu'nun raporları ve eğitim bilimleri alanında meydana gelen gelişmeler etkili olmuştur.

Tablo 98:1938 Erkek ve Kız Liseleri Müfredat Programına Göre Ders Dağılımları.

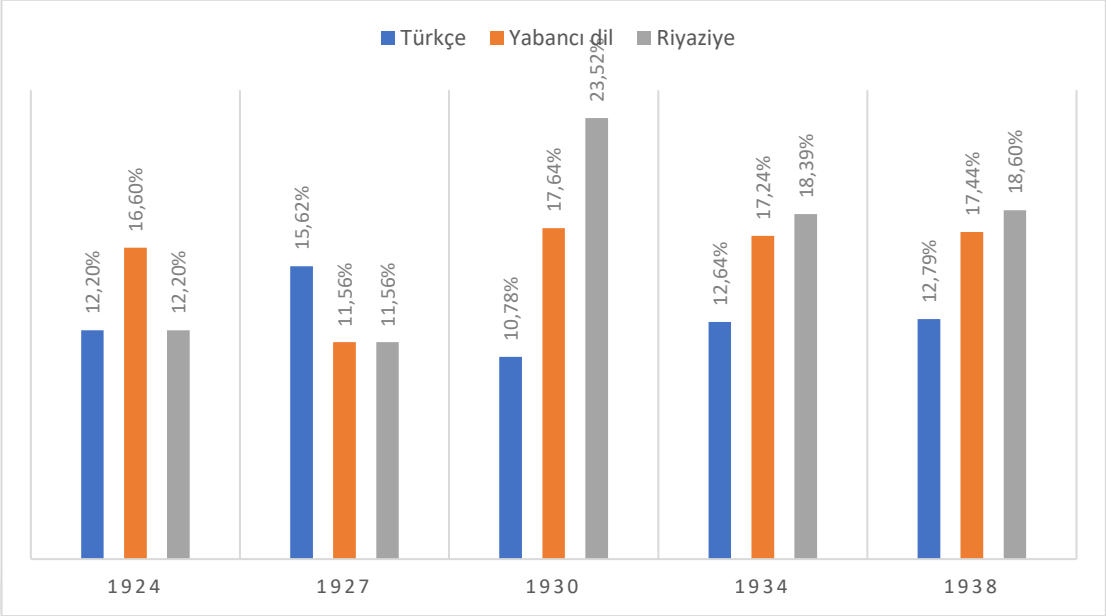
Dersler	Erkek				Kız			
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf		I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
			Fen	Edebiyat			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5				
Filozofi ve Sosyoloji	-	-	3	6				
Psikoloji	-	2	-	-				
Tarih	2	2	3	3				
Coğrafya	2	2	1	1				
Matematik	5	4	7	2				
Tabiat Bilgisi	3	2	1	1				
Fizik	3	3	3	1 ½				
Kimya	3	3	3	1 ½				
Yabancı Dil	5	5	3	5				
Jimnastik	1	1	1	1				
Askerlik	2	2	2	2	1	1	1	1
Toplam	29	29	29	29	28	28	28	28

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1938). *Lise Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.; TTDA.094., 1938, ss.1-4.; TTDA.104.,1938, ss.2-3.

Tablodaki verilere göre erkek öğrencilere yönelik herhangi bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir. Kız öğrenciler ise bir saat askerlik dersine tabi olmuşlardır. Bu veriler ışığında kız öğrencilerin müfredat programında edebiyat dersinin oranı %12,79 riyaziye dersinin oranı %18,60 ve yabancı dilin oranı da %17,44'tür. Bu üç dersin toplam oranı %48,83 olduğu görülmektedir. Oranlar karşılaştırıldığında müfredat programına göre erkek öğrencilerde bu derslerin oranı daha yüksektir.

Aşağıda Grafik 10'da 1924-1946 yılları arasında yürürlükte olan müfredat programlarındaki üç temel dersinin yüzdelikleri verilmiştir.

Grafik 10:1924-1946 Yılları Arasında Liselerde Üç Temel Dersin Yüzde Oranları

Grafikteki yüzdelikler incelendiğinde yıllara göre derslerin müfredat programlarındaki yüzdelikleri dalgalı bir grafik çizdiği görülmektedir. 1930 yılında yabancı dil en yüksek seviyesine çıkmıştır. Bazı yıllarda ise Türkçe ve riyaziye dersi eşit yüzdeye sahiptirler.

4.3.2.3.1. Azınlık Liseleri ve Diğer Meslek Liseleri Müfredat Programları

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra medreselerin kapatılması topluma cumhuriyetin değerlerini aktaracak ve topluma dini açıdan önderlik edecek din adamı ihtiyacı doğurmuştur (Ergin, 1977, s.1742). Bu bağlamda müfredat programının devlet tarafından hazırlandığı, bütçesi ve denetiminin ise Bakanlık müfettişleri aracılığıyla yapıldığı İmam Hatip Liseleri açılmıştır. 1924 yılında aktif İmam Hatip Lisesi sayısı 29 iken öğrencilerin rağbet göstermemesi nedeniyle bu sayı 1924-1925 eğitim-öğretim döneminde 26, 1925-1926 eğitim-öğretim döneminde ise 20'ye kadar düşmüştür. 1930 yılında İstanbul ve Kütahya İmam Hatip Liselerinin de kapanmasıyla İmam Hatip Liseleri fiilen fonksiyonunu kaybetmiştir. Ancak 1932-1933 eğitim-öğretim dönemine kadar bazı yerlerdeki İmam Hatip Okulları açık kalmıştır (Kurt, 2014, s.76).

1932 yılında İmam Hatip Liselerinin kapanmasıyla lise tahsiline devam etmek isteyen öğrencilerin resmi devlet liselerinin hangi sınıfına yerleştirilecekleri hususunda bazı anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Bu sorunun çözülmesi için İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Bakanlığa bir dilekçe gönderilmiştir. Gönderilen dilekçede

öğrencilerin kayıtlarının hangi sınıfa yapılacağı konusunda bilgi istenmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu konu hakkında İmam Hatip Liselerinin müfredat programının farklı olmasından dolayı öğrencilerin ortaokul mezunu sayılması ve lise tahsili yapmak isteyenlerin lise birinci sınıfa kayıtlarının yapılması gerektiği belirtilmiştir (TTDA.180., 1932, s.1).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilanından 1932 yılına kadar eğitim-öğretim yapan İmam Hatip Liselerinin müfredat programı aşağıda Tablo 99'da verilmiştir.

Tablo 99:1924-1932 Eğitim-Öğretim Dönemleri Arasındaki İmam Hatip Okulları Müfredat Programı.

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	Toplam	Açıklama
Kur'an-ı Kerim, Tecvid	3	3	2	1	9	
Gına (Müzik)	2	1	1	1	5	
Tefsir	-	-	-	2	2	
Hadis	-	1	1	1	3	
İlm-i Tevhid	-	-	1	1	2	
Din Dersleri	2	2	3	2	9	
Ruhiyat (Psikoloji)	-	-	1	1	2	
Ahlak ve Malumat-ı Vataniye	-	2	2	2	6	
Türkçe	5	4	2	1	12	
Türk Edebiyatı	-	-	2	2	4	
Hitabet ve İrşad	-	2	3	2	7	
Arabi	3	3	4	4	14	
Tarih	2	2	2	2	8	
Coğrafya	2	1	1	1	5	
Hesap	2	2	-	-	4	
Hendese	-	1	2	2	5	
Hayvanat	1	2	-	-	3	
Nebatat	2	-	-	-	2	
Tabakat	-	-	-	-	-	
Fizik	-	-	1	1	2	
Kimya	-	-	1	1	2	
Hıfzıssıhha	-	-	2	2	4	
Yazı	2	2	-	-	4	
Terbiye-i Bedeniye	2	2	1	1	6	
Yekûn	28	30	30	30		

Kaynak: Maarif Vekâleti. (1340). *İmam Hatip Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-ı Amire.

Tablodaki verilere göre Arapçanın tüm programa oranı %11,86, Türkçe'nin %10,16, din dersleri ve Kur'an-ı Kerim'in her birinin oranı %7,62'dir. Ders saati fazla olan bu derslerin programdaki toplam yüzdeleri ise %37,26'dır.

Özel bir statüsü olan Galatasaray Lisesi de resmi devlet liseleri gibi, belli eğitim-öğretim dönemlerinde müfredat programını gözden geçirmiştir. Yapılan düzenlemeler öncelikle programların incelenmesinden sorumlu birim olan Talim ve Terbiye Kurulu'na gönderilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu da 1942 yılında gönderilen müfredat programını onaylamıştır. Ancak bu müfredat programı 1943 yılından itibaren uygulanmıştır. Aşağıda Tablo 100'de Galatasaray Lisesi Klasik Şube'sinin haftalık ders çizelgesi verilmiştir (Galatasaray Lisesi'nin Klasik, 9 İkinciteşrin 1942, s.95):

Tablo 100:Galatasaray Lisesi İkinci Devre Klasik Şube Ders Dağılımı.

Dersler	9. La.	10. La.	11. La.	12. La.
Edebiyat	3	3	3	5
Filozofi ve Psikoloji	0	0	0	4
Sosyoloji	0	0	2	0
Tarih	2	2	2	2
Coğrafya	1	1	1	1
Matematik	3	3	3	3
Tabiat Bilgisi	1	1	1	2
Fizik	2	2	2	2
Kimya	2	2	2	2
Fransızca	5	5	5	0
Almanca veya İngilizce	2	2	1	1
Latince	5	5	4	4
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik	2	2	2	2
Yekûn	29	29	29	29

Kaynak: Maarif Vekilliği. (9 İkinciteşrin 1942). *Galatasaray Lisesi'nin Klasik Şubesine Mahsus Ders Tevzi Cetveli Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.5. S.197. s.95.

Tablodaki verilere göre edebiyat dersinin programdaki oranı %12,06, Fransızcanın oranı %12,93, matematiğin oranı %10,34, tarih, fizik ve kimya derslerinin her birinin oranı ise %6,89 olduğu görülmektedir. Bu derslerin programdaki toplam oranı ise %56'dır.

Özel statüde olan Galatasaray Lisesi'yle ilgili düzenlemelerle aynı zaman diliminde meslek liselerinde de değişiklik yapılmıştır. 1943-1944 eğitim-öğretim döneminin ikinci yarısında hazırlanan müfredat programları Talim ve Terbiye Kuruluna gönderilmiştir. Gerekli onay alındıktan sonra 1944 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir. Aşağıda Tablo 101'de Ticaret Ortaokul ve Liseleri müfredat programları verilmiştir (Ticaret Liseleri ile Orta Ticaret, 1 Şubat 1943, s.127).

Tablo 101:Orta Ticaret Okulları ve Ticaret Lisesi Müfredat Programı ve Ders Dağıtım Cetveli.

Dersler	Birinci Devre			İh.	İkinci Devre		
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	1.Sınıf	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
Ana Dili	5	3	2	2	2	2	1
Tarih	2	2	2	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	2	2	2	2	2
Yurt Bilgisi	-	1	1	-	-	-	-
Toplumbilim	-	-	-	-	-	-	1
Genel Aritmetik	4	-	-	-	-	-	-
Ticaret Aritmetiği	-	2	2	4	2	2	-
Cebir	-	2	2	2	2	2	-
Mali Cebir	-	-	-	-	-	-	2
Geometri	1	1	1	-	-	-	-
Fizik	-	2	2	2	2	2	1
Kimya	-	-	1	2	2	2	2
Tabiat Bilgisi ve Sağlık Bilgisi	2	2	1	-	-	-	-
Jeoloji	-	-	-	-	-	-	1
Yabancı Dil	6	4	4	4	4	4	4
Görsel	1	1	1	1	1	1	1
El Yazısı	2	1	-	-	-	-	-
Jimnastik	1	1	1	1	1	1	1
Askerlik	-	2	2	2	2	2	2
Muhabere ve Neşriyat	-	-	1	1	1	1	1
Mal Bilgisi	-	-	2	2	2	1	1
Bürokomersiyal	6	5	4	6	4	3	3
Ekonomi	-	-	-	2	2	2	2
Finans	-	-	-	-	-	-	1
İstatistik	-	-	-	-	-	-	1
Ticaret Hukuku	-	-	-	-	-	2	2
Stenografi	-	1	1	2	1	1	1
Daktilografi	2	2	2	2	2	2	2
Toplam	34	34	34	34	34	34	34

Kaynak: Maarif Vekilliği. (1Şubat 1943). *Ticaret Liseleri ile Orta Ticaret Okulları Yeni Müfredat Programı ve Ders Dağıtma Cetveli Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.5. S.209. s.127.

Ortaokul ve ticaret meslek lisesi ticaret bölümünde alanlarına yönelik dersler ağırlıklı olmakla birlikte diğer derslerden yabancı dil dersinin de haftalık ders saati fazla olduğu görülmektedir. Yabancı dilin birinci sınıfta tüm derslere oranı %17, diğer sınıflarda ise %11'dir. Ders saatinin fazla olduğu Bürokomersiyal'in ortaokul derecesi birinci sınıfta oranı %17, ikinci sınıfta %14,7 ve üçüncü sınıfta ise %11'dir. Aynı dersin lise bölümündeki oranı birinci sınıfta %11, iki ve üçüncü sınıflarda ise %8,8'dir.

Özel statüdeki liseler gibi azınlık liseleri de kendi müfredat ve talimatnamelerini hazırladıktan sonra Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayına göndermişlerdir. Kuruldan onay alınması durumunda yeni müfredatlarını takip eden eğitim-öğretim döneminde uygulayabilmişlerdir. Galata Getronagan Ermeni Lisesi tarafından bir sonraki yıl uygulamaya konulabilmesi için hazırlananı yeni müfredat programı 13.02.1934 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulu'na sunulmuştur. Yaklaşık iki haftalık bir incelemeden sonra kurul müfredat programına onay vermiştir (TTDA.80., 1934, s.1). Aşağıda Tablo 102'de Galata Getronagan Ermeni Lisesi'nin ders cetveli verilmiştir.

Tablo 102: Galata Getronagan Ermeni Lisesi Haftalık Ders Cetveli (1934)

Dersler	9	10	11	
			Fen	Edebiyat
Türkçe ve Edebiyat	5	5	5	5
Tarih	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	1	1
Yurt Bilgisi	1	1	1	1
Ermenice ve Tercüme	3+1	3+1	3	3
Fransızca ve Tercüme	3+1	3+1	3	3
Cebir	2	2	2	1
Hendese	2	2	2	-
Fizik ve Tatbikatı	3	3	3	2
Kimya ve Laboratuvarı	2+1	2+1	3	2
Hayvanat	2	-	-	-
Nebatat	-	2	-	-
Biyoloji	-	-	2	2
Jeoloji	-	2	-	-
Medeniyet Tarihi	1	1	1	1
Edebiyat Tarihi	-	-	-	2
Ruhiyat	-	2	-	-
Felsefe Tarihi ve Metafizik	-	-	2	2
Mantık	-	-	1	1
Estetik	-	-	-	1
Ahlak	-	-	-	1
İçtimaiyat	-	-	1	1
Muhasebe Usulü ve Ticari Malumat	2	2	-	2
Resmihatti	1	1	-	-
Kozmografya	-	-	1	1
Mihanik	-	-	1	-
Nazari Hesap	-	-	1	-
Tersimi Hendese	-	-	1	-
Müsellesat	-	-	1	-
Tahlili Kimya	-	-	1	-
Umumi Yekûn	31+3	35+3	39	35

Kaynak: TTDA.80., 1934, ss.3-4.

Tablodaki verilere göre Türkçe dersinin oranı %14,56, Ermenice ve Fransızca derslerinin her birinin oranı %8,73, tarih dersinin oranı %6,79, matematik grubunun oranı da %11,65 olduğu görülmektedir. Bu derslerin toplam oranı ise %50,46'dır. Programda dikkat çeken bir diğer özellik ilk iki sınıfta dil derslerinin yoğunlukta olmasıdır. Ayrıca dil grubu ile kimya ve kimya laboratuvarı için kurs takviyesi yapıldığı görülmektedir.

Zoğrafyon Rum Lisesi de diğer okullar gibi aynı işlemleri gerçekleştirmiştir. Aşağıda Tablo 103'te Zoğrafyon Rum Lisesi'nin haftalık ders çizelgesi verilmiştir (TTDA.237, 1934, ss.22-23).

Tablo 103: Zoğrafyon Rum Lisesi Haftalık Ders Cetveli (1934)

Dersler	**9**	**10**	**11**
Türkçe	5	5	5
Tarih	2	2	3
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	1	1	1
Din Dersi	1	-	-
Rumca	6	6	6
Kitabet	1	1	1
Fransızca	5	5	5
Hendese	2	1	1
Müsellesat	-	1	1
Cebir	3	3	1
Hendese-i Tahliliye	-	-	1
Hendese-i Resmiye	-	1	2
Kozmografya	-	-	2
Mihanik	-	-	1
Fizik	3	3	3
Tabii Talimler	2	2	1
Ruhiyat	-	1	-
Mantık	-	-	1
Kimya	2	2	2
Resim	2	1	1
Beden Terbiyesi	1	1	1
Yekûn	**38**	**38**	**40**

Kaynak: TTDA.237, 1934, ss.22-23.

Tablodaki verilere göre ayrı ayrı olmak üzere Türkçe ve Fransızca dersinin programdaki oranı %12,93, Rumca dersi oranı %15,52, matematik grubunun oranı %11,20, fizik dersinin oranı %7,75 ve tarih dersinin oranı %6,03 olduğu görülmektedir. Haftalık ders sayısı yüksek olan bu derslerin programdaki toplam oranı ise %66,35'tir. Tabloda dil grubu derslerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Azınlık okullarının Türkçe, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin içerik ve ders saatleri devlet resmî lise müfredat programına göre hazırlanmaktadır[76]. Bu dersler

[76] 1936-1937 eğitim-öğretim dönemine kadar azınlık okullarında Türk öğretmenler tarafından okutulan Türkçe, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinden istenilen başarının elde edilememesi üzerine 1937-1938 eğitim-öğretim döneminde haftalık kültür ders saatlerinin artırılması, ayrıca musiki ve beden terbiyesi derslerinin de Türk öğretmenler tarafından verilmesi için Bakanlığa bağlı çalışan bir komisyon oluşturulmuştur (Azlık Mektepleri, 1937, s.2).

dışında müfredat programına konulmak istenilen dersler Talim ve Terbiye Kurulunun onayından sonra yürürlüğe girebilmiştir. Aşağıda Tablo 104'te İstanbul Rum Okulları'nın haftalık ders cetveli verilmiştir (İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerinin Müfredatı, 1937, s.5).

Tablo 104:İstanbul Rum Okullarının Edebiyat ve Fen Kollarında Okutulacak Derslerin Cetveli.

Dersler	I. Sınıf		II. Sınıf		III. Sınıf	
	Edebiyat	Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat	Fen
Türkçe	5	5	5	5	5	5
Tarih	2	2	2	2	3	3
Coğrafya	2	2	2	2	1	1
Yurt Bilgisi	1	1	1	1	1	1
Din Dersleri	1	1	1	-	1	-
Rumca ve Kitabet	7	6	7	6	6	5
Fransızca	4	4	3	4	3	3
Riyaziye Muh.	4	5	3	5	2	5
Kozmografya	-	-	-	-	1	2
Fizik	-	2	2	3	2	2
Kimya	1	1	1	1	1	2
Tabii ilimler	1	1	1	1	-	1
Felsefe	-	-	2	1	3	1
Resim Yazı	-	1	-	-	-	-
Jimnastik	1	1	1	1	1	1
Askerlik	2	2	2	2	2	2
Latince	3	-	1	-	2	-
Pedagoji	2	-	1	-	2	-
Ev İdaresi	1	-	-	-	-	-
Musiki	-	-	-	-	-	-
Biçki Dikiş	1	-	2	-	2	-
Toplam	34	34	34	34	34	34

Kaynak: İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerinin Müfredatı.* İstanbul: Fazilet Basımevi.

Tablodaki verilere göre Rumca dersinin programdaki oranı %19,66, Türkçe dersi %14,70, Fransızca 9,60, riyaziye %8,82, askerlik %5,88 ve jimnastik dersinin oranı da %2,94 olduğu görülmektedir. Haftalık ders saati fazla olan bu derslerin toplam oranı ise %61,6'dır. Programın yönerge bölümüne göre askerlik ders saatinde erkek öğrenciler askeri talim yaparken bu dersten muaf kız öğrenciler öğretmen gözetiminde biçki dikiş yaparlar. Latince dersi yalnızca Fener Rum Okulu'nda alındığından erkek öğrenciler Latince ders saatinde bu okula giderken kız öğrenciler bu ders saatinde kendi okullarında pedagoji dersi alırlar (İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerinin Müfredatı, 1937, ss.3-4).

Bir diğer azınlık okulu olan Musevi Lisesi ise 1937-1938 eğitim-öğretim dönemine kadar Galatasaray Lisesi müfredat programını takip etmiştir. Derslerin çoğunluğu Fransızca yapılmıştır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın tavsiyesi üzerine yeni bir Türkçe müfredat programı hazırlanmıştır. Musevi Lisesi 1943 yılında yeni müfredat programına göre mezun vermiştir (Çınar, 2005, s.86).

4.3.3. Ortaöğretimde Sağlık Müfredatı

Cumhuriyetin ilk yıllarında okulların sağlık programlarının oluşturulması, uygulanması ve takip işleri için Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Daire Başkanlığı kurulmuştur. İlerleyen zamanlarda bu dairenin işleri Sağlık Denetim Ofisi'ne devredilmiştir (X.V. Yıl Kitabı, 1938, s.179).

Cumhuriyetin ilk yıllarında öğrencilerin sağlıklı gelişimi için kurulan sağlık ofisleri, prevantoryum ve sanatoryum hastanelerinin dışında ortaöğretim kurumlarında öğrencilerinin sağlık kontrolünü yapan ve okullara ait sağlık istatistiklerini tutan bir doktor bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında görevlendirilen doktorlar okulun daimî kadrosunda olmayıp herhangi bir sağlık kurumunda çalışmaktadırlar. Bu doktorlar Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan protokoller doğrultusunda günün veya yılın belli dönemlerinde ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin sağlık kontrolünü yaparlar. Doktorlar okulun sağlık işlerinde müdürün danışmanı veya yardımcısı sıfatıyla pozisyon alırlar. Okul doktorunun okulda belli başlı bazı görev ve sorumlulukları olduğu gibi okuldaki öğretmen meclisine katılma ve oy kullanma hakkı da vardır (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.20-23; Yücel, 1994, ss.446-447; Edis, 1938, s.738).

Okullarda görevlendirilen doktorlar eğitim - öğretim döneminin başında okula kayıt yaptıran öğrencilerin herhangi bir engeli olup olmadığını kontrol ederek her öğrenci için ayrı bir rapor düzenler. Okul müdürü, doktorun hazırladığı raporları inceledikten sonra raporlar öğrenci dosyasına konulur. Okul doktoru, eğitim-öğretim döneminin ilk haftası muayene ettikten sonra öğrencileri ikinci dönemin ortalarında genellikle mart ayında ikinci kez muayene etmeye gelir. Muayene sonuçlarını öğrenci sağlık karnelerine kaydeder. Doktor genel sağlık durumunun iyi olmadığını düşündüğü öğrenciler için ayrı bir defter tutar. Bu öğrenciler için okula gelerek günün belli saatlerinde onları muayene ederdi (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.20-23; Yücel, 1994, ss.446-447; Edis, 1938, s.738).

Okul doktoru, muayene ettiği öğrencilerin genel sağlık kontrolünü yapmak ve gerekli durumlarda öğrencileri hastaneye sevk etmekle yükümlüdür. Sevk edilen öğrencilerin adı, soyadı, okul numarası ve sevk edilme nedeni okulun sağlık defterine

yazılır. Doktor, okulun revirinde ve ecza dolabında bulunması gereken ilkyardım malzemeleri ile ilaçların okulun ecza dolabında hazır olmasını sağlar. Doktor, öğrencilerin genel muayenesini yaptıktan sonra yılda iki defa da kilo ve boylarını tespit etmek için okula gelir. Daha sonra öğrencilerin kilo ve boyunu öğrenci sağlık defterine not eder (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.20-23; Yücel, 1994, s. 447; Edis, 1938, ss.738-739).

Okul doktoru, sağlık sorunları veya vücut zayıflığından dolayı mezuniyet süresinde uzama söz konusu olacak öğrencilerin isimlerini okul müdürüne iletir. Hafif rahatsızlıkları olan öğrenciler okulun revirinde kontrol altında tutulur. Ancak durumu daha ağır olan öğrenciler velilerinin nezaretinde daha büyük hastanelere sevk edilir. Sevk ve hastane masrafları veli tarafından karşılanır. Okul doktorunun bir diğer görevi de okul çalışanları veya öğrencilerden birinin bulaşıcı hastalığa yakalandığını öğrenmesi halinde hastaları hemen hastaneye sevk ettikten sonra belediyenin sağlık ekibine haber vermesi ve okulun dezenfekte edilmesini sağlamasıdır (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.22; Yücel, 1994, ss. 447-448; Edis, 1938, ss.739-740).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülke genelinde görülen başlıca bulaşıcı hastalıklar *sıtma, verem, frengi ve trahom*dur (CHP Programı, 1935, s.47). Bu hastalıkların öğrencilerde veya okul çalışanlarında görülmesi halinde okulla ilgili atılacak adımlar okul doktorunun da bulunduğu bir sağlık heyeti tarafından değerlendirilir. Okulun tatil edilip edilmeyeceğini kamuoyuna bildiren yetkili kurum sağlık heyetidir (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.22; Yücel, 1994, ss. 447-448; Edis, 1938, ss.739-740).

Örneğin 1930 yılı aralık ayında İstanbul'da bazı ortaöğretim okullarında öğrenciler arasında *kuşpalazı (difteri)* hastalığının görülmesi üzerine il sağlık heyeti toplantı yaparak okulların 2-3 gün tatil edilmesi talebini Millî Eğitim Müdürlükleri'ne ilettiklerini ve ortaöğretim düzeyinde okuyan tüm öğrencilerin belirlenecek aşı takvimine göre aşılanacağı kamuoyuna duyurmuştur (Mekteplerde kuşpalazı, 1930, s.2). 1935-1936 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Haydarpaşa Lisesi'ne kapasitesinin üzerinde öğrenci alımı olmuştur. Dönem başında okul doktoru öğrencileri muayene ettikten sonra bazı öğrencilerde *tifo* hastalığı tespit etmiş ve İl Sağlık Müdürlüğü'nden tifo aşısı talep etmiştir. Bunun üzerine İl Sağlık Müdürlüğü

ekipleri tedbir amaçlı tüm öğrencilere tifo aşısı yapmıştır (Bazı Mekteplerde, 1935, s.2).

Aşağıda yatılı okulların revirinde yatan öğrencilerin görselleri verilmiştir. Görsellerde öğrencilerin hasta bakıcıları gözetiminde oldukları görülmektedir.

Resim 30:Sağdaki Görsel İzmir Kız Lisesi Soldaki Görselde Kayseri Zincidere Yatılı Mektebi Revirinden.

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Okul doktoru, yıl sonunda bir rapor hazırlayarak raporu okul idaresine verir. Okul idaresi de hazırlanan bu raporu Bölge Maarif Eminliklerine gönderir. Doktorun hazırlayacağı raporun içinde 1) Muayene sonuçları [kayıt, kabul ve daha sonrasında yapılan muayeneler] 2) Muayene saatlerinde muayene edilen çocukların sayısı ve hastalıkların cinsi 3) Derslerden muaf tutulan hasta öğrenci sayısı ve hangi derslerden muaf tutuldukları 4) Sene içinde okul müdürlüğüne verilen rapor sayısı ve ne hakkında verildiği 5) Bulaşıcı hastalığı yakalanan öğrencilerin tedavi için evlerine veya hastaneye gönderilenlerin sayısı 6) Eğitim-öğretim dönemi içinde verilen sağlık konferanslarının sayısı ve konusu, ziyaret edilen sıhhi müzeler, hastaneler, diğer sağlık kurumları ve gösterilen sıhhi filmler sayısı vardır. Raporun sonuç bölümünde okulun sağlık durumu ve okulun ihtiyaçları yer alır (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Yücel, 1994, ss. 448-449; Edis, 1938, ss.740-741).

Doktorların raporlarını dikkate alan Millî Eğitim Bakanlığı, *lekeli humma (tifüs), su çiçek, difteri* gibi bulaşıcı hastalıklara karşı öğrencileri bilgilendirmek için hazırladığı broşürleri okullara göndermiştir (Sıhhi bilgiler, 1938, s.2).

1940'lı yıllara kadar okullardaki sağlık iş yükü sadece görevlendirilen doktordaydı. 1940'lı yılların başında doktorların iş yükünü azaltmak için öğrencilerin boy ve kilo ölçümü görevi okulun jimnastik öğretmenine verilmiştir. Okulun ilaç stoku ve revirin araç gereçlerinin temini ile denetimi görevi de okulun eczacısına

bırakılmıştır. Okulda eczacı yoksa ilaçların temini ve revirin araç gereç denetimi sorumluğu doktorda olmak şartıyla okulun bir memuru tarafından yürütürdü (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.21-22).

4.3.4. Ortaöğretimde Haftaya Başlama ve Bitirme Zamanları ile Tatil Günleri

Ortaöğretim kurumlarında derslerin başlama, bitirme, sınavların yapılacağı dönem, yeni öğrenci kayıtlarının alınması ve eğitim-öğretim döneminin başlama tarihleri Bakanlık tarafından belirlenerek okullara gönderilmektedir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.30). 1923 yılında Bakanlığın hazırladığı talimatnamede ortaokul ve liselerin her yıl eylül ayının ilk haftasında açılması kararlaştırılmıştır. Eylül ayının ilk on beş gününde öğrenciler okullara gelerek yeni kayıt işlemlerini yaparken, ikmal (bütünleme) sınavlarına kalan öğrenciler de kaldıkları derslerin sınavlarına girerler. İkmal sınavlarının bitimini takip eden ilk cumartesi günü eğitim-öğretim başlatılmıştır (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.177; Yücel, 1994, s.428; Edis, 1938, s.749).

Bakanlık, okulların eylül başında açılmasını takip eden haftalarda bir tamimle o yıl kullanılması önerilen vakit cetvellerini ilan eder. Okullar, öğrenci ve sınıf şubelerinin sayısına göre bu vakit cetvellerinden birini seçerler. 1935 yılı hafta tatilinin değiştirilmesine kadar olan öğrenciler hafta içi her gün öğleden önce dört öğleden sonra da iki saat olmak üzere toplam altı saat ders görmüşlerdir. Öğrencilerin haftada dört gün okula gelme zorunlulukları vardır. İlköğretimde olduğu gibi ortaöğretimde de okullar perşembe günleri öğleden sonra tatil edilmiştir. Pazartesi öğleden önce dört saat ders işlenirken, öğleden sonraki zaman diliminde öğrencilere okul içinde veya dışında eğitsel-kültürel faaliyetler kapsamında konferans, kır veya müze gezisi düzenlenmiştir (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.177; Edis, 1938, s.749).

Okulların giriş-çıkış saatleri, okulun çift öğretim yapıp yapmadığı ve öğrencilerin uzak yerleşim yerlerinden gelip gelmediğine göre belirlenir. Bakanlık hem çift tedrisat yapan hem de tekli tedrisat yapan okullar için ayrı ayrı A ve B vakit cetveli hazırlamıştır. Okullar genel olarak A tipi vakit cetvelini kullanmışlardır. B tipi vakit cetvelini kullanabilmek için okula gelen öğrencilerin uzak semtlerden geliyor olması gerekmektedir. Fakat bu tek başına yeterli değildir. Okullar, öncelikle bu durumu belgeleriyle Millî Eğitim Müdürlüklerine iletir. Millî Eğitim Müdürlükleri de

okulun isteğini belgeleriyle Millî Eğitim Bakanlığına gönderir ve durum bu belgelere göre şekillenirdi (Şenel ve Akman, 1943, ss.157-158; Edis, 1938, s.749).

Okullarda tekli öğretim esastır. Ancak okulun mevcut durumu, kayıt yapan öğrenci sayısı ve kayıt yapan öğrencilerin ikamet ettikleri semtler gibi nedenler okulları ikili öğretim yapmaya zorlamaktır. Çift öğretim yapılan okullarda okul müdürü, öğrencileri çalışma şartları ve ikamet ettikleri semtlere göre öğleden önce veya öğleden sonra şeklinde sınıflara ayırır. Öğleden önce veya öğleden sonra derse giren öğrencilere ders saati dışındaki vakitlerde ders çalışabilecekleri okul kütüphanesinin haricinde bir sınıf tahsis edilmiştir (Şenel ve Akman, 1943, ss.157-158).

İkili öğretim yapılan okullarda dersler öğleden önce 07.50-12.10, öğleden sonra 12.30 - 17.00 arasında işlenir. Her iki grup da kendi zaman çizelgeleri doğrultusunda beş saat ders görür (Şehrimizde Çifte Tedrisat, 1936, s.3). Çift öğretim zorunluluk esasından dolayı yapıldığından, yeni okulların eğitim-öğretime açılmasıyla çift öğretim yapan okulların iş yükü hafifler. Bu bağlamda okullar tekli öğretime geçerek öğrencilerin okulda geçirdikleri zamanın artması ve eğitsel-kültürel etkinliklere daha fazla yer ayrılması sağlanır (Okullardan Çifte Tedrisat, 1938, s.2).

Aşağıdaki tablolar okullarda uygulanan A ve B tipi vakit cetvellerinin yatılı ve yatısız olmalarına göre ayrılmıştır.

Tablo 105:A Tipi Genel Yatısız Hafta İçi ve Hafta Sonu Vakit Cetveli

Ders Saatleri	Hafta içi		Hafta sonu	
Birinci Ders	08:00	08:45	08:00	08:45
Teneffüs	08:45	09:00	08:45	09:00
İkinci Ders	09:00	09:45	09:00	09:45
Teneffüs	09:45	10:00	09:45	10:00
Üçüncü Ders	10:00	10:45	10:00	10:45
Teneffüs	10:45	11:15	10:45	11:00
Dördüncü Ders	11:15	12:00	11:00	12:00
Teneffüs	12:00	12:15		
Beşinci Ders	12:15	13:00		

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Tablo incelendiğinde A tipi yatısız vakit cetvelinde hafta içi dersler 08.00-13.00, hafta sonu ise 08.00-11.00 arasında işlendiği görülür. Hafta sonu saat 11.00-12.00 arasında öğrenciler bir saatlik bireysel çalışmadan sonra hafta tatili başlar. Teneffüs araları on beş dakikayken üçüncü dersin teneffüsü ise yarım saattir.

Yukarıda tabloda A tipi yatısız vakit cetveli verilirken aşağıdaki tablolarda A tipi yatılı öğrencilerin vakit cetveli gösterilmiştir.

Tablo 106:A Tipi Genel Yatılı Hafta İçi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve Temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:20
Kahvaltı	07:20	08:00
Ders	08:00	13:00
Yemek ve Büyük Teneffüs	13:00	14:30
Çalışma (öğretmen denetiminde)	14:30	16:00
Teneffüs ve Oyun	16:00	18:00
Çalışma	18:00	19:00
Yemek ve Teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve Yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

A tipi yatılı ortaokul ve liselerde öğrenciler sabah saat 06.00'da uyanırlar. Vücut temizliği, ders tekrarı ve sabah kahvaltısından sonra öğrenciler okula geçerler. Hafta içinde dersler saat 08.00-13.00 arasında işlenir. Öğrenciler öğleden sonra ise oyun, ders tekrarı ve yemekten sonra saat akşam dokuz buçukta yataklara geçerler.

Tablo 107:A Tipi Genel Yatılı Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:20
Kahvaltı	07:20	08:00
Ders ve çalışma	08:00	12:00
Yemek ve tatil	12:00	19:00
Yemek ve teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

A tipi yatılı ortaokul ve liselerin cumartesi programında ise öğrenciler sabah saat 06.00'da uyanırlar. Dersler 08.00-12.00 arasındadır. Öğrencilere cumartesi günü saat 12.00-19.00 arasında serbest zaman verilmiştir. Akşam saat 20.00'de bir saatlik ders çalışmanın ardından 21.30'da yataklara geçerler.

Yukarıdaki vakit cetvelleri tek devreli okulların yatılı ve yatısız olmasına göre hazırlanmıştır. Türkiye şartlarında her yerde ortaokul ve lise olmamasından kaynaklı çift öğretim yapılan okulların sayısı daha fazladır. Bu nedenle Bakanlık tarafından çift öğretim yapılan okullar içinde vakit cetveli hazırlanmıştır. Aşağıda tablolarda çift öğretim yapılan okulların vakit cetvelleri verilmiştir.

Tablo 108:A Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta içi Öğleden Önce ve Sonra Ait Vakit Cetveli

Ders Saatleri	Öğleden Önce		Öğleden Sonra	
Birinci ders	07:40	08:25	12:30	13:15
Teneffüs	08:25	08:35	13:15	13:25
İkinci ders	08:35	09:20	13:25	14:10
Teneffüs	09:20	09:30	14:10	14:20
Üçüncü ders	09:30	10:15	14:20	15:05
Teneffüs	10:15	10:35	15:05	15:25
Dördüncü ders	10:35	11:20	15:25	16:10
Teneffüs	11:20	11:30	16:10	16:20
Beşinci ders	11:30	12:15	16:20	17:05

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Sabah dersleri 07.40-12.15, öğle sonrası dersler de 12.30-17.05 arasında işlenmiştir. Tekli öğretimde teneffüsler 15 dakikayken çift öğretimde 10 dakikadır.

Üçüncü dersin teneffüsü tekli öğretimde 30 dakikayken çift öğretimde 20 dakika olarak düzenlenmiştir.

Çift öğretim yapılan A tipi yatısız okulların cumartesi günkü vakit cetveli de aşağıda Tablo 109'da verilmiştir.

Tablo 109: A Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Ders Saatleri	**Birinci Grup**		**İkinci Grup**	
Birinci ders	07:40	08:25	10:25	11:10
Teneffüs	08:25	08:35	11:10	11:20
İkinci ders	08:35	09:20	11:20	12:05
Teneffüs	09:20	09:30	12:05	12:15
Üçüncü ders	09:30	10:15	12:15	13:00

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Çift öğretim yapılan okullarda sabah birinci grubun dersleri 07.40-10.15, ikinci grubun dersleri 10.25-13.00 arasında işlenmiştir. Hafta sonu teneffüs sürelerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Teneffüs süreleri 10 dakikadır.

Tablo 110:A Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta içi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:20
Kahvaltı	07:20	07:40
Ders	07:40	12:15
Teneffüs ve yemek	12:15	14:00
Çalışma	14:00	16:00
Teneffüs ve oyun	16:00	18:00
Çalışma	18:00	19:00
Yemek ve teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Çift öğretim yapılan yatılı okul öğrencilerinin vakit cetveli tekli öğretim yapılan okullardaki yatılı öğrencilerin cetveliyle aynıdır.

Tablo 111:A Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:20
Kahvaltı	07:20	07:40
Ders	07:40	10:15
Teneffüs	10:15	10:25
Çalışma	10:25	12:15
Yemek ve tatil	12:15	19:00
Yemek ve teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Çift öğretim yapılan yatılı okullarda öğrencilerin cumartesi programları daha esnektir. Öğleden sonraları serbest olan öğrenciler, akşam 20.00'den sonra bir saatlik ders çalışmasından sonra 21.30'da yataklara geçerler.

Yukarıdaki tablolarda A tipi tekli ve çift öğretim yapılan yatılı ve yatısız okulların vakit cetvelleri verilmiştir. Aşağıda ise B Tipi tekli öğretim ve çift öğretim yapılan yatılı ve yatısız okulların cetveli tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 112:B Tipi Tekli Öğretim Yatısız Hafta İçi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Birinci Ders	08:15	09:00
Teneffüs	09:00	09:10
İkinci Ders	09:10	09:55
Teneffüs	09:55	10:05
Üçüncü Ders	10:05	10:50
Teneffüs	10:50	11:20
Dördüncü Ders	11:20	12:05
Teneffüs	12:05	12:15
Beşinci Ders	12:15	13:00

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi yatısız okulların hafta içinde dersler saat 08.15-13.00 arasında işlenmiştir. Teneffüsler 10 dakika olup üçüncü dersin teneffüsü 30 dakikadır.

Tablo 113:B Tipi Tekli Öğretim Yatısız Hafta Sonu Cumartesi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Ortaokul		
Birinci Ders	08:15	09:00
Teneffüs	09:00	09:15
İkinci Ders	09:15	10:00
Teneffüs	10:00	10:15
Üçüncü Ders	10:15	11:00
Teneffüs	11:00	11:15
Okulda Çalışma	11:15	12:00
Lise		
Birinci Ders	08:15	09:00
Teneffüs	09:00	09:15
İkinci Ders	09:15	10:00
Teneffüs	10:00	10:15
Üçüncü Ders	10:15	11:00
Teneffüs	11:00	11:15
Dördüncü Ders	11:15	12:00

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi yatısız tekli öğretim yapılan ortaokul ve liselerin cumartesi vakit cetvelinde dersler ortaokulda 08.15-11.00, lisede ise 08.15-12.00 arasında işlenmiştir. Hafta sonu vakit cetvelinde ortaokulda üç, lisede ise dört saat ders vardır. Ortaokullarda üçüncü dersin sonunda bir saat bireysel çalışma vardır.

Tablo 114:B Tipi Tekli Öğretim Yatılı Hafta içi ve Hafta Sonu Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve Temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:30
Kahvaltı	07:30	08:15
Ders	08:15	13:00
Yemek ve Büyük Teneffüs	13:00	14:30
Çalışma	14:30	16:00
Teneffüs ve Oyun	16:00	18:00
Çalışma	18:00	19:00
Yemek ve Teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve Yatma	21:00	21:30
Cumartesi		
Kalkma ve Temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:30
Kahvaltı	07:30	08:15
Ders ve Çalışma	08:15	12:00
Yemek ve Tatil	12:00	19:00
Yemek ve Teneffüs	19:00	20:00

Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve Yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi tekli öğretim yapılan yatılı okullarda öğrenciler sabah saat 06.00'da uyanıp ders tekrarı yapar, kahvaltı sonrasında günlük derslere geçen öğrenciler öğleden sonraları ise oyun ve etütlere ayrılmıştır. Öğrenciler akşam 21.30'da yatarlar. Hafta sonu cumartesi günü ise 12.00-19.00 arasında serbest çalışan öğrenciler, akşamları bir saatlik etütten sonra yataklarına geçerler.

Tablo 115:B Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta içi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Ders Saatleri	**Öğleden Önce**		**Öğleden Sonra**	
Birinci Ders	08:00	08:45	12:55	13:40
Teneffüs	08:45	08:55	13:40	13:50
İkinci Ders	08:55	09:40	13:50	14:35
Teneffüs	09:40	09:50	14:35	14:45
Üçüncü Ders	09:50	10:35	14:45	15:30
Teneffüs	10:35	11:00	15:30	15:50
Dördüncü Ders	11:00	11:45	15:50	16:35
Teneffüs	11:45	11:55	16:35	16:45
Beşinci Ders	11:55	12:40	16:45	17:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi çift öğretim yapılan yatısız okullarda sabah dersleri 08.00-12.40, öğleden sonraki dersler ise 12.55-17.30 arasında işlenmiştir. Teneffüslerin süresi 10 dakika olup üçüncü dersin teneffüsü 20 dakikadır.

Tablo 116:B Tipi Çift Öğretim Yatısız Hafta Sonu Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Ders Saatleri	**Birinci Grup**		**İkinci Grup**	
Birinci Ders	08:00	08:45	10:35	11:20
Teneffüs	08:45	08:50	11:20	11:25
İkinci Ders	08:50	09:35	11:25	12:10
Teneffüs	09:35	09:40	12:10	12:15
Üçüncü Ders	09:40	10:25	12:15	13:00

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi çift öğretim yapılan yatısız okulların hafta sonu ders cetveline göre birinci grubun dersleri 08.00-10.25, ikinci grubun ise 10.35-13.00 arasında işlenmiştir.

Tablo 117:B Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta İçi Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve Temizlik	06:00	06:30
Çalışma	06:30	07:20
Kahvaltı	07:20	08:00
Ders	08:00	12:40
Yemek ve Büyük Teneffüs	12:40	14:30
Çalışma	14:30	16:00
Teneffüs ve Oyun	16:00	18:00
Çalışma	18:00	19:00
Yemek ve Teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve Yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi çift öğretim yapılan yatılı öğrencilerin vakit cetveli tekli öğretim yatılı öğrencilerinkiyle aynıdır.

Tablo 118:B Tipi Çift Öğretim Yatılı Hafta Sonu Ortaokul ve Lise Vakit Cetveli

Kalkma ve Temizlik	6:00	6:30

Çalışma	6:30	7:20
Kahvaltı	7:20	8:00
Ders	8:00	10:25
Teneffüs	10:25	10:35
Çalışma	10:35	12:00
Yemek ve Tatil	12:00	19:00
Yemek ve Teneffüs	19:00	20:00
Çalışma	20:00	21:00
Temizlik ve Yatma	21:00	21:30

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

B tipi çift öğretim yapılan yatılı öğrencilerin programı tekli öğretim yatılı öğrencilerin hafta sonu vakit cetveliyle aynıdır.

Bakanlık vakit cetvellerini yayımlarken aynı zamanda bu cetvellerin öğrencilerin başarısı, okula devamı ve cetvelin etkililiğinin araştırılması için müfettiş görevlendirmiştir. Müfettiş raporlarında İstanbul'da öğrencilerin derslere yetişmekte zorlandığı belirtilmiştir. Öğrencilerin derse yetişememesi yerleşim yerlerinin dağınık konumlarına bağlanmıştır. Devamında Boğaziçi, Yeşilköy ve merkeze uzak diğer semtlerde ikamet eden öğrencilerin sabah erken saatlerinde yola çıktıkları ve uzun süre belediye otobüsü bekledikleri rapor edilmiş ve buna rağmen derse geç kaldıkları vurgulanmıştır (Uzak Yerlerden Şehre, 1939, s.2).

Yukarıda verilen A ve B tipi vakit cetvelleri yaz saati uygulamasına göredir. Okulların bu saat uygulamasını devam ettirebilmesi için vakit cetvellerini Millî Eğitim Bakanlığı'nın kış dönemi için yayımladığı vakit cetvellerine uydurmaları gerekmektedir. Yatılı okulların kahvaltı, etüt ve yatış saatleri okul idareleri tarafından belirlenmektedir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.70; Tebliğler Dergisi, 2 Birincikanun 1940, ss.71-72).

Tablo 119:Bakanlığın Özel Emirle Gönderdiği Vakit Cetveli.

Birinci ders	09:00	09:45
Teneffüs	09:45	09:55
İkinci ders	09:55	10:40
Teneffüs	10:40	10:50
Üçüncü ders	10:50	11:35
Teneffüs	11:35	11:50
Dördüncü ders	11:50	12:35
Teneffüs	12:35	12:45
Beşinci ders	12:45	13:30
Teneffüs	13:30	14:45
Çalışma	14:45	15:45

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Tablodaki vakit cetveline göre dersler 09.00-15.45 arasında işlenir. Teneffüsler 15 dakikadır. Son dersin bitiminden sonra öğrenciler bir saatlik teneffüsten sonra 14.45-15.45 arasında okuldaki etüt çalışmalarına katılırlar.

Çift öğretim esasına göre öğretim yapan okulların hafta içi ve hafta sonu vakit cetvelleri farklıdır. Buna göre cumartesi günü dışında aşağıdaki vakit cetveline uyulur.

Tablo 120:Çift Öğretim Yapan Okulların Vakit Cetveli

Ders Saatleri	Birinci Grup		İkinci Grup	
Birinci Ders	08:30	09:15	13:10	13:55
Teneffüs	09:15	09:25	13:55	14:05
İkinci Ders	09:25	10:10	14:05	14:50
Teneffüs	10:10	10:20	14:50	15:00
Üçüncü Ders	10:20	11:05	15:00	15:45
Teneffüs	11:05	11:20	15:45	16:00
Dördüncü Ders	11:20	12:05	16:00	16:45
Teneffüs	12:05	12:15	16:45	16:55
Beşinci Ders	12:15	13:00	16:55	17:40

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Birinci grup 08.30-13.00, ikinci grup 13.10-17.40 arasında ders işler. Tekli öğretimlerde teneffüsler 15 dakika iken çift öğretim yapılan okullarda ise 10 dakikadır.

Tablo 121:Çift Öğretim Yapan Okulların Hafta Sonu Cumartesi Vakit Cetveli

Ders Saatleri	Birinci Grup		İkinci Grup	
Birinci ders	08:30	09:10	10:50	11:30
Teneffüs	09:10	09:15	11:30	11:35
İkinci ders	09:15	09:55	11:35	12:15
Teneffüs	09:55	10:00	12:15	12:20
Üçüncü ders	10:00	10:40	12:20	13:00

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Birinci grubun dersleri 08.30-10.40, ikinci grubun dersleri ise 10.50-13.00 arasında işlenir. Hafta sonunda teneffüs araları 5 dakikadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, vakit cetvellerini oluştururken dersin başlama süresi konusunda okul idarelerine esneklik tanımıştır. Ancak olası bir değişikliğin Bakanlığa bildirilmesi gerekmektedir. Bakanlığın okullardan uymasını istediği bir diğer uygulama da kız öğrenciler ve küçük yaştaki erkek öğrencilerin öğretmenlerin nezaretinde okula getirilmesidir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.71; Tebliğler Dergisi, 2 Birincikanun 1940, s.72).

Tekli öğretim yapılan okullarda öğrencilerin öğleden sonraki etüt saatlerine katılmaları zorunludur. Ancak hem okuyup hem çalışan ve aile bütçesine katkı sağlayan öğrencilere, veli tarafından çocuğun bir yerde çalıştığının belgelenmesi halinde, izin verilmiştir. Bu öğrenciler izinli olsalar dahi okul yönetimi tarafından denetim altında tutulmaya devam edilmiştir. Tekli öğretim yapılan okullarda öğleden sonraki etütlerde öğretmenler ders vermezler. Sadece öğrencilerin sınıflarda bireysel çalışmalarına rehberlik ederler (Şenel ve Akman, 1943, s.159; Yeni Kabul Edilen Vakit Cetveli, 13 Eylül 1939, s.3).

Öğrencilerin 1 Haziran 1935 tarihinden önce hafta sonu tatili perşembe günü öğleden sonra başlayıp pazar günü sabah bitiyordu. Ancak hafta tatilinin değişmesiyle öğrencilerin hafta sonu tatili cumartesi günü öğleden sonra başlayıp pazartesi sabah bitmiştir. Öğrencilerin bu tatili dışında şu resmî tatilleri vardır. Eğitim-öğretim döneminin bitmesiyle yaz tatili başlar. Uzun yaz tatili dışındaki tatiller ise şunlardır (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1931, s.177; Şenel ve Akman, 1943, s.136; Yücel, 1994, s.428; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.31; Hafta Tatili, 1935, s.2):

a) Haftanın tatil günleri.

b) Ulusal Bayram (Cumhuriyet): 28 İlkteşrin öğleden sonra başlamak üzere 29 ve 30'uncu günler.

c) Ulusal Egemenlik Bayramı: 22 Nisan öğleden sonra ve 23 ve 24 Nisan günleri.

d) Bahar Bayramı: Mayıs'ın birinci günü

e) Gençlik Bayramı: 19 ve 20 Mayıs günleri.

f) Zafer Bayramı: 30 Ağustos günü.

h) Şeker (Ramazan) Bayramı: 3 gün

ı) Kurban Bayramı: 4 gün

i) Yılbaşı tatili: Her yıl birincikanunun (aralık) 31'inci günü öğleden sonra ve ikincikanunun (ocak) birinci günü.

j) Mahalli Kurtuluş Günü[77]: Kurtuluş gününün okulların sınav dönemine denk gelmesi durumunda okullarda sınav dönemi devam ederlerdi. Sınavların bitiminde okulda kurtuluş gününün önemi hakkında bir konferans verilirdi (Edis, 1938, s.749). Ayrıca 5-6 Mayıs Mektepliler Bayramı da tatil günleri arasındadır (Talebe Bayramı, 1934, s.3).

[77] Örneğin İstanbul'un kurtuluş günü olan 6 Ekim'de okullar tatil edilmiştir (Yarın Mektepler Tatil, 1930, s.2). Ancak temsilen seçilen bazı okullar mahalli kurtuluş bayramlarına katılmışlarıdır (Kurtuluş Bayramı, 1930, s.4).

Okulların olağanüstü durumlarda tatil edilme durumu da olmuştur. Sıcaklığın öğleden önce gölgede yirmi beş dereceyi bulduğu sıcak günlerde okullar öğleden sonra tatil edilmiştir Ayrıca salgın veya bulaşıcı hastalık durumlarında okul doktorunun vereceği raporlar doğrultusunda İl Sağlık Heyeti okulların tatil edilmesini talep edebilmekteydi[78] (Edis, 1938, ss. 749-750).

4.3.5. Ortaöğretimde Bayram Kutlamaları

Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı etkisini günümüze kadar hissettirmiştir. Milliyetçilik akımının etkisiyle yeni devletler kurulduğu gibi köklü devletlerin var olan sistemleri de değişmiştir. Milliyetçilik akımı daha ziyade çok uluslu devletleri etkilediğinden bu akımdan Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti de etkilenmiştir. Bu akımının Türkiye'deki etkileri millî bayram ve marşlar ile günlerin ülke genelinde kutlanmasıyla kendini göstermiştir (Bolat, 2011, s.39).

29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin resmen ilan edilmesine rağmen yeni cumhuriyetin henüz resmî olarak kutlanan bir millî bayramı yoktu. Bundan dolayı millî bayramlar cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bir yasa çerçevesinde kutlanmamıştır. 27 Mayıs 1935 tarihinde Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunu TBMM'de oy birliğiyle kabul edilince ulusal bayramlar ve genel tatiller devlet programı çerçevesinde resmen kutlanmaya başlanmıştır (Ulusal Bayram ve Genel Tatiller, 1 Haziran 1935, s.5262).

Bu yasal düzenlemede bahsedilen *"ulusal bayram"* kavramı yalnızca cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim günü için kullanılmıştır. 23 Nisan Hakimiyeti Millîye ve Çocuk Bayramı, Zafer Bayramı, Bahar Bayramı[79], Şeker Bayramı ve Kurban Bayramı resmi ve dini bayramlar olarak kabul edilmiştir. Bu kanunda 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı devlet programı kapsamında kutlanan bayramlar arasına dahil edilmemiştir (Ulusal Bayram ve Genel Tatiller, 1 Haziran 1935, s.5262)

Gençlik ve Spor Bayramı, ulusal çapta belirli bir günde kutlanması üç yıl sonra 20 Haziran 1938 tarihinde ulusal tatil ve bayram günleri kanununda yapılan ek düzenlemeyle millî bayram olarak kabul edilmesiyle kutlanmaya başlanmıştır (Ulusal

[78] 1935 yılının mayıs ayında Trabzon'da sıcakların aniden artması üzerine okullar öğleden sonraları tatil edilmiştir (Trabzon'da Şiddetli, 1935, s.1).
[79] 1 Mayıs Bahar Bayramı ilk olarak 1936 yılında kutlanmıştır. Bayram günü tüm resmi ve özel kurumlar tatil edilmiştir (1 Mayıs Bayramı, 1936, s.2).

Bayram ve Genel Tatiller Hakkında, 4 Temmuz 1938, s.10159). Bu tarihten öncesine kadar Gençlik ve Spor Bayramı (İdman Bayramı), İdman Şenlikleri, Mektepler Bayramı, Mektepliler Bayramı, Jimnastik Şenlikleri, Jimnastik Bayramı ve Okullar Bayramı gibi farklı isimlerle kutlanmıştır (Alkan, 2011, s.30).

1938 yılına kadar devlet resmi bayram kutlaması programında olmayan İdman Şenlikleri büyük savaşların yaşandığı yirminci yüzyılda gençlerin potansiyel bir kuvvet olarak görülmesi, gençleri her an savaşa veya cepheye sevk edecek şekilde bedensel olarak eğitmek amacı taşır. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa devletlerinin gençlere yönelik seferberlikleri dikkat çekicidir. Türkiye'de de II. Meşrutiyet döneminden sonra ders programlarında değişikliklere gidilmiştir. Müfredata terbiye-i bedeniye dersi eklenerek bu derste bir çeşit askeri eğitim verilmiştir. Bu dersin oyunlar ünitesinde "*esir almaca", "hücum emri" ve "sancak", "nişan tüfeği ile atış yapma"* gibi askeri taktikler yer almaktadır (Alkan, 2011, ss.30-31).

İdman Şenlikleri, Millî Eğitim Bakanlığı Beden Terbiyesi Müfettişi Selim Sırrı'nın (Tarcan) girişimiyle ilk olarak 1928 yılında Jimnastik Şenlikleri adıyla geniş katılımlı olmayan törenlerle düzenlenmiştir (Alkan, 2011, s.34; Uzun, 2010, s.112).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan talimatnamelerde bu bayram kutlamasına yer verilmezken Selim Sırrı Bey'in girişimlerinden sonra 1931 yılında yürürlüğe giren Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi'nde *'Mektepliler Bayramı'* adıyla kutlanmıştır. Talimatnameye göre Mektepliler Bayramı her yıl mayıs ayının 5 ve 6'ncı günlerinde kutlanacağı, olası hava muhalefetin olması halinde ise kutlamaların ileri bir tarihte kutlanacağı belirtilmiştir (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.177; Alkan, 2011, s.34).

4.3.5.1. Ankara ve İstanbul'daki Gençlik ve Spor Bayramı

İlki 1928 yılında kutlanan İdman/Jimnastik Şenlikleri mayıs ayının ilk haftasında haftalık hava durumuna göre tayin edilmiştir. Ortaöğretim düzeyinde kutlanan İdman Şenlikleri için Bakanlık tarafından bir talimatname hazırlanmıştır. Talimatnamede İdman Bayramı'nın bir şenlik havası içinde geçmesi için şehirlerdeki orta, lise, öğretmen okulları, sanat ve teknik okullarının organize çalışarak bir kutlama programı tertip etmeleri istenmiştir. Bu organizasyonun belli bir program dahilinde

işlemesi için her şehirde bir Jimnastik Şenliği Komitesi oluşturulmuştur. Komitenin kurulmadığı küçük yerleşim birimlerinde Jimnastik Şenliği Komitesi şehrin mülkiye amirinin atayacağı bir okul müdürünün başkanlığında kurulur. Şenliklerin öğleden önce veya sonra yapılmasına bu komite karar verir. Şenlik gününde havanın yağışlı olması durumunda komite toplanarak şenliklerin ileri bir tarihte kutlanması gerektiğini okullara iletir (Edis,1938, s.842).

1928 yılından itibaren her il için kendi spor komitesi tarafından mayıs ayı içerisinde kutlamak üzere bir Jimnastik/İdman şenliği düzenlemiştir. Jimnastik/idman şenliklerine ilkokul öğrencileri alınmamıştır. İlkokul öğrencilerinin bu şenliklere alınmamasının nedeni ise jimnastik gösterilerinin daha çok dayanıklılık ve güç üzerine kurulu olmasındandır.

1937 yılına kadar Jimnastik/İdman Şenliği adı olarak kutlanan bu bayram 1937 yılı itibariyle Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanmaya başlanmıştır. 1937 yılı itibariyle Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarına devlet erkanından da katılım olmuş ve 19 Mayıs günü tüm illerde Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanmıştır[80].

[80] İstanbul'da ortaokul ve lise sayısı fazla olduğundan ortaokul öğrencileri bir stadyumda lise öğrencileri bir stadyumda gösterilerini sergilemişlerdir. İdman şenliklerinde erkek ve kız öğrenciler gösterilerini ayrı ayrı sergilemişlerdir. 1937 yılı itibariyle de öğrencilerle birlikte sporcular da şenliklerdeki yerini almıştır. İdman/Gençlik Bayramı'nda öğrenci ve sporcular kendi gösterilerini bitirdikten sonra resmigeçit esnasında "*Dağ Başını Duman Almış"* Marşı'nı da söylemişlerdir (İdman Bayramı, 1929, s.3; Jimnastik Şenlikleri, 1929, s.3; Jimnastik Şenlikleri, 1929, s.1; Dün Her Tarafta, 1929, ss.1-2; Dün Her Tarafta Jimnastik Şenlikleri, 24 Mayıs 1930, s.1; Tanyer, 2010, s.27; Üçüncü İdman Şenlikleri, 1930, s.1; Şenlikler Pek, 1930, s.1; Ankara Mekteplerinin, 1931, s.4; Dünkü İdman Şenlikleri Geçen, 1931, ss.1-5; İdman Şenlikleri, 1932, s.3; Dünkü İdman Şenlikleri, 1932, ss.1-2; Dündar, 1932, ss.1-4; Altıncı Jimnastik Şenlikleri, s.10; Dünkü İdman Şenliği, 1933, s.5; İdman Şenlikleri, 1933, ss.1-3; Yedinci İdman Şenlikleri, 1934, s.9; Dünkü Jimnastik Şenlikleri Fevkalade, 1934, ss.1-6; İdman Şenlikleri, 1935, ss.1-12; Ankara Okullarının Jimnastik Şenliği, 1935, s.6; Atatürk'ün Anadolu'ya, 1936, s.1; BCA.490.01.3.12.34., 1936, ss.1-2; 19 Mayıs Bayramı, 1936, ss.1-6; Türkiye 19 Mayıs'ı, 1936, s.6; BCA. 490.01.4.16.7., 1938, ss.1-2; İstanbul'daki Şenlik, 1937, ss.1-9; Ankara Stadında Yapılan, 1937, s.5: Ankara'daki Merasim, 1937, ss.1-6; Gençlik Bayramı, 1938, s.6; 19 Mayısı Fevkalade, 1938, ss.1-8; Ankara'daki Bayram, 1938, s.6; BCA.490.01.1130.125.1, 1938, ss.1-5; Programlar, 1939, ss.53-59; Gençlik ve Spor Bayramı, 1939, ss.1-7; Ankara'da 19 Mayıs Stadyumunda, 1939, ss.1-8; Gençlik ve Spor Bayramı, 1939, ss.1-7; 1940 Mayıs, 1940, ss.151-160; 19 Mayıs Gençlik, 1940, s.2; Ankara'da Milli Şef'in, 1940, s.2; Bayram Şehrimizde Nasıl Kutlandı, 1940, ss.3-4; Spor ve Gençlik Bayramı, 1940, ss.1-6; Ankara'da Milli Şef'in, 1940, s.2; İstanbul'daki Merasim, 1941, ss.1-5; Gençlik Bayramı, 1941, s.5; Gençlik Bayramı, 1941, ss.1-5; İstanbul 19 Mayıs'ı, 1942, s.4; 19 Mayıs Şenlikleri, 1942, ss.1-4; Yurtta 19 Mayıs, 1943, s.2; Yurtta 19 Mayıs, 1943, ss.1-2; Gençlik Bayramı, 1944, s.1; 19 Mayıs'ın Yirmibeşinci, 1944, s.2; Gençlik Bayramı, 1944, s.1; Gençlik Bayramı, 1945, s.1; Cumhurbaşkanının Mühim Nutku, 1945, s.1; Ankara Halkevi'nde, 1946, s.1; Gençliğin Dünkü Gösterileri, 1946, s.1). Şenliklere ait görseller Ek: 3, 33,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45,46 ve 47'ye bakılabilir.

4.3.5.2. Ortaöğretimde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

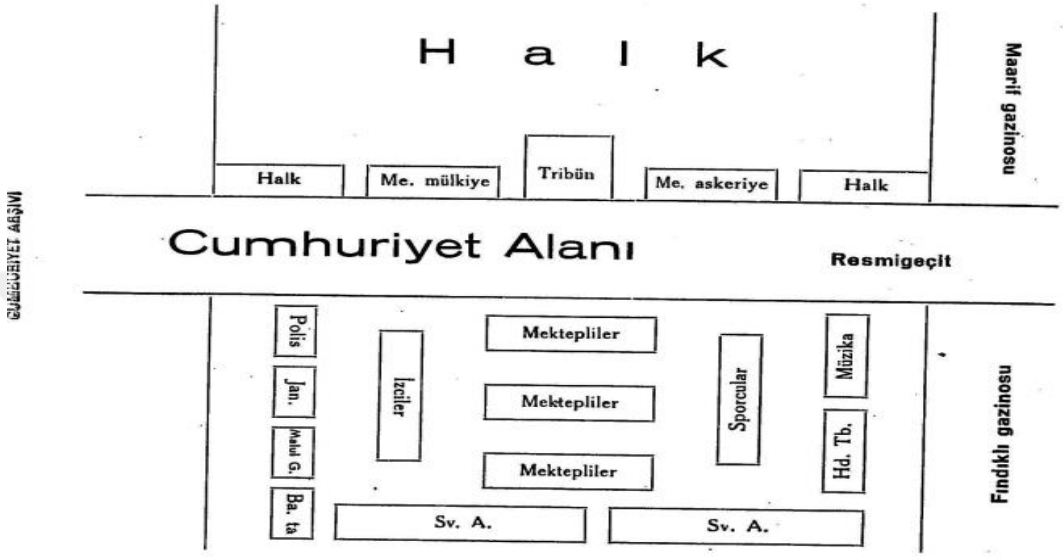
Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının bu bölümünde öğrencilerin faaliyetleri ele alınmıştır. 1925-1946 yılları arasındaki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında ortaöğretim öğrencileri, resmigeçit töreninde yer almışlardır. Büyük kutlamaların olduğu Ankara'daki törenlere ise lise izci ekipleri ve beden terbiyesi hocaları temsilen katılım sağlamıştır. Ankara'daki büyük bayram kutlamalarına katılacak izciler bulundukları illerde bir ay öncesinden prova yaparak bayram hazırlıklarına başlamıştır. İzci olmayan diğer ortaöğretim öğrencileri de bulundukları şehirde resmigeçit törenleri için prova yapmışlardır.

Ankara'daki Cumhuriyet Bayramı kutlama törenleri büyük gösterilere sahne olmuştur. Bayram kutlamalarında öncelikle İstiklal Marşı okunmuş, ardından devlet büyüklerinin söylevleri dinlenmiştir. Söylevlerden sonra tören alanındakiler resmigeçit törenini gerçekleştirmişlerdir. Tören alanında ülkenin dört bir yanından gelen ortaöğretim izcileri, 29 Ekim günü devlet büyüklerinin söylevlerinden sonra resmigeçit töreninde yerlerini almışlardır[81].

[81] Ankara'daki büyük törenlerin dışında her yerleşim yerinde devlet büyüklerinin söylevinden sonra resmigeçit töreni düzenlenmiştir. İzciler ve okulları temsilen seçilen öğrenciler büyük törende yerlerini almışlardır. Bu uygulama Cumhuriyet Bayramı törenleri resmî nitelik kazandığı tarihten itibaren başlamıştır (Cumhuriyet Şenlikleri, 1929, s.6; Cumhuriyet Bayramı Programı, 1929, s.3; Maarifte ve Mekteplerde, 1930, s.2; Cumhuriyet Bayramı'na İştirak, 1930, s.2; Merasim Programı, 1930, s.2; Ankara'da İstanbul'da ve Vilayetlerde, 1931, ss.1-5; Cumhuriyetin 9.Yılı, 1931, s.1; Cumhuriyet Bayramı Her Tarafta, 1932, ss.1-6; Cumhuriyet Bayramı, 1932, s.3; Cumhuriyet Bayramı, 1932, s.6; Büyük Gazinin Nutku, 30 Birinciteşrin 1933, s.1; Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu, 1933, s.2785; BCA. 490.01.83.310.1, t.y., ss.1-2; Program Yarın Çıkacak, 1933, s.1; Ankara'da ve Bütün Memlekette, 1933, s.6; Cumhuriyet Yıl Dönümü, 1934, s.1; BCA. 490.01.14.73.4, 1934, s.5; 1934 Cumhuriyet Yıl Dönümü Kutlama, 1934, ss.1-13; Büyük Bayramın 11'inci Yıldönümü, 1934, ss.1-4; Cumhuriyet Bayramı'na Hazırlık, 1935, s.2; Cumhuriyet Bayramı Büyük, 1935, s.2; Cumhuriyet Bayramı Bütün Türkiye'de, 1935, ss.1-7; Ankara'da Geçit Töreni, 1935, s.3; Cumhuriyet Bayramı Programı, 1935, s.2; Bayram Programı, 1936, s.2; Cumhuriyet Bayramı'nda, 1936, s.2; Büyük Bayramımız Candan Tezahüratla, 1936, s.8; Bayram Coşkunluğu, 1936, s.8; Bayrama İştirak Edecek, 1937, s.2; Büyük Bayram Şehrimizde Emsalsiz, 1937, ss.2-6; Geçit Resmine İştirak, 1937, s.2; On Beşinci Yıl, 1938, s.3; 550 İzci Ankara'ya Gitti, 1938, s.5; Bütün Türkiye 15'inci Yılı Büyük Heyecanla, 1938, s.8; 15.inci Yıldönümü Kutlama, 1938, s.5; Büyük Bayram Memleketin Her Tarafında, 1938, s.8; Bütün Memleket Bayramı, 1938, s.13; 1939 Cumhuriyet Bayramı, 18 Eylül 1939, s.36; Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları, 2 Birinci Teşrin 1939, s.43; Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları, 2 Birinci Teşrin 1939, s.43; Dünkü Geçit Resmi Çok Muntazam, 1939, ss.1-5; En Büyük Bayram Yurdda Heyecanla, 1939, s.5; Cumhuriyetin 17'nci Yıldönümünün Kutlamaları Hakkında, 1940, s.44; Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları Hakkında, 1940, s.47; Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları, 1940, s.2; Cumhuriyet Bayramı Bugün Başlıyor, 1941, ss.1-4; Bayram Programı Tesbit Edildi, 1942, s.1; Yüzlerce İzci Milli, 1943, ss.1-3; Dünkü İzci Gösterileri, 1944, s.4; İzci Gösterileri Çok, 1945, s.6; BCA. 490.01.6.32.9., 1946, ss.1-2;). Bayram Kutlamalarına ait bazı görseller Ek: 16,17,18,19 ve 20'de verilmiştir.

Ankara dışındaki vilayetlerde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları için tören alan düzenlemesi yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerde halk ve devlet büyüklerinin duracakları alan ile resmigeçit tören güzergahına ait çizimlere yer verilmiştir. Aşağıda örnek bir alan düzenlemesine gösterilmiştir.

Resim 31:Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarında Alan Taksimi (Gaziantep)

Kaynak: BCA. 490.01.1144.14.1., 1934, s.31.

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının olacağı zaman diliminde okullarda Atatürk, cumhuriyet, millî ve evrensel değerler vs. kavramlar çerçevesinde dersler işlenmiştir. Böylece öğrenciler millî ve evrensel değerleri daha somut şekilde öğrenir.

4.3.6. Ortaöğretimde Öğrenci-Okul-Öğretmen-Veli İlişkileri

İlköğretim ünitesinde geçerli olan ilişkiler aynı şekilde ortaöğretim kurumlarında da geçerlidir.

4.3.7. Ortaöğretimde Disiplin

Ceza, eğitim-öğretim sistemlerinde olumsuz davranışa müdahale etme yöntemlerinden biridir. Cezanın farklı amaç ve düzeyleri olsa da esasında istenmeyen davranışları engellemek için uygulanmaktadır (Aypay, 2017, s.250). Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin istenmeyen davranışlarını engellemek için disiplin talimatnamesi hazırlanmıştır. Hazırlanan talimatnamede cezalar derecesine göre beşe ayrılmıştır. Bu cezalar a) İhtar b) Tescil [deftere yazdırma] c) Tekdir [uyarma/azarlama] ç) Muvakkat (geçici) ihraç d) Kat'î ihraçtır

(Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1927, ss.49-50; Edis, 1938, s.752; Yücel, 1999, ss.430-431; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.178; İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.12).

Disiplin talimatnamesinde adı geçen cezaların amacı öğrenciyi eğitim-öğretim ortamından uzaklaştırmak değil, uygun eğitim-öğretim ortamlarının oluşturulması, öğrencilerin okulun kurallarına uymasının sağlanması ve istenmeyen davranışların önlenmesine yöneliktir (Kaçar, 2018, s.524). Ortaöğretim kurumlarında istenmeyen davranışlarının oluşması durumunda öğrenciler okulun Disiplin Meclisi ve Haysiyet Divanı'na sevk edilirler. Okulun Disiplin Meclisi, başkanı okul müdürü veya müdür yardımcısıdır ve kurul üye iki öğretmenden meydana gelir. Üye öğretmenler, okulun öğretmenleri tarafından gizli oylama usulüyle seçilirler. Disiplin Meclisi'nin görevi muvakkat ve kat'î ihraç cezaları için sevk edilen öğrencilerin durumlarını görüşüp haklarında karar vermektir. Disiplin Meclisi'nin belirlenmiş haftalık veya günlük toplantıları olmayıp müdür veya müdür yardımcısının meclisi göreve çağırmasıyla toplanır (Edis, 1938, s.750; Yücel, 1999, s.429; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.177; İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.12).

Disiplin Meclisi'nin başkanı olan müdür, öğrencinin okuldan geçici uzaklaştırılması ve tasdiknameyle uzaklaştırılması gerektiren hallerde inisiyatif alarak öğrenciyi geçici olarak okuldan uzaklaştırıp ardından meclisi toplama yetkisine sahiptir. Okulda disiplin sorunu çıkaran öğrencilerin karnelerine yazılan davranış notlarını da Disiplin Meclisi verir. Ancak öğrencinin notları verilirken okulun Haysiyet Divanı ikinci başkanı olan öğrencinin de görüşleri alınır (Edis, 1938, ss.750-751; Yücel, 1999, ss.429-430; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.177).

Haysiyet Divanı'nın görevi ise öğrencinin okuldan geçici ve tasdiknameyle uzaklaştırma gerektirmeyen öğrenciler arasında yaşanan küçük anlaşmazlıkları engellemek, küçük para cezaları vermek, birbiriyle küsen öğrencileri barıştırmak ve okul düzeni ile öğrenciliğin gereklerine yakışmayan hareketler sergileyen öğrencilere kuralları hatırlamaktır. Haysiyet Divanı'nda ortaokul ve liselerde birinci hariç her sınıflardan birer temsilci bulunur. Haysiyet Divanı iki eş başkanlıktan meydana gelir. Birinci başkan Disiplin Meclisi'nde bulunan öğretmen üyelerden biridir ve okul müdürü tarafından belirlenir. Divanın ikinci başkanını sınıf temsilcileri salt çoğunlukla seçerler. Haysiyet Divanı üyeleri ise okula en az bir yıl devam etmiş ve okulun disiplin

kurallarına aykırı davranmamış olan öğrenciler arasından seçilmektedir. Üyeler atama yoluyla değil birinci sınıflar hariç, diğer sınıfların kendi içinde belirledikleri aday adaylar arasından oylama usulüyle belirlenir (Edis, 1938, s.751; Yücel, 1999, s.430; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, ss.177-178). Örnek Haysiyet Divanı örneği için Ek 50'ye bakılabilir.

Haysiyet Divanı da Disiplin Meclisi'nde olduğu gibi rutin bir haftalık veya aylık toplantı programına sahip olmayıp okul idaresinin kendilerini göreve çağırmasıyla toplanır. Okul idaresi bir disiplinsizlik olayında Haysiyet Divanı üyelerinden olayın görüşülmesini talep eder ve üyeler olayı etraflıca incelerler. Olayın divanın yetkisini aşması durumunda yazılı veya sözlü olarak okul idaresine bildirilir. Bu durum üzerine okul müdürü meseleyi Disiplin Meclisi'ne sevk eder. Haysiyet Divanı kararları tavsiye niteliğinde olduğundan buradan çıkan kararlar ancak idarenin onayıyla geçerlilik kazanır (Edis, 1938, s.751; Yücel, 1999, s.431; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.178).

Örneğin, 1932-1933 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Kabataş Lisesi'nde iki öğrenci grubu arasında yaralamayla neticelenen bir hadise meydana gelmiştir. Hadise ilk olarak Haysiyet Divanı tarafından çözülmeye çalışılsa da olay kendilerini aştığından devreye okulun Disiplin Meclisi devreye girmiştir. Hadiseye karışan öğrenciler Disiplin Meclisi'ne çağrılmıştır. Öğrencilerin ifadeleri alındığında olayın kasti değil şaka ile yapıldığı ancak olayın biraz abartıldığı sonucuna varılarak öğrencilere 15 gün okuldan uzaklaştırılma cezası verilmiştir. Öğrencilere verilen bu disiplin cezası öğrencilerin sicil dosyasına kayıt edilmiştir (Kabataş Hadisesi, 1933, s.3).

Haysiyet Divanı'na sevk edilen başka bir hadise de şöyledir: 1936 yılında İstanbul Erkek Lisesi'nde öğrencilerin sınıflarına geçerken kullandığı iki koridor vardır. Koridorlardan biri okul müdürünün odasının olduğu yerdedir. Okul müdürü, odasının olduğu yerden öğrenci geçişini yasaklamış ve yasağı uygulamaları içinde okulun hizmetlilerinden birini görevlendirmiştir. Okulun kayıtlı üç öğrencisi okul müdürüyle bir konuda fikir alışverişinde bulunmak için bu koridoru kullanmak istemiştir. Ancak hizmetliler öğrencilerin buradan geçmesine izin vermemiş diğer koridordan dönüp gelebileceklerini söylemiştir. Öğrenciler ısrarlarında devam edince okulun baş hizmetlisi de olaya müdahil olunca taraflar arasında sözlü tartışmalar

olmuştur. Hizmetli öğrencileri bu durumlarından dolayı müdüre şikâyet etmek isteyince öğrenciler hizmetliye fiziksel saldırıda bulunmuş ve hizmetliyi başından yaralamışlardır. Olayın gelişimi incelendiğinde hadise ilk olarak Haysiyet Divanını gelmiş fakat burada vaka görüşülmeden Disiplin Meclisine sevk edilmiştir (Erkek Lisesinde, 1936, ss.1-2).

Ortaöğretime devam eden her Türk vatandaşı doğru sözlü ve ahlaklı olmak, anne, baba ve diğer büyüklerine karşı saygıda kusur etmemekle mükelleftir. Ancak bu mükellefiyetlerini yerine getirmeyen bireylere okulun Disiplin Meclisi ve Haysiyet Divanı tarafından bazı cezalar verilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi cezaların amacı öğrenciyi eğitim-öğretim ortamından uzaklaştırmak değil bilakis öğrenciye doğru davranışı göstermeye yöneliktir. Bu bağlamda öğrencilerin okuldaki her disiplinsiz davranışı cezalandırılmamıştır. Öğrencinin bazı olumsuz hal ve hareketlerinde ısrar etmesi durumunda öğrenci sözlü olarak uyarılmıştır. Öğrenci aşağıda verilen olumsuz hal ve hareketleri yapması durumunda ise öğrenciye disiplin cezaları verilmiş ve cezalar öğrenci sicil defterine kaydedilmiştir (Edis, 1938, ss.752-753; Yücel, 1999, s.431; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1939, s.178; İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.13):

Tablo 122: Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Cezası Türleri

Tescil	**Tekdir**	**Muvakkat (geçici) İhraç**	**Kat'î (kesin) İhraç**
a) Mazeretsiz olarak okula gelmemek veya geç gelmeyi alışkanlık haline getirmek. b) Okulda bulundurulması doğru olmayan kitap ve resimleri okula getirmek. c) Okulda olmasına rağmen bir bahaneyle derste bulunmamak. ç) Okul içinde ve dışında disiplin ve emirlere aykırı hal ve hareketlerde bulunmak. d) Derslerde verilen ödevleri yapmamakla beraber tembellikte ısrar etmek.	a) Amir ve öğretmenlerine karşı itaatsizlikte bulunmak. b) Okul dışında okulca uygun görülmeyen ve okulca uzaklaştırma cezası alınmış hallerde. c) Okuldan kaçmak. ç) Okulun eşyasına ve ders aletlerine kasten zarar vermek (zarar ayrıca tahsis edilir). d) Gençlerin elinde bulunması doğru olmayan kitap ve resimleri okul içine getirmeyi alışkanlık haline getirmek.	a) Okuldan kaçmayı birkaç defa tekrarlamak. b) Amir ve öğretmenlerine karşı saygıda kusurda ısrar etmek, okulun kurallarına karşı aykırı hareketlere katılmak. c) Alkol almak. ç) Okula tabanca ve bıçak gibi tehlikeli silahlar getirmek.	a) Bir eğitim-öğretim döneminde iki defa muvakkat ihraç cezasına çaptırılmış olmak. b) Okul içinde ve dışında iffete aykırı hal ve hareketlerde bulunduğu kesinleşmiş olmak. c) Okul içinde ve dışında hırsızlık ve yaralama gibi olaylara karışmış olmak. ç) Okulun disiplin ve kurallarına aykırı hal ve hareketlerde bulunduğu kesinleşmiş olmak.

Kaynak: Edis, 1938, s.753; Yücel, 1999, s.431; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.178; İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.13

Eğitim-öğretim dönemi içinde öğrencinin üç tescil veya tekdir cezası alması durumunda bu öğrencinin durumu etraflıca görüşülmesi için Disiplin Meclisi göreve çağrılır. Öğrencinin bu olumsuz davranışını değiştirmek için Disiplin Meclisi ve Haysiyet Divanı toplantı yapar. Toplantı neticesinde öğrencinin düzelmeyeceği sonucu çıkarsa öğrenciye geçici veya tasdiknameyle uzaklaştırılma cezası verilir. Öğrenci, kendisine belli bir süreliğine verilen okuldan uzaklaştırma cezasının ilk haftasını ailesiyle geçirmek zorundadır. Öğrencinin okuldan geçici olarak uzaklaştırılması Millî Eğitim Müdürlükleri kararıyla kesinleşirken tasdiknameyle okuldan uzaklaştırılma cezası ise Millî Eğitim Bakanlığı kararıyla geçerlilik kazanır (Edis, 1938, s.753; Yücel, 1999, s.431; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.178; İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.14).

Öğrencilerin okul içinde kurallara uyması kadar okul dışındaki hayatında da kurallara uyması temel görevlerindendir. Ortaöğretim kademelerinde okuyan öğrencilerin çoğu ergenlik dönemine girmiş bireylerdir. Öğrenci ergenliğinin de verdiği motivasyonla kıraathanelere gidip kahve içmek, arkadaşlarıyla iskambil, tavla veya domino oynamak gibi davranışlar sergileyebilmiştir. Ancak bu davranışlar kıraathanelere giden ve yaşça öğrencilerden büyük olan bireyleri rahatsız etmiştir. 1930'lu yılların ortasında toplumun bazı fertleri bu şikayetlerini Milli Eğitim Müdürlüklerine iletmiştir. Milli Eğitim Müdürlükleri de şikayetleri yerinde bulmuş ve Emniyet Teşkilatıyla iş birliği yaparak gerekli tedbirleri alacağını kamuoyuna iletmiştir (Talebe Kahvelere, 1935, s.5).

1936-1937 eğitim-öğretim dönemi başında öğrencilere buralara gitmelerinin yasak olduğu bildirilmiştir. Öğrencilerin yasağa uymaması halinde polisin haklarında yasal işlem yapmakla görevli olduğunu olayın okula intikal edilmesi durumunda işlemin sicillerine işleneceği belirtilmiştir (Kahvelerde Oturan Talebe, 1936, s.6). Kararın öğrencilere ve kamuoyuna ilan edilmesinden sonra dönemin basınında karara bazı eleştiriler gelmiştir. Yapılan eleştirilere göre, ortaokul öğrencisi 12, lise öğrencisi 18 yaşında okuldan mezun olmaktadır. 18 yaşından küçük insanların kanunen çocuk sayıldığı belirtilmiştir. Eleştirilerin odak noktası ise öğrencinin kahveye gitmesinin engellenmesi değil diğer sosyal alanlara da girişinin yasak olmasıdır. Çünkü ortaöğretim öğrencisi rüşt yaşı olan 18 yaşına erişmeden herhangi bir dernek, vakıf, kulüp vs. yerlere alınmazdı. Bu durumdaki öğrencinin de mecburen kahvehaneye

gittiği söylenmiştir. Alınan bu kararın öğrenciyi asosyal yapacağı belirtilmiş, bu durumdaki öğrencinin evden çıkıp okula, okuldan çıkıp eve gelmekten başka herhangi bir sosyal aktivitesinin kalmayacağından endişe duyulmuştur (Yüzüncü, 1936, ss.1-7).

Millî Eğitim Bakanlığının kendisine iletilen istek ve şikayetlere göre toplum ve öğrenci yararına karar aldığı görülmektedir. 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde ders saatleri içinde öğrencilerin okuldan firar edip bulundukları yerlerdeki sinemalara gittikleri yönünde şikayetler gelmesi üzerine Bakanlık bir tamimle öğrencilerin okulda bulunmaları gereken saatlerde sinemaya gitmelerini yasaklamıştır. Kararın uygulanması için de okul müdürü yetkili kılınmıştır. Okul müdürü ders yoklama listesinde öğrencilerin durumunu kontrol ettikten sonra derste olmayan öğrencilerin sinemada olma ihtimallerini göz önünde bulundurarak şehirdeki sinemaları teftişe çıkmıştır (Ders Vaktinde Sinemaya, 1936, s.2).

Alınan karar öğrencinin okul ders saatinde okulda bulunmasını sağlamaya yöneliktir. 1939-1940 eğitim-öğretim döneminden geçerli olmak üzere belediyeler ile Millî Eğitim Müdürlükleri arasında imzalanan protokolle öğrencilerin haftanın belli gün ve saatlerinde sinema, tiyatro gibi eğlence yerlerine gidebilmeleri için öğrencilere ucuz bilet alma imkânı sunulmuştur (Talebe Matinelerine, 1939, s.2). Bu kararla öğrencilerin okuldan kaçma girişimlerine engel olmaya çalışılmıştır. Böylece öğrencilerin Disiplin Meclisi'ne sevk edilmesi engellenmek istenmiştir.

Alınan bu kararlara rağmen öğrencilerin okuldan kaçma davranışlarını sergilemeye devam etmesi durumunda öğrenciler Disiplin Meclisi'ne sevk edilmiştir. Disiplin Meclisi bu davranışı gösteren tüm öğrencilere okuldan üç gün uzaklaştırma cezası vermiştir (Kahvelerde Oturan, 1940, s.3).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan Lise ve Ortaokullar Disiplin Talimatnamesi'ne 1940'lı yıllarda bazı eklemeler yapılmıştır. Talimatnameye eklenen yeni maddelere göre Disiplin Meclisi kararıyla bir veya iki eğitim-öğretim döneminde okuldan uzaklaştırılanlar ceza sürelerinin sonunda okullara kabul edilebilmesi için bu ceza süresi içindeki uğraş alanını gösterir bir belge getirmelidir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.37).

Talimatnamede öğrencilerin okuldan uzaklaştırılması maddesinin muğlaklığından dolayı bazı okullar Talim ve Terbiye Kurulu Orta Tedrisat

Başkanlığı'na başvurarak ilişik kesme ve tasdiknameyle uzaklaştırma maddesinin daha anlaşılır hale getirilmesi talebinde bulunmuştur. Başkanlıktan gönderilen cevabî yazıda madde şu şekilde açıklığa kavuşturulmuştur. Buradaki cezanın amacının öğrenciyi bir veya iki yıl eğitim ve öğretimden uzaklaştırılması ve okula devam ettirilmemesi olduğundan bu süre zarfında başka okula da kayıt yaptıramayacağı gibi sınavlara da giremeyeceği belirtilmiştir. Okulun Disiplin Meclisi öğrencilere cezayı verirken cezanın bitiminde aynı şehirde mi yoksa farklı bir şehirde mi eğitim alacağı konusunu öğrencinin tercihine bırakmıştır (Disiplin Talimatnamesinin 5.inci Maddesine, 1945, s.119).

4.3.8. Ortaöğretim Ders kitapları ve Derse Yardımcı Kaynak Kitaplar

Öğretim kademelerinin ders kitaplarının hazırlanıp basılmasından, öğrencilere ulaştırılmasına Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur. Ayrıca basımı yapılan eserlerin telif hakkına da sahiptir. 1923-1933 yılları arasında kitapların basım işlerini tek başına yürüten Bakanlık, yükünü hafifletmek için belli dönemlerde özel matbaalarla da anlaşmıştır (Maarif Vekaletine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının, 1933, s.2683).

Millî Eğitim Bakanlığı cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ilköğretimde olduğu gibi ortaöğretim için de tek kitap esasını[82] uygulamıştır. Tek ders esasında derse yardımcı kitap, mecmua, broşür, gazete, dergi vb. kaynaklar kullanılmasına izin verilmiştir. Okullarda okutulacak kitaplar üç eğitim-öğretim döneminde geçerli olacak şekilde seçilmiştir (BCA.030.1.0.0.90.559.5, 1944, ss.8-9; Edis, 1938, ss.693-694).

1926-1927 eğitim-öğretim döneminde resmi ortaöğretim kurumlarında okutulup Bakanlığın matbaasında basılan ders kitaplarının listesi Tablo 123'te verilmiştir.

[82] Tek kitap esası bir sınıf için kabul edilen kitabın Türkiye'deki tüm okullarda aynı olması demektir (Edis, 1938, s.693).

Tablo 123: Resmi Ortaokul ve Liselerde Okutulup Milli Matbaada Basılan Kitaplar (1926)

Ortaokul Birinci Devre Birinci Sınıf	
Musiki Birinci Cüz	Musa Süreyya
İkinci Sınıf	
Nebatlar (bitki) Alemi	İbrahim Hakkı Bey
Musiki	Musa Süreyya
Üçüncü Sınıf	
Türkiye Tarihi (2,3,4,5 cüzler)	Ahmed Hamid ve Mustafa Muhsin Beyler
Çocuk Hıfzıssıhhası	Doktor Muhyiddin Celal Bey
Lise İkinci Devre Birinci Sınıf	
Teşrih-i Fizyoloji-i Hayvani (birinci cüz)	Siraceddin Bey
Fizik	Kemal Zaim Bey
Kimya	Takiyyedin
Cebir	Halil Halid
Hendese Dersleri	Hasib
Tarih-i Umumi	Ahmet Refik
Umumi Coğrafya	İbrahim Hakkı
Edebiyat	Ali Cenab
İkinci Sınıf	
Jeoloji	Ahmet Refik
Arziyat	Malik
Fizik	Kemal Zaim
Kimya	Takiyeddin
Cebir	Halil Halid
Hendese	Ahmet Nazmi
Kurun-u Cedide Tarihi (yeni yüzyıl tarihi)	Ahmet Hamid
Avrupa Coğrafyası	Ali Macid
Müsellat	Ali Yar
Türk Edebiyat Numuneleri	Hıfzı Tevfik, Hamamizade İhsan ve Hasan Ali Beyler
Üçüncü Sınıf	
Fizik	Kemal Zaim
Kimya	Takiyeddin
Cebir	Halil Halid
Hesabı Nazari	Mahmud Nadir
Hendese	Ahmet Nazmi
Asr-ı Hazır Tarihi	Ali Raşid
Büyük Devletler Coğrafyası	Behçet Bey
Kozmografya	Ali Yar
Mihanik	Tezer Ahmet Hanım
Mantık	Hasan Ali Bey
Ahlak	Mustafa Namık

Kaynak: BCA.180.09.107.524.1, 1926, ss.18-19

Tablodaki kitap isimleri incelediğinde sosyal bilimler alanına yönelik kitapların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum ders kitaplarının basımı, ihalesi ve dağıtımının uzun bir süreç almasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu dönemde okullarda okutulacak ders kitaplarının cumhuriyet değerlerini kapsayan, lâik ve çağdaş esaslara göre oluşturulmak istenmesi de kitapların seçimini zorlaştırmıştır.

Bakanlığın 1926-1927 eğitim-öğretim dönemi için okutulmasını önerdiği ders kitapları 1929-1930 eğitim-öğretim dönemine kadar aynı şekilde her yıl önerilmiştir. 1929-1930 eğitim-öğretim döneminde ortaokullarda okutulacak ders kitaplarının yeni harflerle basımı istenmiştir. Bu nedenle ortaokul ders kitaplarının Bakanlığa bağlı Telif ve Tercüme Heyeti tarafından ivedilikle yeni Türk harfleriyle yazılması hususunda karar alınmıştır. Aşağıda 1929-1930 eğitim-öğretim döneminde

ortaokullarda okutulması düşünülen ders kitapları, basım adeti ve eseri yeni harflere çevirecek kişilerin isimleri verilmiştir.

Tablo 124:1929 Yılı Ortaokullarda Okutulacak olan Kitap Listesi

Kitap İsmi	Cilt	Adet	Çevirmen
Tarih	1,2,3	20000	Hamit Bey
Coğrafya	1,2,3,4	45000	Faik Sabri Bey
Hayvanat	1	15000	Refik Bey
Nebatat	1	10000	İbrahim Hakkı Bey
Jeoloji	1	5000	Malik Bey
Fizyoloji	1	5000	Mehmet Emin Bey
Fizik	1,2	15000	Harun Reşit Bey
Kimya	1,2	15000	Faik Reşit
Hendese	1,2,3	30000	Hasan Fehmi Bey
Cebir	1	5000	Hasan Fehmi Bey
Yurt bilgisi	1	15000	Hasan Ali Bey
Terbiye ve tarihi	1	3000	İbrahim Alaeddin Bey
Ruhiyat	1	3000	İbrahim Alaeddim Bey

Kaynak: TTDA.016., 1929, ss.2-4.

1928-1929 eğitim-öğretim döneminde ders kitapları Osmanlıca olarak basıldığından yeni harfle yazılan kitapların bir sonraki eğitim-öğretim dönemine yetiştirilmesi zaman almıştır. 1928-1929 eğitim-öğretim döneminin ikinci yarısında çevirisi biten kitaplar Bakanlığa bağlı yayınevinde ve anlaşmalı kitapçılarda satışa sunulmuştur. 1929 Nisan ayında lise ders kitaplarından jeoloji ve hendese kitaplarının telif ve Türk harflerine çevirisi bitmiştir. Bu eserler matbaada basıldıktan sonra yayınevlerinde satışa sunulmuştur (Lise Kitapları, 1929, s.3).

1929-1930 eğitim-öğretim dönemi başında ortaöğretim kitapları Türk harflerine çevrildikten sonra Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Fiyat Belirleme Komisyonu'nda kitap fiyatları belirlenmiş ve liste satış fiyatları anlaşmalı kitapçılara gönderilmiştir. Bu fiyatlar için Tablo 124'e bakılabilir (Kitap Fiyatları, 1929, s.3). 1929-1930 eğitim-öğretim döneminin yeni harflerle kitaplara geçiş aşamasının ilk senesi olmasından dolayı kitaplar kırtasiye, öğretmen ve öğrencilere geç ulaşmıştır. Ankara Devlet Matbaası Müdürü, iş münasebetiyle geldiği İstanbul'a gazetecilerin ders kitaplarının ülke geneline geç dağıtıldığını ve önümüzdeki eğitim-öğretim döneminde de böyle bir sorunla karşılaşma ihtimalini sormaları üzerine ders kitaplarının önümüzdeki döneme yetiştirilmesi için ilgili matbaaların mesai saatlerini artırdığını ve eğitim-öğretim döneminin başında ders kitaplarının ülkenin her tarafına ulaştırılacağını ifade etmiştir (Mektep Kitapları, 1929, s.2). Kitapların içeriğinde

önemli bir değişikliğin olmaması ve alınan tedbirler neticesinde 1930-1931 eğitim-öğretim dönemi başında kitaplar eksiksiz bir şekilde teslim noktalarına ulaştırılmıştır (Bütün Mektepler, 1930, s.2).

Eğitim-öğretim dönemlerinin sonunda ders zümreleri toplantı yaparak dönemin gelişimi, öğrencilerin durumu ve ders kitapları hakkında görüş beyan etmişlerdir. Bu zümre toplantıları her yıl kademeli olarak gerçekleştirilmiştir. Toplantı görüşmeleri tutanak altına alınarak ilgili yerlere teslim edilmiştir. Öğretmenlerin bu görüşleri çoğu kez karşılık bulmuştur. 1933-1934 eğitim-öğretim dönemi sonunda tarih zümresi toplantısında ders kitapları hakkında önemli görüşler çıkmıştır. Tarih zümresi tarafından hazırlanan raporda 1930 yılından beri aynı kitabın okutulduğunu, fakat kitabın içeriğinde bazı eksiklikler olduğu belirtilmiştir. Raporda ortaokul tarih ders kitaplarının dilinin ağır olduğu bir sonraki eğitim-öğretim döneminde kitapların daha sade ve anlaşılır bir dille yazılması gerektiği vurgulanmıştır. Lise tarih kitabının ise üç cilt olduğu ve içeriğine Avrupa tarihi konusunun da eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Liselerde Okutulan, 1933, s.3).

1936-1937 eğitim-öğretim döneminde eğitim bilimlerinde yeni kavram, yöntem ve modellerin ortaya çıkması neticesinde mevcut müfredat programları değiştirilmiştir. Müfredat programında yapılan değişikliklere bağlı olarak kitapların içeriklerinin güncellemesi ve dolayısıyla yeni ders kitaplarının hazırlanması zorunlu hale gelmiştir. Bir önceki eğitim-öğretim döneminde ortaokullarda birinci ve ikinci sınıflarda tek ders olarak okutulan hesap-hendese dersi yeni müfredat programında iki ayrı ders olarak okutulduğundan yeni ders içerikleri hazırlanmıştır. Diğer ders kitaplarının da yeniden yazılması söz konusu olmadığından bu kitaplar tıpkı basımla yeniden bastırılmıştır. Lise ders kitaplarında ise birinci ve ikinci sınıfların *"hayvani anatomi"* ve üçüncü sınıfların *"psikoloji ve sosyoloji"* kitapları yeniden basılmıştır. Diğer derslerin herhangi birinde değişiklik olmadığından önceki dönemin kitapları kullanılmaya devam edilmiştir (Yeni Mektep Kitapları, 1936, s.3).

1937-1938 eğitim-öğretim döneminde ortaokul fen bilgisi ders kitabı içeriklerinde bazı temel güncellemeler yapılmıştır. Önceki dönemlerde ortaokul birinci ve ikinci sınıflarında fen bilgisi olarak okutulan ders fizik ve kimya şeklinde iki farklı derse dönüştürülmüştür. Bu değişikliğin neticesinde yeni fizik ve kimya kitaplarının hazırlanması gerekmiştir. Aynı şekilde bir önceki eğitim-öğretim döneminde okutulan

biyoloji dersi nebatat ve hayvanat diye iki ayrı derse ayrıldığından bu dersler içinde yeniden kitap hazırlanmıştır (Mektep Kitapları Tadil, 1937, s.3).

1938-1939 eğitim-öğretim döneminde ortaöğretimde okutulan derslerde ufak bazı güncellenme dışında önemli bir değişiklik söz konusu olmadığından kitaplar aynı şekilde bastırılmak suretiyle ülke genelindeki kırtasiye ve yayınevlerine gönderilmiştir. Bu eğitim-öğretim döneminde yapılan değişiklikler ise ders kitaplarındaki yabancı terimler çıkarılarak yerlerine Türkçe karşılıkları yazılması olmuştur (Mektep Kitapları, 1938, s.2).

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan Neşriyat Müdürlüğü eğitim-öğretim dönemlerinin sonunda bir sonraki dönemde hangi kitapların okutulacağı hakkında öğretmelerden görüş beyan etmelerini istemiştir. Öğretmenler ders kitaplarında herhangi bir değişiklik talep etmediği takdirde dönemin başladığı eylül ayında okullara kitap listeleri gönderilmiştir. Gönderilen kitap listesinde öğretmen ve okul idaresine uyarı mahiyetinde bazı açıklamalar da bulunmaktadır. Bu uyarı ders kitapları dışında öğrenciye yardımcı kitap aldırmanın zorunlu tutulmasına yöneliktir. Öğretmen yardımcı kitap konusunda sadece tavsiye mahiyetinde öneride bulunabilir. Kitapların basım işlemi bittikten sonra bir diğer uyarı da satıcılara yapılmıştır. Bakanlığın belirlediği kitap fiyatlarının üzerinde ve altında satış yapmaları yasaklanmıştır. Kurallara uyulmadığı takdirde gerekli yaptırımların yapılacağı belirtilmiştir[83] (1939-1940 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla, 1939, s.20).

1939-1940 eğitim-öğretim dönemi ders kitaplarının içeriğinde önemli bir değişiklik yoktur. Sadece fizik, kimya ve matematik ders kitaplarında yer alan yabancı terimler Türkçe'ye çevrilmiştir. Sosyal bilimler derslerinde kullanılmak üzere hazırlanan yeni atlasların matbaa basım işlemi bitmediğinden bu atlasların eğitim-öğretim dönemine geç yetiştirileceği yetkililer tarafından kamuoyuna bildirilmiştir (Mektep Kitapları, 1939, s.2). Ayrıca revize edilen kavramlardan dolayı ortaöğretim ders kitapları da eğitim-öğretim döneminin başlamasının üzerinden bir ay geçmesine

[83] 1939-1940 eğitim-öğretim dönemi Bakanlık tarafından basına verilen demeçte riyaziye/matematik ders kitabında bazı terimlerin güncellenmesinden dolayı kitabın yeniden düzenlenmesi söz konusu olduğu yazılmıştır. Bakanlık kitapta gerekli incelemelerin yapılması için alanında uzman öğretmenler görevlendirmiştir. Gerekli inceleme bittikten sonra yeniden basımı yapılması için Yayın Müdürlüğüne bildirileceği ifade edilmiştir (Riyaziye Kitaplarında Tadilat, 1939, s.7).

rağmen yayınevleri ve kitapçılara ulaştırılamamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı'na kitapların akıbeti hakkında çok sayıda şikâyet gitmesi üzerine sorun hakkında gerekli inceleme ve soruşturma başlatmıştır (Yeni Basılmakta Olan, 1939, s.2).

1939-1940 eğitim-öğretim döneminde kitaplarının geç ulaşmasının yanı sıra enflasyon oranlarından dolayı veliler çocuklarına kitap almakta zorluklar yaşamıştır. Veliler bu şikayetlerini Bakanlığa iletmiştir (Mektep Kitapları, 1939, ss.1-3). Bakanlık dönemin ekonomik şartlarını da göz önünde bulundurarak içeriğinde değişiklik olmayan ders kitaplarının önceki basımlarının da kullanabileceğini açıklamıştır. Bu hususta gerekli kolaylığın sağlanması için bir genelge yayımlamıştır (Eski Terimli Kitaplar, 1939, s.5).

1940'lı yılların başından itibaren bazı dersler için öğretmenlere gönderilen kitap listesinde farklı yazarlara ait kitaplar da önerilmiştir. Bakanlık, bu tip durumlarda öğretmenlerin kitap seçimini tek başına yapmamasını, hangi kitabın okutulacağına ders zümresi ve okul müdürüyle birlikte karar verilmesini istemiştir (1940-1941 Öğretim Yılında, 1940, s.17). Dersler için çok sayıda kitabın önerilmesi ve kitapların basımında bazı aksamalar olması ihtimaline karşı Millî Eğitim Bakanlığı bir dizi tedbir almıştır. 1940-1941 eğitim-öğretim döneminde öğrencilerin mağdur edilmemesi için Devlet Matbaası çalışanlarının çalışma saatleri üç saat daha artırılmak suretiyle kitaplar eğitim-öğretim dönemine yetiştirilmiştir (BCA.030.18.1.2.91.53.7., 1940, ss.1-14).

Bakanlığın 1940-1941 eğitim-öğretim dönemi için hazırladığı kitap listesi Tablo 125'te verilmiştir.

Tablo 125:Liselerin ve Öğretmen Okullarının Birinci Devresiyle Ortaokullarda Okutulacak Birinci Sınıf Kitapları

Ders	**Kitabın Adı**	**Yazar**	**Satıldığı Yer**	**Fiyat**	
				K	**S**
Türkçe	Orta Okuma Kitabı I	Komisyon	Maarif Matbaası	25	
Tarih	Ortaokul için Tarih I	Faik Reşit Unat	Maarif Matbaası	75	
Coğrafya	Yeni Coğrafya Dersleri	Abdulkadir Sadi Kazancıoğlu	Kanaat	44	
	Coğrafya I	Faik Sabri Duran	Kanaat	52	50
	Coğrafya Dersleri I	Hamit Sadi Selen	Hilmi	25	
	Orta Atlas	Faik Sabri Duran	Kanaat	150	
	Coğrafya Defterleri (no:1-7)	Faik Sabri Duran	Kanaat	10	
	Coğrafya İş Atlası (Asya-Afrika)-1.inci Defter	H.S.Selen- F.R. Unat	Hilmi	10	
Matematik	Matematik Dersleri I	Komisyon	Maarif Matbaası	35	
Tabiat Bilgisi	Tabiat Bilgisi I	Komisyon	Maarif Matbaası	40	
Yabancı Dil	Almanca I	Komisyon	Maarif Matbaası	60	
	İngilizce I	Dr. L. Faucett	Maarif Matbaası	60	
	Fransızca I	Komisyon	Maarif Matbaası	60	
Musiki	Okullarda Musiki	Hulusi Öktem	Remzi	68	
	Solfej Dersleri	M. Sadi Egemen	Semih Lütfü	54	

Musiki Öğretici	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	10
Musiki Alfabesi	Muhtar Ataman	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	30
Nota Lektürü ve Ezgisi	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	12

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. s.18.

Tablodaki bilgilere göre coğrafya, yabancı dil ve musiki derslerindeki kitap seçenekleri diğer derslere oranla daha fazladır. Türkçe, tarih, matematik, tabiat bilgisi, yabancı dil ders kitapları Maarif Matbaası'nda, coğrafya ve musiki dersinin kitaplarının ise farklı yayınevlerinde bastırıldığı görülmektedir.

Aşağıda Tablo 126'da ortaokulların ikinci sınıfları için önerilen ders kitabı ve fiyatları verilmiştir.

Tablo 126: Ortaokul İkinci Sınıf Ders Kitapları

Ders	**Kitabın Adı**	**Yazar**	**Satıldığı Yer**	**Fiyat**	
				K	**S**
Türkçe	Orta Okuma Kitabı II	Komisyon	Maarif Matbaası	25	
Yurt Bilgisi	Yurt Bilgisi I	Tezer Taşkıran	Maarif Matbaası	25	
Tarih	Ortaokul için Tarih II	Ali Haydar Taner	Maarif Matbaası	80	
Coğrafya	Yeni Orta Coğrafya II	Abdülkadir Sadi Kazancıoğlu	Kanaat	36	
	Coğrafya II	Faik Sabri Duran	Kanaat	70	
	Coğrafya Dersleri II	Hamit Sadi Selen	Hilmi	30	
	Orta Atlas	Faik Sabri Duran	Kanaat	150	
	Coğrafya Dersleri (no:1-7)	Faik Sabri Duran	Kanaat	10	
	Coğrafya İş Atlası (Avrupa) 2.inci Defter	H.S. Selen- F.R.Unat	Kanaat	12	50
	Coğrafya İş Atlası (Amerika-Avustralya) 3.üncü Defter	H.S. Selen- F.R.Unat	Kanaat	10	
Matematik	Matematik Dersleri II	Komisyon	Maarif Matbaası	35	
Tabiat Bilgisi	Tabiat Bilgisi II	Komisyon	Maarif Matbaası	40	
Fizik	Fizik I	H. Dener ve A. Bekman	Maarif Matbaası	20	
Ev İdaresi	Ev İdaresi	Süheyla Arel	Maarif Matbaası	80	
	Aile Bilgisi	Nazım İçsel	Hilmi	36	
	Ev İdaresi Defteri	Ahmet Hilmi Yolaç	Maarif Matbaası	40	
Askerlik	Askerliğe Hazırlık Defteri I	Nazım Yaşınok	Hilmi	30	
Yabancı Dil	Almanca II	Komisyon	Maarif Matbaası	60	
	Fransızca II	Komisyon	Maarif Matbaası	60	
	İngilizce II	Dr. L. Faucett	Maarif Matbaası	60	
Musiki	Okullarda Musiki	Hulisi Öktem	Remzi	68	
	Solfej Dersleri	M. Sadi Egemen	Semih Lütfü	54	
	Musiki Öğretici	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	12	
	Nota Lektürü ve Ezgisi	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	12	

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. ss.18-19.

Önceki yıllarda tarih ders kitabını Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı bir komisyon yazmıştır. Ancak 1940 yılından sonra Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu üyelerinden Ali Haydar Taner'in yazdığı kitap okutulmuştur. Bakanlığın önerdiği kitapların fiyatları uygun tutulmaya çalışılmıştır. Kitaplar arasında fiyatı en yüksek olan 150 kuruşla Faik Sabri Duran'ın yazdığı 'Orta Atlas'tır.

Tablo 127: Ortaokullarda Okutulacak Üçüncü Sınıf Ders Kitapları

Ders	Kitabın Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	
				K	S
Türkçe	Orta Okuma Kitabı III	Komisyon	Maarif Matbaası	35	
Yurt Bilgisi	Yurt Bilgisi II	Tezer Taşkıran	Maarif Matbaası	25	
Tarih	Orta Okul için Tarih III	Sadri Ertem ve Kazım Nami Duru	Maarif Matbaası	100	
Coğrafya	Yeni Orta Coğrafya III	Abdülkadir Sadi Kazancıoğlu	Kanaat	38	
	Yeni Türkiye Coğrafyası	Faik Sabri Duran	Kanaat	58	50
	Türkiye Coğrafyası	Hamit Sadi Selen	Hilmi	30	
	Orta Atlas	Faik Sabri Duran	Kanaat	150	
	Coğrafya Defterleri (no:1-7)	Faik Sabri Duran	Kanaat	10	
	Coğrafya İş Atlası (Türkiye) 4.üncü Defter	Hamit Sadi Selen	Hilmi	12	50
Matematik	Matematik Dersleri III	Komisyon	Maarif Matbaası	40	
Tabiat Bilgisi	Tabiat Bilgisi III	Komisyon	Maarif Matbaası	40	
Fizik	Fizik II	H. Dener ve A. Bekman	Maarif Matbaaı	25	
Kimya	Kimyaya Giriş	İzzet Kemal Erksal	Maarif Matbaası	25	
	Zehirli Gazlardan Korunma Dersleri	Hikmet Konuralp, Kadri Yaman	Maarif Matbaası	6	
Askerlik	Askerliğe Hazırlık Dersleri II	Nazım Yaşınok	Hilmi Kitabevi	30	
Yabancı Dil	Almanca III	Komisyon	Maarif Matbaası	60	
	Fransızca III	Komisyon	Maarif Matbaası	60	
	İngilizce III	Dr. L. Faucett	Maarif Matbaası	60	
Musiki	Okullarda Musiki	Hulisi Öktem	Remzi	65	
	Solfej Dersleri	M. Sadi Egemen	Semih Lütfü	54	
	Musiki Öğretici	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	12	
	Nota Lektürü ve Ezgisi	Zati Arca	Anadolu Türk Kitap Deposu ve İnkılap	12	

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maaarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. ss.19-20.

Tablodaki bilgilere göre kitapların basım yeri Maarif Matbaası olup coğrafya ders kitapları farklı matbaada basılmıştır. Kitaplar arasında fiyatı en uygun olan kimya, en pahalısı ise tarih ders kitabıdır.

Tablo 128:Liselerin Birinci Sınıfında Okutulacak Ders Kitapları.

Ders	Kitabın Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	
				K	S
Edebiyat	Edebiyat	Ali Canip Yöntem	Kanaat Kitabevi	100	
Tarih	Tarih I. Kitap	Şemsettin Günaltay	Maarif Kitabevi	100	
Coğrafya	Genel Coğrafya Dersleri	Faik Sabri Duran	Kanaat Kitabevi	110	
	Büyük Atlas	Faik Sabri Duran	Kanaat Kitabevi	300	
	Umumi Coğrafya	İbrahim Hakkı Akyol-Macit Arda	Remzi Kitabevi	130	
Cebir	Aritmetik ve Cebir I	Komisyon	Maarif Kitabevi	65	
Geometri	Geometri I	Komisyon	Maarif Kitabevi	65	
Biyoloji	Biyoloji I	Hayri Ardıç	Maarif Kitabevi	65	
Fizik	Fizik I	H. Dener ve A. Bekman	Maarif Kitabevi	50	
Kimya	Kimya I	A. Bekman	Maarif Kitabevi	50	
Askerlik	Askerliğe Hazırlık Dersleri III	Nazım Yaşınok	Hilmi Kitabevi	42	
Yabancı Dil	Almanca IV	Komisyon	Maarif Kitabevi	80	
	Fransızca IV	Komisyon	Maarif Kitabevi	80	
	İngilizce IV	Dr. L. Faucett	Maarif Kitabevi	80	

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maaarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. s.20.

Liselerin birinci sınıflarında okutulan ders kitaplarının çoğunun basımı Maarif Matbaası'nda yapılmıştır. Coğrafya ve askerlik derslerinin kitapları ise farklı yayınevlerinde basılmıştır. Kitapların en ucuzu askerlik dersi kitabı iken en pahalısı coğrafya atlas kitabıdır.

Tablo 129:Liselerin İkinci Sınıfında Okutulacak Ders Kitapları.

Ders	Kitabın Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	
				K	S
Edebiyat	Edebiyat Tarihi	Agâh Sırrı Levent	Kanaat Kitabevi	140	
	İzahlı Divan Şiiri Antolojisi	Necmettin Halil Onan	Maarif Yayınevleri	130	
Psikoloji	Psikoloji	Ali Haydar Taner	Maarif Yayınevleri	75	
Tarih	Tarih II. Kitap	Türk Tarih Kurumu	Maarif Yayınevleri	170	
Coğrafya	Büyük Devletler ve Komşu Hükümetler Coğrafyası	Behçet Güçer ve Faik Sabri Duran	Kanaat Kitabevi	160	
	Büyük Atlas	Faik Sabri Duran	Kanaat Kitabevi	300	
Cebir	Aritmetik ve Cebir II	Komisyon	Maarif Yayınevleri	60	
Geometri	Geometri II	Komisyon	Maarif Yayınevleri	60	
Biyoloji	Biyoloji II	Muhsin Binal	Maarif Yayınevleri	75	
Fizik	Fizik II	H. Dener ve A. Bekman	Maarif Yayınevleri	50	
Kimya	Kimya II	A. Bekman	Maarif Yayınevleri	60	
	Kimya Laboratuvarı Defteri II	Salahattin F. Özyar	Maarif Yayınevleri	30	
Askerlik	Askerliğe Hazırlık Dersleri IV	Nazım Yaşınok	Hilmi Kitabevi	32	

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. ss.20-21.

Edebiyat, coğrafya ve askerlik derslerinin yayınevleri diğer derslerinkinden farklıdır. En ucuz ders kitabı kimya iken en pahalısı coğrafya atlasıdır. Kitaplar ortak bir komisyon tarafından değil şahıslar tarafından yazılmıştır.

Tablo 130:Liselerin Üçüncü Sınıfında Okutulacak Ders Kitapları.

Ders	Kitabın Adı	Yazar	Satıldığı Yer	Fiyat	
				K	S
Edebiyat	Türk Edebiyat Antolojisi	Ali Canip Yöntem	Maarif Yayınevleri	165	
	Edebi Yeniliğimiz	İsmail Habib Sevük	Remzi Kitabevi	150	
	Son Asır Türk Edebiyat Tarihi	Mustafa Nihat Özön	Maarif Yayınevleri	150	
Tarih	Tarih III. Kitap	Türk Tarih Kurumu	Maarif Yayınevleri	150	
Filozofi	Filozifiye Giriş	Mehmet Emin Erişgil	Maarif Yayınevleri	50	
	Mantık	Hasan Ali Yücel	Maarif Yayınevleri	100	
	Bediiyat	Mustafa Namık Çankı	Semih Lütfi Kitabevi	100	
	Estetik	Suat Kemal Yetkin	Maarif Yayınevleri	25	
Sosyoloji	Sosyoloji	Necmettin Sadak	Maarif Yayınevleri	100	
Coğrafya	Türkiye Coğrafyası	Faik Sabri Duran	Kanaat Kitabevi	130	
	İktisadi Türkiye Coğrafyası	Hamit Sadi Selen	Hilmi Kitabevi	57	50
	Büyük Atlas	Faik Sabri Duran	Kanaat Kitabevi	300	
Cebir	Cebir III (Fen Kolu)	Komisyon	Maarif Yayınevleri	65	
	Cebir (Edebiyat Kolu)	Komisyon	Maarif Yayınevleri	65	
Geometri	Geometri III	Komisyon	Maarif Yayınevleri	90	
Fizik	Fizik III (Fen Kolu)	H. Dener ve A. Bekman	Maarif Yayınevleri	90	
	Fizik (Edebiyat Kolu)	H. Dener	Maarif Yayınevleri	100	
Kimya	Kimya III	A. Bekman	Maarif Yayınevleri	60	
	Kimya Dersleri (Edebiyat Kolu)	İzzet Kemal Erksal	İnkılap Kitabevi	35	50
	Zehirli Gazlardan Korunma Dersleri	Hikmet Konuralp, Kadri Yaman	Maarif Yayınevleri	15	
	Kimya Laboratuvar Defteri III	Salahattin F. Özyar	Maarif Yayınevleri	30	
Jeoloji	Jeoloji	Malik Sayar ve Malik Ongan	Maarif Yayınevleri	80	
Astronomi	Astronomi	Nüzhet Gökdoğan	Maarif Yayınevleri	80	
	Kozmografya (Edebiyat Kolu)	Hilmiye Dener	Hilmi Kitabevi	30	
Askerlik	Askerliğe Hazırlık Dersleri V	Nazım Yaşınok	Hilmi Kitabevi	44	

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında*. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. s.21.

Üçüncü sınıf ders kitapları genelde Maarif Yayınevi tarafından bastırılmıştır. Coğrafya ve askerlik ders kitapları diğer sınıflarda olduğu gibi bu sınıfta da farklı yayınevinde bastırılmıştır. Cebir ve geometri dersleri Bakanlığın kitap komisyonu tarafından yazılmıştır. Diğer derslerin kitapları ise farklı kişiler tarafından yazılmıştır. En ucuz ders kitabı kimya iken en pahalısı coğrafya atlasıdır.

Bakanlık örnek kitapları sunduktan sonra bazı dersler için çeşitli kitaplar da tavsiye etmiştir.

Tablo 131:Lise Filozofi ve Sosyoloji Dersleri İçin Yardımcı Kaynak Kitaplar.

Ders	Kitabın Adı	Yazarı	Satıldığı Yer	Fiyat	
				K	S
Bakanlık Yayınları	Yaratıcı Tekâmülden Hayatın Tekâmülü	Bergson, Henri- M. Şekip Tunç	Maarif Yayınevleri	70	
	Beşeri Bilginin Prensipleri	Berkeley, Gorges- M. Saffet Engin	Maarif Yayınevleri	65	
	Tıpta Tecrübe Usulünün Tetkikine Giriş	Bernad Claude- Galip Ataç	Maarif Yayınevleri	65	
	Sosyolojinin Unsurları	Bougle Charles ve Raffault, J.- Kazım Nami Duru	Maarif Yayınevleri	130	
	Uzluk Oğlu Farabinin Eserlerinden Seçme Parçalar	Farabi- Kıvamettin Burslan	Maarif Yayınevleri	25	
	Kainatın Muammaları	Haecke, Ernst, Ali Haydar Taner	Maarif Yayınevleri	12	50
	Kant'tan Parçalar	Kant, Emmanuel- M. Engin Erişirgil	Maarif Yayınevleri	25	
	Bediiyat	Lola, Charles, Burhan Toprak	Maarif Yayınevleri	60	
	Monadoloji	Leibnitz Gottfried Wilhelm- Suat Kemal Yetkin	Maarif Yayınevleri	15	
	İnsan Akilesi Hakkında Yeni Deneyişler	Leibnitz Gottfried Wilhelm- Nevzat Ayas	Maarif Yayınevleri	60	
	Hayatın Mihaniki Telakkisi	Laeb Jacque- Mehmet Karahasan	Maarif Yayınevleri	12	
	Bilgi ve Hata	Mach Ernest- Sabri Esat Siyavuşgil	Maarif Yayınevleri	35	
	Ahlak Tecrübesi	Rauh, Frederic-Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu	Maarif Yayınevleri	50	
	Mistiklik ve Mantık	Russell, Baruch- Yusuf Şerif Kılıçel	Maarif Yayınevleri	17	50
	Felsefede İlmi Metot	Russell, Baruch- Hamdi Hakverdi	Maarif Yayınevleri	50	
	Etika	Spinoca Baruch- Suat Kemal Yetkin	Maarif Yayınevleri	12	
Özel Yayınevleri	Psikoloji I	Hatemi Semih Sarp	İkbal Kitabevi	125	
	Psikoloji II	Hatemi Semih Sarp	İkbal Kitabevi	100	
	Sosyoloji	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	Yeniadam İdarehanesi	150	

Kaynak: Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. s.22.

Psikoloji I, II ve sosyoloji yardımcı kaynak kitapları Türk aydınlarının yazdığı kitaplardan seçilmiştir. Maarif Yayınevi'nden çıkan eserler önerildiği gibi özel yayınevlerinin kitaplarına da yer verilmiştir. Kitapların fiyatları 12 – 150 kuruş arasında değişmektedir (Lise Felsefe Dersleri Yardımcı Kitapları, 17 Nisan 1939, s.65).

Millî Eğitim Bakanlığı 1941-1942 eğitim-öğretim dönemi sonunda önemli bir karar almıştır. Buna göre ortaöğretim idarelerinden öğrencilere ait kitapları sınıflarıyla beraber kayıt altına almaları istenmiştir. Böylece hangi ders ve sınıftan kaç kitabın eksik olduğu Bakanlığa rapor edilmiştir. Bakanlık da bu rapor doğrultusunda eksik kitap sayısı kadar yeniden kitap bastırmıştır. Bakanlığın bu kararı almasının nedeni kâğıt hammaddesinde yaşanan sıkıntı, dönemin ekonomik şartları ve tasarruf tedbirleridir. Bu tedbirler sayesinde eğitim-öğretim dönemine kitaplar eksiksiz ve zamanında yetiştirilmiştir (Mektep kitapları, 1942, s.2).

4.3.9. Ortaöğretim Ders Araç Gereçleri ve Okul Kütüphanesi

Geleneksel eğitim alanı kapalı sınıf ortamında gerçekleşen, öğretmenin ders kitabına bağlı kalarak teorik bilgilerin aktarıldığı ortamlardır. Bu eğitim ortamında öğretmen-öğrenci iletişimi minimum seviyededir. Geleneksel eğitim ortamlarında öğrencinin ilgisini ders ortamına çekmek temel esastır. Öğrencinin derse ilgisinin çekilmesinde öğretmenin mesleki becerisi ve ders araç gereçlerinin etkin kullanımı önemli faktörlerdir (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1927, ss.21-22; Edis, 1938, s.735; Yücel, 1999, s.423; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.173).

Ders araç gereçlerin etkin kullanımı kadar muhafazası da önemlidir. Bu bağlamda ortaöğretimde ders araç gereçlerinin korunmasında birinci derecede sorumluluk öğretmene aittir. Eğitim ve memur kadrosu geniş olan ortaöğretim kurumlarında ders araç gereçlerinin muhafazası ve temin edilmesinden sorumlu memurlar vardır. Ders araç gereçlerini aktif olarak kullanan öğretmen, öğrencilerin dersten azami derecede istifade etmesini sağlar. Ayrıca öğretmenler ders zümreleri aralarında koordineli çalışarak araç gereçleri birlikte muhafaza ederler (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1927, ss.21-22; Edis, 1938, s.735; Yücel, 1999, s.423; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.173).

Öğretmenin okulda ders araç gereçlerini kırılma ve bozulmalara karşı koruma ve temiz bir şekilde bırakma sorumluluğu vardır. Ancak ortaöğretim kademesinde öğretmenlerin ders yükünün fazla olmasından dolayı araç gereçlerin temizliğinden, bakımından ve temin edilmesinden sorumlu memurlar bulunmaktadır. Araç gereçlerden sorumlu olan bu memurların başlıca görevleri şunlardır (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1927, ss.21-22; Edis, 1938, ss.735-736; Yücel, 1999, s.423; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 17 Kânunusani 1931, s.173):

a) Kendisine teslim edilen ders araç gereçlerini muhafaza etmek.

b) Araç gereçleri temizlemek ve her dersin araç gerecini ayrı raflara dizmek.

c) Öğretmenlerin ders öncesi istedikleri araç gereçlerini hazırlanmakve öğretmenden ders bitiminde eksiksiz şekilde teslim almak.

ç) Ders araç gereç defterine malzemelerin adeti ve oranlarını yazmak, malzemeler azaldıkça gerekli mercilerden yenilerini talep etmek.

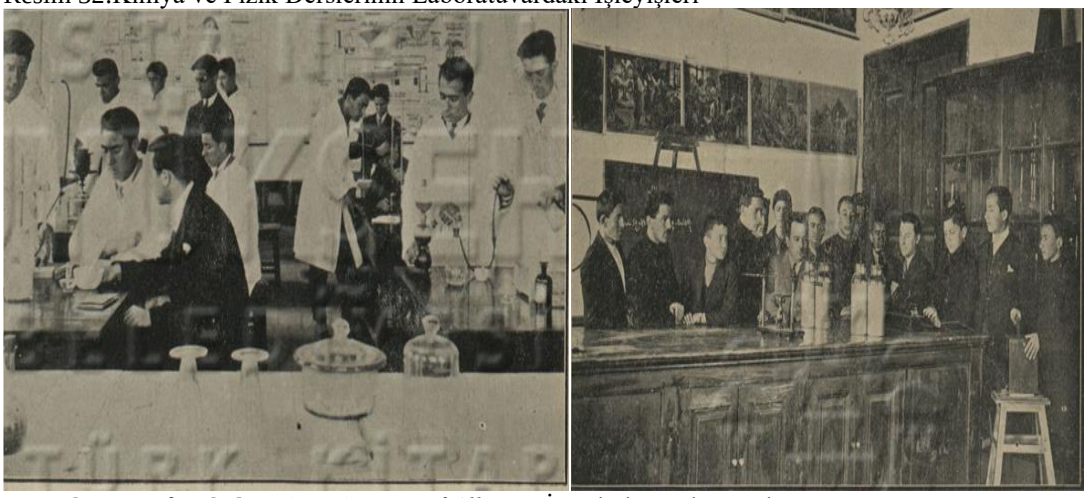
d) Ders esnasında bozulan/kırılan araç gereçlerin neden kırıldığını/bozulduğunu okul idaresine rapor etmek.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ortaöğretim kademelerinde ders araç gereçlerinden sorumlu memur tayin imkânı söz konusu olmamıştır. Bu sebeple okul idareleri ders araç gereçlerin en iyi şekilde muhafazası için bu sorumluluğu dersin öğretmenine vermiştir. Okul idareleri, dönem başında kullanılacak araç gereçlerin demirbaş listesini imza karşılığında öğretmenlere teslim ederler. Dersin sorumlu öğretmeninin tayinin başka bir okula çıkması durumunda, öğretmen üzerinde zimmetli bulunan bütün ders araç gereçler okulun idaresine teslim ettikten sonra okuldan ilişik kesebilmektedir. İdareciler de yeni gelen veya görevlendirilecek olan yeni öğretmene derslerin araç gereçlerini zimmetlerler (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1927, ss.21-22; Edis, 1938, s.736; Yücel, 1999, s.423; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.174).

Ortaöğretimde öğrencilerin ders araç gereçlerini tek başına kullanmalarına izin verilmemiştir. Araç gereçlerin kullanımı öğretmenin rehberliğinde ve oluşturulacak gruplarla mümkün olmuştur. Öğrencilerin ders araç gereçlerini tek başına kullanamamasının nedeni ekonomik şartlardan kaynaklı olarak okullara ders malzemesinin sınırlı sayıda verilmesindendir. Ayrıca bu dönemde laboratuvarlarda kullanılan malzemelerin çoğu yurtdışından getirildiğinden maliyetli olabilmektedir[84]. Bundan dolayı araç gereçlerin kullanımında kurallara göre hareket edilmektedir. Fakat yeri geldiğinde öğrencilerin ders araç ve gereçlerini etkin kullanması gerekebilmektedir. Özellikle de kimya ve fizik dersi gibi laboratuvar ortamında geçen derslerde bu araç gereçler çokça kullanılmaktadır. Aşağıdaki görselde fizik ve kimya laboratuvarlarında öğrencilerin deney yapan öğretmenlerini dikkatle gözlemlediği görülmektedir.

[84] Bakanlık, ortaokul ve liselerde tüm branş öğretmenlerinden, özellikle de fen bilimleri, dersi öğretmenlerinden, ders araç gereçlerine azami derece dikkat etmelerini istemiştir. Çünkü bu dönemde ders araç gereçleri Avrupa'dan ithal edilmek suretiyle okullara dağıtılmakta ve temin konusunda zorluklar yaşanmaktadır (BCA.030.18.1.2.28.35.2., 1932, ss.1-30).

Resim 32:Kimya ve Fizik Derslerinin Laboratuvardaki İşleyişleri

Kaynak: Maarif Vekalati. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Yukarıdaki soldaki görüntü Bursa Lisesi kimya dersine sağdaki görüntü ise Kastamonu Erkek Lisesi öğrencilerinin fizik dersine aittir.

1930'lu yıllarda ortaokul ve liseler için hazırlanan talimatnamede okul araç ve gereçlerinin muhafazası ve temizliklerinin yapılmasıyla ilgili boşluklar bulunmaktadır. Ancak 1940'lı yıllarda hazırlanıp yürürlüğe giren Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi'yle okul araç ve gereçlerinin muhafazası ve temizliğiyle ilgili boşluklar tamamlanmıştır. Talimatnameye göre sorumluluk birinci dereceden okul müdürüne verilmiştir. Buna göre okul müdürleri okulun demirbaş eşyaları arasında sayılan ders araç gereçlerini nem, toz, rutubet ve her türlü zarardan korumakla yükümlüdür. Ayrıca okul müdürüne ders araç gereçleri için bir oda ayırması ve araç gereçlerin ders öğretmenleri tarafından kullanım sıklığını kontrol etme görevi yüklenmiştir[85] (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.16).

1930'lu yılların sonuna kadar ders araç gereçlerinin kırılma, bozulma ve kaybolması durumlarında zarar tanzim yoluna gidilmemiştir. Ancak 1940'lı yılların başından itibaren ders araç gereçlerinin olası kırılma, bozulma ve kaybolması durumlarında bu zarar, araç gereci kullanan ilgili öğretmenden tahsil edilmiştir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.16).

Öğrencilerin ders araç gereçlerini aktif olarak kullanmalarına izin verilen alanlardan biri de okul kitaplığı veya kütüphanesidir. Okul kütüphanesinden sorumlu

[85] Millî Eğitim Bakanlığı, 1942-1943 eğitim-öğretim döneminden geçerli olmak üzere okullara gönderdiği bir tamimde savaş şartlarından dolayı ders aletlerinin iyi muhafaza edilmesi, azami derece de kullanılması ve gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir (Ders Aletleri İyi, 1942, s.3).

bir öğretmen ve memur kütüphaneci vardır. Okul kütüphanesinden sorumlu öğretmen her eğitim-öğretim döneminin başında öğretmenler toplantısında oylamayla seçilmektedir. Okul kütüphanesinde iki binden fazla kitabın bulunması halinde kütüphaneye bir memur görevlendirilmiştir. Ancak okul kütüphanesinde bu sayının altında olması durumunda kütüphane memuru atanmamıştır. Ders araç gereçleri için öğretmenlere demirbaş listesi imzalatılmıştır. Tayini çıkması durumunda öğretmenin üzerinde bulunan zimmetli eşyalar tutanakla teslim alındıktan sonra okulla ilişiği kesilir. Aynı durum kütüphaneden sorumlu öğretmen için de geçerlidir (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1927, ss.21-22; Edis, 1938, s.736; Yücel, 1999, s.423; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.174).

Aşağıdaki resimde iki okulun kütüphane ve okuma salonları görülmektedir.

Resim 33:İzmir Erkek Lisesi Kütüphanesi (solda) ve Amasya Ortaokulu Okuma Salonu (sağda).

Kaynak: Maarif Vekalati. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Görsellerde görüldüğü gibi İzmir Erkek Lisesi'nin kütüphane alanı ve rafları büyük iken Amasya Ortaokulu'nun alanı ve rafları küçüktür. Talimatnameye göre İzmir Erkek Lisesi'ne öğretmen ile bir kütüphane memuru görevlendirilme ihtimali varken Amasya Ortaokulu için bu ihtimal yoktur ve burası için sadece kütüphaneden sorumlu bir öğretmen seçilebilir.

Kütüphaneden sorumlu memur veya ayniyat mutemedinin görevlendirilmesi durumunda kendilerine başlıca sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar şunlardır (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.17):

a) Kütüphane demirbaş eşya defterini tutmak.

b) Kitapları konu alanlarına göre tasnifleyip bu tasnif için bir defter tutmak.

c) Kütüphaneyi okul idaresinin belirlediği saatlerde öğrenci ve öğretmenlerin kullanımına açmak.

ç) Kütüphaneden kitap ödünç alacak öğrenci, öğretmen ve memurlar için kitap ödünç işlemlerini yapmak ve takip etmek.

Okul kadrolarında kütüphane memurunun olmaması durumunda okullarda yukarıdaki görevler kütüphaneden sorumlu öğretmen tarafından gerçekleştirilmektedir. Öğretmenin hem branş derslerine girmesi hem de bu işleri tek başına yürütmesi mümkün değildir. Bu nedenle okul idaresi tarafından öğretmenin Kütüphane Kolu'nda görevli öğrencileri dönüşümlü olarak burada görevlendirebileceği belirtmiştir. Kütüphanede oluşabilecek her türlü zarar sorumlu öğretmenden tanzim edilmiştir. Kitapların öğrenci tarafından kaybedilmesi durumunda zarar öğrenciden tahsil edilmiştir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.17).

4.3.10.Ortaöğretimde Kayıt İşlemleri ve Yatılı Okullara Öğrenci Kabulü

Ortaöğretim basamaklarından ortaokula, 12 yaşından küçük ve 16 yaşından büyük olmayan her Türk vatandaşı kayıt yapabilmektedir. Ortaokulun ara sınıflarına kabul edilecek olan öğrenciler bu yaş kriterlerine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Liselerin birinci sınıfına alınacak öğrencinin 15 yaşından küçük 19 yaşından büyük olmamasına bakılmaktadır. Bu yaş aralıklarının dışında kalan bireylerin ortaöğretime kabulü ancak Millî Eğitim Bakanlığı'nın onayıyla yapılmaktadır (Edis, 1938, s.744; Yücel, 1999, s.426; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 17 Kânunusani 1931, s.176; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.35).

Öğrenci ilkokuldan ortaokula, ortaokuldan liseye geçerken herhangi bir sene kaybına uğramadan geçmişse öğretim kademelerine kaydı sorunsuz bir şekilde yapılmıştır (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.35). İlkokuldan sonra ortaöğretim kademelerine kayıt yapacak öğrenciler ilkokul diplomalarını okula teslim ettikten sonra kayıt işlemleri başlatılabilmektedir. Azınlık, yabancı ya da Türklere ait özel ilkokulların son sınıfında iken devlet resmî ilkokullarında sınava girmek suretiyle ilkokul diploması almış öğrencilerin ortaokul birinci sınıfa kayıtları sınavsız bir şekilde yapılmıştır. Ancak, öğrenci bu şartı yerine getirmeden devlet resmî

ortaokuluna kayıt yaptırmak için başvururusa 4 ve 5. sınıfın derslerinden sınava tabi tutulur ve bu derslerden geçer not alması halinde kayıt işlemleri yapılır. Aksi durumda öğrencinin ön kayıt işlemi silinmektedir (Lise ve Ortameketepler Talimatnamesi, 1927, ss.32-33; Edis, 1938, s.744; Yücel, 1999, s.426; Lise ve Ortameketepler Talimatnamesi, 17 Kânunusani 1931, s.176).

Ortaöğretim kademelerine, eğitim-öğretim yılının hemen öncesinde, öğrencilerin kayıtlarını yapmaları için iki haftalık süre tanınmaktadır. Yeni kayıt ve ara sınıflar için başvuru bu zaman diliminde yapılmaktadır. Ancak bazı okullar tarafından öğrenci diplomasının geç teslim edilmesi öğrencinin kayıt dönemini kaçırmasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde öğrenci velisinin tayin işlerinden dolayı bu süreç kaçırılabilmektedir. Bu gerekçelerle nakille gelen öğrencilerin, eğitim-öğretim döneminin başlamasının üzerinden iki ay geçmemesi durumunda, kayıtları yapılmıştır. Ortaöğretim kademelerine alınacak öğrencilerin aşağıda Tablo 131'de verilen belgeleri teslimi etmesi halinde ön kayıt işlemleri başlatılmıştır (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.35-36):

Tablo 132: Ortaöğretim Kayıt ve Kabul Evrakları

Ortaokul	**Lise**
a) İlkokulu bitirme belgesi.	a) Ortaokul diploması veya kayıt sureti.
b) Nüfus hüviyet cüzdanı.	b) Nüfus hüviyet cüzdanı.
c) Sağlık ve aşı raporu.	c) Sağlık ve aşı raporu.
ç) 4.5 X 6 boyunda başı açık ve öğrenciye yakışır tavırla cepheden çekilmiş 8 adet fotoğraf.	ç) 4.5 X 6 boyunda başı açık ve öğrenciye yakışır tavırla cepheden çekilmiş 8 adet fotoğraf.
d) Kayıt beyannamesi.	d) Kayıt beyannamesi.
e) 6 adet pullanmış ve üzerine veli adresi yazılmış mektup zarfı.	e) 6 adet pullanmış ve üzerine veli adresi yazılmış mektup zarfı.
f) Öğrenci dosyası.	

Kaynak: Lise ve Ortameketepler Talimatnamesi, 1927, ss.32-33; Edis, 1938, s.744; Yücel, 1999, s.426; Lise ve Ortameketepler Talimatnamesi, 17 Kânunusani 1931, s.176

Okula kayıt için başvuru yapan öğrencilerden bir adet öğrenci dosyası istenmiştir. İlk başvuru esnasında verilen bilgilerin doğru olduğuna ve yanlış beyan halinde gerekli işlemlerin yapılmasına izin veren kayıt beyannamesi imzalattırılır. Öğrencinin nüfus cüzdanı ve diploması karşılaştırıldıktan sonra nüfus cüzdanı kendisine geri verilmiş, diploması ise öğrenci dosyasına eklenmiştir. Sağlık kurumlarından alınacak sağlık raporu ve aşı defterinin de yakın zamanlı olması zorunlu tutulmuştur.

Azınlık, yabancı ve Türklere ait özel ortaöğretim kurumlarında okurken herhangi bir sebepten dolayı devlet resmî ortaöğretim kurumlarında eğitim-öğretim hayatlarına devam etmek isteyen öğrencilerin kayıt için başvurdukları sınıf hariç bir önceki sınıfın derslerinden sınava tabi tutulmak suretiyle ön kayıt işlemleri alınmıştır. Bu öğrencilerin kesin kayıt işlemleri sınavlardan geçer not almalarıyla yapılmıştır (Edis, 1938, s.745; Yücel, 1999, s.427; Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.176).

Öğretim kademelerinde öğrencilerin ikametlerinin yakınındaki okulda okumaları esastır. Ancak öğrenci nakil gibi zorunlu nedenlerden dolayı başka bir yere gidebilmektedir. Ortaöğretim kademelerine nakille gelen her öğrenci kabul edilmemiştir. Nakille gelen öğrencinin durumu aşağıda sıralanan şartlardan birine uyuyorsa kaydı yapılmıştır (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.36-37):

(Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.36-37):

a) İkamet yeri değişikliğine bağlı olarak okul değişikliği dışında aynı şehir içinde okul değişikliği yapılamamaktadır.

b) Denklikleri kabul edilmiş olan özel okullardan nakil yoluyla gelen öğrenciler intibakı yapılan sınıfa sınavsız yerleştirilirler.

c) Denklikleri kabul edilmemiş olan Türk özel okullarından nakil yoluyla gelen öğrenciler kayıt yapmak istediği sınıfın bir önceki sınıfının derslerinden sınava tabi tutulur. Yapılacak sınavdan başarısız olması halinde diğer alt sınıf derslerinden sınava girer.

ç) Azınlık ve yabancı ortaöğretim basamaklarından resmî devlet okullarına nakil yoluyla gelen öğrenciler başvurdukları sınıfa sınavla, bir alt sınıfa ise sınavsız kabul edilirler. Orta veya lise kısımları dört yıl olan yabancı ve azınlık okullarından gelen öğrenciler 1 ve 2. sınıf öğrencileri 1. sınıfa sınavsız; 3. sınıf öğrencileri 1. sınıfa sınavsız 2. sınıfa sınavla; 4. sınıf öğrencileri 2. sınıfa sınavsız 3. sınıfa sınavla alınırlar.

d) Yurtdışında okurken Türkiye'ye gelen öğrencilerin durumlarını Bakanlık belirler.

e) Galatasaray Lisesi'nden nakil yoluyla gelenler herhangi bir sınava tabi olmadan başvurdukları sınıfa kabul edilirler.

f) Meslek ortaokullarından resmî ortaokullara geçmek isteyenler girmek istedikleri sınıfın değil diğer sınıfların derslerinden genel bir sınava tabi olurlar. Sınavda başarılı olamayanlar için yeni bir sınav yapılarak başarı durumlarına göre bir sınıfa yerleştirilirler. Meslek ortaokullarından liseye geçmek isteyen öğrencilere örgün eğitim veren ortaokul diplomasına sahip olmaları şart koşulmuştur.

Lisenin birinci sınıfına 15-17, ikinci sınıfına 16-18, üçüncü sınıfına 17-19 lise kısmı dört sınıflı ise dördüncü sınıfına 18-20 yaş aralığındaki öğrenciler alınacaktır. Türkiye'de yaşayıp yaş haddinden dolayı bu sınıfların birine giremeyen öğrenciler Bakanlığın onayıyla ilgili sınıfa yerleştirilirler (Yabancı Okullarındaki Talebelerin Yaş Hadleri, 1941, s.96).

Okullara nakil yoluyla gelen öğrenciler dışında okulun eski kayıtlı öğrencileri de eğitim-öğretim döneminde kayıt süreleri içinde şahsen veya posta yoluyla okulla iletişime geçerek kayıtlarını yeniletebilmektedir. Başvuru sürecinde okul idaresi öğrencinin evraklarını inceler. Öğrencinin evraklarında herhangi bir sorun olmaması durumunda öğrencinin üst sınıfa kaydı gerçekleştirilir. Öğrencinin bu işlemleri gerçekleştirmemesi durumunda okul kaydını dondurduğu var sayılarak bu öğrenciye herhangi bir işlem yapılmamıştır (Lise Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.38).

Kayıtlarını yeniletmiş veya okula yeniden kaydolmuş öğrencilere okul idaresi tarafından okul numarası, adı, soyadı, devam edilecek sınıf ve şubesini gösteren *'sınıfa girme pusulası'* verilir. Bu pusula günümüzün öğrenci kimlik kartı yerine geçen belgedir. Öğrenci tüm işlemlerini bu pusulaya göre gerçekleştirir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.38-39).

Ortaöğretimin son basamağı olan liselerde okuyan öğrencilerden henüz lise ikinci sınıfta bulunanlardan son sınıfta geçmek istediği şubeyi yazılı olarak okul idaresine bildirme zorunluluğu vardı. Böylece öğrenci son sınıfta alanını belirlemiş olur. Öğrenci Olgunluk İmtihanları'na da seçtiği alandan girer (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.38-39).

4.3.10.1. Yatılı Okullara Öğrencilerin Kabulü ve Yurt Ücretleri

Cumhuriyet Dönemi'nde il, ilçe, kasaba ve köylerin her birinde ilkokul bulunmazken ilkokul olan yerlerde bu basamağı bitirip diğer öğretim basamaklarına devam etmek isteyen öğrenciler bulundukları yerlerden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Gittikleri şehir merkezlerinde ya bazı arkadaşlarıyla ev tutmuşlardır ya da okul pansiyonlarında belli bir ücret karşılığında yaşamlarını idame etmişlerdir (Şimşek, 2017, ss.40-42). Okul yurtlarına kayıt işlemleri, alınacak öğrenci sayısı ve yurtta eğitim işlemleri Lise ve Ortaokul Talimatnamesi'ne göre yürütülmüştür. Talimatnameye göre ortaokul ve liselere bağlı olarak açılan resmî pansiyonların idaresini pansiyonun bağlı bulunduğu okul müdürlüğü yönetir. Okul pansiyonlarında yurt müdürü, hesap, ambar, depo ve idare memurları ile ayniyat mutemetleri, belletmenler, doktor ve gerektiği kadar hizmetli bulundurulur (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, ss.42-43; Mektep Pansiyonları Nizamnamesi, 1934, s.3671).

Ortaöğretim kurumlarında pansiyon açılabilmesi Millî Eğitim Bakanlığı'nın yıllık bütçe harcamalarına pansiyon kalemini eklemesine bağlıdır (Mektep Pansiyonları Nizamnamesi, 1934, s.3671). Eğitim-öğretim dönemlerinin başında pansiyonlu okullar alabilecekleri öğrenci miktarını Millî Eğitim Bakanlığı'na iletir. Ancak Bakanlık bu sayıları da dikkate alarak yeni bir rakam belirler (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.43).

Okul pansiyonlarında ücretsiz barınma hakkına sahip olan bir grup vardır. Okul pansiyonuna şehit çocuklarının, talepleri halinde, hiçbir engel çıkarılmadan eğitim-öğretimleri boyunca ücretsiz kalma hakkı vardır. On yıllık memurluk hizmetini dolduranlar ile asker çocuklarından okul pansiyonlarında kalmak isteyenler, geldikleri yerlerin idari yetkilisinden maddi durumlarının kötü olduğuna dair belgeleri ibraz etmeleri halinde yurtta ücretsiz barınabilmişlerdir (Lise ve Ortamektepler Talimatnamesi, 1931, s.176; Edis, 1938, s.644).

Okul pansiyonlarına ücretsiz alınacak öğrencilerin başarı düzeyi, sağlık durumu ve ahlakî özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. Öğrenci geldiği okuldan 'iyi' ve 'pekiyi' derecesiyle mezun olmuşsa, hastalıklı veya engelli değilse yurtlara ücretsiz başvuru yapabilmektedir. Bu şartları taşıyan öğrencilerden okul tasdiknamesi almadığına ve sara hastalığı gibi bir hastalığının olmadığına dair resmî onaylı doktor

raporu getirilmeleri gerekir. Ayrıca ortaokullara yatılı parasız öğrenci kabul edilmemiştir (Edis, 1938, ss.644-645).

Okul pansiyonları sınırlı sayıda ücretsiz öğrenci alabilmiştir. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim-öğretim dönemlerinin sonunda okul pansiyonlarından mevcut öğrencilerin kaçının ücretsiz barınma hakkı verileceğini bildirmesini istemiştir. Okul pansiyonları da yaz döneminde hastalık geçiren, derslerinden istenilen başarıyı elde edemeyen ve mezun öğrencileri de hesap ederek ücretsiz alınabilecek öğrenci sayısını bulundukları Millî Eğitim Müdürlüklerine iletirler. Bir eğitim-öğretim döneminde hastalık veya benzeri bir nedenden dolayı düşük not alan öğrenciler ücretsiz barınmadan haklarını kaybeder ve talep etmeleri halinde ücretli yatılı şekilde barınmalarına izin verilmiştir (Edis, 1938, s.645).

Okul pansiyonlarına ücretsiz öğrenci alımı için bir sınav komisyonu görev alır. Millî Eğitim Müdürlüğü başkanlığında lise ve öğretmen okulu müdürleri ile liseden 2, öğretmen okulundan 1 öğretmenden *'mıntıka merkezi kabul heyeti'* oluşturulur. Heyetin görevi pansiyonlara alınacak öğrenciler arasında adil bir seçim yapmaktır. Heyet, pansiyon sınavından başarı gösteren öğrencilerin fazla olması halinde önceliği son sınıf öğrencilerine tanır. Pansiyonda ücretsiz barınma kontenjanının dolmadığı durumlarda ise komisyon ücretli öğrenciler arasında yeni bir sınav yapma yetkisine sahiptir. Komisyon, başarı elde eden öğrenciler arasında seçim yaparak bu kontenjanı tamamlar (Edis, 1938, s.645).

Ücretsiz yatılı kalan öğrencilerin dışında, okul pansiyonlarında belli bir ücret karşılığında kalan öğrenciler de vardır. Öğrenciler, pansiyon ücretlerini tek taksitle ödeyebildikleri gibi üç taksit halinde de ödeyebilmektedirler. Bu üç taksitin ilki ders yılı başında, ikincisi aralık ayında ve üçüncüsü de mart ayında ödenir. Öğrencilerin ikinci ve üçüncü taksitlerini ödeme tarihi üzerinden en geç iki hafta içinde ödememeleri durumunda pansiyonla ilişikleri kesilmektedir. Öğrencilerin okul pansiyon borcu bulunması durumunda, borcunu ödemedikçe, kendisine mezuniyet belgesi verilmemektedir. Pansiyonda kalan öğrencilerin pansiyondan herhangi bir nedenden dolayı ayrılması halinde ücret iadesi yapılmamıştır. Ancak başka bir okula nakil olmaları durumunda gittikleri yere taksit ödemelerini yaptıklarına dair belge verilmiştir (Edis, 1938, ss.746-747; Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1931, s.176).

Öğrencilerin pansiyona ödeyecekleri miktar dönem öncesinde belirlenir. Ancak bu ücret üzerinden de indirim yapılmasına imkân tanınmıştır. Ücretlerde indirim yetkisi okul müdüründedir. Pansiyon müdürünün bir diğer görevi, pansiyon bütçesini Pansiyon Kanun ve Talimatnamesi'ne göre hazırlayıp onay işlemi için Bakanlığa göndermektir. Okul pansiyon bütçe kalemleri arasında bir iptal veya kalemler arası aktarım Bakanlığın oluruyla mümkün olmuştur. Pansiyon müdürü, sorumluluğundaki personelin ödev ve sorumluluklarını düzenlemek ve kontrol etmekle yükümlüdür. Müdür, öğrencilerin eğitim, disiplin, kişisel bakımları, öğrencilere dağıtılacak elbiseler ve yatakhanelerin düzenli tutulmasından da sorumludur (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.43).

4.3.10.1.1. Devlet Adına Ortaokul ve Liselerde Okutulan Öğrenciler

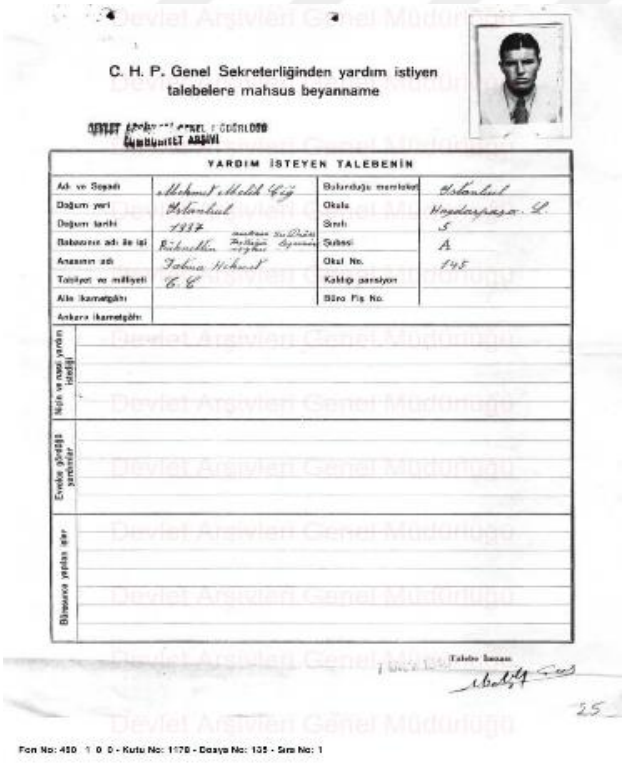
Cumhuriyet Halk Partisi'nin 4. Olağan Kurultayı'nda bilgisizlik, geri kalmışlık eğitimsizlik ve cahilliğe karşı bilimi destekleyerek toplumun eğitim seviyesinin yükseltileceği belirtilmiştir. Ayrıca okuma yazma bilmeyen tek vatandaş kalmayana kadar eğitim çalışmalarına en yoğun şekilde devam edileceği vurgulanmıştır (CHP Programı, 1935, s.33). Cumhuriyet Dönemi'nde her il merkezinde ortaöğretim kurumu bulunmadığından dolayı hükümetin önceliği yurdun her yerine gerek inşa etmek suretiyle gerekse de bina kiralama marifetiyle, ortaöğretim kurumları açmak olmuştur. Ancak ülkenin ekonomik durumu göz önüne alındığında ülkenin her yerine ortaöğretim kurumu açılması uzun zaman alacaktır. Bu nedenle ortaöğretim kurumunun olduğu yerlerde öğrencilerin güvenle barınacağı yerler kiralama veya inşa etme yoluna gidilmiştir (CHP Programı, 1935, ss.37-38).

Hükümet, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren evlerinden uzakta eğitim almaya giden maddi durumu yetersiz öğrencileri eğitim-öğretim hayatları boyunca destekleme kararı almıştır. Ülkenin maddi durumu göz önüne alındığında hükümetin bütün öğrencileri okutma imkânı bulamadığını söylemek güç değildir. Bu sebeple öğrenciler arasında tercih yapılmak zorunda kalınmıştır. Hükümet adına okutulacak öğrencilerden derslerde en az '*iyi'* derece alması beklenirdi. Ayrıca okul idaresi ve öğretmenlerinin de verdiği kanaat notlarının *'iyi'* derece olması gerekirdi. Öğrenci bu şartları sağlıyorsa hükümetin öğrenci temsilciliklerine başvurusunu yapar. Öğrencilere yapılan bu destek bir yıllık olup dönem sonunda okullardan öğrencilerin derslerine devam durumu, derslerdeki başarısı ve okul disiplin kurallarına riayet edip etmediği

hakkında bilgi istenmiştir. Öğrenci hakkında olumlu rapor gelmesi halinde öğrenci desteklenmeye devam edilerek bursu bir yıl daha devam ettirilir. Bu yardımların amacı genç, yetenekli ve başarılı öğrencilerin yüksek mevkilere gelmesini sağlamaktır. Yardımların bir diğer amacı da ortaöğretimde desteklenen öğrencilerden milliyetçi ve devrimleri benimseyen bir gençlik yetiştirmektir (BCA 490.01.1176.129.1, 1943, ss.3-4; BCA. 490.01.1189.169.1, 1943, ss.2-3; BCA. 490.01.1176.130.1, 1943, ss.62-63).

Hükümet temsilciliklerine yapılan başvurularda ilgili başvuru beyannamesine fotoğraf yapıştırılır ve kaydı alınmıştır. Hükümet, öğrencilerin başvurularını aldıktan sonra kendi bütçesinden ve yasal yardım kuruluşları aracılığıyla öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamıştır. Çoğunlukla başvuru sayısı, yardım yapılacak öğrenci kontenjanından daha fazla olmaktadır. Hükümet bu aşamada okullarla iletişim geçerek yardıma ihtiyacı olan öğrencilerin özenle seçilmesini istemiştir (BCA. 490.01.1176.130.1, 1940, ss.82-83). Aşağıda hükümetten yardım talep eden üç öğrencinin yardım dilekçeleri verilmiştir.

Resim 34: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nden Yardım Talep Eden Öğrencilere Dair Formlar

C. H. P. Genel Sekreterliğinden yardım istiyen talebelere mahsus beyanname

YARDIM İSTEYEN TALEBENİN

Adı ve Soyadı	Mehmet Melih Giz	Bulunduğu memleket	Istanbul
Doğum yeri	Istanbul	Okulu	Haydarpaşa L.
Doğum tarihi	1337	Sınıfı	5
Babasının adı ile işi	Rüknettin	Şubesi	A
Anasının adı	Fahire Hikmet	Okul No.	145
Tabiiyet ve milliyeti	T. C.	Kaldığı pansiyon	
Aile ikametgâhı		Büro Fiş No.	
Ankara ikametgâhı			

Nüfus ve nasıl yardım istediği

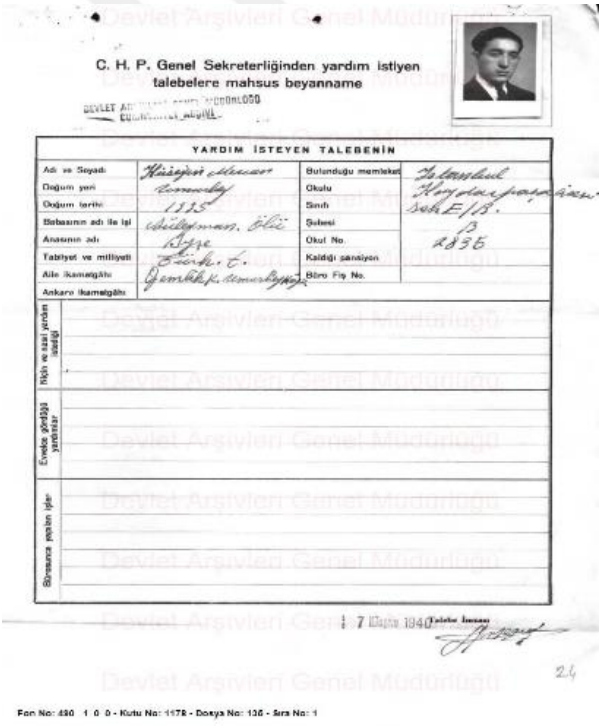
Evinde görüştüğü yerliler

Bürosunca yapılan işler

Talebe İmzası

25

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1178 - Dosya No: 135 - Sıra No: 1

C. H. P. Genel Sekreterliğinden yardım istiyen talebelere mahsus beyanname

YARDIM İSTEYEN TALEBENİN

Adı ve Soyadı	Hüseyin Mansur	Bulunduğu memleket	Istanbul
Doğum yeri	Cumaköy	Okulu	Haydarpaşa
Doğum tarihi	1335	Sınıfı	Sıhhiye/B.
Babasının adı ile işi	Süleyman, ölü	Şubesi	B
Anasının adı	Bize	Okul No.	2835
Tabiiyet ve milliyeti	Türk. T. C.	Kaldığı pansiyon	
Aile ikametgâhı	Cumhuriyet Memurlarından	Büro Fiş No.	
Ankara ikametgâhı			

Nüfus ve nasıl yardım istediği

Evinde görüştüğü yerliler

Bürosunca yapılan işler

7 Mayıs 1940 Talebe İmzası

24

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 1178 - Dosya No: 135 - Sıra No: 1

Kaynak: BCA. 490.01.1178.135.1., 1940, ss.26-28.

Hükümet temsilcilikleri yardım talep eden öğrencilerin listesini oluşturduktan sonra yetkili birime iletir. Bu aşamadan sonra öğrenci dosyaları hazırlanır ve öğrencilerin takibi yapılır.

1940 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'nin yayımladığı rapora göre Bursa'da 93 ortaöğretim öğrencisi hükümet birimleri tarafından işletilen yurtlarda kalmıştır. Ayrıca Türkiye Maarif Cemiyeti'nin İstanbul Kadırga'daki yurtlarına da öğrenci yerleştirildiği belirtilmiştir. Buna göre Kadırga'da 55 öğrencinin yatılı şekilde kalmaları sağlanmıştır. Buna ilave olarak bu 55 öğrenci arasından 15 öğrencinin temel maddi ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılanmıştır. Yurtta barınma yardımı almayıp nakdi yardım alan öğrenci sayısı da 32'dir (BCA. 490.01.1176.130.1, 1940, s.83).

Aşağıda, Tablo 133'te, 1940 yılında hükümet tarafından ortaöğretim düzeyinde okutulan öğrenci sayısı ve 1939 yılında öğrencilere harcanan masraflar verilmiştir.

Tablo 133:1940 Ortaöğretim Öğrenci Bilançosu

Tahsil Derecesi	1939 Yılından 1940 Yılına Devredilen Masraf			1940 Yılında Yardım Gören Öğrenci		
	Sayı	Okul veya Yurt	Lira	Sayı	Okul veya Yurt	Lira
Lise	30	Erkek Öğrenci Yurdu	6614.51	17	Erkek Öğrenci Yurdu	2210.64
Ortaokul	5	Kız Öğrenci Yurdu	1102.90	7	Kız Öğrenci Yurdu	952.19
	23	Kadırga Yurdu	2170	6	Lise	1380
	15	Lise	2800	3	Ortaokul	490
	6	Ortaokul	1027	55	Nakdi Yardım	3480

Kaynak: BCA. 490.01.1190.171.2., 1940, s.36.

Tablodaki verilere göre 1939 yılında 79 öğrenci yardım görmüştür. 1940 yılında 55 öğrenciye nakdi yardım yapılırken 23 öğrenciye de yurtlarda barınmasına yardım edilmiştir.

Hükümet öğrencilerin yurt ücretlerini karşılarken kendi belirlediği fiyat üzerinde değil her ilde bulunan okul pansiyonlarının belirlediği bir kişilik pansiyon ücreti üzerinden ödeme yaparak parayı yurtların hesabına yatırmıştır. 1940 yılında şehirlerin bir kişilik pansiyon ücretleri şöyledir (BCA. 490.01.1190.171.2, 1940, s.62): Adana:160, Ankara:200, Afyon:130, Balıkesir:175, Çanakkale:160, Diyarbakır:160, Denizli:130, Edirne:150, Erzurum:175, Eskişehir:165, Galatasaray:240, İstanbul Okulları:200, Kastamonu:140, Kayseri:160, Konya:150, Kütühya:130, Manisa:150, Sivas:150, Trabzon:145, Yozgat:140, Gaziantep:140 ve Muğla:110 Türk Lirası'dır.

Aşağıda Tablo 134'te 1939 yılında lisede okurken yardım almaya hak kazanıp başarı elde ederek 1940 yılında da yardım almaya devam eden öğrencilerin isimleri, okudukları okullar ve kendilerine yapılan yardım miktarı verilmiştir.

Tablo 134:1939 ve 1940 Yıllarında Lise Okurken Yardım Alan Öğrenciler.

Dosya No.	İsmi	Lira	Okulu
60	İsfendiyar Açıksöz	310	Galatasaray Lisesi
43	Beyhan Karavasıf	310	Galatasaray Lisesi
10	Hikmet Rıza Ardınay	310	Galatasaray Lisesi
32	Ömer Faruk	260	Galatasaray Lisesi
16	İbrahim Sulu	350	İstiklal Lisesi
183	İbrahim Ülken	170	Bursa Lisesi
52	Handan Turda	100	Boğaziçi Lisesi
109	Yaşar Başkaya	210	Haydarpaşa Lisesi
81	Şevki Çetinörge	140	Afyon Lisesi
63	Kemal Telemez	140	Afyon Lisesi
118	Sefa Özbey	150	Yozgat Lisesi
168	Fazıl Maviler	210	İstiklal Lisesi
49	Bahri Yılmaz	140	Kütahya Lisesi
105	Mübin Acar	***	Galatasaray Lisesi
79	Hayrünnisa Korç	***	Kandilli Kız Lisesi

Kaynak: BCA. 490.01.1190.171.2., 1940, s.42.

Tablo incelendiğinde her öğrenciye bir dosya numarası verildiği görülmektedir. Yoğunluk İstanbul'da olmak üzere Anadolu'da bulunan farklı yerlerinde liselerde okuyan öğrenciler himaye altına alınmıştır. Öğrencilerden Mübin Acar ve Hayrünnisa Korç dışında kalan öğrencilere ne kadar harcama yapıldığı bellidir. En yüksek harcama 350 Türk Lirası ile İstiklal Lisesi'nde okuyan İbrahim Sulu için yapılmışken, en düşük harcama 100 Türk Lira ile Boğaziçi Lisesi'nde okuyan Handan Turda'ya yapılmıştır

Hükümet adına okutulan öğrencilere ait bir diğer liste aşağıda, Tablo 135'te verilmiştir.

Tablo 135:1939 ve 1940 yıllarında Başbakanlık Himayesinde Liselerde Okutulan Öğrenciler.

Dosya No.	İsmi	Lira	Okulu
***	Zeki Ma	310	Galatasaray Lisesi
***	Kayıhan Gün	310	Galatasaray Lisesi
***	Dimitri Tezel	310	Galatasaray Lisesi
***	Melih Cığ	210	Haydarpaşa Lisesi
224	Şadiye İnel	403	Yüce Ülkü Lisesi 9 Sınıf
***	Feridun Berhiye	310	Galatasaray Lisesi
***	Hüseyin Mercan	210	Haydarpaşa Lisesi
***	Ağralının Yiğeni	500	Amerikan Koleji
149	Ali Sever	210	Kabataş Lisesi
195	Kemali Üstün	564	Amerikan Koleji
220	Semiha Özkök	210	Çamlıca Kız Lisesi
101	Edis Ecer	60	***
161	Çoban Mustafa	60	Harbiye Mektebi
160	Çemşit İranlı [1940 yılında alındı]	210	İzmir Lisesi

213	Nihat Cengiz	2000	Amerika Florida
***	Fikret Baydur	***	Kayseri Lisesi
***	Süreyya Baydur	***	Bursa Kız Lisesi
***	Yoriç Kısa	Memleketine dönmüştür	

Kaynak: BCA. 490.01.1190.171.2., 1940, s.47.

Tablo incelendiğinde en büyük destek 2000 Türk Lirası ile Amerika Florida'da okuyan Nihat Cengiz'e verilmiştir. İsmi kayd edilmemekle birlikte kayıtlara Ağralının Yiğeni olarak geçen öğrenci de 500 lira yardım almıştır. En az destek ise 60 Türk Lirası'yla okulu belirtilmemiş olan Edis Ecer'e ve Harbiye Mektebi'nde okuyan Çoban Mustafa'ya verilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinde uygulanan sistem lise öğrencilerine uygulanan sitemden farklıdır. Ortaokul öğrencileri yurtlarda barınamadığından kendilerine sadece nakdi yardım yapılmıştır. Aşağıda, Tablo 136'da, nakdi yardım yapılan öğrenci listesi verilmiştir.

Tablo 136:1939 ve 1940 Yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi Himayesinde Ortaokulda Okutulan Öğrenciler.

Dosya No.	**İsmi**	**Lira**	**Okulu**
48	Tahir Özen Hataylı	225	Ankara Kolejinin Orta Kısmı
25	Enver Altay	140	Niğde Ortaokulunda
38	Rahmi İlgü	140	Niğde Ortaokulunda
37	Yusuf Mutlu	140	Niğde Ortaokulunda
7	Cemile Üstükarcı	232	Üsküdar Kız Sanat Orta Kısmında
125	Faruk Çekiç	150	Edirne Sanat Ortaokulunda

Kaynak: BCA. 490.01.1190.171.2., 1940, s.43.

Ortaokul düzeyinde, kolejde okuyan öğrenciler dâhil, Anadolu'nun farklı yerlerinde okuyan başarılı öğrencilere nakdi yardım yapılmıştır. En yüksek maddi destek, 232 Türk Lirası'yla, Üsküdar Kız Sanat Ortaokulu'nda okuyan Cemile Üstükarcı'ya verilirken en düşük destek 140'ar Türk Lirası'yla Niğde Ortaokulu'nda okuyan 3 öğrenciye yapılmıştır.

Hükümet, yardım alan öğrenciler için okullarla iletişim halinde olmuştur. Bursun devam edebilmesi için öğrencilerin derslerinden *'iyi'* derece not alması ve okulda disiplin cezası almaması beklenirdi. Bu bağlamda öğrenci yardım büroları okul müdürlüklerine öğrenci durumları hakkında bilgi talep etmiştir. Örneğin 1942-1943 eğitim-öğretim döneminde Antalya Lisesi'nde okuyan ve burs yardımı alan Şevki Çetinörge'nin eğitim ve disiplin durumu hakkında bilgi talep edilmiştir. Antalya Lisesi Müdürü, Şevki Çetinörge'nin ders yılı döneminde, kendisine yapılan tüm uyarılara rağmen, okul disiplin kurallarına uymadığını ve kendisine disiplin cezası verildiğini, buna rağmen durumunda bir düzelme olmadığı için sınıf tekrarına bırakıldığını rapor

etmiştir (BCA. 490.01.1176.129.1. 1943, s.2). Rapor doğrultusunda bir sonraki eğitim-öğretim döneminde öğrenciye verilen eğitim bursu kesilmiştir.

Kayıtlara geçen bir diğer olay Develi Ortaokulu'nda meydan gelmiştir. Bu okulda okuyan Mustafa Toklu adlı öğrencinin durumu hakkında bilgi talep edilmiştir. Bunun üzerine okul idaresi öğrencinin çalışkan, karakterli ve ahlak yönünden tüm öğretmenlerinin takdirini kazandığını belirterek iki eğitim-öğretim döneminde de iftihar tablosuna girdiğini rapor etmiştir (BCA. 490.01.1189.166.1, 1943, s.1). Rapor doğrultusunda, bir sonraki eğitim-öğretim döneminde de bu öğrenciye verilen yardımın devam ettirilmesine karar verilmiştir.

4.3.11. Ortaöğretimde Sınıf Geçme ve Olgunluk Sınavı

Eğitim, *girdiler, işlemler, çıktılar ve kontrol* olmak üzere dört aşamadan oluşan bir süreçtir. Eğitimin girdi aşaması eğitim-öğretimde kullanılan her türlü yazılı öğe, araç gereç, harcamalar, öğrenci özellikleri ve öğrencilere kazandırılacak davranışlardır. İşlemler aşaması, davranış kazandırmaya yönelik her türlü eğitim etkinliğidir. Çıktılar aşaması, öğrencilerin edindikleri veya kazandırılan davranışlardır. Çıktılar aşamasında davranışlar planlanan seviyede olmayabilir. Bu tip durumlarda sistemin değerlendirilmesi ve kontrol aşaması devreye girer (Çıkrıkçı, 1994, s.52).

Ortaöğretimin çıktı aşamasını yazılı ve sözlü sınavlar oluşturur. Cumhuriyet Dönemi'nde ortaokulların birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarıyla liselerin birinci ve ikinci sınıflarında 2 yazılı ve 1 sözlü olmak üzere üç sınav; liselerin son sınıfında ise birinci sınav yazılı, ikinci sınav sözlü olmak üzere toplamda iki sınav yapılmıştır. Ortaokul ve liselerde dersler, yoklama bakımından ikiye ayrılmıştır. İki yazılı bir sözlü olan dersler tam yoklamalı; bir yazılı bir sözlü olan dersler ise bir yoklamalı olarak adlandırılmıştır. Ancak lisenin son sınıfında dersler bir yazılı bir sözlü olarak yapıldığından bu sınıfın dersleri de tam yoklamalı dersler arasında kabul edilmiştir[86] (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.3; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4639).

Aşağıda Tablo 137'de ortaokullarda tam yoklamalı derslerin listesi verilmiştir.

[86] Öğrencilerin yıl sonu bitirme sınav tarihleri, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bir veya iki ay öncesinden bir tamimle okullara bildirilmektedir (Mekteplerde İmtihanlar, 1929, s.2).

Tablo 137:Ortaokul Tam Yoklamalı Dersler.

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe	Türkçe	Türkçe
Tarih	Tarih	Tarih
Coğrafya	Coğrafya	Coğrafya
Riyaziye	Yurt Bilgisi	Yurt Bilgisi
Fen Bilgisi	Riyaziye	Riyaziye
Yabancı Dil	Fen Bilgisi	Fen Bilgisi
	Biyoloji ve Hıfzıssıhha	Biyoloji ve Hıfzıssıhha
	Yabancı Dil	Yabancı Dil
	Ev İdaresi (kızlar)	Çocuk Bakımı (kızlar)
	Askerlik (erkekler)	Askerlik (erkekler)

Kaynak: Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4 Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4639.

Tabloya göre ortaokul birinci sınıfta 6, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise 9 tam yoklamalı ders vardır.

Tablo 138:Lise Tam Yoklamalı Dersler.

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf (Fen bölümü)	Üçüncü Sınıf (Edebiyat bölümü)
Edebiyat	Edebiyat	Edebiyat	Edebiyat
Tarih	Ruhiyat	Felsefe-İçtimaiyat	Felsefe- içtimaiyat
Coğrafya	Tarih	Tarih (edebiyat bölümüyle birlikte)	Tarih (fen bölümüyle birlikte)
Hendese	Coğrafya	Coğrafya (edebiyat bölümüyle birlikte)	Coğrafya (fen bölümüyle birlikte)
Cebir	Hendese	Mihanik	Kozmografya
Hayvani, Nebati Teşrih ve Fizyoloji	Cebir	Kozmografya	Cebir
Fizik	Nebati Teşrih	Hendese	Tabii İlimler (fen bölümüyle birlikte)
Kimya	Jeoloji	Cebir	Fizik
Yabancı Dil	Fizik	Nazari hesap	Kimya
Askerlik (erkek)	Kimya	Müsellesat	Yabancı Dil
	Yabancı Dil	Tabii İlimler (edebiyat bölümüyle birlikte)	Askerlik (fen bölümüyle birlikte erkek)
	Askerlik (erkek)	Fizik	
		Kimya	
		Yabancı Dil	
		Askerlik (edebiyat bölümüyle birlikte erkek)	

Kaynak: Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.4-5; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, s.4639.

Tabloya göre son sınıfta her iki alanda olan derslerde ortak sınav yapılmıştır.

Ortaokullarda resim, mûsiki, jimnastik ve kızlar için biçki-dikiş dersleri ile liselerde jimnastik dersi bir yoklamalı derslerdir. Bu dersler için ders yılı sonunda dersin öğretmeni ve iki mümeyyizle (gözetmen) birlikte dersin şartlarına göre sınav yapılır (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.5-6; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4639).

Aşağıda Tablo 139 ve 140'ta 1923-1949 yılları arasında sınıf geçme esasları karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

Tablo 139:Ortaöğretim Kurumlarında Not Verme Esaslarının Karşılaştırılması (1)

Açıklama	1923	1926	1930
Yazılı Sınav	Her yıl iki yazılı	Her yıl iki yazılı	Her dönemde en az bir yazılı sınav
Sözlü Sınav	Derslerin bitiminde bir sözlü	İmkanlar ölçüsünde	Sene sonunda bir sözlü
Ödev	----	----	----
Not Verme	10'lu sistem	6'lı sistem	5'li sistem
Sınıfta Kalma	Başarı için sözlü sınavdan en az 3 almak ve yazılı ile sözlü sınavların ortalaması 5 olmalı	3 dersten 2'den aşağı not alanlar sınıfta kalır	3 dersten başarısız öğrenci sınıfta kalır
Bitirme ve Olgunluk Sınavları	Lisede üst sınıfa geçebilmek için sözlü sınav	Ortaöğretimde üç dersten yazılı diğerlerinden de sözlü "*Mezuniyet İmtihanı"* yapılır	Ortaokul Bitirme İmtihanı ve Bakalorya İmtihanı
Öğretmenler Kurulu Toplantısı	----	----	Öğretmenler kurulunda bir ders üzerinde anlaşmazlık olan öğrenci o dersten yeniden imtihan edilir

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

1923-1930 yılları arasında not sistemi üç defa değişmiştir. Öğrencilerin sınıfı geçip kalma durumları ilk yıllarda not sistemine göre düzenlenmişken 1930'da 3 dersten başarısız olan öğrenciler sınıf tekrarına bırakılmıştır. 1923-1926 yılları arasında üst sınıfa geçebilmek için sözlü sınav yapılırken 1926-1930 yılları arasında okulu bitirme sınavları getirilmiştir.

Tablo 140: Ortaöğretim Kurumlarında Not Verme Esaslarının Karşılaştırılması (2)

Açıklama	1935	1937	1949
Yazılı Sınav	Her dönemde yazılı	Her dönemde bir yazılı	Zaman zaman yazılı
Sözlü Sınav	Bir sözlü	Sene sonunda üst sınıfa geçemeyenler için sözlü	İmkân ölçüsünde sözlü
Ödev	----	Ödev	Ödev
Not Verme	5'li sistem	10'lu sistem	10'lu sistem
Sınıfta Kalma	3 dersten başarısız olan öğrenci sınıfta kalır	4 dersten başarısız olan öğrenci sınıfta kalır	4 dersten başarısız olan öğrenci sınıfta kalır
Bitirme ve Olgunluk Sınavları	Ortaokulu Bitirme Sınavı Lise Bitirme Sınavı Olgunluk Sınavı	Ortaokulda üç dersten yazılı diğer derslerden sözlü bitirme sınavları, Lisede ise Lise Bitirme Sınavı, Devlet Olgunluk Sınavı	Devlet Ortaokul Sınavı Lise Bitirme Sınavı (sözlü) Devlet Olgunluk Sınavı (yazılı)
Öğretmenler Kurulu Toplantısı	Başarı gösteremeyen öğrenciler öğretmenler kurulu karşısında bir sözlü yoklamaya alınır	1935 yılıyla aynı	Öğrenciye verilen notlar hakkında görüş için toplantı

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

1930-1935 yılları arasında 5'lik not sistemi kullanılmış, daha sonrasında ise 10'luk not sistemine geçilmiştir. 1930-1935 yıllarında öğrenci 3 dersten başarısız olunca sınıf tekrarına bırakılırken, 1937 yılından itibaren 4 dersten başarısız olunca

sınıf tekrarına bırakılmıştır. Ortaokul ve liseyi bitirmek için ayrı sınavlar hazırlanmıştır. Öğretmenler toplantısı öğrenci lehine durumlar için toplanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren öğrencilere verilen notlarda kesirli sayılar kullanılmamıştır. Yarım veya yarımdan büyük kesirler 1 kabul edilmiş, yarımdan küçük kesirler ise tam kesir kabul edilmemiştir (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.5-6; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, s.4639). Örneğin 5'lik sistemde ders ortalaması 4,51 olan bir öğrencinin notu 5'e yuvarlanırken, 4,49 ortalaması olan öğrencinin notu ise 4 olarak kabul edilmiştir.

Yukarıda tabloda ifade edildiği gibi, öğrenciler belli sayıda dersten başarı elde edemezse sınıf tekrarına bırakılmışlardır. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı, 1932-1933 eğitim-öğretimine mahsus olmak şartıyla ortaokul ve lise son sınıf öğrencileri için önemli bir karar almıştır. Karara göre, bakalorya/olgunluk sınavlarında sadece bir dersten başarısız olan ortaokul ve lise son sınıf öğrencilerinin bir üst eğitim kuruma kayıt yapmalarına olanak tanınmıştır. Bu durumda olan öğrenciler takip eden eğitim-öğretim döneminin sonunda başarısız oldukları dersten tekrar sınava girmişlerdir. Böylece öğrencilerin dönem kaybına uğramadan eğitim hayatlarına devam etmeleri sağlanmıştır (Bir Dersten Kalanlar, 1932, s.3).

Millî Eğitim Bakanlığı, öğrencilere üst sınıfa geçmede esneklik tanıdığı gibi Ortamekteb ve Lise Talimatnamesi'nde yazılı olan kuralları da uygulamıştır. Talimatnameye göre öğrenci iki yıl üst üste sınıf tekrarı yaparsa kendilerine bir vesika verilir ve okuldan ilişikleri kesilir. 1935-1936 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Pertevniyal Lisesi dokuzuncu sınıfın farklı şubelerden yirmiye yakın öğrenci iki yıl üst üste sınıfta kaldıklarından dolayı kendilerine fotoğraflı birer vesika verilmiş ve okulla ilişikleri kesilmiştir. Bu şekilde sınıf tekrarı yapmış öğrenciler, öğretmen okullarında ve liselerdeki örgün eğitim haklarını kaybetmişlerdir. Bu öğrenciler eğitim-öğretim hayatlarına özel liseler veya sanat okullarında devam edebilmişlerdir (İki Yıl Sınıfta Kalan, 1935, s.2).

Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri, 1935-1936 eğitim-öğretiminin sonunda 1930-1936 yılları arasında uygulanan sınav yönergesinin değiştirilmesi için bir çalışma başlatmıştır. Çalışmalar neticesinde 1936-1937 eğitim-öğretim döneminde geçerli olan sınav yönergesine göre, ortaokullarda birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin

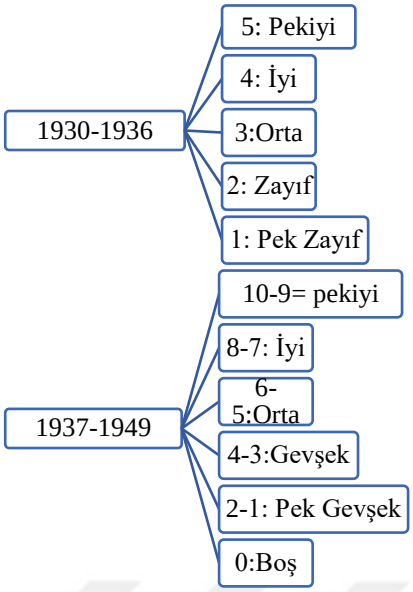
ders dönemi sonundaki kanaat notlarının ortalaması 5, sene sonu yapılacak son sınavdaki kanaat notlarının ortalamasının en az 4 olması gerekmektedir. Ortaokul son sınıf öğrencilerinin dönem içinde aldıkları kanaat notları haricinde yapılacak sözlü sınavdan da en az 4 alması gerekmektedir (İmtihan Talimatnamesi, 1936, s.1).

Lisenin tüm sınıflarında her dersten senede iki yazılı sınav yapılmış ve dönem sonunda da kanaat notu verilmiştir. Öğrencilerin birinci yazılı sınavdan aldığı not 1 ile, ikinci yazılı sınav ve kanaat notu ise 2 ile çarpılarak çıkan sonuçların toplamı 5 sayısına bölünür ve böylece öğrencinin ortalaması elde edilir. Öğrenciler derslerden en az 5 not derecesi almışsa sınıfı geçerler. Üçüncü sınıflar bu sınavlardan başarılı olursa liseyi bitirme diploması almaya hak kazanırlar (İmtihan Talimatnamesi, 1936, ss.1-7).

Cumhuriyet Dönemi'nde liseyi örgün okuma imkânı olmayıp kendi imkanlarıyla ders çalışıp bitirmek isteyen yirmi yaş üstü öğrencilere sınavları kademe olarak üç yılda veya isterlerse bir yılda verme ve okulu bitirme imkânı tanınmıştır. Liseyi bitirme diploması alan öğrenciler, üniversite veya yüksek okula girmek için Devlet Olgunluk İmtihanları'na girmek zorundadır. Devlet Olgunluk İmtihanları yıl da iki defa haziran ve eylül aylarında yapılmıştır. Öğrenciler bu diplomayı alabilmek için Türkçe dersinden en az 5, diğer derslerin sözlülerinden de en az 4 not derecesi alması gerekir (İmtihan Talimatnamesi, 1936, ss.1-7).

Aşağıda Grafik 11'de 1930-1949 yılları arasında uygulanan not sistemi gösterilmiştir.

Grafik 11:1930-1949 Yılları Arasında Not Sistemi

Kaynak: TTDA.040., 1936, s.5

Ortaöğretimde yazılı sınav tarihlerine tüm branş öğretmenleriyle birlikte öğretmenler toplantısında karar verilmiştir. Öğretmenler, plan ve programlarına bakarak sınav tarihleri hakkında görüş bildirirler. Tüm öğretmenlerin görüşü alındıktan sonra sınav takvimi oluşturulur ve öğrencilere duyurulur. Her öğretmen, sınavını kendi ders saatinde yapmıştır. Öğrenciler bir taraftan sınav olurken diğer taraftan derslerine devam etmişlerdir. Öğrencilerin her gün değil birer gün arayla sınav yapılması önerilmiştir. öğrencilerin başarısından sınavların aralıklarla yapılmasının büyük bir etken olduğu bilinmektedir (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.7; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.4639-4640).

Ortaokul ve lise öğrencilerinin birinci sınavları, olağanüstü bir durum yoksa 15-31 Ocak (ikincikanunun) arası, ikinci yazılı sınavları ise 10-25 Mayıs arasında yapılmıştır. Yazılı sınavlarının başlangıcı hafta sonu veya tatil zamanına denk geliyorsa tatilden sonraki okulun ilk günü sınavlar başlatılmıştır (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.6-7; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.4639-4640).

Ortaokul ve lise son sınıfların sınav takvimi bir ay öncesinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan Tebliğler Dergisi'nde açıklanır. Aşağıda, Tablo 141'de, 1940-1941 eğitim-öğretim dönemi sınav takvimi verilmiştir.

Tablo 141:1940-1941 Eğitim-Öğretim Dönemi Eylül Sınav Takvimi

Günler	**Ortaokul ve Liselerin 1 ve 2. Sınıfları**	**Ortaokul 3.Sınıf**	**Lise 3.Sınıf**	
25 Ağustos Pazartesi	Bütünleme sınavları ve öğrenci kayıtlarının başlaması			
1 Eylül Pazartesi			Bütünleme bitiş	
2 Eylül Salı		Bütünleme bitiş	Lise bitirme sınavlarının başlaması	
4 Eylül Perşembe		Eleme sınavları: 1)Türkçe		
5 Eylül Cuma		2)Tabiat Bilgisi		
6 Eylül Cumartesi		3) Matematik		
8 Eylül Pazartesi		Eleme sınavlarının ilanı		
9 Eylül Salı		Sözlü sınavların başlaması		
15 Eylül Pazartesi			Lise bitirme sınavlarının bitişi	
16 Eylül Salı			Lise bitirme sınavlarının ilanı	
17 Eylül Çarşamba	Bütünleme sınavları bitiş			
18 Eylül Perşembe			Devlet olgunluk sınavları	
			Edebiyat: 1)Edebiyat	Fen: 2) Matematik grb.
19 Eylül Cuma		Sözlü sınavların bitişi		
20 Eylül Cumartesi			Felsefe grubu veya tarih	Tabiiye grubu veya fizik
22 Eylül Pazartesi	Öğrenci kayıtlarının sona ermesi		Tabiiye grubu veya matematik grubu	Felsefe grubu veya tarih
23 Eylül Salı			Türkçe kompozisyon	Türkçe kompozisyon
25 Eylül Perşembe	Eğitim-öğretimin başlaması			
2 Eylül Salı	Lise ve ortaokullara alınacak parasız yatılı öğrencilerin Türkçe-edebiyat sınavları			
3 Eylül Çarşamba	Lise ve ortaokullara alınacak parasız yatılı öğrencilerin matematik sınavları			

Kaynak: Maarif Vekilliği. (4 Ağustos 1941).*1940-1941 Ders Yılı Eylül Devresi İmtihanları.* Tebliğler Dergisi. C.3. S.131. s.211.

Tablo incelendiğinde ağustos ayında kayıt işlemlerinin başlatıldığı görülmüştür. Bütünlemeye kalan öğrenciler okulun ilk haftası kaldıkları derslerden sınav olmuşlardır. Eylül ayının son haftasında da eğitim-öğretim başlamıştır.

Sınav takvimi ilan edildikten sonra öğretmenler sınav soru örneklerinin bir nüshasını okul müdürüne teslim ederler. Okul müdürü soru örneklerinin olduğu kâğıda okulun mührünü vurduktan sonra sınav sorularının olduğu kağıtlar çoğaltılmıştır. Öğretmen sınav zamanında sınıfa gelerek öğrencilere sınav kağıtlarını dağıtır ve süre olarak bir ders saati verir. Öğrencilerde yazılı sınav kâğıdının baş tarafına okunaklı bir yazıyla okulun adını, öğrenci numarasını, ad ve soyadını, sınav yapılan dersin kaçıncı sınav olduğunu ve sınav tarihini yazarlar. Öğrenciler ek sınav kâğıdı aldığı takdirde sayfaları numaralandırır. Öğrenci sınav kağıdına başka bir şey yazmayacaksa sınav kâğıdının ilgili bitiş yerine *'son'* ibaresi yazıp kâğıdı imzalarlar. Sınavı erken bitiren öğrencinin sınıftan çıkmasına izin verilmiştir. Öğrenci her ne sebeple olursa olsun sınav devam ederken sınav salonuna alınmamıştır (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.8-9; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4640).

Öğretmen öğrencilerin yazılı sınav kağıtlarını önceden hazırladığı cevap anahtarına göre puanlar. Öğretmen, öğrencinin sınav kağıdında hatalı olan yerleri

renkli kalemle çizerek sınav sonucuna itirazı durumunda hatasının nerede olduğu öğrenciye gösterir. Öğretmen sınav kağıtlarını okuduktan sonra 15 gün içinde cevap anahtarıyla birlikte okul idaresine teslim eder (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.9-10; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4640).

Haziran ayının ilk haftasında okullar tatil edildikten sonra öğrencilerin sözlü ve yazılı sınavları 10 - 25 Haziran tarihleri arasında yapılırken, lise son sınıfların sözlü ve yazılı sınavları 1 - 15 Haziran tarihleri arasında yapılmıştır. Sınavların başlama tarihi resmî veya mahalli bayramların birine denk gelmesi halinde, sınavlar tatilden hemen sonraki ilk gün başlatılmıştır. Sınav takvimi önceden hazırlandığından, kaç günlük kayıp varsa o kadar gün sınav takvimi uzatılmıştır (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.16; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4641).

Eğitim-öğretim döneminin sonunda lise son sınıf öğrencilerinin gireceği Olgunluk Sınavı soruları sınav güvenlik ve geçerliliği kapsamında kapalı zarf sistemiyle Millî Eğitim Müdürlüklerine gönderilmiştir. Sorular burada muhafaza edildikten sonra sınav döneminde okullara teslim edilmiştir (Türkçe ve Edebiyat İmtihanları, 1933, s.3).

Ortaöğretimlerde yazılı ve sözlü sınavlar için üç ayrı sınav komisyonu oluşturulur. Komisyonların oluşturulma şekli ise şöyledir (Ortaokul ve Liselerin Sınıf Geçme, 1939, s.4):

1) Bütünleme sınavları, dersin öğretmeni ve okul müdürünün seçeceği en az bir mümeyyizle yapılır.

2) Devlet Ortaokul Sınavları ve Lise Bitirme Sınavları'nı yapacak komisyon Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından seçilerek onay için Bakanlığa gönderilir. Bu komisyon en az 3 kişiden oluşur.

3) Devlet Olgunluk Sınavları'nı yapacak komisyon doğrudan doğruya Bakanlık tarafından seçilerek okullara bildirilir.

Öğrencilerin sözlü sınavlarının yapıldığı sınav salonunda ders öğretmeni ve en az 2 mümeyyiz bulundurulur. İki mümeyyizin sınavda hazır bulunmaması durumunda

sınav yapılmamıştır. Herhangi bir sebepten dolayı ders öğretmeni veya mümeyyizlerden birinin sınav salonuna gelememesi durumunda okul müdürü bir öğretmeni vekâleten görevlendirir. Sınavlarda görev alacak mümeyyizler okul müdürünün onayıyla okulun öğretmenleri arasından seçilir. Yeterli sayıda mümeyyiz bulunamadığı takdirde daha önceden öğretmenlik yapmış olmak şartıyla dışardan mümeyyiz seçilir. Dışarıdan çağrılan mümeyyiz için Millî Eğitim Müdürü'nün onayı gerekmektedir (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.17-20; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4641).

Sınav Komisyonu oluşturulduktan sonra öğrenciler sınav salonuna ikişer ikişer alınırlar. Öğretmen, soruları öğrenciye yazdırabildiği gibi yazılı bir şekilde de verebilir. Öğrenciye soruyu yanıtlaması için 10 dakika süre verilir. Birinci öğrenci soruların cevaplarını verirken ikinci öğrenci de sıranın kendisine gelmesini bekler. Sınav Komisyonu, öğrenci soruları cevaplarken herhangi bir müdahalede bulunmadan verdiği cevapları not eder. Öğrenci sınav salonundan çıktıktan sonra öğrencinin verdiği cevaplara puan verilir. Sınav Komisyonu üyelerinin verdiği puanlar birbirinden farklıysa notların ortalaması alınarak öğrencinin notu belirlenir (Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.17-20; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4641).

Sözlü sınavlarda kendisine haksızlık yapıldığını düşünen öğrenciler, sınavın türüne göre yetkili birimlere şikâyet haklarını kullanmışlardır. Öğrenciler, sınav öncesi Sınav Talimatnamesi'ne göre girecekleri sınavlar hakkında bilgilendirilmişlerdir. Öğrenci kuralların yerine getirilmediğini düşünürse ilgili maddeler gereği Bakanlığa şikayetlerde bulunur. Bakanlık, şikâyetin yerinde olduğuna karar verirse soruşturma için müfettiş görevlendirir. Bakanlık müfettişlerin raporlarına göre öğretmenlere uyarı verebileceği gibi, sınavın tekrarı da istenebilir (Güney, 1954, ss.281-282).

Millî Eğitim Bakanlığı, 1930'lu yıllarda öğrencilerin dönemlik sınavlarının güvenlik ve geçerliliğini sağlamak adına soruları kendi hazırlama kararı almıştır. Sınav takvimini kendi açıkladıktan sonra soruları kapalı zarf sistemiyle ortaöğretim kurumlarına göndermiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, 1930'lu yılların başından uyguladığı bu sistemi 1938-1939 eğitim-öğretim döneminde sonlandırmış ve sınav sorularının hazırlanmasını ders zümrelerine bırakmıştır (Liselerde Yoklamalar, 1938, s.5; Liselerde Yazılı Yoklama, 1938, s.3; Liselerde Yoklamalar Bugün Başlıyor, 1938,

s.2). Benzer sınav sistemini Millî Eğitim Bakanlığı, 2014-2015 yılında TEOG adlı sınavla yapmıştır. Öğretmenler bazı sınavları kendileri hazırlarken, sınavlardan biri de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlamıştır.

4.3.11.1. Ortaöğretimde Olgunluk/Bakalorya Sınavları

Yukarıda ifade edildiği gibi, Devlet Olgunluk Sınavları için bir komisyon oluşturulur. Bu komisyonun üye listesi Bakanlık tarafından belirlenerek okullara gönderilir. Devlet Olgunluk Sınavları her yıl biri haziran/temmuz aylarında, diğeri de eylül ayında olmak üzere yılda iki defa yapılır. Sınavların resmî veya mahalli tatil günlerine denk gelmesi halinde sınavlar tatilin hemen bitiminde başlatılır. Bu sınav liseyi bitirip yükseköğretim kurumlarına geçmek isteyen öğrencilere yöneliktir. Devlet Olgunluk Sınavları için bir sınav dairesi oluşturulmuştur. Bu sınav daireleri de okulların belli başlı derslikleri arasından seçilmiştir (TTDA.040., 1936, ss.15-16; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.34-35; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4643).

Devlet Olgunluk Sınavları fen ve edebiyat alanlarından yapılır. Fen Alanı Diploması lise son sınıfta fen alanını okuyan öğrencilere verilirken, Edebiyat Alanı Diploması edebiyat alanından mezun olan öğrencilere verilmiştir. Öğrencilere, kendi alanından diploma aldıktan sonra diğer alandan da diploma alma hakkı tanınmıştır. Öğrenciler Devlet Olgunluk Sınavı'nda fen bölümünde Türkçe kompozisyon, riyaziye, fizik, kimya ve tabiiye dersleri; Edebiyat bölümünde ise Türkçe kompozisyon, edebiyat, tarih, felsefe ve içtimaiyat derslerinden sorumludurlar. Devlet Olgunluk Sınavı'na giren öğrencilere Bakanlığın "*Lise Olgunluk Yoklaması"* adlı eserinde yer alan temel konulardan sınav yapılmıştır[87] (Lise Olgunluk Yoklaması Programı, 1935, ss.5-75; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.35-39; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.4643-4644; TTDA.040., 1936, s.15).

Devlet Olgunluk Sınavı'nda Türkçe kompozisyon sınavı sadece yazılı yapılmıştır. Diğer derslerin sınavı hem yazılı hem de sözlü olarak icra edilmiştir. Öğrencilerin bu sınavlardan başarılı sayılabilmesi için en az orta not derecesi alması

[87] Bakanlık, bazı eğitim-öğretim dönemlerinde yeni konulardan sorumlu tuttuğu gibi bazı sorumlu olduğu konuları çıkardığı da olmuştur (Olgunluk İmtihan Sualleri, 1936, s.3; İmtihanlarda Sorulacak Sualler, 1938, s.2).

gerekir. Öğrencinin herhangi bir yazılı sınavda kopya çekmesi, vermesi veya kopya çekmeye teşebbüs edip yakalanması durumunda o sınavdan çıkarılır ve diğer sınavlarına giriş hakkı iptal edilir. Öğrenci, o sınav dönemini başarısız geçirmiş sayılır ve bir sonraki sınav döneminde tekrardan sınavlara girer (TTDA.040., 1936, s.16).

Ülke genelinde okulların açılma zamanı aynı olsa da, okulların kapanma tarihleri arasında farklılıklar söz konusu olmuştur. Bu sebeple Millî Eğitim Müdürlükleri bağlı bulundukları şehirlerde eğitim-öğretim döneminin bitiş tarihini, bitirme ve olgunluk/bakalorya sınav tarihlerini Bakanlığa iletilmişlerdir. Bakanlık da sınavların sözlü ve yazılı tarihlerini düzenleyip tekrardan Millî Eğitim Müdürlüklerine göndermiştir (Bakalorya İmtihanları, 1934, s.6).

Devlet Olgunluk Sınav sonuçları sınavların bitimini takip eden 10 gün içinde öğrencilere bildirilir. Sınav Komisyonu'nun görevi sınav sonuçlarının ilan edilmesi ve sınav evraklarının tesliminden sonra sona erer. Sınav evrakları okul idaresine teslim edildikten sonra okul idaresi de sınava ait tüm belgeler için bir klasör oluşturur. Bakanlık, komisyondan sınav bitiminde sınav atmosferini, sınav için alınması istenilen tedbirleri ve çözüm önerilerini değerlendirme raporu şeklinde, okul idareleri aracılığıyla, Millî Eğitim Bakanlığı'na iletmelerini istemiştir (TTDA.040., 1936, ss.17-18; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, ss.40-41; Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi, 1935, s.4644). Nihai olarak Devlet Olgunluk Sınavı'ndan başarılı olan öğrencilere *"Olgunluk Diploması"* verilmiştir (TTDA.040., 1936, s.18).

Aşağıda liseyi bitiren öğrencilere verilen liseyi bitirme diploması ve liseyi bitirdikten sonra da alınan olgunluk diploması örneği verilmiştir.

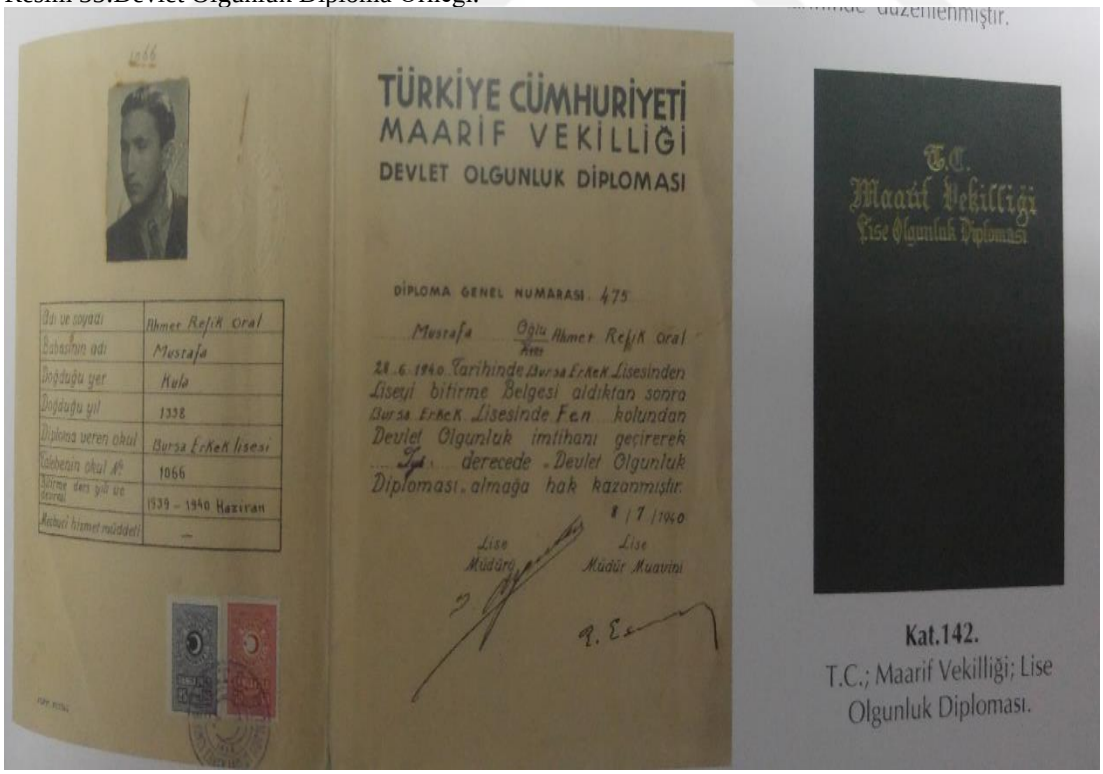
Resim 34: 1939 Tarihli Liseyi Bitirme Diploması Örneği.

Kaynak: Perk H. ve İ.G. Paksoy. (2012). *Eğitim Tarihimiz de Diplomalar (1840-1950).* İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları. s.161.

Liseyi Bitirme Diplomasında öğrencinin hangi derslerden başarılı olduğunu ve okulu hangi dereceyle bitirdiğini belirten bilgiler mevcuttur.

Resim 35:Devlet Olgunluk Diploma Örneği.

Kaynak: Perk H. ve İ.G. Paksoy. (2012). *Eğitim Tarihimiz de Diplomalar (1840-1950).* İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları. s.161.

Devlet Olgunluk Diploması'nda öğrencinin hangi liseden mezun olduğunu ve mezuniyetini hangi alandan aldığını gösteren bilgiler vardır.

4.3.11.1.1. Liseyi Dışardan Bitirmek İsteyenler ve Girecekleri Sınavlar

Yukarıda ifade edildiği gibi, Cumhuriyet Dönemi'nde tüm öğrencilerin ortaöğretime ulaşma imkânı olmamıştır. Bundan dolayı kendi imkanlarıyla çalışan öğrenciler ortaöğretimi dışardan bitirmek için çabalamışlardır. Liseyi dışardan bitirmek isteyen öğrenciler için her yıl nisan ve temmuz aylarında ilana çıkılmıştır. Bu durumdaki öğrenciler de bir dilekçeyle sınava tabi olacakları alanı da belirterek (Fen veya Edebiyat Kolu) Millî Eğitim Bakanlığına başvurularını yaparlar. Başvuru yapan öğrenciler dilekçeyle beraber aşağıda sıralı şekilde verilen belgeleri teslim etmek zorundadır. Belgeler, Millî Eğitim Bakanlığınca incelendikten sonra başvuru yapan öğrencinin sınava girip giremeyeceğine karar verilir ve sonuçlar tebliğ edilir (TTDA.040., 1936, ss.19-20). Başvuru için gerekli belgeler:

1) Hüviyet cüzdanı veya onaylı sureti.

2) Tahsil belgeleri ve okula devam etmedikleri süre zarfında uğraş alanlarını gösterir belge.

3) Yeni çekilmiş 4 adet vesikalık fotoğraf.

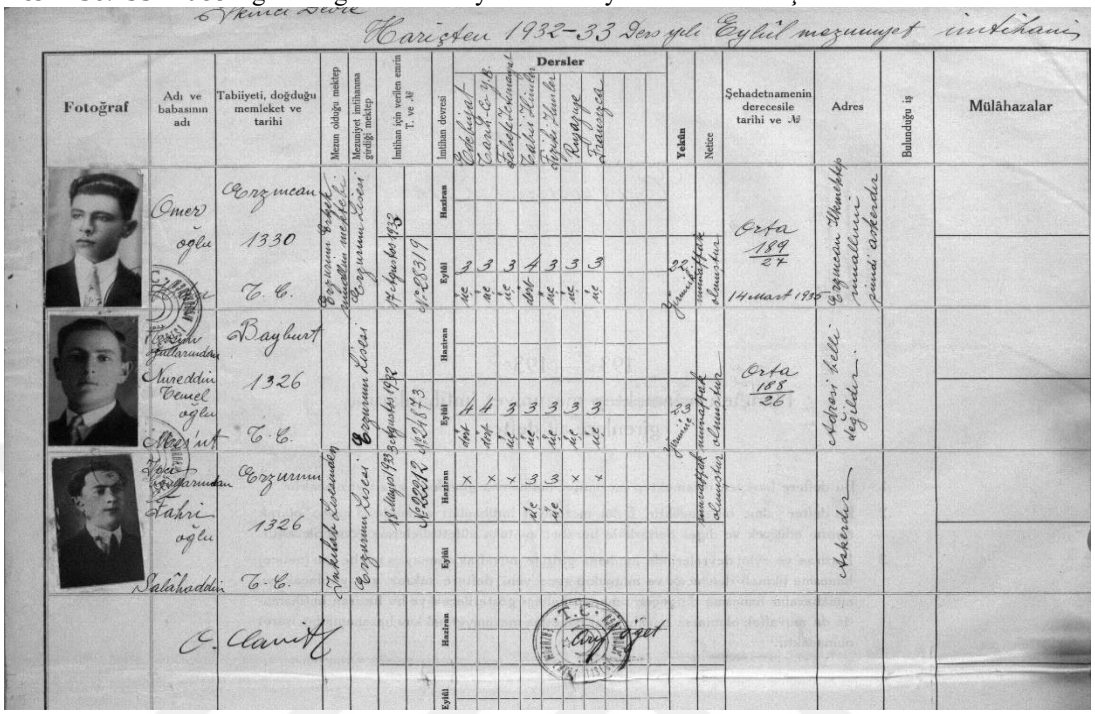
Liseyi dışardan bitirmek isteyenlerin örgün eğitim yaş aralığını aşmış olması gerekir. Lise Bitirme Sınavı'na girme hakkı olan bir diğer grup da liseye belli bir dönem devam edip çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kalanlardır. Bu kişilerin de örgün eğitim yaşını geçmiş olması şartıyla sınava başvuru hakları vardır.

Liseyi dışardan bitirmek isteyenler *Türkçe-edebiyat, tarih-coğrafya, felsefe-içtimaiyat, tabiiyat, fizik-kimya, riyaziye, yabancı dil ve askerlik* derslerinden geçer not alması gerekir. Öğrenci, hangi alandan mezun olmak istiyorsa o alanın ders içeriklerinden sorumlu tutulmuştur (TTDA.040., 1936, s.21).

Öğrenci, sınav başvurusunu nisan ayında yaptığında haziran ayında sınava girerken, temmuz ayındaki başvurusu için eylül ayında sınava alınır. Öğrenci hangi sınav döneminde mezun olmuşsa o sınav döneminin bilgileri yazılır (TTDA.040.,

1936, s.20). Aşağıda eylül döneminde sınava giren üç öğrencinin sınav sonuçlarını gösteren bir belge verilmiştir.

Resim 36:1932-1933 Eğitim Öğretim Yılı Eylül Mezuniyet İmtihan Sonuçları

Kaynak: BCA.180.09.125.601.1., 1929, s.14.

İmtihan belgesi incelendiğinde öğrencilerin sınavlardan geçer not aldıkları ve liseyi bitirme diploması almaya hak kazandıkları görülmektedir. Liseyi Bitirme Diploması aldıktan sonra yükseköğrenime devam etmek isteyenler Devlet Olgunluk Sınav dönemlerinde okullara başvuru yapmaları gerekir (TTDA.040., 1936, s.22). Bu sınavlar günümüzde, liseyi dışardan bitirmek isteyen Açık Öğretim Lisesi öğrencilerinin birinci ve ikinci dönem sorumlu oldukları derslerden girdikleri kredili sistemle benzerlik taşımaktadır.

4.3.12. Azınlık Orta ve Liselerinde Kayıt ve Sınıf Geçme

Azınlık ortaokullarının birinci sınıfına 12-16 yaşları arasındaki her Türk vatandaşı kayıt yaptırabilmiştir. Azınlık okullarına öğrenci kayıtları 3 dönemlik eğitim öğretim yılının birinci dönemin sonuna kadar alınmıştır. Bu dönemden sonra sadece nakille gelen öğrencilerin nakille geldiğini belgelemesi durumunda kayıtları alınmıştır. Aksi durumda öğrenci kayıtları ikinci ve üçüncü dönem için kapatılmıştır. Azınlık okullarına başvuran öğrenciler ilkokul diploması ve tasdiknameyle başvurmaları halinde ilgili sınıfa kaydedilirler. Ancak bu belgelerden herhangi birini getirmeden kayıt yaptırmak isteyen öğrenciler genel bir sınava alınırlar. Sınav ise okul müdürü tarafından seçilen ve en az üç öğretmenden oluşan sınav komisyonu tarafından yapılır.

Sınav komisyonu, Millî Eğitim Müdürlüklerinin onayıyla resmiyet kazanır. Azınlık okulları, sınavın şeffaf yapıldığını göstermek adına sınav döneminde Millî Eğitim Müdürlüklerine haber vererek mümeyyiz veya müfettiş görevlendirme talebinde bulunurlar (Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi, 1331, s.11).

Resmî, azınlık, yabancı ve Türklere ait özel ortaöğretim basamaklarının ara sınıflarına alınacak öğrencilerin yaş aralıkları talimatnamede açık olarak belirtilmemiştir. Talimatnamede kaç yaşında başlayacakları açıklanmıştır. Devlet resmî okulları dışında kalan okullar konu ile ilgili Özel Okullar Daire Başkanlığından bilgi talep etmiştir. Özel Okullar Daire Başkanlığı, okullara gönderdiği yazıda ortaokulların birinci sınıfına 12-14, ikinci sınıfına 13-15, üçüncü sınıfına 14-16, orta kısım dört sınıflı ise dördüncü sınıfına 15-17 yaş aralıklarına göre öğrenci alınması istemiştir (Yabancı Okullarındaki Talebelerin Yaş Hadleri, 1941, s.96).

Altı sınıflı ilkokul bölümünden mezun olup Rum azınlık ortaokullarına kayıt olmak isteyenler doğrudan altıncı sınıfa kaydedilmiştir. Aynı müfredat programını uygulamayan azınlık okullarının ortaokul ikinci ve üçüncü sınıfları ile lise sınıflarından herhangi birine girmek isteyen öğrenciler, girmek istedikleri sınıftan bir önceki sınıfın bütün derslerinden sınava tabi olurlar. Komisyon üyelerinden biri okulun Türkçe kültür ders öğretmeni olmak şartıyla toplamda iki kişiden oluşur. Ara sınıflara alınacak öğrenci okulun sınavlarından başarı göstermesi durumunda başvurduğu sınıfa kaydı yapılır (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.8; TTDA.237., 1934, s.1).

Okula kayıt yapacak olan her öğrenci bir veli göstermek zorundadır. Bu kişi, aile bireylerinden biri veya okul idaresine karşı taahhüt etmiş biri de olabilir (TTDA.237., 1934, s.2). Öğrenci, okula karşı bir veli göstermesi ve aşağıda verilen belgeleri teslim etmesi halinde ön kayıt işlemleri yapılır (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.9):

- Tahsil vesikası
- Nüfus cüzdanı
- Çiçek aşısı ve sıhhat raporu

- Öğrencinin 4, 5x6 boyutunda 2 vesikalık fotoğrafı

- Kayıt beyannamesi (numunesine göre) kayıt beyannamesinin arka sayfasına öğrencinin nüfus cüzdanı bilgileri yazılır. Kayıt beyannamesini okul müdürü ve öğrenci velisi imzalarlar.

4.3.12.1. Azınlık Okullarında Sınıf Geçme Aşaması ve Mezuniyet Koşulları

Azınlık ortaokul ve liselerinde eğitim öğretim sezonu üç sömestir dönemine ayrılır. İlk dönem kasım (ikinciteşrin), ikinci dönem şubat ve son dönem de mayıs sonlarında biter. Her öğretmen, ders yılı içerisinde yapacağı sözlü ve yazılı sınavlarla öğrencilere not verir ve bu notu da öğretmen not defterine yazar. Öğretmenler, her sömestr döneminde derslerden bir defa olmak şartıyla toplamda 3 yazılı sınav yaparlar. Öğretmen, yılda üç defa yapılan yazılı sınav sonuçlarını her sömestr bitiminde idareye teslim eder (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.15).

Azınlık ortaokul ve liseleri, özel okul olmaları nedeniyle resmî devlet okullarına göre daha sık denetimlere tabi olurlar. Burada okuyan öğrencilere okullarından ayrıcalık tanınmaması için, ders öğretmenlerinden yazılı sınav sorumluluk konularına eğitim-öğretim döneminin başından sınavın olduğu zaman dilimine kadarki tüm konuların dâhil etmesi ve soruların hazırlanmasından sonra da bir örneğinin okul müdürüne onaylatması istenmiştir. Sınavların içeriği kapsamlı olunca öğrencilerin sınavdan başarı elde edebilmesi için öğretmenler sınav tarihlerini önceden okul müdürüne iletirler. Okul müdürü de tüm öğretmenlerden gelen tarihlere göre bir sınav takvimi oluşturur (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.15).

Azınlık okullarında benimsenen not sistemi resmî devlet okullarınınkiyle benzerlik taşımaktadır. Aşağıda not dereceleri ve karşılıkları verilmiştir (TTDA.237., 1934, s.5; İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.16):

Not	Karşılığı
10-9	pekiyi
8-7	iyi

6-5	orta
4-3	zayıf
2-1	pek zayıf

Resmî devlet okullarında geçerli olan kesirli not vermeme kuralı azınlık okulları için de geçerlidir. Kesirli sayının yarımdan küçük olması durumunda kesir atılır, ancak kesir yarımdan büyükse sayı +1 olarak kabul edilir. Örneğin öğrencinin bir dersteki ortalaması 6,52 ise öğrencinin notu 7'ye tamamlanır. Öğrenci notu 6,34 ise 0,34'lük kesir atılır ve öğretmen not defterine 6 olarak yazılır.

Öğretmenlerin öğrencilere verdikleri notları derleyen okul idaresi her sınıf için bir not cetveli oluşturur. Not cetvelinin hazırlanmasından sonra, öğretmenler haziran ayının ikinci haftasında yapılan toplantıda öğrencilerin not durumunu görüşür. Toplantıda azınlık okullarında geçerli olan şu kurallara göre karar verilir (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.16):

a) Bütün derslerden en az 5 not derecesini olan öğrenci sınıfı geçer.

b) Üç dersten 5 not derecesinden aşağı yani zayıf not alan öğrenci sınıfta kalır.

c) Bir veya iki dersten 5 not derecesinden aşağı not alan öğrenci bu derslerden bütünleme sınavına girer.

d) Türkçe ve kültür derslerinden verilecek notun derecesi ve bu derslerden sınıf geçme, bütünleme veya kalma şartları Millî Eğitim Müdürlüklerinin bu konudaki tebligatına göre tespit edilir [88].

Bütünleme sınavları, takip eden eğitim-öğretim döneminin ders kayıt döneminde yapılır (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.17).

Dönem içinde yapılan yazılı sınavlarda her derse birbirinden bağımsız not verilir. Fakat dil grubu (Türkçe, Fransızca, Rumca vs.) derslerinde kıraat, inşat, imla tahrir ve gramerden ayrı not verilmemiştir. Öğrencinin bu derslerdeki çabası ve dil dersindeki başarısına göre ortalama bir not verilir. Musiki, jimnastik, biçki ve dikiş dersleri için de öğrenciler sözlü sınav olurlar. Ancak bu derslerin notlarının sınıf

[88] 1932-1933 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, azınlık okullarında bazı öğrencilerin hakkı olmadığı halde Türkçe derslerin geçirildiği yönünde şikayetlerin olması üzerine olayda kasıt olup olmadığı araştırılması için bir komisyon kurulmuştur (Kasıt Var mı, 1932, s.1).

geçmeye etkisi yoktur. Öğrenci, herhangi bir hastalık durumundan dolayı, belirlenen sınav takviminde dönem içi ve bütünleme sınavlarına giremediğinde doktordan alacağı sağlık raporunu idareye teslim etmesi ve idarenin raporu onaylamasıyla şartıyla sınavlarına girebilmektedir. Öğrenci, eğitim-öğretim döneminin tüm derslerinden başarıyla geçmiş olsa da devamsızlığı ders yılının üçte birinden fazla ise sınıf tekrarına bırakılır (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.17).

Lise son sınıf öğrencileri üçüncü sömestr döneminde derslerden yazılı sınav olmazlar. Ancak tüm derslerden genel bir sınav olurlar. Bu sınavın yapılacağı tarih 15 gün öncesinden öğrencilere duyurulur. Son sınıfların iki sömestr ve genel sınav notları esas alınarak mezuniyet durumları belirlenir. Öğretmenler genel sınavda öğrencilere hangi konulardan sorumlu olduklarını önceden bildirir. Türkçe kültür ders öğretmenlerinin yazılı sınav yerine sözlü sınav yapma yetkisi de vardır (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.18).

Her öğrencinin davranış ve ders not derecelerinin olduğu bir karnesi vardır. Bu karnenin sol tarafında öğrencinin ders notları sağ tarafında ise okuldaki hal ve hareketlerine verilen notlar/ifadeler bölümü yer alır. Öğrenci her dönem sonunda karnesini velisine imzalatıp okula teslim eder. Aynı karne yıl sonunda öğrenciye verildikten sonra geri alınmaz. Öğrenci nakil suretiyle başka okula gittiğinde nakil dosyasında başvuru belgeleri ve dönem içinde aldığı tüm notların yazılı olduğu not döküm cetveli de yer alır.

Herhangi bir sebepten dolayı okuldan ayrılan öğrenciye tasdikname verilir. Tasdiknamede sınav notları veya ders yılı zarfında aldığı yazılı sınav sonuçları, hal ve hareketlerine dair notlar yer alır. Öğrenci, üç sınıflı ortaokulunu başarıyla bitirmesi halinde Millî Eğitim Müdürlüğünce onaylı diploma almaya hak kazanır. Diplomada ders notlarının ortalaması mevcut olup öğrencinin ortalaması 5-7 arasında ise *"orta",* 7-9 arasında ise *"iyi"* ve 9-10 arasında ise ilgili kısma *"pekiyi"* dereceleri yazılarak mezun edilir. Öğrencinin diplomasında, öğrenciye ait fotoğraf yapıştırılır ve diploma imza karşılığında öğrencinin velisine teslim edilir (İstanbul Rum Orta ve Lise, 1937, s.19).

Azınlık ve özel okullar, öğrenci mevcudunu artırmak için dönemin yerel ve ulusal basınına reklam mahiyetinde ilan vermişlerdir. 1942-1943 eğitim-öğretim

döneminin başında İstanbul Musevi Lisesi de basına ilanda bulunanlar arasındadır. Gazetede ilanında sınırlı kontenjanlarının olduğu ve başvurmak isteyenlerin bir an evvel gelmeleri gerektiği ifade edilmiştir[89] (Musevi Lisesi, 1942, s.4).

Musevi Lisesi'nin orta ve lise bölümden mezuniyete esas alınan dersler Tablo 142'de verilmiştir.

Tablo 142: Musevi Lisesi Ortaokul ve Lise Bölümünden Mezuniyette Esas Alınan Dersler

Ortaokul	**Lise**
Türkçe	Türkçe
Tarih	Coğrafya
Coğrafya	Felsefe
Fransızca	Kimya
Ecnebi Lisanı (İngilizce)	Cebir
Ecnebi Lisanı (İbranice)	Hendese
Musevi Tarihi	Mihanik
Riyaziye: Cebir	Kozmografya
Fiziki İlimler: Hikmet	Resim
Fiziki İlimler: Kimya	İngilizce
Ulum-I Tabiiye	İbranice
	İktisat
	Tarih

Kaynak: (Perk ve Paksoy, 2012, s.179).

Musevi Lisesi'nin ortaokul bölümünde dil grubu derslerinin yoğunlukta olduğu görülür. Lise bölümünde ise dil grubu yoğun olmakla beraber sosyal ve fen bilimleri derslerinin de mezuniyette esas alındığı anlaşılmaktadır.

4.3.13. Ortaokul ve Lise Bulunan Yerler

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin her ilinde ortaokul ve lisenin olmadığı bir gerçektir. Ancak Anadolu'nun en ücra bölgelerinden eğitim-öğretimlerine devam etmek isteyen öğrenciler, büyük şehirlere göç etmek suretiyle ortaöğretim kademelerine başvurmuşlardır. Durum böyle olunca ortaöğretim kurumlarına başvuran öğrenci sayısı okulların kapasitesinin üzerinde olmuştur. Öğrencinin eğitim hakkı engellenemeyeceğinden bu yoğun talebi karşılamak için okullar eğitim-öğretimde çift tedrisat sistemini uygulamıştır. Örneğin, 1929-1930 eğitim-öğretim döneminde ortaokul ve liselere kayıt döneminde başvuru yığılması olunca okullar çözüm bulmakta yetersiz kalmıştır. Bakanlık, başvuru yapan tüm öğrencilerin

[89] Musevi Lisesi 1942-1943 eğitim-öğretim döneminde sınıflarının küçük olması, binanın yetersiz kalması üzerine İstanbul'da Goldschmidt Musevi cemaatine ait daha önceden ilkokul olarak kullanılan binanın lisenin bir bölümü olarak kullanmak için Başbakanlıktan izin alınmıştır. Alınan izin neticesinde burada da eğitim-öğretime devam edilmiştir (BCA.030.18.1.1.100.87.12., 1942, s.1).

kayıtlarının alınarak mağdur edilmemesini, okullara ek bina açılacağını ve öğrencilerin bu binalara aktarılacağını açıklamıştır[90] (Mektepler Açıldı, 1929, s.3).

Anadolu'nun farklı bölgelerinden öğrenciler kaliteli bir eğitim almak adına okul kayıtları için İstanbul'daki ortaokul ve liselere yönelmiştir. Bu durumda dönem bazında yığılmalar meydana getirmiştir. Yığılmalar neticesinde bazı okullar başvuru için gelen öğrencileri geri göndermiştir. Okulların öğrencileri geri çevirme gerekçesi kapasitesinin çok üstünde öğrenci alınmasının disiplinsizliği artıracağı endişesi ve sınıflarda elverişli eğitim-öğretim ortamının oluşmaması olarak gösterilmiştir. Ancak Bakanlık, başvuru için gelen tüm öğrencilerin kaydının alınarak kimsenin geri çevrilmemesini istemiştir. Bakanlık tarafından okullarda yeni şube açmak suretiyle sınıflardaki öğrenci fazlalığının bu şubelere aktarılacağı açıklanmıştır (Mektepsiz Talebe, 1933, s.3).

1934-1935 eğitim-öğretim döneminde Bakanlık, ortaokul son sınıfta iken tek dersten okul uzatan öğrenciler için lise birinci sınıfa kayıt hakkı tanımıştır. Ancak bu durum okulların %120 olan doluluk oranlarının daha da artmasına neden olmuştur. Sınıfların normal kapasitesi 50 iken hem başvuruların devam etmesi hem de öğrencilere tanınan bu hak sınıfların kapasitesini daha da arttırmıştır. Bazı ortaokul ve liseler, birinci sınıflar için 15-20 şube açmış ve çift tedrisat sistemi uygulamıştır. Bazı okullar Bakanlığın bu kararını uygulamadığı için bütünlemeye kalan öğrenciler bir üst öğretim kurumuna devam edememiştir (Orta Tahsilde Fazla Talebe, 1934, s.3).

Millî Eğitim Bakanı Abidin (Özmen) Bey, 1930'lu yıllarda İzmir'deki okul teftişleri esnasında, basın mensuplarının İzmir'deki okullara yönelik izlenimlerini sormaları üzerine okulların doluluk oranının fazla olduğunu ve bu durumun kendilerini çok mutlu ettiğini ifade etmiştir. Asıl korkusunun okul kontenjanlarının boş kalması olduğunu belirttikten sonra hükümetin yeni okullar inşa ettiğini ancak okulların bazı eksiklikleri bulunduğunu belirterek henüz açılışlarını yapamadıklarını söylemiştir. Hükümetin, eksiklikleri giderilmeden okulları açmaktan yana olmadığını vurgulamıştır (Yeni Bir İmtihan, 1934, s.2).

[90]1929-1930 eğitim-öğretim döneminde, okullara başvuru sayısının fazla olmasından dolayı, Bakanlığın kesin emri uygulanmıştır. Öğrencisi fazla olan şubelerden öğrenciler alınmak suretiyle yeni şubeler açılmıştır (Talebesi Fazla Sınıflarda, 1929, s.3).

İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü, 1934-1935 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'daki ortaokul ve liselere kayıt başvuruları hakkında bir istatistik yayımlamıştır. Paylaşılan istatistiklerde önceki dönem olan 1933-1934 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarına 13.289 kayıt alınırken bu eğitim-öğretim döneminde 15.500 kayıt alındığı belirtilmiştir (Orta Mekteplere Bu Sene, 1934, s.3). İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada eğitim-öğretim döneminin başında sınıf mevcutlarının 50 öğrenci olacak şekilde ayarlandığını ifade edilmiştir. Ancak başvuran öğrenci sayısının fazla olması ve yeni okulların ihtiyacı karşılamamasından dolayı karar esnetilmek zorunda kalınmıştır. Önceki eğitim-öğretim döneminde de sınıfların mevcudu 65 iken bu eğitim-öğretim döneminde sınıf mevcudu bazı okullarda 80'e kadar çıkmıştır (Sınıflar Gene Tıklım Tıklım, 1934, s.3).

1935-1936 eğitim-öğretim döneminde de okulların doluluk oranının yüksek olması üzerine İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü okullardan yeni şubeler açmasını istemiştir. Yoğunluğu azaltmak adına devamsızlığı fazla olan ve okul içinde disiplin kurallarına riayet etmeyen öğrencilerin kayıtlarının silinmesi emri verilmiştir (Küçük Haberler, 1935, s.2). 1935-1936 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'da merkezden uzak yerleşim birimlerinde yeni okullar açılmıştır. İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü, öğrencilerin ikamet durumlarına göre, kayıtların bu okullara kaydırılma talimatını vermiştir. İlk etapta 850 öğrenci bu okullara kaydırılmıştır. Eğitim-öğretim dönemin başında eksiklikleri bulunan Kumkapı Ortaokulu'na 500, Ortaköy Ortaokulu'na ise 350 öğrenci yerleştirilmiştir. Öğrencilerin alelacele buralara gönderilmesinin nedeni Bakanlığın "okullara kayıt için gelen hiçbir öğrencinin geri çevrilmemesi" kesin emrine uymaktır[91] (Lise ve Ortaokullarda Yeni, 1935, s.2). Oysa bir yıl önce Millî Eğitim Bakanı okulların eksikliklerinin tamamlanmadan okulların açılmasından yana olmadıklarını ifade etmiştir.

1936-1937 eğitim-öğretim dönemi öncesinde Milli Eğitim Müdürlükleri, ortaokul ve lise müdürleriyle okulların öğrenci sayısı ve sınıfların mevcudu hakkında

[91] 1935-1936 eğitim-öğretim döneminde artan öğrenci sayısından dolayı Haydarpaşa Lisesi'ne son gelen öğrenciler için iki yeni şube açılmıştır. Bu iki yeni şube sonrasında okulun toplam şube sayısı 36 olmuştur (36 Şubeli Mektep, 1935, s.2). Dönem başında yeni açılan okulların eğitim-öğretime yetişmemesinden dolayı öğrenciler, kayıtlı oldukları okulda iki ay sıkışık vaziyette eğitim-öğretim gördükten sonra, Cumhuriyet Bayramı sonrası yeni okullarına gönderilmişlerdir (Mekteplerdeki Ders Vaziyeti, 1935, s.4).

toplantı düzenlemiştir. Toplantıda okulların sınıf ve öğrenci sayısında anormal bir artış olmadığı ifade edilmiştir. Okullara kayıt dönemi bittikten sonra yeni öğrenci kaydı alınmayacağı, sadece nakille gelen öğrencilerin kayıtlarının alınacağı belirtilmiştir (Muallim Heyetleri, 1936, s.4).

1938-1939 eğitim-öğretim kayıt döneminde bazı öğrencilerin gazetelere demeç vererek okul kayıtlarını yapamadıklarını, okulların kendilerini geri çevirdiklerini iddia etmişlerdir. İddialar üzerine İstanbul Milli Eğitim Müdürü Tevfik Kut, kendisine aktarılan bilgilere göre dışarıda kalmış herhangi bir öğrencinin olmadığını, tüm öğrencilerin kayıtlarının alındığını ifade etmiştir. Öğrenci iddialarında gerçeklik payının olmadığını, önceki eğitim-öğretim döneminde açılan bir okulun, bu sene kız öğrencilerin fazla başvuru yapmasından dolayı, kız öğrencilere tahsis edildiğini, okulun diğer erkek öğrencilerini de ikamet durumlarına göre en yakın okullara kaydırdıklarını belirtmiştir. Konuşmasının devamında İstanbul'un farklı semtlerinde sekiz yeni ortaokulun bu eğitim-öğretim döneminde öğrenci alımına başladığını da eklemiştir (Mektepsiz Kalmış Talebe Yoktur, 1938, s.2).

Millî Eğitim Bakanlığı, 1940-1941 eğitim-öğretim kayıt döneminde sınıfların 50 öğrenciye göre düzenlenmesini ve bu kararın takip eden eğitim-öğretim dönemlerinde uygulanmasını istenmiştir (Mekteplerde Sınıf Mevcudu, 1940, s.3).

Aşağıda, Tablo 143'te, 1939 yılında ülkedeki ortaokullar ve bulundukları şehirler verilmiştir (Edis, 1938, ss.1054-1057):

Tablo 143: Cumhuriyet Döneminde Ortaokulu Bulunan Şehirler

Adana	Adapazarı	Arapkir	Aksaray	Akşehir
Akhisar	Amasya	Ankara (Birinci)	Ankara (İkinci)	Karaköse (Ağrı)
Artvin	Aydın	Ayvacık	Bafra	Balıkesir (kız)
Balıkesir (erkek)	Bandırma	Bayburt	Bilecik	Biga
Bitlis	Bolu	Bergama	İzmir (Buca)	Burdur
Bursa	İstanbul (Cumhuriyet)	Iğdır	Çanakkale	Develi
Çankırı	Çatalca	Çorlu	Çorum	Düzce
İstanbul (Davutpaşa)	Edirne	Edremit	Divriği	Elazığ
İstanbul (Emirgan)	Erzincan	Elbistan	Erzurum	İskilip
İstanbul (Gaziosmanpaşa)	İstanbul (Eyüp)	İstanbul (Gelenbevi)	Giresun	Gümüşhane
İnegöl	İstanbul (İnönü)	Isparta	İstanbul (kız)	İstanbul (Heybeliada)
İzmir	İzmit	İstanbul (Kadıköy Erkek)	İstanbul (Kadıköy İkinci)	İzmir (Karşıyaka)
Karaman	İnebolu	Kastamonu	İstanbul (Kumkapı)	Kırklareli
Kilis	Kırşehir	Konya	Manisa	Maraş
Mardin	Mersin	Merzifon	Muğla	Muş
Milas	Nazilli	Nevşehir	Niğde	Ordu
Osmaniye	İstanbul (Nişantaşı)	Ödemiş	Pazar	Rize
Samsun	Sarıkamış	Silifke	Sinop	Siirt
Simav	Sivas	Şebinkarahisar	Tarsus	Tekirdağ
Tire	Tokat	Trabzon (kız)	Trabzon (erkek)	Turgutlu
Urfa	Uşak	Ünye	İstanbul (Üsküdar)	Van
Yalvaç	Zonguldak	Zile		

Kaynak: Edis, 1938, ss.1054-1057.

1939 yılına kadar ülkenin farklı yerleşim birimlerinde ortaokullar açılmış ise de bu okullar ihtiyaca cevap verememiştir. Bu sebeple hükümet, mevcut bütçe çerçevesinde, yeni okul inşa ettiği gibi bina kiralamak suretiyle de okulların yükünü hafifletmiştir. 1939 yılından sonra da Ankara 4. Ortaokulu (1940), Bozüyük Ortaokulu (1941), Çatalca Ortaokulu (1941), İstanbul Karagümrük Ortaokulu (1940), Kartal Ortaokulu (1940), Bursa Mustafa Kemalpaşa Ortaokulu (1940), Salihli Ortaokulu (1942) ve Tire Ortaokulu (1940) inşa edilerek eğitim-öğretim hizmetine açılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, s.36):

Hükümet, 1930'lu yılların başında nüfusu 10.000'den az olan yerleşim birimlerine ortaokul, 10.000'den fazla olan yerlere ise lise açma hedefi gütmüştür (BCA.490.01.1190.170.1, 1934, s.22). Yukarıdaki tabloda verilen ve daha sonra açılan okullar, şehir nüfuslarının artış hızına bağlı olarak, ivedilikle açılmıştır. 1940'lı yılların başında maddi durumu iyi olmayan bazı aileler, ortaokul ve lise eğitimi için, çocuklarını büyük şehirlere gönderememişlerdir. Bu aileler bulundukları şehirlerde gençlerin eğitim hayatına devam edememesinden dolayı sokaklarda boş boş gezdiğini, bunun için şehirlerine bir an evvel ortaokul ve lise açılması taleplerini dilekçelerle hükümet yetkililerine bildirmişlerdir (BCA.30.10.158.108.2., 1942, s.7).

1940'lı yılların ortasında ise bazı devlet memurları Başbakanlık makamına gönderdikleri dilekçelerinde ülkenin küçük ilçelerinde görev aldıklarını, bulundukları yerlere mümkünse ortaokul ve lise açılmasını, değilse en azından devlet memuru çocuklarının büyük şehirlerdeki barınma ve maddi ihtiyaçlarının karşılanması talebinde bulunmuşlardır. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, dilekçeye verdiği cevapta önümüzdeki dört yıllık süreçte ülkenin her şehrinde en az bir ortaokul ve lise inşaatının bitmiş olacağını, buna göre önlemler alındığını ve ülkenin hiçbir çocuğunun okulsuz bırakılmayacağını vurgulamıştır (BCA.030.10.90.559.12., 1946, ss.1-3).

1930'lu yılların sonunda tutulan istatistiklere göre lise sayısı ortaokula göre daha azdır. Aşağıda, Tablo 144'te, resmî devlet liselerinin isimleri ve bulundukları şehirler verilmiştir (Edis, 1938, ss.1058-1059).

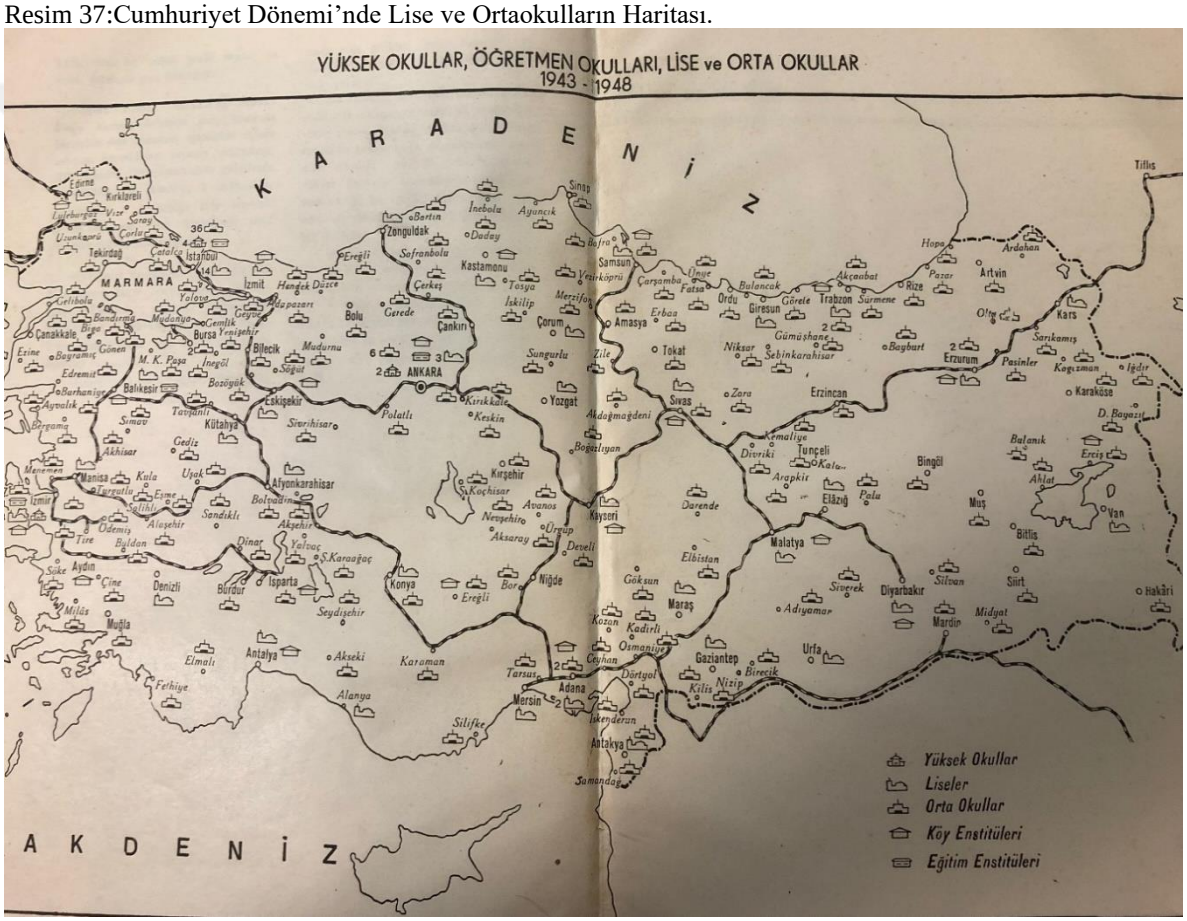
Tablo 144:Cumhuriyet Döneminde Lise Bulunan Şehirler

Ankara (kız)	Ankara (erkek)	Ankara(gazi)	Adana (kız)
Antalya	Afyonkarahisar	Balıkesir	Adana(erkek)
Bursa (erkek)	Denizli (erkek)	Diyarbakır	Edirne (erkek)
İstanbul (Erenköy kız)	Erzurum (erkek)	Eskişehir (erkek)	Gaziantep
İstanbul (kız)	İstanbul (erkek)	İzmir (kız)	İzmir (erkek)
İstanbul (Kabataş)	İstanbul (Haydarpaşa)	İstanbul (Kandilli kız)	Kastamonu (erkek)
Kayseri (erkek)	Konya (erkek)	Kütahya (erkek)	Kars (erkek)
Malatya (erkek)	İstanbul (Pertevniyal)	Sivas (erkek)	Samsun (erkek)
Trabzon (erkek)	İstanbul (Vefa)	Yozgat (erkek)	

Kaynak: Edis, 1938, ss.1058-1059.

Tabloda görüldüğü gibi ülkenin belli başlı yerlerinde liseler vardır. Öğrenciler ortaokul eğitimlerinden sonra başvuruya yukarıda isimleri verilen yerlere gitmişlerdir. Aşağıda, Resim 37'de, resmî ortaokul ve liselerin haritadaki yerleri verilmiştir.

Resim 37:Cumhuriyet Dönemi'nde Lise ve Ortaokulların Haritası.

Kaynak: y.y. *(1949). Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi 1943-1944/1948-1949.* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Resmî devlet ortaokul ve liselerinden sonra Türk özel ortaöğretim kurumları ve yabancı ortaöğretim kurumlarının isimleri de aşağıda tablolar halinde verilmiştir (Edis, 1938, ss.1059-1060).

Tablo 145: 1943 Yılı İtibariyle Özel Türk Orta ve Liseleri

Türk Özel Ortaokul	Türk Özel Lise
1)İstanbul: Ortaokullar Güneşi	1)İstanbul: Darüşşafaka Lisesi,
2)Bandırma: Ortaokul	2)İstanbul: Boğaziçi Lisesi (ortaokul kısmı var).
3) Ankara: Türk Kültür Kurumu Ortaokulu	3)İstanbul: Hayriye Lisesi (ortaokul kısmı var).
4) Muğla: Fethiye Ortaokulu	4)İstanbul: Işık Lisesi (ortaokul kısmı var).
5) Niğde: Bor Ortaokulu	5)İstanbul: İstiklal Lisesi (ortaokul kısmı var).
6) Zonguldak: Karabük Ortaokulu	6)İstanbul: Şişli Terakki Lisesi (ortaokul kısmı var).
7) Devrim Ortaokulu	7)İstanbul: Yüce Ülkü Lisesi (ortaokul kısmı var).
8) Küçük Yozgat Ortaokulu	8)B ursa: Türk Kültür Kurumu Kız Lisesi (ortaokul kısmı var).
9) Söke Ortaokulu	
10) Kırıkkale Ortaokulu	

Kaynak: Şenel ve Akman, 1943, ss.155-156; Edis, 1938, ss.1059-1060.

Tablo incelendiğinde özel liselerin çoğunlukla İstanbul'da olmakla birlikte ülkenin farklı yerlerinde özel ortaokulların da açıldığı görülmektedir. Özel liselerin İstanbul'da toplanma nedenlerinden biri eğitim-öğretim için gelen öğrenci sayısının diğer illerden fazla olmasına bağlanabilir.

Tablo 146: Yabancı Ortaokul ve Liseler

Yabancı Ortaokul	Yabancı Lise
1)İstanbul: Alman Lisesi (ortaokul sınıfları ve ticaret kısmı var)	1)İstanbul: Fransız Sen Benuva [Saint Benoit] Lisesi (ortaokul sınıfları var)
2)İstanbul: Beyoğlu İtalyan Ortaokulu	2)İstanbul: Fransız Dam dö Siyon [Notre-Dame de Sion] Lisesi (ortaokul sınıfları var)
3)İstanbul: Beyoğlu İtalyan Ticaret Lisesi (ortaokul sınıfları var)	3)İstanbul: Fransız Sen Mişel [Saint Michel] (ortaokul sınıfları var)
4)İstanbul: Feriköy Fransız Sen Jandark [Sainte Jeanne d'Arc] Ortaokulu	4)İstanbul: Fransız Kadıköy Sen Jozef [Saint Joseph] (ortaokul sınıfları var) Lisesi
5)İstanbul: Fransız Sen Benuva Providans [Saint Benoit-Providence] Ortaokulu.	5)İstanbul: Bulgar Ortaokulu
6)İstanbul: Fransız Sen Pulşeri [Sainte Pulchérie] Ortaokulu	6)İstanbul: Avusturya Sen Jorj [Saint Georg] Kız Ortaokulu
7)İstanbul: Fransız Elizabet [Sainte-Elisabeth] Ortaokulu	7)İstanbul: Avusturya Sen Jorj Erkek [Saint Georg] Lisesi (ortaokul sınıfları var)
8)İstanbul: Sen Lui [Saint Louis] Ruhban Ortaokulu	8)İstanbul: Amerikan Üsküdar Kız Lisesi (ortaokul sınıfları var)
9)İzmir: Fransız Sen Jozef [Saint Joseph] Ortaokulu	9)İstanbul: Amerikan Kız Lisesi (ortaokul sınıfları var)
	10)İstanbul: Amerikan Erkek Lisesi (ortaokul sınıfları var)
	11)Tarsus: Amerikan Lisesi (ortaokul sınıfları var)
	12)İzmir: Göztepe Amerikan Lisesi (ortaokul sınıfları var)
	13)Kayseri: Amerikan Orta İhtisas Okulu
	14)İstanbul: İngiliz Kız Ortaokulu
	15)İstanbul: İngiliz Erkek Ortaokulu

Edis, 1938, ss.1059-1060.

Yabancı ortaokul ve liseler genel olarak İstanbul'da toplanmış ise de İzmir ve Kayseri'de de birer yabancı okul olduğu görülmektedir.

4.3.14. Ortaöğretim Kurumlarında Ders İçi ve Ders Dışı Etkinlikler

Ortaöğretim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri öğrencilerin gelişimine yardımcı olmak ve sosyal hayata uyumlarına rehber olmaktır. Ortaöğretim basamaklarında öğrencinin gelişiminde birinci derece sorumluluk önce öğretmenlerde daha sonra okul idaresindedir (Yücel, 1994, s.455; Edis, 1938, ss.754-755). Öğretmen ders kapsamında okul içinde ve dışında oluşturacağı sosyal-kültürel etkinliklerle öğrencinin kişisel yeteneklerini ortaya çıkaracağı gibi toplumun kültürel değerlerini göstermesine imkân tanınmış olur. Öğrenci bu etkinlikler aracılığıyla sınıf arkadaşları arasında iş birliği ve yardımlaşma duygusunu öğrenir. Bu kapsamda öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre okulun eğitsel kollarına yönlendirilirler (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, s.49).

Ortaokul ve liselerde dersler teorik bilgiler üzerine inşa edilmektedir. Öğretmenler bu teorik bilgileri tabiat, müze veya tarihi mekân gezisi yaptırarak anlam kazandırır. 1930'lu yılların başında bir ortaöğretim branş öğretmeni ders içeriği hakkında teorik bilgiyi verdikten sonra öğrencileri doğada araştırma, inceleme ve gözlem yapmaya çıkarmıştır. Aynı şekilde İstanbul'da görev yapan bir tarih öğretmeni de Osmanlı Dönemi hakkında bilgi verdikten sonra İstanbul'daki tarihi alanlara ve müzelere bir gezi düzenlemiştir (Mekteplilerin Tenezzühü, 1930, s.1; Mekteplilerin Tenezzühü, 1930, s.2).

1932-1933 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'un farklı semtlerinden branş öğretmenleri öğrencilerini bitki popülasyonun fazla olduğu alanlara götürerek yerinde araştırma ve inceleme yaptırmıştır (Talebe Tenezzühü, 1932, s.3). İstanbul Kız Ortaokul öğrencileri de okulda verdikleri müsamereden sonra ertesi gün branş öğretmenleri tarafından vapurla Beykoz'a götürülerek burada organize edilen kır gezisine katılmışlardır. Gezinin amacı öğrencilerin derste gördükleri teorik bilgilerin anlamlandırılmasıdır (Kız Ortamektepte Müsamere, 1932, s.3).

Eğitim-öğretim dönemlerinin mayıs ayında şehir içinde tabiat, müze ve tarihi alan gezileri düzenlenmiştir. Gezilerin bu ayda yapılması havanın aşırı sıcak olmaması ve ders kapsamında yapılacak gezi malzemelerinin bu ayda rahat temin edilmesinden kaynaklanmaktadır. Her eğitim-öğretim döneminde olduğu gibi, 1933-1934 eğitim-öğretim döneminde de İstanbul'daki ortaöğretim kurumları ders kapsamındaki

gezintilerini mayıs ayında vapurla Sarıyer, Boğaziçi ve Adalar'a yapmışlardır (Talebe Gezintileri, 1933, s.3; Kız Lisesi Gezintisi, 1933, s.3). 1934-1935 eğitim-öğretim döneminde okullar gezilerini bitki popülasyonun fazla olduğu alanlara yapmıştır. Darüşşafaka Lisesi öğrencileri de Beykoz'da gözlem ve araştırmalarını yaptıktan sonra öğleden sonra öğretmelerinin gözetiminde eğlenceli oyunlar oynamış ve yarışmalar düzenlemişlerdir. Öğretmeler, yarışlarda başarı gösteren öğrencileri küçük hediyelerle ödüllendirerek yarışmaları daha eğlenceli hale getirmişlerdir (Darüşşafaka'nın Yaz Gezintisi, 1934, s.3).

1938-1939 eğitim-öğretim dönemine kadar ortaöğretim öğrencileri genelde tabiat gezilerine çıkarmışlardır. Millî Eğitim Bakanlığı, 1939-1940 eğitim-öğretim döneminde öğrencilerin tarihi alanlara daha seyrek götürüldüğünü fark etmesi üzerine tarih öğretmenlerinin derslerde öğrencilere tarih bilgilerini verdikten sonra bir müze gezi planı hazırlayarak müze gezisi yaptırması istenmiştir (Kültür İşleri, 1939, s.2).

Şehir içi müze, ören yeri ve doğa gezileri günübirlik gezilerdir. Ancak şehir dışı geziler ise günübirlik geziler kapsamı dışında olduğundan bu geziye katılacak öğrenciler öncelikle velilerinden izin alırlar. Öğrenciler ailelerinden izin aldıktan sonra öğrencileri şehir dışına götürecek vasıta seçilir. Vasıtalarda öncelik trendedir. Bu aşamadan sonra öğrencilerin konaklayacağı, gezeceği ve mola vereceği yerleri gösteren bir program okul idaresine teslim edilir. Örneğin 1942 yılında Ankara Gazi Lisesi, aralarında İsmet İnönü'nün oğlu Erdal İnönü'nün de olduğu 60 kişilik bir öğrenci grubu ile Karabük Demir-Çelik Fabrikası ve Zonguldak kömür havzasını incelemek için gezi düzenleme kararı almıştır. Gezi grubunun başında yer alacak öğretmenler, gezi planını hazırladıktan sonra Ankara'dan kendilerine tahsis edilen araçlarla yola çıkmışlardır. Gezi kapsamında Karabük Demir-Çelik Fabrikası ve Zonguldak Havzası incelemeleri bittikten sonra Zonguldak Halkevi'nde, Erdal İnönü şerefine, tüm halkın da davetli olduğu bir yemek ziyafeti verilmiştir. Herkese açık olan bu yemeğin menüsünde piliç kızartması, taze fasulye, pilav ve revani tatlısı vardır (BCA. 490.01.1202.216.3., 1942, ss.1-4).

Şehir dışına yapılan geziler okulların ara tatil dönemlerine denk getirilmek suretiyle yapılmıştır. Böylece ara tatillerde boş kalan lise pansiyonlarında gezi kapsamında götürülen öğrenciler konaklayabilmiştir. 1940'lı yılların ortalarında Ankara Kız Lisesi'nde okuyan 47 kız öğrenci ailelerinden izin alarak öğretmenleri

rehberliğinde Çukurova Havzası'nı incelemek amacıyla 3 günlük bir gezi düzenlemişlerdir. Bu üç günlük gezi kapsamında öğrenciler Adana Kız Lisesi pansiyonunda konaklamışlardır. Gezi planına göre Adana, Mersin, Tarsus ve Hatay'ın tarihi alanları, müze ve ören yerleri incelenmiştir (BCA. 490.01.1202.216.3., 1942, ss.7-8).

Gaziantep Lisesi de Gençlik ve Spor Bayramı gösterilerinde yer alan öğrencileri için Kahramanmaraş'a bir gezi düzenlemiştir. Gezinin amacı öğrencilere Millî Mücadele Dönemi'nde ülkenin işgalden kurtarılmasında aktif rol oynayan gazileri ziyaret etmek ve şehrin tarihi alanlar ile ören yerlerini incelemektir. Öğrenciler gezi kapsamında Kahramanmaraş'ta yaşıtlarıyla eğlenceli sportif müsabakalar da yapmıştır (BCA.490.01.1202.216.1., 1936, s.1).

Lise düzeyinde yapılan doğa, müze ve ören yerleri gezilerinin amacı kısıtlı imkanlarla derse bağlı olarak araştırmalar yapmak ve okulda verilen bilgilerin gerçek yaşamdaki yerlerini göstermektir.

4.3.14.1. Ortaöğretimde Yerli Malı Haftası Etkinlikleri

İlköğretim bölümünde açıklanan Yerli Malı/Tasarruf Haftası etkinlikleri ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri tarafından birlikte kutladığından bu bölümde verilecek bilgiler ilköğretim dışı etkinlikleri kapsamaktadır. Yerli Malı Haftası kutlamalarının ülke genelinde belli bir program dahilinde kutlanması 12-18 Aralık 1929 tarihleri arasında başlamıştır.

1929 yılında Yerli Malı Haftası etkinlikleri aralık ayında gerçekleştirilmiştir. Ancak öncesinde, nisan ayında, ortaöğretim düzeyindeki okullarda Yerli Malı Haftası'nın önemi hakkında konferanslar verilmiştir. Konferansın bitiminde şehirlerdeki bazı tuhafiyecilerle anlaşma imzalanarak öğrencinin kredili veya taksitli yerli malı kumaş almasını sağlayacak adımlar atılmıştır (Yerli Mal İçin, 1929, s.3).

12-18 Aralık 1933 tarihleri arasında ülke genelinde ortaöğretim öğrencileri de yerli malı mitinglerine ve yürüyüşlerine katılmışlardır. Miting ve yürüyüş sonrası öğrencilerin aileleri, öğretmenler ve öğrenciler, Halkevi konferans salonlarına gelerek tasarruf temalı müsamereleri izlemişlerdir (Haftanın Dördüncü Günü, 1933, s.5).

12-18 Aralık 1934 Yerli Malı Haftası için müsamere ve tiyatro gösteri metinleri aylar öncesinden Millî Tasarruf Cemiyeti'nin tarafından okullara gönderilmiştir. Bu

metinlerin her tarafa gönderilmesinin nedeni öğrenciler ve öğretmenlerin konu seçiminde zorluk yaşamasıdır. Çünkü okullar herhangi bir müsamere veya tiyatro gösterisi yapmak istediklerinde metinlerini öncelikle ilgili birimlere göndermek zorundadırlar (Mekteplerde Müsamereler, 1934, s.7). Bu seneki kutlamalarda ortaöğretim öğrencileri miting ve yürüyüşlere katıldığı gibi okullar arasında yerli malı ve tutum temalı yazı yarışması da düzenlemişlerdir (Hava İyi Olursa, 1934, s.1; Tutum Haftası Canlı, 1934, s.6; Tutum Haftasının İkinci Günü, 1934, s.2).

12-18 Aralık 1935 Yerli Malı Haftası kutlamalarında ortaöğretim öğrencileri kutlamaların ilk gününde ellerinde pankartlarla katılmışlardır. Ayrıca ortaöğretim öğrencilerine yönelik yerli malı/tasarruf temalı konferanslar verilmiştir (Şehrimizde, 1935, s.7). 12-18 Aralık 1936 tarihinde de öğrencilere Yerli Malı Haftası öncesi okullarda tutum temalı konferanslar verilmiştir. Kutlama haftasında da öğrenciler miting ve yürüyüşlerde yer aldıktan sonra okullarının veya Halkevleri'nin konferans salonlarında yerli malı temalı konferanslar dinlemişlerdir. Konferansların akabinde öğrenciler tarafından oynanan tiyatrolar izlenmiştir. Öğrenci tiyatroları yoğun ilgi gördüğünden birkaç günlük aralıklarla toplumun farklı kesimleri tarafından da izlenmiştir (Kız Mektebinde Müsamere, 1936, s.2).

12-18 Aralık 1937 Yerli Malı Haftası'nda ortaöğretim öğrencileri aktif olarak katılmamıştır. Bu seneki kutlamalarda öğrencilere yerli malı temalı konferanslar verilmiştir. Ayrıca haftanın bir günü yerli kuruyemiş günü ilan edilmiş ve öğrenciler evden getirdiği kuruyemişleri birbirine ikram etmişlerdir (Tasarruf Haftasının Üçüncü Günü, 1937, s.1). 12-18 Aralık 1938 Yerli Malı Haftası kutlamalarında öğrencilere okullarında yerli malının önemi, yerli malı kullanma gerekçeleri ve ithal malların ülke ekonomisine verdiği zararlar hakkında konferanslar verilmiştir. Hafta boyunca dersler yerli malı kapsamında işlenmiştir (Şehrimizde Merasim, 1938, s.11).

12-18 Aralık 1940 Yerli Malı Haftası'nda ortaöğretim öğrencileri şehirlerindeki kutlama ve mitinglere aktif olarak katılmışlardır. Bu seneki kutlamalarda da öğrenciler konferanslar dinlediği gibi kendilerine önceden gönderilen tiyatro metinlerine göre de izleyicilere piyesler sergilemişlerdir (Tasarruf Haftası Münasebetiyle, 1940, s.7; Galatasaray Lisesinde Müsamere, 1940, s.3).

Netice itibariyle 1929-1946 yılları arasındaki Yerli Malı Haftası etkinliklerinde ortaöğretim öğrencileri hem mitinglere katılmış hem de öğretmenleri veya eğitimciler tarafından verilen konferansları izlemişlerdir. Ortaöğretim öğrencileri bazen kendi hazırladıkları metinler bazen de kendilerine verilen metinlerden hareketle tiyatro

gösterisi yapmışlardır. Günümüzde de Yerli Malı Haftası etkinlikleri düzenlenmekle beraber Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadar kapsamlı değildir.

4.3.14.2. Ortaöğretimde Sınıf ve Okullar Arası Yarışmalar

Ortaöğretim basamaklarında sınıf ve okul düzeyinde dayanışma, birlik ve beraberlik duygusu oluşturmak için birtakım aktiviteler yapılmaktadır. Bu aktiviteler arasında voleybol, futbol, basketbol ve atletizm vardır. Sınıf ve okul düzeyinde aktiviteler düzenlemek için iki ayrı heyet oluşturulmuştur. Sınıf düzeyinde heyetlerde okulun öğretmenleri görev alırken okullar düzeyindeki heyetlerde ise okulların beden eğitimi öğretmenleri ve Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından belirlenen görevliler bulunmuştur. Bu heyetlerin görevi yapılacak sportif faaliyetlerin kurallarını belirleyip müsabakaları takip etmektir. Sportif faaliyetlerde heyetlerin en büyük destekçileri okulların Spor Kolu'dur.

Okullar arası sportif yarışmalar, eğitim-öğretim döneminin ikinci yarısının hemen başında başlatılmış ve İdman Şenlikleri öncesinde bitirilmiştir. İdman Şenlikleri kutlamaları bittikten hemen sonra yarışlarda dereceye giren okulların ödülleri verilmiştir. Okulun sınıfları arasında düzenlenen yarışlarda ise Spor Kolu yarışmalarını kazanan öğrencilere küçük hediyeler dağıtmıştır. 1933-1934 eğitim-öğretim döneminde sınıflar arası spor müsabakaları organizasyonu İstanbul İstiklal Lisesi Spor Kolu tarafından düzenlenmiştir. Yarışmalarda başarı elde eden öğrencilere küçük hediyeler verildiği gibi bu öğrencilere okullar arası yarışmalarda okulu temsil hakkı tanınmıştır (Ferik, 1934, ss.90-91).

Öğrenciler ve okullar arasında dayanışmayı artırmak ve okulun toplumla bütünleşmesini sağlamak adına bu spor müsabakaları için sponsorluk anlaşmaları da yapılmıştır. 1934-1935 eğitim-öğretim döneminde İstanbul Erkek Lisesi'nin girişimi ve Kurun Gazetesi'nin sponsorluğuyla liseler arası futbol turnuvası düzenlenmiştir (Çang, t.y., s.24).

İllerin spor heyetleri eğitim-öğretim dönemlerinin başında okullardan müsabakalara katılıp katılmayacakları hakkında bilgi talep ederler. Gelen bilgiler doğrultusunda müsabaka programı hazırlayan heyetler müsabakaların yapılacağı yerlerin tarih ve zamanını ilgili okullarla paylaşırlar. 1938-1939 eğitim-öğretim dönemi müsabakaları aralık ayında oynanmıştır. Müsabakalara yoğun katılım

olmasından dolayı okullar iki ayrı gruba ayrılmıştır. Gruplar kendi arasında yarışmaları bitirdikten sonra üst turda diğer gruptan çıkan okullarla yarışmışlardır. Aralık ayında ilk olarak voleybol müsabakaları düzenlenmiştir. Havanın soğuk olmasından dolayı müsabakalar Beyoğlu Halkevi spor salonunda yapılmıştır. 18.12.1938 tarihinde oynanan ilk müsabakalar; a) Bomonti Çelik Kulüp - Pangaltı Lisesi, b) Sen Mişel Mektebi B Takımı - Sen Jorj Lisesi A Takımı, c) İtalyan Lisesi - Beyoğlu Spor B Takımı arasında yapılmıştır (Bu Haftaki Voleybol, 1938, s.4; Voleybol Şampiyonası, 1938, s.6). 1938-1939 eğitim-öğretim dönemi müsabakaları Atatürk'ün vefatı nedeniyle ileri bir tarihte başlatılmıştır. Müsabakalar öncesinde Atatürk'ün aziz hatırasına merasim düzenlenmiş ve üç dakikalık saygı duruşunda bulunulmuştur (Beyoğlu Halkevinin, 1938, s.2).

1939-1940 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'daki ortaöğretim beden eğitimi öğretmenleri ve diğer komite görevlilerin katılımıyla farklı alanlarda sportif yarışmalar düzenlenmiştir. Şehirdeki erkek ve kız liseleri arasında atletizm, futbol ve voleybol müsabakaları yapılmıştır. Müsabakalarda erkek beden eğitimi öğretmenleri erkek liselerinde, kadın öğretmenler de kız liselerinde görev almıştır. Yarışmaların galiplerine ödülleri Gençlik ve Spor Bayramı'nda verilmiştir (Mekteb Maçları, 1939, s.6; Mektepliler Arasında, 1939, s.2).

1939-1940 eğitim-öğretimi başında okullardan müsabakalara katılım bilgileri geldikten sonra talebe göre sportif planlar yapılmıştır. Okullar genel olarak futbol ve voleybol müsabakaları istemiştir. Futbol müsabakaları yoğun seyirci kitlelerinden dolayı Anadolu yakasında Fenerbahçe Stadı'nda, Avrupa yakasında da Şeref Stadı'nda oynanmıştır. Voleybol müsabakaları ise önceki yıl olduğu gibi, Beyoğlu Halkevi spor salonunda yapılmıştır (Mektep Müsabakaları Programı, 1939, s.7). Müsabakaların grup maçları Gençlik ve Spor Bayramı öncesinde bitmiştir. Finale kalan takımların maçı ise bayram gününe bırakılmıştır. Final müsabakasını kazanan okulun takımına kupa ve madalya verilmiştir. 1 Mayıs Bahar Bayramı münasebetiyle kız liseleri arasında da atletizm müsabakaları düzenlenmiştir (Mektep Maçları Finali, 1940, s.3; Kız Mektepleri Arasında Koşular, 1940, s.5).

1940-1941 eğitim-öğretim dönemi spor müsabakaları programları, diğer yıllarda olduğu gibi, dönem başında okullardan bilgi talep edildikten sonra hazırlanmıştır. Voleybol müsabakaları da yine aralık ayında başlatılmıştır. Aynı zaman

diliminde başlatılan futbol müsabakaları hava muhalefetinden dolayı zamanında başlatılamamıştır (Dünkü Mektep Maçları, 1940, s.6). Kız öğrenciler arasında oynanan voleybol müsabakalarında Çamlıca Kız Lisesi 3 yıl üst üste yenilgisiz şampiyon olmuştur (Kız Mektepleri Voleybol, 1940, s.5; Kız Mektepleri Voleybol, 1940, s.5). Erkek liseleri arasında oynanacak futbol maçları ertelenince seyirci kitlesi Eminönü Halkevi spor salonuna liseler arası voleybol müsabakalarını izlemeye gitmiştir. Burada oynanan maçlarda Yüce Ülkü Lisesi - Taksim Lisesi ve Vefa Lisesi - Hayriye Lisesi karşılaşmışlardır (Erkek Mektepleri Voleybol, 1940, s.4).

1940-1941 eğitim-öğretim döneminde okullar arası müsabakalar dönemin ikinci yarısında başlatılmıştır. Bu eğitim-öğretim döneminde futbol, voleybol müsabakaları dışında kız ve erkek liseleri arasında atletizm yarışları da yapılmıştır. Futbol ve voleybol müsabakalarında adresler belliyken ilk başta atletizm yarışlarının yapılacağı yer belirlenememiştir. İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü ile spor komitesi arasında yapılan toplantı neticesinde atletizm yarışlarının Fenerbahçe Kadıköy Stadı'nda oynanmasına karar verilmiştir (İstanbul'da, 1940, s.2).

1941-1942 eğitim-öğretim döneminden itibaren müsabakalar futbol, voleybol ve atletizm branşlarında yapılmıştır. Müsabakalar aralık ayında başlatılmıştır. Futbol ve voleybol müsabakaları önceki yıllarda oynanan alanlarda oynanmıştır. Atletizm yarışlarının ise statta değil kırsal bir alanda yapılma kararı alınmıştır. İstanbul'daki atletizm yarışmasına Erkek Öğretmen, Boğaziçi, Darüşşafaka, Galatasaray, Haydarpaşa, Hayriye, İstanbul, İstiklal, Işık, Kabataş, Pertevniyal, Ticaret, Taksim, Vefa, Yüce Ülkü, Şişli Terakki ve Bölge Sanat liseleri katılmıştır (Mektebliler Arasında, 1941, s.3).

1942-1943 eğitim-öğretim dönemindeki spor müsabakalarına İstanbul'daki liselerin yoğun katılımı olmuştur. Futbol maçları Avrupa yakasında Şeref Stadı'nda ve Anadolu yakasında Fenerbahçe Kadıköy Stadı'nda oynanmıştır. Maçlar derslerin paydos vaktinde olduğundan kalabalık bir seyirci kitlesi tarafından izlenmiştir. Voleybol maçları da Beyoğlu ve Eminönü Halkevi spor salonlarında yapılmıştır (Mektebler Arası Lik, 1942, s.2). Önceki eğitim-öğretim dönemlerinde atletizm yarışlarında kısa mesafe yarışları düzenlenirken bu eğitim-öğretim döneminde 2000 metre koşusu düzenlenmiştir. Bu yarışlarda İstanbul Lisesi öğrencileri birinci ve ikinci

olurken Haydarpaşa Lisesi'nden iki öğrenci üçüncülüğü paylaşmıştır (Dün Yapılan Koşular, 1942, s.2).

4.3.14.3. Ortaöğretimde Öğrencilerin Düzenledikleri Etkinlikler

Ortaöğretim basamaklarında Müsamere Kolu aracılığıyla öğrenciler okullarında müsamereler düzenlemiştir. Öğrenciler müsamere düzenleyebilmek için öncelikle Müsamere Kolu sorumlu öğretmenine danışırlar. Öğretmenden gerekli onayı aldıktan sonra dilekçelerini okul idaresine teslim ederler. Okul idaresi de öğrencilerin talep dilekçesini Millî Eğitim Müdürlüğü'ne iletir. Millî Eğitim Müdürlüğü de piyeslerin içeriğini inceledikten sonra sakıncalı bir durum görmezse piyeslere izin verir. Onayın alınmasından sonra öğrenciler kendi aralarında görev paylaşımı yaparlar (Mektep Müsamereleri, 1932, s.3).

Okullarda öğrenci, öğretmen ve velilere gösterisi yapılan piyesleri lise son sınıf öğrencileri genel olarak okuldan ayrılmadan önce veda partisi kapsamında düzenlerler. 1930-1931 eğitim-öğretim döneminin sonunda Kabataş Lisesi son sınıf öğrencileri veda programı kapsamında Vedat Nedim Bey'in *"Maruf Kor"* piyesini sergilemiştir. Piyese öğrencilerin aileleri ve arkadaşları katılmış, piyesin perde aralarında misafirlere canlı müzik dinlettirilmiştir (Kabataş Lisesinde, 1930, s.3). Aynı dönemde İstanbul Erkek Lisesi son sınıf öğrencileri veda müsameresinde zeybek oyunları ve milli danslar oynamış, sazlar çalmış ve kendilerinin hazırladığı kısa piyesleri sahnede sergilemişlerdir (İstanbul Lisesi'nde Müsamere, 1930, s.2).

1932-1933 eğitim-öğretim dönemi sonunda Galatasaray Lisesi son sınıf öğrencileri gerekli izinleri alınmış bir piyesi okullarının konferans salonunda aile, arkadaşları ve öğretmenlerinin huzurunda sergilemişlerdir (Talebe Müsameresi, 1932, s.3). İstanbul Kız Ortaokulu son sınıf öğrencileri de eski mezunları, veliler, öğretmenleri, Millî Eğitim Müdürlüğü'nde görevli memurlar ve toplumun farklı kesimlerinden gelen davetliler önünde Zeliha Osman Hanım'ın okullarda öğrencilerin sergilemelerine özgü olan *"Çalışan Kazanır" adlı* piyesini oynamışlardır (Kız Ortamektepte Müsamere, 1932, s.3).

1932-1933 eğitim-öğretim döneminin sonunda Feyzi Ati Lisesi ve Vefa Ortaokul öğrencileri veda müsameresi vermiştir. Kabataş Lisesi de zengin içerikli bir veda programı hazırlamıştır. Program kapsamında *"Hem Ziyaret Hem Ticaret"* isimli

şarkı seslendirilmiştir. Komedi tiyatro türünde *"Mahcuplar"* isimli piyes sergilenmiştir. Ayrıca öğrencilerin dönem boyunca yaptığı çalışmaları içeren *"Yolun Uğurlu Olsun"* adlı bir tablo sergisi de ziyaretçilerin beğenisine sunulmuştur (Mektep Müsamereleri, 1932, s.3).

1933-1934 eğitim-öğretim dönemi sonunda İstanbul Robert Koleji veda programı kapsamında gelen seyircilere öncelikle Türk sahnesinin geçirdiği aşamalar anlatılmıştır. Bu aşamalar anlatıldıktan sonra *"Orta Oyunu, Meddah ve Karagöz"*den birer temsil sergilenmiştir (Robert Kolej'de, 1933, s.3). Robert Koleji öğrencileri ayrıca, maddi imkanları diğer okullarda okuyan öğrencilere nazaran fazla olduğundan, eğitim-öğretim hayatlarını ve okuldaki anılarını içeren bir yıllık hazırlamışlardır. 1930'lu yıllardan itibaren Robert Koleji'nde öğrencilerin yıllık çıkarması bir gelenek haline gelmiştir (Robert College'de Müsamere, 1934, s.3).

Öğrenciler, veda programlarında eğitim-öğretim döneminde derslerden ürettikleri materyalleri sergilemişlerdir. 1936-1937 eğitim-öğretim döneminin sonunda Galatasaray Lisesi öğrencileri bir dönem boyunca hazırladıkları materyalleri okulun konferans salonunda ziyaretçilere açmıştır. Öğrencilerden müzik yeteneği olanlar ziyaret saatlerinde ziyaretçilere mini konserler de vermiştir (Gençlerin Resim Sergisi, 1937, s.2). Aynı şekilde İstanbul Erkek Lisesi son sınıf öğrencileri tarafından öğrenci velileri, öğretmen ve arkadaşlarına bir temsil gösterimi yapılmıştır. Tiyatro gösterisi sonrasında dönem boyunca hazırladıkları materyallerin sergisini açmışlardır. Sergi esnasında ziyaretçilere mini bir konser de verilmiştir (İstanbul Erkek Lisesi'nde, 1937, s.2).

Ortaöğretim son sınıf öğrencileri veda müsamerelerini küçük tiyatro ve piyes gösterileri, yerel danslar, çalışmalarının olduğu materyal sergisi, canlı müzik ve mini konserlerle süslemişlerdir. Kimi okulların öğrencileri mezuniyet sayısı, fotoğraf albümü, yıllığı veya dergisi çıkarmıştır.

4.3.15. Ortaöğretimde Kılık Kıyafet

İlköğretim öğrencileri için geçerli olan kılık kıyafet kuralları ortaöğretim basamağında okuyan öğrenciler için de geçerlidir. Yalnız ortaöğretim öğrencilerinin kılık kıyafet konusunda ayrı bazı kuralları vardır. Buna göre 13 yaşından büyük çocuklar için:

a) Kışın yünlü kumaştan yazında ketenden bluz giymek

b) Mevsime göre aynı kumaştan uzun bir pantolon giymek

c) Aynı kumaştan şapka giyme şartı vardır (BCA.180.09.1.6.9., 1928, s.10).

Türk özel ve azınlık ortaöğretim okullarının öğrenci kılık kıyafet ve kasket kuralları resmî devlet ortaöğretim öğrencilerininkiyle aynıdır. Öğrencilere kılık kıyafet konusunda zorlama yapılmamıştır (Türk Hususi, 1938, ss.45-46). Bu kurallar cumhuriyetin ilk yıllarında hazırlanan Elbise Talimatnamesi'nde yer alan maddelerdir. Öğrencilerin maddi durumları göz önüne alınarak kurallarda esneklik yapılmıştır.

Elbise Talimatnamesi'nde bazı kurallarda esneklik yapılmış olsa da ergenlik döneminde olan ortaöğretim öğrencileri bu kuralları lehlerine kullanarak olumsuz davranışlar sergilemişlerdir. Ortaöğretim öğrencileri kıyafetleri konusunda bir zorlamaya tutulmasalar da giydikleri kasketten hangi basamak öğrencisi olduğu anlaşılmaktadır. 1930'lu yılların ortalarında farklı sebeplerden dolayı okula devam etmeyen bazı kişiler ortaöğretim öğrencilerine ait kasketler giymiş ve öğrenci kasketleriyle toplumda hoş olmayan davranışlar sergilemişlerdir. Halktan şikayetler gelmesi üzerine Millî Eğitim Müdürlükleri, bundan sonra her okulun kendi kasketini kendi seçerek bu olumsuz davranışların önüne geçmeye çalışmıştır (Talebe Kılığı, 1935, s.2).

1940'lı yılların sonuna kadar ortaöğretim basamaklarında öğrencilerin kıyafetlerinin sade ve temiz olmasına dikkat edilmiştir. Erkek öğrencilerin saçlarını uzatması, saçlarına anormal şekil vermemeleri, favori bırakmamaları, sivil şapka/kasket takmamaları ve belli grupların kılık kıyafetleriyle okula gelmeleri yasaklanmıştır. Öğrencilerin, okulları tarafından belirlenen kasketleri takma zorunlulukları vardır. Aksi durumda öğrencilere disiplin kurallarına göre işlem yapılmıştır (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.53).

Talimatnamedeki yasaklara rağmen 1940-1941 eğitim-öğretim döneminde okul idarelerine bazı öğrencilerin kılık kıyafet konusunda kurallara uymadıkları yönünde şikayetler yapılmıştır. Lisede okuyan bazı öğrencilerin dizlerine kadar uzanan ceket giymesi, ayak bileklerini dışarıda bırakan dar pantolonlar tercih etmesi, saçlarına briyantin sürmesi gibi Türk toplum geleneklerine uymayan ve dönemin Amerikan gençlik modasından esinlenen davranışlar benimsemesi halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Öğrencilerin bu şekilde serbest bırakılmasının Türk örf ve adetlerini unutmalarına neden olacağını vurgulayan bazı köşe yazarları Bakanlığın bu duruma bir çözüm getirmesini istemiştir (Sertoğlu, 1940, s.3).

1940'lı yıllarda dünya genelinde öğrenciler arasında Amerikan tarzı giyiniş ve davranışlar yaygınlık kazanmıştır. Bakanlık bu durumun daha da yaygınlaşmasını engellemek için bir genelgeyle öğrencilerin bobstil[92] tarzında elbise giymelerini yasaklamıştır. Bu konuda bütün okullarda gerekli sıkı teftiş ve denetimlerin yapılması emredilmiştir. Bakanlık kurallara uymayan öğrencilerin disiplin kurallarına göre cezalandırılması istenmiştir (Talebeler Bobstil, 1940, s.2).

Erkek öğrencilere yapılan uyarı sonrası 1941-1942 eğitim-öğretim döneminde Millî Eğitim Bakanlığı kız öğrenciler için de okullara bir genelge göndermiştir. Genelgede kız öğrencilere yönelik maddeler şu şekildedir:

1) İpek çorap, yüksek topuklu iskarpin ve kısa etek giymeleri yasaklanmıştır. Etekleri diz kapaklarını tam örtmelidir.

2) Saçlara farklı şekiller verilmemesi, kıvrılmış saç gibi abartı modeller ve tırnak boyalarına izin verilmemesi istenmiştir.

Hem kız hem erkek öğrencilerin kılık kıyafetlerinin günlük olarak teftiş edilmesi ve kurallara uymayan öğrencilerin disiplin kurallarına göre cezalandırılması ve bu öğrencilerin isimlerinin Bakanlığa iletilmesi istenmiştir (Arkın, 1945, s.539)

4.3.16. Ortaöğretim Okullarında Eğitsel Topluluklar

Ortaöğretimlerin amacı sadece öğrencileri üst eğitim kurumlarına hazırlamak ve bir meslek edindirmek değildir. Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre gelişimlerine yardımcı olacak eğitsel topluluklara yönlendirmekte vardır. Bu topluluklar aracılığıyla öğrenci okulda ilgi ve yeteneklerinin farkına varır, hayata kapsamlı bir şekilde hazırlanır ve kendi çabasıyla bir işler başaracağını bilir (Arkın, 1945, s.199).

Okulların bünyesinde farklı alanlara hizmet eden eğitsel kollar mevcuttur. Bu eğitsel kollar, öğrencilerin kişisel gelişimlerine yardımcı olmak, yardımseverlik, iş birliği duygularını geliştirmek, toplumsal yaşama uyumlarını sağlamak ve boş zamanlarını iyi kullanmalarına rehber olmak içindir. Öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre eğitsel kollara yönelik seçimini yapmışlardır (Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, ss.49-50).

[92] 1940'lı yıllarda Amerika merkezli "özentili ve züppece" bir giyiniş tarzı olan bu modada ceket spor ve geniş omuzlu, pantolon dar paçalı, kravat uzun ve küçük düğümlüdür.

Ortaöğretim basamaklarında bulunan eğitsel kollar aşağıda Tablo 147'de verilmiştir:

Tablo 147: Ortaöğretimde Eğitsel Kollar

Kooperatif Kolu	Okulu ve Okul Eşyasını Koruma Kolu	Müsamere ve Konferans Kolu
Yardım Kolu	Spor Kolu	Müzik Kolu
Gençlik Kızılay Kolu	Kütüphane ve Yayın Kolu	Gezi Kolu
Gençlik Hava Kolu	Güzel Sanatlar Kolu	İzci Kolu
Haberleşme Kolu	Haysiyet Divanı	

Kaynak: Arkın, 1945, s.200; Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, 1944, ss.50-51; Türkiye Cumhuriyeti Maarif 1940-1941, 1941, s.41.

Tablodaki eğitsel toplulukların idare ve sorumluluğu okulun branş öğretmenlerindedir. Ortaöğretimdeki eğitsel kolların görevleri ilköğretimdeki okullarla aynıdır. Temel farklılıklar faaliyet alanlarındadır. Aşağıda ortaöğretimde aktif olarak çalışan Müsamere ve Haberleşme Kolu'nun faaliyetlerinden kısa bir kesit verilmiştir. Önceki bölümlerde diğer kolların görevleri anlatıldığından bu bölümde anlatılmamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı, okul idarecilerinin çevreyle samimi iletişim kurmasını istemiştir. Bakanlık bu ilişkilerin veli toplantıları, veli ziyaretleri ve öğrencilerin önemli günlere özel olarak hazırladıkları müsamere ve tiyatrolarla anlam kazanacağını belirtmiştir. Ayrıca okullarda velilere yönelik düzenlenecek müsamere ve tiyatroların konularının cumhuriyet örf ve adetlerine uygun olması istenmiştir. Okullarda oynanacak piyeslerin içeriklerinin Bakanlık onayından geçmiş eserler olmasına dikkat edilmiştir (Arkın, 1945, s.200; İlkmektepler Talimatnamesi, 1938, s.58; Yücel, 1999, ss.360-361).

Ortaöğretim basamaklarındaki tüm eğitsel kollar imkanlar ölçüsünde çalışmaktadır. Ancak Müsamere Kolu kısıtlı imkanlarına rağmen aktif çalışan bir koldur. Müsamere Kolunun, önemli günler için konuşma metni ve bir müsamere hazırlama görevi vardır. Okulların Müsamere Kolu müsamere hazırlarken Bakanlığın belirlediği kurallara göre hareket etmiştir. Bakanlığın belirlediği belli başlı kurallar şunlardır (Yücel, 1999, s.362):

a) Bir yıl içinde en fazla iki müsamere yapılabilir.

b) Müsamerelere öğrencilerin aileleri, okulun kurucuları, dostları, eski mezunlar, şehrin idari ve mülki personeli, Millî Eğitim Müdürlüğü çalışanları davet edilir.

c) Müsamerelerde gösterilecek sahnelerin sayısı fazla olmamalıdır. Sahnelerde şu konulara temas edilebilir: 1) İlmi, eğitici konferanslar 2) Temsiller 3) Eğitsel monolog ve diyaloglar 4) İnşat (şiir) 5) Teganni (şarkı söyleme) 6) Solo ve birkaç aletle konser 7) Terbiyevi ve telkini mahiyette "tableau vivant"lar.

d) "Tableau vivant"larda öğrencilerin tarihi bir temsilde olsa açık saçık ve kötü izlenim bırakmayacak şekilde olmalıdır.

e) Davetlilere gönderilecek davetiyelerde müsamerenin programı ve saat kaçtan kaça kadar süreceği yazılır. Müsamereye kaçta başlanacağı ilan edilmişse o saatte başlanılır.

f) Davetiyelerde salonun kaç kişilik olduğu yazılır ve ona göre davetli çağrılır. On yaşından küçüklerin salona alınması uygun değildir.

h) Ortaöğretimde verilecek müsamereler Millî Eğitim Müdürlükleri'nin onayından sonra oynanabilmiştir.

Öğrencilerin okullarda oynanacak müsamerelerde oynayabilmesi için Müsamere Kolu başkanı tarafından öğrenci velilerine izin belgesi yollanmıştır. Öğrenci velisinden izin alındıktan sonra öğrenci müsamerelerde rol alabilmiştir. Örnek izin belgesi aşağıda Tablo 148'de verilmiştir (Arkın, 1945, s.208):

Tablo 148: Örnek İzin Belgesi

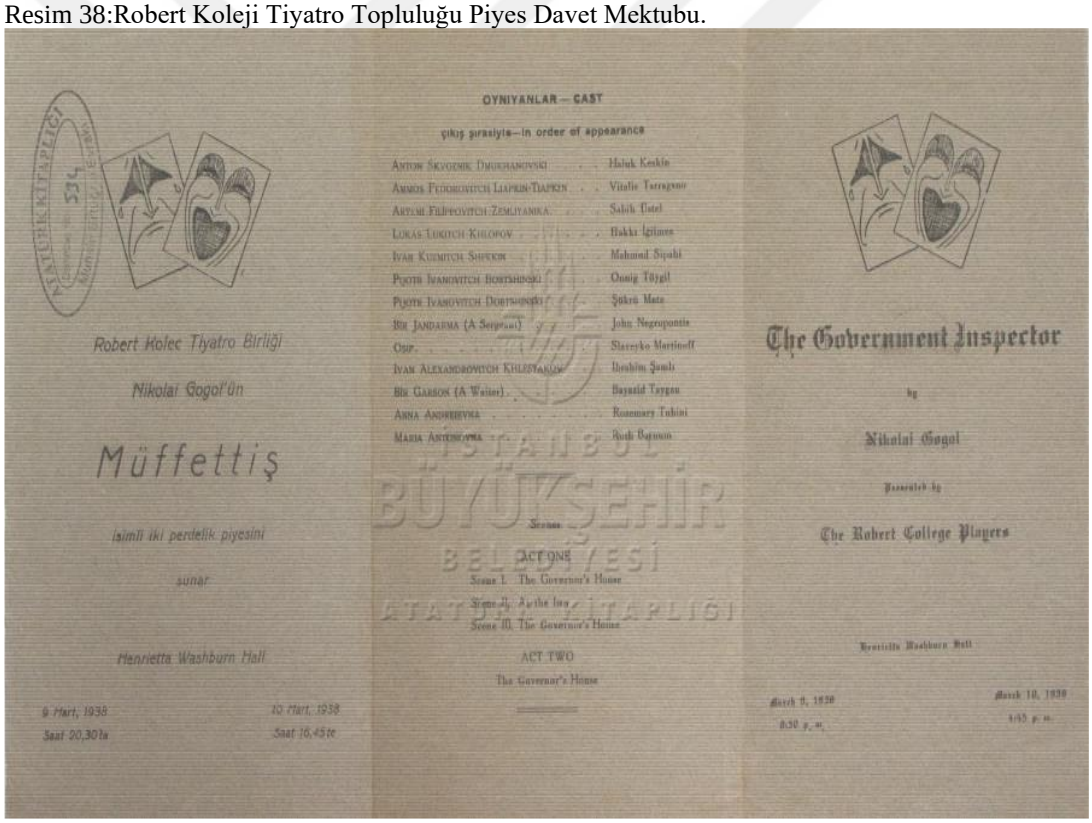
"Velisi bulunduğunuz….. sınıftan ….. numaralı….. bölge müsameresinde yapılacak piyeste vazife almıştır. Derslerine mâni olmamak suretiyle hazırlanacak müsamerede, derslerinden sonraki zamanlarda kendisiyle öğretmenleri ve müfettişleri meşgul olacaktır. Geç kaldığı zamanlarda evine teslim edilecektir. Bu şartlar dâhilinde müsamerenin hitamına kadar çocuğunuzun bize teslimine ve provalar esnasında mazeretler çıkarmamaya muvafakat ederseniz ve çocuğunuzun müsamerede vazife almasını kabul buyuyorsanız bu kâğıdı imzalayarak göndermenizi rica ederiz." Bölge Temsil Kolu Başkanı

Kaynak: Arkın, 1945, s.208

Öğrenci velisinden istenilen izinde vurgulanan nokta öğrencinin derslerinden geri bırakılmayacağı ve olası gecikmelerde öğrencinin evine kadar refakat edileceği ve eve güvenle bırakılacağı vurgulanmıştır.

Müsamere provaları aylar öncesinden yapılmıştır. Hazırlıklar bittikten sonra gösterinin nerede ve kimlere yapılacağına yönelik davetiyeler hazırlanmıştır. 1937-1938 eğitim öğretimde Robert Koleji Müsamere Kolu tarafından hazırlanan davetiyede Nikolai Gogol [Nikolay Vasilyeviç Gogol]'a ait "Müffettiş (The Government Inspector)" adlı piyesin gösterimini yapacak oyuncuların adlarına (cast ekibi), müsamere tarih ve saatine, müsamerenin kaç perdelik olacağına ve sergileneceği salonun bilgisine yer verilmiştir. Hazırlanan bu davetiye bastırılıp davetlilere gönderilmiştir. Aşağıda davetiye örneği verilmiştir.

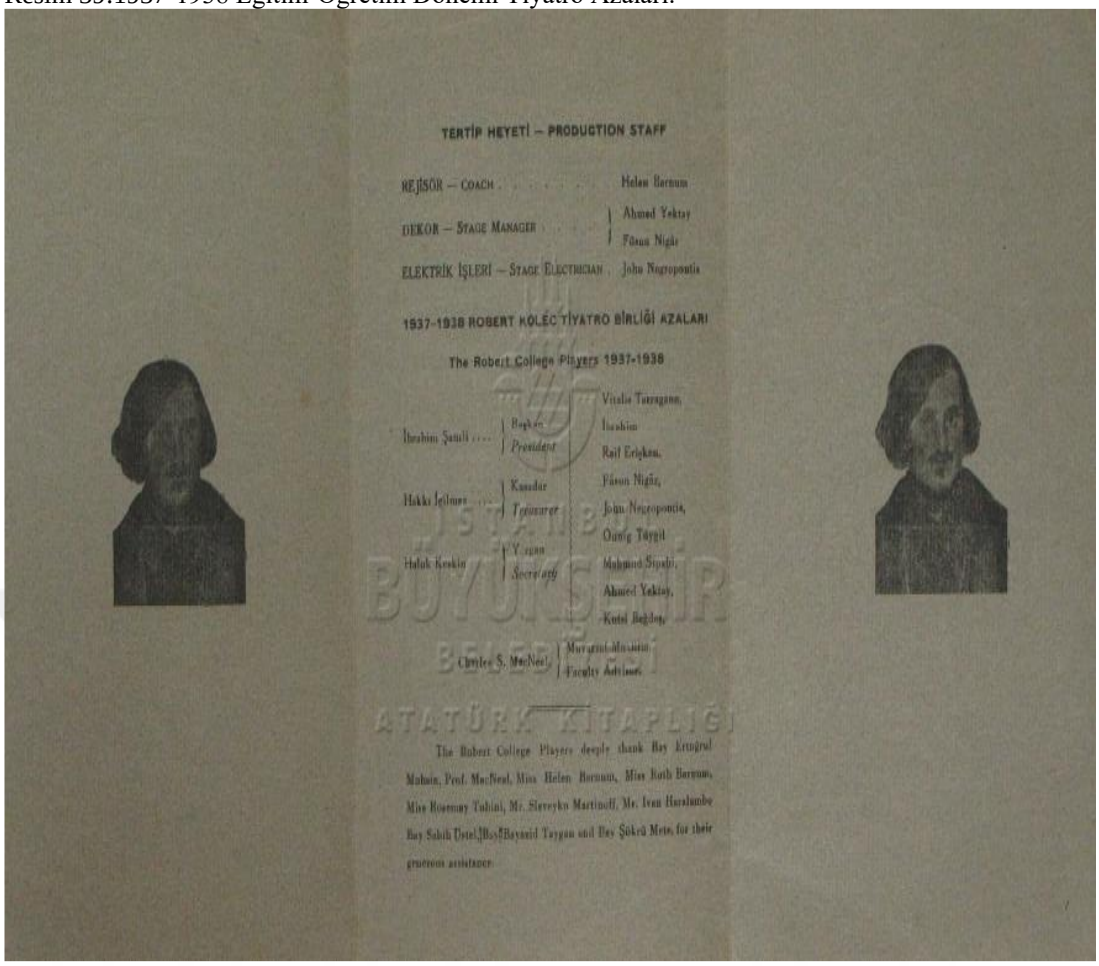
Resim 38:Robert Koleji Tiyatro Topluluğu Piyes Davet Mektubu.

Kaynak: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/evraklar/Evr_ME_000534.pdf

Aşağıdaki görselde ise 1937-1938 eğitim-öğretim dönemi tiyatro tertip heyetinin üyelerinin isimleri yer almaktadır.

Resim 39:1937-1938 Eğitim-Öğretim Dönemi Tiyatro Azaları.

TERTİP HEYETİ — PRODUCTION STAFF

REJİSÖR — COACH . . . . . Helen Barnum

DEKOR — STAGE MANAGER . . . . Ahmed Yektay / Füsun Nigâr

ELEKTRİK İŞLERİ — STAGE ELECTRICIAN . John Negroponte

1937-1938 ROBERT KOLEC TİYATRO BİRLİĞİ AZALARI

The Robert College Players 1937-1938

İbrahim Şanlı . . . . Reis / President — Vitalie Turagane, İbrahim, Raif Erişken, Füsun Nigâr, John Negroponte, Oğuz Tayşil, Mahmud Siyabi, Ahmed Yektay, Kutsi Beğdav

Hakkı İşilmez . . . . Kasadar / Treasurer

Haluk Keskin . . . . Yazman / Secretary

Chrylee S. MacNeal . . . . Muvazzaf-Müsamir / Faculty Advisor

ATATÜRK KİTAPLIĞI

The Robert College Players deeply thank Bay Ertuğrul Muhsin, Prof. MacNeal, Miss Helen Barnum, Miss Ruth Barnum, Miss Rosemay Tubini, Mr. Sterevko Martinoff, Mr. Ivan Haralambo Bay Sahib Ünsal, Bay Nevzad Tayşan and Bay Şükrü Mete, for their generous assistance.

Kaynak: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/evraklar/Evr_ME_000534.pdf

Ortaöğretimin aktif bir diğer topluluğu da Mektupçuluk (Haberleşme) Kolu'dur. Bu kolun görevleri arasında öğrencilere bulundukları yerin genel özellikleri hakkında bilgi sahibi edinmelerini sağlamak ve ülkenin farklı okullarında aynı eğitsel kolda görevli arkadaşlarıyla tanışıp bulundukları yerler hakkında görüş alışverişinde bulunmak vardır (Arkın, 1945, s.262).

Haberleşme Kolu'na alınacak öğrencilerin belli kriterleri sağlaması gerekmektedir ve seçilecek öğrenciler bu kriterlere göre alınmaktadır. Bu kola 1) Türkçe dersi pekiyi olanlar 2) Coğrafya ve Tarih ders konularında ileri derece bilgi sahip olanlar 3) Maddi durumu iyi olanlar 4) Ahlak, devam ve çalışma itibariyle ileri düzeyde olan öğrenciler seçilmiştir (Arkın, 1945, s.263).

Bu kola seçilen öğrencilerin bu özelliklere sahip olması okulun saygınlığı açısından da önemlidir. Çünkü okulun sahip olduğu imkanlar, bulunan yerleşim yerinin geçim kaynakları, coğrafi konumu gibi özellikleri başka bir okula yazılacak

olan mektupta güzel ifade edilmesi ve konuya hâkim olunması önemlidir. Aşağıda Haberleşme Kolu'nun başka bir okula gönderdiği mektubun örneği verilmiştir.

Resim 40:Haberleşme Kolu'nun Yazışma Örnekleri.

Okullar Arasında Yazışma

Tavşanlı
10-11-935

Saygı değer arkadaşlar

Size güzel ilçemizi tanıtıyoruz. Bunun için üç resim gönderdik. Yukarıki resim genel manzarayı, ortadaki resim ilçemizin ada denilen gezinti yerini gösterir. altındaki resim de Cumuriyet Bayramında okulumuzun geçit resmini gösterir (x) işaretli çok sevgili öğretmenimiz bay Kadri Kurtdur.

İlçemiz 1200 evli 5327 nufusludur. 916 yılında yapılan 252 kilometrelik tren yolu Balıkesir, Tavşanlı, Kütahyayı birleştirir. İlçemiz çok zengindir. Birçok mağden ocakları kereste fabrikası vardır. Dışarıya çok miktarda leblebi, buğday, yumurta, maden kömürü, kereste, krom mağdeni, pancar satar. Toprağı bereketlidir. Saygılarla ellerinizden sıkar sizlerin de il ve ilçeleriniz ve kamunlarınız ve köyleriniz hakkında bilgiler bekliyoruz.

Tavşanlı Fevzipaşa okulu 3 üncü sınıf okullarla yazışma kolu başkanı
İrfan BAŞARAN

Kaynak: y.y. (1935). *"Okullar Arası Yazışmalar"*. Öğretmenler Gazetesi. S.5. s.24.

Yukarıda yazışma örneğinde yazışma kolu başkanı bulundukları ilçenin özelliklerini ve Cumhuriyet Bayramı'na ait görüntüleri vererek hem okulunu hem de bulunduğu ilçeyi tanıtmaya çalışmıştır. Mektubu gönderen kişiler, karşı tarafa mektubun ellerine ulaşmasından sonra bulundukları yer hakkında kendilerine bilgi verilmesini istemişlerdir.

4.3.16. Ortaöğretimde Öğrencilerin Beslenme Düzeni

Ortaöğretim basamağında çift öğretim yapılan okullarda öğrenciler ders çıkışlarında evlerine gidip beslenmelerini yaparken tekli öğretim yapılan okullarda ise öğrenciler sabah saat 08.00'de okula gelip 12.00'ye kadar okulda kalırdı. Tekli öğretim yapılan okullarda öğrencilerin sabah kahvaltısını yapmaları için üçüncü dersin

teneffüsü 30 dakika olarak ayarlanmıştır. Ayrıca öğle yemekleri için 12.00- 13.30 saatleri arası kullanılmıştır.

Ortaöğretimi yatılı olarak okumayan öğrenciler beslenmelerinden kendileri sorumlu olmuştur. Ancak yatılı kalan öğrencilerin beslenmeleri okul idareleri desteğiyle yapılmıştır. Ortaöğretimin lise basamağında yatılı kalan öğrencilerin tüketecekleri besinlerin cinsi ve kalorisi okul doktorunun onayından sonra belirlenmiştir. Aylık yemek listeleri pansiyon idaresi ve okul doktorunun iş birliğiyle hazırlanmıştır. Okul doktoru, pansiyondaki hasta öğrenciler için bir yemek listesini pansiyon görevlilerine iletmekten sorumluydu. Doktor, yatılı kalan öğrencilerin sağlıklı bir gelişim göstermeleri için yemekhane, etüt salonları, yatakhaneler ve ortak kullanım alanlarını teftiş ederek gördüğü aksaklıkları okul idaresine rapor etmiştir. Doktor, ortaöğretim basamağındaki tüm öğrencilerin sağlıklı bir yaşam sürmeleri için beslenme alışkanlıkları hakkında sık aralıklarla konferans vermiştir (Lise ve Ortamektep Talimatnamesi, 1931, s.3; Yücel, 1994, s.447; Edis, 1938, s.739).

Aşağıda okul doktorunun onayıyla hazırlanmış yiyeceklerin kalori cetveli verilmiştir.

Tablo 149: Yiyeceklerin Kalori Cetveli

Yiyecekler	Miktar (gr)	Karbonhidrat	Yağ Oranı	Albumin	Kalori
Koyun Eti	100	-	30,5	15,8	322
Kuzu Eti	100	-	24,17	17,93	290
Sığır Eti	100	-	15,29	18,87	218
Dana Eti	100	-	8,74	19,73	171
Tavuk Eti	100	-	6,28	21,05	170
Balık Eti	100	-	27,10	18,19	200
İnek Sütü	100	4,5	3,8	3,5	70
Yoğurt	100	5,5	5,6	4,6	98,5
Yumurta (60 gr)	1 adet	-	6	7	90,80
Tereyağı	100	-	83,70	0,76	757
Zeytinyağı	100	-	100	-	900
Şeker	100	99,75	-	-	399
Bal	100	79,54	-	-	321
Pekmez	100	79	-	-	302
Beyaz Peynir	100	1,37	15,5	12,22	197
Pirinç	100	78,5	0,88	6,8	357
Buğday Unu	100	74,71	6,94	10,21	369
İrmik	100	76,12	0,75	12,15	351
Bulgur	100	78,10	0,93	8,40	361
Makarna	100	75,21	0,60	11,58	96
Patates	100	21,01	0,15	2,08	34
Ispanak	100	3,61	0,50	3,71	72
Lahana	100	11,61	0,90	3,99	34
Karnabahar	100	4,55	0,34	2,48	40
Havuç	100	8,17	0,21	1,07	32
Ayşekadın Fasulye	100	7,35	0,33	5,43	55
Bakla	100	7,35	0,33	5,43	55
Patlıcan	100	4,77	0,17	1,34	26

Kaynak: Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.86

Yukarıdaki tabloda yatılı kalan bir öğrencinin alması gereken kalori oranları verilmiştir. Dönem başında öğrenci sayısı ve kişi başına düşen kalori oranları belirlenerek bu doğrultuda Bakanlıktan iaşe talep edilmiştir. Ayrıca her öğrencinin elbiselerinin temizlemek ve kişisel bakımını yapmak için ihtiyacı olan sabun, pansiyonun ısıtma ihtiyacı için de odun ve kömür istenmiştir (Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi, 1944, s.85).

BÖLÜM V

5.1.Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlar ışığında yapılan öneriler yer almaktadır.

5.1.1.Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında ilk ve ortaöğretim müfredat programları, talimatnameler ve bu talimatnameler ışığında öğrenci faaliyetleri ve eğitim sistemi ile ilgili gelişmeler ele alınmıştır.

Çalışmanın ilköğretim bölümünde cumhuriyet öncesi ve sonrası müfredat programları ele alınmıştır. İlköğretimde 1923, 1924, 1927 ve 1936 yılları ilkokul müfredat programlarında yer alan dersler; ortaöğretim bölümünde ise 1922, 1924, 1927, 1930 ve 1938 yıllarının ortaokul ve bu programlarda lise müfredat programlarında yer alan dersler ve bu derslerin programlardaki oranları tablolar halinde açıklanmıştır. Aynı şekilde özel statüde bulunan Galatasaray Lisesi ve azınlık okullarının müfredat programları ve bu derslerin programdaki oranları da verilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yürürlükte olan müfredat programlarında temel hedef, içinde yaşanılan toplumun ve çağın gereklerine uygun, Atatürk ilke ve inkılapları ile meydana gelen bilime dayalı ve çağdaşlığı amaçlayan değişimleri ilköğretimden yükseköğretime kadar toplumun tümüne yaymaktır.

Müfredat programlarında yer alan sosyal bilimler dersleriyle kültür, tarih, doğal çevre ve toplumsal yapı gibi dünyanın ve yaşamın insani ve toplumsal yönleri incelenmiştir. Bu bağlamda sosyal bilimler eğitiminde amaç, öğrencilerin toplum, çevre ve insanlık adına kalıcı sorumluluklar almasını sağlamak ve bu çerçevede bilgi ve beceriler kazandırmaktır.

Matematik ve fen bilimleri gibi sayısal derslere bakıldığında öğrencilerin bilimin doğasını ve amacını kavramalarını sağlamak, onlara evrenin oluşumunu, maddenin türlerini ve canlıların özelliklerini öğretme amacının güdüldüğü anlaşılmaktadır. Sayısal derslerde, bu dersleri bilimsel metotları öğretmenin yanı sıra fen bilimlerinin tarihini, doğasını, felsefesini ve geçirdiği evreleri öğretmeye yönelik kazanımlar ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Ailede başlayan ve öğrenimde önemli bir aşama olan dil eğitimi örgün eğitim kurumlarında sistematik bir şekilde devam eder. Dile hâkim olmak, içinde yaşanılan toplumun kültürel değerlerine de hâkim olmayı beraberinde getirir. Müfredat programlarında yer alan Türkçe dil grubu dersleriyle öğrencilerin bir konu hakkında fikir sahibi olmalarını sağlama, araştırmacı yönlerini geliştirme, dili kuralına göre kullanmalarını sağlama ve millî değerleri edinmeye yönelik beceriler kazandırılmıştır. Yabancı dil grubu dersleriyle öğrenciye kendini farklı dil gruplarıyla ifade etme davranışı kazandırılması hedeflenmiş ve evrensel değerler öğretilmiştir. Yabancı dil bireyin dünyanın bir parçası olabilmesinin önünü açan en önemli unsurlardan biri olarak görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nden temel bazı değişikliklerle alınan 1924 İlkokul Müfredat Programı çocuklara, doğa ve toplum yaşamını bilimsel metotlarla kavratmayı sağlayacak bir çerçeve ile hazırlanmıştır. Çocuklara Batı ve Doğu dünyasının bilimsel ve toplumsal değerleri aktarılmıştır. Cumhuriyetin ilk kapsamlı programı olan 1926 İlkokul Müfredat Programı toplu tedris ve iş başında eğitim ilkeleri çerçevesinde hazırlanmıştır. 1924 İlkokul Müfredat Programı'nda ayrı olarak okutulan birçok ders 1926 İlkokul Müfredat Programı'nda tek ders altında öğrencilerin yaş ve seviyelerine uygun olarak düzenlenmiştir. 1926 İlkokul Müfredat Programı ile köy ve şehir çocuklarına ülkenin ekonomisini tanımaları sağlanmış ve ülkenin zenginliklerinden yararlanma yöntemleri öğretilmiştir. 1936 İlkokul Müfredat Programı diğer iki müfredat programına göre daha kapsamlı olarak hazırlanmıştır. Bu müfredat programı ile Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda birey yetiştirme hedefleri konulmuştur. Öğrencilerin milliyetçi, halkçı, cumhuriyetçi, devletçi, laik ve devrimci özellikler kazanması hedeflenmiştir.

Ortaöğretimde ise Osmanlı Devleti'nin ortaöğretim müfredat programı 1924 yılına kadar ufak bazı değişiklilerle yürürlükte kalmıştır. 1924 ortaokul ve lise müfredat programı cumhuriyetin ilk müfredat programı olması dolayısıyla öğrencilerin cumhuriyet değerlerine yönelik olarak yetiştirilmesi, ülkenin kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması ve öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre bir meslek sahibi olmaları hedeflenmiştir. Bundan sonra hazırlanacak müfredat programlarında bu hedeflere yenileri de eklenmiştir. 1930 ve 1938 ortaöğretim müfredat programlarına ise eğitim bilimleri alanında meydana gelen gelişmeler, ülkenin değişen ekonomik ve

sosyal yapısına bağlı temel kazanımlar eklenmiştir. Bu temel amaçlar doğrultusunda öğrencilerin ve toplumun huzur ve mutluluğu artırılması hedeflenmiştir. Öte yandan ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel değişimi desteklenmiş ve hızlandırılmıştır. Nihayetinde Cumhuriyetin ilk yıllarında, çağdaş toplumlar arasındaki yerini alabilmesi için yoğun bir şekilde çalışılmış ve bu amaç doğrultusunda eğitim alanına ayrı bir önem verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren ilköğretim eğitim-öğretim süresi altı yıl olarak belirlenmiştir. Osmanlı Devleti'nde ilkokulların amacı çocukların sosyal yaşama uyumunu sağlamak, dindar, vatanperver, çalışkan, padişahı öven ve azimli insanlar meydana getirmek olarak açıklanmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra ilköğretimin amacı cumhuriyetin temel ilke ve değerlerine göre bireyler yetiştirmek olarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda 1923 yılında toplanan Birinci Heyet-i İlmiye, ilkokul müfredat programlarında değişiklik önerisinde bulunmuştur. Heyetin önerileri kapsamlı bir değerlendirmeden geçirildikten sonra 1924 İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında ilkokullardaki öğretim süresinin altı yıldan beş yıla indirilmesine ve cumhuriyetin ilk müfredat programının yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. 1924 İlkokul Müfredat Programı iki eğitim-öğretim dönemi uygulanabilmiştir. 1926 yılında pilot uygulaması yapılan ikinci müfredat programı 1927-1928 eğitim-öğretim dönemiyle 1934-1935 eğitim-öğretim dönemleri arasında yürürlükte kalmıştır. 1936 yılında çağın eğitim ihtiyacı ve eğitim bilimleri alanındaki gelişmelere bağlı olarak yeni bir müfredat için çalışmalara başlanmıştır. 1936 İlkokul Müfredat Programı, John Dewey'in toplu tedris ilkesi ile yaparak yaşayarak öğrenmeyi temel alan iş okulu ilkesi kapsamında hazırlanmıştır. 1936 İlkokul Müfredat Programı'nın amacı önceki müfredat programlarında yer alan temel amaçlara ilave olarak işbaşında eğitim, yaparak yaşayarak öğrenme, teorik bilgileri uygulamalarla destekleme ve öğrencileri Atatürk ilkeleri doğrultusunda yetiştirme hedeflerini destekleyen içeriklerle güçlendirilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra devletin üzerinde dikkatle durduğu ve yatırım yaptığı konulardan biri de köylerin kalkınması politikasıdır. Yatırımların köylere aktarılması bu dönemde ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun kırsalda yaşamasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda köy ilkokulları için farklı müfredat programları hazırlanmıştır. Okulların eğitim-öğretim süresi köylerde bulunan öğretmen sayısına

göre belirlenmiştir. Köy ilkokulları için 1927 yılında özel müfredat programı yürürlüğe girmiştir. Bu müfredat programı üç yıl esasına göre düzenlenmiştir. Eğitimlerini sürdürmek isteyen öğrenciler şehir veya beş sınıflı köy ilkokullarına başvurarak eğitimlerine devam edebilmişlerdir. 1936 yılında köy ilkokulları için beş sınıflı yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu müfredat programı ülkenin her yerindeki köy ilkokulları için uygulanmamıştır. Ülkenin birçok yerinde üç sınıflı müfredat programı uygulanmaya devam edilmiştir. Köy ilkokullarının kademeli olarak beş sınıflı olmasına yönelik 1939 Birinci Maarif Şurası'nda alınan karardan sonra köy ilk okullarının eğitim süresi beş yıla çıkarılmıştır. 1939-1940 eğitim-öğretim döneminden itibaren köylerde üç sınıflı köy ilkokulu yerine beş sınıflı köy ilkokulu sistemi yürürlüğe girmiştir. Böylece köy ilkokullarından mezun olan öğrenciler herhangi bir engele takılmadan üst eğitim-öğretim kurumlarına doğrudan kayıt yaptırabilmişlerdir.

1923-1946 yılları arasında ortaöğretim basamakları 5+3+3 sisteminin 3 yıl ortaokul, 3 yıl lise olmak üzere 3+3 sistemine göre eğitim-öğretim verecek şekilde organize edilmiştir. 1923-1926 yılları arasında ortaöğretimin amacı, uygarlığın temel taşı ve teknolojinin gelişmesinin temel çıktısı olarak mevcut yaşamımızı daha iyi sürdürebilmenin ve dünyayı anlayabilmenin esası olan temel bilimler derslerinin eğitimini vermek, öğrenciyi çağın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak, çağdaş dünyanın uyumlu bir üyesi yapmak, öğrencileri yükseköğretime hazırlamak ve öğrencilerin bir meslek edinmeleri için gerekli altyapıyı oluşturmaktadır. 1923 yılından itibaren ortaöğretim müfredat programları, 1924, 1927, 1930 ve 1938 yıllarında olmak üzere, toplamda 4 kez değiştirilmiştir. Bu programlardan 1930 ve 1938 müfredat programları bir yıl öncesinde pilot uygulaması yapıldıktan sonra yürürlüğe konulmuştur.

Okula başlama yaşı ve sınıf geçme kriterlerine gelince; ilkokulların 1. sınıfına 7-9 yaşındakiler, 2. sınıfına 8-10 yaşındakiler, 3. sınıfına 9-11 yaşındakiler, 4. sınıfına 10-13 yaşındakiler ve 5. sınıfına 11-15 yaşında olup herhangi bir hastalığı olmayan bireylerin kayıtları alınmıştır. Öğrenciler ilk dört sene derslerden aldıkları sözlü ve yazılı notlara göre sınıf geçmiştir. Beşinci sınıfta ise sözlü ve yazılı sınavların haricinde İlkokulu Bitirme Sınavı'ndan da başarılı olunması gerekir. Bu sınavların hepsinden başarılı olan öğrenci sınıfı geçer ve kendisine İlkokul Diploması verilir.

Ortaöğretimin ilk kademesi olan ortaokul 1. sınıfına alınacak bireylerin 12 yaşından küçük, 16 yaşından büyük olmaması gerekmektedir. Ortaöğretimin ikinci kademesi olan liselerin birinci sınıfına alınacak bireylerin ise 15 yaşından küçük ve 19 yaşından büyük olmaması gerekmektedir. Bu şartları sağlayan her Türk vatandaşı ortaöğretim basamaklarına kabul edilmiştir. Ortaokul ve lisede son sınıf öğrencileri hariç diğer sınıftaki öğrenciler dönem içindeki sözlü ve yazılı sınav sonuçlarına göre sınıfı geçmişlerdir. Son sınıf öğrencilerinin ise Ortaokul ve Lise Bitirme Sınavı'ndan başarı elde etmesi gerekmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde lise son sınıf ve mezun öğrencilerin tabi olduğu Olgunluk Sınavı, günümüzün Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nce yapılan merkezi sınavlarla benzerlik taşımaktadır. Devlet Olgunluk Sınavı soruları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından kapalı zarf içinde gönderilirken ÖSYM'nin sınav soruları da yüksek güvenlikli sistemle ülkenin dört bir yanına ulaştırılmaktadır. Lise Bitirme Sınavı'ndan sonra Devlet Olgunluk Sınavı'ndan da başarı elde eden öğrenciler yükseköğretime geçme hakkı elde etmiştir.

Ölçme ve değerlendirmede ise cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ilköğretimde sözlü ve yazılı sınavlarda 5'li sistem uygulanmıştır. Ortaöğretim öğrencilerinin sözlü ve yazılı sınavlarında ise dönem bazlı farklılıklar olsa da not değerlendirmesi değerlendirme 5'li, 6'lı ve 10'lu sisteme göre yapılmıştır.

Ülkelerin ekonomik göstergeleri ile sağlık hizmeti paralellik gösterir. Ekonomik kalkınmasını tamamlayan ülkeler, sağlık hizmeti ülkenin her yerine sorunsuz ve hızlı bir şekilde ulaştırdığından doktor, hemşire, ebe vs. konusunda büyük sıkıntılar yaşanmadığı gibi halk temel sağlık bilgisi konusunda bilinçlidir. Ancak yeni kurulan ve nüfusu az olan yeni toparlanmaya başlayan bir ülkenin sağlık hizmetleri ülkenin her yerine ulaştırması güç bir durumdur. Yeni kurulmuş olması ve kalifiye nüfusunun az olmasından dolayı Türkiye Cumhuriyeti'nde temel sağlık hizmetlerinin ülkenin her yerine ulaştırılmasında bazı zorluklar yaşanmıştır. Devlet bir taraftan bulaşıcı hastalıklarla mücadele ederken diğer taraftan okullarda öğrencilere bazı dersler aracılığıyla temel sağlık bilgilerini aktarmak istemiştir. Bu bağlamda cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ilköğretimde öğrencilere temel sağlık bilgileri hıfzıssıhha dersiyle verilmişken 1930'lu yıllardan itibaren temel sağlık bilgileri hayat bilgisi, çocuk bakımı ve aile bilgisi ders içeriklerine yayılmıştır. Ortaöğretimde ise temel sağlık bilgisi dersleri okul doktoru aracılığıyla verilmiştir. Okul doktoru, belli

zaman dilimlerinde öğrencilere konferans vermiş ve sağlık müzeleri ile sağlık kuruluşlarını gezdirmiştir. Ayrıca ortaöğretimde öğrenciler yılın belli dönemlerinde sağlık taramasından geçirilmiştir. Ağırlık ve boy ölçümleri ise yılın başı ile sonunda yapılmıştır. Okul doktoru, okul ortamında herhangi bir öğrencinin bulaşıcı hastalık belirtisi gösterdiğini tespit etmesi halinde ilgili birimlerle görüşmek suretiyle okulun tatil edilmesini isteyebilmekteydi. Doktorun öğrencinin tedavisinin evde mümkün olduğunu rapor etmesi halinde öğrenci evde tedavi edebilmekteydi. Doktor, evde tedavisi mümkün olmayan öğrenciyi hastaneye sevk edebilmiştir. Eğitim-öğretim kurumlarında temel sağlık bilgilerinin verilme amacı sağlıklı bir toplum inşasında bireylere küçük yaşta temizlik, sağlıklı yaşam, bulaşıcı hastalıklar ve hastalıklardan korunma yollarını öğrenmelerini sağlamaktadır.

Öğrencilerin eğitim-öğretim süreleri zarfında sağlıklı bir gelişim göstermelerine ve topluma ayak uydurmalarına yardımcı olmak esastır. Okul döneminde öğrencilerin gelişimini takip etmek okul idaresi, öğretmen ve ebeveynlerinin sorumluluğundadır. Bu bağlamda okullar, öğrencilerin gelişim durumu, derslerde gösterdiği performans ve arkadaşları ile olan ilişkileri hakkında görüşmek için aylık veya dönemlik veli toplantıları düzenlemişlerdir. Öğrencilerin kendi aralarındaki ilişki ve okul kurallarına uyma davranışları karnede davranış notlarına yansımıştır.

Eğitim-öğretim kurumlarındaki disiplin uygulamalarında temel amaç öğrencinin okul ve toplum tarafından kabul edilen davranışları kazandırmaktır. Okuldaki kurallara uyma davranışı ve arkadaşları arasındaki ilişkilerdeki uyumuna göre öğrencilere okulda ödül veya ceza verilmiştir. Okulda öğrencilerin başarılarını artırmak adına kendilerine ödül mahiyetinde bir “aferin” ödül ifadesi kullanılmıştır. Dönem sonundaki başarısına göre de bir kitap hediye edilmiştir. Okul kurallarına uymadığı takdirde öncelikle sözlü uyarı yapılmış, olumsuz davranışı sürdürmesi halinde siciline işlenen küçük uyarı cezası, okulda işlenen suçun kabahatine göre okuldan kısa süreli uzaklaştırma veya tasdikname ile uzaklaştırma cezaları da verilmiştir.

Eğitim-öğretimin saatleri ve tatil konusuna bakıldığında hafta tatili kanunu öncesine kadar okullar perşembe günü öğleden sonra ve cuma günleri tam gün şeklinde tatil edilmiştir. Batı dünyası ile senkronize modern ve çağdaş bir toplum inşa etme

yolunda hazırlanan hafta tatili kanunundan sonra ise ders saatleri cumartesi öğleden sonra ve pazar günleri tam gün tatil olacak şekilde değiştirilmiştir. Okullar öğrencilerin mevcut durumuna göre tekli ve çift öğretim yapmışlardır. Tekli öğretimde öğle paydosu 13.30 olarak belirlenmiş olup teneffüsler 15'er dakikadır. Çift öğretim yapılan okullarda ise öğrenciler iki gruba ayrılmış ve teneffüs süreleri 10'ar dakika olarak düzenlenmiştir. Dersler sabah saat 08.00'de başlatılmış ve öğleden sonra da ortalama 17.00'de bitirilmiştir.

Modern toplumlarda çift öğretim sistemi tasvip edilen bir yöntem değildir. Çünkü tekli öğretimde öğrenciler günün büyük çoğunluğunu okulda geçirirler. Öğrenciler gün içinde derslerde öğrendikleri teorik bilgileri okulun kütüphanesi, laboratuvarı ve uygulama bahçesinde rehber öğretmeleri veya sorumlu kişiler eşliğinde uygulama imkânı bulurlar. Ancak Türkiye'de zorunlu eğitim çağındaki öğrenci sayısının fazla olması, derslik sayısının sınırlı olması ve öğrencilerin eğitim-öğretimden uzak kalmaması için tekli öğretim sistemi yerine çift öğretim sistemi geliştirilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren okullara kayıt dönemi eylül ayının ilk haftasıdır. Öğrenciler 15 günlük süre zarfında okullardan istenilen belgeleri onaylı olmak şartıyla teslim etmişlerdir. Kayıt dönemi dışında, ancak nakil mazeretlerini beyan etmeleri halinde, öğrenci kayıtları alınmıştır. Eğitim-öğretim eylül ayının son haftası veya ekim ayının ilk haftasında başlatılmıştır. 23 Nisan Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Mektepliler Bayramı, Kurban Bayramı, Ramazan (Şeker) Bayramı, Mahalli Kurtuluş Bayramları, Yılbaşı Tatili ve hafta tatillerinde okullar tatil edilmiştir. Haziran ayının başında okullar yaz tatiline girmişlerdir.

İlköğretim öğrencileri millî bayramlardan olan 23 Nisan Çocuk Bayramı'nı aktif olarak kutlamışlardır. Bu bayramda bazı illerde önemli makamlar bir günlüğüne öğrencilere devredilmiştir. Öğrenciler için bayram haftası boyunca çeşitli eğlenceler tertip edilmiştir. İlköğretim öğrencileri yaşları gereği Cumhuriyet Bayramı'na aktif katılım sağlamamışlardır. Ortaöğretim öğrencileri 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ile Cumhuriyet Bayramı'na aktif katılım sağlamışlardır. Spor Bayramı'nda öğrenciler kendilerine öğretilen jimnastik hareketlerini kalabalık seyirci kitlesi önünde sergilemişler ve Cumhuriyet Bayramı'nda da resmigeçit törenlerinde yer almışlardır.

1923-1946 yılları arasında kutlanılan Gençlik ve Spor Bayramı diğer adıyla İdman Şenlikleri'nde yapılan hareketlerin amacı dönemin şartları gereği ortaöğretim öğrencilerinin hem bedenen güçlü hale gelmesini sağlamak hem de ön askerlik eğitimi vermektir. Diğer millî gün ve bayramlar ile millî birlik ve beraberliği sağlamanın rolü öğrencilere kavratılmak istenmiştir.

Okul, bireyin düşünsel, sanatsal, fiziksel ve ruhsal yeteneklerinin bir bütün olarak işlendiği yerdir. Öğrencinin bu özellikleri kazanması ideal eğitimin göstergesidir. Bu bağlamda okullarda verilen temel eğitimin yanı sıra öğrencilerin sosyalleşmesini sağlayacak etkinlikler de düzenlenmiştir. Okullardaki eğitici kol çalışmaları bu kapsamda değerlendirilebilir. Öğrenciler eğitim-öğretim hayatları boyunca okulun eğitsel topluluklara katılarak iş birliği ve grup kültürünü öğrenirler. Okullarda yürütülen faaliyetler bu eğitsel kollar vasıtası ile gerçekleştirilmiştir. Ders kapsamında gidilen geziler, kitap okuma etkinlikleri, öğrencilere ödünç kitap verme, sınıflar arası spor müsabakaları, diğer okullarla tanışma, fakir öğrencilere yardım, öğrenciler arasında uyuşmazlıkların çözülmesi ve daha fazlasına eğitsel topluluklar öncülük etmiştir. Eğitsel topluluklarla öğrencilere okul içinde ve dışında faydalı zaman geçirmeleri, ilgi ve yeteneklerine göre eğitsel kollarda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktır. 12-18 Aralık tarihleri arasında kutlanan Yerli Malı Haftası'na da tüm eğitim-öğretim basamakları aktif katılım sağlamıştır. Bir hafta boyunca yerli malı ve tasarruf kapsamında konferanslar yapılmış, müsamere ve tiyatrolar hazırlanmıştır. Yerli Malı Haftası etkinliğiyle öğrencilere kazandırılmak istenilen davranış çerçevesi belli olan bir konu hakkında fikir beyan etmelerini sağlamaktır.

1923 yılında öğrencilerin uyması gereken kılık kıyafet yönetmeliği hazırlanmıştır. Ancak maddi durum yetersizliğinden dolayı yönetmeliğin gereklilikleri yerine getirilemediğinde kural olarak öğrenci kıyafetlerinin sade ve temiz olmasına gayret edilmesi istenmiştir. Bu kıyafet serbestliği kimi çevreler tarafından istismar edilmiştir. Öğrenci kasketi giymek suretiyle toplumsal olaylara karışanlar buna örnek olarak gösterilebilir. Bakanlık, olaylardan sonra bir kanun düzenlemesiyle bu durumun önüne geçmiştir. 1940'lı yıllarda ortaöğretim öğrencilerinin Avrupa ve Amerikan özentisi stillerle okula gelmeye başlaması üzerine Bakanlık, öğrencilerin kendilerine Türk toplumuna yaraşır şekilde okula gelmesi gerektiğini, kurallara uymayan öğrenciler hakkında disiplin kurallarının işletileceğini bildirmiştir.

Ortaöğretim öğrencilerinin reşit yaşa erişmeden herhangi bir sosyal vakıf ve derneğin faaliyetine katılmasına izin verilmemiştir. Etkinlik olarak kıraathanede kahve içip oyun oynamaları toplum tarafından hoş karşılanmadığından öğrencilerin kıraathanelere girmeleri yasaklanmıştır. Buralarda yakalanan öğrencilere adli işlem yapıldığı gibi bu öğrenciler okul yönetimi tarafından da disiplin meclislerine sevk edilmişlerdir. Öğrencilerin sosyalleşmesi adına 1940'lı yıllarda Bakanlıkla belediyeler arasında imzalanan protokolle öğrencilerin ucuz sinema biletine erişmeleri sağlanmıştır. Böylece sosyalleşmek adına önemli bir fırsat elde etmişlerdir.

Eğitimdeki en temel materyal olan ders kitapları konusuna gelince; cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ders kitaplarının basımı Millî Eğitim Bakanlığı'nın görev ve denetiminde olduğu anlaşılmaktadır. Okullarda okutulan ders kitapları genel olarak Maarif Matbaası'nda basılmıştır. Kitapların yazarları da Bakanlığın bünyesinde çalışan uzmanlardır. Devlet tüm basım işlemlerini Maarif Matbaası'nın Ankara ve İstanbul şubeleri aracılığıyla yapmıştır. Ancak bu durum kimi eğitim-öğretim dönemlerinde kitapların ilgili yerlere ve farklı illere geç ulaşmasına neden olmuştur. Kitapların ülke geneline geç ulaşmasında matbaanın yoğun iş yükü ve kâğıt hamuru talep edilen yerlerden hammaddenin geç gelmesi de etkili olmuştur.

Sonuç olarak Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretimde eğitim-öğretimin amacının bilimsel ve analitik düşünme sistemi ışığında mantıklı karar alabilen, problem çözme becerisine sahip etkin yurttaşlar yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra öğrenciye vatansever ve ulusal değerlere sahip olabilecekleri bir kimlik yaratma isteği vardır. Ayrıca çalışmanın yıllarını kapsayan dönemde eğitim-öğretim hedefinin öğrencilere cumhuriyetin temel değerlerini aktarmak, öğrencileri araştıran, sorgulayan bireyler haline getirmek, toplumsal yaşama adapte etmek, bir meslek edindirmek ve üst eğitim-öğretim kurumlarına hazırlamak görevleri olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin şartları ve elde edilen veriler karşılaştırıldığında çağdaşlaşma hamlelerinin ve inkılâplarının eğitim alanında ağırlık kazandığı görülmektedir.

5.1.2.Öneriler

1. Araştırılan dönemlerde ilköğretim ve ortaöğretim müfredat programlarında sık aralıklarla değişikliğe gidildiği görülmektedir. Çağın gerekleri, öğrenci, öğretmen, müfettiş raporları ve uzman görüşleri de alınarak bir program hazırlanmalıdır.

2. Ülkelerin yetiştireceği nesillerin hangi niteliklere sahip olması gerektiği konusunda belirleyici unsur olan eğitim politikaları ve buna bağlı olan müfredat programları temel düzeyde dikkate alınmalıdır. Bu nedenle eğitim sisteminde ülkemizin temel dinamikleri, cumhuriyetin genel özellikleri, nitelikleri ve toplumdaki dönüşümün mimari olan Mustafa Kemal Atatürk'ün konuyla ilgili düşünceleri dikkate alınmalıdır.

3. Türkiye'deki 1923-1946 yılları arasındaki müfredat programlarına eklenen iş okulu veya iş içinde eğitim ilkeleri günümüz mesleki ve teknik okul eğitiminde temeldir. Bu bağlamda ortaöğretim basamaklarında uygulamaya yönelik ilkelerin aktif olarak kullanılması gerekir.

4. Türkiye'deki cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitim kurumlarında kız öğrencilerin bir üst eğitim kurumuna devam etmeyebilecekleri söz konusu olabileceğinden kız öğrencilere yönelik ev idaresi, çocuk bakımı, biçki-dikiş gibi dersler programlara konulmuştur. Günümüzde de sadece teorik bilgilerin öğrencileri hayata hazırlarken yeterli olmayacağından yola çıkılarak günlük yaşama dair pratiklerin yer aldığı uygulamalı derslerin konulmasında fayda vardır. Ancak bu uygulamalı derslerde cinsiyet ayrımcılığı yapılmadan, günlük hayatı kolaylaştıran, görgü ve pratik bilgileri artıran uygulamalar yapılmalıdır.

5. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanması düşünülen yeni müfredat programlarında, müfredat ortak payda olmak kaydıyla ders kitabına bağlılığın azaltılıp bölgeler düzeyinde uygulamalı eğitimin yaygınlaştırması gerekir.

6. 1923-1946 yılları arasında örgün eğitim kurumlarında ilkokul öğrencilerine 23 Nisan Çocuk Bayramı ve Cumhuriyet Bayramı; Ortaöğretim öğrencilerine de Gençlik ve Spor Bayramı (İdman Bayramı) gibi büyük kutlama törenleriyle Türkiye Cumhuriyeti'ne ait millî değerler aktarılmıştır. Günümüzde de bu coşkulu kutlama törenlerinin canlandırılması millî değerlerin, tarihin ve kültürün unutulmamasını sağlayacak ve öğrencilerde motivasyon etkisi oluşturacaktır.

7. 1923-1946 yılları arasında okullarına başlangıç saatleri yaz ve kış saati uygulamasıyla ve öğrencilerin ikametgâh adresinin yakınlık uzaklık durumu dikkate alınarak 08.00 veya 08.30 olarak düzenlenmiştir. Bu uygulamaya günümüzde de devam edilmesi eğitimin verimliliği açısından önem arz eder.

8. Ortaöğretim basamaklarına kayıt işlemleri esnasında ve dönem içerisinde öğrenciler doktor muayenesinden geçirilmiştir. Günümüzde de bu uygulamanın devam ettirilmesi önem arz eder.

9. Askerlik dersleri kapsamında öğrencilerin dönem içinde ve yaz kamplarında yaptıkları askeri talimler günümüz müfredat programlarına işlenmesi durumunda öğrencinin TV, telefon, uyuşturucu ve zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA].Y.PRK. MF. NO:4/54

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.112.543.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.52.264.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.1.6.9.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.57.285.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]. 180.09.106.521.1

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]. 180.09.107.524.1

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.7.44.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.125.600.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.125.601.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.92.449.14.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.24.130.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.98.475.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.13.73.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.12.70.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.12.70.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09. 136.661.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.143.687.1

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.140.674.1

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.113.551.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].180.09.114.553.16.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.18.1.1.100.87.12

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.18.1.1.29.32.20

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.1.0.0.90.56.7.6.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.1.0.0. 90.559.5.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.18.1.1.29.46.10

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.18.1.1.11.48.17

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.10.8.48.19

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.18.1.2.74.39.13.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.18.1.2.91.53.7.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.10.6.32.21.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.01.25.141.4.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.10.25.142.7.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.10.90.559.12.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.1.2.18.14.14

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.28.35.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.1.2.29.44.5.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.1.2.51.6.19.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.1.2.37.50.5.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.01.02.84.74.10

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.10.142.20.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].030.10.158.108.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].30.18.1.1.12.75.6

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.149.56.8

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.568.2261.4.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]. 490.01.1202.216.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]. 490.01.1.3.12

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1801.1311.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1202.216.3.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.17.89.9.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.6.32.9

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.3.12.34

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1130.125.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.4.16.7.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.14.73.4.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.14.76.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1144.14.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.83.310.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.735.7.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.15.80.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1204.223.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.5.27.27.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1183.150.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1.2.13.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1176.129.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1189.169.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1176.130.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1190.171.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]. 490.01.1190.170.1

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1178.135.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1189.166.1.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA].490.01.1453.23.1

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].54/28.08.1928

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].016/4.2.1929

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].74/18.6.1929

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].112/19.9.1929

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].11/20.1.1930

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].28/13.3.1930

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].060/7.5.1930

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].129/16.9.1930

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].69/27.04.1931

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].194/2.12.1931

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].140/23.09.1931

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].015/19.1.1932

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].180/29.9.1932

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].101/10.5.1933

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].31/20.1.1934

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].59/24.1.1934

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].60/24.1.1934

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].80/25.3.1934

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].237/15.10.1934

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].01/18.04.1935

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].177/21.09.1935

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].040/30.4.1936

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].091/28.9.1936

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].066/4.9.1937

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].067/3.9.1937

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].094/3.9.1938

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].103/13.9.1938

Talim ve Terbiye Dairesi Arşivi [TTDA].104/13.9.1938

Süreli Yayınlar

Ayın Tarihi

İlköğretim Dergisi

Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi

Sakarya: İstanbul Erkek Lisesi Yıllığı 1934-35

İstiklal Postası: İstiklal Lisesi, 1933-34

Terbiye

Yeni Kültür

Hilal-i Ahmer Mecmuası

Ülkü Halkevleri Dergisi

Köy Enstitüleri Dergisi

Sınıf Muallimi

Cumhuriyet Çocuğu

Öğretmen Sesi

Öğretmenler Bilgisi

Muallimler Mecmuası

Belleten

Resmi Gazete

Tarih Araştırmaları Dergisi

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Türkoloji Kültür Dergisi

Eğitim ve Bilim Dergisi

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Gazi Akademik Bakış

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi

Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi

Türk Kütüphaneciliği Dergisi

Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi

Mimarlık Dergisi

Kebikeç Dergisi

Mehmet Akif Ersoy Eğitim Bilimleri Dergisi

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi

Karadeniz Araştırmaları Dergisi

Gazeteler

Açık Söz

Akşam

Anadolu

Bugün

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

Hareket

Haber-Akşam Postası

İkdam

İstiklal

İnkılap

Kurun

Milliyet

Politika

Son Posta

Tan

Ulus

Vakit

Yeni Asır

Yeni Sabah

Zaman

Basılı Eserler

Ada, S. ve Ünal, S. (2007). *Eğitim Bilimlerine Giriş.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Alıcıgüzel, İ. (1979). *İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim.* Ankara: İnkılap ve Aka Kitapevleri.

Alkan, M. Ö. (Temmuz 2011). *Osmanlı İdman Bayramı'ndan Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramına En Doğru Bildiğimizden Kuşkulanmak-6*. Toplumsal Tarih No:211 ss.30-41.

Akyüz, Y. (2012). *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri (1839-1950).* Ankara: Pegem Akademi.

Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö 1000- M. S 2015.* Ankara: Pegem Akademi.

Arığ, A. S. (2014). *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar(1923-1938).* İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Arkın, R. G. (1945). *İlkokul Öğretmenine Temel Kitap.* İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Ataünal, A. ve Özalp, R. (1977). *Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu- Millî Eğitim Şurası).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Atatürk, K. (2006). *Nutuk 1919-1927.* Haz. Zeynep Korkmaz. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Aytaç, K. (1984). *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Balıkesir Valisi Salim. (1934). *Köy Kitabı Kanunlara Göre Köylünün ve Köy Heyetinin İşleri.* Balıkesir: Savaş Kitapevi.

Başar, E. (2004). *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü. (1935). *Genel Nüfus Sayımı.* İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1948). *Millî Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1946-1947.* y.y. : Pulhan Matbaası.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1981). *Türkiye İstatistik Yıllığı 1981.* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1942). *İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği 1940.* İstanbul: Hüsnütabiat Basımevi.

Başvekalet Umum Müdürlüğü. (1942). *Maarif İstatistiği 1939-1940.* Ankara: Ulusal Matbaa.

Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1943). *İlk Tahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği.* Ankara: Ankara Basımevi.

Başvekalet Umum Müdürlüğü. (1929). *Umumi Nüfus Tahriri.* İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.

Başman, H. A. (2012). *Okul ve Toplum.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk.* Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Başgöz, İ ve Wilson, E. (1968). *Türkiye Cumhuriyetinde Millî Eğitim ve Atatürk.* Ankara: Dost Yayınları.

Baymur, F. (1937). *Hayat Bilgisi Öğretimi.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Berkes, N. (2012). *Türkiye'de Çağdaşlaşma.* Haz. Ahmet Kuyaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (1999). 75. Yılda Eğitim. Gök (Ed.) .*Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları.* (ss.145-170). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Büyükkaragöz, S. (1997). *Program Geliştirme: Kaynak Metinler.* Konya: y.y.

Celal. (1934). *Mektep Çocuğunun Sıhhati.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Çeçen, A. (1990). *Atatürk'ün Kültürel Kurumları Halkevleri.* Ankara: Gündoğan Yayınları.

Cicioğlu, H. (1985). Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Cumhuriyet Halk Partisi. (1939). 1939 *CHP Programı.* Ankara: Ulus Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi. (1943). *1943 CHP Programı.* Ankara: Zerbaat Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi. (1938). *Onbeşinci Yıl Kitabı.* İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi. (1943). *Cumhuriyet Halk Partisi Program ve Nizamnamesi.* Ankara: Zerbamat Basımevi.

Cumhuriyet Halk Fırkası. (1931). *C.H.F. Nizamnamesi ve Programı.* Ankara: T.B.M.M Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi. *(1935). C.H.P Programı.* Ankara: Ulus Basımevi.

Cumhuriyet Halk Fırkası. (1932). *C.H.F Halkevleri Talimatnamesi* Y.Y.: Hakimiyet-i Millî ye Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi. (1935). *C.H.P. Halkevleri Öğreneği.* Ankara: Ulus Basımevi.

Cumhuriyet Halk Partisi. (2004). *Yeni Hedefler Yeni Türkiye.* y.y.: y.y.

Demirel, Ö. Ve Kıroğlu, K. (2006). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme. Demirel ve Kıroğlu (Ed.).*Eğitim ve Ders Kitapları.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor.* İstanbul: Maarif Basımevi.

Doğan, H. vd. (1972). *Ortaöğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970).* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Edis, B.A. (1938). *Kültür Düsturu 1938-1939.* İstanbul: Resimli Ay Basımevi.

Ekinci, Y. (1994). *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Millî Eğitim (1920-1994).* Ankara: Tekışık Yayınları.

Eraslan, C. (2008). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II. Yalçın, Yaşar vd. (Ed.). *Siyasi Alanda Yapılan İnkılaplar*.(ss.15-69) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Erdoğan, B. (2004). *Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960).* İstanbul: Millî Bakanlığı Yayınları.

Ergün, M. (1997). *Atatürk Devri Türk Eğitimi.* Ankara: Ocak Yayınları.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi.* C.3-4. İstanbul: Eser Matbaası.

Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi.* C.5. İstanbul: Eser Matbaası.

Gabbay, M. (2013). *Cumhuriyetle Birlikte Büyüdüm.* İstanbul: Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı.

Galip, R. (1933). *Köy Muallimlerile Sağlık Konuşmaları.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Gencer, A.İ ve Özel, S. (2010). *Türk İnkılap Tarihi*. İstanbul: Der.

Genç, R. (1998). *Türkiye'yi Lâikleştiren Yasalar.* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Güney, O. (1954). *Tebliğler Dergisinde Yayınlanan Özel Okullar Mevzuatı.* İstanbul: Yeni Matbaa.

Gök, F. (1999). 75. Yılda Eğitim. Gök(Ed.) . *75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet.* (ss.1-8). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Gök, F. (2007). Education in ' Multicultural' Societies- Turkish and Swedish Perspectives, eds. Marie Carlson, Annika Rabo and Fatma Gök. Vol. 18. Ss.247-255.

Güven, İ. (2014). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Habip, A. (2016). *Musevi Lisesi Beyoğlu ve Ötesi (Hakkında-Kişiler-Anılar).* İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayıncılık.

Helvacı, A. ve Şahin, B. (2009). Eğitim Bilimlerine Giriş. Ed. Figen Ereş. *Eğitimle İlgili Temel Kavramlar* (ss.1-19). Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.

Ilgaz, D. (1999). 75. Yılda Eğitim. Gök (Ed.) .*Köy Enstitüleri.* (ss.311-344). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (t.y.). *İlk Tahsil Müesseselerinde Planlı ve Talimatlı Çalışma.* y.y.: İstanbul Kültür Direktörlüğü Yayınları.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Rum İlkokulları Müfredatı.* İstanbul: Fazilet Basımevi.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Rum İlkokulları Talimatnamesi*. İstanbul: Fazilet Basımevi.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerinin Müfredatı.* İstanbul: Fazilet Basımevi.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Rum Ortaokul ve Liselerinin Talimatnamesi*. İstanbul: Fazilet Basımevi.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Ermeni İlkokulları Müfredat Programı.* İstanbul: Güzeliş Basımevi.

İstanbul Kültür Direktörlüğü. (1937). *İstanbul Musevi İlkokulları Talimatnamesi.* İstanbul: Eskenazi Basımevi.

İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemiyeti. (1938). *Azınlık ve Yabancı Okullarda Kültür Dersleri.* İstanbul: Türkiye Basımevi.

İnan, A. (1989). *İzmir İktisat Kongresi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnan, A. (1998). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, M. R. (1983). Cumhuriyet Döneminde Eğitim. *1920'lerde Türk Millî Eğitimi.* (ss. 53-67). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Kafadar, O. (1997). *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma.* Ankara: Vadi Yayınları.

Kalaycı, N. (1988). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim.* İstanbul. Millî Eğitim Basımevi.

Karpat, K. (2012). *Türk Demokrasi Tarihi.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaplan, İ. (2013). *Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri.* Ankara: Tek Işık Web Ofset.

Kılıç, D. (2009). *Eğitim Bilimlerine Giriş.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kızıloluk. H. (2013). *Eğitimin Toplumsal Temelleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Kili, S. (1998). *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kinross, L. (2015). *Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu.* Çev. Necdet Sander. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kirby, F. (2015). *Türkiye'de Köy Enstitüleri.* İstanbul: Tarihçi Yayınevi.

Kocatürk, U. (1987). *Atatürk.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Kodamanoğlu, M.N. (1964). *Türkiye'de Eğitim (1923-1960).* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Kodaman, B. (1988). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kültür Bakanlığı. (1938). *İlkmektepler Talimatnamesi.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Levend, A.S. (1940). *Maarifimiz ve Millî Terbiyemiz.* Burhaneddin Matbaası: İstanbul.

Maarif Vekaleti, (1331). *Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekâleti. (1329). Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı Bir ve İki Dershane ve Muallimli Mekteblere Mahsus. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekaleti. (1339). *Türkiye'de Orta Tahsil.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekaleti. (1339). *Türkiye'de Ortaöğretim.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekaleti. (1339-1342). *İlk Tedrisat Talimatnamesi.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekaleti. (1340). *Galatasaray Lisesi Müfredat Programı.* İstanbul: Yeni Matbaa.

Maarif Vekaleti. (1340). *Galatasaray Lisesi Talimatnamesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

Maarif Vekaleti.(1340). *Lise Birinci Devre Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekaleti.(1340). *Liselerin İkinci Devre Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekaleti. (1340). *İlkmektep Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekâleti. (1340). *İmam Hatip Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Matbaa-ı Amire.

Maarif Vekaleti. (1927). *Ortamektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1927). *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1927). *İlk Mekteplere Mahsus Alet- Dersiye Rehberi.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1927). *İlkmektep Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1927). *Lise ve Ortameketpler Talimatnamesi.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1928). *Mektep Tabeleleri Hakkında Talimatname.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekâleti. (1930). *Ortamektep Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1930). *Orta Mektep Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1930).*İlkmektep Müfredat Programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1931) *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1933). *İlkmektep Planlar Albümü*, İstanbul: Maarif Basımevi.

Maarif Vekâleti. (1934). *Lise Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1935). *Jimnastik Şenlikleri Talimatnamesi.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1935). *Lise Olgunluk Yoklaması Programı.* Ankara: Köy Hocası Matbaası.

Maarif Vekâleti. (1935). *Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1936). *İlkokul Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekaleti. (1936). *Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekaleti. (1938). *Ortaokul Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekaleti. (1938).*İlkmektep Müfredat Programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1938). *Köy Mektepleri Müfredat Programı.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekâleti. (1938). *Ortaokul Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekâleti. (1938). *Lise Programı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1939).*Köy İlkokul Programı Projesi.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Maarif Vekilliği. (1939). *Ortaokul ve Liselerin Sınıf Geçme, Devlet Ortaokul, Lise Bitirme ve Devlet Olgunluk İmtihanları Talimatnamesi.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1939). *Maarif İşleri Hakkında Muhtelif Vekilliklerin Mütaleaları.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1939). *Amerikan Heyeti Raporundan: Maarif İşleri.* İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekilliği. (1943). *Köy Enstitüleri Öğretim Programı.* Ankara: Maarif Matbaası.

Maarif Vekaleti. (1944). *Lise ve Ortaokullar Talimatnamesi.* Ankara: Maarif Matbaası.

Makal, M. (2009). *Köy Enstitüleri ve Ötesi.* İstanbul: Literatür Yayınları.

Okçabol, R. (1999). 75. Yılda Eğitim. Gök (Ed.) .*Cumhuriyet'in 75. Yılında Ortaöğretim Sistemimiz.* (ss.177-192). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Öymen, H. R.(1939). *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları.* İstanbul: Maarif Matbaası.

Özbek, S.E. (1939). *Mektep Tasarrufu.* İstanbul: Rıza Koşkun Basımevi.

Öztürk, C. (2007). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Öztürk, C. (1999). 75. Yılda Eğitim. Gök(Ed.) .*Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme.* (ss.283-310). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Pala, A. (2006). Eğitim Bilimlerine Giriş. Yılman (Ed.). *Eğitimin Temel Kavramları.* (ss.1-9). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Perk H. ve İ.G. Paksoy. (2012). *Eğitim Tarihimiz de Diplomalar (1840-1950).* İstanbul: Başakşehir Üniversitesi Yayınları.

Rahmi, M. (1923). *Gazi Paşa Hazretlerinin Maarif Umdesi ve Asri Terbiye ve Maarif.* Ankara: Mutbaat ve İstihbarat Matbaası.

Reşit, F. (1927). *Maarif Düsturu.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Reşit, F. ve Hakkı, İ. (1929). *Muallim Yıllığı 1929-1930.* İstanbul: Türk Maarif Cemiyeti.

Sadak, N. (1992). Atatürk Devri Fikir Hayatı- II. Kaplan, Enginün, Kerman, Birinci ve Uçman (Ed.) *Türk Ocakları* (ss.607-609). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Siret, S. (1933). *İlkmekteplerde Ders Örnekleri.* İstanbul: Hamitbey Matbaası.

Sönmez, V. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Sungu, İ. (1992). Atatürk Devri Fikir Hayatı- II. Kaplan, Enginün, Kerman, Birinci ve Uçman(Ed.) *Tevhid-i Tedrisat İnkılaplar* (ss.593-606). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Şenel, K. ve Akman, R. (1943). *Orta Öğretim Talebe Kılavuzu.* Ankara: Ulusal Matbaa.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şimşek, İ. (2017). *Köy Enstitüsünden Öğretmenliğe Öğretmenden Öğrenciye.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şimşir. B. N. (2008). *Türk Yazı Devrimi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Taşkın vd. (2010). *Elazığ Eğitim Tarih.* Elazığ: Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları.

Turan, R. (2008). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II. Yalçın, Yaşar vd. (Ed.). *Eğitim ve Öğretimde Gelişmeler: Yeni Devlet Yeni Eğitim.* (ss.99-185). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Turan, Ş. (2013). *Türk Devrim Tarihi-I.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Tutsak, S. (2002). *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950).* Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-ı Maarif Vekaleti. (1338). *İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı.* Ankara: y.y.

Türkoğlu, A. (2010). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu. Parlak, Murat Alper (Haz.). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretimin Gelişimi.* (ss.77-96). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Tanyer, T. (2010). *Mekteplilerin İdman Bayramı ve Samsun Posta Tarihi.* Ankara: Şen Matbaa.

Tonguç, İ. H. (1938). *Köyde Eğitim*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Türkoğlu, A. (2012). Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları. Haz. Songül Ayna. *Karşılaştırmalı Eğitim Nedir?*(ss.1-22) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Unat, F. R. (1964). *Türk Eğitim Sisteminin Gelişimine Tarihi Bir Bakış.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Ünal, U. (2008). *II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907).* Ankara: Gazi Kitabevi.

Üstel, F. (2004). *İmparatorluktan Ulus- Devlete Türk Millî yetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931).* İstanbul: İletişim Yayınları.

Üstel, F. (2014). *Makbul Vatandaşın Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Wofford, K. V. (1952). *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor.* Çev. Fatma Varış. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de Ortaöğretim.* Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.

Yaylak, E. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş. İnan (ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimde Etkinlikler.*(ss.131-148). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldız. H. (2014). *Osmanlı Yenileşme Döneminde Diyarbekir Vilayetinde Eğitim (1870-1920).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

y.y. (t.y.). *Elifba Raporu.* y.y.: y.y.

y.y. (t.y.). *C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942.* y.y.: y.y.

y.y. (t.y). *Bolu Ortaokulu Dergisi 1935-1936.* İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

y.y. (1869). *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi.* İstanbul: Matbaa-i Amire.

y.y. (1927). *Köy Muallim Mektebi Müfredat Programı.* İstanbul: Millî Matbaa.

y.y. (1928). *Türk Yılı.* İstanbul: Yeni Matbaa.

y.y. (1931). *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.* C. 26, D. 3. Ankara: TBMM Matbaası.

y.y. (1933). *Türkiye Cumhuriyeti'nin On Yılı- Nafia (1923-1933).* Ankara: Hakimiyet-i Milliye.

y.y. (1934). *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.* C. 2. İ. 60. Ankara: TBMM Matbaası.

y.y. (1934). *1934 Cumhuriyet Yıldönümü Kutlama Talimatı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

y.y. (1934). *Kocaeli Muallimler Kurultayı Kararları.* İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

y.y. (1934). *1934 Cumhuriyet Yıl Dönümü Kutlama Talimatı.* İstanbul: Devlet Matbaası.

y.y. (1935). *Resmi İlkmektepler Talimatname ve Müfredat Programından azlık ve yabancı okulları kültür dersleri okutanlarını alâkadar eden madde ve kısımlar*. İstanbul: Türkiye Matbaası.

y.y. (1935). *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.* C.3. Devre. V. Ankara: TBMM Matbaası.

y.y. (1937). *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.* İ.3. C.1. Ankara: TBMM Matbaası.

y.y. (1938). *X.V. Yıl Kitabı.* Y.Y. : Y.Y.

y.y. (1938). *Türk Hususi Azınlık ve Yabancı Okullarda Talebe İşleri.* İstanbul: Ülkü Basımevi.

y.y. (1939). *Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor*. İstanbul: Maarif Matbaası.

y.y. (1940). *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi.* C. 1. İ. 41. Ankara: TBMM Matbaası.

y.y. (1941). *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941*. İstanbul: Maarif Matbaası.

y.y. (1944). *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943*. Ankara: Maarif Matbaası.

y.y. *(1949). Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi 1943-1944/1948/1949.* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

y.y. (1959). *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi. C.18.D.1 İ.3.* Ankara: TBMM Matbaası.

y.y. (1973). *Türkiye'de Millî Eğitim (Açık Oturum I).* Ankara: Ayyıldız Matbaası.

y.y. (1988). *Atatürkçülük(Birinci Kitap) Atatürk'ün görüş ve Direktifleri.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

y.y.(1991).*Birinci Maarif Şurası 17-29 Temmuz 1939* (Tıpkı Basım).İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

y.y. (1998). *Cumhuriyetin İlk On Beş Yılında Sağlık Hizmetleri.* İstanbul: Bayrak Matbaası.

Makaleler

Adil, N. (1929). *Mektep Nizamı.* Terbiye. C. III. NO:12. Ss.71-77.

Akgün, S. ve Uluğtekin, M. (1989). *Maarif Misak-ı.* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.3. ss. 285-349.

Akın, V. (1997). *23 Nisan Millî Hakimiyet ve Çocuk Bayramı'nın Tarihçesi.* Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S.3. ss.91-96.

Akyüz, K. (1986). *Türk Ocakları.* Belleten, C.L, S.196. ss.201-228.

Arıkan, M. ve Deniz, A. (2004). *"Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakın Tasfiyesi".* Türkiyat Araştırmaları Dergisi. S.15. ss. 261-281.

Arıkan. Z. (1999). *"Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi".* Atatürk Yolu. C.VI, S.23. ss.261-281.

Aypay, A. (2017). *Ergen Gözüyle Ceza ve Etkileri.* Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. C.18. S.1 ss.249-268.

Baltacıoğlu, İ. H, (17.12.1938). *Tasarruf Terbiyesi.* Kurun Gazetesi. ss.2-2.

Başvekalet Müdevvenat Müdürlüğü. (23.04.1925). *Cumhuriyetin İlanına Müsadif 29 Teşrin-i Evvel Gününün Milli Bayram Addi Hakkında Kanun.* Resmî Gazete. S.96. ss.129-129.

Başbakanlık. (1928). *Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun.* Resmî Gazete. S.1030. ss.6001-6003.

Başvekalet Müdevvenat Müdürlüğü. (6 Mayıs 1930). *Umumi Hıfzıssıhha Kanunu.* Resmi Gazete. S.1489. ss.8895-8910.

Başvekalet Müdevvenat Müdürlüğü, (10.07.1932). *Talebe Olmayanların Mekteplere Mahsus Kasket Taşımalarının Menine Dair Kanun.* Resmi Gazete. Kanun No:2060. Ss.1705-1706.

Başbakanlık. (1932). *Talebe Olmıyanların Mekteplere Mahsus Kasket Taşımalarının İnenine Dair Kanun.* Resmi Gazete. 10 Temmuz 1932. S.2146. ss.1705-1706.

Başvekalet Neşriyat Müdürlüğü. (1933). *Cumhuriyetin İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu.* Resmi Gazete Sayı No:2437. Ss.2786-2786.

Başbakanlık. (13 Haziran 1933). *Maarif Vekaletine Bağlı Mekteplerde Okutulacak Ders Kitaplarının Basılması ve Dağıtılmasıyla Bu Maksat İçin Kurulacak Mektep Kitapları Sandığı Hakkında Kanun.* Resmi Gazete. S.2426. ss.2683-2683.

Başbakanlık. (1 Haziran 1935). *Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun.* Resmi Gazete. S.3017. ss.5262-5262.

Başbakanlık. (18 Nisan 1934). *Mektep Pansiyonları Nizamnamesi.* Resmi Gazete. S.2679. s.3671-3672.

Başbakanlık. (9 Kanunusani 1935). *Ortamekteb ve Lise Yoklama Talimatnamesi.* Resmi Gazete. S.2899. ss.4639-4645.

Başbakanlık. (4 Temmuz 1938). *Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında 2739 Sayılı Kanun'a Ek Kanun.* Resmî Gazete. S.3950. ss.10159-10159.

Başbakanlık. (1942). *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu.* Resmi Gazete. S.5141. ss.3243-3250.

Başbakanlık. (24 Haziran 1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu.* Resmî Gazete. S.14574. ss.1-17.

Başbakanlık. (18 Haziran 1983). *Milli Eğitim Temel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun*. Resmî Gazete. S.18081. ss.1-64.

Baymur, F. (1940). *Köy Okulları Program Projesi.* İlköğretim Dergisi. S.41. C.3. ss.358-363

Budak, L. ve Budak, Ç. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936).* Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. S.181. ss.51-68.

Celal, S. (1930). *Toplu Tedrisat Münasebetiyle Bir Hasbihal.* Muallimler Mecmuası. C.7 S.1. ss.13-20.

Çang, Şevki. (t.y.). *Mektebizde Spor*. Sakarya: İstanbul Erkek Lisesi Yıllığı 1934-35. S.5. ss.24-24.

Çıkrıkçı, E. (1994). *Ortaöğretim Ders Geçme ve Kredi Modeli.* Eğitim ve Bilim Dergisi. C.18. S.91. ss.50-57.

Demirtaş, B. (2008). *Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler.* Gazi Akademik Bakış. C. 1. S.2. ss.165-186.

Demiray, D. (1930). *Yeni Maarif Hareketlerinin Arefesinde Miyiz?* Muallimler Mecmuası. S.9-10.

Duru, K. N. (1943). *Okula Düşen Büyük Görev.* Yeni Kültür. S.77. ss.180-184.

Dündar, F (21.05.1932). *Dünkü Cimnastik Şenlikleri.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-4.

Ekici, S., Bayrakdar, A ve Ugur, A. O. (2009). *Ortaöğretim kurumlarındaki yöneticilerin ve öğrencilerin ders dışı etkinliklere bakış açılarının incelenmesi.* Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. C.6. S.1. ss.430-444.

Erdem, B. (1939). *Ders Örnekleri.* İlköğretim. C.1. S.12. ss.189-189.

Erenel, L. (29.09.1936). *Ders Yılı Başlarken.* Açık Söz Gazetesi. ss.1-3.

Erenel, L. (30.09.1936). *Yeni Kültür Programı.* Açık Söz Gazetesi. ss.1-2.

Erenel, L. (01.10.1936). *Yeni Kültür Programı.* Açık Söz Gazetesi. ss.2-2.

Erenel, L. (7.10.1936). *Türk Köyünde İnkılabın Özü Başlıyor.* Açık Söz Gazetesi. ss.1-6.

Ferik. (1934). *Spor Kolu.* İstiklal Postası: İstiklal Lisesi, 1933-34. Ss.90-97

Fevzi, M. (1930). *Çocuk Terbiyesi.* Terbiye Dergisi. C.V. No:22. ss.48-50.

Fidan, N.K. (2008). *İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri.* Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi. C.1. S.1. ss.48-61.

Gelen, İ ve Beyazıt N. (2007). *Eski ve Yeni Programla İlgili Bazı Görüşlerin Karşılaştırılması.* Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. S.51. ss.457-476.

Gültekin, M. (2013). *İlköğretim Öğretmen Adaylarının Eğitim Programı Kavramına Yükledikleri Metaforlar*. Eğitim ve Bilim. C.38. S.169. ss.-126-141.

Hakkı, İ. (1929). *Mektep Sergileri.* Terbiye Dergisi. C.III. N.13. ss.140-152.

Hakkı, İ. (1931). *Mektep Müzeleri.* Terbiye Dergisi. C.VII. N.32. ss.38-44.

Hakkı, İ. (1931). *Talebe Faaliyetine Müstenit Tedrisat.* Terbiye Dergisi. C.VI. No:31. ss.35-43.

Hasip, M. (1934). *Kız Çocukları Kaç Yaşında Dikiş ve Beyaz İşine Başlamalıdır.* Muallim Sesi. Y.5.S.2 ss.16-16.

Haytoğlu, E. (2009). *Türk Ocaklarının Kapatılması Sürecinde Acıpayam Türk Ocağının Tasfiyesi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. C. 25. No:5. s.1212. ss. 1209-1225.

Hesapçıoğlu, H. ve Giorgetti, F. M. (2009). *Siyah Önlük Beyaz Yakanın Kökeni.* Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. S.9 (4). ss.1717-1750.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti. (1933). *Cumhuriyetin Onuncu Yılını Kutlarız.* Hilal-i Ahmer Mecmuası. S. Fevkalade. Y. 12. ss.y-y.

İhsan. (1930). *Orta Tahsilin Gayesi.* Terbiye Dergisi. C.IV. No:21. ss.1-8.

İhsan. (1929). *Talebe Nasıl Çalışmalıdır?* Terbiye Dergisi. C.III. No:14. ss.159-164.

İhsan. (1929). *İlkmekteplerin Esaslı Gayeleri.* Terbiye Dergisi. C.IV. No:17. Ss.3-12.

İnan, R..M. (1939). *Kitap ve Okuma.* İlköğretim Dergisi, S.18, ss.276-278

İnönü, İ. (1946). *İlköğretimde Çalışmalar.* Köy Enstitüleri Dergisi. C.1. S.5-6. ss. 1-4.

İzgü, E. (1942). *Sağlık Dolapları.* İlköğretim Dergisi. S.100. C.5. ss.1280-1281.

İzgi, Ö. (1984). *Atatürk'ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı.* Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. C.1. S. ss.267-276.

Kaçar, T. (2018). *Ortaöğretim Kurumlarında Karşılaşılan Disiplin Sorunları.* Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. C.11. S.58. ss.524-534.

Karagöz. Ş. (2016). *Cumhuriyet Öncesi Dönem Eğitim ve Öğretim Programlarıyla İlgili Görüş ve Öneriler.* Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. C.6. S.11. ss.651-676.

Keskin, Y. (2009). *Türkiye'de İlkokul Programlarında Yer Alan Sosyal Bilgiler İçerikli Derslere Ait Öğretim Programlarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. S.2. ss.107-130.

Kul, F.N. (2011). *Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları.* Mimarlık Dergisi. S.360. ss.66-71.

Kurt, H. (2014). *Anadolu İmam Hatip Liseleri'nin Tarihi Gelişim Süreci ve Öğrencilerinin Kelam Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Bartın*

Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği). The Journal of Academic Social Science Studies. Number: 24 , p. 73-91.

K.K.K. (3.08.1936). *Köy Mektebi Dediğin Böyle Olmalıdır!* Açık Söz Gazetesi. ss.6-6.

Maarif Vekaleti. (1931). *Tamimler Mekteple Çocuk Aileleri Arasındaki Münasebetleri Tanzim Hakkında Muhtıra.* Terbiye Dergisi. C.VII. No:36. ss.56-57.

Maarif Vekaleti. (1939). 1939-1940 Öğretim Yılı İçin İlkokullarda Okutulması Kabul Edilen Kitaplar. Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi. C.2. S.37. ss.y.y

Maarif Vekilliği. (1939).*1939 Yılı Cumhuriyet Bayramı'nda İzcilerin Ankara'da Yapacakları Geçit Resmi Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.38. ss.34-36.

Maarif Vekilliği. (17 Nisan 1939). *Lise Felsefe Dersleri Yardımcı Kitapları Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. S.14. ss.65-65

Maarif Vekilliği. (2 Nisan 1939). *Programlar.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. S.12. ss.53-59.

Maarif Vekilliği. (14 Eylül 1939). *1939-1940 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maaarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.37. ss.20-25.

Maarif Vekilliği. (1939). *Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2 S.40. ss.43-43.

Maarif Vekilliği. (13 Eylül 1939). *Yeni Kabul Edilen Vakit Cetveli, Disiplin ve İmtihan Talimatnameleri Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.36. ss.3-5.

Maarif Vekaleti. (1939). *Programlar: Köy İlkokulu Programının Tatbikatına Ait Rehber.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.41. ss.46-47.

Maarif Vekilliği. (2 Birincikanun 1940). *Okulların Çalışma Saatleri Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3 S.98. ss.71-72.

Maarif Vekilliği. (1940). *Cumhuriyetin 17.nci Yıldönümünün Kutlamaları Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.91. ss.44-44.

Maarif Vekilliği. (1940). *Okullara Verilen Tahsisat.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S. 92. ss.47-47.

Maarif Vekilliği. (18 Mart 1940). *1940 Mayıs 19 Gençlik Bayramı Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.2. S.62. ss.151-160.

Maarif Vekilliği. (16 Eylül 1940). *1940-1941 Öğretim Yılında Lise ve Öğretmen Okullarıyla Ortaokullarda, Ticaret ve San'at Okullarının Meslek Derslerinde Okutulacak Kitaplar Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.88. ss.17-17

Maarif Vekaleti. (1940). *Okulların Çalışma Saatleri Hakkında.* MEB Tebliğler Dergisi. C.3. S.98. ss.70-71.

Maarif Vekaleti. (1940). *Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3 S.92. ss.47-47.

Maarif Vekilliği. (1941). *Hususi Mektepler Talimatnamesi.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.132. ss.214-215.

Maarif Vekaleti. (13 İkincikanun 1941). *Köy İlkokullarının Birinci Sınıflarına 10 ve 11 Yaşlarındaki Çocuklarında Kabulü İçin Maarif Müdürlüklerine Salahiyet Verilmesi Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3. S.103. ss.91-92.

Maarif Vekilliği. (20 İkincikanun 1941). *Yabancı Okullarındaki Talebelerin Yaş Hadleri Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3 S.104. ss.96-96.

Maarif Vekilliği. (9 İkinciteşrin 1942). *Galatasaray Lisesi'nin Klasik Şubesine Mahsus Ders Tevzi Cetveli Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.5. S.197. ss.95-95.

Maarif Vekilliği. (1942). *Yatılı Okullarda Patatesin Çeşitli Yemeklerine Önem Verilmesi Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.4. S.178. ss.171-172.

Maarif Vekilliği. (1Şubat 1943). *Ticaret Liseleri ile Orta Ticaret Okulları Yeni Müfredat Programı ve Ders Dağıtma Cetveli Hakkında.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.5. S.209. ss.127-127.

Maarif Vekilliği. (5 Şubat 1945). *Disiplin Talimatnamesinin 5.inci Maddesine (h) Fıkrasının Eklenmesi.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.7. S.314. ss.319-319.

Nami, K. (1931). *Cumhuriyet Terbiyesi.* Terbiye Dergisi. C.VII. No:36. ss.26-34.

Nafiz, R. (1929). *Mektep ve Aile.* Terbiye Dergisi. C.III. No:16. ss.279-283.

Nasır, Z. (1933). *Sağlığı Koruma Terbiyesi.* Ülkü Halkevleri Dergisi. S.10.C.2. ss.294-297.

Niyazi, R. (1929). *Ameli Ders.* Terbiye Dergisi. C.IV. No:17. ss.53-69.

Özacun, A. (1996). *Halkevlerinin Dramı.* Kebikeç Dergisi. S.3. ss. 87-95.

Özger, K. (1936). *İnzibatı Bozmak İsteyenlere Karşı Ne Yapmalıdır?.* Öğretmenler Gazetesi. S.21-22. Y.2. ss.10-14.

Polat, Ş. (2007). *Cumhuriyet Olgusunun Tarihsel Gelişimi.* Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi. S.9. ss. 97-118.

Rado, Ş. (04.10.1938). *Mektepler Açıldı.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

R.H. (1931). *Ünite Cetveli ve Tetkiki*. Muallimler Mecmuası. C.8. S.18. ss.247-249.

Sırrı, S. (1930). *Çocuk Oyunları.* Terbiye Dergisi. C.IV. No: 21. ss.36-39.

Safa İ. (1341). T*amim,* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.1. C.1. ss.48-58

Safa, P. (12.10.1935). *Yine Mektep Kitapları.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

Safa, P. (13.10.1935). *Sınıfta Gazete.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

Salı, G. ve Arslan, M. (2000). *Cumhuriyet Dönemi İlkokul Programlarında Toplu Öğretim Uygulaması.* Eğitim ve Bilim. C.25. S.117. ss. 57-63.

Sertoğlu, M. (09.10.1940). *Bobstil Gençler.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.3-3.

Seyfi, A. R. (1936). *İlkokul Öğretmenleri ve Ulusal Hayatta Mevkileri.* Öğretmenler Bilgisi. No.1. ss.7-7.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti. (1940). *Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname.* C.XVI. S.100. ss.2-8.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekaleti. (1930). *Umumi Hıfzıssıhha Kanunu.* S.37-38. C.VI. ss.405-479.

Sormaz, Ü. (2013). *Okul Beslenme Eğitimi Programları.* Mehmet Akif Ersoy Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi. S.3. ss.36-48.

Şeren, M. (2008). *Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri.* Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. C.28. S.1. ss.203-226.

Şevki, H. (1929). *Yeni Çocuk Terbiyesi.* Terbiye. C.IV. No:18. ss.35-38.

Şinasi, T. (1940). *İş Halinde Aile Bilgisi.* İlköğretim Dergisi. C.3. S.42. ss.372-379.

Tuğrul, M. (1945). *Halkevleri ve Köycülük.* Ülkü Millî Kültür Dergisi. S.79. C.7. ss.13-14.

Tuncay, İ. (1939). *Köy Okulunda ve Eğitmen İdaresinde Bulunan Okuma Odası Köyün Başlıca Kültür Kaynağıdır.* İlköğretim Dergisi. S.5. ss.70-71.

Toprak, Z. (2003). *Cumhuriyet'in Kilit Taşı: Harf Devrimi.* Toplumsal Tarih. S.118. ss.68-73.

Ulu, C. (2014). *Osmanlı'da Alfabe Tartışmaları ve Latin Alfabesinin Kabulü Sürecinde Mustafa Kemal'in Çıktığı Yurt Gezileri: Tekirdağ Örneği.* Tarih Araştırmaları Dergisi. C.XXXIII. S.55. ss.277-302.

Ünal, S. Vd. (2000). *İlköğretim Okullarının Bina Standartlarına Uygunluğu.* Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S.7. ss.74-79.

Üstün, K., Durlu, R. ve Dikmen, O. (1939). *Sinan Günü.* İlköğretim. C.1. S.10. ss.158-158.

Uzun, H. (2010). *Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve Atatürk Döneminde Kutlanışı.* Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6. Sayı:24. ss.109-125.

Yalçınöz, A. (1943). *İlkokullarda Günlük Çocuk Gazetesi ve Çalışma Tekniği*. Yeni Kültür. S.79. ss.249-254.

Yaşaroğlu, A. H. (01.10.1940). *Bugünün Maarif Meseleleri.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.2-2.

Yüzüncü, R. (09.11.1936). *Talebe ve Kahvehane.* Açık Söz Gazetesi. ss.1-7

Gazete Makaleler

y.y. (24.04.1330). *Harbiye Nazırımız Enver Paşayla Mülakat.* İctihad Mecmuası. S.103. ss.45-50.

y.y. (24.04.1340). *İlmi Heyet.* Hakimiyet-i Milliye. ss.3-3.

y.y. (1341). *Tevhid-i Tedrisat Kanunu.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.1. ss.74-74.

y.y. (1.03.1341). *Tevhid-i Tedrisat Kanunu.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.1. ss.74-74.

y.y.(5.02.1924). *Ecnebi Mektepleri İçin Mühim Bir Tamim.* Hakimiyet-i Milliye. ss.3-3.

y.y. (9.03.1924). *Halife Yerine.* Hâkimiyet-i Milliye. s.1-1

y.y. (26.03.1924). *Fransa Papaz Mekteplerini Müdafaa Edemez.* Hakimiyet-i Milliye. ss.1-1.

y.y. (22.06.1924). *Muallimler Derneğinde.* Hakimiyet-i Milliye, ss.3-3.

y.y. (1927). *Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesi.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.10. ss.104-107.

y.y. (1928). *Büyük Gazinin Tarihi Nutku.* Ayın Tarihi. No:53. C.17. ss.1-3.

y.y. (1928). *Büyük Millet Meclisi'nde 1928 Senesi Maarif Bütçesi.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.16. ss.553-553.

y.y. (1930). *Başlarken*. Muallimler Mecmuası. C.7. S.1. ss.1-2.

y.y. (1929). *Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.17. ss.76-85.

y.y. (1929). *Millet Mektepleri Teşkili Hakkında Valiliklere Yapılan Tamim.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.17. ss.39-42.

y.y. (1929). *Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun.* Maarif Vekaleti Mecmuası. S.17. ss.89-90.

y.y. (02.01. 1929). *Dün Memleketin Her Köşesinde Binlerce Millet Mektebi Açıldı.* ss.1-1.

y.y. (01.02.1929). *İlk Tahsil Türk Çocuğuna Neler Öğretecektir?* Hakimiyet-i Milliye. ss.1-1y.y.

y.y. (23.04.1929). *Çocuk Haftasının İlk Günü.* Cumhuriyet. ss.1-1.

y.y. (04.04.1929). *Lise Kitapları.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (05.04.1929). *İdman Bayramı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (19.04.1929). *Jimnastik Şenlikleri.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (24.04.1929) *Çocuk Bayramı Dün Çok Sevinç İçinde Geçti.* Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi. s.1-1.

y.y. (24.04.1929). *Çocuklar Dün Bayramlarını Heyecanla Te'sit Ettiler.* Cumhuriyet. ss.1-2.

y.y. (24.04.1929). *Ankara ve Diğer Vilayetlerde Çocuk Bayramı.* Milliyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (26.04.1929). *Yerli Mal İçin Mekteplerde Konferanslar.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (18.05.1929). *Dün Her Tarafta Jimnastik Şenlikleri Yapıldı.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (21.04.1929). 23 Nisan Çocuk Haftası Programı İkmal Edildi. Hakimiyet-i Milliye. ss.1-2

y.y. (19.05.1929). *Mekteplerde İmtihanlar.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.05.1929). *Mektep Kitapları.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (29.05.1929). *Batıl Bir Zihniyet.* Hareket Gazetesi. S.5. ss.1-4.

y.y.(28.09.1928). *Yeni Harfler Faaliyeti.* Hakimiyet-i Millîye. ss.1-1.

y.y. (01.10.1929). *Kitap Meselesi.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (02.10.1929). *İlkmektepler.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (03.10.1929). *Liselerde Tetkiki Dersler.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (06.10.1929). *İlkmektepler Kapalı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (07.10.1929). *Kitap Fiyatları.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (18.10.1929).*Talebesi Fazla Sınıflarda Şubeler Açılacak.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (13.10.1929). *Mektepler Açıldı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (18.10.1929). *Mekteplerde Hayvanat ve Nebatat Kolleksiyonları.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (24.10.1929). *Cumhuriyet Bayramı Programı Hazırlandı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (30.10.1929). *Ecnebi Mektep Modası.* Hareket Gazetesi. S.44. ss.1-1.

y.y. (31.10.1929). *Cumhuriyet Şenlikleri.* Hakimiyet-i Millîye Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (26.12.1929). *Maarifte Mayıstan İtibaren.* Vakit. ss.3-3.

y.y. (13.12.1929). *Milli Tasarruf Cemiyeti Teşkiline Karar Verildi.* Milliyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (03.04.1930). *Himaye-i Etfal'de Dünkü İçtima.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (24.04.1930). *Ankara'da Milli Bayram ve Çocuk Haftası.* Milliyet Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (24.04.1930).*Çocuk Bayramı Dün Neşeli Bir Surette Geçti.* Milliyet. ss.1-1.

y.y. (24.04.1930). *Bir Günlük Çocuk Saltanatı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (13.05.1930). *Kabataş Lisesinde Müsamere.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (20.05.1930). *İstanbul Lisesi'nde Müsamere*. Cumhuriyet Gazetesi. Ss.2-2.

y.y. (24.05.1930). *Dün Her Tarafta Jimnastik Şenlikleri Yapıldı.* Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (24.05.1930). *Üçüncü İdman Şenlikleri Dün Sabah Yapıldı.* Milliyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (22.05.1930). *Mekteplilerin Tenezzühü.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (24.05.1930). *Mekteplilerin Tenezzühü.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.05.1930). *Şenlikler Pek Güzel ve Muvaffakiyetli Oldu.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (24.05.1930). *Üçüncü İdman Şenlikleri Dün Sabah Yapıldı.* Milliyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (03.06.1930). *Terfiler Muvaffakiyete Bağlıdır.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (2.09.1930). *Şehrimizde resmi, hususi.* İnkılap Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (6.10.1930). *Lisan Dersleri*. İnkılap Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (01.10.1930). *Bütün Mektepler Bugün Açılıyor.* Cumhuriyet Gazetesi, ss.2-2.

y.y. (02.10.1930). *Mektepler Açıldı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (02.10.1930). *Bazı İlkmektepler Yer Yok!* Cumhuriyet Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (04.10.1930). *İlkmekteplere Alınabilecek Küçükler.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (05.10.1930). *Yarın Mektepler Tatil.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (07.10.1930). *Kurtuluş Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (24.10.1930). *Maarifte ve Mekteplerde*. Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.10.1930). *Merasim Programı Tespit Edildi.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (26.10.1930). *Cumhuriyet Bayramı'na İştirak Edecek İzciler Bugün Gidiyorlar*. İnkılap Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (29.10.1930). *Cumhuriyet Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (29.10.1930). *İlkmekteplerin Ders Cetvellerinde Tadilat.* Son Posta. ss.2-2.

y.y. (11.12.1930). *Mekteplerde Kuşpalazı.* İnkılap Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (27.01.1931). *Lise ve Ortameketpler Talimatnamesi.* İnkılap Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (28.01.1931). *Tifo var.* İnkılap Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (23.04.1931). *Çocukların Bayramı Bugün Başlıyor.* Milliyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (24.04.1931). *Çocuk Bayramı.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (24.05.1931). *Ankara Mekteplerinin Dünkü İdman Şenlikleri.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (16.05.1931). *Dünkü İdman Şenlikleri Geçen Senelerden Daha Parlak Oldu.* Milliyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (28.10.1931). *Cumhuriyetin 9. Yılı.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (30.10.1931). *Cumhuriyetin 9. Yılı Tesit Edildi.* Hakimiyet-i Millîye Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (31.10.1931). *Ankara'da, İstanbul'da ve Vilayetlerde Yapılan Merasim Tafsilatı.* Milliyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (1932). *Reşit Galip İşe Başladı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (23.04.1932). *Çocukların Bayramı Bugün Başlıyor.* Akşam Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (24.04.1932). *Çocuk Bayramı.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (24.04.1932) *Çocukların Bayramı Emsalsiz Bir Neşe ve Sevinç İçinde Başladı*. Milliyet Gazetesi. s.1-1.

y.y. (24.04.1932). *Küçüklerin Bayramı.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (02.05.1932). *Kıraatlarda Değişiklik.* Milliyet Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (09.05.1932). *Talebe Müsameresi.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (13.05.1932). *Talebe Tenezzühü.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (14.05.1932). *Kız Ortamektepte Müsamere.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (17.05.1932). *İdman Şenlikleri.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (19.05.1932). *Mektep Müsamereleri Başlıyor.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (22.05.1932). *Mektep Müsamereleri İçin.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (28.05.1932). *Dünkü İdman Şenlikleri.* Milliyet Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (30.05.1932). *İlkmektep Talebesi Bir Senede Ne Öğrendi?* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (01.10.1932). *İlkmekteplerde Tedrisat Başladı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (24.10.1932). *Cumhuriyet Bayramı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (28.10.1932). *Her Tarafta Bayram Hazırlığı Yapılıyor.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (28.10.1932). *Talebe Kasketi Giyenler.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (29.10.1932). *Cumhuriyet Bayramı Memleketin Her Tarafında Büyük Bir Tezahürle Kutlanacak.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (24.10.1932). *Çocukların Bayramı Emsalsiz Bir Neşe ve Sevinç İçinde Başladı.* Milliyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (29.10.1932). *Cumhuriyet Bayramı Memleketin Her Tarafında Büyük Tezahüratla Kutlanacak.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (31.10.1932). *Cumhuriyet Bayramı Her Tarafta Tezahüratla Tesit Edildi.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (02.11.1932). *Bir Dersten Kalanlar.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (04.11.1932). *Kasıt Var mı?* Milliyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (10.11.1932). *Hayat Bilgisi Tatbikatı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (12.11.1932). *Kızıla Karşı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (23.04.1933). *Milli Hakimiyetin İlk Tecellisi.* Milliyet Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (24.04.1933). *Bütün Memleket Büyük Günü Kutladı.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (04.05.1933). *Talebe Gezintileri.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (5.05.1933). *Altıncı Jimnastik Şenlikleri.* Akşam Gazetesi. No:5231. ss.10-10.

y.y. (06.05.1933). *Robert Kolej'de Müsamere.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (20.05.1933). *Dünkü İdman Şenlikleri.* Milliyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (20.05.1933). *Dünkü İdman Şenlikleri.* Milliyet Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (20.05.1933). *Dünkü İdman Şenlikleri.* Akşam Gazetesi. No:5246. ss.1-1.

y.y. (27.05.1933). *İdman Şenlikleri.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (15.05.1933). *Kız Lisesi Gezintisi.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (21.05.1933). *Liselerde Okutulan Tarih Dersleri.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (31.05.1933). *Ant.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (02.06.1933). *Türkçe ve Edebiyat İmtihanları.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (05.06.1933). *Kabataş Hadisesi.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (04.09.1933). *Mektepsiz Talebe Bırakılmayacak.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (21.10.1933). *Mektep Kasketleri.* Milliyet Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (22.10.1933). *Program Yarın Çıkacak.* Milliyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (24.10.1933). *Cumhuriyet Bayramı Programını Neşrediyoruz.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (29.10.1933). *Ankara'da ve Bütün Memlekette Bayram Nasıl Tesit Edilecek.* Milliyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y., (30.10.1933). *Büyük Gazinin Nutku.* Hakimiyet-i Milliye. ss.1-2.

y.y. (30.10.1933). *Güzel Balolar.* ss.3-3.

y.y. (30.10.1933). *Bütün Dünya Türk Milletinin Bayramını Kutladı.* ss.2-2.

y.y. (16.12.1933). *Haftanın Dördüncü Günü.* Milliyet Gazetesi. ss.5-5

y.y. (1934). *Tezgâhta Örme, Dokuma İşleri.* Sınıf Muallimi İlkmektepler İçin. S.3. ss.50-51.

y.y. (11.03.1934). *İlk Tahsil Teşkilatı Islah Edilecek.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.04.1934). *23 Nisan Bayramı.* Tan. ss.6-6.

y.y. (24.04.1934). *23 Nisan Bugün, Bu Hafta Yapılacaklar?* Tan. ss.2-2.

y.y. (24.04.1934). *Çocuk Bayramı Dün Nasıl Geçti?* Milliyet Gazetesi. ss.1-7.

y.y. (03.05.1934). *Bakalorya İmtihanları.* Milliyet Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (05.05.1934). *Talebe Bayramı.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (12.05.1934). *Robert College'de Müsamere.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (14.05.1934). *Milliyet Dün Maarif Vekiliyle Görüştü.* Milliyet Gazetesi. ss.1-7.

y.y. (22.05.1934). *Darüşşafaka'nın Yaz Gezintisi.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (26.05.1934). *Yedinci İdman Şenlikleri Güzel Oldu.* Vakit Gazetesi. ss.1-9.

y.y. (19.05.1934). *Dünkü Jimnastik Şenlikleri Fevkalade Güzel Oldu.* Hakimiyet-i Milliye Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (12.10.1934). *Yeni Bir İmtihan Talimatnamesi Hazırlanıyor.* Milliyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (17.10.1934). *Orta Mekteplere Bu Sene Ne Kadar Fazla Talebe Kaydedildi?* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (24.10.1934). *Cumhuriyet Bayramı'na Hazırlık.* Milliyet Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (31.10.1934). *Büyük Bayramın 11'inci Yıldönümü.* Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (14.12.1934). *Tutum Haftasının İkinci Günü.* Milliyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.12.1934). *Mekteplerde Askeri Dersler.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (15.12.1934). *İlkmekteplerde Gezinti Dersleri Bir Fabrika Tetkiki.* Muallim Sesi. S.5. S.7. ss.51-54.

y.y. (15.12.1934). *Tutum Haftası Canlı ve Hareketli Geçiyor.* Milliyet Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (16.12.1934). *Mekteplerde Müsamereler.* Zaman Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (18.12.1934). *Hava İyi Olursa Talebe Tezahürat Yapacak.* Zaman Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (9.05.1935). *Sanayide Sudan İstifade*. Muallim Sesi. S.5. S.17. ss.133-133.

y.y. (27.04.1935). *İdman Şenlikleri Dün Büyük Merasimle Yapıldı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-12.

y.y. (08.10.1934). *Pazartesi Günleri Talebe.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (10.10.1934). *Cumhuriyet Bayramı'na Hazırlık.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (11.10.1934). *Orta Tahsilde Fazla Talebe.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (14.10.1934). *Mekteplerde.* Milliyet Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (19.10.1934). *Sınıflar Gene Tıklım Tıklım.* Milliyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (1935). *Asri Bir Lokomotif Noktası.* Y.5 S.12. s.92.

y.y. (23.04.1935). *23 Nisan.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (27.04.1935). *Ankara Okullarının Jimnastik Şenliği Güzel Oldu.* Ulus Gazetesi. ss.1-6

y.y. (03.05.1935). *Trabzon'da Şiddetli Bir Sıcak Dalgası.* Akşam Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (15.05.1935). *İlk Tahsil.* Akşam Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (15.05.1935). *Talebe Kahvelere Gidemeyecek.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (27.05.1935). *Dünkü Gürültülü Maç.* Akşam Gazetesi. No:5933. ss.4-4.

y.y. (27.05.1935). *Dünkü Jimnastik Bayramında Kız ve Erkek Talebenin Jimnastik Hareketleri.* Akşam Gazetesi. No:5933. s.1-1.

y.y. (1.06.1935). *Hafta Tatili.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2.2.

y.y. (02.10.1935). *İki Yıl Sınıfta Kalan Talebeler.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (3.10.1935). *İlkokullarda Yarım Tedris Usullleri Tatbik Edilecek.* Son Posta Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (04.10.1935). *Küçük Haberler.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (05.10.1935). *Bazı Mekteplerde Tifo Aşısı Yapılıyor.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (06.10.1935). *Lise ve Ortaokullarda Yeni Talebe.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (06.10.1935). *Talebe Kılığı.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (09.10.1935). *36 Şubeli Mektep.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (09.10.1935). *Yarım Tedrisat Usulü Kaldırılacak.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (10.10.1935). *Cumhuriyet Bayramı'na Hazırlık.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (11.10.1935). *Devlet Matbaası, Kitapları Yetiştiremiyor.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (13.10.1935). *Cumhuriyet Bayramı Büyük Törenle Kutlanacak.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (18.10.1935). *Mekteplerdeki Ders Vaziyeti Düzeliyor.* Tan Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (21.10.1935). *Mekteplerde Okutulacak Ders Kitapları.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (22.10.1935). *Cumhuriyet Bayramı Programı Hazırlandı.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.10.1935). *Gayrimüslim Talebeye Askerlik Dersi.* Tan Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (28.10.1935). *Cumhuriyet Bayramı'nı Nasıl Kutlayacağız?* Ulus Gazetesi. ss.3-4.

y.y. (30.10.1935). *Cumhuriyet Bayramı Bütün Türkiye'de Sevinçle Kutlandı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-7.

y.y. (30.10.1935). *Ankara'da Geçit Töreni.* Tan Gazetesi. ss.3-3.

y.y.(16.12.1935). *Ulusal Artırım Haftası.* Haber Gazetesi. ss.3-3.

y.y.(12.12.1935). *İktisat ve Tasarruf Haftası Bugün Başlıyor.* Anadolu Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (13.12.1935). *Şehrimizde.* Kurun Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (1936). *Köy ve Köylüler.* Ülkü Halkevleri Dergisi. S.6. S.35. ss-375-385.

y.y. (1936). *Köy Öğretmen ve Eğitmen Yetiştirme İşi.* Ülkü Halkevleri Dergisi. ss.259-267.

y.y. (22.04.1936). *Yarın Her Tarafta Büyük Merasim Yapılacak.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.04.1936). *Memleket ve Çocuklarımız İki Büyük Bayramı Coşkuyla Kutladı.* Ulus Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (24.04.1936). *Bütün Yurtta ve İstanbul'da.* Tan Gazetesi. ss.1-10.

y.y. (20.05.1936). *Dokuzuncu İdman Şenlikleri.* Akşam Gazetesi. No:6317. ss.1-6.

y.y. (19.05.1936). *Atatürk On Yedi Evvel Bugün Samsun'a Çıkmıştı.* Ulus Gazetesi. No:5318. ss.1-6.

y.y. (20.05.1936). *Türkiye 19 Mayısı Coşkuyla Kutladı.* Ulus Gazetesi. No:5319. s.5.

y.y. (01.05.1936). *1 Mayıs Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (03.05.1936). *Mekteplerde Tetkik.* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (13.05.1936). *İmtihan Talimatnamesi.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-7.

y.y. (14.05.1936). *İmtihanlar Biter Bitmez Talebe Kampları Açılacak.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (19.05.1936). *Atatürk'ün Anadolu'ya Ayak Bastığı Gün.* Akşam Gazetesi. No:6316. ss.1-1.

y.y. (20.05.1936). *19 Mayıs Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (06.08.1936). *İlk Tedrisat İşleri.* Açık Söz Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (25.09.1936). *İlk Tedrisat Programları.* Açık Söz Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (27.09.1936). *Şehrimizde Çifte Tedrisat.* Açık Söz Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (30.09.1936). *İlk Tedrisat Programı.* Yeni Asır Gazetesi. ss.6-7.

y.y. (01.10.1936). *Muallim Heyetleri Bugün Vaziyeti Görüşecek.* Açık Söz Gazetesi. ss.4-4.

y.y (09.10.1936). *Yeni Mektep Kitapları Hazırlandı.* Açık Söz Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (12.10.1936). *Erkek Lisesinde Başhademeyi Başından Yaraladı.* Açık Söz Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (12.10.1936). *Olgunluk İmtihan Sualleri.* Açık Söz Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (20.10.1936). *Cumhuriyet Bayramı'nda Verilecek Müsamereler.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (21.10.1936). *Bayram Programı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y.(29.10.1936). *Çiftelerdeki Köy Öğretmenler Kursu.* Ulus Gazetesi. ss.22-22.

y.y. (30.10.1936). *Dünkü Cumhuriyet Bayramı'ndan İntibalar.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (30.10.1936). *Bayram Coşkunluğu.* Tan Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (30.10.1936). *Büyük Bayramımız Candan Tezahüratla Tesit Etti.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (15.11.1936). *Hayvanlardan Aldığımız Gıda Keçi.* Muallim Sesi. Y.7. S.37-41. ss.138-141.

y.y. (08.11.1936). *Kahvelerde Oturan Talebe.* Açık Söz Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (12.12.1936). *Artırım ve Yerli Malı Haftası.* Ulus Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (13.12.1936). *Tasarruf Haftası Dün Başladı*. Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (13.12.1936). *Kız Mektebinde Müsamere.* Açık Söz Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.12.1936). *Ders Vaktinde Sinemaya Gitme Yok.* Açık Söz Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (15.12.1936). *Akalliyet Mekteplerinde Bayrak Töreni.* Açık Söz Gazetesi. ss.2-2.

y.y.(17.12.1936). *Bartın'da Mektepler ve Sinema Kapatıldı.* Haber Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (1937). *Yeni İlkokul Müfredat Programı.* Kültür Bakanlığı Dergisi. S.20_1. ss.161-197.

y.y. (17.02.1937). *Köy Muallimleri Yetiştirmek İçin.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (23.04.1937). *Çocuk Haftasının İlk Günü.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.04.1937). *Çocuk Haftasının İlk Günü Dün Kutlandı.* Tan Gazetesi. ss.1-10.

y.y.(24.04.1937). *Çocuk Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (24.04.1937). *Çocuk Haftası Dün Başladı.* Ulus Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (03.05.1937). *Gençlerin Resim Sergisi.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (13.05.1937). *Azlık Mektepleri İçin Yeni Kararlar.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (17.05.1937). *İstanbul Erkek Lisesi'nde.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (20.05.1937). *İstanbul'daki Şenlik.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-9.

y.y. (20.05.1937). *Ankara'daki Merasim.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (20.05.1937). *Ankara Stadında Yapılan Bayram.* Ulus Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (01.09.1937). *Mektep Kitapları Tadil Ediliyor.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (08.09.1937). *Kız Talebeler.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (25.09.1937). *Mekteblerde Askeri Ders.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (02.10.1937). *İlkmektep Kitapları.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (12.10.1937). *Mektep Kitapları Niçin Gecikti?* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.10.1937). *Mektep Kitapları.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.10.1937). *Bayrama İştirak Edecek 200 İzci Ankara'ya Gitti.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (26.10.1937). *Geçit Resmine İştirak Edecek Mektepler.* Tan Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (30.10.1937). *Büyük Bayram Şehrimizde Emsalsiz Surette Kutlandı.* Ulus Gazetesi. ss.2-6.

y.y. (30.10.1937). *İlkmektepler.* Tan Gazetesi. ss.8-8.

y.y. (15.11.1937). *Orman.* Muallim Sesi. S.8. S.37-58. ss.107-111.

y.y. (13.12.1937). *Tasarruf Haftasında.* Ulus Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (15.12.1937). *Tasarruf Haftasının Üçüncü Günü.* Akşam Gazetesi. ss.1-1.

y.y.(17.12.1937). *Tasarruf Haftasının Beşinci Günü.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (17.12.1937). *Arttırma ve Yerli Mallar Haftası Kültür Kurulu Başkanı Radyoda Konferans Verdi.* Ulus Gazetesi. ss.8-8.

y.y. (1939). *23 Nisan.* İlköğretim. C.I. S.10. ss.145-145.

y.y. (23.04.1938). *Çocuk Haftası Bugün Başlıyor.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (24.04.1938). *Dün Milli Hakimiyet Bayramı Kutlandı.* Ulus Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (24.04.1938). *Çocuklarımızın Bayramı.* Tan Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (20.05.1938). *Gençlik Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (20.05.1938). *Ankara'daki Bayram Çok Parlak ve Heyecanlı Oldu.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (19.05.1938). *İmtihanlar.* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (20.05.1938). *19 Mayısı Fevkalade Tezahürle Kutladı.* Ulus Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (20.05.1938). *Spor ve Gençlik Bayramı İntibaları.* Akşam Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (25.5.1938). *Maarif Vekaleti Bütçesi.* TBMM Zabıt Ceridesi. C.2. ss.244-274.

y.y. (02.10.1938). *On Beşinci Yıl,* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (4.10.1938). *Mektepler Açıldı.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (04.10.1938). *Mektep Kitapları.* Akşam Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (6.10.1938). *Mekteplerde Teftişler Başladı.* Bugün Gazetesi. S.4. ss.2-2.

y.y. (9.10.1938). *Dersler Bir Saat Eksiltildi.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (11.10.1938). *Azlık Mekteplerinde Yazı Dersi Olacak.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (19.10.1938). *Kapanan Mektepler.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (20.11.1938). *Sıhhi Bilgiler.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (21.10.1938). *550 İzci Ankara'ya Gitti.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (22.10.1938). *15.inci Yıldönümü Kutlama Programı Hazırlandı.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (22.10.1938). *Mekteplerde Türk İnkılabından Bahsedilecek.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (25.10.1938). *Mektepsiz Kalmış Talebe Yoktur.* Açık Söz Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (30.10.1938). *Mektepler Yarın Açılıyor.* Bugün Gazetesi, ss.2-2.

y.y. (30.10.1938). *Bütün Memleket Bayramı Kutluyor.* Akşam Gazetesi. ss.13-13.

y.y. (30.10.1938). *Büyük Bayram Memleketin Her Tarafında Heyecanlı Tezahüratla Kutlandı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (30.10.1938). *Bütün Türkiye 15'inci Yılı Büyük Heyecanla Kutladı.* Ulus Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (2.11.1938). *Milli Hislerin Takviyesi.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (6.11.1938). *Kızlarımızın Haftada Bir Saat Askerlik Dersi Almaları Okullara Tamim Edildi.* Bugün Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (6.11.1938). *Kızlarımızın Haftada Bir Saat Askerlik Dersi Almaları Okullara Tamim Edildi.* Bugün Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (10.11.1938). *İmtihanlarda Sorulacak Sualler.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (16.11.1938). *Kız Talebelerin Askerlik Dersleri.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (22.11.1938). *İlkokul Talebelerine.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (23.11.1938). *İlkmekteplerde Temsil Heyetleri.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (29.11.1938). *Okullardan Çifte Tedrisat Kalkacak.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (01.12.1938). *Mektep Kasketleri Hakkında.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (4.12.1938) *Kitapların Birçoğu Mahzurlu Görüldü.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (4.12.1938). *Ecnebi ve akalliyet mekteplerinde.* Bugün Gazetesi. S.61. ss.2-2.

y.y. (11.12.1938). *Mektepler Sınıf Geçme Notları.* Bugün Gazetesi. S.68. ss.2-2.

y.y. (12.12.1938). *Yerli Mallar ve Tasarruf Haftası Bugün Başlıyor.* Kurun Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (13.12.1938). *Şehrimizdeki Merasim.* Akşam Gazetesi. ss.11-11.

y.y. (15.12.1938). *Bu Haftaki Voleybol Müsabakaları.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (15.12.1938). *Okul Kitapları Ucuzlayacak.* Kurun Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (16.12.1938). *Tasarruf Haftası Münasebetiyle Ankara'da Bir Tören Yapıldı.* Akşam Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (16.12.1938). *Liselerde Yoklamalar.* Kurun Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (18.12.1938). *Voleybol Şampiyonası.* Kurun Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (18.12.1938). *Liselerde Yazılı Yoklamalar.* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (19.12.1938). *Liselerde Yoklamalar Bugün Başlıyor.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (19.12.1938). *Beyoğlu Halkevinin Voleybol Maçları Dün Başladı.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (26.12.1938). *Grip Salgını.* Bugün Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (28.12.1938). *Grip Yüzünden Mektepler Kapanmayacak.* Bugün Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (1939). Çocuk Dergileri Hakkında Açtığımız 2 Numaralı Ankete Gelen Cevaplar. *İlköğretim.* C.I. S.13. ss.207-207.

y.y. (1939). Çocuk Dergileri Hakkında Açtığımız 2 Numaralı Ankete Gelen Cevaplar. *İlköğretim.* C.I. S.15. ss.240-240.

y.y. (1939). İlköğretim Gazetesi Yardımcı Ders Vasıtaları Tabloların İndeksi (Sayı:1-16). *İlköğretim.* C.I. S.17. ss.278-278.

y.y. (1939). *Cumhuriyet Çocuklarını Korumak Yetiştirmek için Bugünün Büyükleri Nasıl Çalışıyorlar.* Cumhuriyet Çocuğu. S.12. ss.187-187.

y.y. (22.04.1939) *İlkmekteplerin Kapanma Günleri.* Ulus Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (23.04.1939). *Çocuk Haftası.* Ulus Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (24.04.1939). *Dün Beyazıt ve Taksim'de Büyük Tezahürat Yapıldı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-8

y.y. (15.05.1939). *Kültür İşleri.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (20.05.1939). *Spor ve Gençlik Bayramı.* Vakit Gazetesi. ss.1-7.

y.y. (20.05.1939). *Ankara'da 19 Mayıs Stadyumunda Gençlik Güzel Gösteriler Yaptı.* Ulus Gazetesi. ss.1-8.

y.y. (20.05.1939). *Gençlik ve Spor Bayramı.* Akşam Gazetesi. No:7390. ss.9-9.

y.y. (03.09.1939). *Ekalliyet Mekteplerinin Bir Kısmı Açılamıyor.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (17.09.1939). *Mekteplerde Yeni Vakit Cetvelleri.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (21.09.1939). *Yarım Günlük Tedrisat.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (22.09.1939). *Mektep Kitapları.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (26.09.1939). *Bütün Mektepler Dün Sabah Açıldı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (02.10.1939). *Talebe Matinelerine Halk Girmeyecek.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (03.10.1939). *Riyaziye Kitaplarında Tadilat.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (05.10.1939). *Mektep Kitapları.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (06.10.1939). *Eski Terimli Kitaplar Okunacak.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (09.10.1939). *Uzak Yerlerden Şehre Gelen Talebelerin Vaziyeti.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (10.10.1939). *Köy Mekteplerinin Yeni Müfredat Programı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.10.1939). *Mektepliler Arasında Spor İşleri.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.10.1939). *Cumhuriyet Bayramı'na İştirak Edecek İzciler.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (16.12.1939). *Mektep Müsabakaları Programı.* Akşam Gazetesi. ss.7-7.

y.y. (18.10.1939). *Mekteb Maçları.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (18.12.1939). *Muğla'da Ekonomi ve Artırma Haftası.* İkdam Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (27.10.1939). *Yeni Basılmakta Olan Kitaplar.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (29.10.1939). *Mekteplerde.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (30.10.1939). *Cumhuriyet Bayramı İntibaları.* Akşam Gazetesi. s.7-7.

y.y. (30.10.1939). *Dünkü Geçit Resmi Çok Muntazam Oldu.* Ulus Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (30.10.1939). *En Büyük Bayram Yurdda Heyecanla Kutlanıyor.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (30.10.1939). *Dün Geçit Resmi Çok Muntazam Oldu.* Ulus Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (1940). *Türk Gençliği 19 Mayıs Stadında.* İlköğretim Dergisi. S.52. C.3. ss.y.y.

y.y. (1940). *İlkokul Talebelerimizin Çalışmalarından İntibalar.* İlköğretim Dergisi. S.46. C.3. ss.y.y.

y.y. (1940). *Grup Çalışmaları.* İlköğretim Dergisi. S.51. C.3. ss.y.y.

y.y. (1940). *Okul Kapısında.* İlköğretim Dergisi. S.47. C.3. ss.y.y.

y.y. (07.02.1940). *İstanbul'da.* İstiklal Gazetesi. ss.2-2

y.y. (24.04.1940). *Çocuk Haftası Dolayısıyla.* Ulus Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (24.04.1940). *Çocuk Bayramı Neşe ve Heyecan İçinde Yaşanıyor.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (01.05.1940). *Kız Mektepleri Arasında Koşular.* Yeni Sabah Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (19.05.1940). *19 Mayıs Gençlik Bayramı.* İstiklal Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (19.05.1940). *Mektep Maçları Finali.* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (20.05.1940). *Ankara'da Milli Şef'in Huzurunda Yapılan Büyük Şenlikler.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (20.05.1940). *Spor ve Gençlik Bayramı Dün Kutlandı.* Ulus Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (20.05.1940). *Bayram Şehrimizde Nasıl Kutlandı.* Vakit Gazetesi. ss.3-4.

Yücel, H. A. (30.09.1940). *Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in 30 Eylül 1940 Akşamı Ankara Radyosu Vasıtasıyla Talebe Velilerine Yaptığı Hitabe.* Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi. C.3 S.90. ss.37-39.

y.y. (13.10.1940). *Mekteplerde Sınıf Mevcudu.* Politika Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (28.10.1940). *Cumhuriyet Bayramı Hazırlıkları.* Ulus Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (30.10.1940). *Ankara'da Parlak Bir Resmi Geçit Yapıldı.* Akşam Gazetesi. No:7914. ss.1-1.

y.y. (30.10.1940). *İstanbul ve Ankara'da Çoşkun Tezahürler.* Vakit Gazetesi. S.8193. ss.2-2.

y.y. (13.12.1940). *Galatasaray Lisesinde Müsamere.* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (13.12.1940). *Tasarruf Haftası ve Mektepler.* Ulus Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (14.12.1940). *İlkmektep Çocuklarını Sıyanet İçin.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.12.1940). *Erkek Mektepleri Voleybol Müsabakaları.* Vakit Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (15.12.1940). *Dünkü Mektep Maçları Yapılamadı.* Akşam Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (17.12.1940). *Kahvelerde Oturan 84 Talebe Daha Yakalandı.* Vakit Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (17.12.1940). *Talebeler Bobstil Elbise Giyemiyecek.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (17.12.1940). *Kız Mektepleri Voleybol Maçları.* Vakit Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (18.12.1940). *Güzel Birer Karar.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (19.12.1940). *Kız Mektepleri Voleybol Maçları.* Akşam Gazetesi. ss.5-5.

y.y. (1941). *Okullarımızda İlk Tedavi Tecrübeleri.* İlköğretim Dergisi. S.79. C.4. ss.y.y.

y.y. (1941). *Isparta Köy Okullarında Talebe Faaliyetleri.* İlköğretim Dergisi. S.79. C.4. ss.952-952.

y.y. (1941). Okul Tabelaları Hakkında Talimatname. *Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi.* C.3. S.109. ss.117-119.

y.y. (22.04.1941). *Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (24.04.1941). *Çocuk Haftası Başladı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-5.

y y.y. (24.04.1941). *Çocuk Bayramı Neşe İçinde Kutlandı.* Ulus Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (19.05.1941). *Samsun'dan Ankara'ya Bayrak Bugün Ankara'da.* No:7107. s.1-1.

y.y. (20.05.1941). *İstanbul'da 19 Mayıs Tezahüratı.* Tan Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (20.05.1941). *Gençlik Bayramı.* Tan Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (20.05.1941). *İstanbul'da Merasim.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-5.

y.y. (28.10.1941). *Cumhuriyet Bayramı Bugün Başlıyor.* Ulus Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (30.10.1941). *Cumhuriyet Bayramı Büyük Neşeyle Kutlandı.* Akşam Gazetesi. No:8270. ss.7-7.

y.y. (13.12.1941). *Mektebliler Arasında Kır Koşusu.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (12.12.1941). *Yerli Malı ve Tasarruf Haftası Bugün Başladı.* Tasviri Efkar Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (1942). *Sene Sonu İmtihanlarında.* İlköğretim Dergisi. S.110. C.6. ss.y.y.

y.y. (1942). *Okul ve Öğrenci Faaliyetleri.* İlköğretim Dergisi. S.98. C.5. s.yy.

y.y. (22.04.1942). *Çocuk Haftası.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (24.04.1942). *İstanbul'da Bayram.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (24.04.1942). *Milli Hakimyet ve Çocuk Bayramı.* Ulus Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (20.05.1942). *19 Mayıs Şenlikleri Çok Parlak Oldu.* Tan Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (20.05.1942. *İstanbul 19 Mayıs'ı Nasıl Kutladı.* Tan Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (4.09.1942). *Mektep Kitapları.* Cumhuriyet Gazetesi. S.6485. ss.2-2.

y.y. (05.09.1942). *Musevi Lisesi.* Tan Gazetesi. ss.4-4.

y.y. (07.09.1942). *Akalliyet ve Ecnebi Okulları 21 Eylül'de Açılıyor.* İkdam Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (12.10.1942). *Liselere Talbe Kaydı Müddeti Bitti.* İkdam Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (23.10.1942). *Ders Aletleri İyi Muhafaza Edilecek.* İkdam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (30.10.1942). *Dün Yapılan Büyük Geçit Resminden Birkaç Enstantane.* Ulus Gazetesi. ss.6-6.

y.y. (28.10.1942). *Bayram Programı Tesbit Edildi.* Cumhuriyet Gazetesi. S.6537. ss.1-1.

y.y. (12.12.1942). *Yerli Mallar Haftası.* Yeni Asır Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (13.12.1942). *Mektebler Arası Lik Maçları.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (14.12.1942). *Dün Yapılan Koşular.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (1943). *Okul ve Öğrenci Faaliyetleri.* İlköğretim Dergisi. S.122. C.7. ss.y.y.

y.y. (24.04.1943). *Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramları Dün Bütün Yurtta Heyecanla Kutlandı.* Ulus Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (24.04.1943). *Çocuk ve Milli Hakimiyet Bayramları Dün Kutlandı.* Cumhuriyet Gazetesi. ss.1-3.

y.y. (24.04.1943). *Yurtta Bayram.* Tan Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (20.05.1943). *Yurtta 19 Mayıs Şenlikleri.* Tan Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (23.05.1943). *Mektebliler Arası Atletizm Birincilikleri.* Cumhuriyet Gazetesi. S.6741. ss.1-1.

y.y. (29.10.1943). *Yüzlerce İzci Milli Şefimizin Önünde Gösteriler Yaptılar.* Ulus Gazetesi. ss.1-3.

y.y.. (1944). *İlk Tahsil Çağı.* Öğretmen Sesi Meslek Dergisi. Y.15 NO:37-127. ss.1-1.

y.y. (23.04.1944). *Bugün Memleketin Her Yerinde Kutlanıyor.* Ulus Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (19.05.1944). *Gençlik Bayramı.* Akşam Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (19.05.1944). *19 Mayıs'ın Yirmibeşinci Yıldönümü Bugün Kutlanıyor.* Ulus Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (24.04.1944). *Milli Hakimiyet Bayramı Parlak Surette Kutlandı.* Akşam Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (29.10.1944). *Dünkü İzci Gösterileri Çok Güzel Oldu.* Ulus Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (23.04.1945). *23 Nisan.* Akşam Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (24.04.1945). *23 Nisan Bayramı.* Akşam Gazetesi. ss.2-2.

y.y. (19.05.1945). *Cumhurbaşkanının Mühim Nutku.* Akşam Gazetesi. ss.1-2.

y.y. (19.05.1945). *Gençlik Bayramı.* Akşam Gazetesi. ss.1-1.

y.y. (07.10.1945). *Ortaokul ve Liselerden Mezunların Sayısı.* Akşam Gazetesi. ss.3-3.

y.y. (29.10.1945). *İzci Gösterileri Çok Güzel Oldu.* Ulus Gazetesi. ss.1-6.

y.y. (1946). *Okulda Sabah.* İlköğretim Dergisi. S.198. C.10. ss.y.y.

y.y. (24.04.1946). *23 Nisan Bayramını Dün Kutladık.* Ulus Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (20.05.1946). *Ankara Halkevinde.* Ulus Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (22.05.1946). *Gençliğin Dünkü Gösterileri Başarılı ve Parlak Oldu.* Ulus Gazetesi. ss.1-4.

y.y. (4 Şubat 1954). *Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun.* Resmî Gazete. S.8625. ss.8093-8095.

Tezler

Alp, H. (2009). *Tevhid-İ Tedrisat 'tan Harf İnkılâbına İlköğretim (1924–1928.* Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Altındağ, A. (2013). *Tek Parti Dönemi'nde (1924-1946) İlkokullarda Vatandaşlık Eğitimi.* Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aslan, C. (2014). *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim Bilimleri Alanında Yurtdışına Öğrenci Gönderilmesi Olgusu (1923-1940).*Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Avcı, N. (2007). *Resmi Bayram ve Törenlerin Kutlanma Şekilleri ile İlgili Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme (Afyonkarahisar İli Örneği).* Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayaz, T. (2009). *Millî Eğitim Şuralarında Tarih Öğretimi.* Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayvaz, S. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bütçeleri.* Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Başkaya, M. (2008). *Tek Parti Döneminde Trabzon'da Eğitim Faaliyetler (1923–1950).* Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bingöl, B. (2007). *Türkiye'de Cumhuriyet Rejiminin Kurulmasında Eğitimin Rolü.* Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bolat, R. (2011). *Doğuşundan Günümüze Millî Eğitim Kavramına Yüklenen Anlamlar (1908–2011).* Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bolat, B. S. (2007). *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960).* Hacettepe Üniversitesi. Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi.

Bozkurt, B. (2007). *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Eğitim Politikaları (1923-1950)*. Dokuz Eylül Üniversitesi. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi.

Budak, Ç. (2010). *Türkiye'de İlkokul Programları ve Yabancı Uzmanların İlkokul Programlarına Olan Etkisi (1923–1960).* Andan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çınar, A. Ö. (2005). *Lozan'dan Sonra Türkiye Yahudileri (1923-1960).* Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Civan, M. (2007). *Tek Parti Dönemi İlköğretim Vatandaşlık Bilgisi Ders Kitaplarında Vatandaş Modeli.* Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dilek, H. (2013). *Mardin Halkevi ve Faaliyetleri.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Doğan, H. M. (2005). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Politikası Ve Mersin'de Eğitim (1923-1950).* Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğdu, M. (2007). *Tek Parti Döneminde (1930-1950) Ülkemizdeki Çocuk Dergilerinde Yurttaşlık Bilincinin Oluşturulması.* Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eren, M.(2007). *Lâiklik Açısından Demokrat Parti Dönemi Millî Eğitim Politikaları.* Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İşçimen, S. (2007). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlkokullarda Okutulan Tarih Ders Kitapları (1923–1931).* Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kanbolat, E. (2005). *Hazırlanışı ve Uygulanması Açısından Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İlköğretim Programları (1913-1968).* İstanbul Üniversitesi. Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü.

Kapluhan, E. (2011). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları (1923 – 1938) ve Coğrafya Eğitimi.* Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karakaş, Ö.(2006). *Atatürk ve İnönü'nün İki Millî Eğitim Bakanı (Saffet Arıkan ve Hasan Ali Yücel) Döneminde Kültür Siyaseti (1935–1946).* Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kulaca, İ (2017). *Cumhuriyet Dönemi Mahmudiye'de Eğitim.* Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türker Tekin, N. (1998). *Türkiye'de Seçim Propagandaları (1908-1946).* Yıldız Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tokyay Üstün, F. (2011). *Türkiye'nin Modernleşmesinde Atatürk'ün Kurduğu Kurumların (Eğitim, Kültür ve Sanat) Önemi.* Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tosun, T. (2010). *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim Politikaları.* Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçar, K. (2004). *Millî Eğitim Politikalarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Yansıması.* Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yorgancigil, P. (2004). *Cumhuriyet Döneminde Orta Öğretimde Çağdaşlaşma Hareketleri (1924-1951).* İstanbul Üniversitesi. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Yücer, N. (2010). *Cumhuriyet Dönemi'nde Köye Öğretmen Yetiştiren Kurumlar ve Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi.* Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Elektronik Kaynaklar

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013629.jpgÇevrimiçi:07.10.2016

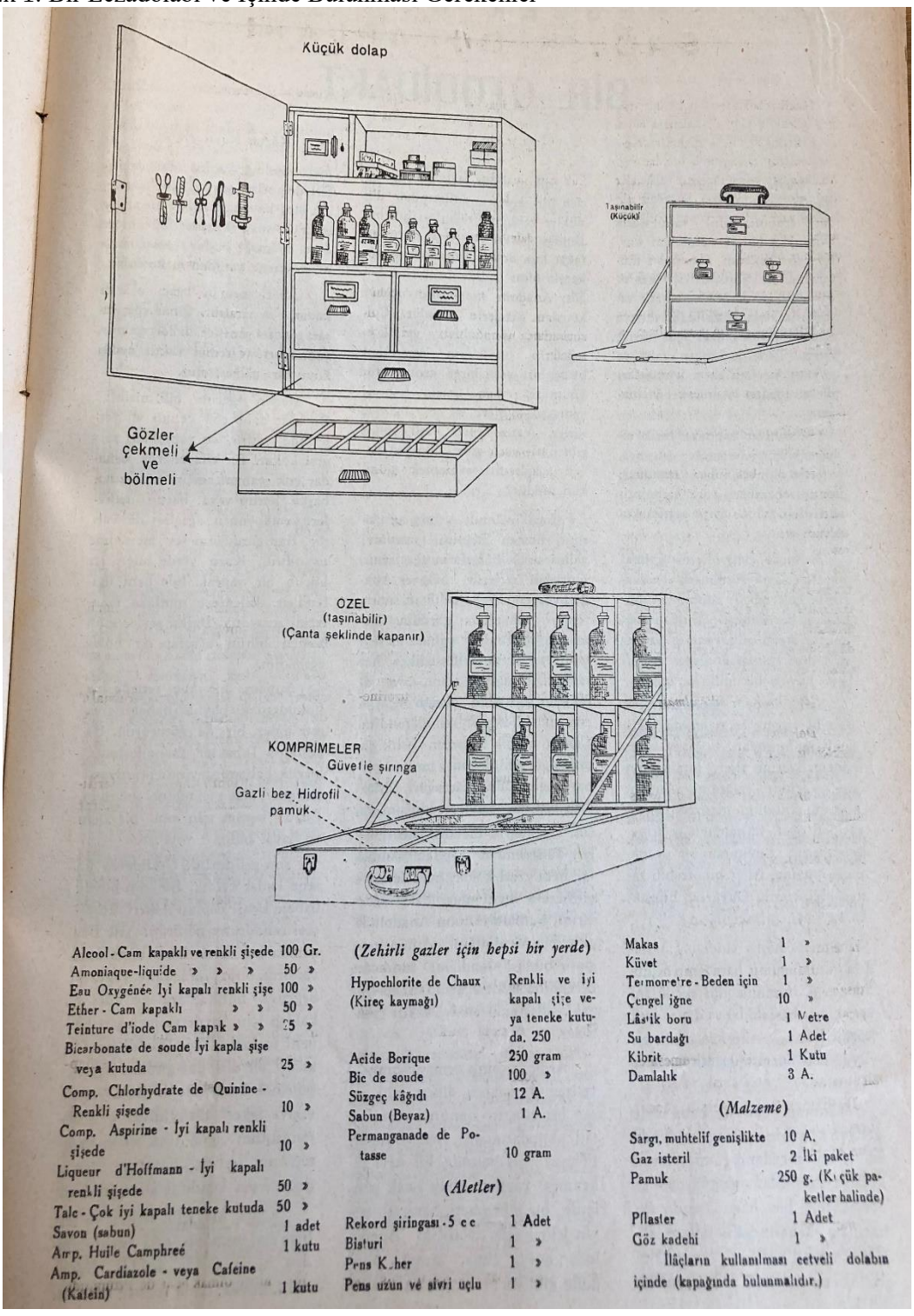
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013630.jpgÇevrimiçi:07.10.2016

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013695.jpgÇevrimiçi:07.10.2016

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_014075.jpgÇevrimiçi:07.12.2016

EKLER

Ek 1: Bir Eczadolabı ve İçinde Bulunması Gerekenler

Alcool - Cam kapaklı ve renkli şişede	100 Gr.
Amoniaque-liquide » » »	50 »
Eau Oxygénée İyi kapalı renkli şişe	100 »
Ether - Cam kapaklı » »	50 »
Teinture d'iode Cam kapak » »	25 »
Bicarbonate de soude İyi kapla şişe veya kutuda	25 »
Comp. Chlorhydrate de Quinine - Renkli şişede	10 »
Comp. Aspirine - İyi kapalı renkli şişede	10 »
Liqueur d'Hoffmann - İyi kapalı renkli şişede	50 »
Talc - Çok iyi kapalı teneke kutuda	50 »
Savon (sabun)	1 adet
Amp. Huile Camphreé	1 kutu
Amp. Cardiazole - veya Cafeine (Kafein)	1 kutu

(Zehirli gazler için hepsi bir yerde)

Hypochlorite de Chaux (Kireç kaymağı)	Renkli ve iyi kapalı şişe veya teneke kutuda. 250
Acide Borique	250 gram
Bic de soude	100 »
Süzgeç kâğıdı	12 A.
Sabun (Beyaz)	1 A.
Permanganade de Potasse	10 gram

(Aletler)

Rekord şiringası - 5 c c	1 Adet
Bisturi	1 »
Pens K.her	1 »
Pens uzun ve sivri uçlu	1 »
Makas	1 »
Küvet	1 »
Termometre - Beden için	1 »
Çengel iğne	10 »
Lâstik boru	1 Metre
Su bardağı	1 Adet
Kibrit	1 Kutu
Damlalık	3 A.

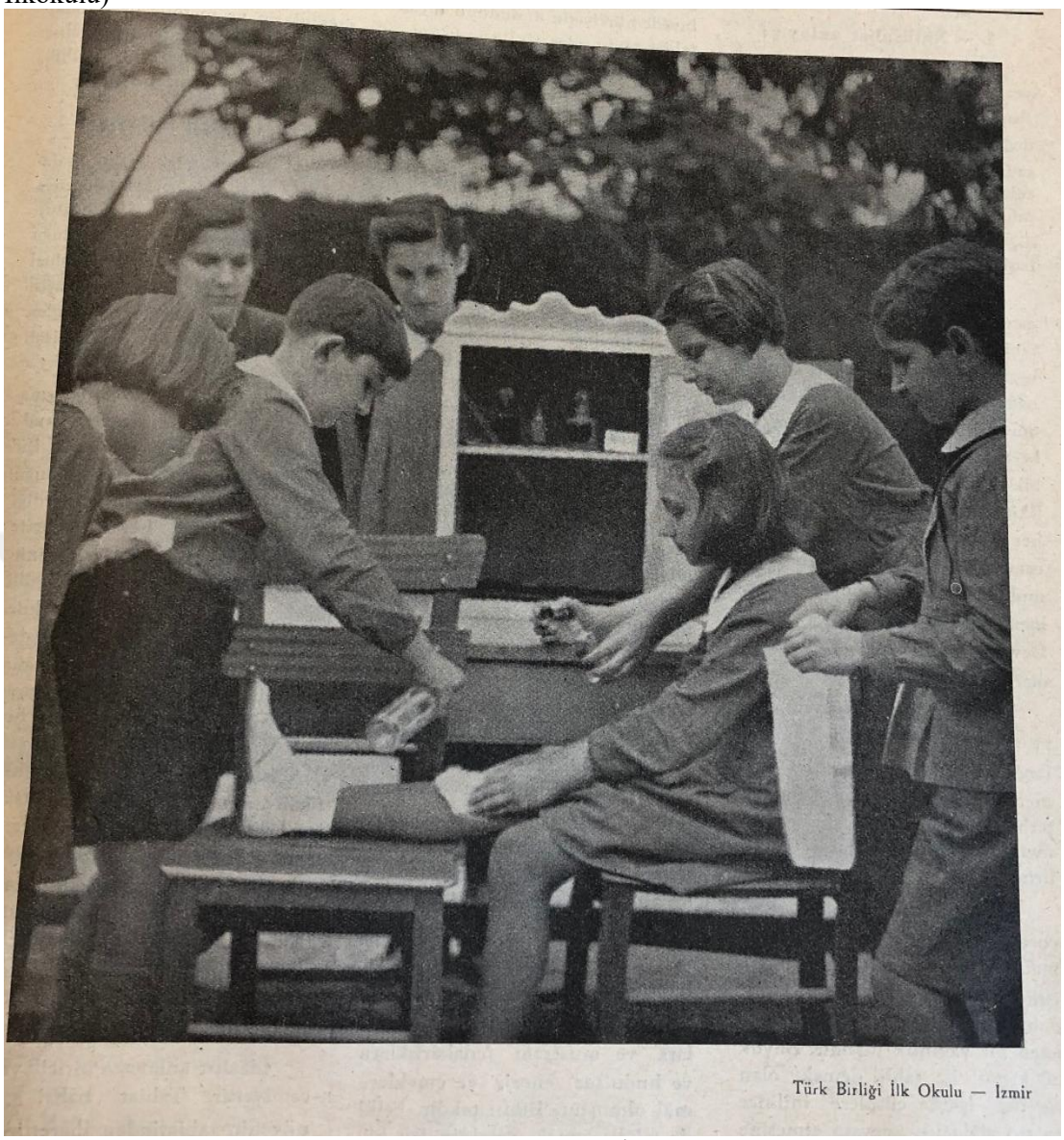
(Malzeme)

Sargı, muhtelif genişlikte	10 A.
Gaz isteril	2 İki paket
Pamuk	250 g. (Küçük paketler halinde)
Pflaster	1 Adet
Göz kadehi	1 »

İlâçların kullanılması cetveli dolabın içinde (kapağında bulunmalıdır.)

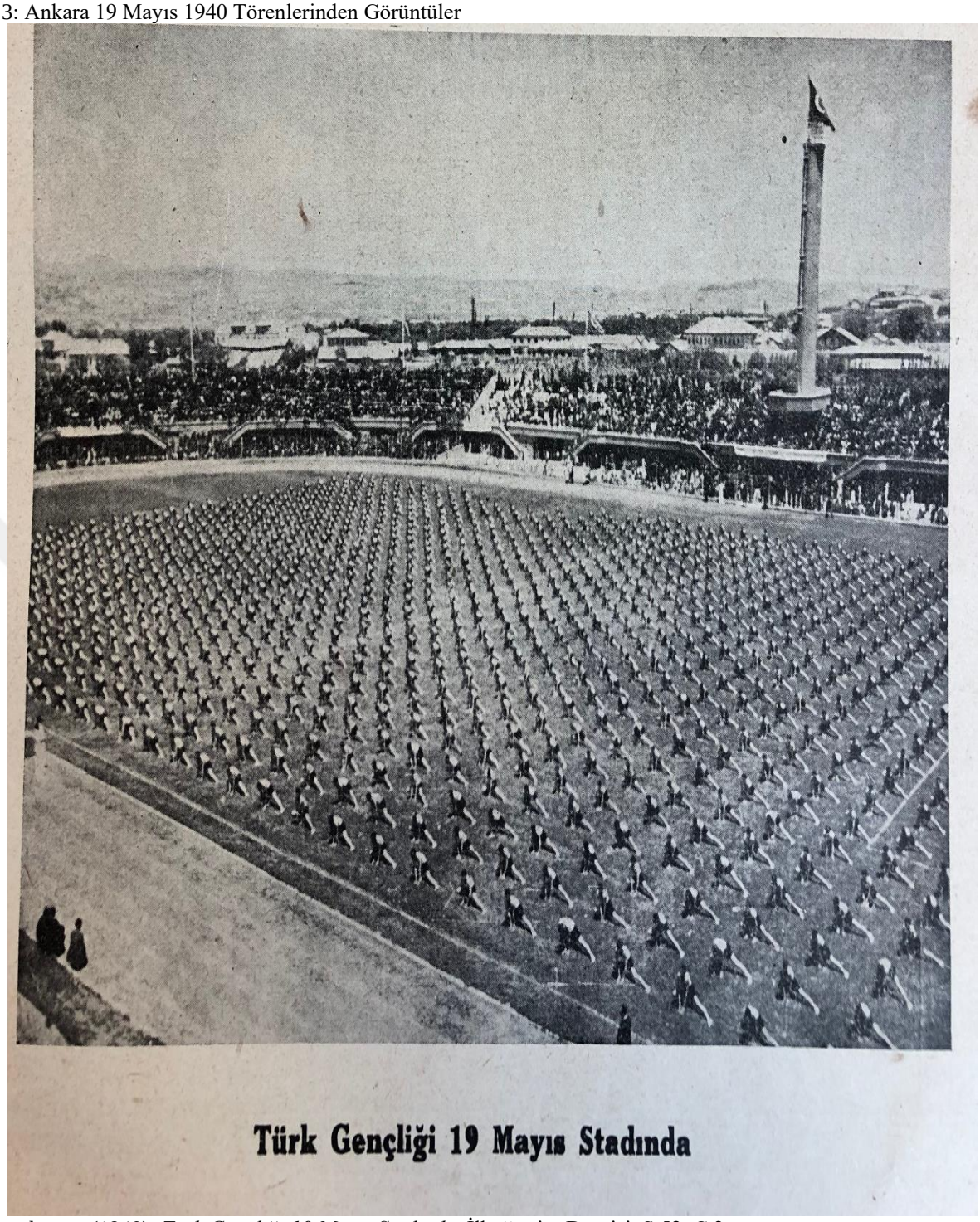
Kaynak: İzgü, E. (1942). *Sağlık Dolapları.* İlköğretim Dergisi. S.100. C.5. s.1281.

Ek 2: Öğrenciler Öğrendikleri Sağlık Bilgilerini Uygulama Örneği (İzmir Türk Birliği İlkokulu)

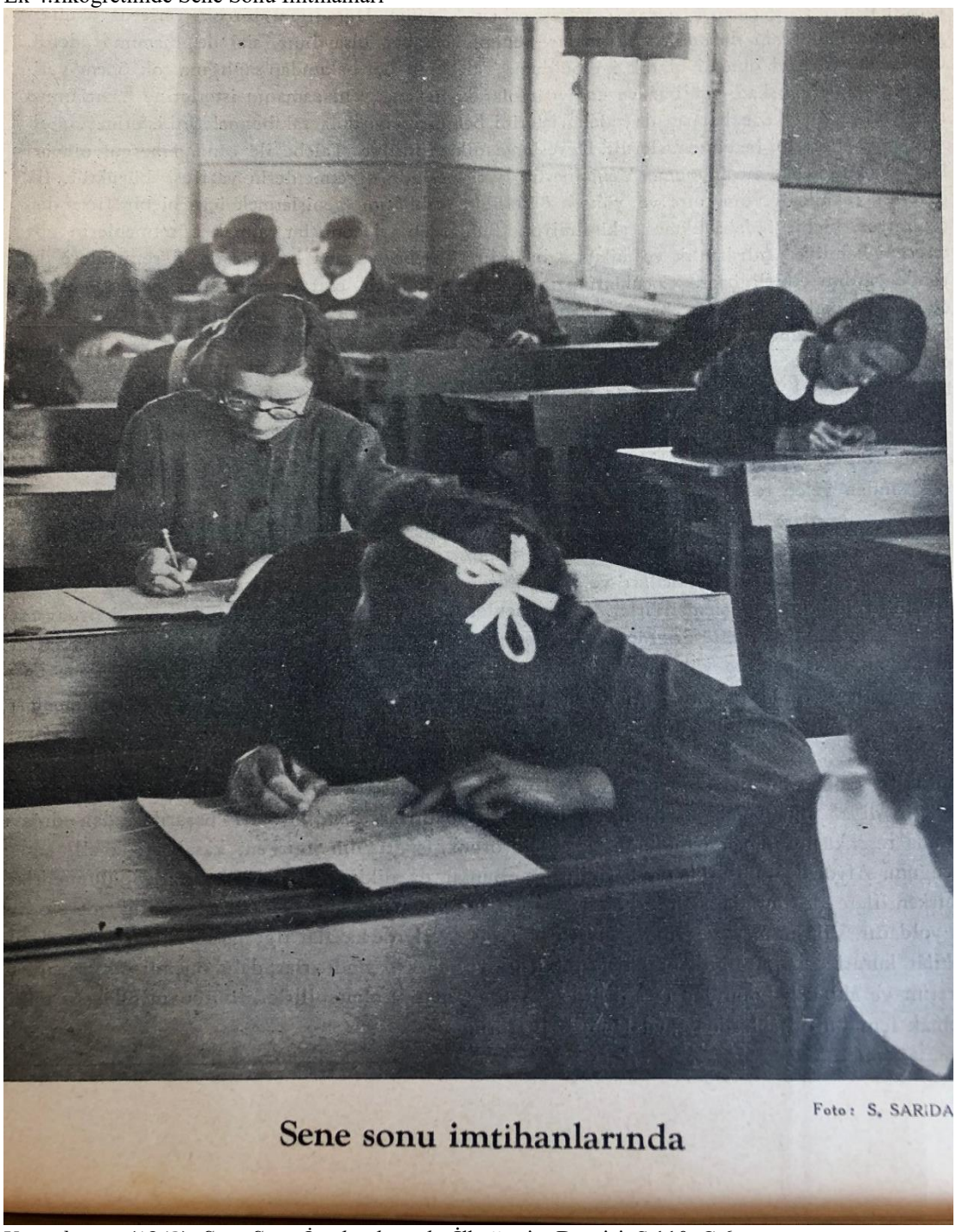
Kaynak: y.y. (1941). *Okullarımızda İlk Tedavi Tecrübeleri.* İlköğretim Dergisi. S.79. C.4. s.y.y.

Ek 3: Ankara 19 Mayıs 1940 Törenlerinden Görüntüler

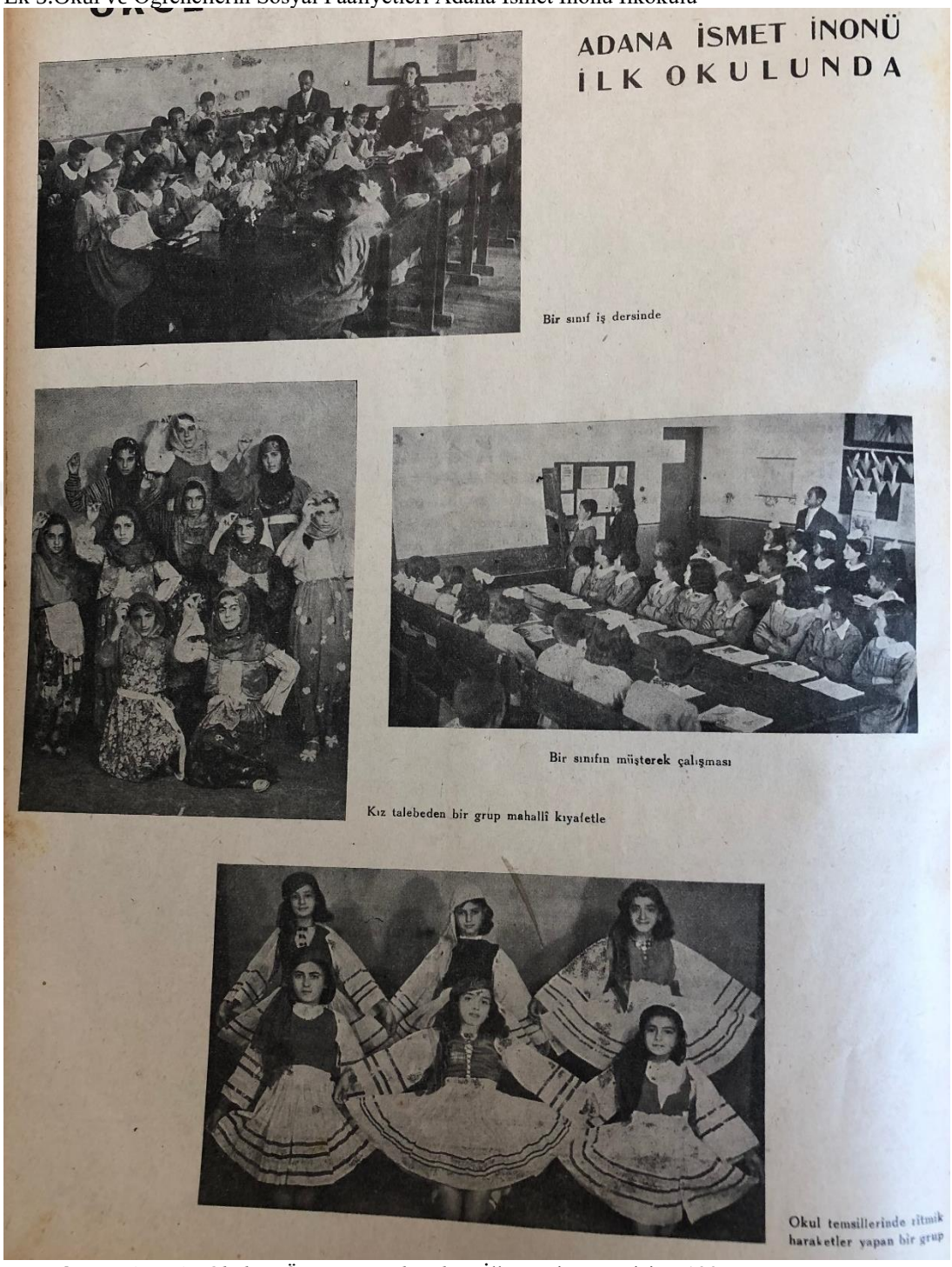
Kaynak: y.y. (1940). *Türk Gençliği 19 Mayıs Stadında.* İlköğretim Dergisi. S.52. C.3. s.y.y.

Ek 4:İlköğretimde Sene Sonu İmtihanları

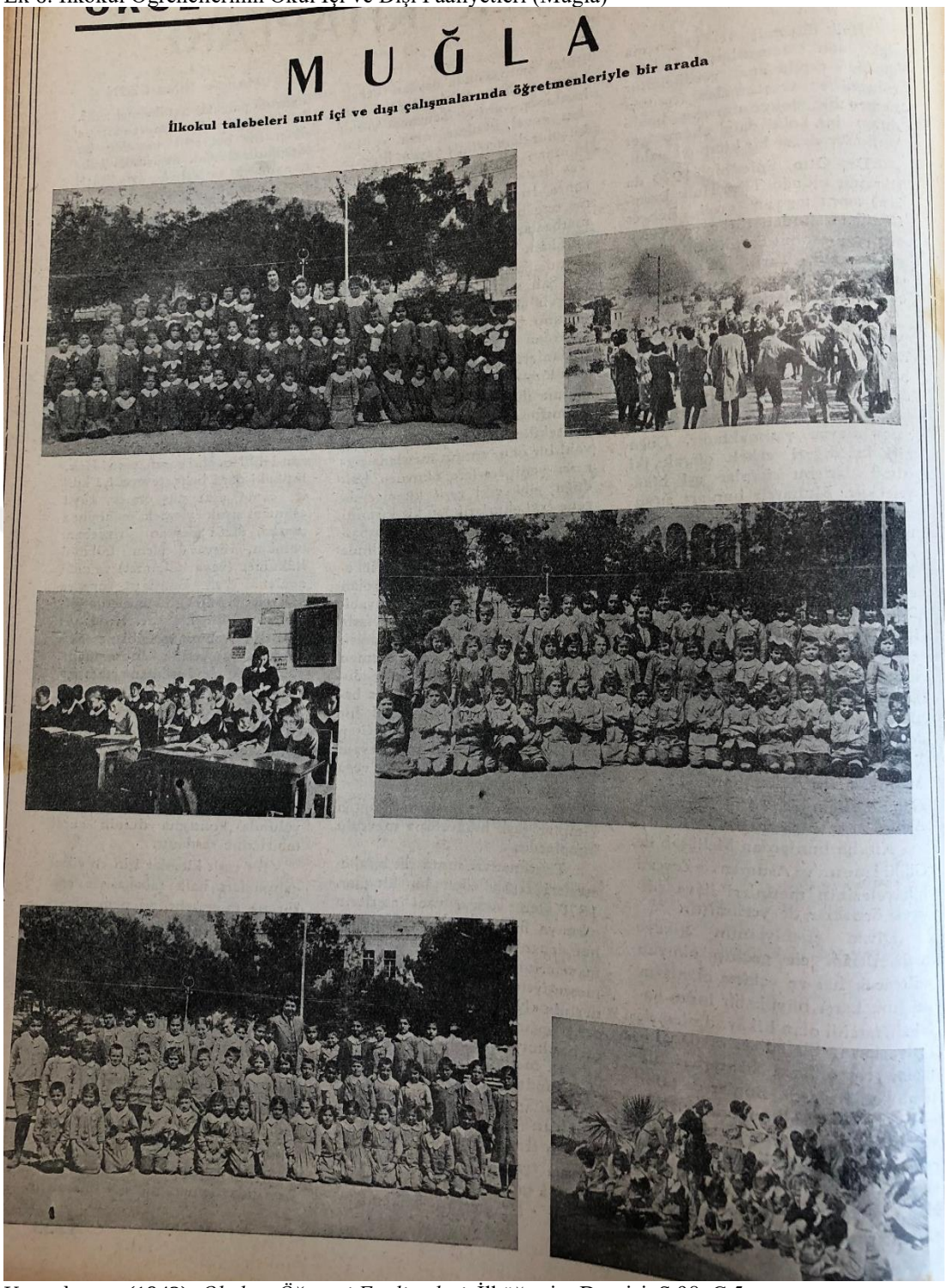
Kaynak: y.y. (1942). *Sene Sonu İmtihanlarında.* İlköğretim Dergisi. S.110. C.6. s.y.y.

Ek 5:Okul ve Öğrencilerin Sosyal Faaliyetleri Adana İsmet İnönü İlkokulu

Kaynak: y.y. (1943). *Okul ve Öğrenci Faaliyetleri.* İlköğretim Dergisi. S.122. C.7. s.y.y.

Ek 6: İlkokul Öğrencilerinin Okul İçi ve Dışı Faaliyetleri (Muğla)

Kaynak: y.y. (1942). *Okul ve Öğrenci Faaliyetleri.* İlköğretim Dergisi. S.98. C.5. s.yy.

Ek 7:Köy Okullarında Talebe Faaliyetleri (Isparta)

Kaynak: y.y. (1941). *Isparta Köy Okullarında Talebe Faaliyetleri.* İlköğretim Dergisi. S.79. C.4. s.952.

Ek 8: İlkokul Öğrencilerinin Birlikte Çalışma Örneği (1)

Çeken: İhsan ERKILIÇ

İlkokul talebelerimizin çalışmalarından intibalar

Kaynak:y.y. (1940). *İlkokul Talebelerimizin Çalışmalarından İntibalar.* İlköğretim Dergisi. S.46. C.3. s.y.y.

Ek 9: İlkokul Öğrencilerinin Birlikte Çalışma Örneği (2)

Kaynak: y.y. (1940). *Grup Çalışmaları.* İlköğretim Dergisi. S.51. C.3. s.y.y.

Ek 10:İlkokullarda Sabah (Ankara İsmet İnönü İlkokulu)

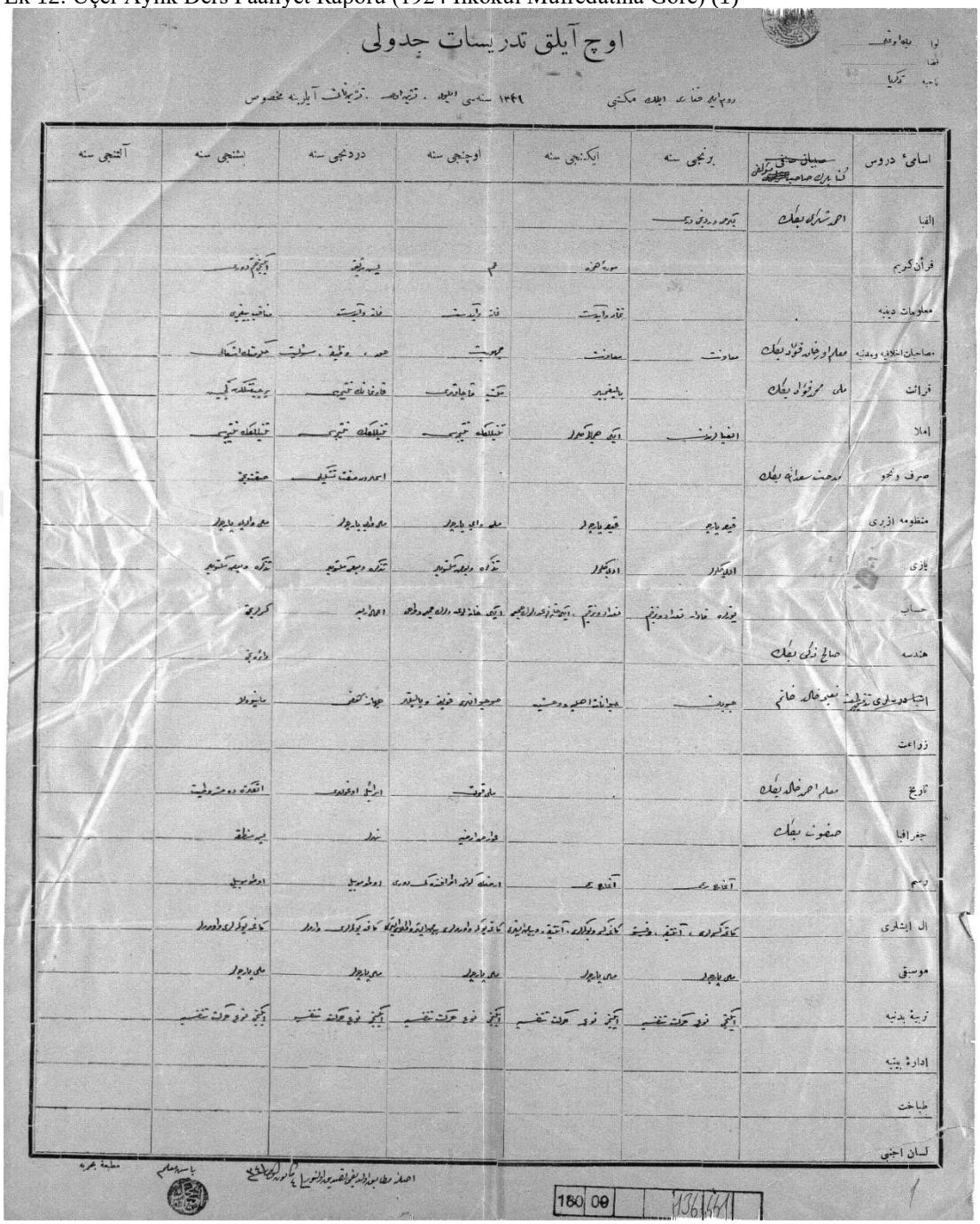
Kaynak: y.y. (1946). *Okulda Sabah.* İlköğretim Dergisi. S.198. C.10. s.y.y.

Ek 11:İlkokul Öğrencileri Okul Önünde

Kaynak: y.y. (1940). *Okul Kapısında.* İlköğretim Dergisi. S.47. C.3. s.y.y.

Ek 12: Üçer Aylık Ders Faaliyet Raporu (1924 İlkokul Müfredatına Göre) (1)

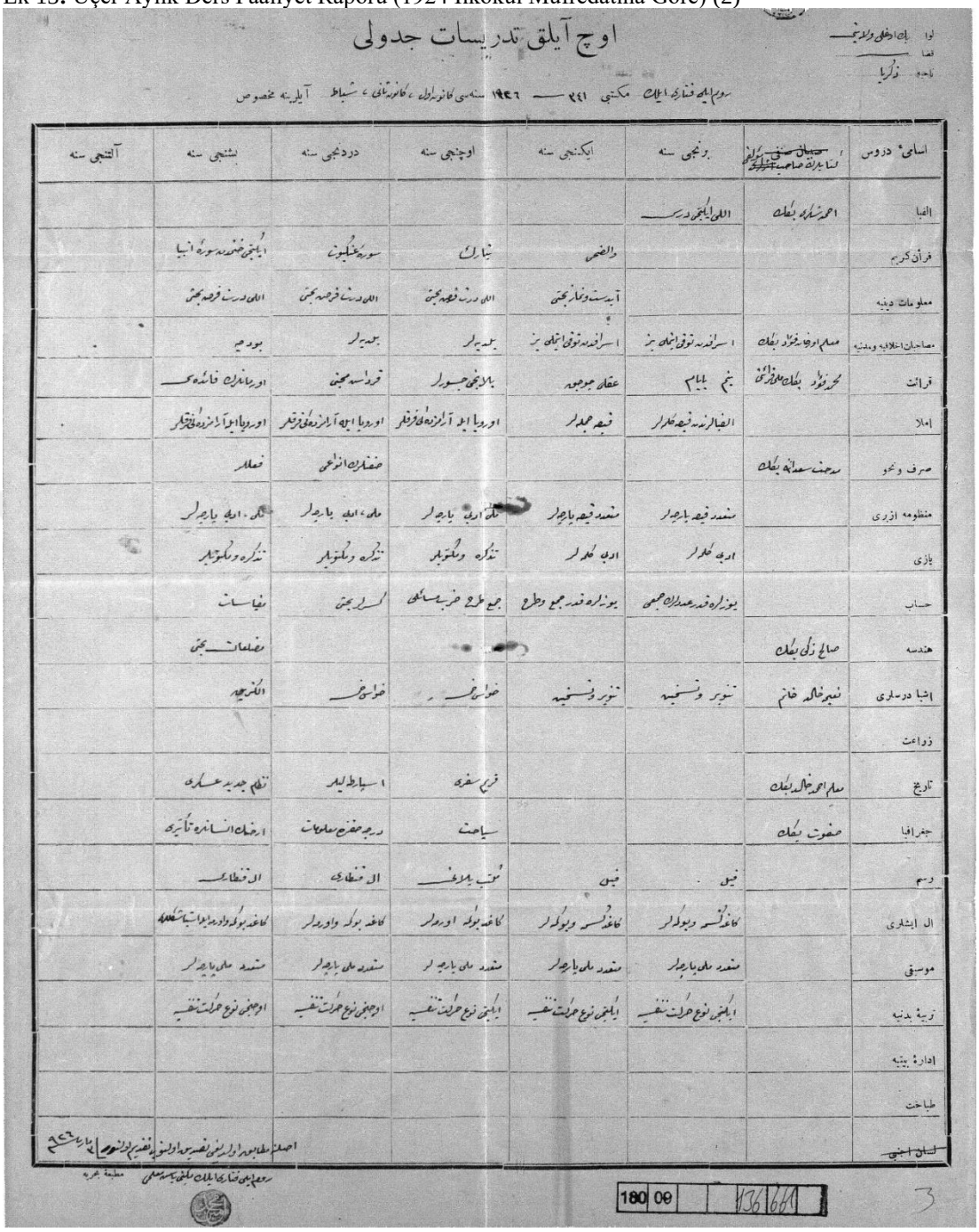
اوچ آیلق تدریسات جدولی

اسامیٔ دروس	بیان حالی	برنجی سنه	ایکنجی سنه	اوچنجی سنه	دردنجی سنه	بشنجی سنه	آلتنجی سنه
الفبا	احمد شاکر بکاک						
قرآن کریم							
معلومات دینیه							
مصاحبان اخلاقیه ومدنیه	معلم اوغلی فؤاد بکاک						
قرائت	ملا محرم زاده بکاک						
املا							
صرف ونحو	مدحت سعدیه بکاک						
منظومه اذری							
یازی							
حساب							
هندسه	صالح زکی بکاک						
اشیا ومعلومات تدنیه	نعیمه خالد خانم						
زراعت							
تاریخ	معلم احمد خالد بکاک						
جغرافیا	صفوت بکاک						
رسم							
ال اینلری							
موسیقی							
تربیه بدنیه							
اداره بدنیه							
طباخت							
لسان اجنبی							

180 09

Kaynak: BCA. 180.09. 136.661.1., t.y., s.19.

Ek 13**:** Üçer Aylık Ders Faaliyet Raporu (1924 İlkokul Müfredatına Göre) (2)

اوچ آیلق تدریسات جدولی

اسامی دروس	[illegible]	برنجی سنه	ایکنجی سنه	اوچنجی سنه	دردنجی سنه	بشنجی سنه	آلتنجی سنه
الفبا	احمد سمیه بکلك	الفبا الیفجو درسی					
قرآن کریم			والضحی	نبارك	سوره کیلیونی	الیفجی جزءدن سوره انبیا	
معلومات دینیه			آیدستوفاتحه بحثی	الی درس فرضیه بحثی	الی درس فرضیه بحثی	الی درس فرضیه بحثی	
مصاحبان اخلاقیه ومدنیه	مسلم اوغلو فرید بکلك	اسراف ده توقی ایتمك یز	اسراف ده توقی ایتمك یز	یلمه یالان	یلمه یالان	بو دیم	
قرائت	محرم اوغلو بکلك مولود آغا	بنم بابام	عقلك جوجوغی	بالانجی جیوردی	قورباغه محبتی	اورمانلرك فائده سی	
املا		الفبالرنده فیصله ملر	فیصله ملر	اوردیا ایله آرالرنده کی فرقلر	اوردیا ایله آرالرنده کی فرقلر	اوردیا ایله آرالرنده کی فرقلر	
صرف ونحو	رمضان سعدانه بکلك				حضلرك انواعی	فعللر	
منظومه ازری		متعدد فیصله پارچه لر	متعدد فیصله پارچه لر	ملك اوچ پارچه لر	ملك، ایله پارچه لر	ملك، ایله پارچه لر	
یازی		اوچ کلمه لر	اوچ کلمه لر	تذکره وملتوبلر	تذکره وملتوبلر	تذکره وملتوبلر	
حساب		یوزلره قدر عددلرك جمعی	یوزلره قدر جمع وطرح	جمع طرح ضرب مسائلی	کسر بحثی	ریاضیات	
هندسه	صالح زکی بکلك					رصدخانه بحثی	
اشیا درسلری	نعیمه خالده خانم	تنویر وتنفیه	تنویر وتنفیه	خواص ماده	خواص ماده	الکتریك	
زراعت							
تاریخ	سلام احمد خالد بکلك			فرس سفری	اسپارطالیلر	نظم جدید عسکری	
جغرافیا	حضوت بکلك			سیاحت	دریه حفظ صحیات	ارضك انسانه تأثیری	
رسم		فیل	فیل	کتب بلاغه	الی قطاری	الی قطاری	
ال ایشلری		کاغذ کسمه وبوکلر	کاغذ کسمه وبوکلر	کاغذ بوکه اوردیلر	کاغذ بوکه	کاغذ بوکه واوردیه بوکه یاپاسقلر	
موسیقی		متعدد ملی پارچه لر	متعدد ملی پارچه لر	متعدد ملی پارچه لر	متعدد ملی پارچه لر	متعدد ملی پارچه لر	
تربیه بدنیه		الیفجی نوع حرکات تنفسیه	الیفجی نوع حرکات تنفسیه	الیفجی نوع حرکات تنفسیه	اوچنجی نوع حرکات تنفسیه	اوچنجی نوع حرکات تنفسیه	
ادارهٔ بیتیه							
طباخت							
لسان اجنبی							

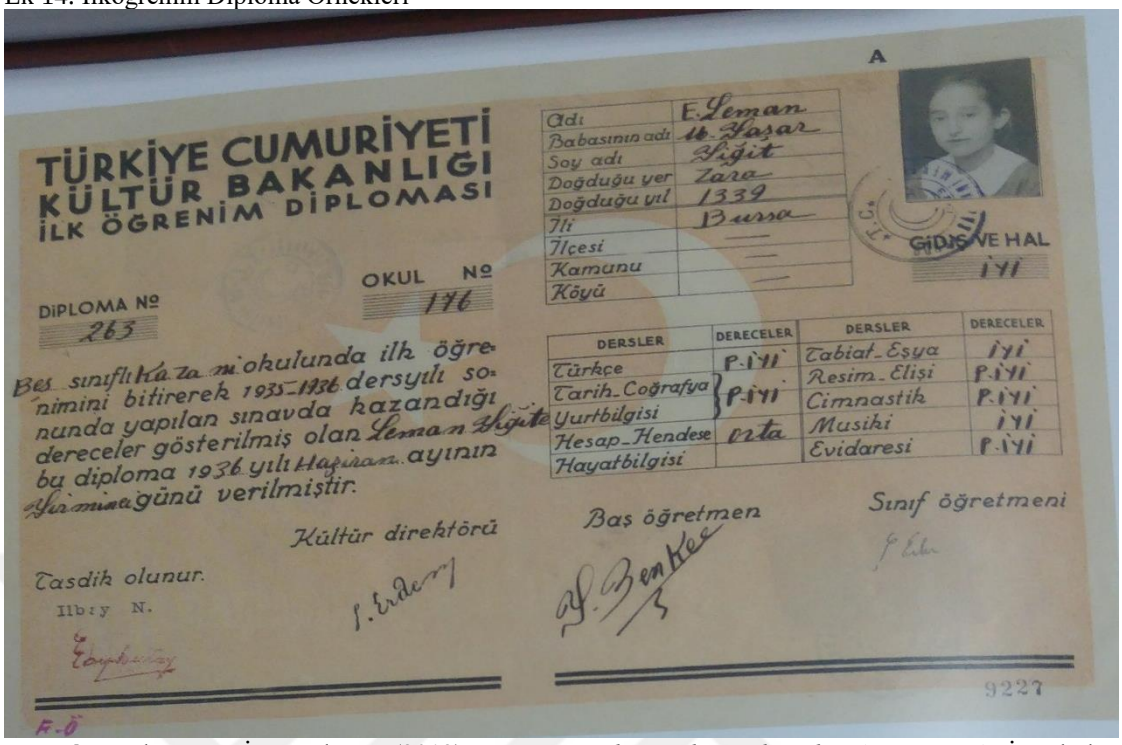
اصلنه مطابق اولدیغنی تصدیق ایدرم ۹۲۶ یلی

مطبعهٔ عامره

180 09 136661 3

Kaynak: BCA. 180.09. 136.661.1., t.y., s.20.

Ek 14: İlköğrenim Diploma Örnekleri

TÜRKİYE CUMURİYETİ
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İLK ÖĞRENİM DİPLOMASI

A

DİPLOMA Nº 263

OKUL Nº 176

Adı	E. Leman
Babasının adı	M. Yaşar
Soy adı	Yiğit
Doğduğu yer	Zara
Doğduğu yıl	1339
İli	Bursa
İlçesi	—
Kazanu	—
Köyü	—

GİDİŞ VE HAL İYİ

Beş sınıflı Kâza ... okulunda ilk öğrenimini bitirerek 1935-1936 dersyılı sonunda yapılan sınavda kazandığı dereceler gösterilmiş olan Leman Yiğite bu diploma 1936 yılı Haziran ayının ... günü verilmiştir.

DERSLER	DERECELER	DERSLER	DERECELER
Türkçe	P.İYİ	Tabiat-Eşya	İYİ
Tarih-Coğrafya	P.İYİ	Resim-Elişi	P.İYİ
Yurtbilgisi		Cimnastik	P.İYİ
Hesap-Hendese	orta	Musiki	İYİ
Hayatbilgisi		Evidaresi	P.İYİ

Kültür direktörü

Tasdik olunur.
Ilbay N.

Baş öğretmen

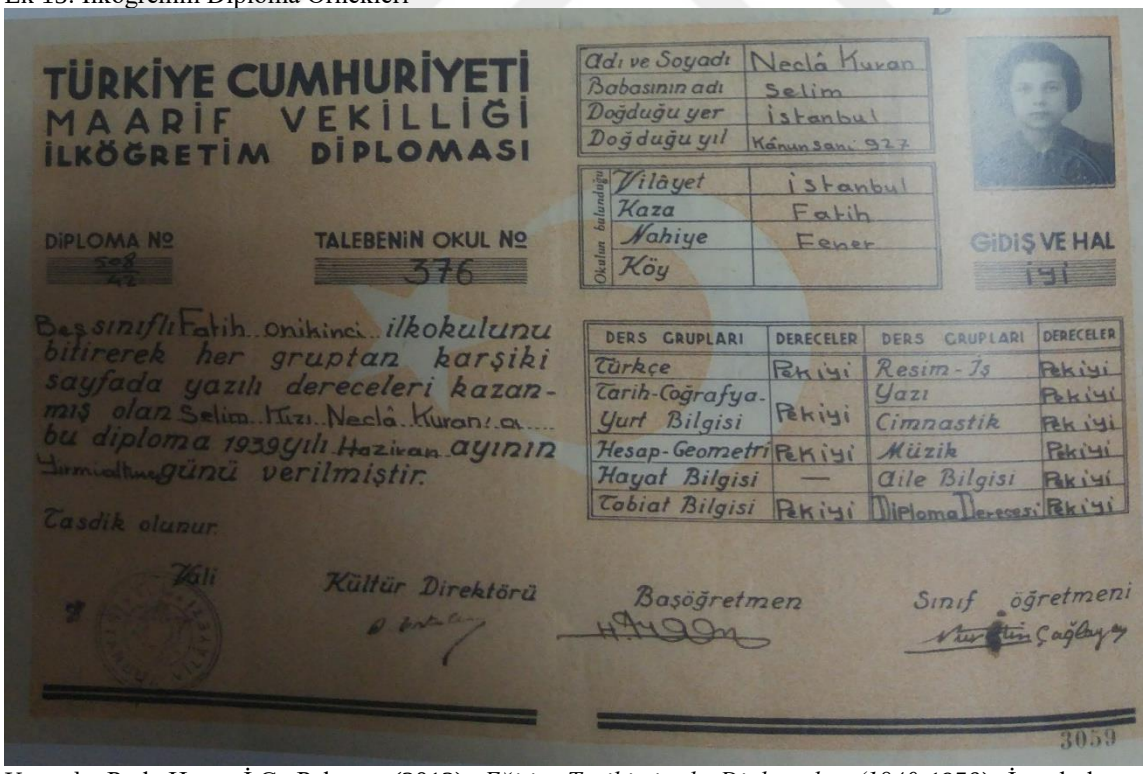
Sınıf öğretmeni

9227

F.Ö

Kaynak: Perk H. ve İ.G. Paksoy. (2012). *Eğitim Tarihimiz de Diplomalar (1840-1950).* İstanbul: Başakşehir Üniversitesi Yayınları. s.80.

Ek 15: İlköğrenim Diploma Örnekleri

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MAARİF VEKİLLİĞİ
İLKÖĞRETİM DİPLOMASI

Adı ve Soyadı	Neclâ Kuran
Babasının adı	Selim
Doğduğu yer	İstanbul
Doğduğu yıl	Kânunsani 927

Okulun bulunduğu

Vilâyet	İstanbul
Kaza	Fatih
Nahiye	Fener
Köy	

DİPLOMA Nº 508/42

TALEBENİN OKUL Nº 376

GİDİŞ VE HAL İyi

Beş sınıflı Fatih ... onikinci ... ilkokulunu bitirerek her gruptan karşiki sayfada yazılı dereceleri kazanmış olan Selim ... kızı ... Neclâ ... Kuran'a ... bu diploma 1939 yılı Haziran ayının ... günü verilmiştir.

DERS GRUPLARI	DERECELER	DERS GRUPLARI	DERECELER
Türkçe	Pekiyi	Resim - İş	Pekiyi
Tarih-Coğrafya-Yurt Bilgisi	Pekiyi	Yazı	Pekiyi
		Cimnastik	Pekiyi
Hesap-Geometri	Pekiyi	Müzik	Pekiyi
Hayat Bilgisi	—	Aile Bilgisi	Pekiyi
Tabiat Bilgisi	Pekiyi	Diploma Derecesi	Pekiyi

Tasdik olunur.

Vali

Kültür Direktörü

Başöğretmen

Sınıf öğretmeni

3059

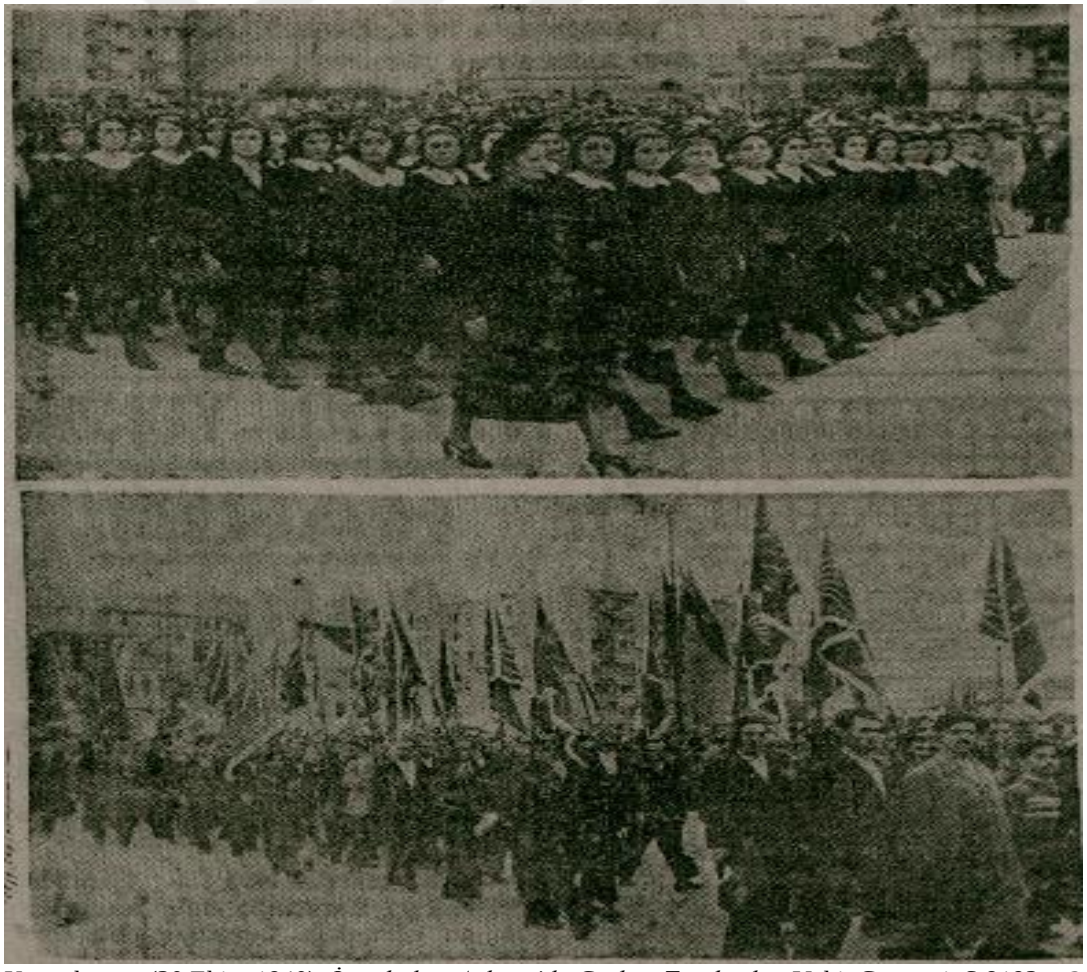
Kaynak: Perk H. ve İ.G. Paksoy. (2012). *Eğitim Tarihimiz de Diplomalar (1840-1950).* İstanbul: Başakşehir Üniversitesi Yayınları. s.80.

Ek 16:1940 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara)

Kaynak: y.y. (30.10.1940). *Ankara'da Parlak Bir Resmi Geçit Yapıldı.* Akşam Gazetesi. No:7914. s.1.

Ek 17: 1940 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara)-2

Kaynak: y.y. (30 Ekim 1940). *İstanbul ve Ankara'da Coşkun Tezahürler.* Vakit Gazetesi. S.8193. s.2.

Ek 18: 1941 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara) 1

Kaynak: y.y. (30 Ekim 1941). *Cumhuriyet Bayramı Büyük Neşeyle Kutlandı.* Akşam Gazetesi. No:8270. s. 7.

Ek 19: 1941 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara) 2

y.y. (30 Ekim 1941). *Cumhuriyet Bayramı Büyük Neşeyle Kutlandı.* Akşam Gazetesi. No:8270. s.7.

Ek 20: Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1933 Cumhuriyet Bayramı Fevkalade Sayısı

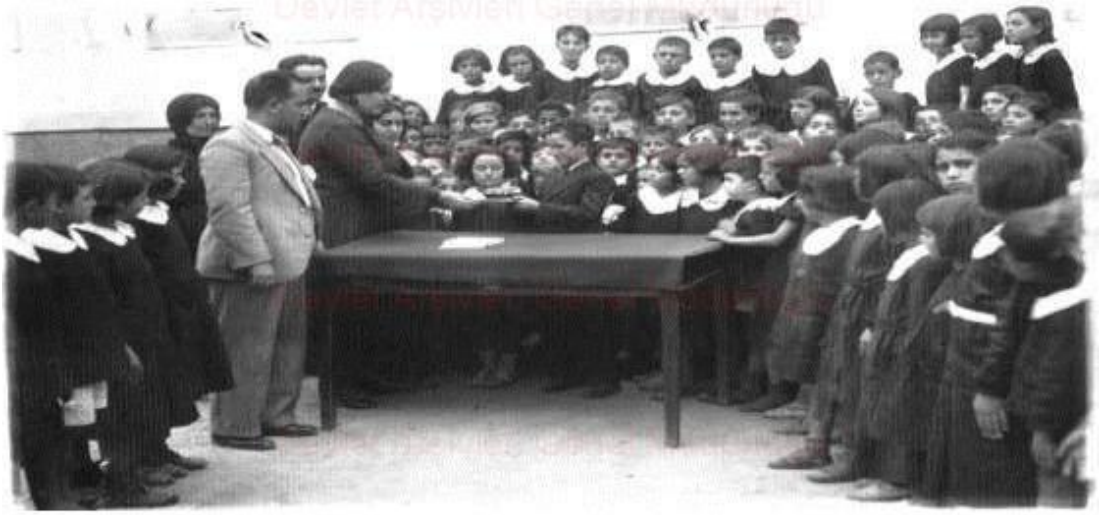
Kaynak: Hilal-i Ahmer Cemiyeti. (1933). *Cumhuriyetin Onuncu Yılını Kutlarız.* Hilal-i Ahmer Mecmuası. S. Fevkalade. Y. 12. ss.y-y.

Ek 21: 1942 Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (Ankara)

Kaynak: y.y. (30 Ekim 1942). *Dün Yapılan Büyük Geçit Resminden Birkaç Enstantane*. Ulus Gazetesi. s.6.

Ek 22:Nazilli Ortaokul Talebelerine Recep Peker Tarafından Gönderilen Hediyeler

Fon No: 490 1 0 0 - Kutu No: 568 - Dosya No: 2261 - Sıra No: 4

Kaynak:BCA.490.01.568.2261.4., 1935, s.3.

Ek 23: 1930-1931 Eğitim-Öğretim Dönemi Okulların Açılması (1 Eylül)

Kaynak: y.y. (2 Eylül 1930). *Şehrimizde resmi, hususi.* İnkılap Gazetesi. s.1

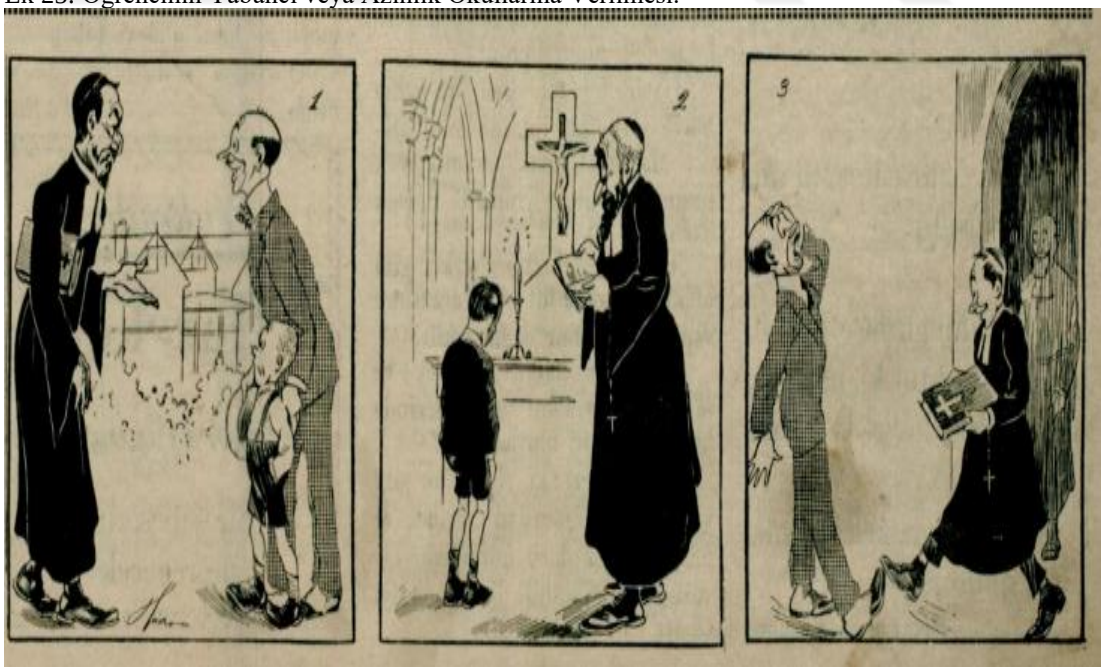
Ek 24: Yerli Malı/Tasarruf Haftası'nda İş Bankası'ndan Öğrencilere Verilen Kumbaralar

88 inci ilkmektep talebesinden 40 kişiye Tasarruf haftası münasebetile İş bankasından kumbara verilmiştir. Yukarıda kumbara alan çocuklar görünüyor

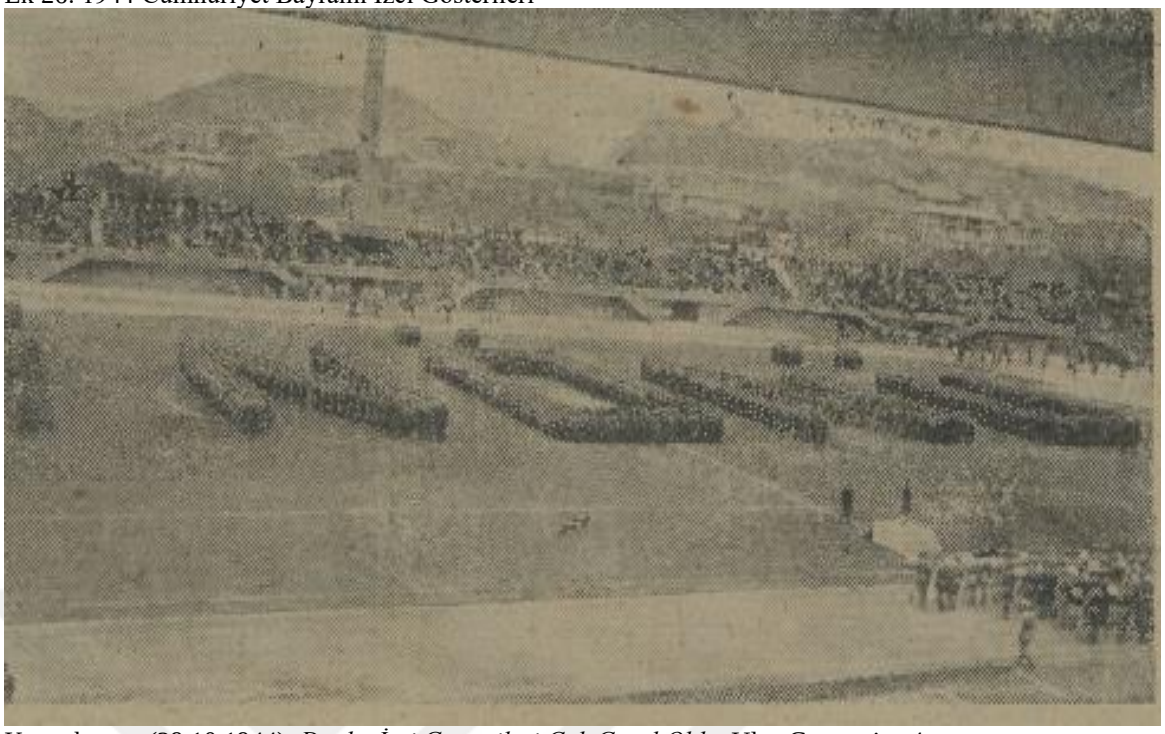
Kaynak: y.y.(17.12.1937). *Tasarruf Haftasının Beşinci Günü*. Akşam Gazetesi. s.5.

Ek 25: Öğrencinin Yabancı veya Azınlık Okullarına Verilmesi.

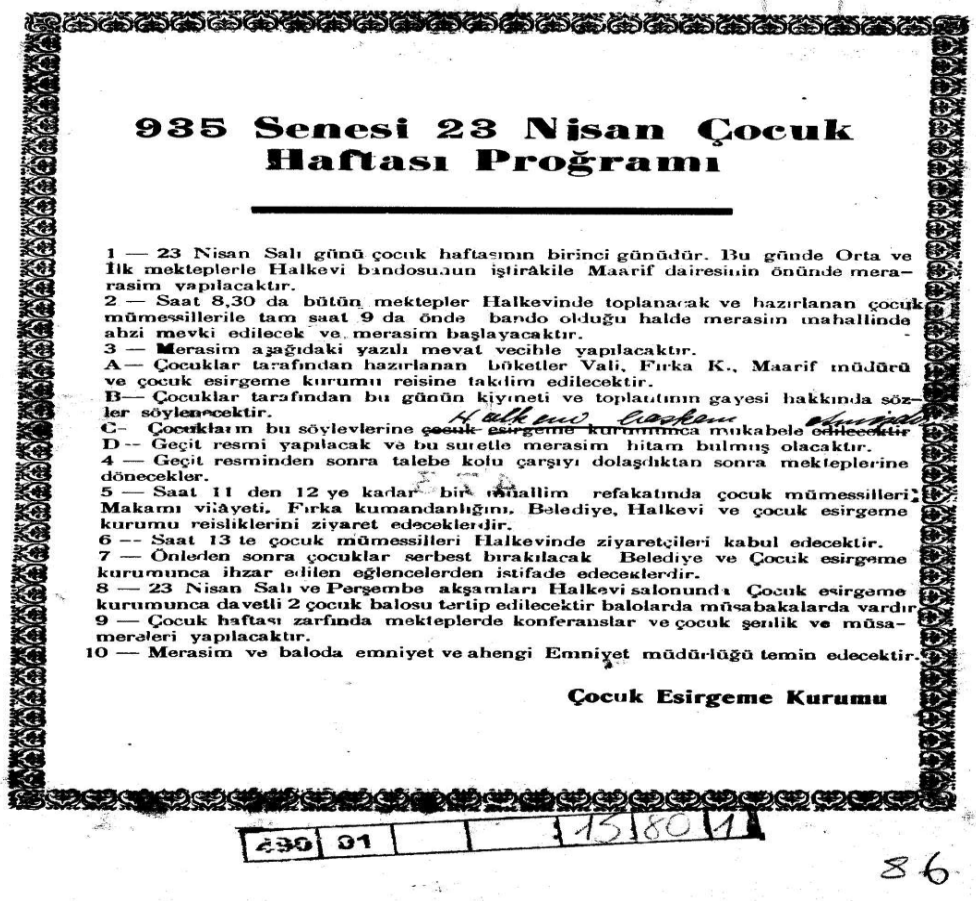
Kaynak: y.y. (29.05.1929). *Batıl Bir Zihniyet.* Hareket Gazetesi. S.5. s.1.

Ek 26: 1944 Cumhuriyet Bayramı İzci Gösterileri

Kaynak: y.y. (29.10.1944). *Dünkü İzci Gösterileri Çok Güzel Oldu*. Ulus Gazetesi. s.4.

Ek 27:Antalya ve Mersin Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1935 Çocuk Haftası Programı.

935 Senesi 23 Nisan Çocuk Haftası Proğramı

1 — 23 Nisan Salı günü çocuk haftasının birinci günüdür. Bu günde Orta ve İlk mekteplerle Halkevi bandosunun iştirâkile Maarif dairesinin önünde merasim yapılacaktır.
2 — Saat 8,30 da bütün mektepler Halkevinde toplanacak ve hazırlanan çocuk mümessillerile tam saat 9 da önde bando olduğu halde merasim mahallinde ahzi mevki edilecek ve merasim başlayacaktır.
3 — Merasim aşağıdaki yazılı mevat vechile yapılacaktır.
A — Çocuklar tarafından hazırlanan büketler Vali, Fırka K., Maarif müdürü ve çocuk esirgeme kurumu reisine takdim edilecektir.
B — Çocuklar tarafından bu günün kiymeti ve toplantının gayesi hakkında sözler söylenecektir.
C — Çocukların bu söylevlerine çocuk esirgeme kurumunca mukabele edilecektir
D — Geçit resmi yapılacak ve bu suretle merasim hitam bulmuş olacaktır.
4 — Geçit resminden sonra talebe kolu çarşıyı dolaşdıktan sonra mekteplerine dönecekler.
5 — Saat 11 den 12 ye kadar bir muallim refakatında çocuk mümessilleri; Makamı vilâyeti, Fırka kumandanlığını, Belediye, Halkevi ve çocuk esirgeme kurumu reisliklerini ziyaret edeceklerdir.
6 — Saat 13 te çocuk mümessilleri Halkevinde ziyaretçileri kabul edecektir.
7 — Önleden sonra çocuklar serbest bırakılacak Belediye ve Çocuk esirgeme kurumunca ihzar edilen eğlencelerden istifade edeceklerdir.
8 — 23 Nisan Salı ve Perşembe akşamları Halkevi salonunda Çocuk esirgeme kurumunca davetli 2 çocuk balosu tertip edilecektir balolarda müsabakalarda vardır.
9 — Çocuk haftası zarfında mekteplerde konferanslar ve çocuk şenlik ve müsameraleri yapılacaktır.
10 — Merasim ve baloda emniyet ve ahengi Emniyet müdürlüğü temin edecektir.

Çocuk Esirgeme Kurumu

490 01 15 80 1

86

Kaynak: BCA. 490.01.15.80.1., 1935, s.113.

Ek 28 Antalya ve Mersin Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1935 Çocuk Haftası Programı.

ANTALYA
Çocuk Esirgeme Kurumu
BAŞKANLIĞI

1935 Çocuk Yedi Gününün Porgramı

Çocuk anlamını yurtdaşlara tanıtmak, yoksul yurt çocuklarına ulusun dikkat gözlerini çekmek ve gelir bulmak amacı ile kurulmuş olan ÇOCUK ESİRGEME KURUMU nun 23 - 4 - 935 günlemecinde başlıyacak olan çocuk yedi gününün geçen yıllarda olduğu gibi canlı ve dirlik içinde geçirilmesi için okutan arkadaşlarla el ele verilerek şunlar anıklanmıştır.

23 NİSAN 1935 SALI GÜNÜ

A — Kamutayın Ankara'da İlk açıldığı güne de rasgeldiğinden ogün sabah bütün okula çocukları Gazi M. Kemal okulası bahçesinde toplanacak ve saat tam onda yola çıkarak Atatürk caddesini geçib Halkevi önünde dizileceklerdir. Burada Vali, Liva komutanı, BelediyeBaşkanı, C. H. F.Vilâyet İdare Heyeti Başkanı ve Maarif Müdürü çocukların bayramlarını kutlulayacak, Halkevi adına Diş tabibi Muhlis ve Ç. E. kurumu adına Lise okutanlarından Hayri Ülkü birer söylev söyliyeceklerdir. Bundan sonra çocuklar geçit resmine hazırlanacak ve Vali ile Liva komutanı önünden geçerek kentin büyüklerini selâmlıyacaklardır. Bu arada Halkevi bandosu çalacaktır.
B — Geçit resmini yapan çocuklar dağılmadan Belediyeye kadar gidecek, Belediye Başkanı kendilerine bayramı kutlulayacak ve burada Belediye tatafından çocuklara şeker dağıtılacaktır. Bundan sonra çocuklar dağılacaklardır .
C — Öğleden sonra saat on altıda (Çocuk balosu) verilecektir . Balo yalnız çocuklar içindir. Büyükler balo yerine girmiyeceekler ve çocuklar başlarında okutanları bulunarak, kendi başlarına eğleneceklerdir .
D — Baloya gelemiyen çocuklara Belediyenin yardımı ile Elhamra sinemasında parasız filim gösterilecektir .
E — Gazi M. Kemal okulası karşısında Zirrat bankasına ait arsada bayram yeri kurulacaktır.

24 NİSAN 1935 ÇARŞAMBA :

A — Bayram yerindeki salıncaklarda çocuklar parasız eğleneceklerdir . Bu işin masrafını Belediye üzerine almıştır .
B — Saat 17 de Elhamra sinamasında Gazi ilk okulası tarafından bir müsamere verilecektir.

25 NİSAN 1935 PERŞEMBE :

A — Saat 15 de Halkevi salonunda (Gürbüz çocuk müsabakası) yapılacaktır . Bu müsabakaya alınacak çocuklar üç boya ayrılmıştır :

a) meme çocukları [bir yaşına kadar olanlar]
b) mama çocukları [iki ve üç yaşında olanlar]
c) oyun çocukları [dört ve beş yaşında olanlar]

Her boydan birici gelen çocuklara onar lira, ikinci gelenlere beşer lira verilecektir .
Çocuklarını bu müsabakaya katmak istiyenler çocuklarının kafa kâğatları ile birlikte 25 Nisan 1935 Perşembe günü saat 14 de kadar İsmet Paşa okulası Başokutanlığına giderek adlarını yazdırmalıdırlar .
B — Musabaka başlamadan evvel ana - babalara çocuk bakımı üzerine bir konferans verilecektir .
C — Saat 17 de Elhamra sinamasında Lise son sınıfın ayrılık müsameresi verilecektir .

26 NİSAN 1935 CUMA :

A — Saat 14 de Stadyomda Lisenin idman bayramı yapılacaktır .
B — Saat on altıda (Çiçek bayramı) vardır . Bütün arabalar ve çocuklar Cumurluk meydanında toplanacak ve oradan yola çıkarak Atatürk caddesi - Vali konağı önünden geçip Stadyoma gelecektir . Burada çocuklar bir kır eğlentisi yapacaklardır .

27 NİSAN 1935 CUMARTESİ :

Saat 17 de Elhamra sinamasında Dumlupınar okulasının müsameresi

28 — NİSAN 1935 PAZAR :

Saat 17 de Elhamra sinamasında Gazi M. Kemal okulasının müsameresi

***

1 — Bu programın başarılması işinde kurumumuz Belediyeden, Halkevinden Sayın okutanlardan ve yerli kurumlardan gördüğü ve göreceği yardımlar için şimdiden teşekkür eder.
2 — Bu eğlentilerin yapılacağı yerlere çarşaf ve peçelerini henüz değiştirmiyen bayanların gelmemesi ayrıca rica olunur .
3 — 23 Nisan günü Çocuk esirgeme kurumunun rozet günüdür. Yurtdaşların yoksul çocukları yine hatırlıyacağını ve ellerinden gelen yardımı esirgemiyeceklerini umarız .
4 — Kurum bu bayram için de kentin çok yoksul yavrularından yüz tanesine birer takım urba, çorap ve ayakkabı vermiştir .

490 01 15 80 1

73

Kaynak: BCA. 490.01.15.80.1., 1935, s.92.

Ek 29:1937 Çocuk Bayramı Şenlikleri.

Kaynak: y.y.(24.04.1937). *Çocuk Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. s.8.

Ek 30:23 Nisan 1939 Bayram Kutlamaları

Kaynak: y.y. (24.04.1939). *Dün Beyazıt ve Taksim'de Büyük Tezahürat Yapıldı.* Cumhuriyet Gazetesi. s.8.

Ek 31: 23 Nisan 1946 Çocuk Bayramı Kutlamaları.

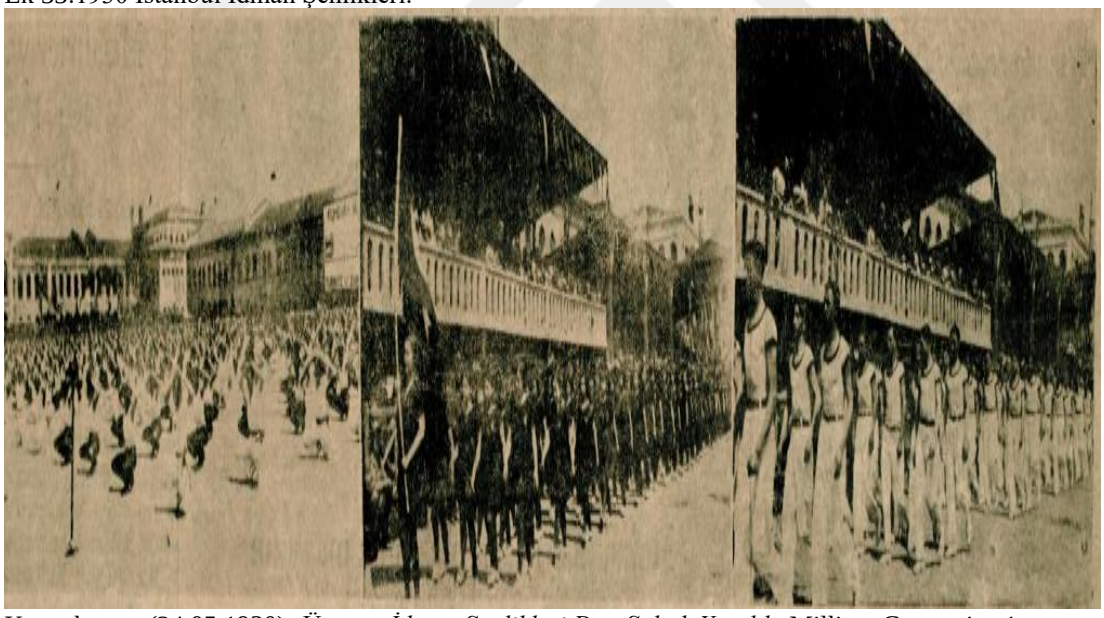
Kaynak: y.y. (24.04.1946). *23 Nisan Bayramını Dün Kutladık.* Ulus Gazetesi. s.4.

Ek 32:Öğrenci Kıyafet Örnekleri

Kaynak: Maarif Vekaleti. (1928). *Maarif Albümü.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Ek 33:1930 İstanbul İdman Şenlikleri.

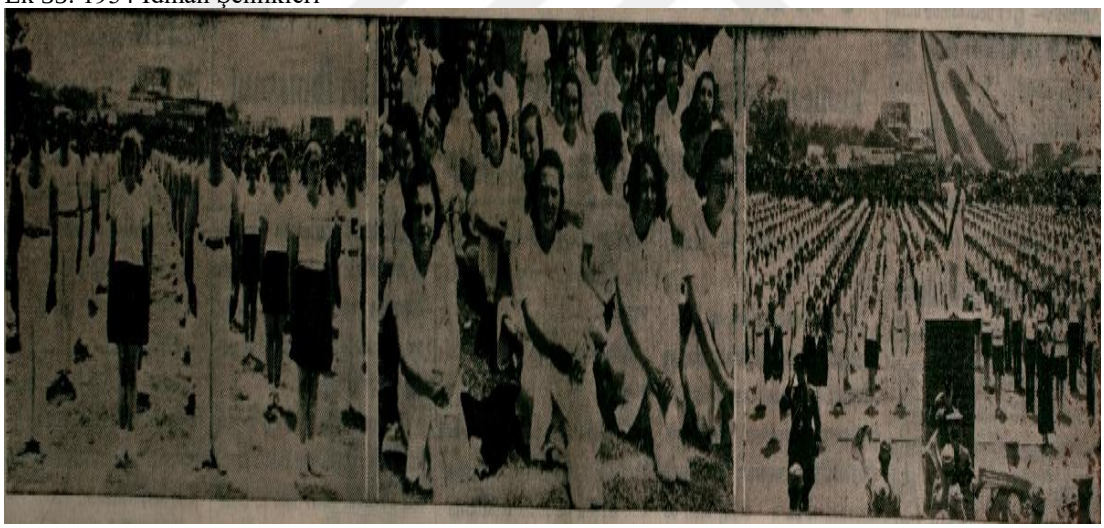
Kaynak: y.y. (24.05.1930). *Üçüncü İdman Şenlikleri Dün Sabah Yapıldı.* Milliyet Gazetesi. s.1

Ek 34: 1933 Jimnastik Şenliklerinden İntibalar

Kaynak: y.y. (20 Mayıs 1933). *Dünkü İdman Şenlikleri.* Akşam Gazetesi. No:5246. s.1.

Ek 35: 1934 İdman Şenlikleri

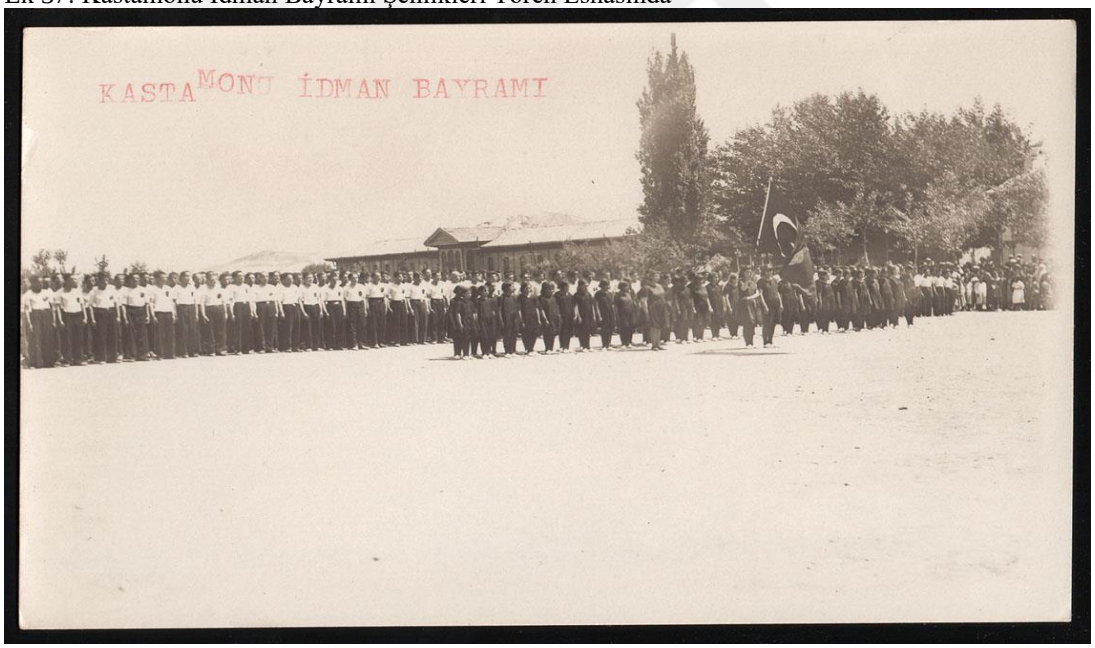
Kaynak: y.y. (26.05.1934). *Yedinci İdman Şenlikleri Güzel Oldu.* Vakit Gazetesi. s.1

Ek 36: Kastamonu İdman Bayramı Şenlikleri

Kaynak: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013629.jpg Çevrimiçi: 07.10.2016

Ek 37: Kastamonu İdman Bayramı Şenlikleri Tören Esnasında

Kaynak: http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kartpostal/Krt_013630.jpg Çevrimiçi: 07.10.2016.

Ek 38:1935 İdman Şenlikleri

Dünkü jimnastik bayramında erkek ve kız talebenin jimnastik hareketleri

Kaynak: y.y. (27.04. 1935). *Dünkü Jimnastik Bayramında* Akşam Gazetesi. No:5933. s.1.

Ek 39: 1936 İdman Şenlikleri.

Dokuzuncu idman şenlikleri

Sağda dünkü idman şenliklerinde kız talebe beden hareketleri yaparken, solda Cumuriyet âbidesine çelenk konurken
(Şenlikler hakkında tafsilât ve diğer resimler altıncı sahifemizdedir)

Kaynak: y.y. (20 Mayıs 1936). *Dokuzuncu İdman Şenlikleri.* Akşam Gazetesi. No:6317. s.1.

Ek 40: 1936 İdman Şenlikleri Resmigeçit Töreni

Kaynak: y.y. (20 Mayıs 1936). *Dokuzuncu İdman Şenlikleri.* Akşam Gazetesi. No:6317. s.6.

Ek 41:1936 Ankara İdman Şenlikleri

Kaynak: y.y. (20 Mayıs 1936). *Türkiye 19 Mayısı Coşkuyla Kutladı.* Ulus Gazetesi. No:5319. s.5.

Ek 42: 1937 Gençlik ve Spor Bayramı

Kaynak: y.y. (20.05.1937). *İstanbul'da 19 Mayıs Bayramı.* Cumhuriyet Gazetesi. s.7.

Ek 43: 1938 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları.

Kaynak: y.y. (20 Mayıs 1938). *Spor ve Gençlik Bayramı İntibaları.* Akşam Gazetesi. No:7086. s.7.

Ek 44: 1939 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları.

20 Mayıs 1939 AKŞAM Sahife 9

Spor ve Gençlik bayramı

Kız mektepllerin geçid resmi

Kız mektepllerin beden hareketleri

Vali ve Belediye Reisi ve kumandan mektepllleri teftiş ediyorlar

Geçid resminde bayrakiar geçerken

Vali ve Belediye Reisi nutkunu okuyor

İzcilerin geçid resmi

Erkek talebenin geçid resmi

Kız talebenin beden hareketi

Futbolcüler geçiyor

Kayakcıların geçid resmi

(Baş tarafı 1 inci sahifede)

Saat tâm 9,30 da, kolnu atlet fanilâsı, beyaz tenis pantâlon ve beyaz kaskı ayakları giymiş olan talebe arda bando olduğu halde Kadıköy caddesine doğru hareket etmiştir.

Her mekteb 42 şer kişilik üç takımdan mürekkepti. Merasime 19 mekteb iştirak etmiştir.

Merasim başlıyor

Okullar stadyomda kendilerine yerleştirdikten sonra başta Vali ve İstanbul kumandanı olduğu halde Umumî Müfettiş Orgeneral Kâzım Dirik, Parti ve Halkevleri başkanları namına Kadıköy Cümhuriyet Halk Partisi ve Halkevleri başkanları, İstanbul müfettişliği beden terbiyesi müdürü talebeyi teftiş etmişler ve sonra tribündeki yerlerini almışlardır.

Resmigeçidden evvel ebedî şef Atatürk'ün mezarına çelenk konmuş, Vilâyet, Parti, Halkevleri ve okullar namına staddaki Atatürk büstüne çelenkler konmuş, bandomuz iştirakile talebe ve sporcular tarafından İstiklâl marşı söylenmiştir. Bu esnada 14 inciden müteşekkil bir manga nişanlandı, dirağa bayrak çekmiştir.

Merasim saat tam onda Vali ve Belediye Reisi B. Lütfi Kırdarın hitabesile açılmıştır.

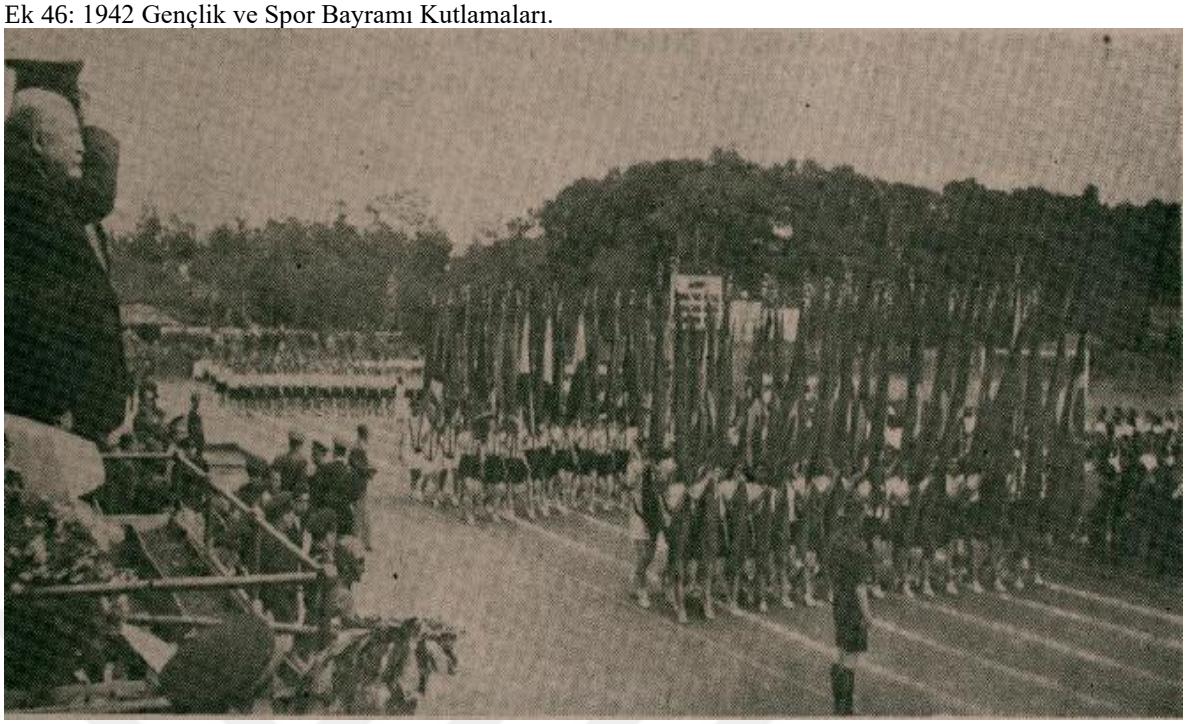
Valinin nutku

Aziz İstanbullular,

Büyük ve şerefli bir günün yıldönümünü kutlıyoruz; o derecede büyük ve kutlu bir gün ki, bu gün, Türk milletinin istiklâl ve istikbâl için, yaptığı Cümhuriyet inkılâbının dönüşünü, kurtuluşuna ilk adım teşkil etmiştir.

Hatırlarınız, bundan yirmi yıl önceki 19 Mayısta, İstanbul ve daha bir çok vatan köşelerinde, milletimizin, hürriyet ve istiklâl mücadelesi arasında, nasıl büyük bir tahlükeliğin derin kuyularına yuvarlanmak üzere bulunduğunu, bugünün kahramanlık sahnelerini, Samsun sahillerine atılan bir güneş doğurmuştu. Bu güneş, Türk milletinin kahramanlık karanlığını yırtıp çıkmış olan Mustafa Kemal'in, Türk milletinin başındaki uğursuz padişahlığa karşı bütün bir milletin itibarını Türk ulusunun bahşettiği

Ek 46: 1942 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları.

Kaynak: y.y. (20.05.1942). *19 Mayıs Şenlikleri Çok Parlak Oldu.* Tan Gazetesi. s.1

Ek 47: 1946 Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları

Harp Okulu öğrencilerinin alkışlarla karşılanan gösterilerinden biri

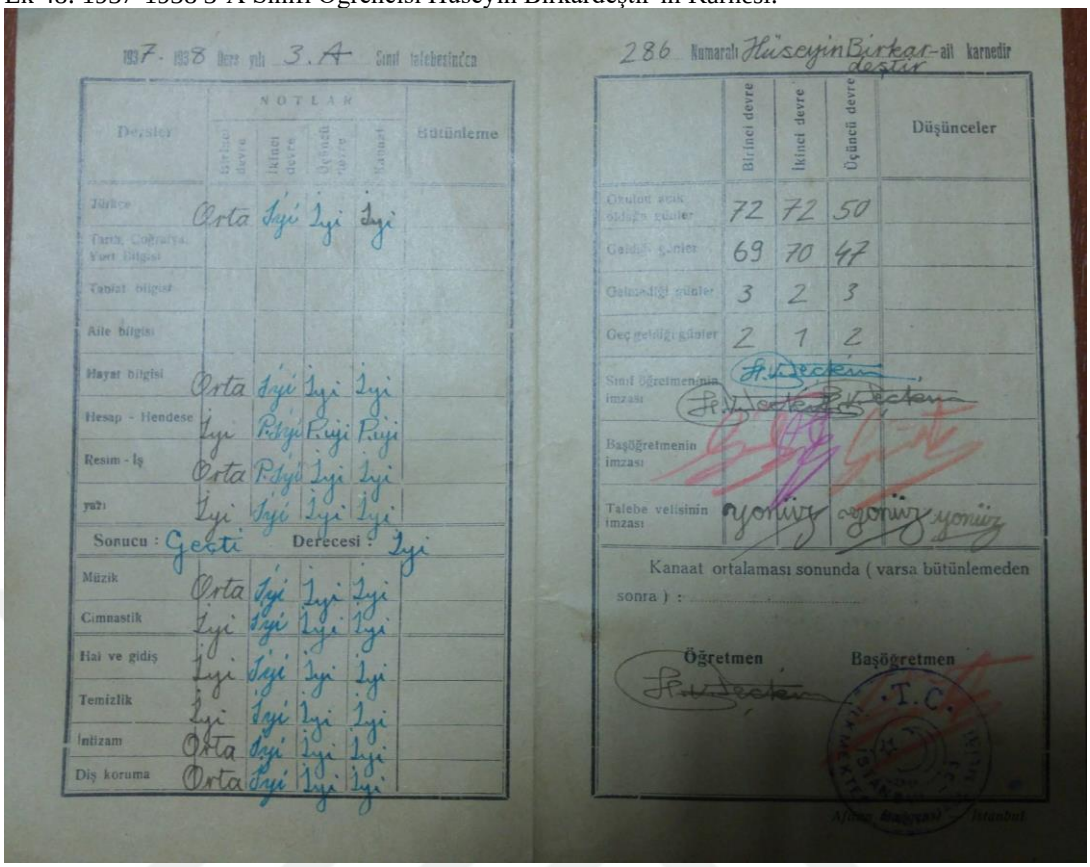
Genç kızlarımız, çevik adımlarla şeref tribününün önünden geçiyorlar

Harp Okulu öğrencileri, dünkü tören sırasında şeref tribününün önünden geçerlerken

19 Mayıs Stadyumundaki dünkü törenden diğer bir görünüş

Kaynak: y.y. (22.05.1946). *Gençliğin Dünkü Gösterileri Başarılı ve Parlak Oldu.* Ulus Gazetesi. s.4.

Ek 48: 1937-1938 3-A Sınıfı Öğrencisi Hüseyin Birkardeştir'in Karnesi.

1937 - 1938 Ders yılı 3.A Sınıf talebesinden

286 Numaralı Hüseyin Birkardeştir adlı talebeye aittir karnedir

Dersler	NOTLAR Birinci devre	İkinci devre	Üçüncü devre	Kanaat	Bütünleme
Türkçe	Orta	İyi	İyi	İyi	
Tarih, Coğrafya, Yurt bilgisi					
Tabiat bilgisi					
Aile bilgisi					
Hayat bilgisi	Orta	İyi	İyi	İyi	
Hesap - Hendese	İyi	Pekiyi	Pekiyi	Pekiyi	
Resim - İş	Orta	Pekiyi	İyi	İyi	
yazı	İyi	İyi	İyi	İyi	
Sonucu : Geçti		Derecesi : İyi			
Müzik	Orta	İyi	İyi	İyi	
Cimnastik	İyi	İyi	İyi	İyi	
Hal ve gidiş	İyi	İyi	İyi	İyi	
Temizlik	İyi	İyi	İyi	İyi	
İntizam	Orta	İyi	İyi	İyi	
Diş koruma	Orta	İyi	İyi	İyi	

	Birinci devre	İkinci devre	Üçüncü devre	Düşünceler
Okulun açık olduğu günler	72	72	50	
Geldiği günler	69	70	47	
Gelmediği günler	3	2	3	
Geç geldiği günler	2	1	2	
Sınıf öğretmeninin imzası				
Başöğretmenin imzası				
Talebe velisinin imzası	uygun	uygun	uygun	

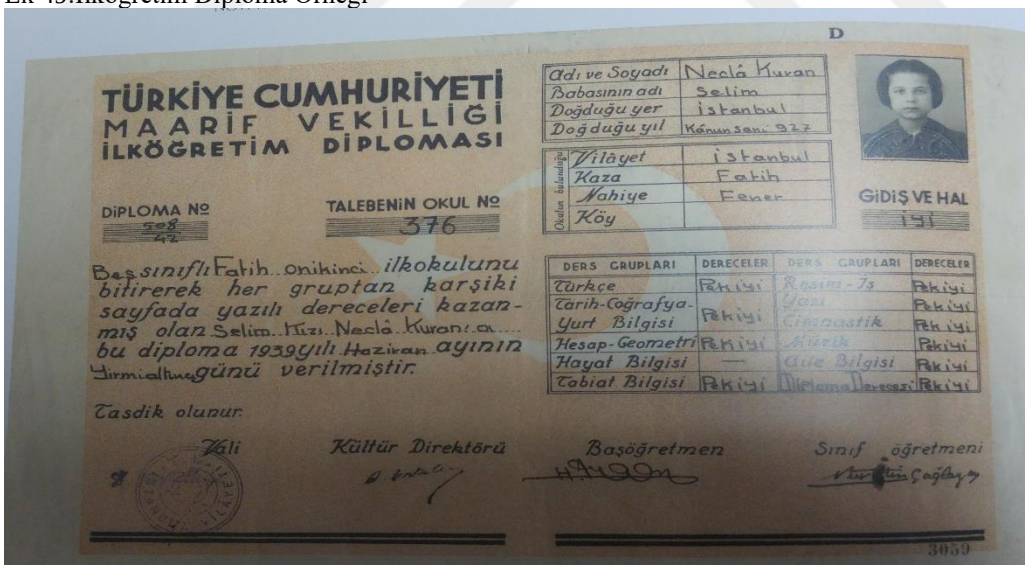
Kanaat ortalaması sonunda (varsa bütünlemeden sonra) : .....

Öğretmen Başöğretmen

T.C.

Kaynak: satın alma marifetiyle alınmıştır.

Ek 49:İlköğretim Diploma Örneği

D

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MAARİF VEKİLLİĞİ
İLKÖĞRETİM DİPLOMASI

DİPLOMA Nº 908/42

TALEBENİN OKUL Nº 376

Adı ve Soyadı	Neclâ Kuran
Babasının adı	Selim
Doğduğu yer	İstanbul
Doğduğu yıl	Kânunsani 927

Okulun bulunduğu: Vilâyet İstanbul, Kaza Fatih, Nahiye Fener, Köy

GİDİŞ VE HAL İyi

Beş sınıflı Fatih Onikinci ilkokulunu bitirerek her gruptan karşıki sayfada yazılı dereceleri kazanmış olan Selim kızı Neclâ Kuran'a bu diploma 1939 yılı Haziran ayının Yirmialtıncı günü verilmiştir.

DERS GRUPLARI	DERECELER	DERS GRUPLARI	DERECELER
Türkçe	Pekiyi	Resim - İş	Pekiyi
Tarih-Coğrafya-Yurt Bilgisi	Pekiyi	Yazı	Pekiyi
Hesap-Geometri	Pekiyi	Cimnastik	Pekiyi
Hayat Bilgisi	—	Müzik	Pekiyi
Tabiat Bilgisi	Pekiyi	Aile Bilgisi	Pekiyi
		Diploma Derecesi	Pekiyi

Tasdik olunur.

Vali Kültür Direktörü Başöğretmen Sınıf öğretmeni

3050

Kaynak: Perk ve Paksoy, 2012, s.80.

Ek 50: Örnek Haysiyet Divanı

1935-36 Haysiyet Divanı. Oturan : Asbaşkan 153 Ahmet; ayaktakiler sağdan : 51 İsmail, 86 İsmail, 16 Hasan.

Kaynak: y.y. (t.y). *Bolu Ortaokulu Dergisi 1935-1936.* İstanbul: Resimli Ay Matbaası.

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Mardin'in Midyat ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Midyat 75. Yıl İMKB İlköğretim okulunda, Lise öğrenimini Midyat Aziz Önen Lisesinde tamamladı. 2006 yılında Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliğini bölümünde okudu. 2010 yılında mezun oldu. 2011 yılında Mardin/Midyat Kutlubey İlköğretim Okulu'nda Öğretmen olarak göreve başladı. 2011-2013 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü'nde tezli yüksek lisans yaptı. 2012-2017 yılları arasında Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı.